

2024

VI.Uluslararası Şiddeti Anlamak Kongresi

VI.International Understanding Violence Congress

24-25 MAYIS 2024 / 24-25 MAY 2024
TAM METİN KİTABI / FULL TEXT BOOK

İstanbul, 2024

VI. ULUSLARARASI ŞİDDETİ ANLAMAK KONGRESİ
TAM METİN KİTABI
24-25 Mayıs 2024, İSTANBUL

VI. INTERNATIONAL UNDERSTANDING VIOLENCE
FULL TEXT BOOK
24-25 May 2024, İSTANBUL

İçindekiler

Kurullar.....	1
Kongre Davet Metni	4
Bilimsel Program.....	6
Sözlü Bildiri Listesi.....	8
Poster Bildiri Listesi.....	15
Sözlü Bildiri Tam Metin.....	17
Poster Bildiri Tam Metin.....	386

Contents

Committees.....	1
Invitation Letter of Congress.....	4
Scientific Program.....	6
Oral Presentations List.....	8
Poster Presentations List.....	15
Full Textbook for Oral Presentations.....	17
Full Textbook for Poster Presentations.....	386

Kongre Web Sitesi/ Web Site of Congress: www.siddetianlamak.org

İMDAT | Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği: www.imdat.org

KURULLAR / COMITTEES

KONGRE BAŞKANI / HEAD OF THE CONGRESS

Prof. Dr. Oğuz POLAT

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Oğuz POLAT
Prof. Dr. İrfan GÜNEY
Doç.Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Doç.Dr. Cem UYSAL
Av. Kaan Apak ALTINTOP
Dr. Apak Kerem ALTINTOP
Cem TURHAN
Psk. Hilal KARAYAZI
Psk. Mahi ASLAN

KONGRE SEKRETERYASI / CONGRESS SECRETERIAT

Psk. Alim CANSIZ
Ast. Dr. Ece ILGIN
Psk. Hilal KARAYAZI
Psk. Hilal ŞAHİN
Psk. Mahi ASLAN
Adli Bilimci Zeynep ÖZAN

BİLİMSEL KURUL / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL- Doğuş Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ- Türk Alman Üniversitesi
Prof. Dr. Akile Reűide GÜRSOY, Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ayűe Rodopman ARMAN, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Barbara KRAHÉ- University of Potsdam
Prof. Dr. Bihterin DİNÇKOL- Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bojan MATEJIC- Belgrad University
Prof. Dr. Carmen MENESES FALCÓN- Universidad Comillas
Prof. Dr. Clare MCGLYNN- Durham University
Prof. Dr. David J. BALL, Middlesex University
Prof. Dr. Ersi ABACI KALFOĞLU- İstanbul Yenyüzyıl Üniversitesi
Prof. Dr. Gökhan ORAL- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Iűil BAű- Bođaziűi Üniversitesi

Prof. Dr. Işıl PAKIŞ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. İnci USER- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan GÜNEY- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Kerem DOKSAT- Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Kültegin ÖGEL- İstanbul Kent Üniversitesi
Prof. Dr. Latif ABBASOĞLU- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Levent AVTAN- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Murat YAYLA- Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Nadi BAKIRCI- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin DİLBAZ- Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nur CENTEL- Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz POLAT- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan PEKTAŞ- Haliç Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT- Özyeğin Üniversitesi
Prof. Dr. Peter SMITH- Londra Goldsmiths University
Prof. Dr. Serhat GÜRPINAR- Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Şanda ÇALI- Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Şaziye Senem BAŞGÜL- Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Prof. Dr. Şeyda AKSEL- Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ümran TÜZÜN- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Yasemin ALANAY- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Yener ÜNVER- Özyeğin Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru ŞALCIOĞLU-Beykoz Üniversitesi
Prof. Dr. Vasiliki ARTINOPOULOU- Panteion University
Prof. Dr. Veli DUYAN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Vesna NIKOLOVIĆ, Belgrad University
Prof. Dr. Virginia MORROW- University of Oxford
Doç. Dr. Miranda HORVATH, Middlesex University
Doç. Dr. Bosiljka DJIKANOVIC- Belgrad University
Doç. Dr. Cem UYSAL - Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Esin AKGÜL KALKAN- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih ARTVİNLİ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Figen DEMİR- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Lale ORTA- İstanbul Okan Üniversitesi
Doç. Dr. Levent ALTINTAŞ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Melike ŞAHİNER, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT- Beykent Üniversitesi
Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN- İstanbul Aydın Üniversitesi
Doç. Dr. Şeyda DÜLGERLER- Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Cengiz APAYDIN-Adalet Bakanlığı
Dr. Antonio Santiago De BARROS-Júlio de Matos Hastanesi
Doç. Dr. Durmuş ÜMMET-Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Murat KIRIK-Marmara Üniversitesi
Dr. Alexander KANCSEV-Debrecen Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer YANARTAŞ-Marmara Üniversitesi

Uzman Saliha KOÇ ASLAN- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal Onur NOYAN- Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Barış ÖNEN ÜNSALVER-Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Sinan BAYINDIR- Piri Reis Üniversitesi
Doç Dr. Nikola PETROVIĆ-Belgrad Üniversitesi
Dr. Dariusz A. DALEK-Lodz Tıp Üniversitesi

DAVET METNİ

Değerli Katılımcılar,

Bağımlılık son yıllarda her ortamda ve toplumda büyük problemlere yol açan bir boyuta ulaşmış olduğundan bu konunun incelenmesi ve özellikle Adli Bilimler gibi multidisipliner bir yaklaşımla ele alınmasının çok önemli ve alana katkı vereceğine inandığımızdan bu yılki başlığımız Bağımlılık ve Adli Bilimler oldu.

Bağımlılığın tanımı kişinin kullandığı bir nesne veya yaptığı bir eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesi; kullanım/davranış sıklığı azaldığında veya kesildiğinde huzursuzluk, uykusuzluk, öfke gibi yoksunluk belirtileri görülmesi şeklinde olduğunda konunun sadece en çok görülen madde bağımlılığını değil yanı sıra teknoloji ve kumar konularını da kapsadığı ve psikolojik, sosyolojik, medikal, hukuksal ve adli boyutu da içine aldığı görülmektedir.

Bağımlılığın yol açtığı en yıkıcı ve önemli konulardan birisini şiddet eylemleri ve travmatik etkileri oluşturmaktadır. O yüzden de bağımlılık olguları şiddeti de içinde barındıran ve doğasında olan olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kongremizde de bu olayın analizi, değerlendirilmesi, sonuçları üzerinde konuşmayı ve özellikle adli bilimler alanındaki yaklaşımları tartışmak istiyoruz.

Acıbadem Üniversitesinde ASUMA (Suç ve Şiddet Araştırmaları Merkezi) iş birliğinde yapacağımız kongrede adli bilimlerde çalışan tüm uzmanlarımız ile öğrencilerimizi ve psikolog, hukukçu, sosyal hizmet uzmanları, sosyoloji, PDR uzmanları, doktor ile hemşire başta olmak üzere tüm sağlık çalışanlarının katılımı ve katkılarını bekliyoruz.

24-25 mayısta Acıbadem Üniversitesinde uluslararası ve ulusal düzeyde alanının önemli isimlerinin katkılarıyla yapacağımız ve her yıl olduğu gibi katılımcıların poster ve sözel bildiri ile katılabileceği kongremizin bilimsel anlamda da yararlı olmasını diliyoruz.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Oğuz POLAT
Kongre Bilimsel Kurul Başkanı

INVITATION TEXT

Dear Participants,

Since addiction has reached a level that causes major problems in every environment and society in recent years, our title this year is Addiction and Forensic Sciences, as we believe that examining this issue and handling it with a multidisciplinary approach, especially with a multidisciplinary approach such as Forensic Sciences, will be very important and contribute to the field.

The definition of addiction. Loss of control over an object one uses or an action one performs; When the frequency of use/behavior decreases or is stopped, withdrawal symptoms such as restlessness, insomnia and anger are observed. It is seen that the issue covers not only the most common substance addiction, but also technology and gambling issues, and includes psychological, sociological, medical, legal and judicial dimensions.

One of the most destructive and important issues caused by addiction is acts of violence and their traumatic effects. That's why addiction cases appear as events that involve violence and are inherent in it. In this congress, we would like to talk about the analysis, evaluation and results of this incident, and especially discuss approaches in the field of forensic sciences.

We expect the participation and contributions of all our experts working in forensic sciences, our students, and all healthcare professionals, especially psychologists, lawyers, social workers, sociology, PDR experts, doctors and nurses, in the congress that we will hold in cooperation with ASUMA (Crime and Violence Research Center) at Acıbadem University.

We hope that our congress, which will be held on 24-25 May at Acıbadem University with the contributions of important names of the field at international and national levels and where participants can participate with posters and oral presentations, as every year, will also be scientifically beneficial.

Kind regards,

Prof. Dr. Oğuz POLAT
Congress Scientific Committee President

BİLİMSEL PROGRAM

24 Mayıs 2024 Cuma

10.00	<i>Açılış</i>				
10.00-10.45	Prof.Dr. Oğuz POLAT Açılış Konuşması				
10.45-12.15	Prof.Dr. Kültegin ÖGEL Bağımlılığa Genel Bakış				
12.15-14.00	<i>Öğle Arası</i>				
14.00-15.15	Dr. Dariusz A.DALEK Bağımlılık Terapileri				
15.15-15.30	<i>Coffee Break</i>				
15.30-16.30	Doç.Dr. Durmuş ÜMMET Okulda Bağımlılık Salon: C601	Prof.Dr. Ali Murat KIRIK Dijital Bağımlılık Salon: C602	Dr. Alexander KANCSEV Madde Kullanımı ile Psikotik Bozukluklar Arasındaki İlişki Salon: C603	Doç.Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT Çocuk ve Ergenlerde Davranışsal Bağımlılıklar Salon: C604	Doç.Dr. Nikola PETROVIĆ Spor Bağımlılığı Salon: C605
16.30-19.00	SÖZLÜ BİLDİRİ / POSTER SUNUMLARI (Salonlar: C601-C602-C603)				
19:00-20:00	<i>Kokteyl</i>				

25 Mayıs 2024 Cumartesi

10.00	Açılış				
10.00-11.15	Prof.Dr. Gökhan ORAL Aşk, Şiddet, İlişki Bağımlılığı Salon: C201				
11.15-11.30	Coffee Break				
11.30-12.30	Uzm. Saliha KOÇ ASLAN Psikolojik Güvenlik: İş yeri Salon: C301	Prof.Dr. Cemal Onur NOYAN Kumar Bağımlılığı Salon: C302	Doç.Dr. Barış ÖNEN ÜNSALVER Alışveriş Bağımlılığı Salon: C303	Doç.Dr. Cengiz APAYDIN Bağımlılıkta Hukuksal Prosedür Salon: C304	Doç.Dr. Ömer YANARTAŞ Bağımlılık ve Travma Salon: C305
12.30-13.30	Öğle Arası				
13.30-14.30	Prof.Dr. Ersi KALFOĞLU Madde Bağımlılığına Adli Bilimler Yaklaşımı Salon: C301	Dr. António Santiago de Barros İntihar ve Alkolizm Salon: C302		Doç.Dr. Sinan BAYINDIR Alkol ve Madde Bağımlılığında Cezai Sorumluluk Salon: C303	Dr. Karol KRUPA Bağımlılıkların Tehlikeleri Salon: C304
14:30-16:30	KOZA 1 Yurtdışında Lisansüstü Eğitim Görmek		KOZA 2 Adli Bilimlerin Kariyer Yolu		
	Yüksek Lisans ve Doktora Dr. Dariusz A. DALEK Salon: C301	Adli Psikoloji Uzm. Adli Psikolog Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR Salon: C302	Adli Hukuk Av. Kerem Yılmaz Salon: C303	Adli Tıp Doç. Dr. Esin AKGÜL KALKAN Salon: C304	Fen Bilimleri Prof.Dr. Ersi KALFOĞLU Salon: C305
16:30-19:00	SÖZLÜ BİLDİRİ SUNUMLARI (Salonlar: C301-C302-C303-C304-C305)				

SÖZLÜ BİLDİRİ OTURUM PROGRAMI -YÜZ YÜZE-

1. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Figen DEMİR OTURUM SALONU: C601

16.30-16.42	Nevin USLU, Mustafa BELLİ	Çocuğa Yönelik Şiddet ve Önlenmesi Dersinin Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Farkındalıkları ve Çocuğa Yönelik Şiddete Duyarlılıkları Üzerine Etkisi
16.42-16.54	Apak KEREM ALTINTOP	Uçurumun Kenarındaki Ülke Yemen: İç Aktörlerin İç Çatışmalara Etkisi, Konumu ve Rolü
16.54-17.06	Murat TAMER, Şüheyda KAPLAN, Özlem AKYÜZ	Hemşirelik Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Beden Algısı ile İlişkinin İncelenmesi
17.06-17.18	Musap AKYÜZ, Murat TAMER, Şüheyda KAPLAN	Hemşirelik Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı Farkındalık ve Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi
17.18-17.30	Asude Nur ALGÜL, Ayşenur BÜYÜKKAYMAZ, Aylin YALÇIN SARIBEY	Çevresel Tasarım ile Suç Önleme: Yasaklı Maddeler Özelinde Değerlendirme
17.30-17.42	Seçkin GÖKTAŞ	Psilosibin ve OKB İlişkisi
17.42-17.54	Pınar SEVGİNER	Sosyal Medya Bağımlılığının Beyindeki Etkisi
17.54-18.06	Ayşe Öykü TUNCAY, Aylin YALÇIN SARIBEY	Tekstil Ürünlerinde Adli Bilimler Perspektifinden Üçüncü El Duman
18.06-18.18	Sevda AKAN ATAŞ	Kriz Ortamlarında Madde Kullanım Bozukluğunun Ele Alınması- İnsani Yardım Aktörlerinin Önleyici Rolü

2. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Ayşe Melike ŞAHİNER OTURUM SALONU: C602

16.30-16.42	Fahriye PAZARCIKCI	2-5 Yaş Arası Çocuklarda Teknoloji Bağımlılığının Yordayıcıları: Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Özellikleri, Stres, Teknoloji, Kullanım Alışkanlıkları ve Dijital Ebeveynlik Farkındalığı
16.42-16.54	Alev ÖZEROĞLU	Uyuşturucu Kullanımı ve Madde Bağımlılığında Çocuk ve Ceza Hukuku İlişkisi

16.54-17.06	Lara YALAS, Sena Ece ILGIN, Zeynep ÇELİK	Madde Bağımlılığı Vaka Sunumu
17.06-17.18	Elif ARAYAN	Yargıtay İçtihatları Bağlamında Uyuşturucu Kullanımı Ve Uyuşturucu Ticareti Kriterlerinin İncelenmesi
17.18-17.30	Ezgi ILDIRIM, Ayşe Ece ATALAR, Selmin Cansu DEMİR, Yasemin ÖZTÜRKCAN	Metaverse: Dijital Dünya Bağımlılığı Düzleminde Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddeti Yeniden Düşünmek
17.30-17.42	Nisa Nur ÇALIŞKAN ŞEN	Yetişkinlerde Çevrimiçi Kumar Oynamada Bağımlılığın Risk ve Koruyucu Faktörlerinin İncelenmesi
17.42-17.54	Şeyda ÖZTUNA, Nermin GÜRHAN	Joyce J.Fitzpatrick'in "Yaşam Perspektifi Ritim Kuramı"nın Madde Kullanım Bozukluğu Tanılı Aşerme Şiddeti Olan Bir Olguda Kullanımı: Olgu Sunumu
17.54-18.06	Muhammet İsmet YAVUZ	Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanma Bağlamında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi ve Tedavi Tedbiri

3. OTURUM (YÜZYÜZE)
24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Timur Hakan BARAK
OTURUM SALONU: C603

16.30-16.42	Güliz KOLBURAN, Haydeh FARAJI,	Romantik İlişkilerde Bağımlılık ve Kıskançlık
16.42-16.54	Burak AKDENİZ, Mesut YAVUZ, Hilmi AKÇALAN,	Ergenlerin Zihin Kuramı Becerileri ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkide Akran Sorunlarının Aracı Rolü
16.54-17.06	Nevin AKYÜZ, Berna EREN	Türkiye’de Sosyal Medya Bağımlılığı Konusunda Son Beş Yılda Yapılmış Çalışmaların İncelenmesi
17.06-17.18	Hilal KARAYAZI	Adolesanlarda Dijital Bağımlılık Düzeyleri ile Özsaygıları ve İletişim Kaygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
17.18-17.30	Beydanur KAVRAZ, Işıl PAKIŞ	Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile Flört Şiddeti Maruziyeti Arasındaki İlişkinin Araştırılması: Bir Üniversite Örneği
17.30-17.42	Ceren ÖZBAŞARAN TAN, Emel Hülya YÜKSELOĞLU	Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ve Olayların Etkisi Kapsamında İstanbul Sakinlerinde Terör Olaylarının Yansımalarının Değerlendirilmesi
17.42-17.54	Simay Tuana YILMAZ, Rabia BEYTUZUN	Sosyal Medya Bağımlılığının Üniversite Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi
17.54-18.06	Simge DOĞAN	Bir Bedende Birden Fazla Farkındalık: Toplumdan Aileye Şiddet Vakası: Ş.A

SÖZLÜ BİLDİRİ OTURUM PROGRAMI
-ONLİNE-

1. OTURUM (ONLİNE)
24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00
OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Münevver CAN YAŞAR

16.30-16.42	Nil POLAT, Holly BRANİGAN	Başarı mı Başarısızlık mı? Vancouver'ın Aşırı Doz Krizine Yanıtı
16.42-16.54	İlksen UÇAR	Suçta Sürüklenen Çocuklarda Bağımlılık
16.54-17.06	Mahi ASLAN	0-6 Yaş Dönemde Ekran Bağımlılığının Gelişime Etkisi: Olgu İncelemesi
17.06-17.18	Şükrü ÖTKÜN	Dijital Kumar Bağımlılığı
17.18-17.30	Melike İNCESU	'Gates of Olympus" Adlı Oyunun Sanal Kumar Bağımlılığı
17.30-17.42	Hüma GÜNAY	İlişki Bağımlılığının Nedenleri ve Etkileri: Çoklu Araştırmaların Analizi ve Psikolojik Sağlık Perspektifi
17.42-17.54	İrem CİNNET	Sağlık Çalışanlarında Anestezik İlaç Kullanımı, Bağımlılık ve İntihar Düşüncesi/Vakaları Özkıyım Haberleri-Konuşulamayan Bir Yara
17.54-18.06	Simay YILDIZLI	Opiyat Bağımlılığı ve İntihar Arasındaki İlişki
18.06-18.18	Belkis BOYDAĞ	Kadına Yönelik Siber Şiddetin Belirleyicileri
18.18-18.30	Damla IŞIK	Kadına Yönelik Şiddette Mağdur Temelli Yaklaşım: Adli Yardım Bağlamında Değerlendirme

2. OTURUM (ONLİNE)
24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00
OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Cem UYSAL

16.30-16.42	Elif Ebrar KIZILER,Şeyhmus MERTER, Cem UYSAL	2023 Yılında Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalına Başvuran Suçta Sürüklenen Çocukların Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Açısından Retrospektif Değerlendirilmesi
16.42-16.54	Berfin ÇOPUR, Fatma Ece ATEŞ	Fiksasyona Bağlı Gelişen Seks Bağımlılığı Obsesyonları
16.54-17.06	Ufuk SARIGÜL, Serap AKFIRAT	Suçta Sürüklenen Çocuklarda İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı
17.06-17.18	Hilal ŞAHİN	Genç Yetişkinlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Psikolojik İyi Oluş ve Yaşam Doymu Üzerine Etkisinin İncelenmesi
17.18-17.30	Gülfem HARAÇCI	Velayet Değerlendirmelerinde Psikolojik Test Kullanımının Önemi
17.30-17.42	Damla MEMİŞOĞLU	Mutilasyon Cinayetleri

17.42-17.54	Melisa PEHLİVAN	Uçucu Maddenin Kötüye Kullanımı
17.54-18.06	Fatih Demir, Fatma Ece Ateş, İrem Cinnat, Görkem Yiğit Öztürk Göksu Ekici, Malik Emir Koçhan, Gülfem Haraçcı, İsmail Can Pelin	Toplumun Bedensel Engeli Olan Bireylere Tutumunun Belirlenmesi
18.06-18.18	İlayda Hanım KILIÇ	Medyada Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi
3. OTURUM (ONLİNE) 24 MAYIS 2024 CUMA, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Hüdaverdi KÜÇÜKER		
16.30-16.42	Alp Eren KÜÇÜKER, Simay YILDIZLI	Bağımlılıkla Mücadelede Spor Kulüplerinin Rolü ve Altyapı A-Takım Sporcuları Arasında Bağımlılık Ölçütü Karşılaştırması
16.42-16.54	Fatih DEMİR, Berna EREN	Üniversite Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Bağımlılıklarının Belirlenmesi: Bir Vakıf Üniversitesi Örneği
16.54-17.06	Alim CANSIZ	Porno Bağımlılığının Pedofili Boyutu: Bir Vaka Çalışması
17.06-17.18	Zeynep ÖZAN, Işıl PAKIŞ	Aile Danışmanlığı Desteği Alan Ebeveynlerin Aile İçi Şiddet Farkındalığının Ölçülmesi
17.18-17.30	Malik Emir KOÇHAN	Zoofili: Eğitim Düzeyinin Etkisi (Şanlıurfa İli Olgu Sunumu)
17.30-17.42	Nursima ORTAKÇI	2020-2024 Yılları Arasında Yargıtay Tarafından Karara Bağlanan "Tıbbi Uygulama Hatası" Konulu Ceza Davalarında "Mahkumiyet" ve "Beraat" Kararlarının Değerlendirilmesi
17.42-17.54	Buse AKÇA	Siber Şiddet ve İnternet Bağımlılığı: Gençler Üzerinde Bir İnceleme
17.54-18.06	Sude POLAT	Dijital Bağımlılığın Kısılcacında: Gençlerde Çevrimiçi Oyunların Etkileri
18.06-18.18	Şeydanur TOSUN, İlayda ZORLU	Uluslararası Alanda Sosyal Medya Şiddetine Karşı Yaptırımların Değerlendirilmesi

1. OTURUM (YÜZYÜZE) 25 MAYIS 2024 CUMARTESİ, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. İrfan GÜNEY OTURUM SALONU: C301		
16.30-16.42	Gülsevil AKSOY	Tehlikenin Sokağımızın Ötesindeki Dönüşümü; Karanlık Ağ ve Suça Etkisi
16.42-16.54	Selin BAŞER ÖZGEN	Silahlı Çatışma Bağlamında Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Dünü ve Bugünü: Uluslararası Hukuk Perspektifinden Bir Değerlendirme
16.54-17.06	Mediha HAZAL KOÇ	Yemen'deki İç Savaşa Suudi Arabistan'ın Etkisi ve Kırılgan Gruplara Yönelik Hak İhlalleri
17.06-17.18	Furkan ÖZKUL	Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Sosyal Medya Çocuk İşçileri
17.18-17.30	Ömer ÇETİN	Altyapının Şiddeti: Kongo'da Altyapı ve Eşitsiz Gelişim
17.30-17.42	Sercan EFE	Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımının Bölgesindeki Katliam, Çatışma ve İnsan Hakları İhlallerinin Azalmasına Potansiyel Etkisi
17.42-17.54	Yasin ÖZBEY	Mülteci Güvenliği ve Yasal Düzenlemeler: İngiltere- Rwanda Mülteci Planı
2. OTURUM (YÜZYÜZE) 25 MAYIS 2024 CUMARTESİ, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Işıl PAKIŞ OTURUM SALONU: C302		
16.30-16.42	Esin AKGÜL KALKAN	Bağımlılık ve Madde ile Kolaylaştırılmış Suçların Adli Tıp Açısından Değerlendirilmesi
16.42-16.54	Fatma Ece ATEŞ	Esrar Bağımlılığı ve Suç
16.54-17.06	Yeşim KARAMEŞE, Yeliz GÜL	Üniversite Öğrencilerinde Sigara Bağımlılığının Davranışsal İnhibasyon Sistemi ve Anksiyete Çerçevesinden Değerlendirilmesi
17.06-17.18	Yunus Emre ÖKSÜZ, Gözde MASATCIOĞLU	Online Pornografi Bağımlılığı ve Romantik İlişkideki Yalnızlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
17.18-17.30	Ezgi UZUN, Tülay DEMİRAY, Makbule KURT MUTOĞLU, Simay YILDIZLI	Sigara Kullanan Üniversite Öğrencilerinde Kişilerarası İlişkilerde Bağlanma ve Sigaraya Psikolojik Bağımlılığının İlişkinin İncelenmesi
17.30-17.42	Buse ŞAHİN	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Siyasal Temsili
17.42-17.54	Serra AYDIN, Hilmi AKÇAALAN, Burak	Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Dijital Oyun Bağımlılığını Azaltmaya Yönelik Geliştirilen Psiko-

	AKDENİZ	Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi
3. OTURUM (YÜZYÜZE) 25 MAYIS 2024 CUMARTESİ, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Ayfer EKİM OTURUM SALONU: C303		
16.30-16.42	Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Buse AKÇA	Israrlı Takip: İstanbul Barosu'na Kayıtlı Avukatlara Yönelik Bir Araştırma
16.42-16.54	Gözde MASATÇIOĞLU, Yunus Emre ÖKSÜZ	Dijital Oyun Bağımlılığının Yaşam Doyumuna Etkisinin İncelenmesi
16.54-17.06	Defne CINGİR, Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR	15-19 Yaş Arası Ergenlerde Sigara İçme Davranışı İle Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
17.06-17.18	Dilan ORAK, Merve BAKIRTAŞ, Umay HASANÇEBİ ÖNDER	Dijital Oyun Bağımlılığı Sonucunda Çocukların Suça Sürüklenmesi: Vaka İncelemesi
17.18-17.30	İlayda Hanım KILIÇ	Türkiye'deki Refakatsiz Mülteci Çocuklar ve Adli Süreçleri
17.30-17.42	Remzi Çağrı UZUN	Evlat Edinme Kurumunun Türk Hukuk Tarihi Açısından Değerlendirilmesi
17.42-17.54	Özlem YİĞİTOĞLU, Emre ERZURUMLUOĞLU	Esrar Kullanıcılarının "Uyuşturucu ve/veya Uyarıcı Madde Kullanma Suçu" Kapsamında Bilgi ve Algı Düzeylerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Çalışma
4. OTURUM (YÜZYÜZE) 25 MAYIS 2024 CUMARTESİ, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Nevin USLU OTURUM SALONU: C304		
16.30-16.42	Berna EREN, Özge KOVAN, Aytül Nurdan YAVUZ YILMAZ, Beyza KÖSE	Son Yılların Popüler Bağımlılığı Elektronik Sigara ile İlgili Medya Haberlerinin Bir Analizi
16.42-16.54	Özge KOVAN, Büşra SARIYAR	Ön Lisans Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Araçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkinin İncelenmesi
16.54-17.06	Makbule KURT MUTOĞLU, Işıl PAKİŞ	Çocukların Beslenme İhmaline Dair: Sağlıklı Büyüme ve Gelişim Hakkının Araştırılması (Ön Çalışma)
17.06-17.18	Ömer Faruk ÖZTÜRK	17-26 Yaş Arasındaki Sosyal Medya Bağımlıları ile Dijital Oyun Bağımlıları'nı Karakter Tipi ve Yalnızlık Hissi Açısından Karşılaştırılması
17.18-17.30	Taner TAŞ	Klasik Psikanalize ve Lacan'a Göre Bağımlılık ve Tedavi Süreçleri

17.30-17.42	Özge ŞAHİN	Bağımlılıkta Yapay Zeka Destekli Tedavi
17.42-17.54	Sevgi YUMURTACI	Akran Zorbalığına Maruz Kalan Ergenlerin Beslenme Sağlığı ve Psikolojik Tedavisi
5. OTURUM (YÜZYÜZE) 25 MAYIS 2024 CUMARTESİ, SAAT: 16:30-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Sinem BİRELLER OTURUM SALONU: C305		
16.30-16.42	A. Tufan GENÇ	Yetişkin Bireylerde Dijital Oyun Bağımlılığı
16.42-16.54	İrem CİNNET	Yapay zeka ve sağlıkta yapay zekanın kullanımına yönelik sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin tutum ve davranışları
16.54-17.06	Büşra DURSUN	Yargıtay Kararları Işığında Dolandırıcılık Suçunun İşlenme Yöntemleri
17.06-17.18	Tuğba DUVAR	Sağlık Personellerinin Madde Bağımlısı Kişilere Karşı Farkındalık Bilimsel Araştırması
17.18-17.30	Sümeyye Ayça EKMEK	Toplumdaki Erkeklik İnşası ve Şiddet Tutumu
17.30-17.42	Leman Nur ÇETİNKAYA	Çocuklara Yönelik Cinsel Suçlarda Mağdurun Rızası
17.42-17.54	Görkem Yiğit ÖZTÜRK	Oyunda Maruz Kalınan Sözel Şiddetin Oyuna Harcanan Süreye Etkisi

POSTER BİLDİRİ OTURUM PROGRAMI		
YÜZYÜZE POSTER		
24 MAYIS 2024 (CUMA)		
SAAT: 12.15-14.00		
Poster Sıra No:1	Eylül Elif MERAL	Velayet Davalarında Şiddet Olgusu
Poster Sıra No:2	Fatma Ece ATEŞ	Sentetik Uyuşturucu Kullanımı ve Suç
Poster Sıra No:3	Ece ALTUNDAĞ, Gözde KOCA	Son Yıllarda Artan Çevrim İçi Alışveriş Bağımlılığı İlişkisinin Değerlendirilmesi
Poster Sıra No:4	Emirhan ATKEYDİREN	Alkol Bağımlılığının Kanser Üzerindeki Etkileri
Poster Sıra No:5	Dilara BEŞKARDEŞ, Burcu AKALIN YÜCE	Yetişkinlerde Alkol ve Madde Kullanımına Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantı Deneyimi Psikolojik Sağlık ve Algılanan Sosyal Destek Etkisi
Poster Sıra No:6	Burak CAN, Esin AKGÜL KALKAN	Çocuklarda Dijital Oyun Bağımlılığı İlişkili Kriminal Olaylarda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi
Poster Sıra No:7	Fidan CEYLAN, Cem UYSAL	Hayati Tehlike Oluşturan Durumlar: Bir Olgu Sunumu
Poster Sıra No:8	Şükrü ÖTKÜN	Metal Paralarla Oynanan Kanlı Para Oyunu: Adolesanların Riskli Oyun Davranışının İncelenmesi
Poster Sıra No:9	Ezgi ÇINAR	Ruh Sağlığında Damgalama
Poster Sıra No:10	Selin DENİZ	Türk Ceza Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uyuşturucu Suçlarında Uygulanan Zorla Tedavinin Hukuki Boyutu
Poster Sıra No:11	Göksu EKİCİ	Altyapı Sporcularına (18 Yaş Altı) Yönelik Şiddet
Poster Sıra No:12	Gürcan ERTOP	Sağlıkta Şiddet ve Nedenleri
Poster Sıra No:13	Ayşe Eslem GÖRKAN	Cinsel Bağımlılığın Etiyolojisi
Poster Sıra No:14	Atakan GÜRHAN	Kontrole Tabi İlaçların Reçete Edilmesi Ve Hekimlerin Sorumluluğu
Poster Sıra No:15	Malik Emir KOÇHAN	Masum Görünümün Ardındaki Tehlike: Siber Şiddet
Poster Sıra No:16	Hüsna KARABULUT	Kokain Kullanımının Epigenetik Etkileri
Poster Sıra No:17	Ömer Seyda KÖSE, Esin AKGÜL KALKAN	Bağımlılığın Bir Türü: Egzersiz Bağımlılığı
Poster Sıra No:18	Alp Eren KÜÇÜKER, Simay	Egzersiz Bağımlılık Üzerindeki Etkileri

	YILDIZLI	
Poster Sıra No:19	Şeyhmus MERTER, Hümeysra ASLAN, Cem UYSAL	Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'na 2023 Yılında Başvuran Zehirlenme Olgularının Değerlendirilmesi
Poster Sıra No:20	Zeynep ÖZAN, Hilal ŞAHİN, Betül CEYLANER	Üniversite Öğrencilerinde Kafein Kullanım Bozukluğunun Ölçülmesi
Poster Sıra No:21	Gizem ÖZDEMİR, Koray DURSUN	Gençlerde Sigara Bağımlılığına Neden Olan Etkenler
Poster Sıra No:22	Gözde ÖZSARSILMAZ	Mültecilerde Madde Kullanımına Yönelik Müdahaleler ve Tedavi Stratejileri
Poster Sıra No:23	Hatice SADDİKİ, İrem Deniz BAYDAR, Nazife Nur SUNAR, İpek AKÇAÖZ	Üniversite Öğrencilerinde Kaygı ve Teknoloji Bağımlılığı Arasındaki İlişki: Literatür Taraması
Poster Sıra No:24	Merve ŞAHİN	Çevrimiçi Çocuk Cinsel İstismarı;Grooming (Siber Uşaklaştırma)
Poster Sıra No:25	Sebahat TOPÇUHASANOĞLU	Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyi Ekseninde Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Uyuşturucu Madde Bağımlılığı
Poster Sıra No:26	Ayça TURAN	Kadına Ekonomik Şiddetin Kadının Sosyo-demografik ve Ekonomik Unsurları Bakımından İlişkinin Değerlendirilmesi
Poster Sıra No:27	Ertuğrul Taha UÇAR	Hukuksal Çerçeve Uyuşturucu İmal ve Ticaret Suçu ile Kullanmak Maksadıyla Uyuşturucu Kullanmak ve Satın Almak Suçu Arasındaki Ayrım
Poster Sıra No:28	Mayanur ÜNLÜ	Kafein Bağımlılığının Genetikle Olan İlişkisi
Poster Sıra No:29	İsmail YAKUPOĞLU	Oyun Bağımlılığının Üniversite Öğrencileri Üzerinde Etkileri
Poster Sıra No:30	Simay YILDIZLI	Opiyat Bağımlılığı Tedavisinde Fitoterapinin Yeri
Poster Sıra No:31	Kerem YILMAZ	Şiddet- Defansif Tıp İlişkisi ve Hukuki Sonuçları
Poster Sıra No:32	Ece ZEYBEL	Tıkınırcasına Yeme Bozukluğu ve İlişki Bağımlılığında Bilişsel Davranışçı Terapi: Bir Olgu Sunumu
Poster Sıra No:33	Alim CANSIZ	Bağımlılığın Milyonlarcası: Sigara Bağımlılığı
Poster Sıra No:34	Alim CANSIZ	İstismarın Bağımlılık Üzerindeki Etkisi: Yeme Bağımlılığına Dair Vaka Çalışması
Poster Sıra No:35	Berfin ÇOPUR, Fatma Ece ATEŞ	Stres Kaynaklı Yeme Bağımlılığı ve Gelişen Sağlık Problemleri
Poster Sıra No:36	Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Eylül KAYA	İsrarlı Takip ve Bağımlılığın Nörobiyolojik Perspektiften Karşılaştırılması

SÖZLÜ BİLDİRİ TAM METİNLERİ

(Bildiri sahibinin soyadına göre alfabetik sıradadır)

1- SİBER ŞİDDET VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI: GENÇLER ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Buse AKÇA, Avukat, MEF Üniversitesi, 0000-0003-2799-3009, akcabuse09@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Bilgi teknolojilerinin yaygın kullanımıyla birlikte internet, sosyal medya ve iletişim platformları günlük yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Ancak, bu teknolojilerin yaygınlaşması siber şiddet gibi olumsuz fenomenlerin artışı da tetikleyici bir rol oynamıştır. Özellikle "Z" kuşağı olarak adlandırılan gençler arasında internet kullanımının hızla artışı ve kontrolsüzlüğü kimi zaman bağımlılık seviyesinde görülmektedir. Bu durum, bilişim teknolojilerinin kullanımı ile çevrimiçi platformlar üzerinden bir birey veya grubun refahına karşı psikolojik, duygusal, ekonomik saldırı oluşturan veya oluşturma tehdidine yol açan her türlü davranış olarak tanımlanan siber şiddete elverişli bir ortam oluşturabilmektedir.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, siber şiddet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi, lise ve üniversite öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarda mevcut bulguların derinlemesine incelenmesi ile siber şiddet ve internet bağımlılığı ilişkisinin risk faktörleri bazında değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem: Bu çalışmada öncelikle literatürdeki lise ve üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilmiş internet bağımlılığı ve siber şiddet konulu çalışmalar kapsamında literatür taraması yapılmış, ilgili çalışmalarda bulgular karşılaştırılarak siber şiddetin, şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanlar açısından internet bağımlılığı ile ilişkisi irdelenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle siber şiddet ve internet bağımlılığı kavramları tanımlanarak yapılan çalışmaların analizi ile bu iki kavram arasındaki anlamlı pozitif ve negatif ilişkisi hususunda değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular: Bu çalışmada, internet bağımlılığı ve siber şiddet kavramlarının tanımı irdelenerek mevcut literatürde üniversite ve lise öğrencilerine yönelik siber şiddet ve internet bağımlılığı üzerine yapılan araştırmaların incelenmesi ile genel anlamda; internet kullanım süresinin uzunluğu ve kontrolsüzleşmesi, bağımlılık haline gelmesi ile siber şiddet eylemlerinde paralel olarak artış gözlemlenmiştir. Söz konusu ilişki siber şiddet ve mağduriyet olarak incelendiğinde ise siber şiddet ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı çalışmaların oldukça fazla olduğu görülmüştür.

Sonuç: Sonuç olarak, internette geçirilen zaman ile internet bağımlılığın paralel biçimde arttığı görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, internet bağımlılığının siber şiddeti artırıcı bir etken olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, internetin aşırı ve kontrolsüz kullanımı ile internet bağımlılığı, siber şiddet ve mağduriyet gibi olumsuz durumlar için risk oluşturabilmektedir.

Anahtar kelimeler: İnternet, Bağımlılık, Siber Şiddet, Siber Mağduriyet.

CYBER VIOLENCE AND INTERNET ADDICTION: A STUDY ON YOUNG ADULTS

ABSTRACT

With the widespread use of information technologies, the internet, social media, and communication platforms have become integral parts of our daily lives. However, the proliferation of these technologies has also played a triggering role in the increase of negative phenomena such as cyber violence. Especially among the generation referred to as "Generation Z," the rapid increase and uncontrolled use of the internet are sometimes observed at addictive levels. This situation can create an environment conducive to cyber violence, defined as any behavior that poses a threat to the well-being of an individual or group through psychological, emotional, or economic attacks via online platforms.

Objective: The aim of this study is to examine in depth the relationship between cyber violence and internet addiction by reviewing existing findings from studies conducted on high school and university students, evaluating the relationship between cyber violence and internet addiction based on risk factors.

Materials and Methods: In this study, a literature review was first conducted within the scope of studies on internet addiction and cyber violence conducted among high school and university students. The findings of relevant studies were compared, and the relationship between cyber violence and internet addiction was examined from the perspectives of perpetrators and victims of violence. In this context, the concepts of cyber violence and internet addiction were defined, and an evaluation was made regarding the significant positive and negative relationship between these two concepts through the analysis of previous studies.

Results: In this study, through the examination of the definition of internet addiction and cyber violence, as well as the analysis of research conducted on cyber violence and internet addiction among university and high school students in the existing literature, it was observed that there is a parallel increase in internet usage duration and its uncontrolled nature leading to addiction, along with an increase in cyber violence acts. When this relationship was examined in terms of cyber violence and victimization, a significant positive relationship between cyber violence and internet addiction was found, while there were numerous studies indicating no significant relationship between cyber victimization and internet addiction.

Conclusion: As a result, it has been observed that the time spent on the internet increases in parallel with internet addiction. The findings obtained from this study indicate that internet addiction is a factor that increases cyber violence. In this context, excessive

and uncontrolled use of the internet and internet addiction can pose risks for negative situations such as cyber violence and victimization.

Keywords: Internet, Addiction, Cyber Violence, Cyber Victimization.

1. Giriş

Günümüzde internet ve dijital platformlar özellikle gençler için günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İletişim, eğitim ve eğlenceye yönelik geniş fırsatlar yelpazesi sunan internet, faydalarıyla birlikte olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Şiddet olgusunun zamana, mekana ve topluma göre değişkenlik gösteren bir olgu oluşu gelişen teknoloji ile şiddet davranışlarının dijital ortamlarda kendini göstermiştir. Bilişim teknolojileri vasıtasıyla bir kişiye veya gruba yönelik rahatsız edici davranışlarda bulunulması şeklinde tanımlanan siber şiddet, bireylerde en az fiziksel şiddet kadar yıkıcı etkileri oluşturan ciddi bir problemdir.

Bununla birlikte, aşırı ve kompulsif internet kullanımıyla tanımlanan internet bağımlılığı, akademik performansı, sosyal etkileşimleri ve zihinsel sağlığı etkileyen kritik bir sorun olarak giderek daha fazla kabul edilmektedir. Bu iki olgunun kesişiminin incelenmesi, siber şiddete uygun ortam olarak görünen internet kullanımının şiddet eylemlerini ne derece etkilediği hususunu belirlemek açısından önem arz etmektedir.

Bu makale, gençler arasında siber şiddet ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, alan yazında gençler üzerinde yapılan internet bağımlılığı ve siber şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar derinlemesine incelenmiştir.

2. Tanımlar

2.1. Siber Şiddet

Bilgisayar kültürü, internete ait olan ve sanal gerçeklik olarak tanımlanan “siber” kelimesi ile “bir kişiye veya gruba yönelik güç veya baskı uygulayarak maruz kalan kişide bedensel ya da psikolojik acı meydana getiren kaba davranış olarak tanımlanan şiddet kelimesi birlikte değerlendirildiğinde siber şiddet; geleneksel şiddet davranışlarından farklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır (Sır,2017 ; Kocacık,2001). Siber şiddet, bir birey ya da grubun refahına karşı bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak her türlü şiddetin uygulanması olarak tanımlanmaktadır. (Aslan&Doğan, 2017). Geleneksel şiddet türlerinden farklı olarak siber şiddet, telefon, internet gibi bileşenler ve bu bileşenler vasıtasıyla mesaj, arama, sosyal medya mecraları, internet siteleri ve mail ortamları vasıtasıyla gerçekleştirilmekte ve anlık ve anonimlik unsurlarını içerisinde barındırmaktadır. Aynı zamanda kişiler üzerinde psikolojik ve duygusal zararı fiziksel şiddetten çok daha fazla olabilmektedir.

Siber şiddet uygulayan bireyi bu eyleme yönlendiren etmenler, psikolojik ve sosyolojik temellere dayanan içsel ve dışsal nedenler olarak ikiye ayrılabilir. Bu nedenler birbirini destekleyerek siber şiddet davranışını meydana getirir. Örneğin, ailede veya sosyal hayatta sürekli bir tür şiddete (fiziksel, ekonomik veya duygusal) maruz kalan bir kişi, öfkesini ifade etme ihtiyacını karşılamak amacıyla özellikle sanal ortama yönelir. Siber şiddet uygulayan kişi yönünden; belirli bir zaman, mekan veya durum, fiziksel bir güç gerektirmemektedir. Hızlı ve kolay şekilde gerçekleştirilebilen siber şiddet davranışları özellikle dijital mecralardaki anonimlik unsuru ile birlikte faili fiziksel ortamda şiddet

uygulamaktansa sanal ortamda şiddet uygulamaya çeken bir sebeptir (Abınık, 2021). Temelinde öfke duygusu ve önyargıyla hareket etme, korkutma, aşağılama, utandırma ve/veya intikam alma isteği, manipülatif olma, empati eksikliği, dürtüsellik, “karanlık üçlü” olarak anılan makyavelizm, psikopati ve narsizm de şiddet uygulamayla ilişkili kişilik özellikleridir (Abınık, 2021).

Bunun yanında kişiler arası olumsuz ilişkiler, çevresel olumsuz koşullar, olumsuz davranışların model alınması siber şiddete iten faktörlerdendir. (Aksaray,2011)

Siber şiddet mağduru bir çocuk olabileceği gibi bir yetişkin de olabilir. Buna karşılık çocuklara ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sebebiyle kadınlara yönelik siber şiddet vakaları daha fazla görülmektedir (Şener G., 2021). Ancak siber şiddet, gerek yetişkinlerde gerek çocuklarda fiziksel şiddetin getirdiği yıkımlardan daha az yıkıcı değildir. Siber şiddetin mağdur üzerindeki etkilerinden psikolojik ve sosyal etkiler olarak iki başlık altında bahsedilebilir. Mağdur üzerindeki psikolojik etkiler; üzüntü, yoğun stres, kendini değersiz hissetme, kendisi hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinden utanma, kendini sevmeme olarak görülmektedir (Korkmaz, 2016). Ancak bu etkiler de sınırlı sayıda değildir. Mağdur üzerindeki sosyal etkilerde ise; özsaygının düşmesi, başkalarına güvenmeme, anti-sosyal olma, arkadaşlık ilişkisi kurmakta güçlük yaşama, arkadaşlık ilişkilerinde çatışma görülmektedir (Korkmaz, 2016).

Ortaya çıkan ciddi zararlar sonucunda mağdur; psikolojik olarak büyük rahatsızlıklar duymakta bunları ise kendi içine atma yolunu seçmektedir. Nitekim Hinduja ve Patchin’in araştırmasına göre (2010), kurbanların %20’si intihar etmeyi düşünmekte ve siber şiddete maruz kalmayan akranlarına göre iki kat daha fazla intihara teşebbüs ettikleri görülmektedir.

2.2. Siber Şiddetin Ortaya Çıkış Türleri

Siber şiddetin ortaya çıkış türleri sınırlı sayıda değildir. Zira, siber şiddet sanal ortamda kendini bulduğundan gelişen teknoloji ile paralel olarak siber şiddete uygun ortam ve biçim sürekli olarak değişmektedir. Ancak literatürde içeriğinde benzerlik ve farklılık barındıran ayrımlar mevcuttur.

Literatürde en çok; şiddet eylemini ölçüt alan Willard (2007) ‘ın kategorileştirdiği parlama, taciz, karalama, başkasının kimliğine bürünme, ifşa ve düzenbazlık, dışlama ve ısrarlı siber takip ayrımı karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: Siber şiddet türleri (Akça vd., 2017)

Başkasının kimliğine bürünme (Impersonation)	Kişinin sanal ortamda karşısındakinin kimliğine bürünerek web sayfasında, hesap profilinde veyahut başka bir platformda ona zarar verici paylaşımlarda bulunmak ve/veya onun adına diğer kişilerle iletişime geçmektir.
--	---

İfşa ve Düzenbazlık (Disclosure and Trickery)	İfşa, bir kişiye ait özel bilgilerin çevrim içi ortamda paylaşılmasıdır. Düzenbazlık ise kişiyi kandırarak bilgilerini alıp kullanmak olarak karşımıza çıkabilir.
Dışlama (Exclusion)	Hedef seçilen kişiyi kasten herhangi bir çevrim içi gruptan çıkarmak ya da dahil etmemek anlamına gelmektedir.
İsrarlı Siber Takip (Cyberstalking)	Mağdura zarar vermek kastıyla sürekli olarak tehditkar, rahatsız edici içerikli saldırgan mesajlar gönderilmesidir. Hedef mağdurun itibarını zedelemek ve çevresi ile ilişkisini bozmak olabilir.

Bir başka siber şiddet sınıflandırılması olarak; şiddet, taciz, siber gözdağı, iftira, kimlik değiştirme, açığa vurma, komplo, dışlama türleri karşımıza çıkmaktadır. (Polat, 2020)

Tablo 2: Siber Şiddet Sınıflandırılması

Şiddet	Kaba bir dil ile elektronik mesaj gönderme
Taciz	Sürekli olarak kaba ve rahatsız edici mesajlar gönderme
Siber Gözdağı	Sürekli bir şekilde zarar verme tehdidi veya onur kırıcı mesajlara maruz bırakılma
İftira	Bir kişinin saygınlığını zedeleyebilecek asılsız dedikodu ve söylentiler çıkarmak, yaymak.
Kimlik Değiştirme	Başka biri gibi davranarak kişiyi kötü gösteren, saygınlığını zedeleyen içerikler gönderme, yayınlama.
Açığa Vurma	Kişinin özelini kişiden izinsizce paylaşma.
Komplo	Bir kişi hakkında başkasının görmesini istemeyeceği bilgileri hile yoluyla elde etme.
Dışlama	Kişiyi kasıtlı olarak çevrim içi bir grup dışına itme.

Yukarıda açıklandığı üzere siber şiddet türleri sınırlı sayıda olmamakla birlikte birbirleriyle benzerlik taşıyan davranışları içermektedir. Tüm bu sınıflandırmaların ortak noktası ise; dijital platformlar aracılığı ile bir kişi veya grubun refahına yönelik rahatsız edici davranışlar sergilenmesidir.

2.3. İnternet Bağımlılığı

İnternet bağımlılığı, internette aşırı zaman geçirilmesi, interneteyken çevreye karşı duyarsızlaşması ve aile ve arkadaş ilişkilerinde, iş hayatında, ruhsal durumunda çeşitli sorunlar yaratan klinik bir bozukluktur (Weinstein ve ark., 2014)

Bir başka açıdan, internet bağımlılığı, bireyin internette aşırı vakit geçirmesi ve bu durumun kişinin günlük yaşamını olumsuz etkilemesi olarak tanımlanabilir. Young (1998), internet bağımlılığını "kontrol edilemeyen internet kullanımı, internete aşırı zaman ayırma ve internete erişimin kısıtlanması durumunda ortaya çıkan rahatsızlık durumu" olarak tanımlamıştır.

İnternet bağımlılığının nedenleri çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Kişisel, çevresel ve biyolojik faktörler bu bağımlılığın gelişiminde rol oynamaktadır. Bu kapsamda, kişinin düşük özsaygı, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sorunları internet bağımlılığı riskini artırabilir etkenlerdendir (Kandell, 1998). Bununla birlikte aile ve arkadaş çevresi, bireyin internet kullanım alışkanlıklarını etkileyebilir. Sosyal desteğin yetersiz olduğu durumlarda, bireyler internette daha fazla vakit geçirerek eksikliklerini tamamlama amacıyla hareket ederler (Whang, Lee & Chang, 2003).

Biyolojik açıdan ise, insan beynindeki ödül sistemi ve dopamin düzeylerinin internet bağımlılığında önemli rol oynadığı bilinmektedir. İnternette geçirilen zaman, beyindeki dopamin salınımını artırarak bağımlılık yapıcı bir etki yaratabilir (Ko vd., 2009).

İnternet bağımlılığının kişiler üzerindeki sosyolojik ve psikolojik olarak birçok etkisi bulunmaktadır. Bu etkilere örnek olarak, internette harcanan zamanın kontrol edilememesi ve bu durumun günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkilemesi verilebilir (Young, 1996). İnternette fazla vakit geçirme nedeniyle aile ve arkadaş ilişkilerinin genel anlamda sosyal ilişkiler zarar görebilir (Kim ve ark., 2006). İnternet kullanımına yapılan dış faktörlerle müdahalede ise internete erişimin kısıtlanması durumunda aşırı huzursuzluk, öfke ve kaygı hissi görülebilir (Griffiths, 2000).

3. Metodoloji ve Bulgular

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada öncelikle literatürdeki lise ve üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilmiş internet bağımlılığı ve siber şiddet konulu çalışmalar kapsamında literatür

taraması yapılmış, ilgili çalışmalardaki bulgular karşılaştırılarak siber şiddetin, şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanlar açısından internet bağımlılığı ile ilişkisi irdelenmiştir. Siber şiddet ve internet bağımlılığı kavramları tanımlanarak yapılan çalışmaların analizi ile bu iki kavram arasındaki anlamlı pozitif ve negatif ilişkisi hususunda değerlendirme yapılmıştır.

Bu kapsamda, Google scholar dan “internet bağımlılığı ve siber şiddet” başlığı ile 2020-2024 arası arama yapılarak 1.510 sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan ilgiye göre sıralama yapılması ile 15 adet lise ve üniversite öğrencileri kapsamında internet bağımlılığı ve siber şiddet konulu çalışma incelenmiştir. Buna ek olarak çalışmada, 2014-2019 yılları arasında “internet bağımlılığı ve siber şiddet” 1.490 sonuca ulaşılmıştır. İlgili makaleler ise 5 adet makale olarak incelenmiştir.

3.2. Bulgular

Bu araştırmada, alanyazında bulunan makalelerin incelenmesinde internet bağımlılığı ve siber şiddet arasındaki ilişkiyi incelerken öncelikle internet bağımlılığı ile ilişkili olan diğer alt değişkenler irdelenmiştir.

İnternet bağımlılığı ve insan-makine etkileşimi konusundaki çalışmalar, bu bağımlılığın zamanla arttığını ve insanların teknolojiye daha fazla bağımlı hale geldiğini göstermektedir (Pan ve ark., 2020). Özellikle akıllı telefon kullanımının internet bağımlılığını artırdığı ve internet kullanımını kolaylaştırdığı ifade edilmektedir (Lee ve ark., 2022). Bu bulgular, bireylerin teknolojiyle daha fazla etkileşimde bulunmalarına ve internet kullanım sürelerinin artmasına neden olmaktadır.

İnternet bağımlılığı ve cinsiyet değişkenini inceleyen araştırmalar ise, internet bağımlılığının cinsiyetle ilişkili olduğunu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bağımlılık oranlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur (Taçyıldız, 2010; Kim ve ark., 2010; Ayhan ve Köseliören, 2019). Nam ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında, kız öğrencilerin internet bağımlılığına karşı daha dirençli olduğu ve erkeklerin bağımlılık davranışının daha yoğun olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Ayhan ve Köseliören (2019) de erkeklerin internete daha bağımlı olduğunu bildirmiştir.

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, internet kullanım oranı 16-24 yaş grubundaki genç nüfusta 2022 yılında %96,9 iken 2023 yılında %97,5 olmuştur. Genç erkeklerde bu oran 2022 yılında %97,6 iken 2023 yılında %98,4, genç kadınlarda ise 2022 yılında %96,1 iken 2023 yılında %96,6 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2023). Adölesanlar, kimlik arayışında oldukları ve teknolojiye daha ilgili oldukları için internet bağımlılığı açısından risk grubunu oluşturmaktadır (Tahiroğlu, 2010).

İnternet Kullanım Amaçları ve İnternet Bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, internet kullanım amaçları ile Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği (YİBÖ-KF) puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Çelebioğlu ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında, 14-18 yaş arası çocuklarda YİBÖ-KF ortalama puanı $25,12 \pm 9,14$ olarak bulunmuştur. Akdeniz (2018) ise bu puanı $26,898 \pm 8,510$ olarak tespit etmiştir. Kelleci ve arkadaşları (2021), 9-15 yaş arası çocuklarda ortalama puanı $20,74 \pm 8,15$ olarak

bulmuştur. Porsuk (2023) ise 14-17 yaş arası ergenlerde ortalama puanı $30,26 \pm 8,63$ olarak tespit etmiştir. Erdoğan (2023) çalışmasında ise ortalama YİBÖ-KF skoru $45,34 \pm 22,21$ olarak elde edilmiştir.

Tüm bu alt değişkenler ile birlikte alanyazında yer alan internet bağımlılığı ve siber şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen makalelerdeki bulgular siber şiddet ile internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişki ortaya koymaktadır.

Boyar'ın (2023) Denizli'de 455 lise öğrencisinin katılımıyla yaptığı çalışmada, cinsiyet, okul tipi ve gelir düzeylerine göre Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Araştırma, erkek öğrencilerin daha fazla siber zorbalık davranışı gösterdiğini ve günlük 5 saat ve üzeri bilgisayar kullanımı olan öğrencilerde siber zorbalık davranışının daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur.

Efe Yağmur vd. (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, adölesanların büyük çoğunluğunun akıllı telefonu olduğu ve telefonlarından internete bağlandığı belirlenmiştir. Bu durumun internet bağımlılığı ve siber zorbalık riskini artırdığı düşünülmektedir. Ayrıca, siber zorbalık ve siber zorbalık kurbanı olma arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir; siber zorbalık puanları arttıkça internet bağımlılığı ve algılanan stres puanları da artmaktadır. Çalışmaya göre; cinsiyet de siber zorbalık ve internet bağımlılığı için bir risk faktörüdür. Erkek adölesanların daha çok siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Erdoğan (2023) çalışmasında, öğrencilerin %98'i (147 kişi) evinde bilgisayar veya tablet bulunduğu ve fakat bilgisayar ve akıllı telefona sahip olma ile siber zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Çalışmaya göre erkek öğrenciler de internet kullanımının daha fazla olduğu ve kız öğrencilere göre daha sık siber zorbalıkla karşılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, araştırma bulgularına göre hobi sahibi olma, iyi arkadaşlık ilişkileri ve aile ilişkileri ,bilgisayarı araştırma ve ödev amaçlı kullanma ve bilgisayarda geçirilen zamanı azaltma, siber zorbalığa maruz kalma oranını azaltmaktadır. Demircan'ın (2022) üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirdiği çalışmasında, 210 öğrenciden öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık düzeyleri düşüktür. Sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Erkek öğrencilerin siber zorbalık puanları, kız öğrencilere göre daha yüksektir. Çalışmada, yaş ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Sanal tolerans ile siber zorbalık arasında ise negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır.

Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada; ailesi tarafından akıllı telefonu aşırı kullandığı için psikiyatri bölümüne götürülen 160 adölesan ile yürütülen çalışmada, internet bağımlılığı riski yüksek olan ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet risklerinin de yüksek olduğu bulunmuştur.

Efe, Erdem ve Vural (2021) tarafından Türkiye'de 546 lise öğrencisi ile yapılan çalışmada, hafta içi ve hafta sonu 7 saatten fazla internette zaman geçiren öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir.

Chang ve arkadaşları (2014): İnternet bağımlılığı yaşayan gençlerin daha yüksek seviyede siber zorbalık ve sağlık riskleri yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Demir ve Seferoğlu (2016): Medya okuryazarlığı, internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışı eğilimleri arasındaki ilişkileri incelemiş ve sanal zorbalık ile internet bağımlılığı arasında pozitif, medya okuryazarlığı ile negatif yönde anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

4. Sonuç

İnternet kullanım süresinin ve sıklığının artmasının bağımlılık için risk faktörü olduğu bilinmektedir. Diğer yandan geçirilen zamanın artması siber şiddete maruz kalma oranını ve siber şiddet uygulama olasılığını artırmaktadır. Bu durum internette geçirilen zamanın sınırlandırılmasının birçok açıdan öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmalarda internet bağımlılığı, siber şiddet ve cinsiyet arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda, erkek öğrencilerin daha fazla siber şiddet uyguladığı sonucuna varılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır.

Çalışmalarda genel olarak siber şiddet uygulama yönünden internet bağımlılığı ile anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, internette geçirilen zaman ile internet bağımlılığının paralel biçimde arttığı görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, internet bağımlılığının siber şiddeti artırıcı bir etken olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, internetin aşırı ve kontrolsüz kullanımı ile internet bağımlılığı, siber şiddet ve mağduriyet gibi olumsuz durumlar için risk oluşturabilmektedir.

Kaynakça

Akça, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., & Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitimin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2(Özel Sayı), Ağustos 2014.

Akdeniz, B. (2018). 14 – 16 yaş aralığındaki ergenlerin bağlanma stilleri, gözlerden zihin okuma becerileri ve ruhsal sorunları ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul ili örneği. Yüksek lisans tezi,

Aktepe, E., Dundar, N., Soyöz, O., & Sonmez, Y. (2013). Possible internet addiction in high school students in the city center of Isparta and associated factors: A cross-sectional study. *The Turkish Journal of Pediatrics*, 55(4), 417-425.

Ayhan, B., & Köseliören, M. (2019). İnternet, Online Oyun ve Bağımlılık. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 6(1), 1-30.

Boyar, Ü. (2023). Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, depresyon ve başetme ilişkisi (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

Chang, F. C., Chiu, C. H., Miao, N. F., Chen, P. H., Lee, C. M., Chiang, J. T., & Pan, Y. C. (2015). The relationship between parental mediation and Internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Comprehensive Psychiatry*, 57, 21-28.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2014.11.013>

Dell'Osso, B., Hadley, S., Allen, A., Baker, B., Chaplin, W., & Hollander, E. (2008). Escitalopram in the treatment of impulsive-compulsive internet usage disorder: An open-label trial followed by a double-blind discontinuation phase. *Journal of Clinical Psychiatry*, 69(3), 452-456.

Demir, Ö., & Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi Okuryazarlığı, İnternet Bağımlılığı, Sanal Aylaklık ve Çeşitli Diğer Değişkenlerin Sanal Zorbalık ile İlişkinin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 3(1), 1-26.

Erdoğan, S. (2023). Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı, siber zorbalık, siber mağduriyet ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı.

Griffiths, M. (2000). Does internet and computer "addiction" exist? Some case study evidence. *Cyberpsychology & Behavior*, 3(2), 211-218.

Kandell, J. J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(1), 11-17.

Kelleci, M., Tel, H., Akgül Gündoğdu, N., & Temel Mert, Z. (2021). Evaluation of peer bullying, internet addiction, and psychological adaptation level of students aged 9-15. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 34(4), 303-312.

Kim, K., Ryu, E., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J. S., & Nam, B. W. (2006). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 43(2), 185-192.

King, D. L., Delfabbro, P. H., Griffiths, M. D., & Gradisar, M. (2010). Cognitive-behavioral approaches to outpatient treatment of Internet addiction in children and adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 66(11), 1180-1195.

Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. C., Chen, S. H., & Yen, C. F. (2009). Proposed diagnostic criteria and the screening and diagnosing tool of internet addiction in college students. *Comprehensive Psychiatry*, 50(4), 378-384.

Kocacık, F. (2021). Şiddet olgusu üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1).

Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık: Fizikselden sanala yeni şiddet. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*.

Kim, J. H., Lau, C., Cheuk, K. K., ve diğerleri. (2010). Brief report: Predictors of heavy Internet use and associations with health-promoting and health risk behaviors among Hong Kong university students. *Journal of Adolescence*, 33, 215-220.

Lee DY, Roh HW, Kim SJ, ve diğerleri. (2019). Trends in digital media use in Korean preschool children. *Journal of Korean Medical Science*, 34(41), 263.

Pan, Y. C., Chiu, Y. C., & Lin, Y. H. (2020). Systematic review and metaanalysis of epidemiology of internet addiction. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 118, 612-622.

Porsuk, S. K. (2023). Adölesanlarda İnternet Bağımlılığı, Sosyal Anksiyete ve Beden Kütle İndeksinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi,

Sezer Efe Y, Erdem E, Vural B. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi*. Aralık 2021;22(4):465-473. doi:10.51982/bagimli.936930

Sır, A. S. (2017). Siber güvenlik nedir? İnternette ne kadar güvenliyiz?. Ekim 2017.

Şener, G., & Abınık, N. (2021). Türkiye’de dijital şiddet araştırması 2021. TBİD. <https://dijitalsiddet.org/dijital-siddet-raporu/>

Taçyıldız, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Weinstein A, Lejoyeux M. Internet addiction or excessive internet use. *Am J Drug Alcohol Abuse* 2010; 36(5): 277-283.

Whang, L. S., Lee, S., & Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: A behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(2), 143-150.

Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.

Young, K. S. (1998). *Caught in the net: How to recognize the signs of internet addiction--and a winning strategy for recovery*. John Wiley & Sons.

Young, K. S. (2007). Cognitive behavior therapy with internet addicts: Treatment outcomes and implications. *Cyberpsychology & Behavior*, 10(5), 671-679

2- ERGENLERİN ZİHİN KURAMI BECERİLERİ İLE İNTERNET BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİDE AKRAN SORUNLARININ ARACI ROLÜ

Burak AKDENİZ, Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, 0000-0002-5113-3191, burakakdeniz@ktu.edu.tr

Mesut YAVUZ, Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, 0000-0002-8957-6510, mesut.yavuz@iuc.edu.tr

Hilmi AKÇAALAN, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler, 0009-0005-2051-5866, hilmi.akcaalan@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Günümüzde, internet kullanımını oldukça yaygındır. Bir yandan, internet bireylerin kolay yoldan bilgiye ulaşmasını, boş zamanlarını değerlendirmesini, başkalarıyla iletişim kurmasını sağlarken; diğer yandan internet bağımlılığı probleminin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İnternet bağımlılığı, psikolojik ve sosyal açıdan birey üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir ve özellikle ergenlik döneminde daha yaygındır. Bu sebeple, ergenlerin internet bağımlılığı ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi, internet bağımlılığını önlenmesi için büyük önem arz etmektedir.

Amaç: Bu çalışmada, ergenlerin zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünün araştırılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmanın örneklemini 9. ve 10. sınıf öğrencisi 602 ergen oluşturmaktadır. Ergenlerin %62'si kız, %38'i erkektir. Ergenlerin yaş ortalaması 15.14'tür (SS = .68). Ergenlerden Demografik Bilgi Formu, Gözlerden Zihin Okuma Testi Çocuk Formu, Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu ve Güçler ve Güçlükler Anketi aracılığıyla ölçüm alınmıştır. Çalışmanın analizlerinde, bağımsız örneklemler t testi, Pearson korelasyon analizi ve yol analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın sonucunda, ergenlerin internet bağımlılığı düzeylerinin ve akran sorunlarının cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı; zihin kuramı becerilerinin ise kızlarda daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Ergenlerin internet bağımlılığı puanlarıyla zihin kuramı becerileri arasında negatif yönlü, akran sorunları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, ergenlerin zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasında akran sorunlarının tam aracı rol oynadığı bulunmuştur.

Sonuç: Ergenlerin zihin kuramı becerilerinin zayıf olması, akran sorunlarının artmasına yol açarak internet bağımlılığı riskini arttırmaktadır. Araştırma bulgularının hem ilgili alanyazına katkı sunması hem de bu alanda çalışan uzmanlara rehber olması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: İnternet Bağımlılığı, Akran Sorunları, Zihin Kuramı Becerileri, Ergenlik

THE MEDIATING ROLE OF PEER PROBLEMS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' THEORY OF MIND SKILLS AND INTERNET ADDICTION

ABSTRACT

Nowadays, the internet usage is widespread among individuals which facilitates easy access to information, leisure activities, and communication with others. Apart from those benefits, excess internet usage leads to emergence of internet addiction that is prevalent especially during adolescence. Identifying factors associated with internet addiction in adolescents is of great importance for prevention.

Objectives: This study aims to investigate the mediating role of peer problems in the relationship between adolescents' theory of mind skills and internet addiction.

Materials and Methods: The sample of the study consisted of 602 adolescents from 9th and 10th grades (62% female and 38% male). The average age of the adolescents was 15.14 (SD = .68). Data were collected from adolescents using a Demographic Information Form, the Child Form of the Reading the Mind in the Eyes Test, the Young's Internet Addiction Test Short Form, and the Strengths and Difficulties Questionnaire. Independent samples t-test, Pearson's correlation analysis, and path analysis were used for data analysis.

Results: The results of the study indicated that the levels of internet addiction and peer problems did not significantly differ by gender; however, theory of mind skills were higher in females. Negative correlations were found between adolescents' internet addiction scores and theory of mind skills. Also, positive correlations were found between adolescents' internet addiction scores and peer problems. Moreover, peer problems were found to fully mediate the relationship between adolescents' theory of mind skills and the internet addiction.

Conclusions: Weak theory of mind skills in adolescents led to an increase in peer problems, thereby increased the risk of internet addiction. It is expected that the findings of this research will contribute to the relevant literature and provide guidance to professionals working in this field.

Keywords: Internet Addiction, Peer Problems, Theory Of Mind Skills, Adolescence

Giriş

İnternet, ortaya çıkışından itibaren kısa süre içerisinde adeta yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Tsai ve ark., 2009). Türkiye İstatistik Kurumu (2023) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, Türkiye’de internete erişimi olan hane oranı %96; internete erişimi olan birey oranı ise %87’dir. İnternet sayesinde, insanlar bilgiye kolay, ucuz, hızlı ve güvenli yoldan erişme olanağı yakalamıştır (Spada, 2014). İnternet kullanıcılarının büyük bir oranını ergenler oluşturmaktadır (Tsai ve ark., 2009). Teknolojinin daha ulaşılabilir olmaya başlamasıyla birlikte, ergenler çevrimiçi ortamlarda daha fazla zaman geçirmeye başlamışlardır (Holfeld ve Sukhawathanakul, 2017). Ergenler, eğlence, bilgi edinmek, sosyalleşmek ve arkadaş ilişkilerini sürdürmek için giderek daha fazla internette vakit geçirmektedirler (Rose ve Tynes, 2015).

İnternet kullanımının aşırı derecede ve kontrolsüz şekilde olması internet bağımlılığı probleminin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Spada, 2014). Ergenler, internet bağımlılığı için en büyük risk grubu konumundadır (Ge ve ark., 2017; Reiner ve ark., 2017). Ergenler, yüksek yenilik arayışları, düşük benlik kontrolleri ve akran etkisine yüksek duyarlılıkları nedeniyle, internet bağımlılığına yetişkinlerden daha yatkındırlar (Ding ve ark., 2017). İnternet bağımlılığı, bireylerin hayatında psikolojik ve sosyal zorluklara neden olan internet kullanımını kontrol edememeleri olarak ifade edilmektedir (Young ve Rogers, 1998). Davis (2001) ise internet bağımlılığını, “kullanıcıları için olumsuz kişisel ve profesyonel sonuçlara yol açan internet ile ilgili bilişler ve davranışlar” olarak tanımlamıştır.

İnternet bağımlılığının yaygınlığına ilişkin çalışmalarda yaygınlık oranlarının %6 ile %14 arasında değiştiği gözlenmektedir (Arısoy, 2009). Üneri ve Tanıdır’ın (2011) Türkiye’deki ergenlerle gerçekleştirdiği bir çalışmada ise katılımcıların internet bağımlılığı yaygınlığı %24.2 olarak rapor edilmiştir.

İnternet bağımlılığı, psikolojik, bilişsel ve sosyal açıdan birey üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (D’Hondt ve Maurage, 2017; Ho ve ark., 2014). Yapılan çalışmalar, internet bağımlılığının alkol kullanımı, depresyon, düşük sosyoekonomik düzey, anksiyete ve stres ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Holfeld ve Sukhawathanakul, 2017; Xin ve ark., 2018). Bu durum, bireylerin sosyal ilişkilerinin bozulmasına yol açmaktadır (Young, 2004). Bu sebeple, internet bağımlılığına neden olan faktörlerin belirlenmesi, internet bağımlılığını önlemeye yönelik çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için büyük önem arz etmektedir.

Ergenlerin internet bağımlılığına etki eden faktörlerden birisi de ergenlerin zihin kuramı becerileridir. Zihin Kuramı, bireyin kendisinin ve diğerlerinin zihinsel durumlarını anlama ve davranışlarını açıklama ve yordama becerisini ifade etmektedir (Premack ve Woodruff, 1978). Zihin kuramı becerileri, duyguları ifade etmeyi, duyguları anlamayı, empati geliştirmeyi, bir kişinin niyetini anlamayı ve farklı insanların farklı bakış açılarına

sahip olabileceğini bilmeyi, zihinsel durumlardan çıkarsama yapabilmeyi ve zihinsel temsiller oluşturabilmeyi içermektedir (Brüne ve Brüne-Cohrs, 2006; Girli, 2014).

Zihin kuramı becerileri, insanların sosyal çevreye uyum sağlamalarında kritik rol üstlenmektedir (Brüne ve Brüne-Cohrs, 2006). İnsanlar sosyal birer varlık olarak, diğer insanlarla çok sayıda etkileşim kurmaktadır (Castelli ve ark., 2010). İnsanlar sosyal etkileşimler kurarken, yüz ifadeleri sayesinde karşısındakilere birtakım sinyaller yollarlar ve karşısındakilerden de birtakım sinyaller alarak sosyal davranışlarını bu sinyallere uygun şekilde düzenlerler (Blair, 2003; Ge ve ark., 2017). Örneğin, açık olmayan bir yüz ifadesi takınarak, karşımızdaki kişilere uygun olmayan davranışlarını hemen bırakmaları gerektiği sinyalini verebiliriz. Ancak, etkileşim kurduğumuz kişi, sunmuş olduğumuz bu ipuçlarını anlayamazsa, davranışlarına devam etme eğiliminde olur ve bu durum genellikle kişilerarası çatışmaya yol açar (Chen ve ark., 2017). Brüne'e göre (2005), Zihin Kuramı, sosyal bilişi en iyi yordayan sosyal biliş becerisidir.

Zihin kuramı becerileri ile bireylerin bağımlılık düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır (Uekermann ve Daum, 2008). Chen ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada (2017), yüz ifadelerini tanıma eksikliği ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre, öğrenme yüz ifadelerini tanımakta akranlarına göre daha fazla güçlük çeken bireyler, internet bağımlılığına daha yatkın olmaktadır. Bu bireyler, diğerlerinin yüz ifadeleriyle örtük şekilde göstermiş olduğu öğrenme ifadesi ipuçlarının zaman zaman fark edememekte ve bu durum, kişilerarası çatışmalara zemin hazırlamaktadır (Chen ve ark., 2017). Ergenlerle gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise, internet bağımlısı bireylerin yüz ifadelerinden duygu okuma ve işleme görevlerinde daha başarısız oldukları görülmüştür (Ge ve ark., 2017).

Bireylerin zihin kuramı becerileri akran ilişkilerini etkilemektedir. Zihin kuramı becerileri yüksek olan bireyler, sosyal ilişkilerinde daha az sosyal kaygı yaşamakta ve daha güçlü sosyal ilişkiler geliştirmektedir (Ronchi ve ark., 2020). Nikolic ve arkadaşlarının (2019) gerçekleştirdiği bir çalışmada, ergenlerinin zihin kuramı becerileri azaldıkça, sosyal kaygı düzeylerinin arttığı gözlenmiştir.

Ergenlerin akran sorunlarının artması internet bağımlılığı riskini arttırmaktadır (Zhu ve ark., 2015). Savcı ve Aysan'ın (2016) ergenlerle gerçekleştirdiği bir çalışmada, akranlarla çatışma arttıkça internet bağımlılığı riskinin arttığı gözlenmiştir. Benzer şekilde, lise öğrencisi ergenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada, akranları ile ilişkilerinde sosyal kaçınma ve huzursuzluk düzeyi yüksek olan ergenlerin, sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için çevrim içi ortamları daha fazla kullanma eğiliminde olduğu, bu durumun da internet bağımlılığı olasılığını arttırdığı bulunmuştur (Zorbaz ve Tuzgöl Dost, 2014).

Ergenlerin zihin kuramı becerileri ve akran sorunları ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurularak; bu çalışmada, ergenlerin zihin kuramı

becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünün araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Çalışmanın örneklemini, İstanbul ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda öğrenim gören 14 ile 16 yaşları arasındaki ergenler oluşturmaktadır. Öncelikle, çalışmanın gerçekleştirilmesi için gerekli olan etik kurul izni ve MEB izni alınmıştır. Ardından, çalışmanın gerçekleştirildiği okullar kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın analizleri 602 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Ergenlerin %62'si kız ($n = 371$), %38'i ($n = 231$) erkektir. Ergenlerin yaş ortalaması 15.14'tür ($SS. = .68$).

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, okul türü, sınıf düzeyi, internet kullanım süresi ve internet kullanım amacı hakkında bilgi almak için araştırmalar tarafından hazırlanmış bir formdur.

Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu

Katılımcıların internet bağımlılığını düzeylerini ölçmek için kullanılan Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu, Young (1998) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve 6'lı Likert tipi derecelendirme içermektedir. Daha sonra, Pawlikowski ve arkadaşları (2013), ölçeğin 12 maddeden oluşan ve 5'li Likert tipi derecelendirme içeren kısa formunu geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenirlik çalışması Kutlu ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .86 olarak bulunmuştur.

Gözlerden Zihin Okuma Testi Çocuk Formu

Katılımcıların Zihin Kuramı becerilerini ölçmek için kullanılan Gözlerden Zihin Okuma Testi, Baron-Cohen ve arkadaşları (1997) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin ilk hali 25 maddeden oluşmaktadır. Ardından, Baron-Cohen ve arkadaşları (2001) ölçeği revize etmiş; 28 maddelik çocuk formunu geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Girli (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yetişkin formu 18-60 yaş aralığındaki bireylere uygulanmış ve Cronbach alfa değeri .71 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .72 olarak bulunmuştur.

Güçler ve Güçlükler Anketi

Katılımcıların ruhsal sorunları ölçmek için Goodman (1997) tarafından geliştirilen Güçler ve Güçlükler Anketi, 3'lü Likert tipi derecelendirme içermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışması Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından

gerçekleştirilmiştir. Ölçek, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, davranış sorunları, duygusal sorunlar, akran sorunları ve sosyal davranışlar olmak üzere 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında, yalnızca akran sorunları alt ölçeği kullanılmıştır. Akran sorunları alt ölçeğinin Cronbach alfa değeri .61 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi IBM SPSS 24 ve IBM AMOS 24 ile gerçekleştirilmiştir. Öncelikle veri setinin normal dağılım varsayımları incelenmiş, veri setinin tüm değişkenler için normallik koşullarını sağladığı saptanmıştır. Ardından, cinsiyete göre internet bağımlılığı, zihin kuramı becerileri ve akran sorunlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem t testleri, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi ve zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünü incelemek için yol analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

İlk olarak, katılımcıların günlük ortalama internette geçirdikleri süre ve çevrim içi olma amaçları incelenmiştir (Tablo 1). Katılımcıların günde ortalama internette geçirdikleri zaman incelendiğinde; katılımcıların %25.5'i ($n = 152$) günde 0-2 saat arası, %43.6'sı ($n = 260$) günde 2-4 saat arası, %18.5'i ($n = 110$) günde 4-6 saat arası, %8.1'i ($n = 48$) günde 6-8 saat arası, %4.4'ü ($n = 26$) ise günde 8 saatten fazla zaman geçirmektedir. Katılımcıların çevrim içi olma amaçları incelendiğinde; katılımcıların %5.3'ü ($n = 32$) eğitim/araştırma, %38.9'u ($n = 234$) sosyal medya, %9.5'i ($n = 57$) oyun oynama, %8'i ($n = 48$) video izleme, %4.5'i ($n = 27$) müzik dinleme, %3.2'si ($n = 19$) diğer amaçlarla, %30.7'si ($n = 185$) ise birden fazla amaç için çevrim içi ortamları kullanmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların internet kullanımına dair tanımlayıcı bilgiler

	n	%
Günlük ortalama internette geçirilen süre		
0 - 2 saat arası	152	25.5
2 - 4 saat arası	260	43.6
4 - 6 saat arası	110	18.5
6 - 8 saat arası	48	8.1
8 saatten fazla	26	4.4
Çevrim içi olma amacı		
Eğitim/Araştırma	32	5.3
Sosyal medya	234	38.9
Oyun oynama	57	9.5
Video izleme	48	8.0

Müzik dinleme	27	4.5
Diğer	19	3.2
Birden fazla amaç	185	30.7

İkinci olarak, katılımcıların cinsiyetlerine göre internet bağımlılığı, zihin kuramı becerileri ve akran sorunları puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem t testleri gerçekleştirilmiştir (Tablo 2). Katılımcıların zihin kuramı becerilerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir, $t(600) = 6.14$, $p < .001$. Buna göre, kızların zihin kuramı becerileri ($Ort. = 19.97$; $SS. = 2.87$), erkeklerden ($Ort. = 18.47$; $SS. = 3.00$) anlamlı derecede yüksektir. Diğer yandan, katılımcıların internet bağımlılığı düzeyleri ve akran sorunları ise cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır (Sırasıyla; $t(600) = 1.12$, $p = .26$; $t(600) = .12$, $p = .90$).

Tablo 2. Cinsiyete göre internet bağımlılığı, zihin kuramı becerileri ve akran sorunları puanlarının karşılaştırılması

Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	SS.	t Testi		
					t	Sd	p
İnternet bağımlılığı	Kız	371	27.31	8.45	1.12	600	.26
	Erkek	231	26.51	8.60			
Zihin kuramı becerileri	Kız	371	19.97	2.87	6.14	600	<.001
	Erkek	231	18.47	3.00			
Akran sorunları	Kız	371	2.55	1.60	.12	600	.90
	Erkek	231	2.53	1.68			

Üçüncü olarak, katılımcıların internet bağımlılığı düzeyleri, zihin kuramı becerileri ve akran sorunları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 3). Bulgulara göre, katılımcıların internet bağımlılığı düzeyi ile zihin kuramı becerileri arasında negatif yönlü, internet bağımlılığı düzeyi ile akran sorunları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir (Sırasıyla; $r = -.05$, $p < .05$; $r = .14$, $p < .01$). Katılımcıların internet bağımlılığı düzeyi arttıkça, zihin kuramı becerileri azalmakta, akran sorunları ise artmaktadır. Ayrıca, katılımcıların zihin kuramı becerileri ile akran sorunları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir ($r = -.17$, $p < .01$). Katılımcıların zihin kuramı becerileri azaldıkça, akran sorunları artmaktadır.

Tablo 3. İnternet bağımlılığı, zihin kuramı becerileri ve akran sorunları arasındaki korelasyonlar

	1	2
--	---	---

1. İnternet bağımlılığı	-	
2. Zihin kuramı becerileri	-.08*	-
3. Akran sorunları	.14**	-.17**

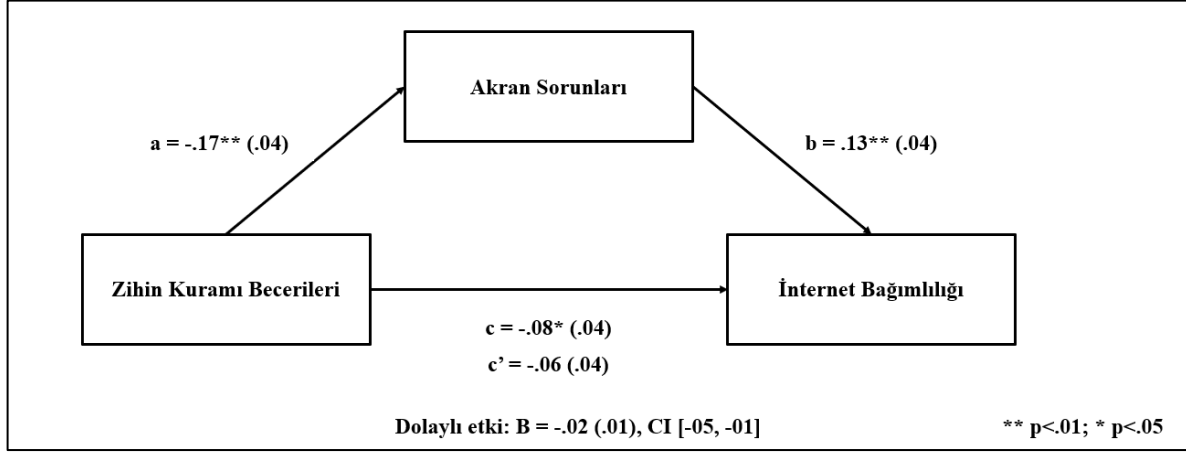
* $p < .05$; ** $p < .01$

Son olarak, katılımcıların zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünü incelemek için yol analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 4; Şekil 1). Modelin ilk adımında, katılımcıların zihin kuramı becerileri, internet bağımlılığı düzeylerini anlamlı düzeyde yordamıştır, $F(1,600) = 4.12$, $p = .04$, $R^2 = .01$, $B = -.08$, $SH = .04$). İkinci adımda, katılımcıların zihin kuramı becerileri ve akran sorunları birlikte modele dahil edilmiş ve modelin katılımcıların internet bağımlılığı düzeylerini anlamlı düzeyde yordadığı gözlenmiştir, $F(2,599) = 7.34$, $p < .001$, $R^2 = .02$). İkinci adımda, akran sorunlarının modele katkısı anlamlıyken ($B = .13$, $SH = .04$, $t = 3.24$, $p = .001$); zihin kuramı becerilerinin modele katkısı anlamlı değildir ($B = -.06$, $SH = .04$, $t = -1.48$, $p = .14$) Bootstrap test sonuçları, katılımcıların zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasında akran sorunlarının tam aracı rol oynadığını kanıtlamıştır, $Boot\ CI\ \%95 = [-.05, -.01]$.

Tablo 4. Katılımcıların zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolü

	B	SH	T
Birinci adım			
ZK --> İB	-.08	.04	-2.03*
$R^2=.01$; $F(1,600)= 4.12^*$			
İkinci adım			
AS --> İB	.13	.04	3.24*
ZK --> İB	-.06	.04	-1.48
$R^2=.02$, $F(2,599)= 7.34^{**}$			

Boot CI %95 = [-.05, -.01], ZK: Zihin Kuramı Becerileri, İB: İnternet Bağımlılığı, AS: Akran Sorunları, * $p < 0.05$; ** $p < 0.001$

Şekil 1. Katılımcıların zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolü

Tartışma

Günümüzde internet kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Özellikle ergenler arasında internet kullanımı oldukça yaygındır (Tsai ve ark., 2009). Bir yandan, çevrim içi ortamlar bireylere bilgiye kolay, ucuz, hızlı ve güvenli yoldan erişme olanağı sağlarken; diğer yandan, internet kullanımının aşırı derecede ve kontrolsüz şekilde olması internet bağımlılığı probleminin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Spada, 2014). İnternet bağımlılığı, bireylerin hayatında psikolojik ve sosyal zorluklara neden olan internet kullanımını kontrol edememeleri olarak ifade edilmektedir (Young ve Rogers, 1998). İnternet bağımlılığı, psikolojik, bilişsel ve sosyal açıdan birey üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (D'Hondt ve Maurage, 2017; Ho ve ark., 2014). Ergenler, internet bağımlılığı için en büyük risk grubunu oluşturmaktadır (Ge ve ark., 2017; Reiner ve ark., 2017). Bu sebeple, ergenlerde internet bağımlılığına neden olan faktörlerin belirlenmesi, internet bağımlılığını önlemeye yönelik çalışmalar için oldukça kritiktir. Bu çalışmada, ergenlerin zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünün araştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, katılımcıların %44'ü günlük ortalama 2-4 saat arası internet kullanmaktadır. Ergenlerin günlük internette geçirdikleri sürelerin kontrollü olmasının internet bağımlılığı oranlarını azaltılması açısından oldukça önemlidir. Bu konuda, ebeveynlere de önemli bir görev düşmektedir. Ebeveynlerin davranışsal kontrolü yüksek olduğunda, ergenlerin internet bağımlılığı oranları azalmaktadır (Ding ve ark., 2017). Diğer yandan, ergenlerin çevrim içi olma amaçları da internet bağımlılığı açısından kritiktir (Caplan, 2002). Bu çalışmada, ergenlerin en sık sosyal medya platformlarına erişmek için çevrimiçi oldukları gözlenmiştir. Bunu sırasıyla, oyun, video izleme, eğitim/araştırma ve müzik dinleme takip etmektedir.

Mevcut çalışmada, kızların zihin kuramı becerilerinin erkeklerden yüksek olduğu, internet bağımlılığı düzeylerinin ve akran sorunlarının ise cinsiyete göre farklılaşmadığı

gözlenmiştir. Çalışmanın bulgularıyla tutarlı olarak, Stepien-Nycz ve arkadaşlarının (2020) 13-16 yaş arasındaki ergenlerle gerçekleştirdiği bir çalışmada, kızların zihin kuramı görevlerinde erkeklerden daha başarılı olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Taş ve arkadaşlarının (2014) lise öğrencisi ergenlerle gerçekleştirdiği bir araştırmada, cinsiyete göre ergenlerin internet bağımlılığı düzeylerinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bu çalışmada, ergenlerin zihin kuramı becerileri azaldıkça, internet bağımlılığı düzeylerinin ve akran sorunlarının arttığı gözlenmiştir. Ayrıca, ergenlerin akran sorunları arttıkça, internet bağımlılığı riski artmaktadır. Bulgular, alanyazındaki çalışmalarla tutarlıdır. Geçmiş çalışmalar, zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki negatif yönlü ilişkiyi kanıtlamıştır (Örn. Chen ve ark., 2017). Diğer yandan, Savcı ve Aysan'ın (2016) ergenlerle gerçekleştirdiği bir çalışmada, akran sorunları arttıkça internet bağımlılığı riskinin arttığı gözlenmiştir.

Çalışmada son olarak, ergenlerin zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkide akran sorunlarının tam aracı rol oynadığı gözlenmiştir. Ergenlerin zihin kuramı becerileri düşük olması, akran sorunları arttırarak dolaylı olarak internet bağımlılığı riskinin artmasına yol açmaktadır. Geçmiş çalışmaların bulguları da ergenlerin zihin kuramı becerilerinin akran ilişkilerini etkilediğini göstermiştir (Nikolic ve ark., 2019; Ronchi ve ark., 2020). Zihin kuramı becerileri yüksek olan ergenler, daha güçlü sosyal ilişkiler geliştirirken (Ronchi ve ark., 2020); zihin kuramı becerileri düşük olan ergenler daha fazla sosyal kaygı ve akran sorunu yaşamaktadır (Nikolic ve ark., 2019). Ergenlerin akran sorunlarının artması ise internet bağımlılığı riskini arttırmaktadır (Zhu ve ark., 2015).

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışma kesitsel desene sahiptir. Değişkenler arasında neden sonuç ilişkilerini kurabilmek için boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır. İkinci olarak, çalışmanın verileri ergen bildirimine dayalı olarak toplanmıştır. Bu durum, sosyal beğenirlik gibi bazı karıştırıcı etkilerin kontrolünü zorlaştırmaktadır. Sonraki çalışmalarda, birden fazla kaynaktan veri toplanması yararlı olacaktır. Çalışmanın sınırlılıklarının yanında, bilgilerimize göre ergenlerin zihin kuramı becerileri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide akran sorunlarının aracı rolünü inceleyen ilk çalışma olması, geniş bir örneklem grubuyla çalışılması ve ergenlerin çevrim içi davranışlarına dair kapsamlı bilgiler sunması çalışmayı güçlü kılmaktadır. Çalışmanın ilgili alanyazına katkı sağlaması ve bu alanda çalışan uzmanlara yol göstermesi beklenmektedir.

Kaynakça

Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 1(1), 55-67.

Baron-Cohen, S., Jolliffe, T., Mortimore, C., & Robertson, M. (1997). Another advanced test of theory of mind: Evidence from very high functioning adults with autism or Asperger syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(7), 813-822.

Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Hill, J., Raste, Y., & Plumb, I. (2001). The “Reading the Mind in the Eyes” Test revised version: a study with normal adults, and adults with Asperger syndrome or high-functioning autism. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 42(2), 241-251.

Blair, R. J. R. (2003). Facial expressions, their communicatory functions and neuro-cognitive substrates. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 358(1431), 561-572.

Brüne, M. (2005). “Theory of Mind” in Schizophrenia: A Review of The Literature. *Schizophrenia Bulletin*, 31(1), 21-42.

Brüne, M. & Brüne-Cohrs, U. (2006). Theory of Mind—Evolution, Ontogeny, Brain Mechanisms and Psychopathology. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30(4), 437-455.

Caplan, S. E. (2005). A social skill account of problematic Internet use. *Journal of communication*, 55(4), 721-736.

Castelli, I., Baglio, F., Blasi, V., Alberoni, M., Falini, A., Liverta-Sempio, O., ... & Marchetti, A. (2010). Effects of aging on mindreading ability through the eyes: an fMRI study. *Neuropsychologia*, 48(9), 2586-2594.

Chen, Z., Poon, K. T., & Cheng, C. (2017). Deficits in recognizing disgust facial expressions and Internet addiction: Perceived stress as a mediator. *Psychiatry research*, 254, 211-217.

Davis, R. A. (2001). A Cognitive-Behavioral Model of Pathological Internet Use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195.

D'Hondt, F. & Maurage, P. (2017). Electrophysiological Studies in Internet Addiction: A Review Within The Dual-Process Framework. *Addictive Behaviors*, 64, 321-327.

Ding, Q., Li, D., Zhou, Y., Dong, H. & Luo, J. (2017). Perceived Parental Monitoring and Adolescent Internet Addiction: A Moderated Mediation Model. *Addictive Behaviors*, 74, 48-54.

Ge, Y., Zhong, X. & Luo, W. (2017). Recognition of Facial Expressions by Urban Internet-Addicted Left-Behind Children in China: An Eye-Movement Study. *Psychological Reports*, 120(3), 391-407.

Girli, A. (2014). Psychometric properties of the Turkish child and adult form of “Reading the Mind in the Eyes Test”. *Psychology*, 2014.

Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-586.

Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B., & İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketi'nin (gga) Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 15(2), 65-74.

Ho, R.C., Zhang, M.W., Tsang, T.Y., Toh, A.H., Pan, F., Lu, Y., Cheng, C., Yip, P.S., Lam, L.T., Lai, C.M., Watanabe, H. & Mak, K.K. (2014). The Association Between Internet Addiction and Psychiatric Co-Morbidity: A Meta-Analysis. *BMC Psychiatry* 14, 183.

Holfeld, B. & Sukhawathanakul, P. (2017). Associations Between Internet Attachment, Cyber Victimization, and Internalizing Symptoms Among Adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 20(2), 91-96.

Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y., & Aysan, F. (2016). Turkish Adaptation of Young's Internet Addiction Test-Short Form: A Reliability and Validity Study on University Students and Adolescents. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17, 69-76.

Nikolić, M., van der Storm, L., Colonnese, C., Brummelman, E., Kan, K. J., & Bögels, S. (2019). Are socially anxious children poor or advanced mindreaders?. *Child Development*, 90(4), 1424-1441.

Pawlikowski, M., Altstötter-Gleich, C., & Brand, M. (2013). Validation and psychometric properties of a short version of Young's Internet Addiction Test. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1212-1223.

Premack, D., & Woodruff, G. (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind?. *Behavioral and brain sciences*, 1(4), 515-526.

Reiner, I., Tibubos, A. N., Hardt, J., Müller, K., Wölfling, K. & Beutel, M. E. (2017). Peer Attachment, Specific Patterns of Internet Use and Problematic Internet Use In Male And Female Adolescents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 26(10), 1257-1268.

Ronchi, L., Banerjee, R., & Lecce, S. (2020). Theory of mind and peer relationships: The role of social anxiety. *Social Development*, 29(2), 478-493.

Rose C.A. & Tynes B.M. (2015). Longitudinal Associations Between Cybervictimization and Mental Health Among U.S. Adolescents. *Journal Of Adolescent Health*, 57, 1-8.

Savcı, M., & Aysan, F. (2016). Bağlanma stilleri, akran ilişkileri ve duyguların internet bağımlılığını yordamadaki katkıları. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(3), 401-432.

Spada, M. M. (2014). An Overview of Problematic Internet Use. *Addictive Behaviors*, 39, 3-6.

Stępień-Nycz, M., Bosacki, S., & Biątecka-Pikul, M. (2021). Theory of mind in adolescence: developmental change and gender differences. *The Journal of Early Adolescence*, 41(3), 424-436.

Taş, İ., Eker, H., & Anlı, G. (2014). Orta öğretim öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 37-57.

Tsai, H. F., Cheng, S. H., Yeh, T. L., Shih, C. C., Chen, K. C., Yang, Y. C. & Yang, Y. K. (2009). The Risk Factors of Internet Addiction—A Survey of University Freshmen. *Psychiatry Research*, 167(3), 294-299.

Türkiye İstatistik Kurumu (2023). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407), Erişim tarihi: 30.06.2024.

Uekermann, J., & Daum, I. (2008). Social Cognition in Alcoholism A Link to Prefrontal Cortex Dysfunction? *Addiction*, 103, 726–735.

Üneri, Ö. Ş., & Tanıdır, C. (2011). Evaluation of internet addiction in a group of high school students: a cross-sectional study. *Dusunen Adam Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 24(4), 265.

Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W. & Hong, Z. (2018). Online Activities, Prevalence of Internet Addiction and Risk Factors Related to Family and School Among Adolescents in China. *Addictive Behaviors Reports*, 7, 14-18.

Young, K. S. (1998). Internet Addiction: The Emergence of A New Clinical Disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.

Young, K. S. (2004). Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.

Young, K. S. & Rogers, R. C. (1998). The Relationship Between Depression and Internet Addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(1), 25-28.

Zhu, J., Zhang, W., Yu, C., & Bao, Z. (2015). Early adolescent Internet game addiction in context: How parents, school, and peers impact youth. *Computers in Human Behavior*, 50, 159-168.

Zorbaz, O., & Dost, M. T. (2014). Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 298-310.

3- YARGITAY İÇTİHATLARI BAĞLAMINDA UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMI VE UYUŞTURUCU MADDE TİCARETİ KRİTERLERİNİN İNCELENMESİ

Elif ARAYAN, Avukat, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID ID: 0009-0000-6254-5784, elif@elifarayan.av.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Çalışmamızın amacı Yargıtay içtihatlarında bir eylemin hangi hallerde uyuşturucu ticareti, hangi hallerde uyuşturucu kullanımı olarak nitelendirildiği ayrımını ortaya koymaktır.

Yargıtay kararlarına baktığımızda, uyuşturucu ticareti veya kullanımı bakımından;

- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin miktarı,
- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin çeşitliliği,
- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulundurulduğu yer,
- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulundurulma şekli,
- Failin ekonomik, sosyal durumu,
- Failin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanım veya satma geçmişi

kriterlerinin esas alındığını görmekteyiz. Yukarıda saydığımız kriterlerin hepsinin bir arada olmasına gerek yoktur. Bir veya birkaçının olması yeterlidir. Uyuşturucu ticaretiyle, uyuşturucu kullanımı arasında manevi unsur bakımından fark bulunmaktadır. Aynı eylemler kullanım amacına yönelik ise ticaret olarak nitelendirilmez.

Belirtmek gerekir ki uyuşturucu kullanmak, kullanmak amacıyla satın almak, bulundurmak ve kabul etmek suçtur. Bununla birlikte kişinin üzerinde, eşyasında, konutunda veya işyerinde ilk kez uyuşturucu veya uyarıcı madde ele geçirilen ve bunun kullanım amacına yönelik olduğu kabul edilen kişi doğrudan doğruya cezalandırılmamakta, soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine, kovuşturma evresinde ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmektedir. Bu statüde kişi 5 yıl içerisinde aynı suçu yeniden işlemezse, artık bu eylemden cezalandırılması mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte 5 yıl içerisinde aynı suçu tekrar işlerse, ayrı bir suç olarak değil, tek bir uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak yahut da kullanmak amacıyla satın almak, kabul etmek veya bulundurmak eyleminden cezalandırılacaktır.

Anahtar kelimeler: Uyuşturucu, Kullanım, Üretim, İmal Ve Ticaret

REVIEW OF DRUG USE AND DRUG TRADE CRITERIA IN THE CONTEXT OF THE COURT OF CASSATION

ABSTRACT

The aim of our study is to reveal the distinction in which cases an action is described as drug dealing and in which cases it is considered drug use in the Court of Cassation jurisprudence.

When we look at the Court of Cassation decisions, in terms of drug trafficking or use;

- The amount of narcotic or stimulant substance,
- Variety of narcotic or stimulant substances,
- Place where narcotic or stimulant substances are kept,
- Possession of narcotic or stimulant substance,
- The economic and social situation of the perpetrator,
- The perpetrator's history of using or selling drugs or stimulants

We see that the criteria are taken into account. It is not necessary for all of the criteria mentioned above to be together. Having one or more is sufficient. There is a difference between drug dealing and drug use in terms of the moral element. If the same actions are for the purpose of use, they are not considered trade.

It should be noted that using drugs, purchasing them for the purpose of using them, possessing them and accepting them is a crime. However, the person whose person, belongings, residence or workplace is seized for the first time with a narcotic or stimulant substance and it is accepted that it is intended for use is not directly punished; it is decided to postpone the opening of a public case during the investigation phase, and to postpone the announcement of the verdict during the prosecution phase. In this status, if the person does not commit the same crime again within 5 years, it will no longer be possible to be punished for this action. However, if he commits the same crime again within 5 years, he will be punished not as a separate crime, but for the act of buying, accepting or possessing a single drug or stimulant for the purpose of using or using it.

Keywords: Drugs, Use, Production, Manufacture And Trade

Giriş ve Tanımlar

Kavramsal olarak açıklayacak olursak uyuşturucu; “*uyuşturma özelliği olan, uyuşturan(madde), narkotik*”, uyuşturucu madde; “*morfin, kokain, eroin, afyon, esrar gibi duylara uyuşukluk veren madde*” anlamına gelmektedir(TDK Sözlük,2024). Uyarıcı madde ise; *uyuşturmadan çok kişiye uyanıklık veren, keyiflendiren, tahrik eden maddelere verilen isimdir*¹. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda da bu kavramsal farklılık esas alınarak “*uyuşturucu veya uyarıcı madde*” terminolojisi kullanılmaktadır.

Gerek suçta konu olabilmesi gerekse kusur yeteneğini etkileyebilmesi dolayısıyla uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ceza hukuku ve adli bilimleri her zaman yakından ilgilendirmiştir.

Gereç ve Yöntem

Çalışmamızda bir eylemin hangi hallerde uyuşturucu ticareti, hangi hallerde uyuşturucu kullanımı olarak nitelendirildiği ayrımını Yargıtay’ın içtihatları doğrultusunda ortaya koymaya çalışacağız.

Bulgular

Mevzuatımızda uyuşturucu veya uyarıcı madde suçları dört gruba ayırarak incelenebilir:

1. Kenevir veya haşhaş üretimi (Bunlara dair ayrı bir Kanun bulunmaktadır),
2. Uyuşturucu imal ve ticareti,
3. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma,
4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımudur.

Uyuşturucu madde ticaretiyle, uyuşturucu madde kullanımı suçları arasında suçun manevi unsuru bakımından farklılık bulunmaktadır. Aynı eylemler kullanım amacına yönelik ise uyuşturucu ticareti olarak cezalandırılmamaktadır.

Örneğin, Yurtdışında Hollanda’dan uçakla gelen bir kimsenin çantasında 20gr esrar ele geçirilmesi halinde, bu eylem uyuşturucu maddenin ithali suçu olarak değerlendirilebileceği gibi, bu maddenin kişinin kendi kullanım amacına yönelik olarak yanında bulundurulması halinde ise kullanmak amacıyla uyuşturucu madde bulundurma suçundan söz edilebilecektir.

---

¹ “Kanaatimizce bir maddenin uyuşturucu madde sayılıp sayılmayacağı, o maddenin uyarıcı, keyif verici, hayal doğurucu, tahrik ve sarhoş edici olup olmadığına, insan irade ve muhakemesini ortadan kaldırıp kaldırmadığına bağlı olmalıdır. Nitekim kanun üretimi izne, satımı doktor reçetesine bağlı uyuşturucu ve uyarıcı madde etkisi doğuran her türlü maddeyi uyuşturucu madde saymıştır(md.188/6)” (Soyarslan,2005, s.388).

Diğer taraftan kişinin uyuşturucuyu hangi amaçla üzerinde taşıdığı tespit edilemiyorsa da, “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi uyarınca failin uyuşturucuyu kullanmak amacıyla bulundurduğunu kabul etmek gerektiği doktrinde (Tezcan, Erdem ve Önok, 2021, Gökcan, 2021, Özbek, Doğan ve Bacaksız, 2022) ve uygulamada kabul görmüştür. YARGITAY 10. CD. de, 19.11.1992 tarih, 1992/11529E., 1992/11919K. sayılı kararında aynı hususa değinerek; “Sanık Hüseyin, Kollukça ve Sulh Ceza Hakimi tarafından alınan savunmalarında suç konusu hint kenevirini içmek için, sonraki aşamalarda ise tohumlarını keklige yedirmek amacıyla kurutup Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 24.06.2024. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/> bulundurduğunu, ticaret niyetinin bulunmadığını, esrar kullanmadığını söylemiştir. Kişisel ihtiyaç sınırlarını aşmayan 2129,60 gram esrar elde edilebilecek hint kenevirini başkasına devredeceğine ilişkin somut delil bulunmamaktadır. Bu durumda, lehe bir yorumla sanığın suç konusu maddeyi kullanmak için bulundurduğunun kabulü gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması...BOZMAYI gerektirir” demektedir (Kazancı, 2024/1).

Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanımı, kullanmak amacıyla satın alınması, kabul edilmesi veya bulundurulmasının ilk eylemde cezalandırılmaması ve ikinci kez yakalanması halinde de ticarete göre oldukça düşük cezalara sahip olması sebebiyle somut olaylarda birçok kişi; üzerinde, eşyasında, konutunda veya işyerinde ele geçirilen uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanım amacına yönelik olduğu savunmasını yapmaktadır. Dolayısıyla ele geçirilen uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ne zaman kullanıma, ne zaman ticarete konu olduğuna ilişkin kriter koymak gerekmektedir. Zira aynı eylemler özelliğine göre uyuşturucu maddenin ticaretine ya da kullanımına konu olabilmektedir.

Örneğin; Bulundurma eylemi, hem ticarete konu, hem de kullanım için olabilen bir eylemdir. Farklı türde uyuşturucu haplar, küçük poşetlere ayrılmış ve otomobilin zulasında bulunduruluyorsa ve uyuşturucu ticaretinden de elde edildiği düşünülen belli bir miktar paranın da ele geçirilmesi halinde, bulundurma eylemi ticaret olarak kabul edilecektir. Buna karşı, kişinin evinde, üzerinde veya yine otomobilinde kullanım miktar sınırı ile bağdaşır ölçüde kullanım amacına yönelik olduğunu kabul etmeyi gerektirecek uyuşturucu madde bulunması kullanmak amacıyla uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurmak olarak kabul edilecektir.

Öte yandan özellikle gençler bakımından uygulamada çok karşılaşılan bir durum olan; bir para almaksızın birine verilen uyuşturucu madde halinde, kişi kendi kullanımı için uyuşturucu satın alırken arkadaşı için de uyuşturucu alıp arkadaşına karşılıksız dahi verirse ticaret, buna karşılık satın aldığı uyuşturucuyu arkadaşısı ile içerse kullanım olarak kabul edilmektedir. Daha açık bir deyişle; uyuşturucu madde ticareti için mutlaka para

karşılığı verilmesi değil, karşılıksız olarak verilmesi de TCK 188/3. Maddesi anlamında ticareti oluşturmaktadır.

Yargıtay içtihatlarına baktığımızda ise bir eylemin uyuşturucu ticareti mi yoksa uyuşturucu kullanımı mı olarak nitelendirilmesinin şu hususlar esas alınarak ayırt edildiğini görmekteyiz:

- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin miktarı
- Uyuşturucu veya uyarıcı Maddenin Çeşitliliği
- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulundurulduğu yer
- Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulundurulma şekli
- Failin ekonomik, sosyal durumu
- Failin Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanım veya satma geçmişi

kriterleridir.

Burada saymış olduğumuz kriterlerin hepsinin bir arada olmasına gerek yoktur. Bir veya birkaçının olması yeterlidir².

Bu kriterlere Yargıtay Kararlarından örneklerle bakacak olursak;

1. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddenin Miktarı

Satın alınan, kabul edilen veya bulundurulan uyuşturucu veya uyarıcı maddenin miktarı, tek kişinin tüketebileceği kadarsa, burada failin kastının kullanma olduğu söylenebilir. Öte yandan tek kişinin tüketmesinin mümkün olmayacağı miktarda uyuşturucu bulundurulması halinde ise bunun ticaret maksadıyla stoklandığı düşünülebilir³.

Yargıtay içtihatlarına baktığımızda ise, uyuşturucu veya uyarıcı maddenin bulundurulmasının, satın alınmasının ve kabul edilmesinin kullanmak amacıyla olup olmadığının tespitinin kişinin bir yıllık sürede tüketebileceği madde miktarı esas alınarak yapıldığı görülmektedir. Doğal olarak kişinin bir yıllık kullanım miktarı da maddenin cinsine ve kullanacak kişiye göre değişebileceğinden dolayı (Özbek, Doğan ve Bacaksız,2022) Yargıtay, bu konuda bir tereddüt olması halinde Bilirkişi marifetiyle, Adli Tıp Kurumundan somut olaydaki maddeyi failin bir yılda en fazla ne kadar kullanabileceği sorularak eylemin kullanma mı ticaret mi olduğu saptaması yapılmasının uygun olacağını söylemektedir (Yokuş Sevük,2007).

---

² "Yargıtay tarafından başvuru kriterler tek başına manevi unsur ortaya koymaya yetmez. Olay bir bütün olarak alınarak bütün kriterlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir." (Özbek, Doğan ve Bacaksız,2022,s.834).

³ "Failin kullanma kastı her bir somut olayda; failin elindeki maddeyi başkasına satma, devir ya da tedarik etme hususunda herhangi bir davranış içine girip girmediği, uyuşturucu maddenin bulundurulduğu yer ve bulundurulma biçimi, uyuşturucu maddenin çeşit ve miktarı göz önünde bulundurulmuş belirlenmelidir. Önemle vurgulamak isteriz ki sadece yakalanan uyuşturucu ya da uyarıcı maddenin miktarı, failin kastını belirlemede tek ölçüt olarak değerlendirilmemelidir." (Kıdıl,2020, s.211).

YARGITAY 10.CD.'nin, 23.01.2024 tarih, 2022/14014E., 2024/759K. sayılı kararında da aynı konuya değinilerek; *“Sentetik kannabinoid bulunan olayda, her ne kadar sanıklar savunmalarında ilgili maddeleri satmak amacı ile değil kullanmak amacı ile almış olduklarını beyan etmiş iseler de, bu maddenin miktarı göz önüne alındığında sanık sayısının eşit olarak bölünse dahi Yargıtay'ın kararlarında belirttiği üzere bir uyuşturucu kullanıcısının içmek maksadıyla yıllık kullanabileceği en fazla miktardan çok daha fazla olduğu, bu nedenle sanıkların bu maddeleri satma kastı ile temin ettiği ve üzerlerine atılı suçu işledikleri anlaşılacak haklarında kurulan mahkûmiyet kararının ONANMASINA”* karar verilmiştir(Kazancı,2024/2).

Yargıtay, uyuşturucunun miktarını esas alarak verdiği kararında da; *“motosiklette yapılan aramada 9 parça eroin ele geçirildiği, ele geçen uyuşturucu maddelerin paketlenmiş halde kişisel kullanım miktarının üzerinde olması ve tüm dosya kapsamında sanığın ticari amaçla uyuşturucu madde bulundurmaya suretiyle uyuşturucu madde ticareti yapma suçunu işlediği”* gerekçesiyle verilen mahkumiyet kararını ONAMIŞTIR. (YARGITAY10.CD.,11.05.2023, 2023/4384E., 2023/4280K) (Şen ve Şen,2024).

Bir diğer kararında yine Yargıtay; *“...araçta yapılan aramada ... torpido gözünde telefon kılıfı içerisinde mavi renkli poşete sarılmış vaziyette suça konu 50 adet sarı renkte hapın ele geçirildiği olayda, ele geçen suç konusu uyuşturucu maddenin miktarı, ele geçiriliş şekli, ele geçen uyuşturucu maddenin kullanım sınırının çok üzerinde bulunması ve dosya içeriğine göre, aleyhe delil olmadığı aşamada sanığın torpido gözünün içinde bulunan hapların kendisine ait olduğunu belirtmesi birlikte değerlendirildiğinde, sanığın eyleminin “uyuşturucu ticareti yapma” suçunu oluşturduğu gözetilmeden, suçun niteliği hatalı değerlendirilerek “kullanmak için uyuşturucu madde bulundurmaya” suçundan sanık hakkında verilen mahkumiyet kararının BOZULMASINA karar vermiştir. (YARGITAY 10.CD., 20.06.2023, 2023/5727E., 2023/5754K.) (Şen ve Şen,2024).*

2. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddenin Çeşitliliği

Somut olayda ele geçirilen uyuşturucu veya uyarıcı maddenin çeşitliliği de uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu satımı ayırımında Yargıtayın dikkat ettiği kriterlerden biridir. Buna göre ele geçen uyuşturucu maddelerin birden fazla çeşitte olması, uyuşturucu ticareti yapıldığına karine teşkil edecektir.

Bu bağlamda YARGITAY 10.CD. 12.04.2023 tarih, 2023/948E., 2023/3383K sayılı kararında; *“İlçe temyiz dışı sanık .... nın ikametinde arama yapıldığı sırada ... nın odasında bulunan çantayı balkondan aşağıya attığı, çantanın içerisinde satışa hazır 32 paket kokain ele geçirildiği, ... nın aşamalarda özetle, ikametinde ele geçen uyuşturucu maddelerin sanık .... Ya ait olduğunu beyan ettiği, ...nın tutuklanıp cezaevine götürüldüğü sırada ikametinde ele geçen uyuşturucu maddelerin temin edildiği adresi bildirdiği ve*

anılan adreste sanık ... ile ismini bilmediği bir polis memurunun birlikte ikamet ettiklerini beyan ettiği, usulüne uygun arama kararına istinaden bahse konu ikamette yapılan aramada, sanık .... nın ikamette bulunduğu yatak odasındaki gardrop içerisindeki çorapta 7 paket kokain, 4 paket metamfetamin ve MDMA etken maddesi içeren 22 adet tablet geçirildiği, temyiz dışı sanık ... nın ikametinde ele geçen uyuşturucu maddelerin kullanım sınırının üzerinde olduğu, sanık ... nın ikametinde ele geçen uyuşturucu maddelerin çeşitliliği ve kullanım sınırının üzerinde olduğu, tanıkların, tutanak münzilerinin ve temyiz dışı sanık ...nın görgüye dayalı net ve birbirini tamamlayan anlatımlarını, mesaj içerikleri ve sanık... ile ilgili yapılan ihbar dikkate alındığında, sanıkların uyuşturucu madde ticareti suçunu işlediği” gerekçesiyle verilen mahkumiyet hükmünü ONAMIŞTIR (Şen ve Şen,2024).

3. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddenin Bulundurulduğu Yer

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kişinin kullanmak istediğinde kolayca ulaşabileceği bir yerde ise burada kullanma kastının varlığından bahsedilebilir. Tabi ki bulunan madde, miktar olarak da kişisel kullanım miktarı kriterine uygun ölçüde olmalıdır.

Uyuşturucu madde bir depoda, samanlıkta veya balyaların altında bulunduruluyorsa, burada failin uyuşturucuyu kullanma maksadıyla bulundurmadığı karinesinin söz konusu olacağı söylenebilir. Fakat fail başkaları görmesin, ulaşmasın diye evde veya işyerinde saklamak yerine bir depo tutmuşsa, maddenin miktarı da kişisel kullanım miktarına uygunsa burada artık kullanım maksadıyla bulundurmadan söz edilebilir(Yokuş,Sevük,2007).

Yargıtay bu konuda; “Sanığın, dava dışı sanık .....ya 4 adet MDMA içeren hap sattığının , arama emrine istinaden evinde yapılan arama sırasında diğer sanık ... nın bulaşık yıkamakta olduğu lavabo içerisinde tencere kapağı altında ele geçen 2 poşet içerisinde 30 adet MDMA içeren hapi satmak için bulundurduğunun; ele geçen uyuşturucu maddelerin cinsi, miktarı, ele geçiriliş şekli ve ele geçirildikleri yer, olay, fiziki takip ve ev arama tutanakları, dava dışı sanık ... ta ele geçen uyuşturucu maddeler ile evde ele geçen uyuşturucu maddelerin benzer cins, özellik ve nitelikte olduğuna ilişkin mukayese tutanağı, diğer sanık ... nın beyanları, sanığın kısmi ikrarı, kriminal raporlar ve tüm dosya kapsamından anlaşıldığı” gerekçesiyle verilen mahkumiyet kararının ONANMASINA karar vermiştir. (YARGITAY 10. CD, 10.07.2023, 2023/8378E., 2023/6313K.) (Şen ve Şen,2024).

Yine YARGITAY 10.CD. 12.06.2023, 2021/4932E., 2023/5385K. sayılı kararında; “yazılı arama emri uyarınca araçta yapılan aramada tek pakette uyuşturucu maddenin bulunduğu anlaşılmış olmakla; sanık uyuşturucu maddeyi kullanım amacıyla bulundurduğunu ileri sürmüş ise de; uyuşturucu madde miktarının bulunduğu yer ve

zaman, sanığın kullanabileceği miktarın üzerinde olduğu, yakalandığında uyuşturucu madde ticareti suçlaması ile karşı karşıya kalacağını bilen bir uyuşturucu madde kullanıcısının o anki ihtiyacı kadar daha az miktarda uyuşturucu madde alması ve taşınması yerine riske girerek ihtiyacından çok fazla miktar madde alıp üzerinde taşınmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu, suç konusu maddelerin sanığın rahatlıkla ulaşabileceği evinde veya iş yerinde değil de tümünün dışarıda ve üzerinde ele geçirildiği tespit edilmekle sanığın eyleminin uyuşturucu madde ticareti yapma suçunu oluşturduğu sabit kabul edilerek verilen mahkumiyet hükmünün ONANMASINA” karar vermiştir(Kazancı,2024/3).

4. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddenin Bulundurulma Şekli

Farklı türde uyuşturucu haplar, küçük poşetlere ayrılmış ve otomobilin zulasında bulunduruluyorsa ve uyuşturucu ticaretinden de elde edildiği düşünülen belli bir miktar paranın da ele geçirilmesi halinde, bulundurma eylemi ticaret olarak kabul edilecektir. Buna karşı, kişinin evinde, üzerinde veya yine otomobilinde kullanım miktar sınırı ile bağdaşır ölçüde kullanım amacına yönelik olduğunu kabul etmeyi gerektirecek uyuşturucu madde bulunması kullanmak amacıyla uyuşturucu veya uyarıcı madde bulundurmak olarak nitelendirilecektir.

Bu konuda YARGITAY 8. CD. 30.04.2024 tarih, 2024/1683E., 2024/3629K. sayılı kararında; “Sanığın aracında yapılan aramada ele geçirilen maddelerin birbirine yakın gramajlarda, çok sayıda özenli olarak hazırlanmış küçük paketçikler halinde olduğu, her paketçığın içine hassas biçimde yapılan tartım sonucu aynı miktarda uyuşturucu madde konulmuş olduğu ve yine kişinin kullanma amacına haiz olması halinde kolaylıkla erişebileceği yerin aksine aracının arka koltuğunda mevcut kesilmiş ve oyulmuş sünger içerisine zulalanmış olarak bulunduğu, bu yönleriyle dosyadaki mevcut delil durumu nazara alındığında, sanığın suçtan kurtulmaya matuf ve atılı suçlamayı inkara yönelen savunmalarına itibar edilemeyeceği ve sanığın eyleminin kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçunu oluşturmayıp ticaret amacına haiz olduğunun kabulünün gerektiği” gerekçesiyle sanığın mahkûmiyetine karar verilmiştir(Kazancı,2024/4).

Yargıtay şu kararında da “Yapılan aramada, araç arka koltuktaki poşet ve sigara paketi içerisinde esrar elde etmeye elverişli kenevir bitkileri, esrar, MDMA içeren tabletler ve paketler halinde eroin ele geçirildiği, sanıkların... dan temin ettikleri uyuşturucu madde ile... ya dönerken yakalandıkları, suç konusu maddelerin ele geçirildiği yer, miktar ve çeşitlilikleri, sanıkların ve haklarındaki beraat kararı kesinleşen sanıkların savunmaları ve tüm dosya kapsamına göre, sanıklar... ve B nin uyuşturucu madde ticareti yapma suçunu işledikleri gerekçesiyle” verilen mahkumiyet kararının ONANMASINA karar vermiştir (YARGITAY 10. CD. 13.04.2023, 2023/5961E, 2023/3474K.)(Şen ve Şen,2024).

5. Failin Ekonomik, Sosyal Durumu

Bu suç bakımından kriter olarak kullanılan failin sosyal ve ekonomik durumundan maksat, kişinin uyuşturucu madde alımına sosyal ve ekonomik durumuna orantılı bir harcama yapılıp yapılmadığıdır. Kişinin uyuşturucu madde satın almaya sosyal ve ekonomik durumuyla orantısız bir para harcaması halinde, diğer kriterlere de bakılarak kullanım amacından ziyade kişinin ticaret amacıyla hareket ettiği kabul edilebilmektedir.

Yargıtay 10. CD 10.01.2019, 2015/4059 E., 2019/205 K. Sayılı kararında diğer kriterler yanında kişinin sosyal ve ekonomik durumunu da dikkate alan bir değerlendirme yaparak: *“Sanıktan ele geçirilen bez torba içerisinde iki ayrı naylon poşetteki brüt 1365 gr ağırlığındaki kenevirin kullanım ihtiyaç miktarından fazla olması, sanığın bu uyuşturucuya aylık gelirinin yaklaşık üç katı civarında ödeme yapmış olması, uyuşturucu maddeyi satın almak için Adana iline otobüsle gelen sanığın bu miktar uyuşturucu maddeyi yanında bulundurmasına rağmen bir gece Adana ilinde kalması, otostop yaparak ikametine dönmeye çalışması, durdurduğu tır sürücüsüne; Kocaeli'nde oturduğu halde, kendisini Ankara'ya kadar götürmesinin yeterli olabileceğini söylemesi ve dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde, sanığın eyleminin uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapmak suçunu oluşturduğu halde suç vasfında yanılığa düşülerek kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçundan mahkûmiyetine karar verilmesi, Yasaya aykırı, sanık müdafinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde görüldüğünden, hükmün BOZULMASINA”* karar verilmiştir.

6. Failin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanım veya Satma Geçmişi

Fail kendisi de madde kullanıyorsa, madde kullanma geçmişi varsa ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde ticaretinden daha önce hüküm giymişse, bu gibi unsurlar da somut olayda failin kastının kullanma mı ticaret mi olduğu noktasında fikir verebilmektedir(Özbek, Doğan ve Bacaksız,2022).

YARGITAY 10.CD. de 07.05.2007 tarih, 2006/12505E., 2007/5296K sayılı kararında; *“Bir kişide uyuşturucu madde kullanımının tıbben saptanması, aslında uyuşturucu madde bulundurmaya da ortaya koyan güçlü bir kanıttır. Bu durumda failin uyuşturucu madde bulundurma eyleminden cezalandırılması, ayrıca uyuşturucu maddeyi kullanması nedeniyle hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilmelidir. Ancak tedavi süresi ve tedavi edecek kurumun belirlenmesi doğru değildir.”* Demektedir(Kazancı,2024/5)

Sonuç

Yargıtay genel olarak yukarıda işaret ettiğimiz tüm bu kriterleri esas alarak somut olayı uyuşturucu madde kullanımı veya uyuşturucu madde ticareti noktasında ayırt etmektedir.

Belirtmek gerekir ki bir hukuki statü olarak kullanmak, kullanmak amacıyla satın almak, bulundurmamak ve kabul etmek suçtur. Bununla birlikte kişinin üzerinde, eşyasında, konutunda veya işyerinde ilk kez uyuşturucu veya uyarıcı madde ele geçirilen ve bunun kullanım amacına yönelik olduğu kabul edilen kişi doğrudan doğruya cezalandırılmamakta, soruşturma evresinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine, kovuşturma evresinde ise hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmektedir. Bu statüde kişi 5 yıl içerisinde aynı suçu yeniden işlemezse, artık bu eylemden cezalandırılması mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte 5 yıl içerisinde aynı suçu tekrar işlerse, ayrı bir suç olarak değil, tek bir uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak yahut da kullanmak amacıyla satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak eyleminden cezalandırılacaktır.

Kaynakça

Gökcan,H.,T.(2021), Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Şerhi, 4. Cilt,Md. 141-196, 4. Cilt,Md. 141-196, s.6688

Kıdıl,F.(2020), Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları, s.211

Özbek,V., Doğan,K. ve Bacaksız,P.(2022), Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.828, s.830, s.834, s.833

Soyarslan,D.(2005), Ceza Hukuku Özel Hükümler, s.388

Şen,İ.B.,Şen,Ö.(2024), Ceza Hukukunda Yargıtay'ın 1000 İlke Kararı,s.813, s.814, s.815, s.817, s.818

Tezcan,D.,Erdem,M.R.,Önok,M.(2021),Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.1022

Yokuş Sevük,H.(2007) Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasına İlişkin Suçlar, s.21, s.148

Kazancı(2024), İçtihat Bilgi Bankası, Erişimtarihi:24.06.2024. <https://kazanci.com.tr/>

Kazancı,2024/1-Kazancı(2024) İçtihat Bilgi Bankası, Erişimtarihi:24.06.2024. <https://kazanci.com.tr/KAZANCI,İçtihat files/10cd-1992-11529.htm>

Kazancı,2024/2-Kazancı(2024),İçtihat Bilgi Bankası, Erişimtarihi:24.06.2024.<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=10cd-2022-14014.htm>

Kazancı,2024/3- Kazancı(2024), İçtihat Bilgi Bankası, Erişimtarihi:24.06.2024.[https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=10cd-2021-4932.htm&kw=title:`2021/4932&cr=yargitay#fm.\)](https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=10cd-2021-4932.htm&kw=title:`2021/4932&cr=yargitay#fm.))

Kazancı,2024/4- Kazancı(2024), İçtihat Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 24.06.2024.<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=8cd-2024-1683.htm&kw=title:`2024/1683&cr=yargitay#fm>

Kazancı,2024/5- Kazancı(2024), İçtihat Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 24.06.2024.<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=10cd-2006-12505.htm&kw=title:`2006/12505&cr=yargitay#fm>

TDK Sözlük, Uyusturucu. Erişim tarihi: 24.06.2024. <https://sozluk.gov.tr/>

4- ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUK VE ERGENLERİN DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞINI AZALTMAYA YÖNELİK GELİŞTİRİLEN PSİKO-EĞİTİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Hilmi AKÇAALAN¹, Serra AYDIN², Burak AKDENİZ³

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler, hilmi.akcaalan@hotmail.com, 0009-0005-2051-5866

²Psk., İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, serraaydn@gmail.com, 0009-0009-2836-2306

³Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Gelişim Psikolojisi, burakakdeniz@ktu.edu.tr, 0000-0002-5113-3191

BİLDİRİ ÖZETİ

Son yıllarda, çocuk ve ergenlerin internet kullanım sürelerinde artış meydana gelmiştir. Çevrim içi ortamlar çocuk ve ergenler için birçok avantaj sunmaktadır. Bununla birlikte, çevrim içi ortamlar dijital oyun bağımlılığı gibi bazı riskleri de içinde barındırmaktadır. Dijital oyun bağımlılığı, bilgisayar ve video oyunlarının aşırı kullanımını, bu durumun kontrol edilememesini ve günlük yaşamı etkilemesini ifade etmektedir. Dijital oyun bağımlılığı özellikle üstün yetenekli çocuk ve ergenler arasında oldukça yaygındır. Dijital oyun bağımlılığı üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde olumsuz psikolojik etkilere yol açtığından, bu çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığı azaltmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmada, üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığını azaltmaya yönelik oluşturulan psiko-eğitim programının etkililiğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini 9-12 yaş arasındaki 21 üstün yetenekli çocuk ve ergen ile onların ebeveynleri oluşturmaktadır. Öğrencilerden 13'ü (%62) eğitim grubunu, 8'si (%38) kontrol grubunu oluşturmaktadır. Eğitim grubundaki katılımcılara 45'er dakikalık 8 oturumdan oluşan dijital oyun bağımlılığını önlemeye yönelik bilişsel davranışçı yaklaşım temelli psiko-eğitim programı uygulanmıştır. Programda, katılımcılardan ve ebeveynlerden psiko-eğitim programının öncesinde ve sonunda veri toplanmıştır. Çocuk ve ergenlerden Demografik Bilgi Formu, Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Çocuklar için Sosyal Beceri Ölçeği ve Takıntılı İnternet Kullanımı Ölçeği aracılığıyla; ebeveynlerden ise Ebeveynlere Yönelik Demografik Bilgi Formu ve Çocuklar Hakkında Bilgi Formu aracılığıyla ölçüm alınmıştır. Çalışmanın analizlerinde, bağımlı örneklem t testi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, eğitim grubuna dahil olan katılımcıların dijital oyun bağımlılıklarında ve problematik internet kullanımlarında anlamlı bir azalma olduğu gözlenirken; kontrol grubuna dahil olan katılımcılarda anlamlı bir değişiklik olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulgularının hem ilgili alanyazına hem de üstün yetenekli çocuklara yönelik geliştirilecek politika ve müfredat çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Ek olarak; psiko-eğitim programının daha geniş katılımcı gruplarına uygulanması, çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığın azaltılmasına destek olacaktır.

Anahtar kelimeler: Dijital Oyun Bağımlılığı, Psiko-Eğitim, Üstün Yetenekli, Önleme

INVESTIGATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE PSYCHO-EDUCATION PROGRAM DEVELOPED TO REDUCE THE DIGITAL GAME ADDICTION OF GIFTED CHILDREN AND ADOLESCENTS

ABSTRACT

In recent years, there has been an increase in the duration of internet use among children and adolescents linked to its benefits. However, online environments entail risks one of which is digital game addiction. Digital game addiction refers to excessive use of computer and video gaming; inability to control this behaviour; and its interference with daily life which leads to negative psychological effects. Digital game addiction is particularly prevalent among gifted children and adolescents. Hence, it is crucial to conduct interventions aiming to reduce digital game addiction among young people. This study aims to investigate the effectiveness of a psycho-educational program developed to reduce digital game addiction in gifted children and adolescents. The sample of the study consisted of 21 gifted children and adolescents aged between 9 and 12 years, along with their parents. Thirteen students (62%) comprised the intervention group, and eight students (38%) formed the control group. The participants in the intervention group received a cognitive-behavioural approach-based psycho-educational program consisting of eight sessions lasting 45 minutes each, aimed at preventing digital game addiction. Data were collected from participants and their parents before and after the psycho-educational program. Measures included a Demographic Information Form, Digital Game Addiction Scale, Social Skills Scale for Children, Compulsive Internet Use Scale for children, and Demographic Information Form for parents. Data analysis involved dependent samples t-tests and Pearson's correlation analysis. The results indicated a significant decrease in digital game addiction and problematic internet use among participants in the intervention group, while no significant change was observed in the control group. It is expected that the research findings will contribute to both the relevant literature and the development of policies and curricula for gifted children. Additionally, the application of the psycho-educational program to a wider range of participants is likely to support the reduction of digital game addiction in children and adolescents.

Keywords: Digital Game Addiction, Psycho-Education, Gifted, Prevention

1. Giriş

İnternet, dünya genelinde yeni bir döneme ve farklı değişikliklere yol açarak gelişimini gündün günde sürdürmektedir. Çocuk ve ergenler tarafından çevrim içi ortamlar aktif şekilde kullanılmakta ve bu ortamlarda sıklıkla dijital oyunlar oynanmaktadır (Şimşek ve Yılmaz, 2020; Tsai ve ark., 2009). Dijital oyunlar internete bağlı olan veya olmayan bilgisayar, oyun konsolu, tablet, akıllı telefon gibi pek çok cihaz tarafından erişilebilir oyunlardır.

Dijital oyun bağımlılığı, dijital oyuna erişimi olan herhangi bir teknolojik cihazdan oyunların kontrol edilemeden aşırı derecede ve zorlayıcı bir şekilde kullanılmasıyla sosyal veya duygusal sorunlara sebep olan bir bağımlılık türü olarak tanımlanmaktadır (Lemmens ve ark., 2011; Charlton and Danforth, 2007). Bir başka deyişle dijital oyun bağımlılığı, günlük yaşamı olumsuz şekilde etkileyen problemlili ve patolojik oyun oynama davranışıdır (Irmak ve Erdoğan, 2016).

Griffiths ve Davies'e göre (2005), teknolojik bağımlılıkların ana bileşenleri duygudurum değişikliği, dikkat çekme, geri çekilme semptomları, tolerans, çatışma ve nüksetme şeklinde sıralanmaktadır. Duygudurum değişikliği, internet kullanımı sırasında kişinin mutlu ve heyecanlı hissetmesi gibi aktivite esnasındaki duygusal deneyimlerini, dikkat çekme eylemin öncelikli hale gelerek bağımlılık oluşturucu etkisini, geri çekilme semptomları oyun oynamak gibi bir aktivitenin aniden kesilmesi veya azaltılması durumunda oluşabilen olumsuz duygusal ve fiziksel etkileri, tolerans bağımlılık bağlamında etkinin aynı seviyede kalabilmesi için aktivite miktarının artması gerekliliğini, çatışma bireyin bağımlılık geliştirdiği aktivite kapsamında kendi içsel çatışmalarını, nüksetme ise kontrollü dönemden sonra bağımlılık örüntüsüne dönme ihtimalini temsil etmektedir.

Dijital oyun bağımlılığının oluşmasında birçok farklı faktör etkili olabilmektedir. Alanyazındaki çalışmalar, dijital oyun bağımlılığının saldırganlık, depresyon ve yalnızlık gibi psikososyal faktörlerin bireyleri çevrimiçi oyunlara bağımlı hale getirdiğini ifade ederken (Kim ve ark., 2008; Lemmens ve ark., 2011; Mentzoni ve ark., 2011) başka çalışmalar da oyun oynama motivasyonlarının, kişilik özelliklerinin de etkili faktörler olabileceğini öne sürmektedir (Kuss & Griffiths, 2014). Dijital oyun bağımlılığını destekleyen faktörler arasında başarı elde etme faktörleri de önemli bir rol oynamaktadır. Oyunun mekanik sistemini çözme isteği, ana karakterin performansını artırma motivasyonu, oyun içindeki rekabet duygusu, takım çalışması ve iş birliği kurma gibi unsurlar dijital oyunlara daha fazla zaman harcamaya yönlendirmektedir (Irmak ve Erdoğan, 2016). Sanal ortamları cazip hale getiren durumlar arasında gerçek dünyadan kaçış imkânı vermesi, sosyal etkileşimlerle yalnızlık duygusunu azaltması ve normal

hayatta daha zor gerçekleştirilen birçok aktivitenin kolaylıkla gerçekleştirilmesi de sıralanabilir (Croteau ve Hoynes, 2003; Bhagat ve ark., 2020).

Çocuk ve ergenlerde dijital oyun bağımlılığı yaygınlığına dair çalışmaların öncesinde sınırlı görülmesiyle birlikte (Çakır ve ark., 2011; Güllü ve ark. 2012; Hazar ve ark., 2017) dijital oyun bağımlılığının gidişatıyla orantılı olarak son yıllarda bu alandaki çalışmalar artış göstermiştir (Karaca ve ark., 2021; Kaya ve ark., 2022; Boz ve Dinç, 2023). Ulusal alanda temel olarak gösterilen Irmak'ın (2014) dijital oyun bağımlılığının yaygınlığını belirlemek amacıyla 865 çocuk ve ergen katılımcıyla gerçekleştirdiği araştırmada yaygınlık oranı %4.3 olarak ifade edilmektedir. Marufoğlu ve Kutlutürk' ün (2021) çocuk ve ergenlerin dijital oyun oynama alışkanlıklarını araştırdığı çalışmada ise katılımcıların %67'sinin dijital oyun oynama alışkanlığının olduğu ve bunların %9' unun riskli grupta, %22'sinin bağımlı grupta ve %3'ünün yüksek düzeyde bağımlı grupta olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'deki örneklerden farklı olarak uluslararası çerçevede yapılan çalışmalarda ülkeden ülkeye farklılığın olduğu ve bu farklılıkların da araştırmalarda kullanılan metot ve ölçme şekillerinde olduğu ifade edilmektedir (Kuss ve ark., 2014). Ayrıca bunların ülkelerin farklı kültürlerinden kaynaklanabileceği yorumu da yapılabilir. Örneğin; Müller ve arkadaşlarının (2015) gerçekleştirdiği ve 7 Avrupa ülkesini tanımlayan çalışmada dijital oyun bağımlılığın yaygınlığının Yunanistan' da %2.5 ile en yüksek ülke olduğu ve en düşük yaygınlığın da %0.6 oranıyla İspanya'da olduğu belirtilmektedir. Yapılan yaygınlık araştırmaları, tarihlerinin pandemi öncesi olması sebebiyle net olarak güncelliğini korumamaktadır. 2019 yılında gerçekleşen pandemi sonrasında çocuk ve ergenlerin internet kullanımının ve dolayısıyla dijital oyun oynama sürelerinin ciddi oranlarda yükseldiğini belirten çalışmalar bulunmaktadır (Şenol ve ark., 2024). Bu sebeple bu alanda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Dijital oyun bağımlılığı çocuk ve ergenler için birçok olumsuz etkiye yol açmaktadır. Yapılan çalışmalara göre dijital oyun bağımlılığı, çocuk ve ergenlerin kaygı ve depresyon düzeylerinin artmasına, dikkat eksikliğine, akademik başarının düşmesine, stres seviyelerinin artmasına ve yalnızlaşmaya sebep olmaktadır (Rehbein ve Baier, 2013; Cho ve ark., 2018; Tuncer, 2000; Tüzün, 2002). Fiziksel anlamda da hareketsiz şekilde dijital oyun oynamak, çocuk ve ergenlerde bel ve sırt ağrılarına ve postür bozukluklarına sebep olabilmektedir (Horzum, 2011; Şahin, 2018). Diğer yandan, dijital oyunlarda yer alan şiddet içerikleri ve diğer zararlı içerikler de çocuk ve ergenlerde olumsuz etkilere yol açabilmektedir (Ferguson, 2007; Hasebrink ve ark., 2009).

Son yıllarda çocuk ve ergenler arasında dijital oyun bağımlılığının arttığı gözlenmektedir (Yalçın ve Irmak, 2016). Özellikle üstün yetenekli çocuk ve ergenler dijital oyun bağımlılığı açısından risk grubunda yer almaktadır (Durak ve ark., 2022). Üstün yeteneklilik kavramı "yaşamın erken yıllarında ortaya çıkan doğal yetenek ve zekaya sahip olma durumu" olarak açıklanmaktadır (Renzulli, 1978). Sahip oldukları yüksek merak

duygusu ve kendi özellikleri kapsamında yalnız kalmayı sevmeleri üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin daha fazla dijital oyunlar oynamasına, dijital oyunu bitene kadar oyuna devam etmelerine ve dijital oyun oynarken zamanı kontrol edememelerine sebep olmaktadır (Oğurlu ve ark., 2021; Özbay, 2013).

Dijital oyun bağımlılığının çocuk ve ergenler üzerindeki olumsuz etkileri düşünüldüğünde (örn. Rehbein ve Baier, 2013; Cho ve ark., 2018), üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde dijital oyun bağımlılığını azaltmaya yönelik çalışmalar yapılması oldukça önemlidir. Bu sebeple, bu çalışmada, üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığını azaltmaya yönelik geliştirilen bilişsel davranışçı yaklaşım temelli psiko-eğitim programının etkililiği test edilmiştir.

2. Yöntem

Bu çalışma kapsamında, 9-12 yaşları arasındaki üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılıklarını azaltmaya yönelik psiko-eğitim programı düzenlenmiştir. Çalışmanın temel amacı için bağımsız değişken psiko-eğitim programı, bağımlı değişken ise dijital oyun bağımlılığıdır. Ancak, alt hipotezleri test ederken, takıntılı internet kullanımı, yaş, cinsiyet, sosyal beceri düzeyi, ebeveynlerin dijital oyun süreleri değişkenleri de bağımsız değişken olarak incelenmiştir. Çalışmanın yöntemine ve bulgularına dair bilgiler aşağıda sunulmuştur.

2.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş 9-12 yaş aralığındaki üstün yetenekli 21 çocuk ve ergen oluşturmaktadır. Örneklem grubunun belirlenmesinin ardından, katılımcılar müdahale ve kontrol koşuluna seçkisiz olarak atanmıştır.

Araştırma sürecinde olabilecek katılımcı kayıplarını göz önünde bulundurarak müdahale koşuluna 14 katılımcı, kontrol koşuluna ise 8 katılımcı atanmıştır.

Çalışmaya katılacak çocuk ve ergen sayısı araştırmaya başlamadan önce 21 olarak hedeflenmiştir. Araştırmanın verilerinin güvenilir olması istendiğinden katılımcılar arasında 8 oturum içinden 6 oturuma katılım sağlayan kişilerin verileri çalışmaya dahil edilmiştir. Bu durumda çalışmanın müdahale grubunu 13 çocuk ve ergen oluşturmaktadır.

2.1.1. Müdahale grubunda yer alan katılımcılara dair demografik bilgiler

Müdahale grubunda yer alan katılımcıların yaş ortalaması 9.61 (SS=1.50)'dir. Katılımcıların % 38.46'sı kız (n =5), %61.54'ü erkektir (n = 8). Müdahale grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin günlük ortalama internet süresi incelendiğinde; katılımcıların %7.7' sinin (n=1) hiç, %30.8'inin (n=4) 1 saatten az, %46.2' sinin (n=6) 1-2 saat, %7.7' sinin (n=1) 2-3 saat, %7.7' sinin (n=1) 4-5 saat internet kullandığı saptanmıştır. Katılımcıların günlük oynanan ortalama dijital oyun süresi incelendiğinde; %7.7' sinin (n=1) hiç, %46.2'

sinin (n=6) 1 saatten az, %30.8'inin (n=4) 1-2 saat, %15.4'ünün (n=2) 3-4 saati dijital oyun oynayarak geçirdiği gözlenmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Müdahale Grubu Katılımcılarının Günlük Ortalama Dijital Oyun ve İnternet Süre Dağılımları

Süreler	n	%
Günlük kullanılan ortalama internet süresi		
Hiç	1	7.7
1 saatten az	4	30.8
1-2 saat	6	46.2
2-3 saat	1	7.7
4-5 saat	1	7.7
Günlük oynanan ortalama dijital oyun süresi		
Hiç	1	7.7
1 saatten az	6	46.2
1-2 saat	4	30.8
3-4 saat	2	15.4

Müdahale grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin internete girerken kullandıkları cihazların sıklığı incelendiğinde; %38.5' inin (n=5) bilgisayar, % 38.5' inin (n=5) akıllı telefon ve %23.1' inin (n=3) tablet aracılığıyla internete girdikleri gözlemlenmiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Müdahale Grubu Katılımcılarının İnternete Girdikleri Cihazın Türüne Göre Dağılımları

	n	%
Bilgisayar	5	38.5
Akıllı telefon	5	38.5
Tablet	3	23.1

Müdahale grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin internete girdikleri mekanlar incelendiğinde; %61.5'inin (n=8) kendi odasında, %15.4'ünün (n=2) salonda, %15.4'ünün

(n=2) oturma odasında, %7'nin (n=1) diğer mekanlarda internete girdiği saptanmıştır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Müdahale Grubu Katılımcılarının İnternete Girdikleri Mekanlara Göre Dağılımları

	n	%
Kendi odası	8	61.5
Salon	2	15.4
Oturma odası	2	15.4
Diğer	1	7

Müdahale grubunda yer alan çocuk ve ergenlerin ebeveynleri içinde 1 ebeveynin verisi hatalı olduğu için analizlere dahil edilmemiştir. Bu durumda müdahale grubunda yer alan 12 ebeveynin eğitim düzeyleri incelendiğinde %25' inin (n=3) lise mezunu olduğu, %75' inin (n= 9) lisans mezunu olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumu incelendiğinde %75' inin (n=9) kendini orta seviyede, %25' inin (n=3) kendini yüksek sosyo-ekonomik seviyede tanımladığı saptanmıştır.

Müdahale grubunda yer alan çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin günlük kullandıkları ortalama internet süreleri incelendiğinde; %41.7' sinin (n=5) 1 saatten az, %33.3' ünün (n=4) 1-2 saat, %8.3' ünün (n=1) 2-3 saat, %16.7' sinin (n=2) 4-5 saat internete girdiği gözlenmiştir. Ebeveynlerin günlük oynadıkları ortalama dijital oyun süreleri incelendiğinde; %66.7' sinin (n=8) hiç, %16.7' sinin (n=2) 1 saatten az, %16.7' sinin (n=2) 1-2 saat oyun oynadığı gözlenmiştir (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Müdahale Grubundaki Katılımcıların Ebeveynlerinin Günlük Ortalama İnternet ve Dijital Oyun Süreleri

Süre	n	%
Günlük kullanılan ortalama internet		
1 saatten az	5	41.7
1-2 saat	4	33.3
2-3 saat	1	8.3
4-5 saat	2	16.7
Günlük oynanan ortalama dijital oyun		
Hiç	8	66.7
1 saatten az	2	16.7
1-2 saat	2	16.7

2.1.2. Kontrol grubunda yer alan katılımcılara dair demografik bilgiler

Kontrol grubundaki çocuk ve ergenlerin yaş ortalaması 10 (SS= .92)'dur. Katılımcıların %28.6'ı kız (n = 2), %71.4'ü erkektir (n = 5). Kontrol grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin günlük ortalama internet süresi incelendiğinde; katılımcıların %14.3'ünün (n=1) 1 saatten az, %57.1'in (n=4) 1-2 saat, %28.6'nın (n=2) 2-3 saat interneti kullandığı gözlenmiştir. Katılımcıların günlük oynanan ortalama dijital oyun süresi incelendiğinde; %14.3' ünün (n=1) hiç, %57.1'in (n=4) 1 saatten az, %28.6'nın (n=2) 1-2 saati oyun oynayarak geçirdiği gözlenmiştir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Kontrol Grubu Katılımcılarının Günlük Ortalama Dijital Oyun ve İnternet Süre Dağılımları

Süreler	n	%
Günlük kullanılan ortalama internet süresi		
1 saatten az	1	14.3
1-2 saat	4	57.1
2-3 saat	2	28.6
Günlük oynanan ortalama dijital oyun süresi		
Hiç	1	14.3
1 saatten az	4	57.1
1-2 saat	2	28.6

Kontrol grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin internete girerken kullandıkları cihazların sıklığı incelendiğinde; %85.7' nin (n=6) bilgisayar kullandığı, %14.3'ünün (n=1) akıllı telefon kullandığı gözlenmiştir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Kontrol Grubu Katılımcılarının İnternete Girdikleri Cihazın Türüne Göre Dağılımları

	n	%
Bilgisayar	6	85.7
Akıllı telefon	1	14.3

Kontrol grubunu oluşturan çocuk ve ergenlerin internete girdikleri mekanlar incelendiğinde; %85.7'nin (n=6) kendi odasında, %14.3'ünün (n=1) salonda internete girdiği gözlenmiştir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Kontrol Grubu Katılımcılarının İnternete Girdikleri Mekanlara Göre Dağılımları

	n	%
Kendi odası	6	85.7
Salon	1	14.3

Kontrol grubundaki katılımcıların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde %28.6'sının (n=2) lise mezunu olduğu, %28.6'sının (n=2) lisans mezunu olduğu ve %42.8'inin (n=3) ise lisansüstü mezunu olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumu incelendiğinde %42.8'inin (n=3) kendini orta seviyede ve %57.2' siinin (n=4) kendini yüksek sosyo-ekonomik seviyede tanımladığı belirlenmiştir.

Kontrol grubundaki katılımcıların ebeveynlerinin günlük kullandıkları ortalama internet süreleri incelendiğinde; %42.8'inin (n=3) 1-2 saat, %42.8'inin (n=3) 2-3 saat, %14.4' ünün (n=1) 4-5 saat internete girdiği gözlenmiştir. Ebeveynlerin günlük oynadıkları ortalama dijital oyun süreleri incelendiğinde; %85.7'sinin (n=6) hiç oynamadığı, %14.3'ünün (n=1) 1-2 saat oyun oynadığı gözlenmiştir (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8. Kontrol Grubu Ebeveynlerinin Günlük Ortalama İnternet ve Dijital Oyun Süreleri

Süre	n	%
Günlük kullanılan ortalama internet		
1-2 saat	3	42.8
2-3 saat	3	42.8
4-5 saat	1	14.4
Günlük oynanan ortalama dijital oyun		
Hiç	6	85.7
1-2 saat	1	14.3

2.2. Veri Toplama Araçları

Katılımcılardan, Demografik Bilgi Formu, Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Çocuklar için Sosyal Beceri Ölçeği ve Takıntılı İnternet Kullanımı Ölçeği aracılığıyla ölçüm alınmıştır. Ayrıca, ebeveynlerden Ebeveynlere Yönelik Demografik Bilgi Formu ve Çocuklar Hakkında Bilgi Formu aracılığıyla ölçüm alınmıştır.

2.2.1. Çocuk ve Ergenlere Uygulanan Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Katılımcılardan yaş, cinsiyet, okul, kardeş sayısı, internet kullanım süresi, internete erişim sağladığı cihaz, kendisine ait bilgisayar/tablet olup olmadığı, oynadıkları oyun türleri gibi bilgileri almaya yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir formdur.

Çocuklar için Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği: Çocuklar için Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Zekihan Hazar ve Muhsin Hazar (2017) tarafından oluşturulmuştur. Bu ölçek çocuklarda bulunan dijital oyun bağımlılığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek dört alt faktörlü olup 24 maddeye sahiptir. Ölçeğin değerlendirilme aşamasında 5'li Likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Ölçeğin değerlendirilmesiyle alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120'dir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .90'dır.

Çocuklar için Sosyal Beceri Ölçeği: Yurdakavuştu ve Küçükkaragöz (2012) tarafından geliştirilen bu ölçekte çocukların sosyal beceri düzeylerinin ölçülmesi hedeflenmektedir. Bu ölçek sosyal beceri düzeylerini ölçmek üzere 20 maddelik 4'lü Likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçek tek faktöre sahip olup Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .87'dir.

Takıntılı İnternet Kullanımı Ölçeği: Meerkerk, Van Den Eijnden, Vermulst ve Garretsen (2009) tarafından geliştirilen bu ölçek katılımcının internet kullanımındaki takıntı düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Takıntılı internet kullanımı ölçeğinin Türkçe uyarlama çalışmalarını Kuzucu, Özdemir ve Ak (2015) gerçekleştirmiştir. Toplam 14 maddeden oluşan ölçek tek faktörlü bir yapıya sahiptir ve 5'li Likert tipi olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .89'dur.

2.2.2. Ebeveynlere Uygulanan Veri Toplama Araçları

Ebeveynlere Yönelik Demografik Bilgi Formu: Ebeveynlerden yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyoekonomik düzey, internet kullanım süresi, dijital oyun oynama süresi, internete erişim sağladığı cihaz gibi bilgileri almaya yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir formdur.

Çocuklar Hakkında Bilgi Formu: Ebeveynlerden çocuklarının internet ve dijital oyun kullanımı özelliklerine dair bilgi almaya yönelik araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir formdur.

2.3. İşlem

Öncelikle, 9-12 yaş aralığındaki katılımcıların ebeveynlerine çalışma hakkında bilgi aktararak çocuklarının çalışmaya katılabilmesi için gerekli veli izni alınmıştır. Ardından, çocuklara program hakkında bilgi aktarımı gerçekleştirilmiş ve gönüllü onam formu doldurtulmuştur.

Çalışmada müdahale ve kontrol koşulu olmak üzere iki farklı koşul bulunmaktadır. Müdahale koşulu, dijital oyun bağımlılığını önlemeye yönelik 8 haftalık psiko-eğitim programının uygulanmasını içermektedir. Bu koşulun amacı, üstün yetenekli öğrencilerde dijital oyun bağımlılığını önlemeye yönelik psiko-eğitim programının etkililiğini ölçmektir. Müdahale koşulundaki 21 kişiden oluşan katılımcılar eğiticiye bağlı oluşabilecek faktörlerin (cinsiyet, yaş gibi) etkilerini kontrol edebilmek için kadın ve erkek olmak üzere

iki farklı eğitimci tarafından eş zamanlı olarak psiko-eğitim programına katılım göstermişlerdir.

Kontrol koşulundaki 9-12 yaş aralığındaki kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen üstün yetenekli çocuklardan müdahale grubundaki öğrencilerden alınan aynı testler aynı tarihlerde ön test ve son test olarak toplanmıştır. Müdahale grubunda olduğu gibi ebeveynlerden de demografik bilgiler toplanmıştır.

Ana çalışmaya geçmeden önce, 9-12 yaş aralığındaki 3 üstün yetenekli öğrenciyle yapılan pilot uygulama neticesinde oturumların ve ölçüklerin katılımcılar tarafından anlaşılabilirdiği gözlemlenerek asıl çalışmaya geçilmiştir.

Dijital oyun bağımlılığının önlenmesine yönelik psiko-eğitim programı, 90 dakikalık 8 oturumdan oluşmaktadır. Program, her hafta bir oturum olmak üzere, toplamda 8 haftada tamamlanmıştır. Oturumlar, İstanbul Aydın Üniversitesi dersliklerinde yüz yüze olarak gerçekleştirilmiştir. Program öncesi araştırmacılar tarafından, saha eğitim kitapçığı oluşturulmuştur. Programın ilk oturumunda, katılımcılardan ön ölçümler alınmış olup son oturumda katılımcılardan son ölçümler alınmıştır. Ek olarak; uygulanacak olan psiko-eğitim programında ebeveynlerden de demografik bilgiler alınmıştır.

Üstün yetenekli öğrencilere yönelik gerçekleştirilmiş olan psiko-eğitim programında, öğrencilere dijital oyunların kontrollü kullanımı, dijital oyunlara yönelik bilişler, duygular ve davranışlar, değişime yönelik motivasyon, zaman yönetimi, alternatif etkinliklerin oluşturulması ve sosyal beceri eğitimi konularında bilgi aktarımı, farkındalık kazandırma, davranış değişikliği yaratma ve rol oynama etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Psiko-eğitim programının her haftasında katılımcıların farklı kazanımlar edinmesi amaçlanmış ve eğitim bu amaca yönelik planlanmıştır. Ayrıca, oturumların sonunda katılımcılara ev ödevleri verilerek bir sonraki oturumda bu ödevlerin kontrolü gerçekleştirilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Çalışmanın analizleri IBM SPSS 24 programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın analizlerine geçilmeden önce normallik varsayımları incelenmiştir. Normallik varsayımları incelenirken ortalama, standart sapma, çarpıklık, basıklık ve Z puanları dikkate alınmıştır. Z puanları incelenirken ± 3.29 eşik değeri ve çarpıklık ve basıklık puanları incelenirken ± 1 eşik değeri dikkate alınmıştır (Tabachnick ve ark., 2013). Çalışmada kullanılan değişkenlerin normallik varsayımlarını sağladığı gözlenmiştir. Çalışma özel bir örneklem grubuyla gerçekleştirilmesi ve normallik varsayımlarının karşılanması sebebiyle, verilerin analizinde parametrik analizler olan bağımlı örneklem t testi ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Müdahale Grubu Katılımcılarına Ait Bulgular

3.1.1. Dijital Oyun Bağımlılığı ile Takıntılı İnternet Kullanımı Arasındaki Korelasyonlar

Müdahale grubundaki katılımcıların birinci ve ikinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyleri ile takıntılı internet kullanımı düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 9). Bulgulara göre, birinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ile ikinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ($r = .99$, $p < .01$), birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .72$, $p < .01$) ve ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .92$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Dijital oyun bağımlılığı düzeyi arttıkça, takıntılı internet kullanımı düzeyi de artmaktadır. Benzer şekilde, ikinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ile birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .87$, $p < .01$) ve ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .93$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Ek olarak, birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ile ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .86$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü ilişki olduğu gözlenmiştir.

Tablo 9. Müdahale Grubundaki Katılımcıların Dijital Oyun Bağımlılığı ile Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4
1. Dijital oyun bağımlılığı Z1	-			
2. Dijital oyun bağımlılığı Z2	.99**	-		
3. Takıntılı internet kullanımı Z1	.72**	.87**	-	
4. Takıntılı internet kullanımı Z2	.92**	.93**	.86**	-

Not: Z1 = Zaman 1; Z2 = Zaman 2; ** $p < .01$

3.1.2. Müdahale Öncesi ve Müdahale Sonrası Dijital Oyun Bağımlılığı ve Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Müdahale grubunda yer alan katılımcıların müdahale öncesi ve müdahale sonrası dijital oyun bağımlılığı düzeylerini incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 10). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların müdahale öncesindeki dijital oyun bağımlılığı düzeyleri ile müdahale sonrasındaki dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı gözlenmiştir, $t(8) = 4.21$, $p < .01$. Katılımcıların müdahale sonrasındaki dijital oyun bağımlılığı düzeyleri (Ort. = 36.33, SS.

= 13.23), müdahale öncesindeki dijital oyun bağımlılığı düzeylerinden (Ort. = 38.78, SS. = 14.06) anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 10. Müdahale Grubundaki Katılımcıların Dijital Oyun Bağımlılığı Düzeylerinin Karşılaştırılması

		n	Ort.	SS.	t Testi		
					t	Sd	p
Dijital Oyun Bağımlılığı	Zaman 1	9	38.78	14.06	4.21	8	.003
	Zaman 2	9	36.33	13.23			

Müdahale grubunda yer alan katılımcıların müdahale öncesi ve müdahale sonrası takıntılı internet kullanımı düzeylerini incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 11). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların müdahale öncesindeki takıntılı internet kullanımı düzeyleri ile müdahale sonrasındaki takıntılı internet kullanımı düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı gözlenmiştir, $t(8) = 2.37, p < .05$. Katılımcıların müdahale sonrasındaki takıntılı internet kullanımı düzeyleri (Ort. = 18.78, SS. = 5.54), müdahale öncesindeki dijital oyun bağımlılığı düzeylerinden (Ort. = 21.00, SS. = 4.85) anlamlı derecede düşüktür.

Tablo 11. Müdahale Grubundaki Katılımcıların Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeylerinin Karşılaştırılması

		n	Ort.	SS.	t Testi		
					t	Sd	p
Takıntılı İnternet Kullanımı	Zaman 1	9	21.00	4.85	2.37	8	.046
	Zaman 2	9	18.78	5.54			

Müdahale grubunda yer alan katılımcıların müdahale öncesi ve müdahale sonrası sosyal beceri düzeylerini incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 12). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların müdahale öncesindeki sosyal beceri düzeyleri ile müdahale sonrasındaki sosyal beceri düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı gözlenmiştir, $t(8) = -.75, p > .05$.

Tablo 12. Müdahale Grubundaki Katılımcıların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması

	n	Ort.	SS.	t Testi			
				t	Sd	p	
Sosyal beceriler	Zaman 1	9	63.89	15.39	-0.75	8	.474
	Zaman 2	9	65.44	11.26			

3.2. Kontrol Grubu Katılımcılarına Ait Bulgular

3.2.1. Dijital Oyun Bağımlılığı ile Takıntılı İnternet Kullanımı Arasındaki Korelasyonlar

Kontrol grubundaki katılımcıların birinci ve ikinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyleri ile takıntılı internet kullanımı düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 13). Bulgulara göre, birinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ile ikinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ($r = .99$, $p < .01$), birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .77$, $p < .01$) ve ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .98$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. İkinci zamandaki dijital oyun bağımlılığı düzeyi ile birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .96$, $p < .01$) ve ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .88$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir. Ek olarak, birinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ile ikinci zamandaki takıntılı internet kullanımı düzeyi ($r = .98$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü ilişki olduğu gözlenmiştir.

Tablo 13. Kontrol Grubundaki Katılımcıların Dijital Oyun Bağımlılığı ile Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeyleri Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4
1. Dijital oyun bağımlılığı Z1	1			
2. Dijital oyun bağımlılığı Z2	.99**	1		
3. Takıntılı internet kullanımı Z1	.77**	.96**	1	
4. Takıntılı internet kullanımı Z2	.98**	.88**	.98**	1

Not: Z1 = Zaman 1; Z2 = Zaman 2; ** p < .01

3.2.2. Müdahale Öncesi ve Müdahale Sonrası Dijital Oyun Bağımlılığı ve Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Kontrol grubunda yer alan katılımcıların zaman 1 ve zaman 2'deki dijital oyun bağımlılığını incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 14). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların dijital oyun bağımlılığı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $t(5) = .67$, $p > .05$.

Tablo 14. Kontrol Grubundaki Katılımcıların Dijital Oyun Bağımlılığı Düzeylerinin Karşılaştırılması

	n	Ort.	SS.	t Testi			
				t	Sd	p	
Dijital Oyun Bağımlılığı	Zaman 1	6	47.67	15.72	.67	5	.530
	Zaman 2	6	47.33	15.29			

Kontrol grubunda yer alan katılımcıların zaman 1 ve zaman 2'deki takıntılı internet kullanımını incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 15). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların takıntılı internet kullanımı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $t(5) = .77$, $p > .05$.

Tablo 15. Kontrol Grubundaki Katılımcıların Takıntılı İnternet Kullanımı Düzeylerinin Karşılaştırılması

	n	Ort.	SS.	t Testi			
				t	Sd	p	
Takıntılı İnternet Kullanımı	Zaman 1	6	32.33	13.29	.77	5	.474
	Zaman 2	6	31.50	12.32			

Kontrol grubunda yer alan katılımcıların zaman 1 ve zaman 2'deki sosyal beceri düzeylerini incelemek için bağımlı örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 16). Analizin sonuçlarına göre, katılımcıların sosyal beceri düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir, $t(5) = -1.039$, $p > .05$.

Tablo 16. Kontrol Grubundaki Katılımcıların Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması

	n	Ort.	SS.	t Testi			
				t	Sd	p	
Sosyal Beceriler	Zaman 1	6	65.60	6.35	-1.039	5	.346
	Zaman 2	6	67.83	5.64			

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, 9-12 yaş grubunda yer alan üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılıklarını azaltmaya yönelik hazırlanan psiko-eğitim programının etkililiğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Dijital oyun bağımlılığı özellikle internetin gelişimiyle birlikte son yıllarda ülkemizde ve dünyada artış göstermektedir (Rosende-Rios ve ark., 2022; Boz ve Dinç, 2023). Dijital oyunların olumlu etkileri olduğu bilinse de çocuklar ve ergenler üzerinde sosyal, bilişsel ve psikolojik olarak büyük bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Bayırtepe ve Tüzün, 2007; Irmak ve Erdoğan, 2016; Dinç, 2023; Çeliker ve Aşıroğlu, 2020). Bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturan üstün yetenekli çocuklar ise sahip oldukları yalnızlık kalma isteği, yüksek merak duygusu, oyun oynarken zamanı kontrol edememe gibi özellikler sebebiyle dijital oyun bağımlılığına karşı risk grubu içinde yer almaktadır (Oğurlu ve ark., 2021). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada üstün yetenekli çocuk ve ergenler örneklem olarak kullanılmıştır. Çocuk ve ergenlerin hayatlarında ve onların dijital oyun oynama davranışları konusunda ebeveynlerin etkili bir faktör olduğu bilindiği (Gül, 2023; Akçay, 2020) için ebeveynler de örneklem olarak belirlenmiş ve onlardan da veriler toplanmıştır.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde en temel çıktı müdahale grubundan alınan verilere göre psiko-eğitim programının katılımcılar üzerinde etkili olduğunun saptanmasıdır. Program uygulanmadan önceki ve program uygulandıktan sonraki süreçte katılımcıların dijital oyun bağımlılığı seviyelerinin anlamlı şekilde azaldığı gözlemlenmiştir. Kontrol grubunun verileri incelendiğinde katılımcıların dijital oyun bağımlılığı düzeylerinde herhangi bir anlamlı değişim meydana gelmediği görülmektedir. 8 hafta boyunca Bilişsel Davranışçı yaklaşımla düzenlenen psiko-eğitim programının uygulandığı koşulda dijital oyun bağımlılığın azalması ve psiko-eğitim programının uygulanmadığı koşulda anlamlı bir farkın oluşmaması programın etkili ve çalışır olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmanın dijital oyun bağımlılığıyla ilişkili olan bir diğer değişkeni takıntılı internet kullanımınıdır. Takıntılı internet kullanımı dijital oyun bağımlılığını arttırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir (Küçükoba, 2023). Yapılan çalışmada problematik internet kullanımı davranışı olan çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılığı seviyelerinin de yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Griffits & Davies, 2005). Bu araştırmada da müdahale grubuna uygulanan psiko-eğitim programı neticesinde katılımcıların dijital oyun bağımlılığıyla bağlantılı olarak problematik internet kullanımının azaldığı kontrol grubundaki katılımcıların problematik internet kullanım düzeylerinde herhangi farklılaşma gözlemlenmemiştir. Bu çerçevede psiko-eğitim programının dijital oyun bağımlılığının yanında katılımcıların internet kullanım düzeylerinde de etkili olduğu söylenebilir.

Katılımcılara uygulanan program sonucunda müdahale ve kontrol grubu katılımcılarının sosyal becerileri konusunda herhangi bir değişim gözlemlenmemiştir. Bu durum örneklem grubunun sosyal beceri ve empati kurma yeteneğinin gelişmiş olmasıyla açıklanabilir. Çalışmanın farklı örneklem grubuyla uygulanması halinde sosyal beceri düzeylerinin anlamlı bir yükselme göstermesi beklenebilir.

Çalışmanın örnekleme haricinde veri toplanan ebeveynlerin dijital oyunlar hakkında verdikleri bilgiler incelendiğinde müdahale grubundaki 12 ebeveynin 8'inin hiç, 2'sinin günde 1 saatten az ve 2'sinin günde 1-2 saat dijital oynadığı gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmalarda ebeveynlerin dijital oyun oynamasının dijital oyun alışkanlıklarını anlamasında ve onlara bu konuda yardımcı olması konusunda önemi olduğu belirtilmektedir (Gül, 2023). Ebeveynlerin dijital oyun oynamasının çocuklarının davranışlarını kontrol etmelerinde zorlandıkları yorumu yapan çalışmalar bulunmaktadır (Baldry ve ark., 2019). Bu çalışma çerçevesinde ebeveynler dijital oyun oynamadığı halde çocuklarının oyun davranışları kontrol edebilmeleri eğitim durumunun yüksek olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Çalışmanın güçlü yönlerine bakıldığında; alanyazına üstün yetenekli öğrencilerin dijital oyun bağımlılığı ve takıntılı internet kullanımı düzeylerini azaltan etkili bir önleyici program kazandırılmıştır. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım ile hazırlanan programda oturumlar ev ödevleriyle desteklenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerden veri toplanarak ve ev ödevlerinin takibi görevi verilerek sürece ebeveynlerin dahil olması sağlanmıştır. Ayrıca psiko- eğitim programının araştırmacı yanlılığına sebep olabilecek (yaş, cinsiyet gibi) faktörlerin azaltılması için iki farklı araştırmacı tarafından katılımcılara sunulması çalışmayı diğer araştırmalardan farklılaştırmaktadır.

Çalışmada az sayıda katılımcıya ulaşılması araştırmanın temel sınırlılığı olarak görülebilir. Örneklemin spesifik bir gruba yönelik olması katılımcılara ulaşmayı zorlaştırmıştır. Bununla birlikte kabul edilebilir bir katılımcı sayısıyla çalışma tamamlanmıştır. Gelecekteki çalışmaların daha büyük örneklem grubuyla yapılması ve müdahale grubunda yer alan ebeveynlere de çocuk ve ergenlerle eş zamanlı olarak psiko-eğitim programının uygulanması önerilebilir.

Özetle, bu araştırma çerçevesinde çocuk ve ergenlerin dijital oyun bağımlılıklarını azaltmaya yönelik hazırlanan psiko-eğitim programının etkililiği incelenmiş ve programın etkili olduğu saptanmıştır. Bu anlamda program benzer örneklerde ve benzer koşullarda uygulandığında etkili sonuçların ortaya çıkacağı beklenmektedir.

5. Kaynakça

- Akçay, D. (2020). Ebeveynlerin Çocukların Dijital Video Oyunları Bağımlılığı Karşısında Tutum ve Davranışları. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 5(2), 65-71.
- Baldry, A. C., Sorrentino, A., & Farrington, D. P. (2019). Cyberbullying and cybervictimization versus parental supervision, monitoring and control of adolescents' online activities. *Children and Youth Services Review*, 96, 302-307.
- Bayırtepe, E., & Tüzün, H. (2007). Oyun-Tabanlı Öğrenme Ortamlarının Öğrencilerin Bilgisayar Dersindeki Başarıları ve Öz-Yeterlik Algıları Üzerine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 41-54.
- Bhagat, S., Jeong, E. J., & Kim, D. J. (2020). The role of individuals' need for online social interactions and interpersonal incompetence in digital game addiction. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 36(5), 449-463.
- Boz, C., & Dinç, M. (2023). Examination of game addiction studies conducted in Turkey: A systematic review study. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 1014621.
- Charlton J.P., Danforth I.D.W. (2007) Distinguishing addiction and high engagement in the context of online game playing. *Comput Human Behav* 23:1531-48.
- Cho, D.J., Kim, H.T, Lee, J. & Park, S.H. (2018): Economic cost-benefit analysis of the addictive digital game industry, *Applied Economics Letters*, 25(9), 638642. doi:10.1080/13504851.2017.1355528
- Croteau, D., Hoynes, W. (2003). *Media Society: Industries, Images and Audiences* Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Çakır, Ö., Ayas, T., & Horzum, M. B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44, 95-117.
- Çeliker, V.B. ve Aşıroğlu, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin internet bağımlılıkları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(11), 43-57.

- Dinç, S. Y. (2023). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığının, sosyal uyum ve okula bağlılık üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 24(2), 227-238.
- Durak, H. Y., Demirhan, E. K., & Cital, M. (2022). Examining various risk factors as the predictors of gifted and non-gifted high school students' online game addiction. *Computers & Education*, 177, 104378.
- Ferguson, C. J. (2007). The good, the bad and the ugly: A meta-analytic review of positive and negative effects of violent video games. *Psychiatric quarterly*, 78(4), 309-316.
- Griffith, S. F., & Arnold, D. H. (2019). Home learning in the new mobile age: Parent–child interactions during joint play with educational apps in the US. *Journal of Children and Media*, 13(1), 1-19.
- Griffiths M.D., Davies, MNO (2005) Videogame Addiction: Does It Exist? Handbook Of Computer Game Studies. J. Goldstein, J. Raessens (Eds), Boston. MIT Pres, s.359– 68.
- Gül, I. (2023). *Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıkları ile ailelerin dijital ebeveynlik farkındalıkları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Güllü, M., Arslan, C., DüNDAR, A., & Murathan, F. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılıklarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 89–100.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Ólafsson, K. (2009) Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online (2nd ed.). LSE, London: EU Kids Online
- Hazar, Z., & Hazar, M. (2017). Digital Game Addiction Scale for Children Çocuklar İçin Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 203-216.
- Hazar, Z., Tekkurşun Demir, G., Namlı, S., & Türkeli, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Investigation of the relationship between digital game addiction and physical activity levels of secondary school students]. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 320-332.
- Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159).
- Hurwitz, S. C. (2002). To be successful let them play!(For Parents Particularly). *Childhood Education*, 79(2), 101-103. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=EJ666678>

- Irmak A. Y. (2014) *Ortaöğretim öğrencilerinin dijital oyun oynama davranışlarının sağlık davranışı etkileşim modeline göre incelenmesi* (Yayın No. 370058) [Yayınlanmış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yök Tez Merkezi.
- Irmak, A. Y., & Erdogan, S. (2016). Digital game addiction among adolescents and young adults: A current overview. *Turkish Journal of Psychiatry*, 27(2), 1-10.
- Karaca, A., Demirci, N., Çağlar, E., & Unlu, H. K. (2021). Correlates of Internet addiction in Turkish adolescents. *Children and Youth Services Review*, 126, 106050.
- Kaya, A., Karataş, N., Gürcan, M., & Dalgıç, A. İ. (2022). A grounded theory study to explore the digital gameplay experiences of adolescents at risk of addiction in Turkey. *Journal of Pediatric Nursing*, 63, e36-e43.
- Kim, E. J., Namkoong, K., Ku, T., & Kim, S. J. (2008). The relationship between online game addiction and aggression, self-control and narcissistic personality traits. *European Psychiatry*, 23(3), 212–218. doi:10.1016/j.eurpsy.2007.10.010
- Kuss D.J. , Griffiths M.D. , Karila L. (2014). Internet addiction: A systematic review of epidemiological research for the last decade. *Curr Pharm Dess*; 20(25): 4026-4052.
- Küçükoba, E. (2023). Digital parenting and digital childhood: Raising gifted children born into the digital age. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 5(1), 1-10.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Psychosocial causes and consequences of pathological gaming. *Computers in Human Behavior*, 27(1), 144–152. doi:10.1016/j.chb.2010.07.015
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Psychosocial causes and consequences of pathological gaming. *Computers in Human Behavior*, 27(1), 144–152. doi:10.1016/j.chb.2010.07.015
- Marufoğlu, S., & Kutlutürk, S. (2021). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığının fiziksel aktivite ve uyku alışkanlıklarına etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 22(2), 114-122.
- Mentzoni, R. A., Brunborg, G. S., Molde, H., Myrseth, H., Skouverøe, K. J. M., Hetland, J., & Pallesen, S. (2011). Problematic video game use: Estimated prevalence and associations with mental and physical health. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(10), 591–596. doi:10.1089/cyber.2010.0260
- Meerkerk, G. J., Van Den Eijnden, R. J., Vermulst, A. A., & Garretsen, H. F. (2009). The compulsive internet use scale (CIUS): some psychometric properties. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(1), 1-6.
- Müller, K. W., Janikian, M., Dreier, M., Wölfling, K., Beutel, M. E., Tzavara, C., Tsitsika, A. (2015). Regular gaming behavior and internet gaming disorder in European adolescents: Results from a cross-national representative survey of prevalence,

- predictors, and psychopathological correlates. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 24(5), 565–574. doi: 10.1007/s00787-014-0611-2.
- Oğurlu, U., Kahraman, S., & Kayaalp, A. (2021). Computer game addiction in gifted students and non-gifted children: A caution for technology-oriented STEM activities. *Journal of Education in Science Environment and Health*, 7(2), 128-138.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. PDF kitap. ISBN: 978-605-4628-54-4.
- Rehbein, F., & Baier, D. (2013). Family-, media-, and school-related risk factors of video game addiction. *Journal of Media Psychology*. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000093>
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan*, 60(3), 180-184.
- Rosendo-Rios, V., Trott, S., & Shukla, P. (2022). Systematic literature review online gaming addiction among children and young adults: A framework and research agenda. *Addictive Behaviors*, 129, 107238.
- Şahin F. (2018). İnternet kullanımı ve bilgisayar oyun bağımlılığının üstün zekalı ve yetenekli çocukların okul sosyal davranışlarına etkisi, Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Şenol, Y., Şenol, F. B., & Can Yaşar, M. (2024). Digital game addiction of preschool children in the Covid-19 pandemic: social emotional development and parental guidance. *Current Psychology*, 43(1), 839-847.
- Şimşek, E., & Yılmaz, T. K. (2020). Türkiye'de yürütülen dijital oyun bağımlılığı çalışmalarındaki yöntem ve sonuçların sistematik incelemesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(4), 1851-1866.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.
- Tsai, H. F., Cheng, S. H., Yeh, T. L., Shih, C. C., Chen, K. C., Yang, Y. C. and Yang, Y. K. (2009). The risk factors of internet addiction. *A Survey of University Freshmen. Psychiatry Research*, 167(3), 294-299.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk ve internet kullanımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(2), 205-212.
- Tüzün, Ü. (2002). Gelişen iletişim araçlarının çocuk ve gençlerin etkileşimi üzerine etkisi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 15(1), 46-50.
- Yee, N. (2006). “Motivations for Play in Online Games”, *CyberPsychology & Behavior*, 9, s. 772-775

Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri* [Yayınlanmış Doktora Tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi

5- İSTANBUL'DA İKAMET EDEN 15-19 YAŞ ARASI ERGENLERDE SİGARA İÇME DAVRANIŞI İLE DEPRESİF BELİRTİLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Defne CINGİR, Öğrenci, Üsküdar Amerikan Lisesi, 0009-0008-6272-3745, defnecingir1@gmail.com

Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Uzman Adli Psikolog, Türk Silahlı Kuvvetleri, 0000-0003-3898-6111, e.gurgezoglu@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Günümüzde tütün kullanımı ve sigara içme alışkanlıklarının ortalama yaşı ciddi boyutlarda düşmüş durumdadır. Yakın geçmişte özellikle ergenler arasında oldukça yaygınlaşan depresif ve anhedonik bulgular akla, bu iki olgu arasında bir ilişki olup olmadığını getirmektedir.

AMAÇ: Bu araştırma, ergen katılımcıların sigara kullanım alışkanlıkları ve depresif ruh hallerini eşzamanlı olarak değerlendirerek sigara kullanma davranışı ve depresif belirtiler arasındaki olası ilişkiyi araştırmayı hedeflemektedir.

GEREÇ ve YÖNTEM: Bu kapsamda İstanbul'da ikamet eden 15-19 yaş arası 397 lise öğrencisine Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. 397 katılımcının sigara kullanımına ilişkin değişkenlerinin betimleyici istatistikleri için frekans dağılımı verilmiştir. Sigara kullanımı ile ilgili değişkenler bakımından depresyon puanlarındaki farklılaşmayı incelemek için gruptaki örneklem sayısına göre parametrik ve parametrik olmayan ölçümler tercih edilmiştir. İkili grupta depresyon puanlarının farklılıklarının incelenmesi için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. İki'den fazla grup içeren değişkenler bakımından depresyon puanlarındaki farklılaşmayı incelemek için tek yönlü ANOVA ve Kruskal Wallis homojenlik testi uygulanmıştır. Yaş ve depresyon puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Korelasyonu uygulanmıştır. Anlamlılık değeri 0.05 olarak alınmış, bu değer altında olan p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR: Bulgulara göre, 16-25 arası sigara içen katılımcılar ve 1'den az sigara içtiğini belirten katılımcılar arasında depresyon puanlarının farkının istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2=13.05$; $p<0.001$). Farkın kaynağını saptamak için uygulanan iki grupta Mann Whitney U testinin sonuçlarından hareketle günlük 16-25 arası sayıda sigara içtiğini belirten katılımcıların 1'den az sayıda sigara içtiğini belirtenlere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

SONUÇ: Araştırma sonuçlarının, sigara içme davranışı ve depresif belirtiler arasında bir ilişki olduğu hipotezini doğrulaması durumunda, tütün etkisi altındaki ergenlerin duygusal durumlarının daha iyi anlaşılabilmesine ve bu doğrultuda destek sistemleri geliştirilebilmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anhedoni; Bağımlılık; Depresyon; Nikotin; Sigara İçme Davranışı

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SMOKING BEHAVIOR AND DEPRESSIVE SYMPTOMS IN ADOLESCENTS AGED 15-19

ABSTRACT

The average age of tobacco use and smoking habits has significantly decreased in today's society. The prevalence of depressive and anhedonic symptoms, especially among adolescents, in the recent past raises the questions whether there is a relationship between these two phenomena.

OBJECTIVE: This study aims to investigate a potential correlation between smoking habits and depressive symptoms in adolescents by simultaneously assessing both their smoking behavior and depressive mood states.

MATERIAL AND METHODS: Within this scope, the Fagerström Nicotine Dependence Test modified by Prokhorov et al. to be administered to adolescent participants and the Beck Depression Inventory (BDI) were administered to 397 high school students aged 15-19 residing in Istanbul. The frequency distribution for the descriptive statistics of smoking-related variables of 397 participants is provided. To examine the variation in depression scores in relation to smoking-related variables, parametric and non-parametric measures were preferred based on the sample sizes in the groups. The Mann-Whitney U test was applied to examine the differences in depression scores across binary groups. For variables with more than two groups, one-way ANOVA and Kruskal-Wallis homogeneity tests were used to examine the variation in depression scores. The Pearson correlation was applied to examine the relationship between age and depression scores. The significance threshold was set at 0.05, and p-values below this threshold were considered statistically significant.

RESULTS: According to the findings, there was a statistically significant difference in BDI scores between participants who smoked 16-25 cigarettes and those who reported smoking less than one cigarette ($\chi^2=13.05$; $p<0.001$). The Mann-Whitney U test was conducted to identify the source of the difference between the two groups. The results indicated that participants who smoked 16-25 cigarettes had significantly higher depression scores compared to those who reported smoking less than one cigarette.

CONCLUSION: If the results of the study confirm the hypothesis that there is a positive correlation between smoking habits and depressive symptoms, it is believed that the study will contribute to a better understanding of the emotional states of adolescents under the influence of tobacco and the development of respective support systems addressing their well-being.

KEYWORDS: Addiction; Anhedonia; Depression; Nicotine; Smoking Behavior

Giriş

Sigara/tütün bağımlılığı tütün ürününü sürekli kullanma isteği ve bu kullanımı durduramama olarak tanımlanmaktadır. Tütün bağımlılığında bağımlılık geliştirilen esas madde ise nikotindir. Bir sigara içildiğinde solunum yoluyla vücuda giren nikotin miktarının 1-2,5 mg kadar olduğu bilinmekte, bir sigarada ortalama 20 mg nikotin bulunduğu kabul edilmektedir (Ceylan vd., 2022). Sigara kullanımı ile beraber alınan yoğun nikotin dopamin salgılanmasına neden olur ve bu dopamin salgısı haz duygusunu ortaya çıkarır. Sigara içme davranışının devam etmesiyle zaman içerisinde rutin hale gelen dopamin salınımı beyinde yalancı bir ödül sistemi oluşturur, bu sistem ise haz duygusunun devamını sağlamak için nikotine ihtiyaç duyar ve kişide sigara içme isteği uyandırır. Nikotinin beyin haz merkezi üzerinde yarattığı etkiyle kişi, sigara içimini gün içinde devam ettirme ihtiyacı duyar. Zamanla nikotine karşı geliştirilen toleransın artması, kişinin günlük süre zarfında almaya alışık olduğu nikotin miktarının artık aynı haz duygusunu yaşamasında yetersiz kalması anlamına gelir. Böylece kişi günlük kullandığı sigara miktarını ve sıklığını artırır ve zaman içerisinde sigaraya karşı bağımlılık geliştirir.

Gelişen dünya ve sigara endüstrisi farklı ürünlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Son zamanlarda çok yaygınlaşan ve sigaraya göre daha zararsız olduğu ya da bağımlılık yapmadığı iddia edilen elektronik sigaralar bunlardan biridir. Elektronik sigaralar (e-sigara), aerosol nikotin buharı veren, tatlandırıcılarla beraber nikotin çözeltisini buharlaştıran, görünümü ve kullanımı ile sigarayı taklit eden cihazlardır. Ancak yapılan çalışmalar e-sigaralarda ana kanserojen maddeleri olan krom, nikel ve asetaldehit gibi maddeler bulunmaktadır (Ceylan vd., 2022). Dolayısıyla içinde bulunan nikotin maddesi ve çalışmalarla ortaya konan zararları e-sigaraların masum olmadığını ispatlamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2021 yılında yayınladığı rapora göre; 2000 yılında, dünya nüfusunun yaklaşık üçte biri (%32,7) (her iki cinsiyetin toplamı) ve 15 yaş ve üzeri, halihazırda bir tür tütün kullanıcısı idir. 2020 yılında bu oran dünya nüfusunun dörtte birinin (%22,3) altına düşmüştür. Tütün kontrolüne yönelik mevcut çabaların tüm ülkelerde sürdürüldüğü varsayıldığında, oranın 2025 yılına kadar küresel nüfusun yaklaşık beşte birine (%20,4) düşeceği öngörülmektedir.

Son yirmi yılda tüm yaş grupları arasında tütün kullanımının yaygınlığında küresel bir azalma olmasına rağmen, gençlerde tütün kullanım oranları endişe vericidir (WHO, 2021). Veriler, yetişkin sigara içenlerin çoğunun sigaraya ergenlik döneminde başladığını, %88'inin ilk sigarasını 18 yaşından önce içtiğini göstermektedir. 11-15 yaş grubu arasında tütün kullanımının yaygınlık eğilimleri, her iki cinsiyet için de 15 yaşına gelindiğinde hızlı bir artış göstermektedir (WHO, 2020; Inchley vd., 2020).

Tütün ve tütün ürünü kullanımına dair güncel verileri Türkiye özelinde incelediğimizde ise karşımıza, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Türkiye Sağlık Araştırması-2022 Raporu çıkmaktadır. Bu rapora göre Türkiye'de her gün tütün ürünü kullanan 15 yaş ve üstü bireylerin oranı 2019 yılında %28,0 iken 2022 yılında artarak %28,3'ü bulmuştur.

15-24 yaş aralığındaki bireylerin her gün sigara kullanım oranı 2010 yılında %16,4 iken, 2022 yılında bu oranda artış olduğu ve %19,3'e çıktığını tespit edilmiştir (TÜİK, 2023).

Günümüzde tütün kullanımı ve sigara içme alışkanlıkları gittikçe yaygınlaştığı sırada bu alışkanlıkların ortalama yaşının ciddi boyutlarda düşmüş durumda olduğu belirtilmelidir. Yakın geçmişte özellikle ergenler arasında oldukça yaygınlaşan depresif ve anhedonik bulgular akla, bu iki olgu arasında bir ilişki olup olmadığını getirmektedir.

Güncel literatür incelendiğinde sigara içme davranışı ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere dört ana hipotez geliştirildiği görülür (Windle & Windle, 2001):

1. "Kendi kendini tedavi" hipotezi, kaygı ve stres altındaki kişilerin sahip oldukları olumsuz duygu ve düşünceleri uzaklaştırmak amacıyla sigaraya başvurduğuna dikkat çekerek sigara içme alışkanlıkları ve depresif belirtiler arasında davranışsal bir ilişki olduğunu öne sürmektedir.
2. Sigara kullanımı ve depresyon nörobiyolojik bir perspektiften incelendiklerinde aralarında nörokimyasal bağlantılar tespit edilir. Sigaranın içeriğindeki birincil uyarıcı madde olan nikotinin sigara tüketimi yoluyla vücuda alınması, beyin elektriksel devrelerindeki işleyişi çeşitli boyutlarda zarara uğratmaktadır. Bu zarardan ciddi ölçüde etkilenen en önemli devrelerden biri ise duygudurum yönetiminde büyük rol oynayan, aynı zamanda bağımlılığın gelişiminde görev alan "ödül mekanizması"dır. Nörobiyolojik hipoteze göre sürekli nikotin kullanımının beyin kimyasında yarattığı değişimler, kişiyi depresyon geliştirmeye veya depresif belirtiler göstermeye daha yatkın hale getirebilmektedir.
3. Birinci ve ikinci hipotezlerin birbirlerine eklenerek geliştirilmeleri ile oluşturulmuş üçüncü bir hipoteze göre ise sigara içme davranışı ve depresif belirtiler birbirini tetiklemekte; hem sigara içicileri, hem depresif belirtilerle mücadele eden kişiler, hem de her ikisini de yapmakta olanlar bu bağlamda kendilerini bunalımlı bir döngünün içinde bulmaktadırlar. Bu hipoteze göre kaygı/stres altındaki kişiler olumsuz duygu ve düşüncelerinden uzaklaşmanın bir yolu olarak sigara içmekte, sigaranın bağımlılığı doğuran nörokimyasal etkileri sayesinde ise zamanla kalıcı sigara içme alışkanlıkları kazanmaktadırlar.

Diğer üç hipoteze karşı dördüncü bir hipotez; sigara içme davranışı ve depresif belirtiler arasında muhakkak *nedense* bir ilişki olması gerektiğini, her iki durumun da fiziksel ve duygudurumsal bulgularının benzer oluşunun iki durum arasında nedensellik bulunduğu algısını yarattığını öne sürmektedir.

Bu araştırma literatür taraması ve veri analizi sürecinde bahsedilen dört hipotezi göz önünde bulundurarak araştırmanın istatistiki sonuçları ışığında yorumlamış, literatürde ilişkilendirilmemiş ortak kavramlara veya alışılmadık bir korelasyona rastlandığı noktalarda ise kendi hipotezini sunmuştur.

Bu araştırma, ergen katılımcıların sigara kullanım alışkanlıkları ve depresif ruh hallerini eşzamanlı olarak değerlendirerek sigara kullanma davranışı ve depresif belirtiler arasındaki olası ilişkiyi araştırmaktadır. Araştırma için sigara kullanım alışkanlıkları ve depresif tandansları ölçülmek üzere İstanbul'da ikamet eden 15-19 yaş aralığındaki ergenleri kapsayan bir örneklem seçilmiş, bu sayede iki durum arasında bahsedilen türde bir ilişkinin varlığının sorgulanması amaçlanmıştır. Literatür bulguları ve verilerin analizinden hareketle iki durum arasında bahsedilen türde bir ilişki saptanması durumunda tütün bağımlılığına karşı hem Türkiye'de, hem de dünya çapında ergenleri hedef alan yeni ve daha etkili destek sistemleri geliştirilmesi mümkün kılınabilir.

Metodoloji

a. Veri Toplama

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılarak İstanbul'da ikamet eden 15-19 yaş aralığındaki ergenlere yönelik bir saha çalışması yürütülmüştür. Çalışmada veri toplama amacıyla Prokhorov ve arkadaşları tarafından ergenlere uygulanmak üzere düzenlenen Fagerström Nikotin Bağımlılığı Testi (FNBT) ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcılara, 7 sorusu FNBT ve 21 sorusu BDE sorularına karşılık gelmek üzere toplamda 28 çoktan seçmeli soru yönetilmiştir. Anketi dolduran katılımcılar önce FNBT'ye, sonrasında ise BDE'ye ait sorularla karşılaşmışlardır. Araştırma anketinin ilk 7 sorusu FNBT kapsamında katılımcıları sigara tüketimine olan bağımlılıkları bağlamında puanlamayı, anketin 8-28. soruları ise farklı davranışlar ve duygudurum ifadeleri yoluyla katılımcıların gösterdikleri depresif belirtileri değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Uygulama Google Forms üzerinden oluşturulmuş ve katılımcılara çevrimiçi olarak iletilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılara gönüllü onam formu ve ebeveyn onam formu çalışmadan önce iletilmiş, formu doldurmalarını müteakip çalışma linki kendileriyle paylaşılmıştır.

b. Veri Analizi

Katılımcıların her iki anket için de puanları hesaplanarak sigara kullanımıyla ilişkili farklı değişkenler ve BDE puanı arasında korelasyon analizi yapılmıştır. İkili gruplarda puan farklarını analiz etmek için Mann Whitney U testi, ikiden fazla değişken içeren grupların puan analizi için ise tek yönlü ANOVA ve Kruskal Wallis homojenlik testi uygulanmıştır.

Katılımcıların yaşları ve depresyon puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi içinse Pearson Korelasyonu uygulanmıştır. Katılımcılardan elde edilecek veriler bahsi geçen testler doğrultusunda SPSS yazılımı üzerinde işlenmiştir. Anlamlılık değeri 0.05 olarak alınmış ve bu değerin altında olan p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların sigara alışkanlığına ilişkin değişkenlerinin betimsel istatistikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcıların Sigara Kullanımı İle İlgili Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Sigara Kullanımı ile İlgili Değişkenler	Gruplar	F	%
<i>Günde içilen sigara sayısı</i>	1'den az	338	85.1
	1-15 arası	53	13.4
	16-25 arası	6	1.5
<i>Sigaranın dumanını içinize çekiyor musunuz?</i>	Asla	54	13.6
	Çoğunlukla	27	6.8
	Hep	46	11.6
	Nadiren	40	10.1
	Sigara kullanmıyorum.	230	57.9
<i>Uyandıktan ne kadar sonra ilk kez sigara içiyorsunuz?</i>	Akşam saatlerinde	14	3.5
	İlk 30 dakika- öğlen saati arasında	27	6.8
	İlk 30 dakika içerisinde	11	2.8
	Öğleden sonra	23	5.8
	Sigara kullanmıyorum.	322	81.1
<i>Uyandığınız ilk saatler içerisinde, gün içinde içtiğinizden daha fazla sigara içtiğinizi söyler miydiniz?</i>	Evet	7	1.8
	Hayır	390	98.2

<i>İçtiğiniz hangi sigaradan vazgeçmek sizin için daha zor olurdu?</i>	Akşam saatlerindeki herhangi bir sigara	34	8.6
	Günün ilk sigarası	17	4.3
	Öğleden önceki herhangi bir sigara	7	1.8
	Öğleden sonraki herhangi bir sigara	16	4.0
	Sigara kullanmıyorum.	323	81.4
<i>Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içememeniz sizi ne derece zorluyor?</i>	Çok zorluyor	5	1.3
	Hiç zorlamıyor	340	85.6
	Orta derecede zorluyor	24	6.0
<i>Çok hasta olduğunuz ve yataktan çıkamadığınız bir durumda olduğunuzu düşünün. Bu durumda dahi sigara içer miydiniz?</i>	İçerdim	21	5.3
	İçmezdim	376	94.7
	Toplam	397	100.0

Tablo 1'deki frekans dağılımları incelendiğinde, 397 katılımcının %85.1'i 1'den az sayıda sigara içtiğini, %13.4'ünü 1-15 arası ve %1.5 oranı 16-25 arası sayıda sigara içtiğini belirtmiştir. Sigara dumanını asla içine çekmeyen %13.6; nadiren %10.1; çoğunlukla %6.8 ve hep %11.6 oranındadır. Sigara kullanmadığını belirtenler %57.9 oranındadır. Uyandıktan sonra ilk 30 dakika içinde sigara içenler %2.8; ilk 30 dakika ve öğlen saatleri arasında %6.8, öğleden sonra %5.8 ve akşam saatlerinde %3.5 oranındadır. Sigara kullanmadığını belirten katılımcıların oranı %81.1'dir. Uyandığı ilk saatler içerisinde gün içinde içilen sigaradan daha fazla sigara içtiğini belirten katılımcıların oranı %1.8'dir. Akşam saatlerinde içilen sigaradan vazgeçmenin zor olduğunu belirten %8.6; günün ilk sigarasından vazgeçmenin zor olduğunu belirten %4.3; öğleden önce içilen sigara %1.8; öğleden sonra içilen sigara %4.0 oranındadır. Sigara kullanmadığını belirten katılımcıların oranı %81.4'tür. Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içmediği için

çok zorlandığını belirten %1.3; orta derecede zorlanan %6.0; pek zorlanmayan %7.1 ve hiç zorlanmayan %85.6 oranındadır. Hasta olduğu halde sigara içmeye devam edebileceğini belirten katılımcıların oranı %5.3 oranındadır.

Araştırma bulguları, ergenlerde sigara alışkanlıkları ve depresif belirtilerin bir arada ve birbiriyle pozitif yönde bir ilişki içinde bulunduğunu destekler niteliktedir. Sigara içme davranışının test edilen her kriterinde davranışın yoğunluğunun BDE puanlarına bu doğrultuda yansıdığı gözlemlenmiştir. Yani günlük içilen sigara miktarı arttıkça depresyon belirtilerinde artış olduğu gözlenmektedir. Günde 16-25 arasında sigara içen katılımcıların BDE puanlarının günde 1'den az sigara içtiğini belirten katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2 BDE Puanlarının Günde İçilen Sigara Sayısı Bakımından Karşılaştırılması

	Günde kaç kez sigara içiyorsunuz?	N	Sıra $\bar{x}$	X2	p	Post Hoc MW
Beck Depresyon	1'den az	338	190.94			
Envanteri Toplam	1-15 arası	53	238.37	13.05	.001**	3>1
	16-25 arası	6	305.17			
	Toplam	397				

***p<0.001   **p<0.01   *p<0.05

Tablo 3'teki verilerden hareketle sigara dumanını hep içine çektiğini belirten katılımcıların BDE puanlarının, dumanı asla içine çekmediğini belirten katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 3 BDE Puanlarının Sigara Dumanını İçine Çekme Alışkanlığı Bakımından Karşılaştırılması

Sigara Dumanını içinize çekiyor musunuz?	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	Post Hoc
Sigara kullanmıyorum.	230	16.50	10.324			
Asla	54	14.50	9.903			
Nadiren	40	18.43	10.245	4.990	.001**	5>2
Çoğunlukla	27	21.93	12.115			
Hep	46	21.96	11.059			
Toplam	397	17.42	10.685			

***p<0.001   **p<0.01   *p<0.05

Uyandıktan sonraki ilk 30 dakika içerisinde sigara içtiğini belirten katılımcıların BDE puanlarının sigara kullanmadığını belirten katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte uyanma ve sigara içme davranışı arasındaki süre ile BDE puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 4).

Tablo 4 BDE Puanlarının Uyandıktan Sonra İçilen İlk Sigara Bakımından Karşılaştırılması

Uyandıktan ne kadar sonra ilk kez sigara içiyorsunuz?	N	Sıra $\bar{x}$	X2	p	Post Hoc MW
Beck Depresyon Akşam saatlerinde	14	262.86			
Envanteri İlk 30 dakika- öğlen saati arasında	27	244.63			
Toplam İlk 30 dakika içerisinde	11	242.50	15.881	.003**	2>5
Öğleden sonra	23	238.74			3>5
Sigara kullanmıyorum.	322	188.07			
Toplam	397				

***p<0.001 **p<0.01 *p<0.05

Uyandıları ilk saatler içerisinde gün içinde içtiklerinden daha fazla sigara içtiğini belirten katılımcıların BDE puanlarının bu durumu yaşamadığını belirten katılımcılara kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5 BDE Puanlarının Uyanılan İlk Saatlerde Gün İçinde İçilenden Daha Fazla Sigara İçme Durumu Bakımından Kıyaslanması

Uyandıığınız ilk saatler içerisinde gün içinde içtiğinizden daha fazla sigara içtiğinizi söyler miydiniz?	N	Sıra $\bar{x}$	Sıralar Toplamı	U	p
Beck Depresyon Evet	7	284.14	1989.00		
Envanteri Hayır	390	197.47	77014.00	769.00	.048*
Toplam Toplam	397				

***p<0.001 **p<0.01 *p<0.05

Öğleden sonraki herhangi bir sigaradan vazgeçmenin derecesi farketmeksizin zor olduğunu belirten katılımcıların BDE puanları, sigara kullanmadığını belirten katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır. Vazgeçilen sigara türleri ve BDE puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 6).

Tablo 6 BDE Puanlarının Gün İçinde Hangi Zaman Aralığında İçilen Sigaradan Zor Vazgeçildiği Bakımından Karşılaştırılması

İçtiğiniz hangi sigaradan vazgeçmek sizin için daha zor olurdu?	N	Sıra $\bar{x}$	X2	p	Post Hoc MW
Akşam saatlerindeki herhangi bir sigara	34	247.94			
Beck Depresyon Günün ilk sigarası	17	245.12			
Envanteri Öğleden önceki herhangi bir sigara	7	238.93	16.14	.003**	4>5
Toplam Öğleden sonraki herhangi bir sigara	16	251.53			

Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içemediği için çok zorlandığını belirten katılımcıların BDE puanlarının, böyle bir durumda hiç zorlanmadığını belirten katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 7 BDE Puanlarının Sigara İçmenin Yasak Olduğu Yerlerde Sigara İçmemekten Ötürü Zorlanma Durumu Bakımından Kıyaslanması

Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içememeniz sizi ne derece zorluyor?	N	Sıra $\bar{x}$	X2	p	Post Hoc MW
Çok zorluyor	5	288.30			
Hiç zorlamıyor	340	190.32	14.86	.002**	1>2
Beck Depresyon Envanteri	Orta derecede zorluyor	24	232.77		
Toplam	Pek de zorlamıyor	28	259.55		
	Toplam	397			

***p<0.001 **p<0.01 *p<0.05

Çıkamadığınız bir durumda olduğunuzu düşünün.	N	Sıra $\bar{x}$	Sıralar Toplamı
Bu durumda dahi sigara içer miydiniz?			
Beck Depresyon Envanteri	İçerdim	21	287.19
Toplam	İçmezdim	376	194.07
	Toplam	397	6031.00

***p<0.001 **p<0.01 *p<0.05

Uygulanan Pearson Korelasyon Analizi sonucunda katılımcıların yaşları (15-19 yaş aralığı) ve BDE puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon olmadığı bulunmuştur (Tablo 9).

Tablo 9 Katılımcıların Yaşları Ve BDE Puanları Arasındaki İlişkinin Analizi

		1	2
Yaş	Pearson	1	
	Correlation		
	p		
	N	397	
Beck Depresyon Envanteri Toplam	Pearson	-,008	1
	Correlation		
	p	,868	
	N	397	397

Sonuç ve Öneriler

Bulguların mevcut örneklemin ötesine genişletilmesinde sınırlamalar olmasına karşın elde edilen bulgular, genel hatlarıyla sigara içme davranışı ve depresif belirtiler arasında bir ilişki bulunduğunu kanıtlamaktadır. Sigara içme davranışının test edilen her kriterinde davranışın yoğunluğunun BDE puanlarına yansımaları, sigara alışkanlıkları ve depresif belirtilerin ergenlerde bir arada bulunduğunu destekler niteliktedir.

Sigara içme davranışı ve depresif belirtiler toplumun büyük çoğunluğunda bir arada gözlemlenmelerine ve kişilerde birbirlerinin görülme riskini arttırdıklarının bilinmesine rağmen literatürde henüz bir olgunun diğerine direkt olarak sebebiyet verdiğini net bir şekilde kanıtlayan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda sigara kullanımı ve depresif belirtiler arasında herhangi bir nedensel ilişki olup olmadığı, literatürde tartışmalı bir husus olmaya devam etmektedir. Mevcut ilişkinin yönü ve niteliği hususunda daha detaylı bilgi edinebilmek için psikoloji ve sinirbilim disiplinlerinden hareketle farklı hipotezler geliştirilmesinin ve araştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma öncesi yapılan ilgili literatür taraması sürecinde depresif belirtilerin aşırı sigara kullanımı sonucu tetiklendiği hipotezini açıklamaya yönelik yeni bir teori geliştirilmiştir. Teorinin temelinde, salınımının sigara kullanımıyla tetiklendiği (Ryu vd., 2018) ve aşırı konsantrasyonlarının beyin hücrelerine zarar verdiği (Mark vd., 2001) klinik olarak kanıtlanmış *glutamat* nörotransmitteri bulunmaktadır. Teoriye göre aşırı sigara kullanımı aşırı konsantrasyonlarda glutamat salınımını tetiklemekte, bu ise zamanla nöronların, yani gri maddenin etkinliğini azaltmaktadır. Gri madde hacminin kişilerde duygusal zeka (Koven vd., 2010) ve duygu yönetimi becerileri (Takeuchi vd., 2011) ile doğru orantılı olduğunu ortaya koyan klinik bulgulardan hareketle uzun süreli ve sık sigara kullanımı sonucu salınan aşırı miktarda glutamatın, sağlıklı beyin hücrelerini öldürmek suretiyle gri madde hacmini azalttığı ve böylece kişilerde, zayıf duygusal zeka ve duygu yönetimi becerileri kaynaklı depresif belirtiler doğurabileceği düşünülmektedir. Bu teori sigara kullanımı ve depresyonun psikososyal boyutundan çok nörobiyolojik temellerine odaklandığından bu araştırmanın ötesinde gerçekleştirilecek klinik araştırmalarda test edilmesi planlanmakta, bu sayede araştırma konusu üzerine mevcut olan literatürü ileriye taşıması ve ergenlerde sigara bağımlılığı tedavisine yönelik beyin temelli yeni yaklaşımlara ışık tutması planlanmaktadır.

Sonuç olarak mevcut çalışmalar ışığında sigara kullanımı ve depresif belirtiler arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Mevcut çalışmamızın en önemli amaçlarından biri ilişkinin yönüne dair sinirbilim alanında yapılacak çalışmalara ışık tutmaktadır. Bu yönde gerçekleştirilecek çalışmaların, sorunun çözümü konusunda farklı bir bakış açısı getirerek, gençlerin sigara kullanım davranışı üzerinde daha efektif bir yol oluşturulacağı ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

Ceylan, E., Uçar, M.T., Kara, Ş. ve Can, A. (2022). Tütün bağımlılığı. İstanbul: Yeşilay Yayınları.

Inchley, J., Currie, D., Budisavljevic, S., Torsheim, T., Jastad, A., Cosma, A., ... (Eds.). (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Retrieved from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/332104> .

Koven, N. S., Roth, R. M., Garlinghouse, M. A., Flashman, L. A., & Saykin, A. J. (2010). Regional gray matter correlates of perceived emotional intelligence. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 6(5), 582–590. <https://doi.org/10.1093/scan/nsq084>.

Mark, L. P., Prost, R. W., Ulmer, J. L., Smith, M. M., Daniels, D. L., Strottmann, J. M., Brown, W. D., & Hacein-Bey, L. (2001). Pictorial review of glutamate excitotoxicity: fundamental concepts for neuroimaging. *AJNR. American journal of neuroradiology*, 22(10), 1813–1824.

Neuman, L. W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative And Quantitative Approaches* (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited.

Ryu, I. S., Kim, J., Seo, S. Y., Yang, J. H., Oh, J. H., Lee, D. K., Cho, H.-W., Lee, K., Yoon, S. S., Seo, J.-W., Shim, I., & Choe, E. S. (2018). Repeated administration of cigarette smoke condensate increases glutamate levels and behavioral sensitization. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 12. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2018.00047>

Takeuchi, H., Taki, Y., Sassa, Y., Hashizume, H., Sekiguchi, A., Fukushima, A., & Kawashima, R. (2010). Regional gray matter density associated with emotional intelligence: Evidence from voxel-based morphometry. *Human Brain Mapping*, 32(9), 1497–1510. <https://doi.org/10.1002/hbm.21122>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Türkiye Sağlık Araştırması-2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>

World Health Organization. (2021). WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2025, fourth edition. Geneva: World Health Organization. Retrieved from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/348537>.

Windle, M., & Windle, R. C. (2001). Depressive symptoms and cigarette smoking among middle adolescents: prospective associations and intrapersonal and interpersonal

influences. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69(2), 215–226.
<https://doi.org/10.1037/0022-006X.69.2.215>

6- YAPAY ZEKA VE SAĞLIKTA YAPAY ZEKANIN KULLANIMINA YÖNELİK SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ VE SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN TUTUM VE DAVRANIŞLARI

İrem CİNNET, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Üniversitesi, ORCID ID 0000-0002-5218-3289, irem.cinnet@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

GİRİŞ-AMAÇ: Çalışmamız geleceğin sağlık profesyonelleri olan sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını incelemeyi amaçlamaktadır. **GEREÇ-YÖNTEM:** Araştırmanın tasarımında nicel yöntem benimsenmiştir. Araştırmaya 2024 yılında İstanbul ilinde bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulundaki 361 öğrenci dahil edilmiştir. Veri toplama formu Google Forms olarak çevrimiçi hazırlanmıştır. Demografik özellikler sorgulanmış, Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması yapılmış olan Yapay Zeka Kaygı (YZK) Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın yürütülmesi için Acıbadem Üniversitesi ve Acıbadem Sağlık Kuruluşları Tıbbi Araştırma Etik Kurulu'ndan (2024-5/214) izin alınmıştır. **BULGULAR:** Araştırma, 297 kadın (%77,3) ve 82 erkek (%22,7) öğrenci ile tamamlanmıştır. Yaş ortalaması =23.11±3.42 yıldır. Yapay zeka kavramı hakkında bilgi sahibi olma sorusuna %35,3 (n=128) evet, %59,6 (n=215) kısmen, %5 (n=18) hayır cevabı verilmiştir. Yapay zekanın sağlıkta kullanımı hakkında bilgi sahibi olma durumu sorulduğunda %23,8 (n=86) evet, % 57,3 (n= 207) kısmen, %18,8 (n=68) hayır cevabı verilmiştir. Sağlık alanı ile ilgili ilişkilendirilmiş teknoloji ya da dijitalleşme odaklı ders almak ister misiniz sorusuna %63,2 (n=228), %26,3 (n=95) kısmen, %10,5 (n=38) hayır cevabı verilmiştir. Yapay zeka tekniklerinin / ürünlerinin birilerinin mesleğini elinden almasından endişe ediyorum sorusuna %42,9 (n=155) katılıyorum, %18,3 (n=66) kesinlikle katılıyorum, %16,3 (n=59) kararsızım, %13,6 (n=49) katılmıyorum, %8,9 (n=32) kesinlikle katılmıyorum cevabı verilmiştir. **TARTIŞMA:** Özellikle üniversite öğrencileri vakitlerinin önemli bir kısmını internette geçirmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2020 yılı verilerine göre Türkiye'de 16-74 yaş grubundaki bireylerde internet kullanım oranı %79,0'dur. Nitekim araştırmamızda yer alan öğrencilerin %45,7'si günlük internet kullanma süresi 3-4 saat, %26,3'ü 5-6 saat olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin internet kullanım alışkanlıkları benzerlik gösterdiği söylenebilir. Araştırmamızdaki öğrencilerin çoğunluğu, yapay zekanın kullanımının artıyor olmasının gelecekte sağlık çalışanlarına olan ihtiyacı azaltacağına ve bu durumun iş bulma kaygısı yaşamasına neden olacağını düşünmektedir. Literatürde, tıp ve sağlık bilimleri öğrencilerinin de bu endişeleri taşıdığı görülmüştür. **SONUÇ:** Araştırma sonucunda öğrencilerin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımını bildiklerini ve yapay zeka

araçlarını kullanmak istedikleri ancak yapay zeka konusunda endişelerinin ve bilgi eksikliğinin olduğu görülmüştür. Geleceğin sağlık profesyonelleri adayı olan öğrencileri, yapay zeka teknolojilerine hazırlamak için eğitim müfredatında yapay zeka ile ilgili ders içeriklerinin dahil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Sağlıkta Yapay Zeka, Yapay Zeka Kaygısı

ATTITUDES AND BEHAVIORS OF STUDENTS OF FACULTY OF HEALTH SCIENCES AND VOCATIONAL SCHOOL OF HEALTH SERVICES TOWARDS ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTH

ABSTRACT

INTRODUCTION-BACKGROUND: Our study aims to examine the attitudes and behaviors of students of the faculty of health sciences and vocational school of health services, who are future health professionals, towards artificial intelligence and the use of artificial intelligence in health.

MATERIAL METHOD: The quantitative method has been adopted in the design of the research. The study included 361 students from the faculty of health sciences and the vocational school of health services studying at a foundation university in Istanbul in 2024. The data collection form has been prepared online as Google Forms. Demographic characteristics were questioned, and the Artificial Intelligence Anxiety (AI) Scale, which was adapted to the Turkish, Validity and Reliability Study, was used. Permission was obtained from the Medical Research Ethics Committee of Acibadem University and Acibadem Health Institutions (2024-5/214) for the conduct of the research.

RESULTS: The research was completed with 297 female (77.3%) and 82 male (22.7%) students. The average age =23.11±3.42 years. 35.3% (n=128) yes, 59.6% (n=215) partially and 5% (n=18) no answers were given to the question of knowledge about the concept of artificial intelligence. When asked about the state of knowledge about the use of artificial intelligence in health, 23.8% (n=86) answered yes, 57.3% (n= 207) partially, and 18.8% (n=68) answered no. 63.2% (n=228), 26.3% (n=95) partially, and 10.5% (n=38) answered no to the question of whether you would like to take a course focused on related technology or digitalization related to the field of health. 42.9% (n=155) agree, 18.3% (n=66) strongly agree, 16.3% (n=59) undecided, 13.6% (n=49) disagree, 8.9% (n=32) strongly disagree were answered to the question that I am worried about artificial intelligence techniques/products taking away someone's profession.

DISCUSSION: Especially university students spend a significant portion of their time on the Internet. Turkey Statistical Institute (TUIK)'s 2020 in Turkey according to the 16-74 age group the internet usage rate %79,0 of the time. Indeed, our research is located on

the students %45,7 use the internet daily for the duration of 3-4 hours, and 26.3% for 5-6 hours was determined. It can be said that it resembles the internet usage habits of students.

The majority of the students in our research believe that the increasing use of artificial intelligence will reduce the need for health workers in the future and this will cause them to experience anxiety about finding a job. In the literature, it has been seen that medical and health sciences students also carry these concerns.

CONCLUSION: As a result of the research, it was found that students know the use of artificial intelligence in artificial intelligence and health, and they want to use artificial intelligence tools, but they have concerns and a lack of knowledge about artificial intelligence. It is thought that it would be beneficial to include artificial intelligence-related course contents in the education curriculum to prepare students who are candidates for future health professionals for artificial intelligence technologies.

Keywords: Artificial Intelligence, Artificial Intelligence In Health, Artificial Intelligence Anxiety

Giriş

Yapay Zeka (YZ), “Yapay” ve “Zeka” olmak üzere iki kelimedenden meydana gelmektedir. “Yapay”, insan yapımını ifade ederken; “Zeka” ise, düşünme kapasitesini işaret etmektedir. Bu bağlamda YZ; insan gibi davranabilen, insan gibi düşünebilen ve hafızadaki mantık programlarına göre karar verebilen akıllı makineler geliştirilebilecek bir bilgisayar bilim dalıdır (Bhbosale vd., 2020).

Yapay zeka, erken dönem yapay zeka teorisyenlerinden John McCarthy tarafından “Zeki makineler, zeki bilgisayar programları yapma bilimi ve mühendisliği” olarak tanımlanmıştır. YZ teknolojileri, çevresini algılayan ve belirli bir hedefin gerçekleşmesi için eylemlerde bulunan herhangi bir cihazı ifade etmektedir. Bu tür teknolojiler arasında makine öğrenimi, derin öğrenme, kural tabanlı sistemler, doğal dil işleme ve konuşma tanıma yer almaktadır. Günümüzde YZ teknolojilerini kullanma konusunda bir yayılma dalgası yaşamaktadır. Web 3.0, Nesnelerin İnterneti, açık inovasyon, büyük ve açık veri kavramlarının ortaya çıkması ile yapay zeka son zamanlarda finans, otomotiv, perakende, seyahat ve medya gibi birçok endüstri alanında ciddi dönüşümlere kaynaklık teşkil etmektedir (Sun ve Medaglia, 2019). Sağlık hizmetleri sektöründe YZ'nin kullanım alanları artmaktadır.

Makine öğrenimi önemli bir çalışma alanını oluşturan YZ'nin bir alt disiplini olup, bir girdi verildiğinde uygun çıktıları tahmin etmek için büyük veri kümeleri üzerinde bir algoritma eğitimi içerir. Çok farklı amaçlar (hastalık teşhisi, uydu fotoğraflarının okunması ve belirlenmesi, strateji belirleme gibi askeri amaçlı uygulamalarda, kontrol problemlerinde, endüstriyel uygulamalarda, eğitim alanında, trafik ve akıllı şebeke uygulamalarında) için geliştirilen bu teknik, günümüzde hemen her alanda kullanılmaktadır (Civelek, 2003).

Yapay zekânın hızlı gelişimi finans, ulaşım, eğitim, güvenlik, hukuk, sağlık gibi tüm sektörlerdeki temel süreç ve iş modellerini dönüştürmektedir (Brynjolfsson & McAfee, 2019). Yapay zekânın gelecekte de farklı mesleklerde önemli değişikliklere neden olacağı düşünülmektedir (Davenport & Ronanki, 2019, ss. 7-29; Frey & Osborne, 2017).

Sağlık sektöründe yapay zekanın idari ve klinik amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. İdari amaçla kullanımında; sağlık yönetimi, belgelendirme yönetimi, hastane kapasitesinin verimli kullanımı, hataların ve usulsüzlüklerin azaltılması, maliyet ve kalite yönetimi gibi durumlar sayılabilir. Klinik amaçlı kullanımında ise erken tanı ve acil müdahale, test sonuç takibi ve erken müdahale, görüntüleme analiz araçları, yapay zekâ destekli robotik ameliyat, kişiye özel tedavi, tedavi sonrası klinik karar desteği, ilaç tedavi takibi ve ilaç geliştirme, ömrün son evresinde hastaya bakım gibi durumlar üzerinde durulmaktadır. Gelecekte yapay zekanın sağlığın çeşitli alanlarını etkilemesi beklenmekte ve sağlık sektörünün birçok yönünü iyileştirme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir. Yapay zeka teknolojilerinin sağlık alanında erken teşhis, doğru tanılama, klinik karar verme, sağlığı koruyup sürdürme gibi alanlarda kullanıldığı bilinmektedir.

Sağlık sektöründe YZ'nin pek çok avantajı mevcuttur. Bunları sıralamak gerekirse;

- Tanı, tedavi ve bakım kalitesinin artması
- Uzmanların iş yükünün azalması
- Hastalıkların erken teşhis edilmesi
- Maliyeti azaltması
- Kişiye özel ilaçların geliştirilmesi ve kişiselleştirilmiş tedavi imkanı sunabilmesidir.

Günümüzde artan nüfus, salgınlar, kronik hastalıkları gibi yaşamın hemen her alanında dikkat çeken pek çok durumdan dolayı yeni yollar aranmaktadır. Örneğin, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisinde de önemli bir role sahip olmuştur. Enfeksiyonların erken teşhisi ve tanınmasında, tedavilerin izlenmesinde, temaslı hastaların takibinde, gelecekteki vakaların ve ölüm oranlarının tahminlenmesinde, ilaçların ve aşıların geliştirilmesinde, sağlık çalışanlarının iş yüklerinin azaltılmasında ve hastalıkların önlenmesinde çeşitli YZ uygulamalarından faydalanılmıştır (Pradhan vd., 2021).

YZ'nin kolaylaştırıcı ve iyileştirici avantajları ile birlikte, dezavantajları da mevcuttur. Bunlar örnek olarak sıralanırsa;

- İş kaybı
- Empati yoksunluğu ve terapötik bağın kurulamaması
- Mahremiyet ve etik ile ilgili konular dikkat çekmektedir.

Konuyla ilgili olarak Birleşik Krallık'ta hekim, hemşire, terapist ve hastane yöneticileri gibi sağlık profesyonellerinin katılımıyla yapılan bir çalışmada (Castagno ve Khalifa, 2020); katılımcıların %80'inin YZ kullanımıyla ilgili ciddi mahremiyet sorunları doğabileceğini düşündükleri, %40'ının YZ'nin potansiyel olarak nükleer silahlardan bile daha tehlikeli olduğuna inandıkları saptanmıştır. Bununla birlikte %10'unun ise YZ'nin işlerinde kendilerinin yerini alacağından endişe duydukları ortaya konulmuştur

Geleceğin sağlık profesyonelleri olan öğrencilerin klinik ortamlarında çeşitli yapay zeka araçlarının kullanılacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, eğitimcilerin ve yöneticilerin, geleceğin sağlık profesyonellerini yapay zeka teknolojilerinden yararlanmaları konusunda destek olmalıdır. Yurtdışında pek çok sağlık bilimleri yüksek öğretim kuruluşları, yapay zeka konusunun sağlık hizmetleri profesyonel eğitiminin her seviyesine entegre edilmesini duyurmuştur.

Mevcut çalışmada her alanda hızla artış gösteren yapay zekanın, sağlık profesyonelleri olan sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını incelemeyi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın amacı, sağlık profesyonelleri olan sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını incelemektir.

Araştırma sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımına yönelik tutum ve davranışları incelediğinden nicel bir araştırmadır.

Araştırmanın evreni, sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencileridir. Örneklemi ise bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencileridir. Örneklem büyüklüğü, 0.05 örneklem hatası ve $p=0.8, q=0.2$ hesaplaması ile hesaplanmıştır. Hedef üniversitedeki toplam öğrencisi sayısı 4.606'dır. Bu nedenle örneklem oranı minimum 355 olmalıdır.

Araştırmaya dahil olma kriteri, sağlık bilimleri ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencisi olmak, Türkçe bilmek ve internet kullanmaktır. Bundan dolayı dışlama kriterleri ise öğrenci olmamak, Türkçe bilmemektir.

Çalışmaya katılmaya gönüllü olan ve dahil edilme kriterlerini karşılayan katılımcılara anket uygulanmıştır. Anket Google Forms veri tabanına yüklenmiş, katılımcılara online olarak iletilmiştir. Yüksek öğretim kurumunda öğrenim gören öğrencilere 15.04.2024-15.05.2024 tarih aralığında Google Formlarda oluşturulan anket ile online (çevrimiçi) ulaşılmıştır.

Araştırmaya 361 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Veri toplama formu Google Forms olarak çevrimiçi hazırlanmıştır. Demografik özellikler sorgulanmış, Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması yapılmış olan Yapay Zeka Kaygı (YZK) Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın yürütülmesi için Acıbadem Üniversitesi ve Acıbadem Sağlık Kuruluşları Tıbbi Araştırma Etik Kurulu'ndan (2024-5/214) izin alınmıştır.

Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistikler, sürekli değişkenler için ortalama± Standart Sapma şeklinde verilirken kategorik değişkenler için yüzde ve frekansları kullanılmıştır. Independent Samples ve ANOVA testleri uygulanmış, post-hoc testlerde scheffe yöntemine başvurulmuştur. Tüm analizlerde istatistiksel olarak anlamlılık derecesi (p değeri) 0,05 olarak belirlenmiştir. Tüm analizler SPSS 21.0 deneme sürümü programı ile yapılmıştır.

Araştırmanın verileri, Bülent AKKAYA (Dr. Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi) tarafından Türkçe'ye uyarlanılmış ve geçerlik ve güvenlik çalışması yapılmış olan Yapay Zeka Kaygı ölçeği ile toplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için Keşfedici Faktör Analiz (KFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapıldı. KMO 0.892 ve Barlett testi χ^2 değeri ise 2847.749($p=.000$) olarak bulunmuştur. KFA'dan elde edilen madde-faktör yapısının doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile model uyumu test edilmiştir. Buna göre Yapay Zeka Kaygı Ölçeği'nin dört faktörlü yapısının doğrulandığı görülmüştür. Uyum iyiliği değerleri ($\Delta\chi^2 = 260.120$, $sd= 99$ $\chi^2/sd=2.627$, $NFI=.923$, $CFI=.950$, $RFI=.906$, $IFI=.951$, $TLI=.940$, $RMSEA= .078$, $p=.000$) kabul edilebilir aralıklarda bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan toplam iç tutarlılık katsayısının $\alpha=.937$, Öğrenme boyutunun $\alpha=.948$, İş Değiştirme boyutunun $\alpha=.895$, Sosyoteknik Körlük boyutunun $\alpha=.875$ ve Yapay Zeka (YZ)Yapılandırması boyutunun ise $\alpha=.950$ olduğu ve ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğu bulunmuştur. Yapay Zeka Kaygı Ölçeğinin Türkçe formunun 16

madde ve 4 boyuttan oluştuğu saptanmıştır. Elde edilen tüm bu bulgular Yapay Zeka Kaygı leğinin Türkçe Formunun kabul edilebilir değerlerde güvenilir ve geçerli bir lme aracı olduğu söylenebilir. Ölçek 5'li likert tiplidir. 1=Kesinlikle katılmıyorum- 5=Kesinlikle katılıyorum.

Bulgular

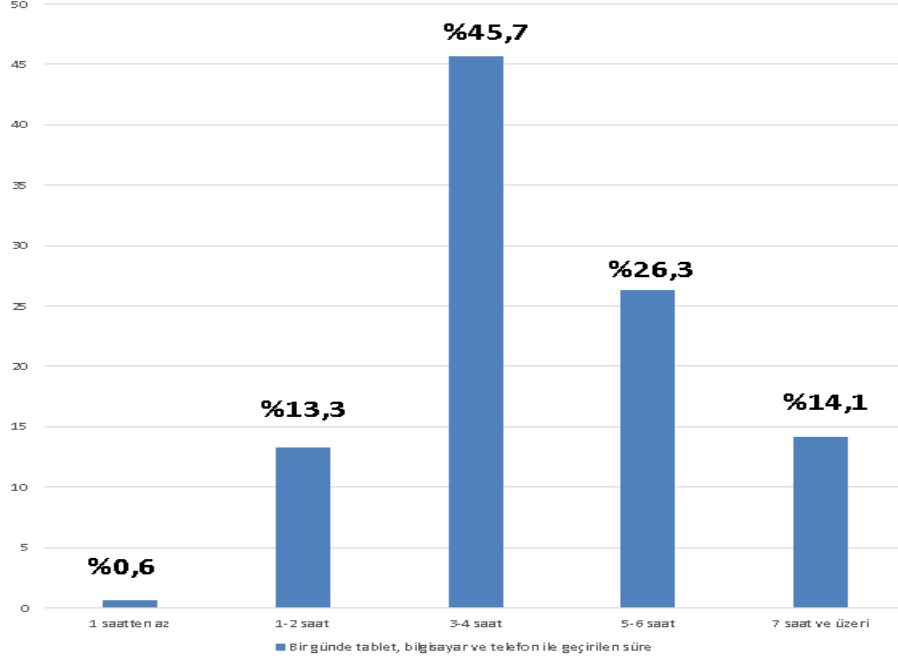
Katılımcıların 279'u (%77,3) kadın, 82 erkek (%22,7) erkektir. Yaş ortalaması =23.11±3.42 yıldır. yaş 26[19-55] olup, %42,4' (n=70) 25-29 yaş grubundadır. Katılımcıların %82'si (n=296) nlisans, %18'i (n=65) lisans ğrencisi; %24,9'u (n=90) 1.sınıf, %60,7'si (n=219) 2.sınıf, %5,8'i (n=21) 3.sınıf, %8,6'sı (n=31) 4.sınıf öğrencisidir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların tanımlayıcı zellikleri

Değişkenler		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	279	77,3
	Erkek	82	22,7
Yaş	18-21	130	36
	22-25	164	45,4
	26 ve st	67	18,6
Eğitim Düzeyi	nlisans	296	82
	Lisans	65	18
Sınıf Düzeyi	1.sınıf	90	24,9
	2.sınıf	219	60,7
	3.sınıf	21	5,8
	4.sınıf	31	8,6

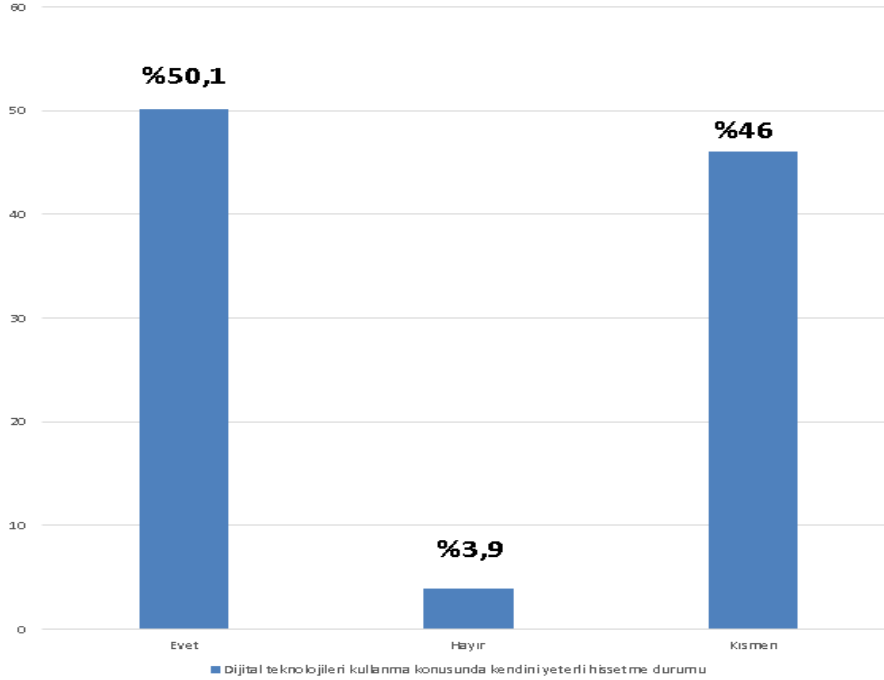
Katılımcıların tamamı internet kullanmakta olup bir günde tablet, bilgisayar ve telefon ile geçirdikleri süre; %0,6'sı (n=2) bir saatten az; %13,3' (n=48) 1-2 saat; %45,7'si (n=165) 3-4 saat; %26,3' (n=95) 5-6 saat; %14,1'i (n=51) 7 saat ve üzeri olduğu belirtilmiştir (şekil 1).

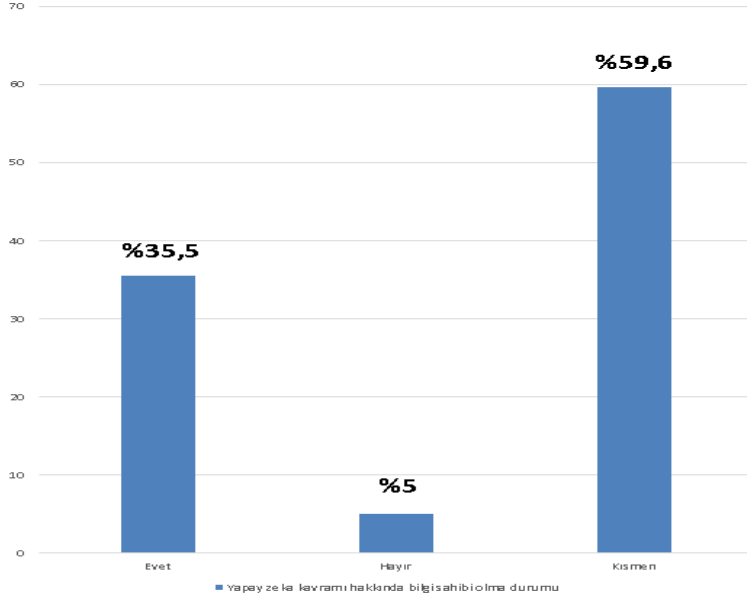
Şekil 1. Katılımcıların bir günde tablet, bilgisayar ve telefon ile geçirdiği süre

Katılımcıların dijital teknolojileri kullanma konusunda kendini yeterli hissetme durumuna; %50,1'i (n=181) evet; %3,9'u (n=14) hayır; %46,0'sı (n=166) kısmen olarak bulunmuştur (Şekil 2).

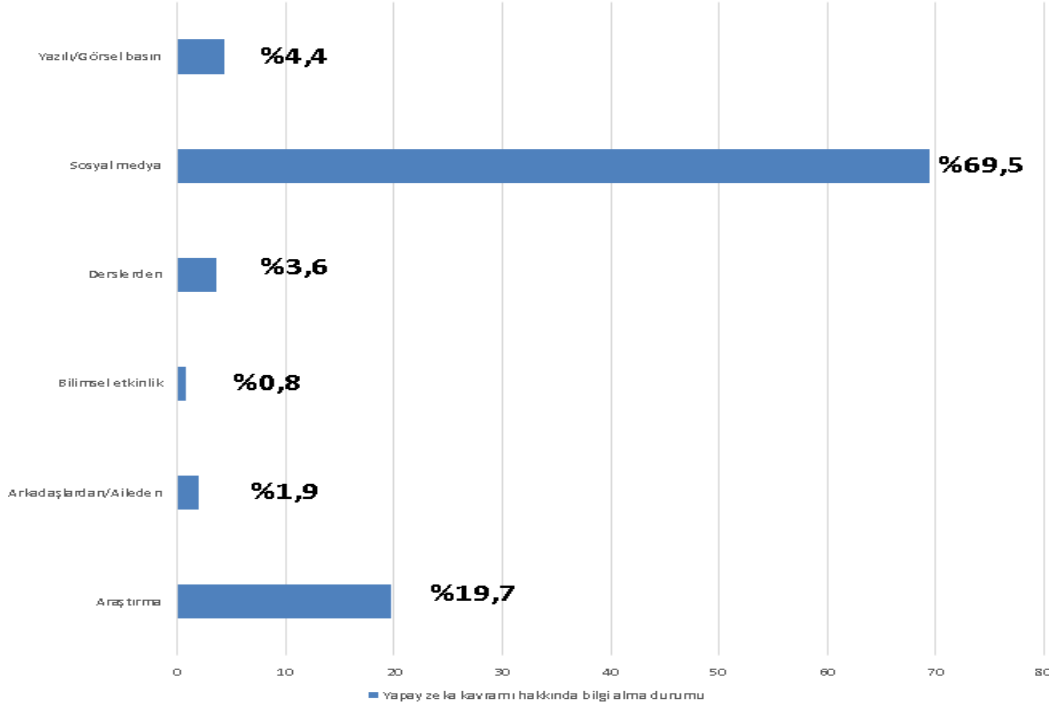
Şekil 2. Katılımcıların dijital teknolojileri kullanma konusunda kendini yeterli hissetme durumu

Katılımcıların yapay zeka kavramı hakkında bilgi sahibi olma durumu; %35,5'i (n=128) evet; %5'i (n=18) hayır; %59,6'sı (n=215) kısmen olarak bulunmuştur (Şekil 3).

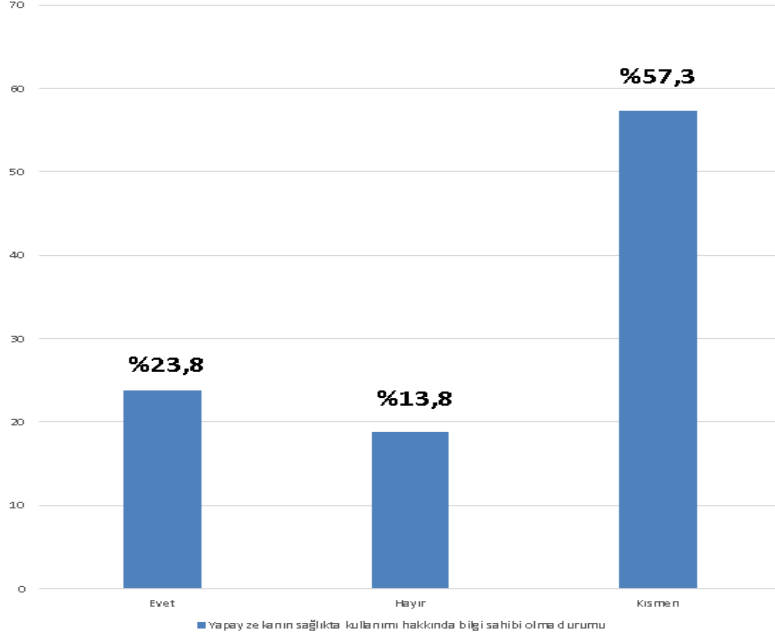
Şekil 3. Katılımcıların yapay zeka kavramı hakkında bilgi sahibi olma durumu

Katılımcıların yapay zeka hakkında bilgi alma durumu, sosyal medya (%69,5); araştırma (%19,7); yazılı/görsel basın (%4,4); derslerden (%3,6); arkadaşlardan/aileden (%1,9); bilimsel etkinlik (%0,8) olarak sıralanmaktadır (Şekil 4).

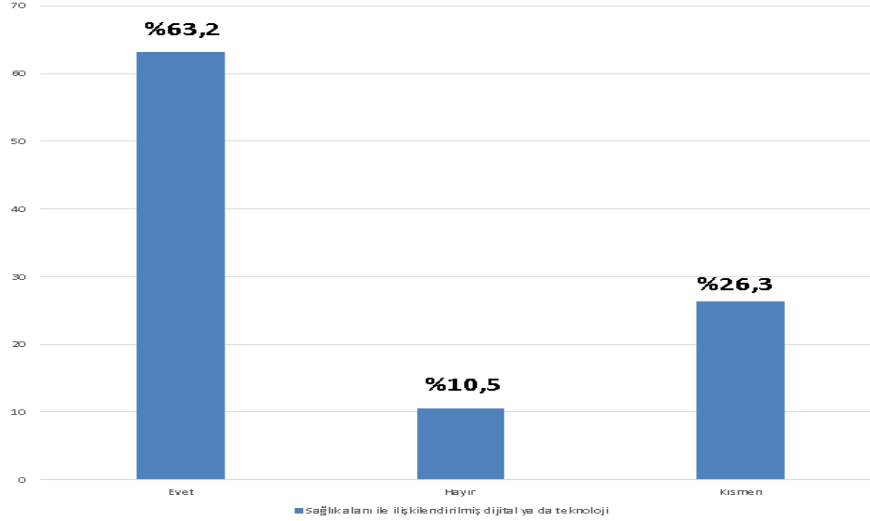

Şekil 4. Katılımcıların yapay zeka hakkında bilgi alma durumu

Katılımcıların yapay zekanın sağlıkta kullanımı hakkında bilgi sahibi olma durumu; %23,8'i (n=86) evet; %13,8'i (n=68) hayır; %57,3'ü (n=207) kısmen olarak bulunmuştur (Şekil 5).

Şekil 5. Katılımcıların yapay zekanın sağlıkta kullanımı hakkında bilgi sahibi olma durumu
Katılımcıların sağlık alanı ile ilişkilendirilmiş teknoloji ya da dijitalleşme odaklı ders almayı isteme (örn, teletıp, sağlık bilişim, tıbbi robotik vb.) durumu; %63,2'si (n=228) evet; %10,5'i (n=38) hayır; %26,3'ü (n=95) kısmen olarak bulunmuştur (Şekil 6).

Şekil 6. Katılımcıların sağlık alanı ile ilişkilendirilmiş teknoloji ya da dijitalleşme odaklı ders almayı isteme (örn, teletıp, sağlık bilişim, tıbbi robotik vb.) durumu

Katılımcıların cinsiyetlerine göre yapay zeka kaygı puanlarını karşılaştıran t sonuçlarına yer verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutlarının Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi

Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutları	Cinsiyet	Ortalama	SS	p
Öğrenme	Kadın	2,04	0,68	0,190
	Erkek	2,16	0,84	
İş Değiştirme	Kadın	3,42	1,01	0,04
	Erkek	3,04	1,05	
Sosyoteknik Körlük	Kadın	3,51	0,94	0,01
	Erkek	3,2	1,07	
YZ Yapılandırması	Kadın	3,16	0,79	0,03
	Erkek	2,86	0,91	
Genel Yapay Zeka Kaygısı	Kadın	2,96	0,74	0,04
	Erkek	2,77	0,82	

*Student T- Test

Katılımcıların yaşlarına göre yapay zeka kaygı puanlarını karşılaştıran ANOVA sonuçlarına yer verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p < 0,05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutlarının Yaşlarına Göre İncelenmesi

Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutları	Yaş	Ort	SS	p
Öğrenme	18-21	2,07	0,72	0,919
	22-25	2,07	0,72	
	26 ve üstü	2,07	0,72	
İş Değiştirme	18-21	3,37	1,01	0,002
	22-25	3,33	1,04	
	26 ve üstü	3,33	1,04	
Sosyoteknik Körlük	18-21	3,47	0,96	0,001
	22-25	3,44	0,98	
	26 ve üstü	3,43	0,98	
YZ Yapılandırması	18-21	3,12	0,81	0,007
	22-25	3,09	0,83	
	26 ve üstü	3,09	0,83	
Genel Yapay Zeka Kaygısı	18-21	3,01	0,77	0,009
	22-25	2,98	0,78	
	26 ve üstü	2,98	0,78	

*ANOVA

Katılımcıların yaş gruplarına göre yapay zeka kaygı puanlarını inceleyen post-hoc (scheffe) sonuçlarına yer verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre 18-21 yaş ile 26 yaş üstü katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcı Yaş Gruplarının Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi

Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutları	Yaş Grubu (I)	Yaş Grubu (J)	Ortalama Farkı (I-J)	SS	p
Öğrenme	18-21	22-25	0,257	0,72	0,919
		26 ve üstü	0,416	0,72	
	22-25	18-21	-0,258	0,72	
		26 ve üstü	0,157	0,72	
	26 ve üstü	18-21	-0,416	0,72	
		22-25	-0,157	0,72	
İş Değiştirme	18-21	22-25	0,370*	1,04	0,002
		26 ve üstü	0,435*	1,04	
	22-25	18-21	-0,370*	1,04	
		26 ve üstü	0,065	1,04	
	26 ve üstü	18-21	-0,435*	1,04	
		22-25	0,065	1,04	
Sosyoteknik Körlük	18-21	22-25	0,325*	0,98	0,001
		26 ve üstü	0,309*	0,98	
	22-25	18-21	-0,325*	0,98	
		26 ve üstü	0,183	0,98	
	26 ve üstü	18-21	-0,509*	0,98	
		22-25	-0,183	0,98	
Genel Yapay Zeka Kaygısı	18-21	22-25	0,212	0,77	0,009
		26 ve üstü	0,321*	0,78	
	22-25	18-21	-0,212	0,78	
		26 ve üstü	0,109	0,77	
	26 ve üstü	18-21	-0,321*	0,78	
		22-25	-0,109	0,78	

*Post Hoc Tests (Scheffe)

Katılımcıların cinsiyetlerine göre yapay zeka kaygı puanlarını karşılaştıran t sonuçlarına yer verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların yapay zeka kaygı düzeyleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutlarının Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi

Yapay Zeka Kaygı Alt Boyutları	Eğitim Düzeyi	Ort	SS	p
Öğrenme	Önlisans	2,06	0,72	0,66
	Lisans	2,11	0,74	
İş Değiştirme	Önlisans	3,41	0,99	0,03
	Lisans	2,99	1,15	
Sosyoteknik Körlük	Önlisans	3,52	0,93	0,01
	Lisans	3,08	1,12	
YZ Yapılandırması	Önlisans	3,14	0,8	0,01
	Lisans	2,86	0,93	
Genel Yapay Zeka Kaygısı	Önlisans	2,97	0,73	0,01
	Lisans	2,71	0,87	

*Student T- Test

Tartışma

Yapay zekanın hastalıkların teşhisi, sınıflandırılması ve tespit edilmesi gibi sağlık hizmetlerinde kullanımı görüldükçe, sağlık profesyoneli olacak sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin bu teknolojileri uygun şekilde kullanmaları, hasta bakımı, sağlık sistemi ve toplum üzerindeki etkilerine adapte olmaları gerekmektedir.

Bu çalışmada, geleceğin sağlık profesyonelleri olan sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin yapay zeka ve sağlıkta yapay zeka kullanımına yönelik tutum ve davranışlarını incelenmiş, yükseköğrenim sürecinde yapay zeka odaklı ders talep etmeleri değerlendirilmiştir. Öğrencilerin yapay zeka hakkında bilgi durumları ve sağlıkta yapay zekanın kullanımı konusundaki algıları öncelikli olarak incelenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %45,7'si bir günde tablet, bilgisayar ve telefon ile geçirdikleri sürenin 3-4 saat olduğu, %50,1'i dijital teknolojileri kullanma konusunda kendini yeterli hissettiği bulunmuştur. Yapay zeka kavramı hakkında %59,6'sı kısmen bilgi sahibi olduğunu, %69,5'i bu bilgiyi sosyal medyadan aldığı bulunmuştur. Katılımcıların %57,3'ü yapay zekanın sağlıkta kullanımı hakkında bilgi sahibi olduğu bulunmuştur. Katılımcıların %63,2'si sağlık alanı ile ilişkilendirilmiş teknoloji ya da dijitalleşme odaklı ders almayı ister misiniz (örn, teletıp, sağlık bilişim, tıbbi robotik vb.) sorusuna evet cevabı verdiği bulunmuştur. Benzer şekilde Yılmaz ve ark. (2021) tarafından da sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin sağlıkta yapay zekâ hakkındaki görüşlerini inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonucuna göre sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin yapay zekâ uygulamalarını meslek hayatlarında gerçekleştirmek için bu uygulamalara eğitimde yer verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır [30]. Öğrencilerin meslekleri ile ilgili yapay zeka gelişmelerine ilgi duyduğu ve bu sonucu etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Bülent AKKAYA (Dr. Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik ve güvenlik çalışması yapılmış olan Yapay Zeka Kaygı ölçeği ile veriler toplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$). 18-21 yaş ile 26 yaş üstü katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Katılımcıların yapay zeka kaygı alt boyutlarından olan iş değiştirme, sosyoteknik körlük ve YZ yapılandırması ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmektedir ($p<0,05$).

Sonuç

Sonuç olarak geleceğin sağlık profesyonelleri olacak sağlık bilimleri fakültesi ve sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerine sağlıkta yapay zeka uygulamaları hakkında bilgilendirme, farkındalığı artırma için bazı eğitim programlarının eklenebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, alanda gereksinim duyulduğu ifade edilen bu türden konulara yönelik araştırmalar yapmaları ve ulusal alan yazındaki boşluğun doldurulması hususuna katkıda bulunmaları önerilebilir.

Kaynakça

- Akkaya, B., Özkan, A., & Özkan, H. (2021). Yapay zeka kaygı (YZK) ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Alanya Akademik Bakış*, 5(2), 1125-1146.
- Akalın, B, Veranyurt, Ü, Sağlık hizmetleri ve yönetiminde yapay zekâ, *Acta Infologica*, 2021, 5(1), 231-240.
- Büyükkaya, B., Altındış, S., & Cevahir, F. (2023). DİŞ HEKİMLİĞİ ÖĞRENCİLERİ YAPAY ZEKA UYGULAMALARINA NE KADAR HAZIR?. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 7(4), 266-274.
- Çetinkaya, L. (2024). Sağlıkta Dijitalleşme Sürecinde Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Dijital Teknoloji Yeterlilikleri: Algıları ve İsteklilikleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 32(5), 370-379.
- Çobanoğlu, A., & Oğuzhan, H. (2023). Hemşirelikte Teknolojinin Gelişimi ve Mesleğin Geleceğine Etkileri. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 6(2), 114-122.
- Doğan, O., & Baloğlu, N. (2020). Üniversite öğrencilerinin endüstri 4.0 kavramsal farkındalık düzeyleri. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 13(1), 126-142.
- Erdem, R, Sarı, B, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 bağlamında Sağlık Hizmetlerinde Dijital dönüşüm. In: Eke E (ed) Sağlık Yönetiminde Güncel Tartışmalar, Nobel Yayınevi, Ankara, 2020, ss.1-20.
- Fan KY, Hu R, Singla R. Introductory machine learning for medical students: A pilot. *Med Educ*. 2020;54(11):1042–3.
- Filiz, E, Güzel, Ş, Şengül A, Sağlık profesyonellerinin yapay zekâ kaygı durumlarının incelenmesi, *Journal of Academic Value Studies*, 2022, 8(1), 47-55.
- Gündüz Hoşgör, D., Güngördü, H., & Hoşgör, H. (2023). Sağlık profesyonellerinin yapay zekâya ilişkin görüşleri: Metaforik bir araştırma. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 71-87.
- Gültekin, M. (2022). Yapay Zekânın Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Kullanımına İlişkin Fırsatlar ve Sorunlar. *İnsan ve Toplum*, 12(3), 121-158.
- Güzel, Ş., Dömbekci, H. A., & Eren, F. (2022). Yapay zekânın sağlık alanında kullanımı: Nitel bir araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(4), 509-519.
- Hoşgör, H., & Güngördü, H. (2022). Sağlıkta Yapay Zekanın Kullanım Alanları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (35), 395-407.

McCarthy J. What is Artificial Intelligence? [Internet]. 2007 [cited 2020 May 5]. Available from: <http://www.formal.stanford.edu/jmc/whatisai/>

Öcal EE, Atay E, Önsüz MF, Algin F, Çokyigit FK, Kiliç S, et al. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tıpta Yapay Zeka ile İlgili Düşünceleri. *Türk Tıp Öğrencileri Araşt Derg.* 2020 May 12;2(1):9–16.

Rajkumar A, Dean J, Kohane I. Machine Learning in Medicine. *N Engl J Med* [Internet]. 2019 Apr 3 [cited 2020 Dec 29]; Available from: <https://www.nejm.org/doi/10.1056/NEJMra1814259>

Reddy S, Fox J, Purohit MP. Artificial intelligence-enabled healthcare delivery. *J R Soc Med.* 2019 Jan;112(1):22–8.

Saçan, S., YARALI, K. T., & Kavruk, S. Z. (2022). ÇOCUKLARIN “YAPAY ZEKA” KAVRAMINA İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ İNCELENMESİ. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (64), 274-296.

Soylu, A, Endüstri 4.0 ve girişimcilikte yeni yaklaşımlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2018, (32), 43-57.

Sucu İ. Yapay Zekanın Toplum Üzerindeki Etkisi ve Yapay Zeka (A.I.) Filmi Bağlamında Yapay Zekaya Bakış. *Uluslar Kitapları Ve Eğitim Materyalleri Derg.* 2019 Dec 16;2(2):203–15.

Topol E. The Topol Review: Preparing the healthcare workforce to deliver the digital future [Internet]. National Health Service; 2017 [cited 2021 Mar 1]. Available from: <https://topol.hee.nhs.uk/wp-content/uploads/HEE-Topol-Review-2019.pdf>.

Yıldırım, A, Şimşek, H, Nitel araştırma yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.

Yılmaz, Y, Yılmaz, D.U, Yıldırım, D, Korhan, E.A, Özer, D, Yapay zekâ ve sağlıkta yapay zekânın kullanımına yönelik sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin görüşleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2021, 12(3), 297-308.

Yu K-H, Beam AL, Kohane IS. Artificial intelligence in healthcare. *Nat Biomed Eng.* 2018 Oct;2(10):719–31.

15. TİK (TUİK). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması [Internet]. [cited 2021 Jan 1]. Available from: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-336](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-336)

7- YETİŞKİNLERDE ÇEVİRİMİÇİ KUMAR OYNAMADA BAĞIMLILIĞIN RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLERİNİN İNCELENMESİ

Psk. (Psych.) Nisa Nur Çalışkan, Öğrenci (MSc Student), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Fatih Sultan Mehmet Foundation University), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji (Clinical Psychology), ORCID ID: 0009-0007-1313-4728, E-mail: nisacaliskan7@gmail.com

ÖZET

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, geleneksel kumar oyunları dijital ortama taşınmış ve çevrimiçi kumar kavramı ortaya çıkmıştır. Bu değişim, oyun çeşitliliğinde büyük bir artışa yol açmış ve kumar katılımını kolaylıkla erişilebilir hale getirmiştir.

Amaç: Ön bulgu olarak sunulan bu çalışma, yetişkinlerde çevrimiçi kumar bağımlılığının risk ve koruyucu faktörlerini detaylı bir şekilde analiz etmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, çevrimiçi kumar oynayan yetişkinlerin sosyo-demografik ve kumarla ilişkili özellikleri, kumarbaz düzeyleri (sosyal, sorunlu, patolojik) ve ilgili bağımlılık ölçütleri ele alınarak, Türkiye’de çevrimiçi kumar katılımındaki sosyo-demografik özellikleri saptamayı, bağımlılığa müdahalede demografik, davranışsal ve bilişsel faktörlerin etkisini belirlemeyi ve bu alanda etkin stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Gereç-Yöntem: Araştırmada, 18-71 yaş arasındaki 556 katılımcıya amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemiyle çevrimiçi anketler uygulanmıştır. Anketlerde Demografik Bilgi Formu ve Kumar Oynama Bozukluğu Tarama Testi (KOBTT) kullanılmıştır. Kumarbaz düzeyleri (sosyal, sorunlu, patolojik) KOBTT’den alınan puanlar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bulgular: Araştırma bulgularında, erkek cinsiyet, bekarlık, kumara erken yaşta başlama, kumar katılım sıklığındaki artış, sürekli ve hızlı oyunları tercih etme, toplam kumar katılımındaki artış, çevrede oynayan kişilerin bulunması, kumara başlangıcında büyük bir maddi kazanç, kayıp veya her ikisini yaşamış olma ve sosyal destek alamama gibi faktörler risk artışıyla ilişkilendirilmiştir. Buna karşın, eğitim seviyesindeki artış, partner ve çocuk sahibi olmak, aile ilişkilerinin iyi olması, sağlıklı aktivite sıklığındaki artış gibi faktörler koruyucu etki göstermiştir. Ayrıca, kumarla ilgili intihar girişimi, kumar bağımlılığı tedavisi alma, madde kullanımı ile kumar bağımlılık düzeyleri arasında farklılık gözlenmiştir.

Sonuç: Araştırmada, sosyo-demografik ve kumarla ilişkili değişkenler ile kumarbaz düzeyleri arasındaki ilişkilerle ilgili yapılan kapsamlı analizler doğrultusunda farklılıklar saptanmıştır. İncelemeler sonucunda, Türkiye’de çevrimiçi kumar oynayan kişilerin özelliklerinin belirlenmesi ve kumarbaz düzeylerine göre risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesinin çevrimiçi kumar bağımlılığına müdahalede katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi kumar bağımlılığı, risk faktörleri, koruyucu faktörler, sosyo-demografik özellikler, kumar ile ilişkili ölçekler

EXAMINING RISK AND PROTECTIVE FACTORS FOR ONLINE GAMBLING ADDICTION IN ADULTS

ABSTRACT

Technology's rapid advancement has moved traditional gambling games to digital platforms, introducing the concept of online gambling. This shift has led to a significant increase in the variety of games and has made gambling participation easily accessible.

Objective: This study aims to extensively analyze the risk and protective factors of online gambling addiction among adults. The study intends to identify the socio-demographic characteristics of online gamblers in Turkey, examine gambling-related features, levels of gamblers (social, problem, pathological), and associated addiction criteria, determine the impact of demographic, behavioral, and cognitive factors in interventions, and contribute to the development of effective strategies in this field.

Materials and Methods: The research involved 556 participants aged between 18-71 years, who were surveyed online using purposive and snowball sampling methods. The surveys utilized a Demographic Information Form and the Gambling Disorder Screening Test (GDST). Levels of gamblers (social, problem, pathological) were established based on the scores obtained from the GDST.

Findings: The findings associated several factors with an increased risk, including male gender, being single, early onset of gambling, increased frequency of gambling participation, preference for continuous and fast games, overall increase in gambling participation, presence of other gamblers in the vicinity, experiencing a significant financial gain or loss at the onset of gambling, and lack of social support. Conversely, higher education levels, having a partner and children, good family relationships, and increased frequency of healthy activities showed protective effects. Additionally, a difference was observed between gambling-related suicide attempts, gambling addiction treatment, substance use and gambling addiction levels.

Conclusion: Comprehensive analyses of socio-demographic and gambling-related variables and gambling levels revealed significant differences. The study suggests that identifying the characteristics of online gamblers in Turkey and examining the risk and protective factors according to gambling levels could contribute to interventions in online gambling addiction.

Keywords: Online gambling, addiction, risk factors, protective factors, socio-demographic characteristics, gambling addiction scales.

GİRİŞ-TANIM

Çevrimiçi kumar, bir varlığı riske ederek daha değerli bir şey elde etme amacı güdülen, kazanç veya kayıpla sonuçlanma ihtimali rastlantısal olan kumar etkinliğinin internet ortamında gerçekleştirilmesidir. Çevrimiçi kumar faaliyeti eğlence amaçlı sıradan bir aktiviteden, bağımlılık davranışına kadar geniş bir spektrumda görülebilir (Fauth-Bühler vd., 2017; Korn ve Shaffer 1999).

Geleneksel kumar etkinliğinin dijital ortama transferi, teknolojik ilerlemeler vasıtasıyla kumar katılımında mevcut engelleri aşarak bu etkinliğin sınırlarını genişletmiştir. Ayrıca, geleneksel kumara erişmek için ortaya çıkan ek masrafları minimize etmiştir. Geleneksel kumar ile çevrimiçi kumar karşılaştırıldığında, yasal kumar etkinliği sunulmayan yerlerde kumar etkinliğine katılmak için kumarhaneye gitmek; takiben seyahat ve konaklama masrafları, kumar oynarken yeme-içme ve hizmet için maliyetlere karşın internet erişimi bulunan akıllı telefon, bilgisayar, tablet, interaktif televizyon ve oyun konsolu aracılığı ile günün istenilen zaman diliminde çevrimiçi kumar oyunlarına hızlı ve kolay erişim sağlanabilmektedir (Pallesen vd., 2021; Derevensky ve Gainsbury, 2016). Bu erişilebilirlik imkanı mekânsal sınırları ortadan kaldırmaktadır. Dahası, çevrimiçi kumar platformları tarafından, çeşitli ödeme yöntemleri (sanal para, kredi kartı, kripto), ödeme seçenekleri ve promosyonlar (haftalık, salıdan salıya açık hesap, ücretsiz deneme vb.), kimliği gizli tutma (anonimlik), interaktif oyun çeşitliliği (sanal bahis, simülasyonlar, 3D kumar deneyimi), her seviyeden oyuncuya uygun oyun deneyimi, çok çeşitli oyun kartelası, eş zamanlı olarak birden fazla oyun oynama imkanları sunulmaktadır. Tüm bu imkanlar, yenilikleri ve çeşitli bariyerlerin ortadan kalkması ile çevrimdışı kumar deneyiminden farklılaşmakta olup çevrimiçi kumar katılımını eşit ve evrensel kılmaktadır (Tomei vd., 2022; Pallesen vd., 2021; Hing vd., 2015). Bununla birlikte, çevrimiçi kumarın getirisi bu yeni olanaklar, kumarla ilgili sorunların da yaygınlaşmasına neden olmuştur (Philander ve MacKay, 2014). Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2024) yıllık verilerine göre 350 milyona yakın kişi sorunlu kumar oynamaktadır. Teknolojinin gelişimiyle paralel hızdaki bu yayılım ve fırsatlar kumar üzerindeki toplumsal normları ve yasal yaptırımları da sekteye uğratmıştır (WHO, 2017; DDK, 2014; Wood ve Williams, 2011).

Kumar bağımlılığı, tüm zararlı sonuçlarına rağmen kumar oynama eylemini karşı konulamaz bir istekle sürdürme eğilimi ile karakterize edilen bir davranışsal bağımlılıktır. Patolojik kumar olarak da tanımlanan kumar bağımlılığının olumsuz etkileri yalnızca kişiye değil çevresini de sirayet eden ve toplumsal boyuta ulaşan sonuçlarıyla değerlendirilen bir psikiyatrik bozukluktur (Black vd., 2013). Patolojik kumar, günlük yaşamda işlevsellik alanlarında bozulmalar ve kişilerarası ilişkilerde uyum problemleri ile ilişkilendirilir. Ciddi vaka örneklerinde suç eylemleri (yaralama, dolandırıcılık, hırsızlık vb.), fiziksel ve psikolojik sorunlar (depresyon, öz kıyım, yaralanma, ek patolojiler vb.) ve ağır mali borçlar ve ekonomik kayıplar gibi dönüşü olmayan sonuçlar görülebilmektedir (Christensen vd., 2015; Marazziti vd., 2014).

Kumar bağımlılığı, insanlık tarihi boyunca var olan bir kavram olsa da ele alınış biçimi ve tanımı zaman içinde birçok değişikliğe uğramıştır (Brenner ve Brenner, 1990). Günümüzde toplumsal, bilimsel, kültürel ve teknolojik gelişmeler, bağımlılık konseptinin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamıştır. Kumar oynama davranışının temel tıbbi ölçüt kitaplarında bir bozukluk olarak sınıflandırılması, davranışsal bağımlılıkların tanınmasında atılan önemli adımlardan biridir (Clark, 2014). Küresel düzeyde, kumar bağımlılığının hastalık yükü giderek artmakta ve yaygınlaşan bu durum, büyüyen bir tehlike olarak değerlendirilerek toplum sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (WHO, 2024; Yeşilay, 2022; Demetrovics ve Griffiths, 2012).

Klinik çerçevede kumar bağımlılığı tanı ölçütleri ile belirlenir. İlk kez 1977 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ICD-9 sınıflandırması içinde resmi bir teşhis terimi olarak kabul edilmiş olan bu durumun tanımı, zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır.

Günümüzde, tanı ölçütlerinin güncel sürümlerinde Kumar Oynama Bozukluğu olarak ele alınarak DSM-5'te (APA, 2013) belirgin bir sıkıntı veya işlevsellikte bozulma ile görülen süreklilik içinde ve tekrar eden, belirti sayısına göre hafif, orta ve ağır düzeyde seyir izleyen problemlili kumar oynama davranışı olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, DSM-5 (APA, 2013) ile oldukça benzer içeriğe sahip olan ICD-11'de (DSÖ, 2023) çoğunlukla çevrimiçi veya çevrimdışı olmak üzere iki katılım koşulu bulunmaktadır.

Kumar Oynama Bozukluğunun (KOB) etiyojisi, disiplinlerarası bir perspektiften incelendiğinde genetik ve nörobiyolojik mekanizmalar ile psikolojik ve çevresel faktörlerle ilişkilendirilmiştir (Grubbs ve Rosansky, 2020; Griffiths, 2005; Sharpe, 2002). Kumara ilişkin teorik açıklamalar, evrimsel, ekonomik, rekreasyonel, psikolojik ve sosyolojik perspektifleri kapsar şekilde geniş bir yelpazede ele alınmaktadır (Wildman, 1998). Ayrıca, Kumar Oynama Bozukluğu ile Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları arasında, biyopsikososyal hassasiyet, tedaviye yanıt ve psikolojik, bilişsel, genetik, nörobiyolojik ve davranışsal faktörler bakımından önemli benzerlikler tespit edilmiştir (Guillou-Landreat vd., 2017; Clark vd., 2013).

Kumar bağımlılığının oluşumunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bağımlılıkların geçişken doğası ve etki eden faktörlerin çeşitliliği, bu dinamiklerin kökenleri ve etkileşimleri hakkında bir karmaşıklık sergilemektedir. Bu, bağımlılık dinamiklerinin hem ortak hem de özgün yönlerinin anlaşılmasını zorunlu kılar. Dolayısıyla, kumar bağımlılığının etiyojisini doğru bir şekilde anlayabilmek için, çeşitli faktörlerin bir araya gelmesinden kaynaklanan durumları açıklamada kapsamlı bir biyopsikososyal yaklaşımın (Sharpe, 2002) kullanılması büyük önem taşımaktadır (Tabri vd., 2020; Grubbs ve Rosansky, 2020; Nower ve Blaszczynski, 2017; Ciccarelli vd., 2017; Leino vd., 2016; Slutske vd., 2013; Black vd., 2013; Neighbors vd., 2002). Bu anlayış, tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi ve etkili önleyici stratejilerin tasarlanmasına önemli katkılar sağlar (Leeman ve Potenza, 2012).

Etiyojide önemli bir yer tutan yapısal faktörler, çevrimiçi ve çevrimdışı kumar bağımlılığı koşulları arasındaki etkileşimleri belirler. Araştırmalar, her iki formun etiyojik

kökenlerinin büyük ölçüde benzer olduğunu göstermekle birlikte, çevrimiçi kumarın sürekli erişilebilirliği ve anonimliği gibi yapısal özelliklerin onu daha bağımlılık yapıcı hale getirdiğine işaret eder. Çevrimiçi platformların sağladığı anlık geri bildirim, sınırsız oyun çeşitliliği ve oyun içi teşvikler, bireylerin kumar oyunlarına daha sık ve uzun sürelerde katılımını teşvik etmektedir. Bu bulgular, çevrimiçi kumar bağımlılığının daha kapsamlı bir şekilde incelenmesinin gerekliliğini vurgulamakta olup çevrimiçi kumarın daha bağımlılık yapıcı nitelikte olduğu ise birçok araştırmamanın ortak bulgusudur (Pallesen vd., 2021; Baggio vd., 2017; Griffiths vd., 2009).

Kumar oynayan kişiler kumarbaz olarak adlandırılırlar. Çevrimiçi kumar katılımı çok çeşitli kumarbaz profillerinde görülmektedir. Ancak, her kumarbaz bağımlı değildir; belirli özelliklerin varlığı ve çeşitli etkenler, KOB eğilimini artırabilirken, birçok kişi bağımlılık geliştirmeden kumar oynamaktadır (Sirola vd., 2021; Zou vd., 2017; Ashley ve Boehlke, 2012).

Kumarbazlar arasındaki farklılıklar sonucunda çeşitli durumlarda davranış bağımlılığına dönüşebilir. Kumar oynama sıklığı, oynama motivasyonu, oynama amacı, oyun türü seçimi, kumarla ilgili bilişler, duygu durum değişikliği, durdurma girişimi, aşırma, yoksunluk, yitirileni kurtarma çabası gibi durumlar kişiler arası bu farklılıkların örnekleridir (Neophytou vd., 2021; Shaffer ve Martin, 2011). Bu değişkenlerin ortaya çıkışı, süresi ve şiddeti ise kumarbazların, bağımlılık gelişiminde risk düzeyine göre “sosyal, sorunlu veya patolojik” olarak ayrılan, hangi kumarbaz alt tipinde sınıflandırılacağını belirler. Ayrıca, bu sınıflandırma kumar oynama davranışının bağımlılığa dönüşüm sürecindeki davranışsal değişikliklerin aşamalarını tanımlar (Yeşilay, 2022; Sundqvist vd., 2016; Neal vd., 2005). Ancak, aşamalar arası geçişler sürekli ve mutlak değildir. Kumar oynayan kişinin deneyimi kişiye özgü olup, zaman içinde değişiklik gösterebilir. Paylaşılan ortak eğilimler üzerinden yapılan sınıflandırmalar, sorunun anlaşılmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırır, ayrıca erken müdahale ve önleme çalışmaları için avantaj sağlar. “Sosyal Kumarbaz, Sorunlu Kumarbaz ve Patolojik Kumarbaz” olarak sınıflanan bu üç temel tip arasındaki farklılık kumarın, kumarbazın yaşamındaki yeri ve günlük işleyişine etkisi ile gözlenir (Yeşilay, 2022; Williams vd., 2017; Shaffer ve Martin, 2011; Australia, 2005; Blaszczynski ve Nower, 2002; Sharpe, 2002).

Sosyal Kumar Oynama, rekreasyonel ve sosyal kumarbazları içermektedir. Bu kumarbazlar, kumar faaliyetleri üzerinde tam kontrol sahibidirler ve genellikle düşük sıklıkta, sosyal etkinliklerin bir parçası olarak veya eğlence amaçlı kumar oynarlar. Bu kategorideki risk düzeyi oldukça düşüktür. Çoğu yetişkin, sorun yaşamadan kumar oynar ve ilk katılımlarından sonra bağımlılık geliştirmez. Bu nedenle, kumar aktivitesine ilk katılım aşamaları, genellikle hiçbir sorun yaşanmadan geçer ve tanı kriterlerinin hiçbirini karşılanmaz; bu durum, sosyal kumar oynama kategorisini tanımlayan temel özelliklerdendir (Zou vd., 2017; Shaffer ve Martin, 2011).

Sorunlu Kumar Oynama, klinik teşhis eşiğinin altında kalan ancak belirgin bir şekilde problemlili kumar davranışları sergileyen bireyleri ifade eder. Bu bireyler, kumar faaliyetleri üzerinde azalmış kontrol ve öngörülemez sonuçlar gösterirler. Problemlili kumar, kişinin genel işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilir, sıklıkla yapılan bırakma girişimlerinin başarısız olmasıyla sonuçlanabilir. Bu davranış biçimi, kumarbazın bireysel durumu ve çevresel ilişkileri üzerinde yıkıcı sonuçlara yol açabilir, ciddi finansal, sağlık, iş, aile ve ilişkisel problemlere; suç davranışlarına, madde kullanımına ve psikopatolojik durumlara neden olabilir. Sorunlu kumar oynamanın motivasyonel alt yapısı, genellikle stressin azaltılması ve yaşam sorunlarıyla başa çıkma çabalarını içerir (Neal vd., 2005; Blaszczynski ve Nower, 2002; Shaffer vd., 1999). Bireyler, teşhis edilebilir kumar bağımlılığına geçiş yapma riski taşırken, bu durum her zaman için kesin değildir. Kumar davranışı zaman içinde değişiklik gösterebilir; artabilir, aynı düzeyde devam edebilir veya azalabilir. Dolayısıyla, kumar bağımlılığının muhtemel gizlenmiş olma ihtimali ve çeşitli senaryoların varlığı, doğru tanımlama ve sınıflandırma için zorunluluk teşkil etmektedir (Fong vd., 2012; Shaffer vd., 1999b). Kısaca, sorunlu kumar oynama davranışı, tanı ölçütlerinde bulunan kriterlerin bir kısmını karşılayan ancak kumar bozukluğu teşhisi için yeterli olmayan durumları ifade eder (Browne vd., 2020; Sharpe, 2002). Bu durumda güncel tanı ölçütlerine bakıldığında DSM-5 (APA, 2013)'e göre, 12 aylık süre zarfında birden fazla ve dörtten az olmak kaydıyla, kriterleri karşılayan kişilerin sorunlu kumar kategorisine gireceği yorumu yapılabilir (Australia, 2005).

Patolojik Kumar Oynama, DSM-5 (APA, 2013) veya ICD-11 (2019) kriterlerine göre Kumar Oynama Bozukluğu tanısı almış bireyleri kapsar ve patolojik kumarbazlar veya kumar bağımlıları olarak tanımlanırlar (Sharpe, 2002).

Sosyodemografik faktörler açısından incelendiğinde, kumar oynama davranışı çeşitli yaş grupları, cinsiyetler, etnik kökenler, eğitim düzeyleri, medeni haller, ekonomik statüler ve sosyo-mesleki pozisyonlar arasında görülebilmektedir. Ancak, KOB'un etiolojisinde bazı demografik özellikler daha belirgindir ve belirli demografik gruplar patolojiye daha yatkın olabilir (Ashley ve Boehlke, 2012; Wechsler vd., 1997). Dahası, geleneksel kumar ve çevrimiçi kumar oynama etkinlikleri arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar, çevrimiçi kumarbazların çevrimdışı kumarbazlara göre daha fazla sorun yaşadığını gösteren bulgular çoğunluktadır (Pallesen vd., 2021; Baggio vd., 2017; Griffiths vd., 2009). Bununla birlikte, Philander ve MacKay'ın çalışmasında (2014), kumar sorunlarına ilişkin bu çoğunluğun kumar etkinliğinin kontrol altına alındığı koşullarda tersine bir ilişki gösterdiği de rapor edilmiştir.

Çevrimiçi ve çevrimdışı kumar katılımı koşulları arasında bahsedilen bağımlılık düzeyleriyle paralel olarak, sosyodemografik yapıda da önemli değişiklikler gözlemlenmiştir (Griffiths vd., 2009). Çevrimiçi kumar, literatürdeki güncel araştırma alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır (Bektaş, 2018). Yetişkin çevrimiçi kumarbazların karakteristik özellikleri ve etkileyen faktörlerin, kumar oynama bozukluğunun (KOB) etiolojisindeki risk veya koruyucu etkilerinin belirlenmesi, çevrimiçi kumar bağımlılığına yönelik müdahale

stratejilerinin ve etkili tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesinde kritik bir role sahiptir (Hearn vd., 2021; Dowling vd., 2021).

Çevrimiçi kumar bağımlılığında risk faktörleri, sorunlu kumar oynama olasılığının artmasıyla ilişkili koşullar olarak tanımlanmaktadır (Kazdin vd., 1997; Kraemer vd., 1997; Coie vd., 1993). Risk faktörleri, genetik yatkınlık, psikolojik direnç özellikleri ve sosyal çevre gibi etmenlerin birleşimiyle bağımlılığın ortaya çıkışını, gelişimini ve sürdürülmesini etkiler. Patolojik kumarın etiolojisinde demografik özellikler ve nörobiyolojik, psikolojik, çevresel ve yapısal risk faktörleri yer alır (Shaffer ve Martin, 2011; Lukasiewicz vd., 2008). KOB'daki risk faktörlerini belirlemek tedavi yaklaşımları ve önleme çalışmalarının geliştirilmesinde önemli rol alır (Leeman ve Potenza, 2012; Shaffer ve Martin, 2011). Bununla beraber, kumarbazların kumar oynama sıklıkları, amaçları ve tercih ettikleri oyun türleri gibi değişkenler kişisel farklılıkları yansıtır. Her kumarbaz bağımlılık geliştirmese de, kumar katılımı tüm kumarbazları KOB açısından potansiyel risk altında olan bir grup olarak konumlandırır (Baggio vd., 2017). Kumar oynama sıklığındaki artış, riski artırabilirken, sosyal kumar oynama düşük risk düzeyi ile karakterize edilir (Shaffer ve Martin, 2011). Ek olarak, çevrimiçi kumarın yapısal özellikleri dolayısıyla geleneksel kumara göre daha yüksek riskler barındırdığı gözlemlenmiştir (Pallesen vd., 2021; Griffiths vd., 2009).

Çevrimiçi kumar bağımlılığında koruyucu faktörler, birden fazla işlevsellikle tanımlanabilir. İlk olarak, belirli risk faktörlerine maruz kalınmasına rağmen, sorunlu kumar oynamanın olasılığını azaltan veya kumar davranışının şiddetini ve sıklığını kısıtlayan koşullar olarak kavramsallaştırılır. Bir diğer işlevi, kumar bağımlılığının gelişimi ile mevcut risk faktörleri arasında tampon görevi görmeleridir. Bu durum, belirli bir risk faktörüyle etkileşime girerek onun etkisini ortadan kaldıran bir değişken olarak tanımlanır ve 'etkileşimli koruyucu faktörler' başlığı altında incelenir. Çok sayıda risk faktörüne rağmen hiçbir zaman patolojik kumar durumunun gelişmemesi veya kumarla ilgili problemlerin ortaya çıkmaması, koruyucu faktörlerin varlığına dair kanıtlardır. Bununla birlikte, koruyucu faktörler tam olarak risk faktörlerinin zıttı olmamakla birlikte, kumar problemi gelişme riskini hafifleten ve bireyin sağlıklı davranış kalıplarını sürdürmesine yardımcı olan faktörler olarak işlev görür. Koruyucu faktörlerin tespiti ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi, kumar bağımlılığıyla mücadelede etkili önleme ve müdahale girişimlerinin geliştirilmesinde kritik önem taşır. Ayrıca, etkili önleme ve rehabilitasyon faaliyetleri için çeşitli paydaşların (meslek profesyonelleri, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve aileler) iş birliği içinde çalışmaları gereklidir. Koruyucu faktörlerin bu karmaşık ve etkileşimli yapısı nedeniyle, risk faktörlerine kıyasla literatürdeki veriler nispeten sınırlıdır. Net bir sayı belirlenmemiş olsa da, bu bölümde öne çıkan koruyucu faktörlere yer verilmiştir (Hearn vd., 2021; Dowling vd., 2021; Mishra vd., 2019; Dowling vd., 2017; Lussier vd., 2014; Shaffer ve Martin, 2011; Hardoon vd., 2004; Kazdin vd., 1997; Coie vd., 1993).

METODOLOJİ

Geleneksel kumar oyunlarının dijital platformlara adaptasyonu, çevrimiçi kumar kavramının ortaya çıkışını sağlamış ve bu alandaki erişilebilirliği arttırmıştır. Bu durum, kumar oyunlarının çeşitlenmesine ve kumar etkinliklerine katılım oranlarının artmasına önemli ölçüde katkı sağlamış, sonuç olarak kumar bağımlılığı daha yaygın bir hale gelmiştir. Çevrimiçi kumar bağımlılığı, global ölçekte artan bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de yapılan araştırmalar, "çevrimiçi kumar" kavramının nispeten yeni bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çevrimiçi kumar oynamış yetişkinlerin sosyo-demografik özellikleri, kumar aktiviteleriyle ve sağlık durumlarıyla ilişkili özellikler temel alınarak, sosyal, sorunlu ve patolojik kumar bağımlılığı düzeyleri ile ilgili kriterler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, Türkiye'deki çevrimiçi kumar oynayan bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin tanımlanması ve çevrimiçi kumar bağımlılığında risk ve koruyucu faktörlerin detaylı bir şekilde analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, Türkiye'de çevrimiçi kumar oynayan yetişkinlerin sosyo-demografik, kumarla ilişkili ve sağlıkla ilişkili özelliklerini inceleyen kesitsel, nicel bir çalışmadır ve çevrimiçi kumar bağımlılığının risk ve koruyucu faktörlerini belirlemek ile bu alanda etkili müdahale stratejileri geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Araştırma Hipotezleri:

H₁: Kumarbaz Düzeyleri ile çeşitli demografik değişkenler arasında bir ilişki vardır

H₂: Kumarbaz Düzeyleri ile sağlıkla ilgili çeşitli değişkenler arasında bir ilişki vardır

H₃: Kumarbaz Düzeyleri ile kumarla ilgili çeşitli değişkenler arasında bir ilişki vardır

Katılımcılar

Bu araştırmanın evreni, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, okuryazar ve yaşamında en az bir kez çevrimiçi kumar oynamış yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Veri toplama sürecinde amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılarak katılımcılara internet üzerinden anket uygulanmıştır. G-Power 3.1.9.4 programı ile yapılan güç analizi, etki büyüklüğünü 0,20, tip 1 hata olasılığını (α) 0,05 ve gücü 0,80 olarak belirlemiş, minimum örneklem büyüklüğünü 458 olarak tespit etmiştir. Araştırmanın örneklemini, 18-71 yaş arası 167'si kadın, 389'u erkek olmak üzere toplam 556 kişiden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmaya katılan yetişkin bireylerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, ilişki durumu, çocuk sahibi olma durumu, çalışma durumu, çalışma süresi, aylık geliri, algılanan aile ilişkisi, sosyal destek algısı, boş zaman aktivitesi sıklığı, intihar girişimi durumu, psikiyatrik veya nörolojik tanı durumu, kumar katılım şekli, oynadığı çevrimiçi kumar türleri, en sık oynadığı çevrimiçi kumar türü, kumar başlangıç yaşı, kumara kimin aracılığıyla başladığı, başlangıçta büyük maddi kazanç/kayıp yaşama

durumu, çevrimiçi kumar oynama sıklığı, çevresinde kumar oynayan kişiler, tütün ürünleri/sigara, alkol ve uyuşturucu madde tüketimi ve sıklığı, kumar bağımlılığı tedavisi alma durumu sorularını içeren anket formudur.

Kumar Oynama Bozukluğu Tarama Testi (KOBTT): Türk örnekleme üzerinden kumar oynama bozukluğunun semptomlarını ve yaygınlığını değerlendirmek için Evren ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilmiştir. Bu ölçek, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (APA, 2013) belirlediği DSM-5'in dokuz tanı ölçütüne uygun olarak hazırlanmıştır. Hiçbir zaman:0, Evet, hayatımın bir döneminde: 1, Evet, geçen yıl: 2, Evet, geçen 3 ay: 3 şeklinde toplamda 11 maddeden oluşan 4'lü Likert ölçeğidir. Alt boyut ve ters kodlu madde bulunmamaktadır. Puanlamada 8,9 ve 10. maddeler tek bir madde ve (2) ve (3) yanıtları 1 puan olarak kodlanarak hesaplanır. 0 ila 9 arasında, toplam puan hesaplanmaktadır. Dokuz madde üzerinden dört veya daha fazla puan alındığında kumar oynama bozukluğu karşılandı olarak değerlendirilir (Evren vd., 2020).

İşlem

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Etik Kurulu, kişisel bilgi formu ve ölçekler içeren anket formuna (Evrak Tarih ve Sayısı: 11.01.2024-397, Karar Tarihi: 08/01/2024, Karar Sayısı: 31/17) etik onay vermiştir. Katılımcılar, bilgilendirilmiş onam formu aracılığıyla araştırmanın amacı ve gizlilik prensipleri hakkında bilgilendirilmiştir. Katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve katılımcılara sırasıyla Onam Formu, Demografik Bilgi Formu ve Kumar Oynama Bozukluğu Tarama Testi (KOBTT) sunulmuştur. Veri toplama süreci 15 Ocak - 23 Mart 2024 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veri analizleri, SPSS (Statistical Program for Social Sciences) 27.0.1.0 sürümü kullanılarak yapılmıştır. İlk etapta, örneklemin sosyo-demografik, kumar ile ilişkili ve sağlıkla ilişkili özelliklerinin dağılımı incelenerek tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. Katılımcıların Kumar Oynama Bozukluğu Tarama Testi (KOBTT) skorlarına göre "sosyal kumarbaz", "sorunlu kumarbaz" ve "patolojik kumarbaz" olarak üç kategoriye ayrıştırılması amaçlanmıştır. İlk olarak, 8., 9. ve 10. maddeler birleştirilip orijinal kodlama yapılarak toplam puan hesaplanmıştır. 0 puan alanlar "sosyal kumarbaz", 1-3 puan arasında kalanlar "sorunlu kumarbaz", 4 ve üzeri puan alanlar ise "patolojik kumarbaz" olarak sınıflandırılmıştır. DSM-5m(APA, 2013) ve ICD-11n(DSÖ, 2023) tanı kriterlerine göre, tanı için gereken süre ve şiddet kriterleri göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmıştır. Bu yöntemle, tip 1 hatası minimize edilmiştir ve literatür desteği ile kategoriler arası farklılıklar belirlenmiştir (Yeşilay, 2022; Tomei vd., 2022; Zou vd., 2017; Ashley ve Boehlke, 2012; Fong vd., 2012; Shaffer ve Martin, 2011; Neal vd., 2005; Australia, 2005; Sharpe, 2002). Daha sonra, örneklemin kumarbaz düzeyleri açısından dağılımı incelenerek tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. Ardından, araştırmada yer alan

kategorik değişkenlerin kategorilerine ilişkin dağılımları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacı ile Ki-Kare analizi ile karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 556 kişinin %30'u kadın (167 kişi) ve %70'i erkek (389 kişi) olup, eğitim düzeyleri; okula gitmeyen %0,2 (1 kişi), ilköğretim %2 (11 kişi), lise %30,8 (171 kişi), ön lisans %12,6 (70 kişi), lisans %45,5 (253 kişi) ve yüksek lisans/doktora %9 (50 kişi) şeklindedir. Katılımcıların %47,5'inin (264 kişi) partneri yokken, %52,5'inin (292 kişi) partneri vardır. Katılımcıların %82,2'si (457 kişi) çocuk sahibi değilken, %17,8'i (99 kişi) çocuk sahibidir. Araştırma örnekleminin aylık gelir düzeyi dağılımında, asgari ücretin ikişer katına tekabül edecek şekilde üç kategoriye ayrıldığında, katılımcıların %61,5'i (342 kişi) düşük gelirli, %26,4'ü (147 kişi) orta gelirli ve %12,1'i (67 kişi) yüksek gelirlidir. Katılımcıların %27,9'u (155 kişi) çalışmazken, %72,1'i (401 kişi) çalışmaktadır. Haftalık çalışma sürelerine göre ise katılımcıların %13,0'ı (52 kişi) 30 saat ve altında, %53,1'i (213 kişi) 30-45 saat arasında ve %33,9'u (136 kişi) 45 saat ve üzerinde çalışmaktadır (Bkz. Tablo 1.).

Tablo 1. Örneklemin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Dağılımı

Değişkenler		Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	167	30,0
	Erkek	389	70,0
Eğitim Düzeyi (Mezun)	Okula Gitmedi	1	0,2
	İlköğretim	11	2,0
	Lise	171	30,8
	Ön Lisans	70	12,6
	Lisans	253	45,5
	Yüksek Lisans ve Doktora	50	9,0
İlişki Durumu	Partneri Var	292	52,5
	Partneri Yok	264	47,5
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Yok	457	82,2
	Var	99	17,8
Aylık Gelir Düzeyi	Düşük (0-34.000 TL)	342	61,5
	Orta (34.001-68.000 TL)	147	26,4
	Yüksek (68.001 TL ve üzeri)	67	12,1
Çalışma Durumu	Çalışmayan	155	27,9
	Çalışan	401	72,1
Toplam		556	100,0
Çalışma Süresi (Haftalık)	30 saatten az	52	13,0
	30-45 saat arası	213	53,1
	45 saatten fazla	136	33,9

Toplam	401	100,0
---------------	-----	-------

Araştırma örnekleminde, katılımcıların %64,4'ü (358 kişi) aile ilişkilerini iyi, %32,4'ü (180 kişi) orta ve %3,2'si (18 kişi) kötü olarak değerlendirmiştir. Sosyal destek durumuna göre, %76,8'i (427 kişi) sosyal destek aldığını, %18,2'si (101 kişi) kısmen aldığını ve %5,0'ı (28 kişi) destek almadığını belirtmiştir. Boş zamanlarını kumar haricinde keyifli/sağlıklı aktivitelerle geçirme sıklığına bakıldığında, katılımcıların %38,3'ü (213 kişi) sıklıkla, %44,2'si (246 kişi) bazen ve %17,4'ü (97 kişi) nadiren ya da hiçbir zaman bu tür aktivitelerle vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Örneklemin %90,3'ünün (502 kişi) intihar girişimi olmadığı, %9,7'sinin (54 kişi) ise intihar girişimi öyküsü bulunduğu; bunlardan %3,1'inin (17 kişi) kumarla ilgili, %6,7'sinin (37 kişi) ise kumar harici nedenlerden intihar girişimi yaptığı belirlenmiştir. Katılımcıların %21,0'ı (117 kişi) psikiyatrik ve/veya nörolojik tanı almışken, %79,0'ı (439 kişi) yaşam boyu hiç tanı almamıştır. Örnekleimde Kumar Oynama Bozukluğu Tedavisi almış bireylerin oranı %2,9 (16 kişi) iken, tedavi almamış olanların oranı %97,1 (540 kişi) olarak bulunmuştur (Bkz. Tablo 2.).

Tablo 2. Örneklemin Sağlıkla İlişkili Değişkenler Açısından Dağılımı

Değişkenler		Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Algılanan Aile İlişkileri	İyi	358	64,4
	Orta	180	32,4
	Kötü	18	3,2
Sosyal Destek Alma Durumu	Alırım	427	76,8
	Almam	28	5,0
	Kısmen	101	18,2
Boş Vakitleri Keyifli/Sağlıklı Aktivitelerle Geçirme Sıklığı	Asla/Nadiren	97	17,4
	Bazen	246	44,2
	Sıklıkla	213	38,3
İntihar Girişimi	Yok	502	90,3
	Var, kumarla ilgili	17	3,1
	Var, farklı neden	37	6,7
Psikiyatrik/Nörolojik Tanı	Var	117	21,0
	Yok	439	79,0
KOB Tedavisi Alma Durumu	Hayır, almadı	540	97,1
	Evet, aldı	16	2,9
Toplam		556	100,0

Araştırma örnekleminde, %75,7'si alkol, %79,0'ı tütün ve %12,2'si uyuşturucu madde tüketmektedir. Günlük tüketim oranları alkol için %2,7 (15 kişi), tütün için %61,5 (342 kişi) ve uyuşturucu madde için %0,2 (1 kişi); haftalık tüketim oranları alkol için %19,1 (106 kişi), tütün için %7,2 (40 kişi) ve uyuşturucu madde için %1,3 (7 kişi); aylık tüketim

oranları alkol için %30,6 (170 kişi), tütün için %5,6 (31 kişi) ve uyuşturucu madde için %2 (11 kişi); yıllık tüketim oranları alkol için %23,4 (130 kişi), tütün için %4,7 (26 kişi) ve uyuşturucu madde için %8,8 (49 kişi) olarak gözlenmiştir. Ayrıca, %24,3'ü (135 kişi) alkol, %21'i (117 kişi) tütün ve %87,8'i (488 kişi) uyuşturucu madde kullanmamıştır (Bkz. Tablo 2.1.).

Tablo 2.1. Örneklemin Alkol ve Madde Tüketimi ve Sıklıkları Dağılımı

Sıklık/Madde Tüketimi	Alkol	Tütün	Uyuşturucu
Her Gün (n, %)	15, %2,7	342, %61,5	1, %0,2
Haftada Birkaç Kez (n, %)	106, %19,1	40, %7,2	7, %1,3
Ayda Birkaç Kez (n, %)	170, %30,6	31, %5,6	11, %2,0
Yılda Birkaç Kez (n, %)	130, %23,4	26, %4,7	49, %8,8
Hiçbir Zaman (n, %)	135, %24,3	117, %21,0	488, %87,8
Toplam Kişi Sayısı (n,%)	556, %100,0	556, %100,0	556, %100,0

Araştırma örnekleminin Kumarbaz Düzeyleri açısından dağılımı incelendiğinde, Kumar Oynama Bozukluğu kriterlerinden hiçbirini karşılamadan kumar oynayan kişiler "sosyal kumarbazlar" %35,8 (199 kişi), tanı için yeterli olmasa da bazı kumar oynama bozukluğu kriterlerini (DSM-5 kriterlerinin birden fazlası ve dörtten azı) karşılayan klinik eşiğin altındaki kişiler "sorunlu kumarbazlar" %48,2 (268 kişi) ve son bir yıl içerisinde tanı için yeterli kriteri (4 ve üzeri) sağlayanlar "patolojik kumarbazlar" %16,0 (89 kişi) oranları ile gözlenmiştir (Bkz. Tablo 3.)

Tablo 3. Örneklemin Kumarbaz Düzeyleri Açısından Dağılımı

Değişken	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)	
Kumarbaz Düzeyleri	Sosyal Kumarbaz	199	35,8
	Sorunlu Kumarbaz	268	48,2
	Patolojik Kumarbaz	89	16,0
Toplam	556	100,0	

Araştırma örnekleminde, katılımcıların %55,4'ü (308 kişi) yalnızca çevrimiçi, %44,6'sı (248 kişi) ise hem çevrimiçi hem çevrimdışı kumar oynamıştır. Kumar oynamaya başlama yaşlarına göre, %2,5'i (14 kişi) çocukluk, %28,2'si (157 kişi) ergenlik, %50,4'ü (280 kişi) genç yetişkinlik ve %18,9'u (105 kişi) yetişkinlik döneminde başlamıştır. Katılımcıların %6,8'i (38 kişi) her gün, %18,3'ü (102 kişi) haftada birkaç kez, %15,6'sı (87 kişi) ayda birkaç kez, %19,1'i (106 kişi) yılda birkaç kez çevrimiçi kumar oynarken, %40,1'i (223 kişi) geçmiş yıllarda oynamıştır. Kumar oynamaya başlanan ilk zamanlarda %19,6'sı (109 kişi) büyük kazanç, %6,5'i (36 kişi) büyük kayıp ve %25,4'ü (141 kişi) her ikisini de yaşamıştır; %48,6'sı (270 kişi) ise hiçbirini yaşamamıştır. Katılımcıların %87,1'inin (484

kişi) çevresinde kumar oynayan kişiler bulunurken, %12,9'unun (72 kişi) bulunmamaktadır. %73,4'ünün (408 kişi) arkadaşları, %3,6'sının (20 kişi) aile üyeleri ve %10,1'inin (56 kişi) hem aile üyeleri hem de arkadaşları çevrimiçi kumar oynamaktadır. Örneklemin %13,3'ü (74 kişi) yalnızca 1 oyuna, %53,8'i (299 kişi) 2 ila 5 oyuna ve %32,9'u (183 kişi) 5 ve üzeri oyuna katılmıştır. En sık tercih edilen çevrimiçi kumar türleri arasında %31,5'i (175 kişi) slot oyunlarını, %27,2'si (151 kişi) şans oyunlarını (piyango, rulet, kazı kazan, vb.), %34,0'ı (189 kişi) bahis türlerini ve %7,4'ü (151 kişi) hem beceri hem şansa dayalı oyunları (poker, blackjack, baccarat) tercih etmiştir (Bkz. Tablo 4.).

Tablo 4. Örneklemin Kumar ile İlgili Özellikleri Açısından Dağılımı

Değişkenler		Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Kumar Katılım Şekli	Yalnızca Çevrimiçi	308	55,4
	Hem Çevrimiçi Hem Çevrimdışı	248	44,6
Kumar Oynama Başlangıç Yaşı	Çocukluk (13 yaş altı)	14	2,5
	Ergenlik (13-18 yaş)	157	28,2
	Genç Yetişkinlik (18-25 yaş)	280	50,4
	Yetişkinlik (25 yaş ve üzeri)	105	18,9
Çevrimiçi Kumar Oyunlarına Katılım Sıklığı	Her Gün	38	6,8
	Haftada Birkaç Kez	102	18,3
	Ayda Birkaç Defa	87	15,6
	Yılda Birkaç Kez	106	19,1
Kumar Oynanan İlk Zamanlarda Büyük Maddi	Geçmiş Yıllarda Oynadım	223	40,1
	Kazanç Yaşama	109	19,6
	Kayıp Yaşama	36	6,5
	Hem Kazanç Hem Kayıp Yaşama	141	25,4
Çevrede Kumar Oynayan	Hiçbiri	270	48,6
	Yok	72	12,9
Çevrede Kumar Oynayan Kişiler	Var	484	87,1
	Aile Üyeleri	20	3,6
	Arkadaşlar	408	73,4
	Hem Aile Hem Arkadaşlar	56	10,1
Yaşam Boyu Kumar Türlerine Katılım Sayısı	Hiç Kimse	72	12,9
	1 Oyun	74	13,3
	2-5 Oyun	299	53,8
En Sık Oynanan/Tercih Edilen Çevrimiçi Kumar Oyunları	5 ve üzeri Oyun	183	32,9
	Slot Türleri	175	31,5
Bahis Türleri	Bahis Türleri	189	34,0
	Şans Oyunları (Piyango, Rulet vd.)	151	27,2
	Şans ve Beceri Oyunları (Pkr,bjk vd.)	41	7,4

Toplam			556	100,0
---------------	--	--	-----	-------

Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına göre, kumarbaz düzeyleri ile cinsiyet ($\chi^2=17,397$, $p<0,001$), eğitim düzeyi ($\chi^2=37,946$, $p<0,001$), ilişki durumu ($\chi^2=11,244$, $p<0,01$) ve çocuk sahibi olma ($\chi^2=14,567$, $p<0,001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak, çalışma durumu ($\chi^2=2,015$, $p>0,05$), haftalık çalışma süresi ($\chi^2=7,454$, $p>0,05$) ve aylık gelir düzeyi ($\chi^2=2,602$, $p>0,05$) ile kumarbaz düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Bkz. Tablo 5.).

Tablo 5. Kumarbaz Düzeyleri ve Sosyo-Demografik Değişkenlerin Ki-Kare Analiziyle Karşılaştırılması

Değişkenler	Kumarbaz Düzeyleri			χ^2	p		
	Sosyal Kumarbaz	Sorunlu Kumarbaz	Patolojik Kumarbaz				
Cinsiyet	Kadın	n, %	77, %38,7	77, %28,7	13, %14,6	17,397	0,001
	Erkek	n, %	122, %61,3	191, %71,3	76, %85,4		
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	n, %	8, %4,0	2, %0,7	1, %1,1	37,946	0,001
	Lise	n, %	45, %22,6	100, %37,3	26, %29,5		
	Ön Lisans	n, %	15, %7,5	39, %14,6	16, %18,2		
	Lisans	n, %	103, %51,8	106, %39,6	44, %50,0		
	YL ve DR	n, %	28, %14,1	21, %7,8	1, %1,1		
İlişki Durumu	Partner	n, %	83, %41,7	125, %46,6	56, %62,9	11,244	0,004
	Yok	n, %	116, %58,3	143, %53,4	33, %37,1		
Çocuk	Yok	n, %	148, %74,4	228, %85,1	81, %91,0	14,567	0,001
	Var	n, %	51, %25,6	40, %14,9	8, %9,0		
Çalışma Durumu	Çalışmaya n	n, %	51, %25,6	74, %27,6	30, %33,7	2,015	0,365
	Çalışan	n, %	148, %74,4	194, %72,4	59, %66,3		
Haftalık Çalışma Süresi	30 ve az	n, %	23, %15,5	23, %11,9	6, %10,2	7,454	0,114
	30-45 saat	n, %	73, %49,3	114, %58,8	26, %44,1		
	45 üzeri	n, %	52, %35,1	57, %29,4	27, %45,8		
Aylık Gelir Düzeyi	Düşük	n, %	114, %57,3	171, %63,8	57, %64,0	2,602	0,627
	Orta	n, %	57, %28,6	67, %25,0	23, %25,8		
	Yüksek	n, %	28, %14,1	30, %11,2	9, %10,1		

%:Satır yüzdesi, n: Kişi sayısı, χ^2 : Pearson Ki Kare değeri, p: Anlamlılık değeri

Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına göre, kumarbaz düzeyi ile algılanan aile ilişkileri ($\chi^2=27,369$, $p<0,001$), sosyal destek alma durumu ($\chi^2=32,362$, $p<0,001$), hobilere

katılım sıklığı ($\chi^2= 20,219$, $p<0,001$), intihar girişimi ($\chi^2= 40,954$, $p<0,001$), tütün kullanım sıklığı ($\chi^2= 21,672$, $p<0,01$), madde kullanım sıklığı ($\chi^2= 13,481$, $p<0,01$) ve KOB tedavisi alma durumu ($\chi^2= 35,508$, $p<0,001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların kumarbaz düzeyleri ile bu değişkenler arasında bağımsızlık söz konusu değildir. Ancak, kumarbaz düzeyi ile psikiyatrik ve/veya nörolojik tanıya sahip olma ($\chi^2= 4,554$, $p>0,05$) ve alkol kullanım sıklığı ($\chi^2= 11,701$, $p>0,05$) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Bkz. Tablo 6.).

Tablo 6. Kumarbaz Düzeyleri ve Sağlıkla İlişkili Çeşitli Değişkenlerin Ki-Kare Analiziyle Karşılaştırılması

Değişkenler	Kumarbaz Düzeyleri			χ^2	p		
	Sosyal Kumarbaz	Sorunlu Kumarbaz	Patolojik Kumarbaz				
Aile İlişkisi	İyi	n, %	144, %72,4	175, %65,3	39, %43,8	27,369	0,001
	Orta	n, %	54, %27,1	83, %31,0	43, %48,3		
	Kötü	n, %	1, %0,5	10, %3,7	7, %7,9		
Sosyal Destek	Alırım	n, %	166, %83,4	207, %77,2	54, %60,7	32,362	0,001
	Alamam	n, %	6, %3,0	8, %3,0	14, %15,7		
	Kısmen	n, %	27, %4,9	53, %19,8	21, %23,6		
Hobi Katılım Sıklığı	Hiç-Nadir	n, %	23, %11,6	52, %19,4	22, %24,7	20,219	0,001
	Bazen	n, %	77, %38,7	129, %48,1	40, %44,9		
	Sıklıkla	n, %	99, %49,7	87, %32,5	27, %30,3		
İntihar Girişim	Yok	n, %	187, %94,0	245, %91,4	70, %78,7	40,954	0,001
	Var(K)	n, %	0, %0,0	5, %1,9	12, %13,5		
	Var (F)	n, %	12, %6,0	18, %6,7	7, %7,9		
Tanı	Aldım	n, %	33, %16,6	60, %22,4	24, %27,0	4,554	0,103
	Almadım	n, %	166, %83,4	208, %77,6	65, %73,0		
Tütün Sıklık	Her Gün	n, %	110, %55,3	164, %61,2	68, %76,4	21,672	0,006
	Hafta Birkaç	n, %	14, %7,0	18, %6,7	8, %9,0		
	Ayda Birkaç	n, %	9, %4,5	21, %7,8	1, %1,1		
	Yılda Birkaç	n, %	10, %5,0	14, %5,2	2, %2,2		
	Hiç	n, %	56, %28,1	51, %19,0	10, %11,2		
Alkol Sıklık	Her Gün	n, %	5, %2,5	6, %2,2	4, %4,5	11,701	0,165
	Hafta Birkaç	n, %	28, %14,1	60, %22,4	18, %20,2		
	Ayda Birkaç	n, %	60, %30,2	76, %28,4	34, %38,2		
	Yılda Birkaç	n, %	50, %25,1	65, %24,3	15, %16,9		
	Hiç	n, %	56, %28,1	61, %22,8	18, %20,2		
Madde Sıklık	Gün/Hafta/Ay	n, %	6, %3,0	8, %3,0	5, %5,6	13,481	0,009
	Yılda Birkaç	n, %	8, %4,0	27, %10,1	14, %15,7		
	Hiç	n, %	185, %93,0	233, %86,9	70, %78,7		

KOB	Almadım	n, %	199, %100	263, %98,1	78, %87,6	35,508	0,001
Tedavisi	Aldım	n, %	0, %0	5, %1,9	11, %12,4		

%;Satır yüzdesi, n: Kişi sayısı, χ^2 : Pearson Ki Kare değeri, p: Anlamlılık değeri

Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına göre, kumarbaz düzeyi ile en sık oynanan kumar türü ($\chi^2= 30,509$, $p<0,001$), yaşam boyu oynanan toplam çevrimiçi kumar türü sayısı ($\chi^2= 54,456$, $p<0,001$), kumara başlama yaşları ($\chi^2= 23,552$, $p<0,001$), kumar oynamaya başlanan ilk zamanlarda kazanç/kayıp yaşama durumu ($\chi^2= 81,951$, $p<0,001$), çevrede kumar oynayan kişilerin varlığı ($\chi^2= 25,888$, $p<0,001$), çevrede kumar oynayan kişilerin kimler olduğu ($\chi^2= 31,808$, $p<0,001$) ve çevrimiçi kumar oyunlarına katılım sıklığı ($\chi^2= 116,654$, $p<0,001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, kumarbaz düzeyleri ile bu değişkenler arasında bağımsızlık söz konusu değildir. Ancak, kumarbaz düzeyi ile kumar oyunlarına katılım şekli arasında ($\chi^2= 0,251$, $p>0,05$) anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Bkz. Tablo 7.).

Tablo 7. Kumarbaz Düzeyleri ve Kumarla İlişkili Değişkenlerin Ki-Kare Analiziyle Karşılaştırılması

Değişkenler		Kumarbaz Düzeyleri			χ^2	p
		Sosyal Kumarbaz	Sorunlu Kumarbaz	Patolojik Kumarbaz		
Favori Kumar Türü	Beceri Şans n, %	16, %8,0	17, %6,3	8, %9,0	30,509	0,001
	Şans Türü n, %	80, %40,2	55, %20,5	16, %18,0		
	Slot Türleri n, %	45, %22,6	96, %35,8	34, %38,2		
	Bahis Türü n, %	58, %29,1	100, %37,3	31, %34,8		
Kumar Tür Sayısı	1 Oyun n, %	47, %63,5	21, %28,4	6, %1,1	54,456	0,001
	2-5 Oyun n, %	115, %38,5	149, %49,8	35, %11,7		
	5 ve üzeri n, %	37, %20,2	98, %53,6	48, %26,2		
Katılım Şekli	Çevrimiçi n, %	113, %56,8	146, %54,5	49, %55,1	0,251	0,882
	Hepsi n, %	86, %43,2	122, %45,5	40, %44,9		
Kumara Başlama Yaşı	Çocukluk n, %	4, %2,0	8, %3,0	2, %2,2	23,552	0,001
	Ergenlik n, %	37, %18,6	84, %31,3	36, %40,4		
	Genç Yetişkin % n, %	105, %52,8	136, %50,7	39, %43,8		
Kazanç Kayıp Yaşama Durumu	Yetişkinlik n, %	53, %26,6	40, %14,9	12, %13,5	81,951	0,001
	Kazanç n, %	19, %9,5	54, %20,1	36, %40,4		
	Kayıp n, %	8, %4,0	18, %6,7	10, %11,2		
Çevrede	Her İkisi n, %	36, %18,1	74, %27,6	31, %34,8	25,888	0,001
	Hiçbiri n, %	136, %68,3	122, %45,5	12, %13,5		
	Yok n, %	45, %62,5	19, %26,4	8, %11,1	25,888	0,001
	Var n, %	154, %31,8	249, %51,4	81, %16,7		

Oynaya
n

Çevrede	Aile Üyeler	n, %	10, %5,0	9, %3,4	1, %1,1		
Kumar	Arkadaşlar	n, %	125, %62,8	209, %78,0	74, %83,1		
Oynaya	Hepsi	n, %	19, %9,5	31, %11,6	6, %6,7	31,808	0,001
n	Hiç Kimse	n, %	45, %22,6	19, %7,1	8, %9,0		
Kişiler							
Çevrimiçi	Her Gün	n, %	2, %1,0	15, %5,6	21, %23,6		
	Haftada	n, %	17, %8,5	51, %19,0	34, %38,2		
Kumar	Ayda	n, %	22, %11,1	54, %20,1	11, %12,4	116,654	0,001
Katılım	Yılda	n, %	53, %26,6	50, %18,7	3, %3,4		
Sıklığı	Geçmişte	n, %	105, %52,8	98, %36,6	20, %22,5		

%, Satır yüzdesi, n: Kişi sayısı, χ^2 : Pearson Ki Kare değeri, p: Anlamlılık değeri

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevrimiçi kumar oynama davranışının, çeşitli sosyo-demografik ve sağlıkla ilişkili özelliklerle olan bağlantıları geniş bir şekilde incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda, çevrimiçi kumar bağımlılığının gelişimine etki eden temel bileşenler ve bu süreçlerin dinamikleri ve etkileşimleri değerlendirilmiştir.

Çevrimiçi kumar bağımlılığının gelişimine katkıda bulunan risk faktörleri arasında; erkek cinsiyeti, lise veya ön lisans düzeyinde eğitim almış olmak, bekarlık, kötü aile ilişkileri, yetersiz sosyal destek, keyifli boş zaman aktivitelerine az veya hiç katılmamak, uyuşturucu madde kullanımı, yüksek sıklıkta tütün kullanımı, intihar girişiminde bulunmak, çocukluk veya ergenlik döneminde kumar oynamaya başlamak, ilk kumar deneyiminde büyük maddi kazanç veya kayıp yaşamak, kumar oynayan bir sosyal çevreye sahip olmak, yüksek sıklıkta kumar oynama, slot ve bahis gibi oyun türlerine sık katılım göstermek, yaşam boyu beş ve üzeri kumar türüne katılmak ve geçmişte kumar bağımlılığı (KOB) tedavisi görmek sayılabilir.

Çevrimiçi kumar bağımlılığının gelişimini engelleyen, patolojik ve sorunlu davranışların şiddetini ve sıklığını hafifleten, mevcut risk faktörlerinin etkisini azaltan veya sağlıklı davranışların sürdürülmesine katkıda bulunan koruyucu faktörler ise şunlardır: kadın olmak, partneri olmak, çocuk sahibi olmak, yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitim görmüş olmak, iyi aile ilişkilerine sahip olmak, güçlü bir sosyal destek ağına sahip olmak, sağlıklı ve keyifli aktivitelere yüksek oranda katılmak, madde kullanmamak, kumar oynayan bir sosyal çevrenin olmaması, kumar etkinliklerine düşük sıklıkta katılmak, yaşam boyu yalnızca bir kumar türüne katılmak, tercih edilen oyunların süresiz ve şansa dayalı olması (piyango vb.), yetişkinlikte (25 yaş üzeri) kumar oynamaya başlamak, ve

kumar oynamaya başlandığı ilk zamanlarda büyük maddi bir kazanç veya kayıp yaşamamak.

Bu çalışma, tez çalışmasının ön bulgularını içermekte olup, tez metninde ayrıca, detaylı sosyodemografik değişkenler ve dört ana ölçek; İnternet Kumar Bağımlılığı Ölçeği (İKBÖ), Kumar Oynama Nedenleri Ölçeği (KONÖ), Kumar Risk Tarama Ölçeği (KURT), ve Şans/Bahis Oyunları-Kumar ile İlişkili Düşünceler Ölçeği (GRCS-T) ele alınmıştır. Çalışma, Türkiye'deki çevrimiçi kumar bağımlılığına dair sınırlı literatürü genişletmekte, uluslararası çalışmalarla elde edilen risk ve koruyucu faktörlerin yerel bağlamda etkileşimini ve geçerliliğini incelemektedir. Ayrıca, çevrimiçi ve çevrimdışı kumarın yapısal olarak risk faktörlerine etkisi ve Türkiye özelinde sosyodemografik faktörlerin kumar bağımlılığı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, çevrimiçi kumar bağımlılığına yönelik stratejik müdahalelerin ve klinik uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlayacak olup, erken müdahale ve sorumlu kumar uygulamalarının geliştirilmesine yönelik değerli bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association, D. S. M. T. F., & American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5* (Vol. 5, No. 5). Washington, DC: American psychiatric association.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), (s.289-290/312.21 [F63.0]) Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014
- Ashley, L. L., & Boehlke, K. K. (2012). Pathological gambling: A general overview. *Journal of psychoactive drugs*, 44(1), 27-37.
- Australia, M. V. (2005). Problem Gambling and Harm: Towards a National Definition. *Available at:(Accessed)*.
- Baggio, S., Dupuis, M., Berchtold, A., Spilka, S., Simon, O., & Studer, J. (2017). Is gambling involvement a confounding variable for the relationship between Internet gambling and gambling problem severity?. *Computers in Human Behavior*, 71, 148-152.
- Black, D. W., Coryell, W. H., Crowe, R. R., McCormick, B., Shaw, M. C., & Allen, J. (2013). A direct, controlled, blind family study of DSM-IV pathological gambling. *The journal of clinical psychiatry*, 74(3), 4520.
- Blaszczynski, A., & Nower, L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction*, 97(5), 487-499.
- Brenner, R., & Brenner, G. A. (1990). *Gambling and speculation: A theory, a history, and a future of some human decisions*. Cambridge University Press.

- Browne, M., Volberg, R., Rockloff, M., & Salonen, A. H. (2020). The prevention paradox applies to some but not all gambling harms: Results from a Finnish population-representative survey. *Journal of Behavioral Addictions, 9*(2), 371-382.
- Christensen, D. R., Jackson, A. C., Dowling, N. A., Volberg, R. A., & Thomas, S. A. (2015). An examination of a proposed DSM-IV pathological gambling hierarchy in a treatment seeking population: Similarities with substance dependence and evidence for three classification systems. *Journal of gambling studies, 31*, 787-806.
- Ciccarelli, M., Griffiths, M. D., Nigro, G., & Cosenza, M. (2017). Decision making, cognitive distortions and emotional distress: A comparison between pathological gamblers and healthy controls. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry, 54*, 204-210.
- Clark, L., Averbeck, B., Payer, D., Sescousse, G., Winstanley, C. A., & Xue, G. (2013). Pathological choice: the neuroscience of gambling and gambling addiction. *Journal of Neuroscience, 33*(45), 17617-17623.
- Coie, J. D., Watt, N. F., West, S. G., Hawkins, J. D., Asarnow, J. R., Markman, H. J., ... & Long, B. (1993). The science of prevention: a conceptual framework and some directions for a national research program. *American psychologist, 48*(10), 1013.
- Demetrovics, Z., & Griffiths, M. D. (2012). Behavioral addictions: Past, present and future. *Journal of behavioral addictions, 1*(1), 1-2.
- Derevensky, J. L., & Gainsbury, S. M. (2016). Social casino gaming and adolescents: Should we be concerned and is regulation in sight?. *International Journal of Law and Psychiatry, 44*, 1-6.
- Dowling, N. A., Merkouris, S. S., Greenwood, C. J., Oldenhof, E., Toumbourou, J. W., & Youssef, G. J. (2017). Early risk and protective factors for problem gambling: A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *Clinical psychology review, 51*, 109-124.
- Effertz, T., Bischof, A., Rumpf, H. J., Meyer, C., & John, U. (2018). The effect of online gambling on gambling problems and resulting economic health costs in Germany. *The European Journal of Health Economics, 19*, 967-978.
- Evren, C., Evren, B., Dalbudak, E., Topcu, M., & Kutlu, N. (2020). Development and psychometric validation of the Turkish Gambling Disorder Screening Test: a measure that evaluates gambling disorder regarding the American Psychiatric Association framework. *Psychiatry and Behavioral Sciences, 10*(3), 116.
- Fauth-Bühler, M., Mann, K., & Potenza, M. N. (2017). Pathological gambling: a review of the neurobiological evidence relevant for its classification as an addictive disorder. *Addiction biology, 22*(4), 885-897.
- Fong, T. W., Reid, R. C., & Parhami, I. (2012). Behavioral addictions: where to draw the lines?. *Psychiatric Clinics, 35*(2), 279-296.

- Griffiths, M. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance use*, 10(4), 191-197.
- Griffiths, M., Wardle, H., Orford, J., Sproston, K., & Erens, B. (2009). Sociodemographic correlates of internet gambling: Findings from the 2007 British gambling prevalence survey. *CyberPsychology & Behavior*, 12(2), 199-202.
- Grubbs, J. B., & Rosansky, J. A. (2020). Problem gambling, coping motivations, and positive expectancies: A longitudinal survey study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 34(2), 414–419. <https://doi.org/10.1037/adb0000529>
- Guillou-Landreat, M., Vigneau, C. V., & Gerardin, M. (2017). Gambling disorder: a side effect of an off-label prescription of baclofen—literature review. *Case Reports*, 2017, bcr2016217506. Updated on 11/15/2023
- Hearn, N. L., Ireland, J. L., Eslea, M., & Fisk, J. E. (2021). Exploring pathways to gambling: Proposing the integrated risk and protective factors model of gambling types. *Journal of Gambling Studies*, 37(1), 1-26.
- Hing, N., Cherney, L., Gainsbury, S. M., Lubman, D. I., Wood, R. T., & Blaszczynski, A. (2015). Maintaining and losing control during Internet gambling: A qualitative study of gamblers' experiences. *New Media & Society*, 17(7), 1075-1095.
- Kazdin, A. E., Kraemer, H. C., Kessler, R. C., Kupfer, D. J., & Offord, D. R. (1997). Contributions of risk-factor research to developmental psychopathology. *Clinical psychology review*, 17(4), 375-406.
- Korn, D. A., & Shaffer, H. J. (1999). Gambling and the health of the public: Adopting a public health perspective. *Journal of gambling studies*, 15, 289-365.
- Kraemer, H. C., Kazdin, A. E., Offord, D. R., Kessler, R. C., Jensen, P. S., & Kupfer, D. J. (1997). Coming to terms with the terms of risk. *Archives of general psychiatry*, 54(4), 337-343.
- Leeman, R. F., & Potenza, M. N. (2012). Similarities and differences between pathological gambling and substance use disorders: a focus on impulsivity and compulsivity. *Psychopharmacology*, 219, 469-490.
- Leino, T., Torsheim, T., Pallesen, S., Blaszczynski, A., Sagoe, D., & Molde, H. (2016). An empirical real-world study of losses disguised as wins in electronic gaming machines. *International Gambling Studies*, 16(3), 470-480.
- Lukasiewicz, M., Neveu, X., Blecha, L., Falissard, B., Reynaud, M., & Gasquet, I. (2008). Pathways to substance-related disorder: a structural model approach exploring the influence of temperament, character, and childhood adversity in a national cohort of prisoners. *Alcohol & Alcoholism*, 43(3), 287-295.
- Lussier, I. D., Derevensky, J., Gupta, R., & Vitaro, F. (2014). Risk, compensatory, protective, and vulnerability factors related to youth gambling problems. *Psychology of Addictive behaviors*, 28(2), 404.

- Marazziti, D., Presta, S., Baroni, S., Silvestri, S., & Dell'Osso, L. (2014). Behavioral addictions: a novel challenge for psychopharmacology. *CNS spectrums*, 19(6), 486-495.
- Mishra, S., Beshai, S., Wuth, A., & Refaie, N. (2019). Risk and protective factors in problem gambling: An examination of psychological resilience. *International Gambling Studies*, 19(2), 241-264.
- Mortalite ve Morbidite İstatistikleri için ICD-11. (Versiyon 2023, Ocak) <<https://icd.who.int/browse11/lm/tr#/http%3a%2f%2fid.who.int%2fid%2fentity%2f1041487064>>, erişim tarihi 02.12.2023
- Neal, P. N., Delfabbro, P. H., & O'Neil, M. G. (2005). Problem gambling and harm: Towards a national definition
- Neighbors, C., Lostutter, T. W., Crouse, J. M., & Larimer, M. E. (2002). Exploring college student gambling motivation. *Journal of gambling studies*, 18, 361-370.
- Neophytou, K., Panayiotou, G., Theodorou, M., Theodorou, C., & Artemi, T. F. (2021). Population screening of gambling behavior: Identifying key characteristics of at-risk players in Cyprus.
- Nower, L., & Blaszczynski, A. (2017). Development and validation of the Gambling Pathways Questionnaire (GPQ). *Psychology of Addictive Behaviors*, 31(1), 95–109. <https://doi.org/10.1037/adb0000234>
- Pallesen, S., Mentzoni, R. A., Morken, A. M., Engebø, J., Kaur, P., & Erevik, E. K. (2021). Changes over time and predictors of online gambling in three Norwegian population studies 2013–2019. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 597615.
- Philander, K. S., & MacKay, T. L. (2014). Online gambling participation and problem gambling severity: Is there a causal relationship?. *International Gambling Studies*, 14(2), 214-227.
- Shaffer, H. J., & Martin, R. (2011). Disordered gambling: Etiology, trajectory, and clinical considerations. *Annual review of clinical psychology*, 7, 483-510.
- Shaffer, H. J., Hall, M. N., & Vander Bilt, J. (1999). Estimating the prevalence of disordered gambling behavior in the United States and Canada: a research synthesis. *American journal of public health*, 89(9), 1369-1376.
- Sharpe, L. (2002). A reformulated cognitive–behavioral model of problem gambling: A biopsychosocial perspective. *Clinical psychology review*, 22(1), 1-25.
- Sirola, A., Savela, N., Savolainen, I., Kaakinen, M., & Oksanen, A. (2021). The role of virtual communities in gambling and gaming behaviors: A systematic review. *Journal of Gambling Studies*, 37(1), 165-187.
- Slutske, W. S., Ellingson, J. M., Richmond-Rakerd, L. S., Zhu, G., & Martin, N. G. (2013). Shared genetic vulnerability for disordered gambling and alcohol use disorder in men and women: Evidence from a national community-based Australian twin study. *Twin Research and Human Genetics*, 16(2), 525-534.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (DDK). (2014). Madde ve diğer bağımlılıklar ile mücadele kapasitesinin ve bu bağlamda Türkiye Yeşilay Cemiyetinin değerlendirilmesi: *Araştırma ve İnceleme Raporu*. Erişim tarihi Şubat 2, 2024 erişim adresi <https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/370.pdf>
- Tabri, N., Xuereb, S., Cringle, N., & Clark, L. (2022). Associations between financial gambling motives, gambling frequency and level of problem gambling: a meta-analytic review. *Addiction*, 117(3), 559-569.
- Tomei, A., Petrovic, G., & Simon, O. (2022). Offline and online gambling in a Swiss emerging-adult male population. *Journal of gambling studies*, 38(4), 1215-1228.
- Wechsler, H., Davenport, A. E., Dowdall, G. W., Grossman, S. J., & Zanakos, S. I. (1997). Binge drinking, tobacco, and illicit drug use and involvement in college athletics: A survey of students at 140 American colleges. *Journal of American College Health*, 45(5), 195-200.
- Wildman, R. W. (1998). *Gambling: An attempt at an integration*. Wynne Resources.
- Williams, R. J., Volberg, R. A., Stevens, R. M., Williams, L. A., & Arthur, J. N. (2017). *The definition, dimensionalization, and assessment of gambling participation*. Canadian Consortium for Gambling Research.
- Wood, R. T., & Williams, R. J. (2011). A comparative profile of the Internet gambler: Demographic characteristics, game-play patterns, and problem gambling status. *New Media & Society*, 13(7), 1123-1141.
- World Health Organisation. (2024). *Addictive behaviours*. [Link: https://www.who.int/health-topics/addictive-behaviours#tab=tab_2] erişim tarihi 19.02.2024
- World Health Organization. (1977). *Manual of the international statistical classification of diseases, injuries, and causes of death: ICD-9*. Geneva, Switzerland: World Health Organization
- World Health Organization. (2017). *The epidemiology and impact of gambling disorder and other gambling-related harm*. Discussion paper developed for the WHO Forum on Alcohol, Drugs and Addictive Behaviours, 26-28 June 2017, WHO headquarters Geneva, Switzerland.
- Yeşilay. (2022). *Kumar Bağımlılığı Kitabı* (1. Baskı). Türkiye Yeşilay Cemiyeti adına Prof.Dr. Mücahit Öztürk (Proje ve Telif Hakkı Sahibi). Yeşilay Yayınları. İstanbul.
- Zhang, M., Yang, Y., Guo, S., Cheok, C., Wong, K. E., & Kandasami, G. (2018). Online gambling among treatment-seeking patients in Singapore: A cross-sectional study. *International journal of environmental research and public health*, 15(4), 832.
- Zou, Z., Wang, H., d'Oleire Uquillas, F., Wang, X., Ding, J., & Chen, H. (2017). Definition of substance and non-substance addiction. *substance and non-substance addiction*, 21-41.

8- TOPLUMUN BEDENSEL ENGELİ OLAN BİREYLERE TUTUMUNUN BELİRLENMESİ

Göksu Ekici. Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0000-0001-7277-179, goksuekici@gmail.com

Fatih Demir. Sağlık Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0000-0002-6859-3039, demirrfati@gmail.com

Fatma Ece Ateş. Psikolog, Ruh Sağlığı ve Bağımlılıkları Araştırma Eğitim Derneği, 0000-0002-1454-5656, e.aatess1@gmail.com

İrem Cınnet. Sağlık Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0000-0002-5218-3289, irem.cinnet@acibadem.edu.tr

Malik Emir Koçhan. Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0009-0009-6445-4849, malikemirkochan@gmail.com

Görkem Yiğit Öztürk, Sağlık Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0009-0001-4263-4066, gorkem-ozturk@hotmail.com

Gülfem Haraçcı, Psikolog, 0000-0002-4178-0264, gulfem.haracci@gmail.com

İsmail Can Pelin, Prof. Dr., Başkent Üniversitesi Anatomi Anabilim Dalı, 0000-0003-0901-8883, can_pelin@yahoo.co.uk

BİLDİRİ ÖZETİ

Bedensel engelli bireylere karşı ayrımcılığın nedenleri ve sonuçlarını inceleyen birçok araştırma yapılmıştır. Lin ve ekibi (2016), tutumların genellikle yanlış bilgidен, korkudan veya sosyal normlardan kaynaklandığını ve eğitim ve farkındalık artırma programlarının bu tutumları olumlu yönde değiştirebileceğini göstermiştir. Yututake ve diğerleri (2012) ise bedensel engelli bireylere yönelik tutumların kültürel ve sosyal faktörlerle nasıl etkilendiğini incelemiştir. Bizlerin de yapmış olduğu bu çalışma, bireylerin tutumlarının çoğunlukla çevresel etkenlerden ve toplumun genel bakış açısından şekillendiğini ortaya koymuştur. **Amaç:** Bu çalışma, toplumdaki bedensel engelli bireylerin topluma kazandırılması için yapılan çalışmalara ışık tutması amacı ile yapılmıştır. **Gereç-Yöntem:** Bu tanımlayıcı çalışmada, katılımcıların bedensel engeli bulunan bireylere yönelik tutumlarını belirlemek için araştırmacıların literatürden topladığı bilgiler doğrultusunda kendilerinin oluşturmuş olduğu bir anket formu kullanılmıştır. Online olarak toplanan veriler SPSS versiyon 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** Katılımcıların %34'ü erkek %66'sı ise kadındır ve yapılan anketlerin analiz sonuçlarına bakıldığında; Eğitim durumu ile Bedensel engelli bir bireyle arkadaş olmayı tercih etmem ($p=0,018$), Meslek ile Bedensel engelli bir bireyle arkadaşlık etmekten hoşlanmam ($p<0,001$), Bedensel engelli bir bireyle aynı iş yerinde çalışmayı tercih etmem ($p=0,048$), Yaş ile Bedensel engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır ($p=0,040$), Sosyoekonomik düzey ile Bedensel engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır ($p=0,039$) ve Bedensel engeli olan bireyler toplumun sırtında bir yükür

($p=0,003$) önermeleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu gözlemlenmiştir. **Sonuç:** Bu, anket çalışmasının sonuçları, engelli bireylerin toplum içinde daha geniş bir kabul görmesini ve onlar için yapılacak projelerin ve diğer çalışmaların yol gösterici olabileceğini öngörüyor. Engelli bireylerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamamıza ve onlara destek olacak daha etkili çözümler geliştirmemize yardımcı olabilir. Bu ön görüş, toplumun engelli bireylere daha fazla destek sağlaması ve onları daha iyi entegre etmesi için bir adım olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bedensel Engelli, Engelli, Toplumsal Yaklaşım, Dışlanma

ASSESSMENT OF SOCIETY'S ATTITUDE TOWARDS INDIVIDUALS WITH PHYSICAL DISABILITIES

ABSTRACT

There have been many studies examining the causes and consequences of discrimination against people with physical disabilities. Lin et al. (2016) showed that attitudes often stem from misinformation, fear, or social norms, and that education and awareness-raising programs can positively change these attitudes. Yututake et al. (2012) examined how attitudes towards people with physical disabilities are influenced by cultural and social factors. This study, which we also conducted, revealed that the attitudes of individuals are mostly shaped by environmental factors and the general perspective of the society. **Objective:** This study was conducted to guide the studies carried out for the social reintegration of physically disabled individuals. **Material-Method:** In this descriptive study, a questionnaire form created by the researchers in line with the information collected from the literature was used to determine the attitudes of the participants towards individuals with physical disabilities. The data collected online were analyzed using SPSS version 25.0 software. **Results:** 34% of the participants were male and 66% were female, and when the results of the analysis of the questionnaires were analyzed; Education status and I do not prefer to be friends with a physically disabled person ($p=0,018$), Occupation and I do not like to be friends with a physically disabled person ($p< 0,001$), I would not prefer to work in the same workplace with a physically disabled individual ($p=0,048$), Age and the statement that a physically disabled individual slows down the work at the workplace ($p=0,040$), Socioeconomic level and the statements that a physically disabled individual slows down the work at the workplace ($p=0,039$) and Individuals with physical disabilities are a burden on society ($p=0,003$). **Conclusion:** The results of this survey study suggest that people with disabilities should be more widely accepted in society and that projects and other studies to be carried out for them can be guiding. It can help us better understand the needs of people with disabilities and develop more effective solutions to support them. This insight can be a step for society to provide more support and better integrate people with disabilities.

Keywords: Physical Disability, Disability, Social Approach, Exclusion

GİRİŞ

Engelli bireyler, yetersizlikleri nedeni ile özel eğitime ve bakıma gereksinim duyan bireyler arasında yer almaktadır. Toplumun ötekileştirmesi ve onları farklı hissetmesi sebebi ile engelli bireylerin kendilerini toplumdan soyutladıkları görülmektedir. Sorunlar yaşayan kişiler sadece engelliler değil, aynı zamanda onların en yakınında bulunan aileler de en az onlar kadar problemle karşı karşıya kalabilmektedir. Karşılaşılan problemin türü ve derecesi, engelliliğin özelliğine bağlı olarak farklılaşabilir. Bireyin toplumdan dışlanma süreci; sosyal, siyasi, ekonomik gibi birçok farklı boyuttan meydana gelmektedir. Sosyal dışlanmanın sahip olduğu dinamik yapı sonucunda engelli bireyler toplumun farklı alanlarında toplum ile bütünleşememe sorunu ile yüzleşmektedir. Engellilik türüne göre iki ana başlıkta incelenmektedir: Bedensel ve zihinsel engellilik. Bedensel engelli bireylerin engelleri somut bir şekilde görülebildiğinden toplum tarafından karşılaşmış oldukları olumsuz durumlar daha çok göze çarpmaktadır. Bu durum, zihinsel engeli olan bireylerin yaşamlarında zorluklar ve ayrımcılıklarla karşılaşmadığı anlamına tabii ki gelmemektedir. Engelli bireylerin, kendilerine toplumda yer edinebilmeleri ve gündelik yaşamlarında rahat hissedebilmeleri adına toplumun bedensel engeli olan bireylere yönelik tutumları ve engellilik hakkındaki bilinç seviyeleri önem taşımaktadır. Bu çalışmada, toplumun bedensel engeli olan bireylere tutumunun belirlenmesi incelenecektir.

Tanımlar

Engellilik Nedir?

Engellilik, bireylerin yaşamlarında doğuştan veya sonradan meydana gelen ve başlıca türü olarak zihinsel veya bedensel anlamda sosyal beceri veya vücut fonksiyonlarında eksikliğe sebebiyet veren kayıplar olarak tanımlanabilir. Engelli bireylerin bedensel veya zihinsel anlamdaki kayıp ve eksiklikleri onların toplum yapısı içerisinde farklı sorunlarla karşılaşmasına veya yetersiz hissetmesine sebep olabilmektedir (Bucuka, 2022). Bireysel bir olgu olan engellilik, her toplumda karşılaşılan bir olgudur ve engelliliğe olan bakış açısı zaman ve koşullardan olumlu veya olumsuz anlamlarda etkilenmektedir. Bireyin toplumdan dışlanma sürecinde kendisi, ailesi ve onun bakım ve sorumluluğunu üstlenmekte olan yakın çevresi gelmektedir.

Engelli Bireylerin Aileleri

Engelli bireylere sahip olan aileler, bu gerçek ile karşılaştıkları anda ve sonrasında farklı duygusal aşamalardan ve duygusal yoğunluklardan geçmektedir. Engelli çocuğu doğan

ailelerin yaşamakta oldukları duygusal durumları “aşama yaklaşımı” olarak adlandırılmaktadır. Engellilik gerçeği karşısında endişe duyan aileler sürece uyum sağlamak adına bazı evrelerden geçmektedir (Yıldırım ve Ark., 2023). Aşama yaklaşımı ise bu evreleri ve yaklaşımı ele almaktadır. Bu evrelerde farklı tepkiler görülmektedir ve bu tepkiler üç aşamaya ayrılmaktadır:

- Birincil Tepkiler
- İkincil Tepkiler
- Üçüncül Tepkiler

Birincil tepkilerde engellilik durumunun öğrenildiği andan itibaren bireyin yaşadığı şok, reddetme ve bunun beraberinde gelen acı çekme duygusu görülmektedir. Acı çekme süreci uzadıkça ve kendini tekrar ettikçe depresyon durumu meydana gelmektedir. Şokun etkisiyle bireyde tepkisi kalma ve kendini çaresiz hissetme gibi durumlar kendini göstermektedir. Ebeveynler bir hayat boyu engelli çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenecek olma durumlarından kaynaklı kendilerine büyük bir görevin yüklendiğini gibi hissetmektedir. Bu büyük görev karşısında küçülen ebeveynler, güçlükler karşısında aciz kalacakları hissine girmekte ve bu durum onları depresyona sürüklemektedir. İçlerinde buldukları depresyon hali onları sosyal hayattan kaçma isteğine yönlendirmektedir.

Engellilik durumunu öğrenme durumları karşısında sıklıkla görülen bir başka tepki ise suçluluk duyma durumudur. Suçluluk ve kızgınlık duyma engellilik karşısında görülen ikincil tepkiler arasında ele alınmaktadır. Bu duygu durumları, ebeveynlerin çocuklarının engelli doğmasına kendilerinin çeşitli ihmal ve özensizlik gibi yanlış davranışlarından sonucunda cezalandırılmış olabileceğinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler suçluluk duygularının ve kızgınlıklarının beraberinde getirdiği davranışları kendilerinin yanı sıra diğer aile bireylere, yakın çevrelerine ve özellikle engelli bireye de yansıtılmaktadır. Suçluluk ve kızgınlık duygusu, bir süre sonra yerini utanma duygusuna bırakmaktadır. Engelinden kaynaklı olarak bireyden utanma, onu ötekileştirme gibi davranışlar da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncül tepkiler ise uzlaşma ve kabul etme olarak ikiye ayrılmaktadır. Engelli bireyin sorunlarına çözüm araştırılması, yani çare arayışı içinde olunması için araştırmaya başlamaya karar vermek bu aşamada görülmektedir. Bunu takiben, kabul etme aşaması gelmektedir. Ebeveynlerin kaygı, korku, utanç seviyelerinde anlamlı düzeyde azalma söz konusudur. Aileler artık araştırma aşamasını bitirmekte ve planlama aşamasına geçmektedir.

Engelli bireylerin bir numaralı destekçisi olarak anneler kabul edilmektedir. Bundan kaynaklı olarak bu süreçte yıpranma ve yalnızlık duygusu anlamında en çok yükü de yine anneler sırtlamaktadır. Anneler içinde buldukları gelecek kaygısı, çaresizlik, korku,

dışlanma, yalnızlık, pişmanlık, suçluluk, kırgınlık gibi durumların süreklilik göstermesi durumunda kendilerine destek kaynak ihtiyaç duymaktadır. Annelerin öncelikli destek kaynakları sırasıyla şu şekildedir;

- Eş
- Aile Bireyleri
- Yakın Çevre
- Uzmanlar
- Kamu Kurumları

Desteklerin ne oldukları ve ne anlama geldikleri önemlidir. Yukarıda bahsedilmiş olan destek kaynakları sosyal destek kavramı kapsamına girmekte ve geniş bir kitleyi kapsamaktadır.

Sosyal Destek Nedir?

Alınmakta olan yardım veya sosyal ilişkilerin işlevselliğini ve niteliğini ifade etmektedir. Yardıma ihtiyaç duyulan bir soruna yardım edilmesi, maddi veya manevi destekte bulunulması, duygusal anlamda güven verilmesi gibi durumlar sosyal destek kavramının türlerine örnek olarak gösterilebilir. Sosyal destek, insana değer verilip, saygı gösterildiğine ve toplumsal anlamda bireye faydalı olunma konusunda özen gösterildiğine aracılık etmektedir. Sağlanan bu destekler zamansal açıdan ikiye ayrılabilir: kısa vadeli sosyal destekler ve kalıcı sosyal destekler. Desteğin kısa veya kalıcı olması hayatın akışına göre değişkenlik göstermektedir.

Başa Çıkma Mekanizması Olarak Din

Engelli çocukların ebeveynlerinin ve özellikle annelerinin engellilik kavramı ile başa çıkma konusunda yararlandığı kaynaklardan biri olarak “dini mekanizma” karşımıza çıkmaktadır. Din, birden çok amaca hizmet edebilen işlevsel bir olgu olduğu için farklı psikolojik hedeflere ulaşmada başarı sağlamaktadır. Kaygı azaltma, gönül rahatlığı ve hayatın anlamına bir yanıt bulma gibi durumlara çözüm bulabilme niteliğindedir. Din mekanizması aracılığıyla çeşitli sorunlarla mücadele etme ve başa çıkma durumu çok yönlü bir olgudur ve bireylerin acıyı ve yaşamı anlamlandırmasına ve güçlükleri ile başa çıkmasına yardımcı olmaktadır (Bucuka, 2022).

Dini Başa Çıkma ve Sosyal Destek

Dini başa çıkma mekanizması ve sosyal destek arasındaki bağlantı birkaç şekilde açıklanabilir:

- Dini törenlere katılım ile sosyal ağları genişletmek (yardım ağlarını genişletme açısından olumlu yönde katkı sağlar)
- Başa çıkma sürecinde muhafazakar işlevsellik mekanizması görmesi (kriz anlarında yaşamın anlamsallığının kaybolmamasını destekleyip, manevi bağın korunmasına yardımcı olur)
- Pargament modeline göre; dinin caydırıcılığının ve uzlaştırıcılığının bireylerin artan stres seviyelerinin zararlarından koruyan ılımlı işlev görmesini sağlaması

Yapılan araştırmaların bazılarında dini başa çıkma mekanizmasının genellikle kadınlar, dindar yaşlı bireyler ve sosyoekonomik ve eğitim seviyesi anlamında düşük kişiler olduğu görülürken, bazılarında ise dinin stres durumlarında stres ile başa çıkma mekanizma olarak başvurulan başa çıkma yöntemi olarak görülmektedir (Bucuka, 2019).

Yaşam Doymu

Yaşam doymu, bireylerin içinde bulunmakta olduğu yaşam koşullardan yana memnuniyet seviyelerinin yüksek olması ve bu doğrultuda istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilme olarak açıklanabilir. Kişinin yaşam doymu konusunda problemler yaşaması; kişinin yaşam kalitesinde meydana gelen düşüş ya da süregelen düşüklüğün sonucunda meydana gelmektedir. Yaşam doyumunun seviyesi çeşitli durumların artması veya azalması sonucunda belirlenmektedir. Bu tür durumlara örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- Duygusal refah
- Maddi refah
- Fiziksel refah
- Kişilerarası ilişkilere katılım
- Kişisel gelişim fırsatları
- Kişisel haklarda özgürlük
- Kadersel seçimlerde özgürlük

Kronik rahatsızlıklar, kişinin refah seviyesinde anlamlı düzeyde bir düşüş meydana getirmektedir. Bu tür engeli olan bireyler için yaşam kalitesi ve seviyesi endişe kaynağı olarak görülmektedir. Bu konuda bireyin göreceği sosyal destekler ve başvurduğu başa çıkma mekanizmaları bireyin yaşam alacağı mutluluk ve tatmin düzeyini belirlemede anlamlı derece önem taşımaktadır. Yaşamın genel anlamda değerlendirmesini ifade etmekte olan yaşam doymu, dört türe ayrılmaktadır. Bu türler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Total yaşam memnuniyeti
- Konuttan memnuniyet

- Mali memnuniyet
- Sosyal ilişkilerden memnuniyet

Engelli Bireylerde ve Yakın Çevrelerinde Yaşam Doyumu

Engelli bireylerde de yaşam doyumu anlamında birey, fiziksel refah anlamında problemlerle karşılaşacağı için endişe duygusu yaşanmaktadır. Bu kapsamda da bireye ve onun bakım ve sorumluluğunu üstlenen kişilere sosyal destek anlamında yapılabilecek her türden davranış onların yaşam kalitesini yükseltmek adına çok önemlidir. Bu süreçte, bireyler tarafından algılanan sosyal destek düzeyi artış gösterdikçe, kaygı düzeylerinde azalma görülmektedir (Diğer ve Ark., 2021).

Engelli bireylerinin aileleri yaşam kalitesi açısından incelendiğinde; (i) annelerin yaşam kalitelerinin, babalara oranla daha çok etkilendiği (genellikle engelli bireyin bakım ve sorumluluğunu annelerin üstlendiği görülmektedir), (ii) çevresinde kişi desteği bulunan ailelerin daha iyi yaşam kalitesine sahip olduğu (kendilerini toplumdan soyutlanmış hissetmeme ve utanç duygusunda azalma), (iii) ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olmasının sonucunda yaşam kalitelerinde düşüş olduğu görülmektedir.

Ailelerin engelli çocuklarının geleceğine ilişkin yaşamış oldukları belirsizlik, kaygı ve tükenmişlik hissi ailelerde farklı şekillerde kendisini göstermektedir;

- Sosyal hayattan kopma
- İçeride kapanma
- Komşuluk ilişkilerinde azalma
- Arkadaşlık kurmada zorluk

Bu tür durumlar da ailelerin ve engelli bireylerin sosyal hayatta geçici veya kalıcı şekilde kopukluk yaşamasına ve yaşam doyumu seviyelerinin düşmesine sebep olmaktadır.

Engelli Bireylere Çevresel Tepkiler

Akraba, komşu, iş ve sosyal çevrelerin tamamı bireyin çevresine girmektedir ve ilk tepkilerin neler olduğu sorulduğunda çevreden alınan ilk tepkilerin olumsuz nitelikte oldukları görülmektedir. Bu tepkilere örnekler şu şekilde sıralanabilir:

- Olumsuz tepkiler
- İnkâr etme
- Üzülme
- Dua etme
- Tepkisiz kalma

- Acıma ve beraberinde gelen sosyal destek

Çevreden alınan tepkilerin olumsuz ağırlıklı olması, ailelerin stres ve sorunlarla başa çıkma mücadelesinde yıkıcı etki oluşturmakta ve onları sosyal destekten yoksun hissetmektedir (Canarşlan ve Ark., 2015). Sosyal destekten yoksun hisseden bireyler yalnızlık duygusu hissetmekte ve toplumdan kopukluk yaşamaktadır.

Toplumun Gözünden Engelliler

Engelli bireyler, toplum tarafından farklı şekillerde algılanmaktadır ve bundan kaynaklı olarak topluma adapte olma süreçleri ve kabul görme durumları da farklılık kazanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre toplum gözünden engelliler hakkında belirli bir takım fikir ve düşünceler süregelmektedir:

- Engelli bireyler, toplum tarafından farklı algılanarak korku oluşturabilir.
- Bireylerin engellilere olan tutum ve davranışları, engel türüne göre değişebilir.
- Toplumda engeli olan bireylere yönelik olumsuz bir önyargı varlığını sürdürmektedir.
- Öncelikli hakları sebebi ile engelliler toplumdan dışlanmaya itilebilir.
- Bireylerin ailelerinde engel olup olmaması engellilere olan yaklaşımı şekillendirebilir.
- Engelli bireyler ile aynı ortamda bulunmak, toplumdaki olumsuz algıyı yıkmada önem taşıyabilir.

Yukarıda bahsedilmiş olan düşünceler, toplumda ağırlıklı olarak engelli bireylere karşı bir duvar meyilliği olabildiğini göstermektedir. Toplumda farklı olandan korkulması ve bu doğrultuda farklı olana karşı tavır ve davranışın değişkenlik gösterilmesi engelli bireylerin toplumdan dışlanmasına sebebiyet verebilmektedir (Peker ve Ark., 2024). Engelli bireylerin öncelikli haklarının olması ve bundan kaynaklı olarak öncelikli bir şekilde ilerleyebilmeleri, onların toplumdan ayrılmasına sebebiyet verebilir. İnsanoğlu yaratılış gereği kendisini ön planda tuttuğundan dolayı, içgüdüsel olarak bu durum onları rahatsız edebilir veya onları engeli olan bireylere karşı negatif önyargı içerisine sürükleyebilmektedir. Engelli bireyler ile aynı ortamda bulunmak ve onlara karşı davranışsal yaklaşımları öğrenebilmek; engelli bireylere topluma katabilmek adına önem taşımaktadır. Bu şekilde, engelli bireyler kendisini de toplumla bütünleşmiş hissedebilmektedir.

“Toplumun bedensel Engeli Olan Bireylere Tutumunun Belirlenmesi” Anketi

Anketin Amacı

Bedensel engellilere yönelik topluma yönlendirilen anket çalışması, toplumun engellilere olan bakışını ele alarak bedensel engelli bireyleri topluma kazandırmak için yapılan çalışmalara ışık tutma amacını taşımaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Anket formu, araştırmacıların literatürden toplanan bilgiler doğrultusunda elde ettiği veriler ile oluşturulmuştur. Veriler, çevrim içi (online) ortamda toplanmıştır ve verilerin istatistiksel analizi SPSS versiyon 25.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Anket, 20 adet sorudan oluşmuştur ve 1-5 arasındaki sorular demografik bilgilerden oluşmaktadır. Ankette yer alan 6-20 arasındaki sorularda “Likert tipi ölçek” kullanılmıştır. Likert ölçeği, yaygın bir şekilde kullanılmakta olan 5’li ölçek şeklinde uygulanmıştır. Katılımcıların görüşlerini net bir şekilde toplayabilmek adına kullanılmakta olan tek boyutlu ölçektir ve katılımcılara beş farklı cevap seçeneği sunmaktadır. Bu cevaplar sırası ile şu şekildedir: (i) kesinlikle katılmıyorum, (ii) katılmıyorum, (iii) kısmen katılmıyorum, (iv) katılıyorum, (v) kesinlikle katılıyorum.

Anket, 15 yaş ve üzeri 163 kadın (%65.7) ve 85 erkekten (%34.2) oluşan toplam 250 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcıların %3.6’sı 15-18, %42.4’ü 19-30, %28’i 31-50 ve %26’sı 51 ve üzeri olarak dörde ayrılmıştır. Katılımcıların %57.5’i beyaz yaka, %4.9’u mavi yaka ve %37.5’i ise çalışmayan olarak üçe ayrılmıştır. Eğitim durumları ilkokul/ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü mezuniyeti olarak dört gruba ayrılmıştır. %46.5’i ilkokul/ortaokul, %31.9’u lise, %13.2’si lisans ve %5.5 katılımcı ise lisansüstü programı mezunudur. Katılımcıların sosyoekonomik düzeyi düşük, orta ve yüksek olarak ayrılmıştır; %46.5’i düşük, %31.9’u orta ve %13.2’si ise yüksek düzey olarak kabul edilmiştir.

Yanıtlar sadece araştırmacılar tarafından ulaşılabilecek veri tabanında gizli tutulacak, bireysel olarak değerlendirilmeyecek ve hiçbir şekilde herhangi bir yerde açıklanmayacaktır.

Anket yer alan sorular aşağıdaki şekildedir:

1. Bedensel engelli bir bireyle arkadaş olmayı tercih etmem.
2. Bedensel engelli bir bireyle arkadaşlık etmekten hoşlanmam.
3. Bedensel engelli bir bireyle aynı iş yerinde çalışmayı tercih etmem.
4. Bedensel engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır.
5. Arkadaş grubumda bedensel engelli bir birey olmamasını tercih ederim.
6. Bedensel engeli olan bireyler toplumun sırtında bir yüküdür.
7. Bedensel engelli olan bireyler huysuz ve kaprislidirler.
8. Bedensel engelli olan bireyler kişisel hijyenlerine (öz bakımlarına) önem vermezler.

9. Bedensel engeli olan bireyler özel bakım almalı ve sosyal yaşama mümkün olduğunca katılmamalıdır.
10. Bedensel engeli olan bireyler kıskanç ve art niyetlidir.
11. Bedensel engeli olan bireyler bencildir.
12. Bedensel engeli olan bireylerin dış görünüşleri rahatsız edicidir.
13. Okulda ya da dışarıda bedensel engeli olan bireyle görüldüğüm zaman dışlandığımı hissediyorum
14. Okulda ya da dışarıda bedensel engeli olan bir bireyle görülmekten rahatsız olurum.

Hipotezler

Araştırma kapsamında katılımcılar hakkında beş hipotez öne sürülmüştür. Bu hipotezler bireylerin sağduyu seviyesini, yaşlara göre tutum ve davranışlarını, eğitim düzeylerine göre engellilik olgusuna yaklaşımlarını, sosyoekonomik düzeylerine göre engelliliğe karşı farkındalık düzeylerini ve meslek dağılımlarına göre davranışsal yaklaşımlarını anlamaya yönelik ortaya konmuştur. Hipotezler sırasıyla şu şekildedir:

Hipotez 1: Engelli bireylere karşı kadınlar daha sağduyuludur.

Hipotez 2: Bireylerin yaşı arttıkça engellilere karşı tutum ve davranışları olumlu yönde ilerler.

Hipotez 3: Bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça, engellilere karşı bilinç seviyeleri yükselir.

Hipotez 4: Bireylerin sosyoekonomik düzeyleri arttıkça, engellilere karşı farkındalıkları artar.

Hipotez 5: Beyaz yakalılar, mavi yakalılara veya çalışmayan bireylere göre engellilere daha sağduyulu bir yaklaşım içerisindedir.

BULGULAR

Anket uygulanmış olan 250 katılımcının verdikleri cevaplara göre bulgular farklı yönlerden değerlendirilmiştir. Değerlendirilen noktalar şu şekildedir:

- Cinsiyet
- Yaş
- Meslek
- Eğitim Durumu
- Sosyoekonomik Düzey

Cinsiyet Bağlamında Değerlendirme

“Engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır” önermesinde “kesinlikle katılmıyorum” cevabının anlamlılık seviyesi $p= 0,011$ olmuştur. Kadınların %51.22’sinin, erkeklerin ise %36.47’sinin “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. Kadınların oranı, erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

“Bedensel engeli olan bireyler toplumun sırtında bir yükür” önermesinde “kesinlikle katılmıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi $p= 0,005$ ’tr. Kadınların %81.21’inin, erkeklerin ise %65.88’inin “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. Kadınların oranı, erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

“Bedensel engeli olan bireyler özel bakım almalı ve sosyal yaşama mümkün olduğunca katılmamalıdır” cevabının anlamlılık düzeyi $p= 0,045$ ’tir. Kadınların %76.97’sinin, erkeklerin ise %61.90’ının “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. Kadınların oranı, erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

Yaş Bağlamında Değerlendirme

“Bedensel engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır” önermesinde “kesinlikle katılıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi 0,040’tır. 19-30 yaş aralığındaki katılımcıların %26.15’inin ve 19-30 yaş aralığındaki katılımcıların ise %9.34’ünün “kısmen katılıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. 51 ve üzeri yaşın oranı, 19-30 yaş aralığına oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

“Bedensel engeli olan bireyler huysuz ve kaprislidirler” önermesinde “kısmen katılıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi 0,015’tir. 51 ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların %26.15’inin, 19-30 yaş aralığındaki katılımcıların ise %9.34’ünün “kısmen katılıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. 51 ve üzeri yaşın oranı, 19-30 yaş aralığına oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

“Bedensel engeli olan bireyler kişisel hijyenlerine (bakımlarına) önem vermezler” önermesinde “katılmıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi 0,042’dir. 51 ve üzeri yaş aralığındaki katılımcıların %50.77’sinin, 19-30 yaş aralığındaki katılımcıların ise %29.25’inin “katılmıyorum” cevabını vermiş olduğu görülmektedir. 51 ve üzeri yaşın oranı, 19-30 yaş aralığına oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

Meslek Bağlamında Değerlendirme

“Bedensel engelli bir bireyle arkadaşlık etmekten hoşlanmam” önermesinde “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevaplarının anlamlılık düzeyi $p<0,001$ ’dir. Çalışmayan

katılımcıların %80.43'ünün ve mavi yakalılarının %41.67'sinin "kesinlikle katılmıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Çalışmayan katılımcıların oranı, mavi yakalılara oranla anlamlı düzeyde yüksektir. "Katılmıyorum" cevabını ise mavi yakalılarının %58.33'ünün ve çalışmayanların %11.96'sinin vermiş oldukları görülmüştür. Mavi yakalılarının oranı, çalışmayan katılımcılara oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

"Bedensel engelli bir bireyle aynı iş yerinde çalışmayı tercih etmem" önermesinde "kesinlikle katılmıyorum" cevabının anlamlılık düzeyi 0.048'dir. Çalışmayan katılımcıların %81.52'sinin, mavi yakalılarının ise %50.00'sinin "kesinlikle katılmıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Çalışmayan katılımcıların oranı, mavi yakalılara oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

"Bedensel engeli olan bireyler kişisel hijyenlerine (öz bakımlarına) önem vermezler" önermesinde "kısmen katılıyorum" cevabının anlamlılık düzeyi 0,015'tir. Çalışmayan katılımcıların %10.87'sinin, beyaz yakalılarının ise %2.84'ünün "kısmen katılıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Çalışmayanların oranı, beyaz yakalılara oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

"Bedensel engeli olan bireyler kıskanç ve art niyetlidir" önermesinde "kısmen katılıyorum" cevabının anlamlılık düzeyi 0,013'tür. Mavi yakalılarının %8.33'ü "kısmen katılıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Mavi yakalılarının oranı, diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

Eğitim Durumu Bağlamında Değerlendirme

"Bedensel engelli bir bireyle arkadaş olmayı tercih etmem" önermesinde "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" cevaplarının anlamlılık düzeyi 0,018'dir. İlkokul/ortaokul mezunlarının %20.00'sinin, lise mezunlarının %2.3'ünün, lisans mezunlarının %1.42'sinin ve lisansüstü mezunlarının %1.67'sinin "katılıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. İlkokul/ortaokul mezunlarının oranı, diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksektir. "Kesinlikle katılıyorum" cevabını ise ilkokul/ortaokul mezunlarının %20.00'sinin ve lise mezunlarının ise %2.33'ünün vermiş oldukları görülmüştür. İlkokul/ortaokul mezunlarının oranı, diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

"Bedensel engeli olan bireyler kişisel hijyenlerine (öz bakımlarına) önem vermezler" önermesinde "katılmıyorum" cevabının anlamlılık düzeyi 0,006'dır. Lisansüstü mezunlarının %50.00'sinin, lise mezunlarının %23.26'sinin ve ilkokul/ortaokul mezunlarının ise %20.00'sinin "katılmıyorum" cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Lisansüstü ve lisans mezunlarının oranları; ilkokul/ortaokul ve lise mezunların oranlarına göre anlamlı düzeyde yüksektir.

“Okulda ya da dışarıda bedensel engeli olan bireyle görüldüğüm zaman dışlandığımı hissediyorum” önermesinde “kesinlikle katılmıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi 0,038’dir. Lisans mezunlarının %79.86’sının ve lisansüstü mezunlarının ise %60.00’inin “kesinlikle katılmıyorum” cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Lisans mezunlarının oranı, lisansüstü mezunlarının oranına göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Sosyoekonomik Düzey Bağlamında Değerlendirme

“Bedensel engelli bir birey çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır” önermesinde “kesinlikle katılıyorum” cevabının anlamlılık düzeyi 0,039’dur. Düşük düzey gelirlilerin %7.69’unun “kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiş oldukları görülmüştür. Düşük düzey gelirlilerin oranı, diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

“Bedensel engeli olan bireyler toplumun sırtında bir yükür” önermesinde “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevaplarının anlamlılık düzeyi 0,003’tür. Düşük düzey gelirlilerin %15.38’inin ve yüksek düzey gelirlilerin %2.70’inin “kesinlikle katılıyorum” cevaplarını vermiş oldukları görülmüştür. “Katılıyorum” cevabını ise düşük düzey gelirlilerin %7.69’unun ve yüksek düzey gelirlilerin %2.70’inin vermiş oldukları görülmüştür. Düşük düzey gelirlilerin oranı, diğerlerine oranla anlamlı düzeyde yüksektir.

TARTIŞMA

Ankette yer alan sorulara verilen cevaplar farklı bağlamlardan ele alınarak değerlendirilmiştir. Cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde; “*Engelli bir birey, çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır*” görüşüne erkekler, kadınlara oranla daha yüksek ölçüde katılmaktadır. Bu durumun sebepleri farklı şekillerde değerlendirilebilir. Kadınların aktif bir şekilde iş hayatında yer alıp almaması bu oranda değişikliğe sebep olabilmektedir. Aktif iş hayatındaki çalışma hızı, çalışma koşulları ve çalışma süresi gibi durumları ancak aktif olarak çalışan kişiler tam anlamı ile bilebileceğinden dolayı ankette yer alan çalışmayan kesimde kadınlar yoğunluklu ise tam olarak bilemeyebilirler. Farklı olarak; kadınlar, yaradılış olarak daha duygusal ve detaycı olduğundan dolayı bedensel engellilere yönelik yaklaşımlara erkeklere göre daha duygusal ve empatiye yönelik tutumlar şeklinde gerçekleşebilir. “*Bedensel engelli olan bireyler, toplumun sırtında bir yükür*” olarak değerlendirilmesi görüşüne erkek kadınlara oranla daha yüksek ölçüde katılmaktadır. Ataerkil toplum yapısında ekonomik yük erkeklerin sırtındadır ve ağırlıklı olarak ailenin maddi geçimini erkekler üstlenmektedir. Bu durumdan ötürü, erkekler bedensel engeli olan bireyleri toplumun sırtında bir yük olarak görüyor olabilir. “*Bedensel engeli olan bireyler, özel bakım almalı ve sosyal yaşama mümkün olduğunca katılmamalıdır*” görüşüne kadınlar, erkeklere oranla daha yüksek ölçüde katılmaktadır. Bu düşüncenin ardında, izole bir yaşam sürerek, bedensel engelli bireylere yaşam doyumu ve kalitesi

anlamında daha konforlu ve ileri düzeyde bir yaşam sunulabileceği düşüncesi değerlendirilebilir.

Yaş bağlamında değerlendirildiğinde; *“Bedensel engelli bir birey, çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır”* görüşüne 19-30 yaş aralığı, 51 ve üzeri yaşa oranla daha yüksek ölçüde “kısmen katılıyorum” cevabını vermiştir. 19-30 yaş aralığındaki bireyler, 51 ve üzeri yaştaki bireylere göre daha az yaşam tecrübesine ve buna paralel olarak bilinç seviyesine sahip olabilir. İnsanların hayata dair görüşleri ve yaşanmışlıkları arttıkça, durumları kaldırabilme ve kabul edebilme süreçleri artabilir ya da azalabilir. *“Bedensel engeli olan bireyler huysuz ve kaprislidirler”* görüşüne 19-30 yaş aralığındaki bireyler, 51 ve üzeri yaştaki bireylere oranla daha yüksek ölçüde “kısmen katılıyorum” cevabını vermiştir. Önceki önermenin değerlendirmesinde yaşam tecrübesine ve bilinç düzeyine bağlı olarak bireylerin durumları ve kişileri kaldırabilme ve kabul edebilme süreçlerinin farklılık gösterilebileceğine değinilmişti. Bu değerlendirme ve görüş, bu önermede de aynı şekilde geçerlilik gösterebilir. *“Bedensel engeli olan bireyler kişisel hijyenlerine (öz bakım) önem vermezler”* önermesinde 51 ve üzeri yaştaki bireylerin, 19-30 yaş aralığındaki bireylere oranla daha yüksek ölçüde katılmadığı görülmüştür. Bu noktada yaş arttıkça, kişilerin hayatlarındaki bedensel engeli olan bireylerle karşılaşma olasılıklarının artmış olma durumu değerlendirilebilir. Bu noktada, karşılaşmış ve/veya tanışıklığı bulunulan bedensel engelli bireyin karşıdaki kişi tarafından öz bakım bağlamındaki intibas olumsuz olmuş olabilir. *“Bedensel engelli bir bireyle arkadaşlık etmekten hoşlanmam”* önermesinde 51 ve üzeri yaş aralığındaki bireylerin, 19-30 yaş aralığındaki bireylere oranla daha yüksek ölçüde katılmadıkları görülmüştür. Yaş arttıkça, kişilerin toplumda farklı olan kişilerden utanma duygularının ve onları farklılaştırmaya yönelik davranışlarının azaldığı yorumu, aksine topluma dahil etmeye ve kabullenmeye yönelik içgüdüsel yöneliminin arttığı yorumu yapılabilir.

Meslek bağlamında değerlendirildiğinde; *“Bedensel engelli bir bireyle aynı iş yerinde çalışmayı tercih etmem”* önermesinde çalışmayanların, mavi yakalılara oranla daha yüksek oranla katılmadıkları görülmüştür. *“Bedensel engeli olan bireyler kişisel hijyenlerine (öz bakımlarına) önem vermezler”* önermesinde çalışmayanların, mavi yakalılara oranla daha yüksek oranda kısmen katıldıkları görülmüştür. *“Bedensel engeli olan bireyler kıskanç ve art niyetlidir”* önermesinde mavi yakalıların diğerlerine oranla daha yüksek oranda kısmen katıldıkları görülmüştür. Genel olarak bakıldığında; her üç kesimin de (mavi yakalı, beyaz yakalı, çalışmayan) bedensel engellilere yönelik düşüncelerinin, tavır ve tutumlarının düşük oranda olumsuz olarak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim durumu bağlamında değerlendirildiğinde; *“Bedensel engelli bir bireyle arkadaş olmayı tercih etmem”* önermesinde ilkökul mezunlarının, diğerlerine oranla daha yüksek oranda katıldıkları ve kesinlikle katıldıkları görülmüştür. *“Bedensel engeli olan bireyler*

kişisel hijyenlerine (öz bakımlarına) önem vermezler” önermesinde lisansüstü ve lisans mezunlarının, ilkokul/ortaokul ve lise mezunlarına oranla daha yüksek oranda katılmadıkları görülmüştür. Bu noktada lisansüstü mezunlarının özellikle lise ve ilkokul/ortaokul mezunlarına göre bilinç ve farkındalık seviyesi anlamında daha yüksek seviyede oldukları görülmüştür. Okulda ya da dışarıda bedensel engeli olan bireyle görüldüğüm zaman dışlandığımı hissediyorum” önermesinde lisans mezunlarının diğerlerine oranla daha yüksek seviyede kesinlikle katılmadığı görülmüştür. Lisans mezunlarının oranının, lisansüstü mezunlarına oranla bile daha yüksek seviyede katılmamaları, hem yaşın hem de eğitim seviyesinin birlikte harmanlanması sonucu olabilir. Kişilerin hala genç yaş aralığında olması hem de lise düzeyinin üstünde bir eğitim görmeleri engellileri anlama ve hem de empati kurma açısından onları bir seviye ileriye taşımada katkı sağlamış olabilir.

Sosyoekonomik düzey bağlamında değerlendirildiğinde; *“Bedensel engelli bir birey, çalışmakta olduğu iş yerinde işleri yavaşlatır”* önermesinde düşük düzey gelirliler, orta düzey gelirlilere oranla daha yüksek oranda kesinlikle katılmamıştır. *Bedensel engeli olan bireyler, toplumun sırtında bir yükür”* önermesinde düşük gelirliler, diğerlerine oranla daha yüksek oranda kesinlikle katılmış ve katılmıştır. Genel olarak bakıldığında her üç grup da (düşük gelirliler, orta gelirliler, yüksek gelirliler) oldukça düşük oranlarda bedensel engellilere yönelik olumsuz bir tutum içerisindedir. Ancak, düşük düzey gelirliler kişilerin engelli bireylerin toplumun sırtında bir yük olduğu görüşü diğerlerine göre biraz daha güçlüdür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anket sonuçlarına bakıldığında, yapılmış olan bu çalışma toplumda engellilere bakış açısının olumlu doğrultuda da olabileceği ve bu noktada ilerleyebileceği konusunda umut vaat edici olmuştur. Çalışma, toplumdaki farklılıklara sahip olan bireyler kapsamına giren bedensel engelli bireylerin farklılıklarından değerlendirilmesini hedef almıştır. Toplumdaki farklılığı, olumsuz davranışlar bağlamında olacak şekilde sorular hazırlanarak değerlendirmiştir.

Katılımcıların engellilik algısının demografik özellikle göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında daha çok etkileyen özelliğin cinsiyet olduğu görülebilir. Kadınların, erkeklere oranla biraz engellilere karşı daha duyarlı ve hassas oldukları sonucuna varılmıştır.

Bedensel engellilere yönelik bilinçlendirme ve farkındalık çalışmalarının artırılması ve bu çalışmaların kamu spotu şeklinde toplum genelinde yaygınlaşmış olan sosyal medya aracılığıyla yapılabilmesi farkındalığın hızlı ve yaygın bir şekilde yaptırılabilmesi adına önem taşımaktadır.

Akademik anlamda yazılacak olan araştırma makaleleri ise lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerine sahip bireylerin farkındalık seviyelerini artırma kapsamında faydalı olabilir. Akademisyenlerin farkındalık seviyelerinde artış sağlanması, bireylerin farkındalık seviyelerini yazacakları araştırma makaleleri sayesinde öteki nesillere aktarılabilmesi adına önem taşımaktadır. Bilinçli akademisyenler, daha etkin araştırma makaleleri de sunabilecek ve sadece akademisyenlere yönelik değil, makaleleri okuyacak olan toplumun bilinçlenme seviyesinde ise artışa katkı sağlayabilecektir (Çaha, 2016).

Okullarda düzenlenecek eğitim programları kapsamında öğrencilerin algı ve bilinç düzeylerine uygun eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimler aracılığıyla, akranlararası iletişim seviyesi güçlendirilebilir ve çocuk yaştaki engelli bireylerin toplumdan soyutlanmasının önüne geçilmesinde önemli bir adım teşkil edebilir. Ayrıca, bilinç seviyesi yüksek bir yeni nesil toplumun geneli için bedensel engelli bireylerin kabul edilmesinde ve onlara sosyal yaşam desteği sunulmasında önem taşımaktadır.

Kaynakça:

[1] Bucuka, Y. (2022). Engelli Çocuk Annelerinin Sosyal Destek, Yaşam Doyumu ve Dini Başa Çıkma Durumları. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 97-124.

[2] Yıldırım, B., & Yılmaz, Ö. (2023). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşam Deneyimleri: Kabul Süreçleri ve Güçlüklerle Baş Etme Durumları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (3), 1667-1680.

[3] Diğer, H., & Yıldız, A. (2021). Engelli Bireylere Yönelik Toplumsal Algı: Fırat Üniversitesi Örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 8 (15), 67-84.

[4] Canarlan, H., & Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 13-31.

[5] Bucuka, Y. (2019). Engelliler, Din ve Sosyal Dışlanma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 899-929.

[6] Diğer, H., & Yıldız, A. (2021). Engelli Bireylere Yönelik Algı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2), 807-822.

[7] Çaha, H. (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 5 (10), 123-150.

[8] Peker, F., Köroğlu, Ö., & Yazıcıoğlu, K. (2024). Sonradan Kazanılmış Bedensel Engeli Olan Bireylerde Yaşam Doyumu, Benlik Saygısı ve Sosyal Dışlanma Arasındaki İlişki ve

Sosyal Katılımın Engellenmesine Yol Açan Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24 (63), 407-431.

[9] Duman, N., & Doğanay, G. (2017). Toplumsal Dışlanma Pratikleri Üzerinden Trabzon'da Engelli Kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20 (2), 1-48.

[10] Sarıgül, A. (2016). *Bedensel engellilerde sosyal dışlanma Ağrı ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

9- SAĞLIK PERSONELLERİNİN MADDE BAĞIMLISI KİŞİLERE KARŞI FARKINDALIK BİLİMSEL ARAŞTIRMASI

Tuğba Duvar, Doktora Öğrencisi, İstinye Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi Kimya Doktora Programı, 0000-0002-1188-0280, tugbaduvar90@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş ve Amaç: Sağlık personellerinin madde bağımlısı bireylere yönelik tutumlarını, düşüncelerini araştırmak ve sağlık hizmeti sunumunda etik ilkelere uygunluğunu incelemektir. Araştırma, sağlık profesyonellerinin madde bağımlısı kişiler ile ilgili tutumlarını ele alarak, bu tutumların tedavi süreçlerine, hasta-hekim ilişkisine ve toplumsal etkileşimlere etkisini anlamayı amaçlamaktadır. **Gereç ve Yöntem:** Sağlık personellerinin madde bağımlısı kişilere karşı farkındalık bilimsel araştırması, İstanbul'un Avrupa bölgesinde yer alan Şişli, Kâğıthane, Beyoğlu, Sarıyer ve Eyüp ilçelerinde çalışan doktor, eczacı, hemşire, kalfa ve tıbbi sektereler ve benzeri gibi sağlık personellerini kapsamaktadır. Araştırma, 18 yaş üstü ve sağlık sektöründe hizmet veren katılımcılar ile yapılmıştır. Anketler yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ön çalışması yapılan bu araştırmaya 69 sağlık personeli katılmıştır. Bu araştırma anket formu şeklinde yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Anket formu, demografik sorular, profesyonel meslek hayatlarındaki davranışlarını ve sosyal hayatlarında madde bağımlılarına karşı düşünceleri hakkındaki sorulardan oluşmaktadır. **Bulgular:** Araştırmaya katılanların % 73,9'u doktor, %5,8'i eczacı, %5,8'i hemşire, %5,8'i eczacı kalfası, %4,3'ü tıbbi sekreter ve %4,3'ü diğer meslek gruplarındandır. Çalışmaya katılanların % 27,9'u 35-44 yaş aralığında ve %25'i ise 45-54 yaş aralığında yer almaktadır. Erkek personel 35 kişi ile %50,7 ve kadın çalışan 34 kişi ile %49,3'tür. Meslekte 20 yıl ve üzeri çalışanlar 31 kişi olup, oranı %44,9'dur. Ankete katılanlardan 39 kişi madde bağımlısı kişiler ile yılda 3-4 kez karşılaştıklarını belirtmiştir. Çalışma ortamında her gün madde bağımlısı kişiler ile karşılaşanlar ise 3 kişidir. 7 kişi madde bağımlısı kişilerden şiddet gördüğünü belirtmiştir. Usulsüz ilaç teminine zorlanan sağlık personeli 20 kişidir. Şiddet görenler %10,1 şeklinde olup en fazla sözel şiddete (7 kişi), ardından fiziksel şiddete uğrayanlar (6 kişi) gelmiştir. Madde bağımlılığına karşı önleyici tedbirlerin toplumda uygulanabilirliğini %42'si az uygulanabilir bulmuştur. **Sonuç:** Madde bağımlılığı tedavi edilmesi gereken ve hayati tehlikeye neden olan bir durum olarak tanımlanabilir. Madde bağımlılığında sağlık personellerinin eğitim ve farkındalık düzeyini arttırmak, tedavi gören ve görmek isteyen bağımlılar için olumlu etki göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Sağlık Çalışanı, Farkındalık, Davranış, Şiddet.

AWARENESS RESEARCH OF HEALTHCARE PROFESSIONALS TOWARDS SUBSTANCE DEPENDENT INDIVIDUALS: A SCIENTIFIC INQUIRY

ABSTRACT

Objective: The aim of this research is to investigate the attitudes and thoughts of healthcare professionals towards substance-dependent individuals and to examine their compliance with ethical principles in the provision of healthcare services. By addressing the attitudes of healthcare professionals towards substance-dependent individuals, this research aims to understand the impact of these attitudes on treatment processes, doctor-patient relationships, and societal interactions. **Materials and Methods:** The research on the awareness of healthcare professionals towards substance-dependent individuals encompasses doctors, pharmacists, nurses, assistants, and medical secretaries working in the Şişli, Kağıthane, Beyoğlu, Sarıyer, and Eyüp districts located in the European region of Istanbul. The study was conducted among individuals aged 18 and above employed in the healthcare sector. Surveys were conducted through face-to-face interviews. Sixty-nine healthcare professionals participated in the preliminary study of this research. The research was conducted in the form of a questionnaire administered through face-to-face interviews. **Results:** The questionnaire consisted of demographic questions, inquiries about their professional behaviors, and their thoughts on substance-dependent individuals in their social lives. Of the participants, 73.9% were doctors, 5.8% were pharmacists, 5.8% were nurses, 5.8% were pharmacy assistants, 4.3% were medical secretaries, and 4.3% belonged to other professional groups. Regarding age distribution, 27.9% of the participants were in the 35-44 age group, while 25% were in the 45-54 age group. Male personnel accounted for 50.7% (35 individuals), while female employees accounted for 49.3% (34 individuals). Thirty-one individuals, representing 44.9%, had worked in the profession for 20 years or more. Thirty-nine participants stated that they encountered substance-dependent individuals 3-4 times a year. Three individuals encountered substance-dependent individuals every day in their work environment. Seven individuals reported experiencing violence from substance-dependent individuals, while twenty individuals were coerced into obtaining drugs unlawfully. Among those who experienced violence, 10.1% (7 individuals) experienced verbal abuse, followed by physical abuse (6 individuals). Forty-two percent of the respondents found the applicability of preventive measures against substance dependence in society to be low. **Conclusion:** Substance dependence is a condition that requires treatment and poses a risk to life. Enhancing the education and awareness levels of healthcare professionals regarding substance dependence should be considered beneficial for both those undergoing treatment and those seeking treatment.

Keywords: Substance Dependence, Healthcare Worker, Awareness, Behavior, Violence.

Giriş

Madde bağımlılığı tedavi edilmesi gereken ve hayati tehlikeye neden olan bir durumdur. Günümüzde bağımlılık yapan maddelere erişimin giderek kolaylaşması nedeniyle yaygınlaşması, sağlık kuruluşlarında tedavi gören hasta sayısını arttırmaktadır. Ancak sağlık çalışanlarının bu hasta grubuna karşı düşünceleri olumsuz olabilmektedir. Sağlık personelinin sert davranışları, bağımlı kişiyi sorumsuz olarak atfetmesi, ona zarar verebileceği düşüncesi ile korkması ve damgalama gibi düşünceleri ve davranışları olabilmektedir (Van Boekel et al. 2014). Yapılan araştırmada, sağlık çalışanlarının büyük bir kısmı madde bağımlılığının bir beyin hastalığı olduğunu, yine de sosyal ortamı paylaşma konusunda daha çekimser oldukları bulunmuştur. Toplumda, madde bağımlılığı ile suçun ilişkisinin doğru orantılı şekilde arttığı düşünülmektedir. Madde bağımlılığı ile ilgili eğitim almış sağlık personelinin kanısı ise daha pozitif bulunmuştur (Şaşman Kaylı et al. 2020). Madde bağımlısı kişilerin katıldığı bir çalışmada, kişilerin en çok damgalanma nedeniyle düşük benlik ve düşük özsaygılı oldukları ve depresyon, anksiyete, uyku sorunları yaşadıkları gözlemlenmiştir (Birtel, Wood, and Kempa 2017). Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın raporunda, madde bağımlıların yaklaşık %30'u kendi kendine bırakmayı denemiş, %35'i de tedavi olmak istediğini belirtmiştir (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Müdürlüğü 2023). Diğer bir araştırmada, sağlık personellerinin %51'i madde bağımlıların motivasyon düşüklüğü olduğunu, %59'u ise madde bağımlıların dürüst olmadığını ve anti sosyal olduklarını düşünmektedir (Cazalis, Lambert, and Auriacombe 2023). Madde bağımlısı tedavi olmak isterken çevrenin bu olumsuz tutum ve davranışlarından etkilenenmekte, diğer bir taraftan da sağlık hizmetini veren kişilerin kendilerini güvensiz hissedebilmekte veya bağımlı kişiyi damgalayabilmektedir. Bu iki durum hem sağlık personellerini hem de tedavi görmek isteyen kişiyi olumsuz etkileyebilmektedir.

Yapılan bir meta-analiz araştırmasında, sağlık çalışanlarının %51'i tütün kullanım bozukluğu olan kişilerin motivasyon eksikliği olduğunu, Madde kullanım bozukluğu (SUD) olan kişilerin manipülatör, sınırlı ve düşük motivasyonda olduğu, alkol kullanım bozukluğu olan kişilerin tedavisinin zor ve alkol kullanımı konusunda dürüst olmadıklarını düşündüklerini belirtmiştir. Pek çok hemşire madde kullanan kişilerin şiddet eğilimi gösterebileceğini ve intravenöz madde kullanan kişilerin de HIV enfeksiyonu sebebiyle tehdit oluşturduğunu düşünmektedir (Cazalis, Lambert, and Auriacombe 2023).

Ayrıca opioid kullanımı bozukluğu (OUD: opioid use disorder;) tedavisinde ırksal eşitsizlikler ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde siyah bireyler arasında opioid kaynaklı aşırı dozlar en hızlı artışı göstermektedir. Bu durumu COVID-19 pandemisi daha da kötüleştirmiştir. Ancak, Siyah bireylerin, OUD tedavisinde altın standart olan ilaçlarla tedaviye başlama olasılığı, beyaz bireylere göre daha düşüktür. Siyah OUD hastalarının, beyaz hastalara kıyasla herhangi bir OUD tedavi hizmeti kullanma olasılığı yarı yarıyadır. Ayrıca, aşırı doz nedeniyle acil servise başvuran Siyah

bireylerin, takip bakımı ve davranışsal danışmanlık alma ya da bir tedavi programına yönlendirilme olasılıkları beyaz bireylerden daha düşüktür (Khatri et al. 2023).

Gereç ve Yöntem:

Bu araştırmanın amacı, sağlık personellerinin madde bağımlısı bireylere yönelik tutumlarını, farkındalıklarını ve düşüncelerini araştırmak ve araştırılması hedeflenen tutumların etik yönlerini değerlendirmek ve sağlık hizmeti sunumunda etik ilkelere uygunluğunu incelemektir. Araştırma, sağlık profesyonellerinin madde bağımlılığıyla ilgili tutumlarını ele alarak, bu tutumların tedavi süreçlerine, hasta-hekim ilişkisine ve toplumsal etkileşimlere etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, katılımcıların gizliliği ve rızası gibi etik kurallara uyulması, araştırma sürecinin sağlıklı ve güvenilir sonuçlar elde etmesini sağlamak için temel prensipleri oluşturmaktadır.

Araştırma, 18 yaşından büyük ve sağlık sektöründe çalışanlara yönelik yapılmıştır. Anketler yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ön çalışması yapılan bu araştırmaya 69 sağlık personeli katılmıştır. Anket formu, demografik sorular, profesyonel meslek hayatlarındaki davranışlarını ve sosyal hayatlarında madde bağımlılarına karşı düşünceleri hakkındaki sorulardan oluşmaktadır. Anket formu, sağlık personellerinin madde bağımlılığı ile ilgili güncel bilgileri takip etme alışkanlığı, madde bağımlıları ile karşılaşma sıklığı, madde bağımlısı kişi tarafında hiç şiddete maruz kalıp kalmadığı, usulsüz ilaç temini için zorlanıp zorlanmadığı, bağımlılık yapan maddeler ile ilgili genel bilgi düzeyi, bağımlı kişiler ile bir sosyal ortamı paylaşmak isteyip istemeyeceği, bağımlılık ile ilgili bilgi seviyesi, bağımlılıkla mücadele eden kurumları bilip bilmediği, güncel tedavi yaklaşımlarını ne kadar sıklıkla takip ettiği, bağımlılığı ahlaki veya iradi bir sorun olarak değerlendirmesi, bağımlılığın kişilik zayıflığı ile bağdaştırması, ilaç tedavisi ve rehabilitasyon girişimleri ile ilgili düşünceleri, bağımlı kişiler ile evlenme konusundaki düşünceleri, kapı komşusu veya aynı semtte yaşama konusundaki düşünceleri, suça eğilim gösterme ile ilgili fikirleri, işe girmeleri ve çalışmaları ile ilgili düşünceleri, küçük düşürme-damgalama- utanma gibi duygu durumları hakkında fikirleri gibi konularda sorular içermektedir. Çalışmada; sağlık personellerinin bağımlı kişiler hakkında düşünce ve tavırları demografik sorular ve önerme soruları ile değerlendirilerek karşılaştırması yapılmıştır.

Bulgular:

Araştırmaya katılan 69 kişidir. Katılanların demografik özellikleri ise, % 73,9'u doktor, %5,8'i eczacı, %5,8'i hemşire, %5,8'i eczacı kalfası, %4,3'ü tıbbi sekreter ve %4,3'ü diğer meslek gruplarındandır. Çalışmaya katılanların yaş dağılımları, % 27,9'u 35-44 yaş aralığında ve %25'i ise 45-54 yaş aralığında yer almaktadır. Erkek personel 35 kişi ile %50,7 ve kadın çalışan 34 kişi ile %49,3'tür. Meslekte 20 yıl ve üzeri çalışanlar 31 kişi olup, oranı %44,9'dur. Tıpta uzmanlığı olan 48 kişidir.

Madde Bağımlılığı ile İlgili Bilgi ve Deneyimler Değerlendirmesi;

Katılımcılar, madde bağımlılığı ile mücadele eden kurumlardan en çok AMATEM, Yeşilay ve ÇEMATEM hakkında bilgi sahibidir. Yılda 3-4 kez bağımlı bireyle karşılaştığını belirtenlerin sayısı 39'dur. Çalışma ortamında her gün madde bağımlısı kişilerle karşılaşmaların sayısı ise 3'tür. Madde bağımlısı kişilerden şiddet gördüğünü belirten katılımcı sayısı 7'dir. Usulsüz ilaç teminine zorlanan sağlık personeli sayısı ise 20 (%29) olarak belirlenmiştir. Şiddet görenlerin oranı %10,1 olup, en fazla sözel şiddete (%10,1) ve ardından fiziksel şiddete (%8,7) maruz kalmışlardır.

Madde Bağımlılığına Karşı Tutumların Değerlendirilmesi

Katılımcıların %42'si madde bağımlılığına karşı önleyici tedbirlerin toplumda az uygulanabilir olduğunu düşünmektedir. Genel bilgi düzeyleri sorulduğunda, katılımcıların %20'si yeterli, %3'ü çok yeterli ve %51'i orta düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Tedavi konusundaki gelişmeleri takip etme alışkanlığına bakıldığında, %55'i hiç takip etmediğini, %33'ü yıllık, %11'i ise aylık ve haftalık olarak takip ettiğini ifade etmiştir. Madde bağımlılığı ile ilgili eğitim alanların sayısı sadece 12 kişidir.

Madde Bağımlılığına Yönelik İnançların Değerlendirilmesi

Katılımcıların %42'si madde bağımlılığına karşı önleyici tedbirlerin az uygulanabilir olduğunu düşünmektedir. Madde bağımlılığının zihinsel bir rahatsızlık olduğuna tamamen katılanlar %9, oldukça katılanlar %26, orta düzey katılanlar %35, çok az katılanlar %13 ve hiç katılmayanlar %17'dir. Kişilik yapısının zayıflığından kaynaklandığı düşüncesine katılım oranları; tamamen katılan %17, oldukça katılan %31, orta düzey katılan %19, çok az katılan %17 ve hiç katılmayan %16'dır.

Madde Bağımlılığı ve Toplumsal Algının Değerlendirilmesi

Katılımcıların %44'ü "Madde bağımlılığı yapan kimi maddeler uyuşturucu, kimisi de uyarıcı özellik gösterir" cümlesine tamamen katılmakta, %36'sı oldukça katılmakta, %12'si orta düzeyde katılmakta, %7'si çok az katılmakta ve %1'i hiç katılmamaktadır. Sigara ve türevleri (pipo, nargile vb.) bağımlılığa yol açabileceğini düşünenlerin oranı %42'dir. Kişilerin bağımlı olmasında çevrenin, ruhsal nedenlerin ve ebeveynlerinin etkisi olduğuna herkes katılmış, hiç katılmıyorum seçeneğini kimse tercih etmemiştir.

Madde Bağımlısı Kişilere Yönelik Tutumların Değerlendirilmesi

Madde bağımlısı kişilerin tedavi ile iyileşebileceği önermesine tamamen katılan %33, oldukça katılan %42, orta düzey katılan %13, çok az katılan %10 ve hiç katılmayan %2'dir. Tedavinin yanında rehabilitasyonun önemli olduğuna katılım oranı ise; tamamen katılanlar %32, oldukça katılanlar %49, orta düzey katılanlar %16 ve çok az katılanlar %3'tür. "En iyi tedavi yöntemi toplum içinde olandır" fikrine %6'sı hiç katılmamış, %9'u çok az katılmış, %24'ü orta düzeyde katılmış, %51'i oldukça katılmış ve %10'u tamamen katılmıştır.

Madde Bağımlısı Kişilerle İlişkilerin Değerlendirilmesi

Madde bağımlısı kişi ile evlenilebilir fikrine tamamen katılan %6'dır. Bu duruma hiç katılmayan ve çok az katılanlar %62 oranındadır. Orta düzey ve oldukça katılanlar ise %32'dir. Kapı komşusu olma fikrine 19 kişi hiç katılmamış, 19 kişi çok az katılmış, 16 kişi

orta düzeyde katılmış, 11 kişi oldukça katılmış ve sadece 4 kişi tamamen katılmıştır. Aynı semtte yaşama önerisine tamamen katılan 7, oldukça katılan 19, orta düzey katılan 18, çok az katılan 14 ve hiç katılmayan 11 kişidir.

Madde Bağımlısı Kişilerin İş ve Sosyal Yaşamdaki Yeri Hakkındaki Değerlendirmeler

Madde bağımlısı bireylerin işe kabul edilmemesi gerektiğini ifade edenlerin sayısı 30, işe kabul edilmesi gerektiğini savunanların sayısı ise 23'tür. Çekimsiz kalanlar ise 16 kişidir. Aynı sosyal ortamda bulunmanın sorun olmayacağına tamamen katılanlar %4, oldukça katılanlar %16, orta düzey katılanlar %33, çok az katılanlar %31 ve hiç katılmayanlar %16'dır. Bağımlı kişilerin suça eğilim göstermeyebileceği önermesine tamamen katılanlar 5 kişi, oldukça katılan 10 kişi, orta düzey katılan 26 kişi, çok az katılan 19 kişi ve hiç katılmayan 9 kişidir.

Damgalama ve Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Bir kişinin madde bağımlısı olması ona olan tavrı değiştirmemeli ifadesine tamamen katılanlar 7 kişi, oldukça katılan 20 kişi, orta düzey katılan 21 kişi, çok az katılan 16 kişi ve hiç katılmayan 5 kişidir. Aileden ya da çevreden birinin madde bağımlısı olduğu öğrenilmesi kişiyi küçük düşürmez ifadesine tamamen katılanlar 11, oldukça katılanlar 20, orta düzey katılanlar 18, çok az katılanlar 14 ve hiç katılmayanlar 6 kişidir. Bağımlı kişilerin dışlanmaması gerektiğine tamamen katılanlar 18 (%26), dışlanması gerektiğine katılanlar ise 7 (%10) kişidir.

Madde bağımlısı kişilerin hedef ve amaçlarına yönelmesinin tedavi sürecine olumlu katkı sağlayacağını düşünenlerin sayısı 56'dır. Olumlu ya da olumsuz bir katkısı olmayacağını düşünenler ise 13 kişidir. Madde bağımlısı kişilerin sorumluluklarını üstlenebileceğine tamamen katılanlar %4, oldukça katılanlar %32, orta düzeyde katılanlar %35, çok az katılanlar %23 ve hiç katılmayanlar %6'dır. "Bir kişinin madde bağımlısı olması nedeniyle fikirlerinin ciddiye alınması yanlış bir tutumdur" ifadesine tamamen katılanlar %12, oldukça katılanlar %20, orta düzeyde katılanlar %17, çok az katılanlar %23 ve hiç katılmayanlar %28'dir. Ankete katılan 6 kişi, madde bağımlısı kişilerin saldırgan davranış göstermeyebileceğine tamamen katılırken, 4 kişi saldırgan özellik göstereceğini ifade etmiştir. "Her zaman saldırganlık özelliği göstermeyebilirler" önermesine oldukça katılan 30 kişi, orta düzeyde katılan 22 kişi ve çok az katılan 7 kişi bulunmaktadır.

Son olarak, madde bağımlısı bireylerin tedaviyi kendilerinin istemesi gerektiği, ancak gerçeği değerlendirme yetilerinin bozulması durumunda tedaviye zorlanabilecekleri ifadesine tamamen katılan 27, oldukça katılan 27, orta düzeyde katılan 8 ve çok az katılan 7 kişi olmuştur. Hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyen kişi yoktur.

Tartışma ve Sonuç

Sağlık personellerinin üzerinde yapılan bu ön çalışmada ortaya çıkan sonuca göre madde bağımlısı bireylere karşı düşünce ve tutumun olumlu ve yapıcı olduğunu söylemek zor olabilmektedir. Bu durum literatür ile uyumlu bir sonuç olmuştur (Şaşman Kaylı et al. 2020). Araştırma da dikkat çeken diğer bir nokta ise sağlık personellerinin, madde

bağımlılığı ile ilgilenmemeleri ve bu alan çalışma yapmak istememeleri şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun nedenleri arasında bağımlı kişilere karşı damgalama ve tedaviden fayda sağlanmasına olan inanç yetersizliği olduğu düşünülebilir. Yapılan derlemede, sağlık personellerinin %20 ile %50 arası olumsuz düşüncelere sahip olduğu, bu durumun ise bağımlılık ile ilgili eğitim alındıkça olumluya doğru geçişin olduğu ve bağımlı kişiler ile çalışan personel ile bağımlı kişiler ile çalışmayan personeller arasında davranış ve tutum farklılıkları olduğu belirtilmiştir (Cazalis, Lambert, and Auriacombe 2023).

Araştırmamız da bilgi düzeyi sorgulandığında sadece %20 çok yeterli olduğunu ve %50'sinin ise orta düzey olduğunu belirtmiştir. Doktorlara yönelik yapılan başka bir çalışma da madde kullanımı ile ilgili eğitim almanın önemli olduğunu düşünenler %80 oranındadır (Narasimha et al. 2022)

Toplumun farklı kesimlerine yönelik yapılan araştırmada, madde bağımlılığının gerçek bir hastalık olduğunu belirtenlerin oranı %48 şeklinde bulunmuştur. Aynı araştırmada, SUD'un gerçek bir hastalık olmadığına katılmayan anket katılımcıları içinde, yalnızca %31'i bir SUD'luyula aynı mahallede yaşamayı kabul ederken, %20'si SUD'lu bireylerin herkes gibi iş hakkına sahip olması gerektiğine inanmakta ve %61'i bu bireylerin tehlikeli olduğuna inanmaktadır. SUD'un gerçek bir hastalık olduğuna inanan grup önemli ölçüde farklıdır, ancak bu gruptaki katılımcıların sadece %54'ü isteyerek bir SUD'luyula aynı mahallede yaşamayı kabul etmiş, sadece %59'u SUD'lu bireylerin iş hakkına sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bu gruptaki katılımcıların üçte birinden azı SUD'lu bireylerin tehlikeli olduğuna inanmaktadır (Lanzillotta-Rangeley et al. 2021).

Bizim araştırmamızda, sağlık personellerinin cevapları ise, Madde bağımlısı bireylerin işe kabul edilmemesi gerektiğini ifade edenlerin sayısı 30, işe kabul edilmesi gerektiğini savunanların sayısı ise 23 şeklinde bulunmuştur. Bağımlı kişilerin suça eğilim göstermeyebileceği önermesine tamamen katılanlar 5 kişi, oldukça katılan 10 kişi, orta düzey katılan 26 kişi, çok az katılan 19 kişi ve hiç katılmayan 9 kişidir.

Damgalama ile ilgili sorulara karışık cevaplar verilmiştir. Sağlık personelinin hissettiği duygular tedirginlik ve kendini güvende hissetmeme şeklinde olabilir. Bir kişinin madde bağımlısı olması ona olan tavrı değiştirmemeli ifadesine tamamen katılanlar 7 kişi, oldukça katılan 20 kişi, orta düzey katılan 21 kişi, çok az katılan 18 kişi ve hiç katılmayan 5 kişidir. Aileden ya da çevreden birinin madde bağımlısı olduğu öğrenilmesi kişiyi küçük düşürmez ifadesine tamamen katılanlar 11, oldukça katılanlar 20, orta düzey katılanlar 18, çok az katılanlar 14 ve hiç katılmayanlar 6 kişidir. Bağımlı kişilerin dışlanmaması gerektiğine tamamen katılanlar 18 (%26), dışlanması gerektiğine katılanlar ise 7 (%10) kişidir. Damgalama literatür ile uyumlu çıkmıştır. Madde bağımlısı kişiler hem Sağlık personelleri hem de toplum tarafından damgalanmaktadır (Van Boekel et al. 2013; Lanzillotta-Rangeley et al. 2021; Narasimha et al. 2022; Skinner et al. 2007)

Hemşireler üzerinde yapılan araştırma da madde bağımlısı kişilere karşı davranışların olumluya çevrilmesinde, sağlık hizmetinin kalitesini arttırmak için

damgalamanın önüne geçilmesi düzenli eğitimler sayesinde olabileceği vurgulanmıştır (Lanzillotta-Rangeley et al. 2020). Çin'de yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmaya 418 klinik çalışanı dahil edilmiş ve bu kişilerin madde kullananlara karşı damgalama yaptığı bu durumda tedavi sürecindeki bağımlıları olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir. Bu durumun alınan düzenli eğitimler ile daha olumluya dönüştüğü ortaya çıkmıştır (Luo et al. 2019). Amerika da yapılan araştırma da benzer özellik göstermektedir. Maddeyi enjekte ederek kullanan bağımlıların hem eczanede hem de kliniklerde damgalamaya maruz kaldıklarını, dışlandıklarını belirtmişlerdir (Paquette, Syvertsen, and Pollini 2018).

Damgalama ve dışlanma ile ilgili pek çok ülkede araştırma yapılmıştır. (Bielenberg et al. 2021; Carson 2019; Luo et al. 2019; Meyers et al. 2021; Paquette, Syvertsen, and Pollini 2018; Surratt et al. 2021). Bizim araştırmamız ve literatür bu konu da uyum göstermiştir. Gunn ve arkadaşları, politika ve toplumsal normların sosyal damgalamaya nasıl katkıda bulunduğunu ve OUD'lu olan bireylerin tedavi arayışlarından kaçınmalarına yol açtığını vurgulanmıştır. Çalışmalarını ABD'de yaşayan Rus göçmenler üzerinde yürütmüşler ve toplum içinde ağır içki tüketimi ile madde bağımlılığına yönelik farklı tutumların, geçmiş Sovyet politikaları tarafından şekillendirilen kültürel normlardan etkilendiğini gözlemlenmişlerdir (Gunn and Guarino 2016).

Bearnot'un çalışmasında, damgalamanın ve ayrımcılığın OUD ile ilgili bakımın önemli engellerinden biri olduğunu vurgulanmıştır. Hem hastalar hem de sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından bildirilen bu durum, bakımın gecikmesine ve ayrımcı muameleye yol açmıştır. Katılımcılar, tedavi ararken sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından "ikinci sınıf vatandaşlar" olarak görüldüklerini ve bu durumun tıbbi yardım arayışlarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir (Bearnot et al. 2019).

Hewell ve arkadaşları, toplum tarafından opioid kullanım bozukluğu ilaçları (MOUD) alan hastalara yönelik negatif görüşlerinin uzun süreli iyileşme çabalarını nasıl engellediğini vurgulamıştır. Katılımcılar, damgalamanın tedavi süreçlerinde ilerlemelerine engel olduğunu belirtmiştir (Hewell, Vasquez, and Rivkin 2017).

Hatcher ve arkadaşları, sosyo-ekonomik durumun ve etnik kökenin OUD tedavisi arayan bireylerin sosyal ihtiyaçlarını nasıl etkilediğini tartışmış ve bu faktörlerin MOUD uyumunu ve tedavi sonuçlarını iyileştirmek için önemli olduğunu vurgulamıştır (Hatcher, Mendoza, and Hansen 2018).

Yapılan diğer çalışmaya katılan 150 doktorun madde kötüye kullanımı olan kişilere karşı karışık düşüncelerin olduğu vurgulanmıştır (Narasimha et al. 2022). Daha önceki çalışmalar, doktorların çoğunluğunun madde kullanıcılarının aynı düzeyde tıbbi bakımı hak ettiklerine inandıklarını ancak kişisel sorumluluğun SUD'a neden olduğuna da inandıklarını göstermiştir. Ayrıca, olumsuz yaşam koşullarının da bir miktar sorumlu olabileceğine inanmaktadırlar. Bununla birlikte, madde kullanıcılarına karşı aşırı hayal kırıklığı ve orta derecede öfke duyduklarını ifade etmişlerdir (Linn, Yager, and Leake 1990).

Sonuç olarak bu çalışmamızda, madde bağımlısı bireylere karşı olumsuz düşünceler, damgalama ve dışlamanın, tedavi olmak isteyen ve madde kullanımı bırakmak isteyenleri olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumun üstesinden gelmek için olumsuz tutum ve düşünceleri minimize etmeli, farkındalığı arttırmalı ve bağımlılıktan kurtulmak isteyen kişileri destekleyici davranışlarda bulunulmalıdır. Bu farkındalık için hem sağlık personellerinin hem de toplumun tüm kesimlerinin farkındalık eğitimi alması önemli olabilir. Bağımlılık ile mücadele için verilebilecek eğitimler, multidisipliner bir anlayış ile sivil toplum örgütleri, sağlık kuruluşları ve üniversiteler iş birliği içinde yapabilir.

Kaynaklar

- Bearnot, Benjamin, Julian A. Mitton, Margaret Hayden, and Elyse R. Park. 2019. "Experiences of Care among Individuals with Opioid Use Disorder-Associated Endocarditis and Their Healthcare Providers: Results from a Qualitative Study." *Journal of Substance Abuse Treatment* 102(April): 16–22. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2019.04.008>.
- Bielenberg, Jennifer, Gabrielle Swisher, Anna Lembke, and Nancy A. Haug. 2021. "A Systematic Review of Stigma Interventions for Providers Who Treat Patients with Substance Use Disorders." *Journal of Substance Abuse Treatment* 131(May 2020): 108486. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2021.108486>.
- Birtel, Michèle D., Lisa Wood, and Nancy J. Kempa. 2017. "Stigma and Social Support in Substance Abuse: Implications for Mental Health and Well-Being." *Psychiatry Research* 252(April 2016): 1–8. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.2017.01.097>.
- Van Boekel, Leonieke C., Evelien P.M. Brouwers, Jaap van Weeghel, and Henk F.L. Garretsen. 2014. "Healthcare Professionals' Regard towards Working with Patients with Substance Use Disorders: Comparison of Primary Care, General Psychiatry and Specialist Addiction Services." *Drug and Alcohol Dependence* 134(1): 92–98. <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2013.09.012>.
- Van Boekel, Leonieke C., Evelien P.M. Brouwers, Jaap Van Weeghel, and Henk F.L. Garretsen. 2013. "Stigma among Health Professionals towards Patients with Substance Use Disorders and Its Consequences for Healthcare Delivery: Systematic Review." *Drug and Alcohol Dependence* 131(1–3): 23–35. <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2013.02.018>.
- Carson, Lydia. 2019. "Stigma Associated with Opioid Use Disorders in Adolescents Limits Naloxone Prescribing." *Journal of Pediatric Nursing* 49: 92–96. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2019.10.005>.
- Cazalis, Anthony, Laura Lambert, and Marc Auriacombe. 2023. "Stigmatization of People with Addiction by Health Professionals: Current Knowledge. A Scoping Review." *Drug and Alcohol Dependence Reports* 9(June): 100196. <https://doi.org/10.1016/j.dadr.2023.100196>.
- Gunn, Alana, and Honoria Guarino. 2016. "'Not Human, Dead Already': Perceptions and Experiences of Drug-Related Stigma among Opioid-Using Young Adults from the

- Former Soviet Union Living in the U.S.” *International Journal of Drug Policy* 38: 63–72. <http://dx.doi.org/10.1016/j.drugpo.2016.10.012>.
- Hatcher, Alexandra E., Sonia Mendoza, and Helena Hansen. 2018. “At the Expense of a Life: Race, Class, and the Meaning of Buprenorphine in Pharmaceuticalized ‘Care.’” *Substance Use and Misuse* 53(2): 301–10. <https://doi.org/10.1080/10826084.2017.1385633>.
- Hewell, Valerie M., Angel R. Vasquez, and Inna D. Rivkin. 2017. “Systemic and Individual Factors in the Buprenorphine Treatment-Seeking Process: A Qualitative Study.” *Substance Abuse: Treatment, Prevention, and Policy* 12(1): 1–10. <http://dx.doi.org/10.1186/s13011-016-0085-y>.
- Khatri, Utsha G. et al. 2023. “‘A Lack of Empathy:’ A Qualitative Study of Black People Seeking Treatment for Opioid Use Disorder.” *SSM - Qualitative Research in Health* 4(January): 100298. <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2023.100298>.
- Lanzillotta-Rangeley, Jennifer et al. 2020. “Educational Program to Increase Substance Use Disorder Knowledge and Decrease Stigma in First-Year Nursing Students.” *Pain Management Nursing* 21(5): 435–40. <https://doi.org/10.1016/j.pmn.2020.05.002>.
- Lanzillotta, Zeller T, et.al. 2021. “The Impact of the Disease Model of Substance Use Disorder on Evidence Based Practice Adoption and Stigmatizing Attitudes: A Comparative Analysis.” *Pain Management Nursing* 22(5): 616–22. <https://doi.org/10.1016/j.pmn.2021.03.004>.
- Linn, Lawrence S., Joel Yager, and Barbara Leake. 1990. “Physicians’ Attitudes toward Substance Abuse and Drug Testing.” *Substance Use and Misuse* 25(4): 427–44.
- Luo, Sitong et al. 2019. “Stigma towards People Who Use Drugs: A Case Vignette Study in Methadone Maintenance Treatment Clinics in China.” *International Journal of Drug Policy* 71: 73–77.
- Meyers, S. A. et al. 2021. “The Intersection of Gender and Drug Use-Related Stigma: A Mixed Methods Systematic Review and Synthesis of the Literature.” *Drug and Alcohol Dependence* 223(July 2020): 108706. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.108706>.
- Narasimha, Venkata Lakshmi et al. 2022. “Title of the Study: Practice and Attitude of Doctors towards Patients with Substance Use: A Study from South India.” *Asian Journal of Psychiatry* 77(August): 103247. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2022.103247>.
- Paquette, Catherine E., Jennifer L. Syvertsen, and Robin A. Pollini. 2018. “Stigma at Every Turn: Health Services Experiences among People Who Inject Drugs.” *International Journal of Drug Policy* 57(April): 104–10. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2018.04.004>.
- Şaşman Kayılı, Derya, Beyhan Cengiz Özyurt, Artuner Deveci, and Tuğba Çavuşoğlu. 2020. “Sağlık Personelinin Madde Bağımlılığına Yönelik Düşünceleri.” *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7(4): 495–503.
- Skinner, Natalie, N. T. Feather, Toby Freeman, and Ann Roche. 2007. “Stigma and

- Discrimination in Health-Care Provision to Drug Users: The Role of Values, Affect, and Deservingness Judgments.” *Journal of Applied Social Psychology* 37(1): 163–86.
- Surratt, Hilary L., Janet K. Otachi, Christopher J. McLouth, and Nikita Vundi. 2021. “Healthcare Stigma and HIV Risk among Rural People Who Inject Drugs.” *Drug and Alcohol Dependence* 226(June): 108878. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.108878>.
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Müdürlüğü, İzleme Merkezi Şube Müdürlüğü. 2023. NBD Yayınları *Madde Kullanıcıları Profil Analizi 2022 Yılı Narkolog Raporu*. Ankara.

10-TOPLUMDAKİ ERKEKLİK İNŞASI VE ŞİDDET TUTUMU

Uzm. Psk. Sümeyye Ayça EKMEK, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Kadın ve Aile Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID ID: 0000-0002-3014-7076, aycaekmen@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş: Şiddet üzerine yapılan çoğu çalışma kadını temel almaktadır. Fakat yoğunlukla sorunun kaynağı olarak görülen erkeklerin süreçlerini incelememekte problemlerin çözümüne mesafeli kalmamızı sağlamaktadır. Bu sebeple erkekliğin inşasını incelemekte fayda bulunmaktadır. Erkeklerin zamanı geldiğinde gerçekleştirmesi beklenen aksi halde 'eksik/kusurlu erkek' olarak görülebileceği beş aşama tespit edilmiş ve çalışma içerisinde bunlar üzerinde de durulmuştur. Bu aşamalar; sünnet, askerlik, cinsellik, iş bulma, evlenme şeklinde sıralanmaktadır. Şiddetin özellikle erkekler içerisinde kabul edilebilir bir davranış olarak görülmesi bireysel inşa süreçlerinde onlar için sakınmamaları gereken bir durum olarak ortaya konmasıyla da yakından ilişkilidir. Araştırmanın amacı ataerkil toplumda ortaya konan erkeklik inşasını ve erkeklik algısını ele alarak şiddet olgusunu erkeklerin anlamsallığında değerlendirme çalışmasıdır. Aynı zamanda erkeklerin şiddete maruz kalma yaşantılarını ortaya koyarak algılarındaki değişim üzerine eğilmek hedeflenmektedir. **Materyal ve Metod:** Bu çalışmada kullanılacak veriler, olgubilim çalışma deseni kullanılarak "görüşme" tekniği ile "yarı yapılandırılmış görüşme formu" kullanılarak elde edilmiş olup, 25 – 65 yaş arası 25 erkekle açık uçlu görüşmeler yapılarak ortaya konmuştur. **Bulgular:** Görüşme yapılan erkeklerin farklı yaşlarda ve şehirlerde yaşıyor olmalarına dikkat edilmesine rağmen benzer cevaplar veriyor olmaları toplumun bakış açısını, yetiştiriliş tarzını ve erkek olmanın gerekliliklerinin öğrenilerek büyütüldüklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra erkeklerin, şiddet davranışına kabul edilebilir bir yaklaşımda buldukları ve şiddete maruz kalan her bireyin benzer şekilde şiddet davranışında bulunduğu görülmüştür. **Sonuç ve Tartışma:** Erkekliğin inşasındaki bakış açısı her ne kadar yaş küçüldükçe önemsizleşiyor, değer yargılarında değişimler söz konusu oluyormuş gibi görünse de temelinde ataerkil zihniyette tohum ekilmiş yapıda düşünce tarzları olduğu görülmüştür. Aynı zamanda çalışmaya katılan erkeklerin en az bir kere şiddete maruz kaldığı ve aynı şekilde şiddet uyguladığı görülmüştür. Bu da; uygulanan bazı şiddet biçimleri, başta zararsız görülüp önemsiz olduğu düşünülse de zamanla daha ağır şiddete ve şiddet kullanma alışkanlığının kazanılmasına yol açabileceğini bizlere göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Erkekliğin İnşası, Şiddet, Hegemonik Erkeklik, Şiddet Yaşantısı

THE CONSTRUCTION OF MASCULINITY AND VIOLENCE IN SOCIETY

ABSTRACT

Introduction: Most studies on violence are based on women. However, not examining the processes of men, who are often seen as the source of the problem, keeps us at a distance from the solution of the problems. For this reason, it is useful to examine the construction of masculinity. Five stages that men are expected to fulfill when the time comes, otherwise they can be seen as 'incomplete/defective men', have been identified and these are also emphasized in the study. These stages are circumcision, military service, sexuality, finding a job and getting married. The acceptance of violence, particularly among men, is closely tied to its portrayal as an unavoidable aspect of their personal development. The aim of the research is to evaluate the phenomenon of violence in the semantics of men by addressing the construction of masculinity and the perception of masculinity put forward in patriarchal society. At the same time, it is aimed to focus on the change in men's perceptions by revealing their experiences of being exposed to violence. **Material and Method:** The data to be used in this study were obtained by using the "interview" technique and "semi-structured interview form" using the phenomenological study design, and were revealed by conducting open-ended interviews with 25 men between the ages of 25 and 65. **Findings:** The consistency in responses among the interviewed men, regardless of age or city of residence, highlights the societal perspective, upbringing, and learned expectations of masculinity shaping their understanding. In addition, it has been observed that men have an acceptable approach to violent behavior and that every individual who is subjected to violence engages in violent behavior in a similar way. **Conclusion and Discussion:** Although the point of view in the construction of masculinity seems to become less important with age and changes in value judgments, it has been observed that there are ways of thinking in the structure whose seeds are planted in the patriarchal mentality. At the same time, it was observed that the men participating in the study had been subjected to violence at least once and practiced violence in the same way. This shows us that some forms of violence, even if they are considered harmless and insignificant at first, can lead to more severe violence and the acquisition of the habit of using violence over time.

Keywords: Masculinity, Construction of Masculinity, Violence, Hegemonic Masculinity, Experience of Violence

Giriş

Uzun yıllardır şiddet üzerine çeşitli çalışmalar yapılarak öneriler sunulmakta ve şiddet sorunu çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak ne yazık ki ne şiddet sorunu çözülebilmıştır ne de mağduru koruyan yasalar tek başına yeterli olabilmıştır. Şiddet üzerine yapılan çoğu çalışma kadını temel almaktadır. Şiddete maruz kalan, mağdur olan tarafın yoğun olarak ve istatistiksel anlamda kadınlar olması bu durumun elbette ki birincil gereğidir. Fakat çoğunlukla sorunun asıl kaynağı olarak görülen erkeklerin süreçlerini incelememenin problemlerin çözümüne mesafeli kalmamızı sağlamakta olduğu düşünülmektedir.

Mevcut veriler bizleri her ne kadar ağırlıklı olarak mağdur kadın üzerinden araştırma yapmaya itiyor olsa da alanın zenginleşmesi ve erkeklerin ataerkil bir toplumda değişen/değişmek zorunda olan düşünce yapısını yani erkekliğin inşasını incelemekte fayda bulunmaktadır.

Buna ek olarak ülkemizde erkeklik üzerine yapılan araştırmalar 2000'li yani yakın yıllara dayanmakta fakat uluslararası literatüre bakıldığında bu çalışmaların 1970'li yıllarda başladığı görülmektedir. Bu da Türkiye'de gelişmekte olan bu konunun hız kazanarak daha yoğun araştırmalara konu edilmesi gerektiği sinyalini bizlere vermektedir (Gedik vd., 2020).

Bu araştırmanın temel amacı ataerkil toplumda ortaya konan erkeklik inşasını ve erkeklik algısını ele alarak şiddet olgusunu erkeklerin anlamsallığında değerlendirme çalışmasıdır. Aynı zamanda erkeklerin şiddete maruz kalma yaşantılarını ortaya koyarak algılarındaki değişim üzerine eğilmek hedeflenmektedir.

Kadınlık kavramının olduğu gibi erkeklik kavramı da doğumsal bir olgu olmanın dışında zamana, kültüre ve topluma bağlı olarak değişen, gelişen anlamlara sahiptir. Avcılık ve toplayıcılık döneminden beri süregelen yıllar boyu olduğu gibi erkekler topluma karşı erkekliğini kanıtlamak sıklıkla gücünü ön plana koyarak kendini kabul ettirmek durumunda kalmıştır. Erkekliğin de tıpkı kadınlıkta olduğu gibi çeşitli anlamları, kişiye yüklediği rol ve sorumlulukları vardır. Topluluktan topluluğa değişen bu anlamlar yaşanan zaman başta olmak üzere toplumun düşüncesi yapısı ve kültürüne bağlı değişiklik gösterebilmektedir (Yavuz, 2014). İnsanlar toplum içinde yaşamlarına devam ederken sıklıkla fark etmiyor olsalar bile aslında toplumun beklentilerine yönelik hareket etmekte, cinsiyetlerinin getirilerini ona göre yaşamaktadırlar. Birey yaşama başladığı andan itibaren kimlik inşasına başlar. Bu kimlik inşasının en önemli parçalarından birini de sosyalleşme oluşturur. Kişi topluma karışır ve zamanla toplumda yer edinmeye başlar. Kişi kimliği sayesinde var olmaktadır. Kimlik edinme süreci oldukça önemli ve sancılı bir süreç olmakla beraber bireyin toplum içinde bu süreci şekillendiriyor ve toplumsal cinsiyet rollerinden etkileniyor olmasının kimliğini bu düzlemde oluşturmaya başlıyor olmasının önünü açmaktadır (Barutçu, 2013).

Her toplumun bakış açısı ve beklentisi farklı olduğundan erkekliğe dair kalıp yargı ve yüklenen rol/sorumluluklar da farklılık gösterebilmektedir. Ama temel de farklılaşmayı

belirleyen en etkin olgu ataerkil toplumdur (Gedik vd., 2020). Ataerkil yapıyı benimseyen bu topluluklarda erkeklik kazanılması, topluma kanıtlanması gereken çok önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçu, 2013).

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyetin bireyler üzerine etkisinden bahsetmeden evvel cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına açıklık getirmekte fayda vardır. Cinsiyet derken aslında bizi kadın ya da erkek yapan belli biyolojik ve fiziksel özelliklerden bahsediyor olmaktadır. Bunlar için de; hormonlar, ikincil karakteristik özellikler, genetik yapımızda bulunan belli kromozomlar gibi çeşitli farklılıklardan söz edebiliriz. Aslında üstünkörü bir yorum yapacak olursak bizleri bu özellikler dışında birbirimizden ayıran bir şey bulunmamaktadır. Erkek ve kadını sınırlar çizerek, doğrusunu yanlışını ayırt ederek birbirinden ayıran olgu toplumsal cinsiyet rolleridir.

Toplumsal cinsiyet rolleri; sırf kadın ya da erkek olduğu için bireye yüklenen roller, sorumluluklar, sıfatlar, görevler olarak genişletebileceğimiz bir hengâmedir. Bilhassa yaşıyor olduğumuz ülke de kimsenin duyduğunda şaşırmadığı aksine birçok kişinin doğru kabul ettiği bu kalıp yargılar sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar duygusal, erkekler serttir; kadın bağımlıdır erkek bağımsızdır; kadın ince düşüncelidir erkek yüzeyseldir; kadın ailede bakım sağlayıcıdır erkek ailede koruyucu ve geçim sağlayıcıdır; kadın isimleri narin, sevimli tercih edilirken erkek isimlerinde tınısı daha sert ve güç ifade edecek seçimler yapılır; gibi onlarca çeşitler sayabileceğimiz kalıp yargılara cinsiyet fark etmeksizin herkes her gün maruz kalmaktadır. Cinsiyete yönelik ortaya konan bu beklentiler ve önyargılar kişinin toplumdaki konumunu direkt etkilediği gibi bireyin davranışlarına da etki etmektedir (Toplumsal Cinsiyet Roller, 2021).

'Biyolojik olarak erkek olmak, kişiye erkekliği bahşetmez, bahşedemez' (Barutçu, 2013) der MacInnes. Erkekliğin tanımı toplumdaki konumunu topluma değişmektedir fakat kültürel ve geleneksel değerler bu algının şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Toplumdaki erkeklik algısı zaman içinde tekrar şekilleniyor ve bireyler tekrar tekrar sosyalizasyon sürecine giriyor olsalar da bu değişim ve gelişim temelde var olan egemen erkeklik olgusu üzerinde dönüp durmaktadır. Ortaya çıkan bu egemen erkekliğe ayak uydurmaya çalışmak veya karşı koyarak toplumun düşünce yapısına direnme bireyler için zorlayıcı süreçleri ve içsel mücadeleleri beraberinde getirmektedir. Egemen erkekliğin gücü ve etkisi toplumdaki ataerkillik düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Ataerkillik; Erkeği ve onun otoritesini baz alan bir toplumsal örgütlenme şekli erkek iktidarı demektir (Toplumsal Cinsiyet Roller, 2021). Bu yapının temelini erkeğin üstünlüğü fikri oluşturmaktadır (Korkmaz ve Başer, 2018).

Ataerkil anlayış cinsiyetler arasında dengesizliğe yol açmaktadır çünkü bireyleri hayatın çoğu alanında ayrıma ve cinsiyetleştirilmiş kişilikleri meydana getirmeye itmektedir.

Meşru ve olağan bir halde bizlere sunulan bu cinsiyetçi yapı bireyin bilişsel şemalarının şekillenmesinde büyük etki göstermekte ve ortaya konan cinsiyetçiliğin doğal ve objektif gibi algılanmasına bu bağlamda kişiliğini inşa etmesine sebep olmaktadır (Korkmaz ve Başer, 2018). Bu da kabul gören ve herkesin uymakla yükümlü olduğunu sandığımız toplumsal cinsiyet rollerinin ve değerlerinin yerini sağlamlaştırmaktadır. Cinsiyetçilik ve ataerkil sistem kadında görünen ciddi etkileri sunuyor fakat görünenin arkasında ve üzerinde çok durulmayan bir gerçek var ki bu düzen erkekleri de baskılıyor, şekillendiriyor ve farkında olmadan yapısal olarak uyum sağlamak adına değişimlerine yol açıyor.

“Erkeklerin erkek olma sürecinde” aşmaları gereken adımlar adeta bir “imtihan” gibi başarmak ve topluma sunulmayı beklemektedir. Buna göre erkeklik, bir erkeğin doğuştan sahip olduğu değil, kazandığı bir özelliktir (Yavuz, 2014).

Bir erkek, topluma karşı erkekliğini kanıtlamak durumundadır. Bunun için toplumun beklentilerine göre hareket etmeli, belirli basamakları başarıyla çıkmalı ve kendini saydırmalıdır. Söz konusu basamakları başarılı bir şekilde çıkmayan erkekler toplumsal cinsiyet normlarına uymadıkları için cezalandırılmayı göze almalıdırlar. Bilhassa toplumsal dışlanmayla kendini gösteren maddi manevi birçok yaptırıma maruz kalmaktan kaçınan erkek farkında olarak veya olmayarak erkekliğini ispat etmeye çalışmaktadır. Bu şekilde de toplumun görmek istediği ispatları bunan erkek topluma istediğini vererek döngüyü devam ettirmektedir (Barutçu, 2013).

Doğduğu andan itibaren aslında erkek olmaya çalışma sürecinin içine giren birey ona sunulan oyuncaklardan oyunlara, katılacağı aktivitelerden sporlara birçok alanda rol dağılımının etkilerine maruz kalmaya başlamaktadır. Yoğun olarak yetişkinlik döneminde rol ve sorumluluklarının arttığı gözlenirse de bir erkek gerekli aşamaları tamamlayıp erkeklik inşasını başarıyla yerine getirdiğinde görevini bitirmiş olamamaktadır. Ortaya koyduğu bu kimliği ömür boyunca devam ettiriyor ve nesillerine aktarıyor olması beklenmektedir (Barutçu, 2013).

Ülkemizde erkekler üzerine yapılan çalışmalar az olsa da erkeklik inşası belli aşamalar içerisinde toplanmış ve üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bahsedilen ve erkeklerin zamanı geldiğinde gerçekleştirmesi beklenen aksi halde ‘eksik, kusurlu erkek’ olarak görülebileceği bu aşamalar; sünnet, askerlik, cinsellik, iş bulma, evlenme şeklinde sıralanmaktadır. Bir erkek eğer toplum nezdinde ‘tam erkek’ olarak kabul görmek istiyorsa yazılı olmayan bu beş aşamayı zamanında ve en uygun şekilde yerine getirmek durumundadır.

‘Erkeklik toplumsal onayı gerektiren bir durumdur. Toplumsal açıdan onay alabilmesi için topluma özgü ritüellerin yerine getirilmesi beklenir (Gedik vd., 2020).’

Sünnet

Sünnet hem çocuğun erkekliğini ispat etmesine hem de başkalarının gözünde erkekliğini ifade etmesine yarayan önemli basamaklardan biridir. Bunun yanında dini yapının gereği olarak da sünnet olmak Müslümanlar için önemlidir. Müslümanların yoğunlukta yaşadığı ülkemizde bu anlamda da sünnete önem verilmesi söz konusudur.

Türkiye'nin çoğunluğu Müslümanlardan oluşur. Sağlık için sünnet olunması gerektiği düşüncesi yakın zamanda dillerde ve zihinlerde dolaşıyor olsa da hala bir erkeğin sünnet olmadığı öğrenildiğinde merakla sorgulanıyor olması bu olgunun erkeklik inşasında temel bir yeri olduğunu bizlere göstermektedir. Sünnet olma yaşı Türk kültüründe çeşitlilik gösterse de toplum tarafından ileri bir yaşta yapılması hoş görülmemektedir.

Erkeklik kaybedilme korkusu olan bir kurgudur. Bu nedenle belli ritüellerle ispatlanması gerekir. Bu sebeple sünnet düğünleri düzenlenir ve çocuğun artık erkeklığe adım attığı topluma gösterilir. Sünnet olan erkeğe yapılan 'artık adam oldun, delikanlı oldun' atıfları Türk toplumu için önemli bir adım olduğunu bizlere göstermektedir. Zaman zaman abartılı kutlamalarla dahi ortaya konulan şölen edasıyla düzenlenen sünnet törenleriyle çocuk, toplumsal anlamda erkeklığe ilk büyük adımını atmaktadır (Gedik vd., 2020).

Askerlik

Türkoğlu (2013) şöyle söyler "askerliğin erkeklik inşası üzerindeki etkisi erkeğin yeniden üretimindeki en temel unsurlardandır" (Gedik vd., 2020). Askerlik erkeklikteki ikinci aşama olarak kabul edilmiştir. Vatan millet sevgisinin yanında askerliğin erkeği disipline edici rolü, olgunlaştırması toplum tarafından önem arz eder. Askerlik, erkeklerin erkeklik inşasını besleyen, inşa sürecindeki kimliklerine yoğun bir şekilde erkeklik katan bir hizmet olarak işlev görmektedir.

Türkiye'de askerlik bir erkek için dönüm noktası hayatının en önemli dönemlerinden biridir. Türkiye'de işini ve ailesini kurma aşamasında olan bir erkek için askerlik zorunluluktur, vereceği kararların önünde engel niteliği teşkil eder. Diğer taraftan askerlik erkek bireyin "olgunlaşması" için zorunlu ve kaçınılmaz bir aşama olarak kabul edilir. Askerliğini yapmamış erkek "çürük" erkek olarak kabul edilmektedir.

Emir komuta zinciri içerisinde erkekler diğer erkeklerin erkine tabi olmak zorunda kalmaktadır. Bu anlamda acı-ağlamama ve erkek olma arasındaki bağa paralel, başka erkeklerin erki altında çekilen zorlukların erkekleri olgunlaştırdığı düşünülüyor. Askerliğin erkeğin hayatındaki öneminin büyüklüğü ve yeri, sorulardan alınan cevaplarda da açıkça görülür. Toplumda da önemli yeri olan askerlik sürecini tamamlamayan erkeğin karşısına başka bir zorluk daha çıkar. Türkiye'de çoğunlukla "Askerlik yapmayan erkeğe kız verilmez" ve toplumdan dışlanır.

Sünnet gibi askerlik de bir erkeklik ritüeli olarak görülmektedir. Askerlik Türk toplumu açısından çok yüce ve kutsal bir görev olarak görülür.

Askerlik Türk kültüründe sıklıkla vatan ve namus borcu olarak görülmektedir. Vatanını savunmayı namusunu savunmakla eş değer gören bu yaklaşım askerliğin ülkemizde ne derece önemli ve anlamlı bir basamak olduğunu ortaya koymaktadır. Askere giden kişinin olgunlaştığı, zorluklarla savaşabildiği, sabretmeyi öğrendiği düşünülmektedir. Aynı zamanda askerlik hem onurlu bir şekilde bu borcu ödemek hem de yaşamın sonrasındaki kapıla için kilit açma görevi görmektedir. Erkeklerin evlenebilmesi, iş sahibi olması veya

iş kurması için de askerliği tamamlamış olmak öneme sahiptir. Bu sebeplerle ki askere gitmeyen erkeğin bir sorunu olduğu düşünülür ve toplum nezdinde 'çürük erkek' yargısı oluşabilmektedir (Yavuz, 2014).

Askerliğini tamamlayan önemli bir basamağı daha atlamış olur fakat sırada kedisini bekleyen zorlu bir süreç daha bulunmaktadır: iş bulma.

İş Bulma

Türk toplumunda sağlam bir noktada duran ataerkil yapının bizlere sunduğu toplumsal cinsiyet rollerinde erkekler için önemli noktalardan birisi de iş bulmadır. Kadınlara bu anlamda atfedilen roller ev içi odaklı olduğundan geri planda itilmektedirler. Fakat erkekler 'ailenin reisi erkektir, evi erkek geçindirir, ekme kazanmak' sözleriyle maddi geçim yükü yükleyerek bu alandaki rolleri ön plana çekilmektedir. Ciddi bir sorumluluğu omuzlarına alan erkek birey bu durumun üstesinden gelmesi gerekmektedir aksi halde ataerkil yapı içerisinde saygınlığını koruyabilmesi çok zorlaşacaktır. İş sahibi olmayan erkekler psikolojik baskı yaşayabilmelerinin yanında depresyon görülme sıklığında da artış söz konusu olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle işsizlik oranı artmakta bu da erkekler üzerinde psikolojik baskıyı ve yıpranmayı beraberinde getirmeye başlamaktadır. Ataerkil toplum düzeninde iş sahibi olmak aynı zamanda söz sahibi olmak anlamını da taşımaktadır. Erkek ancak işi varsa eşi ve çocuğu üzerinde tahakküm kurabilir. Aksi halde 'kadınsılaşmak'la suçlanabilmekte, aşağılanmaktadır (Yavuz, 2014) (Barutçu, 2013).

Cinsellik

Erkeğin toplumsal ve bedensel olarak katetmesi gereken bir diğer basamak cinsellik yaşamak, cinsel iktidara sahip olmaktır. Ülkemiz toplumunda son derece popüler olan 'milli olmak' ifadesi de bunun erkekliğin inşasında kritik bir nokta ve 'başarı' olduğunu ortaya koymaktadır. Evlilik öncesi heteroseksüel bir cinsel ilişki yaşayarak erkeğin gücünü göstermesi hem çevresine eşcinsel olmadığını kanıtlayabilmiş olması hem de erkekliğin inşasındaki bu adımı atlamayı başarması adına önem arz etmektedir (Barutçu, 2013).

Evlilik

Evlilik yaşamış olduğumuz bu dönemde sıklıkla aşkın bir sonucu olarak görülmesi söz konusudur fakat tarihsel geçmiş evliliğin üreme ve cinsellik amacıyla yapıldığı bilinmektedir (Barutçu, 2013). Yoğun olarak duyulan aşkın sonraki adımı olarak görülen evlilik günümüzde erkekler için farklı anlamlara ve dinamiklere sahiptir. Evlenen erkek bekar hayatının getirmiş olduğu dağınıklıktan kurtulur, yalnızlık, hovardalık ve arayıştan uzaklaşır, sevgiyi bulur, aidiyet hissi yaşar, baba olur, cinsel ihtiyaçlarını giderir gibi çeşitli anlamlara gelmenin yanında erkekliğini kanıtladığı bir basamak daha atmış olur (Avşar, 2017).

Ataerkil toplum yapısında evlilik erkeklere maddi boyutla ilgilenmeleri gereken bir rol atfetmektedir. Bu sebeple evlenecek erkeğin iş sahibi biri olması beklenmektedir (Yavuz, 2014).

Evlilik adımını tamamlayan erkeğin önünde aşması gereken diğer basamak baba olmaktır. 'Baba olmak, güven duygusuyla birlikte, erkeğin tamamlandığının düşünüldüğü bir alan sunar. Bu sebeple bir erkeğin nasıl bir baba olduğu ile nasıl bir erkek olduğu yakından ilişkilidir' (Avşar, 2017).

Saygınlık kazanmak için evlilik de önemli bir adım olarak görülmektedir. Erkek son olarak evlenerek tek bir kişiyle meşru bir zeminde yaşama devam etmekte ve kimliğine yeni roller eklemiş olmaktadır. bununla birlikte gücünü yeni düzeninde devam ettirmeye çalışmak zorundadır. Bu son adımla birlikte erkeğin yapması gereken şey elde etmiş olduğu toplumsal kabul görmüş erkeklığı korumak ve nesillerine devam ettirebilmektir (Barutçu, 2013).

Siddet Nedir?

İnsanlık tarihine kadar uzanan şiddet olgusu günümüzde sıklığını ve yoğunluğunu koruyarak hala devam etmekte ve önü kolay kolay alınamamaktadır (Baysan Arabacı ve Uygun, 2022).

'Hukukçular şiddet eylemleri için "İnsanın, benzerlerine karşı giriştiği, onlarda önemli ya da önemsiz hasarlar veya yaralar oluşturan, saldırganlık ve hoyratlık ifade eden hareketlerdir" açıklamasında bulunmaktadır. Bu tanım; şiddet ile kalıcı bedensel hasar yaratan güç kullanımı arasındaki bağı vurgulamaktadır' (Polat, 2016).

'Şiddet konusunda en kabul gören tanım; gücü elinde bulunduranın güçsüz olanı kontrolü altına alıp isteklerini yaptırmasıdır (Altun, 2007).'

Sıklıkla fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet türlerin karşımıza çıktığı bilinmektedir. Şiddet üzerine yapılan çalışmalarda, genel olarak kadınların şiddet mağduru olduğunu, erkeklerin ise şiddeti uygulayan (fail) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da şiddetin erkeklerle özdeşleştirilmesine sebep olmaktadır.

'Şiddet uygulayan erkeklerin genel olarak; geçmişte şiddet maruz kalmış veya tanıklık yapmış, şiddeti bir çözüm yöntemi olarak gören, öfkeli, "erkeklik" kavramıyla ilgili mantık dışı inançlara sahip ve kendisiyle barışık olmayan bireyler oldukları görülmektedir (Işıloğlu, 2006; Tüzer ve Göka, 2007).'

Şiddet, bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Şiddetin çözümü ile ilgili sürekli çalışmalar yapılmasına rağmen yapılan çalışmaların şiddet sorununu çözemediği görülmektedir.

Erkek şiddetini besleyen tutumlara baktığımızda çalışmamızda da sıklıkla karşımıza çıkmış olan babadan, öğretmenden, arkadaştan şiddet görmüş olmak bireyler tarafından normalleşmiş noktadır. Bu durum şiddete maruz kalan erkeklerin normalleştiği durumu olağan bir halde uygulayabilmesinin alt yapısını oluşturmaktadır. Şiddet uygulayan bireyler genellikle geçmişte şiddete maruz kalmış bireylerdir.

Araştırmalara bakıldığında erkeklerin sıklıkla erkeklik rolüne ilişkin konularda kendini yetersiz hissetmesi söz konusu olursa şiddete başvurduğu görülmüştür. (Işıloğlu, 2006; Tüzer ve Göka, 2007).

Şiddetin günümüzde hala durdurulamıyor olmasının nedenleri araştırılırken toplumun bu olguya bakışı ve nasıl kabul gördüğünü de incelemekte fayda bulunmaktadır. Zira bireyleri toplum oluşturmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada kullanılacak veriler, olgubilim çalışma deseni kullanılarak “görüşme” tekniği ile “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılarak elde edilmiş olup, 25 – 65 yaş arası 25 erkekle açık uçlu görüşmeler yapılarak ortaya konmuştur.

Bu görüşmelerde erkeklerin bahsi geçen süreçlerde hangi duyguları yaşadıkları, bu süreçleri nasıl deneyimledikleri açık uçlu sorularla araştırılmıştır. Görüşme formu; bilgilendirilmiş onam, demografik bilgileri elde edebilecek sorulardan, kuramsal temellere ve uzman incelemesine göre hazırlanan 16 açık-uçlu sorudan oluşmaktadır.

Bulgular

Erkekliğin ne demek olduğundan erkeklik inşasının beş basamağının kişiler için ne ifade ettiğine yetiştiriliş sürecinde ailenin erkek olmakla ilgili öğrettiği olgulara geçmiş şiddet yaşantılarından kendilerinin şiddet uygulayıp uygulamadığından bu şiddetin etkilerine kadar birçok konuda sorular sorulmuştur. Aşağıda örnek olarak eklenmiş olan cevaplar çalışmanın sadece bir kısmını oluşturmaktadır.

Görüşme yapılan erkeklerin farklı yaşlarda ve şehirlerde yaşıyor olmalarına dikkat edilmesine rağmen benzer cevaplar veriyor olmaları toplumun bakış açısını, yetiştiriliş tarzını ve erkek olmanın gerekliliklerinin öğrenilerek büyütüldüklerini ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra erkeklerin, şiddet davranışına kabul edilebilir bir yaklaşımda buldukları ve şiddete maruz kalan her bireyin benzer şekilde şiddet davranışında bulunduğu görülmüştür.

• Sizin için erkek ne demek?

- *F.Ç.: Hayatı sana yaşattığı her ne zorluk olursa olsun o zorluklar karşısında dağ gibi durup zarar görmemek, devrilmemektir. (Y:27)*
- *Y.Ç.: Ailesini gözeten, koruyan, seven, şefkat gösteren, fiziksel olarak güçlü, kadınsal davranışlar göstermeyen, kriz durumlarını yönetebilen kişiler benim için erkek demektir.(Y:32)*
- *S.T.: Kendisinin ve ailesinin sorumluluğunu yüklenebilecek olgunluğa erişmiş kişilerdir. Bu sorumluluklara örnek vermek gerekirse; kendisine ve ailesine yetebilen, onların ihtiyaçlarını maddi manevi karşılayabilen kişilerdir. (Y:36)*
- *G.İ.: Evin gelirini giderini halleden en büyük ögesi. Namaz dinin direği olduğu gibi ailenin direği de erkektir. (Y:62)*

• **Bir erkeğin sünnet olmasıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?**

- G.İ.: Türk toplumunda olması lazım. Toplumsal baskıya uğrarsın. Zamanında olman lazım. 12 yaşından önce olmazsa nereden zarar göreceğini de anlamazsın, maddi manevi zarar görürsün. (Y:62)
- H.Ö.: Dini zorunluluk. (Y:32)
- Y.Ç.: Sağlık açısından faydalı olduğunu düşünüyorum. Dinimiz açısından da yapılması gereken bir durum. Bütün erkeklerin sünnet olması gerekir bence. (Y:32)
- F.Ç.: İslam dinin gereği olduğunu düşünüyorum. Müslüman olan her erkeğin sünnet olmasının şart olduğunu düşünüyorum. Sünnet olmayana saygı duyarım ama dinin esaslarını yapmadığı için yadırgarım. Çoğunluğun yaptığı şeyin dışında kaldığı için de yadırgarım. (Y:27)

• **Bir erkeğin askere gitmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?**

- Y.T.: Askerlik çok kutsal bir meslek. Benim ameliyatım ve sağlık problemlerimden ötürü bedelli olarak 18 gün yaptım ama çok isterdim rütbeli bir asker olmak. Vatanıma hizmet etme, onun için bayrağımız için savaşmak, korumak, görev almak isterdim. Her erkeğin kesinlikle gidip görmesi gerekli. Silah tutması, atış yapması ve komutanlarını tanıması gerektiğini düşünüyorum. (Y: 31)
- H.Ö.: Sağlıklı bir erkeğin kesinlikle yapması gereken vatani bir görevdir. (Y:32)
- E.B.: Askerlik her erkeğin ülkesine olan vatan borcudur. Belli bir yaşa kadar güven ve huzur içerisinde yetişmiş her erkek birey bunu ordusuna borçludur. Hayatının bir kısmında orduya hizmet etmek tüm erkek bireylerin görevidir. (Y: 28)
- D.S.: Türk ise kesinlikle gitmeli. Askerlik silah eğitiminden ibaret değildir. Askerlik durumlar karşısında çaresizliği, sabrı, zor koşullar ile mücadeleyi ve bir erkeğin olgunlaşmasını sağlar. O ortamı yaşamamış insanların iş ve ev(özel) hayatlarında bir şeylerin eksik olacağını düşünüyorum. (Y:35)

• **Bir erkeğin iş bulmasıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?**

- F.Ç.: Erkek demek bu hayatta yaşamın iskeleti demek. Erkek çalışır, erkek bakar. Erkek demek her şey demek. Hayatı güzelleştiren de zehir eden de. (Y:27)
- E.B.: Erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinde üzerine düşen görev olarak ailesini geçindirme zorunluluğunun bulunması sebebiyle bir erkeğin iş bulması konusunu önemli görüyor ve bu alanda kadınlardan öncelikli olduklarını düşünüyorum. (Y:28)

- G.U.: Toplum tarafından bizim kültürümüzde çalışmayan erkeğe kadın gözüyle bakarlar. Çok önemli değil ama erkekler çalışmalı. Ailenin sosyal yaşamını daha ileriye götürür. (Y:34)
- S.T.: Ataerkil bir sistemde kesinlikle zorunludur. Ailenin geçimi erkek tarafından sağlanmalıdır. Günümüzdeki zor koşullara rağmen erkekler çalışmak zorunda. Koşullarını iyileştirmek için başka adımlar atabilir ancak ne olursa olsun çalışmalıdır. (Y:36)
- **Bir erkeğin yaşayacağı cinsellik, ilk cinsel deneyim, evlilik öncesi/sonrası yaşanması hakkında ne düşünüyorsunuz?**
  - G.İ.: Bence özellikle erkekler için evlenmeden önce yaşanmalı. Ne yaptığını bilmeyen eşinden öğrenen insanlar var. Bu açıdan baktığında genelevler bir noktada bunların öğrenileceği yerler. (Y:62)
  - F.Ç.: Erkek cinselliğe dair ihtiyacı ne olursa olsun kendini evliliğine eşine saklamalıdır. (Y:27)
  - E.B.: Evlilikten önce cinsel bir şeyler yaşanmış olmasını normal buluyorum. (Y:28)
  - Y.Ç.: Cinsellikle ilgili dinimizin çizdiği bir yol var o yoldan gidilmesi lazım. Evlilikten sonra yapılması lazım. (Y:32)
- **Bir erkeğin evlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?**
  - G. U.: Bir erkek evlenmeli, yuva kurmalı, kendi soyunu devam ettirmeli. (Y:34)
  - G. İ.: Zamanı gelince evleneceksin. Evlenmeyenlerin başına bir sürü şey gelir. Büyükler senden ailenin devamlılığını, torun falan bekler. (Y:62)
  - F.Ç.: Bir erkek hayatını anlamlılaştırmak, yaşamın gayesini anlamak istiyorsa evlenmelidir. (Y:27)
  - K.U.: Gerçekten ev geçindirebilecekse ve sevdiği kadına ailesinden gördüğü erdemi gösterebilecekse yapması lazım. (Y:30)
- **Erkek olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz?**
  - F.Ç.: Bu hayatta tek başıma bir işi halletmeye başladığımda 'abi ben erkeğim' dedim. (Y:27)
  - G.İ.: Ben hep farkındaydım. Çocukluktan beri erkekten kızdan beklenenler bellidir. Ergenlikte de erkekten beklenen bellidir. Erkekliğimin farkındaydım, görevlerimi olabildiğince yerine getirmeye çalıştım. (Y:62)
  - S.T.: Babamı kaybettiğim zaman. (Y:36)

- **Yetiştiriliş sürecinizde ailenizin size erkek olmanız konusunda öğrettiği şeyler nelerdir?**
  - Ç.T.: Erkek adam uyumaz, çalışır, cesaretlidir. Düşmana karşı elif gibi dimdik durmalıdır. Daima dışarı özellikle eşine güçlü durmalıdır. Çünkü erkek dağdır. (Y:27)
  - Y.T.: Çocukluğumda erkek ve kızlara nasıl davranacağım, nasıl hareket edeceğimi, nasıl oynayacağımı anlattılar. İlerleyen zamanlarda ise yazları beni işe göndererek para kazanmanın ve erkek olmanın gereklerini ve zorluklarını öğrettiler. (Y: 31)
  - E.B.: Erkeğin sert olduğu. Gerçek bir erkeğin halk arasındaki söyleyişle 'zalime yavuz, mazluma yunus' olması gerektiği öğretildi. (Y: 28)
- **Askerlik yapmayan kişi için ne düşünüyorsunuz?**
  - S.T.: Bir erkeğin öğrenmesi gereken bir sürü konuyu-durumu öğrenmemesi demektir. Deneyim eksikliğidir. Bizim gibi zorunlu askerlik olan ülkelerde, geçerli sebep harici yapmamanın korkaklık olduğunu düşünüyorum. (Y:36)
  - G. İ.: Politik bakarsam paralı askerlik yapması daha iyi derim. Ama diğer anlamda onun başka amaçları vardır diye düşünürüm. Vatan görevi bu. Oy atmak gibi bir şey. Sonradan şikâyet etmeyeceksin. Her erkeğin görevi. (Y:62)
  - Y.Ç.: Disiplin ve sorumluluk kazanmada zorlanır, hayatın zorluklarıyla baş etmede zorlanır, sabırlı olmayı kısmen beceremez. (Y:32)
  - E. B.: Askerlik, bir ordunun belli bir süre parçası olmak demektir. Özellikle günümüzde ve ülkemizde ordunun belli bir dönem parçası olmak ve emir komuta zincirinin içerisinde bulunmak, eğitilmek ve yetiştirilip olası bir savaşa hazır edilmek bir zorunluluktur. Askerliğini yapmayan bir erkek, bir savaş durumunda ailesini ve ülkesini korumaktan yoksun bir erkektir. Bu da erkekliğinin eksik olduğunun göstergesidir. Erkekler sadece üretmeyle yetinmeyip, savaşmayı da bilmek zorundadırlar. Bunu bilmeyen erkek, eksiktir. (Y: 28)
- **Askerlik yaparken ne gibi zorluklarla karşılaştınız?**
  - S.T.: Karşılaştıklarımın zorluk olduğunu düşünmüyorum. Hepsi birer ayrı deneyimdi. (Y:36)
  - G.İ.: Yemek ayırdığım için yemek problemi olmuştu. Bazen kendimce mantıksız bulduğum emirler oluyordu. Onlara sinirleniyordum. Aslında hepsinin mantığı var ama o an işine gelmiyor. (Y:62)

- E.B.: Askerlik hayatımda yer yer sert hiyerarşinin yaratmış olduğu zorluklar dışında fiziksel zorluklarla karşılaştım. Bunun dışında herhangi bir zorluk yaşamadım. (Y:28)
- **Geçmişte şiddete maruz kaldınız mı? (Fiziksel Şiddet, Psikolojik Şiddet, Cinsel Şiddet vb.)**
  - G.İ.: İlkokulda öğretmen dövüyordu, arkadaşlarla da kavga ediyorduk. (Y:62)
  - U.L.: Hayır, fiziksel bir şiddet olayı yaşamadım ancak psikolojik olarak birçok deneyimim oldu. (Y:42)
  - C.Z.: Babam zaman zaman tokat atardı. Ama bir sebebi vardır. Onu suçlamıyorum. (Y:47)
- **Size kimler şiddet uyguladı? Ne sıklıkta şiddete maruz kaldınız? Size uygulanan şiddet yöntemi?**
  - S.T.: Fiziksel bir şiddet yaşamadım ancak her insan gibi psikolojik şiddete maruz kalmışımdır. Bu çalışma hayatında ve okul hayatında tabi ki yaşandı.(Y:36)
  - G.İ.: Öğretmenim nadiren Tokat atıyordu. sınıfın önünde, herkesin yanında. (Y:62)
  - G.U.: Annem ve akranlarım Ara sıra Fiziksel şiddet uygularlardı. Psikolojik olarak da uygulandı, öğretmenler tarafından. (Y:34)
  - F.Ç.: Fiziksel şiddet görmedim. Psikolojik olarak kendi dediklerini yaptırmak için çok şiddet gördüm. (Y:27)
- **Şiddete maruz kalmak sizi nasıl etkiler?**
  - Y.Ç.: Psikolojik olarak insanı olumsuz etkiliyor. Kaygı ve stres durumunu artırıyor. (Y:32)
  - G.İ.: Çok etkilemedi aslında sadece o an herksin önünde rezil olduğumu düşünüyordum. (Y:62)
  - G.U.: Uysallaştırdı, sakinleştirdi. (Y:34)
  - F.Ç.: Hayatta en nefret ettiğim şey psikolojik baskı ile bir işi başkasına yaptırmak. Çünkü seçtiğim meslekte bile aile baskısı etkisi var ve ben şu an da mesleğimden nefret ediyorum. Ama 10 numara mühendisim. (Y:27)
- **Hiç şiddet uyguladınız mı? Hangi gerekçeyle? Kime?(Fiziksel Şiddet, Psikolojik Şiddet, Cinsel Şiddet vb.)**
  - F.Ç.: Ailemin bana yaptığını ben de kardeşime yapıyordum. Tıp okuyacaksın başka meslek seçemezsin, 100'den başka not alamazsın baskısı yapıyordum. (Y:27)

- *H.Ö.: Kız kardeşine sözümü dinletemediğim zaman fiziksel şiddet uyguladım. Bu durum aile terbiyesini öğretebilmek içindi. Zarar vermek amacıyla değil. (Y:32)*
- *G.İ.: Psikolojik şiddet uygulamışımıdır. Herkese; çocuklarıma, karıma, yanımda çalışanlara. Beklentilerim karşılığını vermeyince o an tepki veriyorum. (Y:62)*
- **Uyguladığınız şiddetten sonra kendinizi nasıl hissettiniz?**
  - *F.Ç.: Kardeşime baktığımda üzülüyorum. Ama uygulamaya devam ediyorum. Çünkü benim genimi taşıyan insan hata yapamaz. (Y:27)*
  - *G.İ.: İyi hissediyorum. Sanki cezalandırılmış gibi hissediyorum. Çünkü beni kızdırdığı için hak ediyor. O an rahatlıyorum. O da yapmaması gereken şeyi öğrenmiş oluyor böylece. (Y:62)*
  - *Y.Ç.: Stres ve kaygıdan sonra bir rahatlama duygusu gelmektedir. (Y:32)*
- **Sizce şiddete maruz kalan kişi bedensel olarak nasıl etkilenir? Psikolojik olarak nasıl etkilenir?**
  - *S.T.: Bedensel etkiler kısa süreli ancak psikolojik olanlar uzun vadeli sorunlar oluşturabilir. Şiddetin haklı yönleri yoktur ancak bazen insanlar kendilerine engel olmayıp bu tarz davranışlar sergiliyor. (Y:36)*
  - *E.B.: Bedensel olarak hiç umulmadık ve buraya sığdırılmayacak kadar çok şekilde etkilenme sonucu doğabilir. Psikolojik olarak ise gözlemlerim sonucunda şiddet gören bireylerin genellikle iki karakterden birine büründüğü kanaatindeyim. İçine kapanık, haklarını savunmaktan aciz, ve korkar. Diğeri ise saldırgan, bencil ve öfke kontrol sorunları yaşayan. (Y:28)*
  - *F.Ç.: Hem fiziksel hem psikolojik şiddete maruz kalan insanın hayatı mahvoluyor. (Y:27)*

Sonu

Türkiye’de erkekler, mevcut ataerkil düzenden büyük pay alarak egemen erkeklik değerleriyle yetişip bu değerleri içselleştirerek yaşamlarına taşımaktadırlar. Erkekliğin inşasındaki beş değer her ne kadar yaş küçüldükçe önemsizleşmeye ve değer yargılarında değişimler söz konusu olmaya başlayormuş gibi görünse de aslında şekillenmekte olan ve temelinde yine ataerkil zihniyette tohum ekilmiş yapıda düşünce tarzları olduğu görülmüştür. Bu düşünce yapısının; erkeğin ortaya koyacağı şiddeti de normalleştirmeye, koruyucu erkeklik rolü verdiği kadar gerektiğinde gücünü çekinmeden ortaya koyabilecek bir rol ve bunu kendinde hak görebilecek alt yapıda düşünce sistemini oluşturmaya başladığı ön görülmüştür.

Çalışmaya katılan erkeklerin tamamı yaşamları boyunca kendilerine en az bir kez fiziksel ya da psikolojik şiddet uyguladığını ve her birinin de maruz kaldığı şiddetin benzerini farkında olmadan başkalarına uyguladığı belirlenmiştir. Bu sonuç, şiddetin ve

şiddet türlerinin ülkemizde ne derece yaygın olduğunu göstermektedir. Şiddete maruz kalan mutlaka şiddet uygulayan durumunda olacaktır varsayımı yanlıştır fakat elde ettiğimiz sonuçlar bunun son derece mümkün bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Uygulanan bazı şiddet biçimleri, ilk başta zararsız olduğu düşünülüp şiddet uygulayıcıları tarafından önemsiz görülebilir. Fakat zararsız ve önemsiz görülen bu şiddet biçimleri, zamanla daha ağır şiddete ve şiddet kullanma alışkanlığının kazanılmasına yol açabilmektedir.

Engel olunmayan, önemli görülmeyen şiddet türleri ortadan kaldırılmaya çalışılmazsa zor durumda kalan, kendini önemsiz hisseden, gücünü göstermek karşısındakini korkutmak isteyen kişilerin panzehiri olarak varlığını korumaya devam edecektir. Toplum nezdinde erkekliğin getirisi olarak ortaya konan şiddetin, normalleştiriliyor olduğu düşünülmektedir. Bu kabullenişin alana dair yetkin adımlar atmaya son derece zorlaştırmakta olduğu ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akan Y., Kıran B. Erkeklerin şiddete maruz kalma ve şiddet uygulama yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches* 2017; 2(2): 47-71.

Avşar S. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: küllerinden “yeni erkek”liğin doğuşu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*. 2017; 3(2): 224-241.

Barutçu A. Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel Ve Toplumsal Aşamaları. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013 (Danışman: Prof. Dr. Güzin Yamaner).

Baysan Arabacı L., Uygun T. Şiddet uygulayan ve şiddet uygulanan bireylerin özellikleri. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*. 2022; 5(1): 38-46.

Çelik G. “Erkekler de ağlar!”: toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü”. *Fe Dergi*. 2016; 8(2):1-12.

Ergil D. Şiddetin kültürel kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*. 2001; 40-41.

Gedik E., Çakır H., & Coşkun A. Bir inşaa süreci olarak erkeklik: Yozgat örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020; 6(1): 84-95.

Korkmaz A., Başer M. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ataerkillik ve iktidar ilişkileri. *STED*. 2019;28(1):71-6.

Polat O. Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 2016; 22(1).

Yavuz Ş. İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Milli Folklor*. 2014; 26(104).

Yetiş E. Ö. “Erkeklerle şiddeti konuşmak: toplumsal cinsiyet temelli şiddeti anlama ve önlemede erkek katılımını psikososyal yaklaşımın sunduğu imkânlar üzerinden düşünmek”. *Fe Dergi*. 2020; 12(2): 187-200.

11-SON YILLARIN POPÜLER BAĞIMLILIĞI ELEKTRONİK SİGARA İLE İLGİLİ MEDYA HABERLERİNİN BİR ANALİZİ

Berna Eren, Dr. Öğr. Üyesi, Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, ORCID: 0000-0003-1459-3663, berna.eren@acibadem.edu.tr

Özge Kovan, Öğr. Görevlisi, Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, ORCID: 0000-0003-1138-4102, ozge.kovan@acibadem.edu.tr

Aytül Nurdan Yavuz Yılmaz, Öğr. Görevlisi, Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı, ORCID: 0000-0002-9158-9257, aytul.yilmaz@acibadem.edu.tr

Beyza Köse, Uzman Eğitimci, Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, ORCID: 0000-0001-5810-7642, beyza.kose@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Tütün içermeyen sigara olarak tanıtılan elektronik sigara (e-sigara) kullanımı, normal sigaraya göre daha güvenli ve daha ekonomik olduğu; sigara içme isteğini azalttığı ya da sigarayı bırakmayı kolaylaştırdığı gibi düşüncelerin etkisiyle giderek yaygınlaşmaktadır. E-sigaralar, hem geleneksel basılı ve görsel medya, hem de sosyal medya aracılığıyla özellikle çocukları ve gençleri hedef almaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de son beş yılda medyada yer alan e-sigara ile ilgili haberlerin bir analizini yapmaktır. **Gereç-Yöntem:** Türkiye’deki belli başlı haber ajanslarının web sayfaları, ‘elektronik sigara’, ‘e-sigara’, ‘elektronik sigara bağımlılığı’, ‘e-sigara bağımlılığı’ anahtar kelimeleri kullanılarak taranmış ve 2019-2024 yılları arası dönemde çıkan haberler yıllara, ajanslara, konu başlıklarına ve içeriklerine göre değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler için frekans (n) ve yüzde (%) gösterimi kullanılmıştır. **Bulgular:** 2019-2024 yılları arası dönemde haber ajanslarında yer alan 131 özgün haber tespit edilmiştir. Haberlerin %31,0’i 2023 yılına aittir ve %35,9’u sağlık ve yaşam haberi olarak yayımlanmıştır. e-sigaranın zararları konusunda uzman görüşlerini yansıtan haber oranı %48,1 iken haberlerin %33,6’sı emniyet güçlerinin sigara kaçakçılığı ile mücadele çalışmalarını konu almaktadır. **Sonuç:** e-sigara konusunda bilgi ve deneyimi sınırlı ya da kararsız olan bireylerin medyada yer alan içerikten etkilenme olasılıklarının daha yüksek olduğu çalışmalarla gösterilmiştir. Bu içeriğe düzenli olarak maruz kalmak e-sigara kullanımına ilişkin algıları normalleştirebilmekte; bazı haber içerikleri ise yanıltıcı olabilmektedir. Bu açıdan medyada yer alan haberlerin doğru ve eksiksiz bilgi içermesinin, toplumun e-sigara konusunda bilgi ve farkındalık kazanmasını sağlayacağı ve halk sağlığı politikaları ve mevzuatına yönelik kamuoyu desteğini olumlu olarak etkileyeceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Elektronik sigara, e-sigara, Elektronik sigara bağımlılığı, e-sigara bağımlılığı, Bağımlılık

AN ANALYSIS OF MEDIA NEWS ON ELECTRONIC CIGARETTES, THE POPULAR ADDICTION OF RECENT YEARS

ABSTRACT

Objective: The use of electronic cigarettes (e-cigarettes), which are promoted as tobacco-free cigarettes, is becoming increasingly widespread due to the perception that they are safer and more economical than regular cigarettes, that they reduce the desire to smoke or make it easier to quit smoking. E-cigarettes target especially children and young people through both traditional print and visual media as well as social media. The aim of this study is to analyze the media news on e-cigarettes in Türkiye in the last five years.

Material-Method: The web pages of major news agencies in Türkiye are scanned using the keywords 'electronic cigarette', 'e-cigarette', 'electronic cigarette addiction', 'e-cigarette addiction'. The news article published between 2019 and 2024 are evaluated according to years, agencies, topics and content. For descriptive statistics, frequency (n) and percentage (%) representation is used.

Findings: In the period between 2019 and 2024, 131 original news articles published in the news agencies were identified. A total of 31.0% of the news articles were published in 2023 and 35.9% were under health and life topics. While the rate of news reflecting expert opinions on the health risks and harmful effects of e-cigarettes is 48.1%, 33.6% of the news is about the efforts of law enforcement forces to combat e-cigarette smuggling.

Conclusion: Studies have shown that when individuals have limited knowledge and experience or are uncertain about e-cigarettes, they are more susceptible to the content in the media. Regular exposure to this content may normalize perceptions about e-cigarette use, while some news content may be misleading. In this respect, it is thought that the news in the media containing accurate and complete information will enable the society to be informed and aware about e-cigarettes and will positively influence public support for public health policies and legislation.

Keywords: Electronic cigarette, e-cigarette, electronic cigarette addiction, e-cigarette addiction, Addiction

Introduction

Tobacco and tobacco products are highly addictive due to the nicotine they contain (World Health Organization [WHO], n.d.a; U.S. Food & Drug Administration [FDA], n.d.). Tobacco products can be smoked or smokeless. **Tobacco smoking refers to** inhaling the smoke produced by burning the dried or cured leaves of the tobacco plant and allows the biochemically active compounds released such as nicotine, to be absorbed through the lungs. Smoked tobacco products generate second-hand smoke and include cigarettes, cigars, cigarillos, roll-your-own tobacco, pipe/waterpipe tobacco, bidis and kreteks. Smokeless tobacco products, i.e. snuff and chewing tobacco, are consumed through the nose or mouth, without burning or combustion (Shafey et al., 2009; European Commission, n.d.; WHO, 2023a).

Globally 1.245 billion people aged 15 years and over are tobacco users, with a prevalence of 20.9% in 2022 (WHO, 2024b). Cigarettes are the most common tobacco product used worldwide (WHO, 2023a; Shafey et al., 2009). In 2022, 89% of tobacco users were cigarette smokers with a current prevalence of 15.0% among all persons aged 15 years and over (WHO, 2024b). Tobacco use, be it inhaled, sniffed, sucked, or chewed, is harmful with no safe level of exposure (WHO, 2023a; Shafey et al., 2009). More than 8 million people die annually from tobacco use (WHO, n.d.a). More than 7 million of those deaths are the result of direct tobacco use while around 1.3 million are non-smokers who are exposed to second-hand smoke (WHO, 2023a; WHO, n.d.a). Tobacco use is also a major risk factor for cardiovascular and respiratory diseases, over 20 different types or subtypes of cancer, and many other debilitating health conditions (WHO, n.d.a); therefore is a major avoidable cause of non-communicable diseases (Jerzyński & Stimson, 2023).

The World Health Organization (WHO), therefore, calls tobacco use an epidemic and one of the biggest public health threats the world has ever faced (WHO, n.d.a). In response to the globalization of this epidemic, facilitated through trade liberalization, direct foreign investment, global marketing, transnational tobacco advertising, promotion and sponsorship, and the international movement of contraband and counterfeit cigarettes, the World Health Assembly adopted the WHO Framework Convention on Tobacco Control (FCTC) on 21 May 2003 as the first international treaty which has been rapidly and widely embraced (WHO, 2003; WHO, n.d.b).

However, the tobacco industry was quick to promote other nicotine-containing products as an alternative to cigarettes (European Lung Foundation [ELF], 2020). Electronic cigarettes (e-cigarettes), devices that deliver vaporized nicotine without combusting tobacco, entered the global tobacco and nicotine market between 2003 and 2008

promoted as a safer alternative to cigarettes (WHO, 2023b; Cahn & Siegel, 2011; Berridge et al., 2023).

The early pioneer of e-cigarettes was developed in 1963 by Herbert A. Gilbert. His patent application was for *“a smokeless non tobacco cigarette ... to provide a safe and harmless means for and method of smoking by replacing burning tobacco and paper with heated, moist, flavored air; or by inhaling warm medication into the lungs in case of a respiratory ailment under direction of a physician”* (Gilbert, 1965). In 2003, the e-cigarette in its current form was developed by the Chinese pharmacist Hon Lik. His patent application described an electronic atomization cigarette *“that functions as substitutes for quitting smoking and cigarette substitutes”*. (Hon, 2013).

E-cigarettes, unlike traditional cigarettes, do not contain tobacco (ELF, 2020; WHO, 2024a; WHO, 2020). They are battery-operated devices that heat a liquid solution, also called e-liquid, which turns into a nonaqueous vapour for the user to inhale (ELF, 2020; U.S. Department of Health and Human Services [HSS], 2016; WHO, 2024a; Lichtenberg, 2017; Marques et al., 2021). The e-liquids may or may not contain nicotine and referred to as electronic nicotine delivery system (ENDS) and electronic non-nicotine delivery systems (ENNDS) respectively (WHO, 2024a; WHO, 2020).

Following the introduction of the e-cigarette to Chinese market in 2004 and U.S. market in 2007 (HSS, 2016; Lichtenberg, 2017), the major multinational tobacco companies had entered the e-cigarette market by 2013 (Grana et al., 2014); and as e-cigarettes have become widely available, their use has increased rapidly worldwide (Rom et al., 2015; Drummond & Upson, 2014). In 2021, the global number of e-cigarette users was estimated at 81.9 million, which shows a significant growth from 58.1 m in 2018. Although the number of users are the highest in European and Americas regions of WHO (20.1 m and 16.8 m respectively) and lowest in Africa (5.6 m); the prevalence is the highest in European and the Eastern Mediterranean region with 2.3% each and lowest in Southeast Asia with 0.7% (Jerzyński & Stimson, 2023).

Several factors have been identified for the growing use of e-cigarettes. They are perceived as a less harmful, cheaper and more socially acceptable alternative to conventional cigarettes, to deal with situations where smoking was prohibited, and even as a smoking cessation aid (Peralta & Guntur, 2014; Etter & Bullen, 2011; Johar, 2016; Marques et al., 2021; Temourian et al., 2022). Some studies have found that e-cigarettes were more effective for smoking cessation than nicotine-replacement therapy while providing the physical experience of inhalation (Hajek et al., 2019; Benowitz, 2020; Lindson et al., 2024). England is the first country to prescribe medically-licensed e-cigarettes (Department of Health and Social Care, 2021), and The National Health Service

(NHS) recommends e-cigarettes as an effective tool for adults to support quitting smoking and staying smoke-free (NHS, 2022; King's College Hospital, 2022). The FDA, however, has approved no e-cigarette product as a cessation aid to date, despite stating that certain e-cigarettes may help adults to quit or significantly reduce smoking (Temourian et al., 2022; FDA, 2023). It is stated that “the immediate toxic effects of e-cigarettes far outweigh those of conventional cigarettes”, therefore e-cigarettes do not present a “benign alternative” (Brown et al., 2021).

Studies have also found that most individuals were unsuccessful to quit cigarette smoking and instead switched to dual use of cigarettes and e-cigarettes (211 Caraballo et al., 2017; 366 Wang et al., 2021). In 2021, 29.4% of adults in the U.S. were dual users. Dual use was more common among older adults aged 45 years and older of whom 42.7% reported both vaping and smoking cigarettes (Centers for Disease Control and Prevention [CDC], 2023). A recent study found that 4.0% of the sample were dual users, of whom 2.5% were characterized as experimental dual users, and 1.5% were established dual users; and 1.1% were exclusive e-cigarette users, of whom 0.4% were experimental e-cigarette users, and 0.7% were established e-cigarette users. Exclusive established e-cigarette users were less likely to transition to exclusive cigarette smoking, and established dual users were more likely to remain so (Wei et al, 2020).

There is an ongoing debate regarding the use and efficacy of e-cigarettes in harm reduction, smoking reduction or cessation, and their impact on the health of the users as well as on those passively exposed to the vapour due to limited evidence (Drummond & Upson, 2014; Jensen et al., 2015; Marques et al., 2021). Various chemical substances have been identified in e-liquids, aerosols and environmental emissions. The e-liquids contain propylene glycol and/or glycerol, nicotine, and flavorant chemicals (ELF, 2020; HSS, 2016; Jensen et al., 2015; Krüsemann et al., 2021), and the vapor has been shown to contain lead, cadmium, nickel, formaldehyde, and acetaldehyde among other chemicals (Lichtenberg, 2017; FDA, 2023; Johar, 2016; Jensen et al., 2015; Krüsemann et al., 2021). Although it has been claimed that e-cigarette aerosols contain fewer compounds and at significantly lower concentrations than cigarette smoke (Margham et al., 2021); it has also been found that e-liquid and aerosol samples demonstrate distinct analyte profiles, such that e-liquid profiles produced upwards of sixty four compounds whereas aerosol profiles produced upwards of eighty two compounds that were never present in the solutions (Herrington & Myers, 2015), implicating that the heating process itself can lead to the formation of new compounds of questionable toxicity (Marques et al., 2021; Jensen et al., 2015).

The long-term health effects of e-cigarette use are not entirely acknowledged; yet, the exposure to toxic substances and carcinogens they generate are known to cause cancer;

increase the risk of cardiovascular and respiratory disorders as well as nervous-system problems (WHO, 2024a; WHO, 2023a; Johar, 2016; Peralta & Guntur, 2014; Vandelaer, 2023; Feeney et al., 2022).

Studies show that e-cigarette use is increasing among young people (Kaleta et al, 2016; Puteh et al., 2018; Birdsey et al., 2023; Yoong et al., 2021; Song et al., 2023). A recent systematic review and meta-analysis found the global prevalence of e-cigarette in younger individuals as 16.8% in the 'ever' and 4.8% in the 'current' modes of e-cigarette (Salari et al., 2024). In the United States (U.S.), 36.8% of high school students and 49.0% of middle school students were dual users of e-cigarettes along with other tobacco products in 2020 (Wang et al, 2021b). E-cigarette use among adults rose to 4.5% in 2021 from 3.7% in 2020 (Cornelius. et al., 2021). 30.3% of adults and 61.4% of young adults aged 18-24 were 'never-smoker' e-cigarette users. (CDC, 2023). In 2023, e-cigarettes were the most commonly used tobacco product among middle and high school students in the U.S., such that 2.1 million (7.7%) students, of whom 550,000 (4.6%) were middle school and 1.56 million (10.0%) were high school students, currently used e-cigarettes (Birdsey et al., 2023). In Türkiye, different studies found the prevalence of e-cigarette use among university students to vary between 0.6% and 43.1% (Doğan et al., 2018; Özpulat & Öztaş, 2020; Sayılı et al., 2020; Saçlı, 2019; Çıtıl & Çolak, 2021).

Among young people, curiosity, better taste and smell were the most commonly reported reasons for e-cigarette use besides the perception that e-cigarettes are less harmful, more acceptable and convenient (Zhao et al., 2023; Wang et al., 2019; Australian Institute of Health and Welfare, 2024; Thoonen & Jongenelis, 2024; Temourian et al., 2022).

The variety of e-liquid flavours exceed 16.000 (WHO, 2024a; Ma et al., 2022; Lichtenberg, 2017) and flavourings are shown to make an average of 63% of the total number of ingredients within one e-liquid, candy flavoured ones having the highest percentage with 75% (Krüseemann et al., 2021). Flavors are shown to add to the attractiveness and popularity of e-cigarettes; and stimulate use among all types of users (Havermans et al., 2021; Krüseemann et al., 2021; Marques et al., 2021; Temourian et al., 2022; Thoonen & Jongenelis, 2024) leading to greater satisfaction compared to non-flavoured e-cigarettes (Landry et al., 2019; Groom et al., 2020). Flavor has been a common reason for initiation as well as continuing use of e-cigarettes, especially for adolescents and young people, who prefer particularly fruit, dessert/pastry/bakery, candy/chocolate/sweet and mint flavours other than tobacco (Landry et al., 2019; Groom et al., 2020; Wang et al., 2021b; Wang et al., 2019; Farsalinos et al., 2023).

E-cigarettes are being promoted and marketed through various channels, including mass media, be it visual, print or digital, social media platforms and other forms of internet

marketing, which has contributed to the increase in e-cigarette use by both adults and youth (Grana et al., 2014; HSS, 2016). Around 30–50% of e-cigarette sales are estimated to occur over the internet (Lichtenberg, 2017). The pervasive marketing of e-cigarettes has fostered positive (mis)perceptions about e-cigarettes, portraying them as appealing, healthy alternatives, and heightened the intentions to use, particularly among youth (Smith & Hilton, 2023; Lazard, 2021). Studies reveal that adolescents and young people are being exposed to e-cigarette advertising on at least one type of media with an average number of five (Wang et al., 2019; Pettigrew et al., 2023). Even brief exposure to e-cigarette content on social media has been associated with heightened intentions to use these products and more favorable attitudes towards vaping (WHO, 2024a). Notably, exposure to e-cigarette marketing on platforms like Instagram has been linked to increased experimentation and continued use among adolescents (Lazard, 2021).

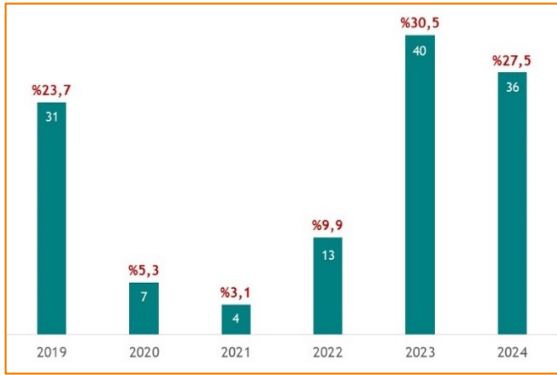
Material-Method

As online news is an increasingly important source of news reporting, the web pages of major news agencies in Türkiye, namely Demirören News Agency (DHA), Anadolu Agency (AA), İhlas News Agency (İHA), BBC News, Euronews, and ANKA News Agency, are scanned for news on electronic cigarettes by using the keywords 'electronic cigarette', 'e-cigarette', 'electronic cigarette addiction', and 'e-cigarette addiction'. The analysis was carried out for the 5 -year period of January 1, 2019 to May 12, 2024. All news mentioning e-cigarettes were included and news that were duplicate and in video/audio were excluded. The news published in this period evaluated according to the years published, news agencies that distribute the news, the topics they were published under and the visual and written content of the news. For descriptive statistics, frequency (n) and percentage (%) representation is used.

Findings:

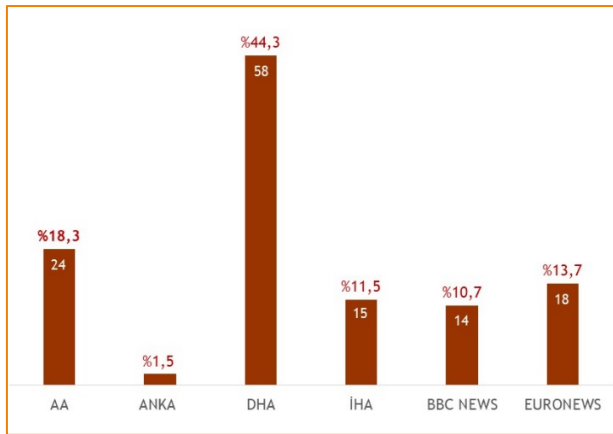
In the time period between January 1, 2019 and May 12, 2024, a total of 131 original news articles published by the news agencies were identified. E-cigarettes received a coverage of 31 news articles in 2019, which dropped drastically in 2020 and 2021 (7 and 4 news articles respectively) most probably due to the Covid-19 pandemic. Coverage started rising in 2022, and continued its rise, reaching to a total of 36 news articles in the first four months of 2024. Of the 131 news, 40 (31.0%) was published in 2023 (Figure 1).

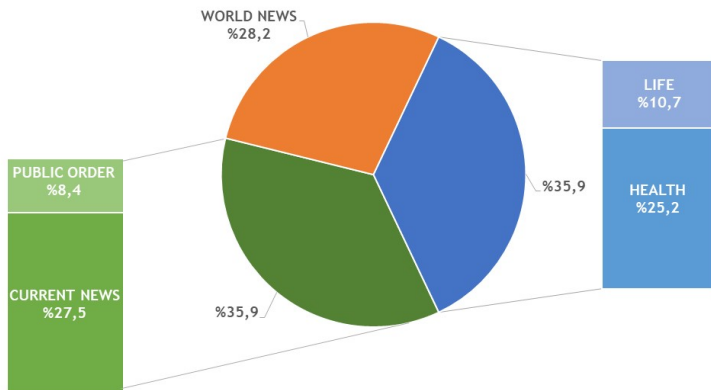
Figure 1. Distribution of news by years

A total of 58 (44.3%) news was published by Demirören News Agency, followed by 24 (18.3%) news by Anadolu Agency and 18 (13.7%) by Euronews (Figure 2).

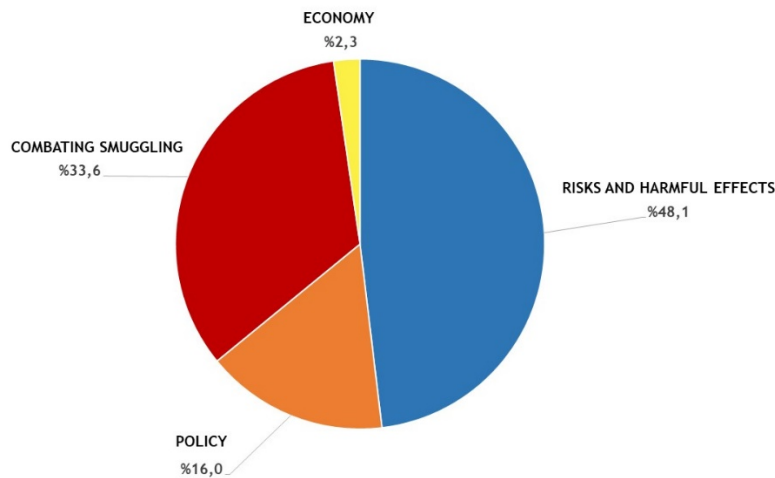
Figure 2. Distribution of news by news agencies

Regarding the topics that cover the news, 33 (25.2%) news was published under “health”; 14 (10.7%) under “life”; 11 (8.4%) under “public order”; 36 (27.5%) under “current news”; and 37 (28.2%) under “world news” (Figure 3).

Figure 3. Distribution of news by topics

A total of 63 (48.1%) news reflected on the health risks and harmful effects of e-cigarettes; 21 (16.0%) mentioned about national/international policies/regulations to control and prevent e-cigarette use; 3 (2.3%) indicated its economic reflections, while 44 (33.6%) news was about the efforts of law enforcement to combat e-cigarette smuggling (Figure 4).

Figure 4. Distribution of news by content

Discussion

In recent years, e-cigarettes have garnered significant attention in media discourse. Their emergence in the market, impact on the tobacco industry, contentious role in smoking cessation, and rising prevalence among adolescents have made them a subject of widespread public interest (Yates et al., 2015; Rooke and Amos, 2014; Wackowski et al., 2019).

The news media plays a crucial role in influencing public opinion on e-cigarettes, especially considering that approximately 80% of the population seeks health information through internet and digital platforms, often relying more on these sources than on healthcare professionals (Payne et al., 2016; Ngoma et al., 2023; Sumayyia et al., 2019; Swoboda et al., 2019; Chu et al., 2017; Parija et al., 2020; Rooke & Amos, 2014). Given this reliance, media coverage of tobacco products, including e-cigarettes, is significant as it shapes public awareness and perceptions of their relevance and the necessity of regulatory measures. Moreover, such coverage informs the public about the potential risks and benefits associated with these products, thereby influencing public perceptions and intentions regarding their use (Tan et al., 2017; Wackowski et al., 2017).

Concerns regarding the representation of e-cigarettes in both traditional and social media have spurred studies on the topic (Payne et al., 2016); and many studies have established

the association between the promotion of e-cigarettes through diverse media channels and heightened favorable attitudes and increased intentions to use e-cigarettes, especially among young people (Smith & Hilton, 2023).

Tan et al. (2017) found that participants exposed to negative e-cigarette news headlines exhibited heightened beliefs concerning harms and diminished beliefs regarding benefits of e-cigarettes in comparison to those exposed to positive headlines. Wackowski et al. (2018) indicated that news stories about e-cigarettes more frequently emphasize potential risks rather than potential benefits such as harm reduction. News coverage has also been implicated in influencing public perceptions regarding the comparative harm of e-cigarettes versus traditional cigarettes, as shown by Majeed et al. (2017) who have found that the percentage of adults perceiving e-cigarettes to be as harmful as or more harmful than cigarettes rose from 13% in 2012 to 40% in 2015 in the U.S.

Lyu et al. (2021) identified the seven prominent themes in the Chinese newspapers while reporting of e-cigarettes as the health impact, usage, smoking cessation, youth, regulation, industry development, and description of e-cigarettes; whereas Rooke & Amos (2014) pinpointed getting around smoke-free legislation, risk and uncertainty; healthier choice, celebrity use, and price to be the emerging themes in newspaper coverage in the UK and Scotland.

Bigwanto et al. (2023) found that the news articles presenting favorable perspectives on e-cigarettes outnumbered those with negative viewpoints, and health impact, regulation, taxation, and their role as smoking cessation tools to be the most frequently reported topics in Indonesia; Burton et al. (2023) revealed that reports of e-cigarette related fatalities and severe illnesses in the U.S. have altered the perspective of Australian mass media articles from favorable (48.0%) to unfavorable (54.0%); and Kang et al. (2021) found that the news coverage of e-cigarettes in the U.S. and United Kingdom emphasized the reduced harm of e-cigarettes compared to combustible cigarettes, whereas Korean news highlighted the ingredients of e-cigarettes.

Relying on social and/or mass media for information regarding e-cigarettes presents challenges. Exposure to such information can normalize perceptions that e-cigarette use is prevalent and harmless, potentially enhancing their appeal and perceived advantages, thus fostering positive social norms. Media may disseminate misinformation by portraying e-cigarettes as substitutes for conventional cigarettes, linking them with claims of appetite suppression, therapeutic effects, and healthy lifestyles, despite lacking empirical validation. The portrayal of e-cigarettes in media can also influence public attitudes toward public health policies and legislation (Burton et al., 2023).

Currently, 88 countries lack minimum age restrictions for purchasing e-cigarettes, and 74 countries lack regulatory frameworks for these potentially harmful products. This unrestricted availability of e-cigarettes as consumer goods and their targeted marketing towards youth raises global concerns (WHO, 2024a).

Conclusion

Studies have shown that individuals with limited or ambivalent knowledge and experience about e-cigarettes are particularly susceptible to media influence and that opinions about e-cigarettes are less likely to be influenced by personal experience, but more likely by media discussion. Even brief exposure to e-cigarette content on both the traditional and social media is associated with more positive attitudes and increased intention to use e-cigarettes. Regular exposure to such content has the potential to normalize perceptions of e-cigarette use, although certain news items may contain misleading information. In this respect, it is important for news coverage of e-cigarettes to be accurate, balanced, objective and comprehensive, providing a diverse yet objective spectrum of perspectives and sources in order to inform the public and enhance awareness about e-cigarettes, thereby potentially fostering greater public endorsement of public health policies and legislation.

References

1. Australian Institute of Health and Welfare. (2024). *National Drug Strategy Household Survey 2022–2023*. <https://www.aihw.gov.au/reports/illicit-use-of-drugs/national-drug-strategy-household-survey>
2. Benowitz, N. L. (2020). E-cigarettes and dual nicotine replacement therapy for smoking cessation. *Lancet Respiratory Med.*, 8(1), 7–8. [https://doi.org/10.1016/s2213-2600\(19\)30308-x](https://doi.org/10.1016/s2213-2600(19)30308-x)
3. Berridge, V., Fairchild, A.L., Morphet, K., Gartner, C., Hall, W., & Bayer, R. (2023). Introduction: Before e-cigarettes—The pre-history of public health, tobacco and nicotine in the UK, Australia and the US. In: Berridge, V., Bayer, R., Fairchild, A.L., Hall, W. (eds) *E-Cigarettes and the Comparative Politics of Harm Reduction*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-23658-7_1
4. Bigwanto, M., Arumsari, I. & Fauzi, R. (2023). The portrayal of electronic cigarettes in Indonesia: A content analysis of news media. *BMC Public Health*, 23, 52. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14886-z>
5. Birdsey, J., Cornelius, M., Jamal, A., Park-Lee, E., Cooper, M. R., Wang, J., Sawdey, M. D., Cullen, K. A., & Neff, L. (2023). Tobacco product use among U.S. middle and high school students - National Youth Tobacco Survey, 2023. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.*, 72(44):1173-1182. <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm7244a1>

6. Brown, S., Nwokoro, C., Bush, A., Lenney, W., Vestbo, J., Pao, C., & Thavagnanam, S. (2021). Another public health catastrophe. *Lancet*; 398, 2243. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)02730-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)02730-6)
7. Burton, S., Soboleva, A., Dadich, A., & Garlin, F. (2023). Promoting e-cigarettes: Media discussion of e-cigarettes before and after vaping deaths. *Journal of Strategic Marketing*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/0965254X.2023.2236110>
8. Cahn, Z. & Siegel, M. (2011). Electronic cigarettes as a harm reduction strategy for tobacco control: A step forward or a repeat of past mistakes?. *Journal of Public Health Policy*, 32, 16-31. <https://doi.org/10.1057/jphp.2010.41>
9. Caraballo, R. S., Shafer, P. R., Patel, D., Davis, K. C., & McAfee, T. A. (2017). Quit methods used by US adult cigarette smokers, 2014-2016. *Prev Chronic Dis.*,14:E32. <https://doi.org/10.5888/pcd14.160600>
10. Centers for Disease Control and Prevention. (2023). Percentage distribution of cigarette smoking status among current adult e-cigarette users, by age group—National Health Interview Survey, United States, 2021. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.*, 72, 270.
11. Chu, J. T, Wang, M.P., Shen, C. Viswanath, K., Lam, T. H., & Chan, S. S. C. (2017). How, when and why people seek health information online: Qualitative study in Hong Kong. *Interact J Med Res.*, 6(2), e24. <https://doi.org/10.2196/ijmr.7000>
12. Cornelius, M. E., Loretan, C.G., Jamal, A., Davis, L. B. C., Mayer, M., Alcantara, I. C., & Neff, L. (2023). Tobacco product use among adults—United States, 2021. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.*, 72(18), 475–483.
13. Çıtlı, R., & Çolak, İ. Y. (2021). Tıp fakültesi öğrencilerinin tütün ürünleri kullanımı ve sigara bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi. *Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences (EJONS)*, 5(19), 605–621. <https://doi.org/10.38063/ejons.468>
14. Department of Health and Social Care. (2021, October 29). *E-cigarettes could be prescribed on the NHS in world first.* <https://www.gov.uk/government/news/e-cigarettes-could-be-prescribed-on-the-nhs-in-world-first> :
15. Doğan, E., Avlaç, A., Çetinkaya, A. Şenkal, E. Aykan, M. Vatan, M. Karaketir, E. Ş., Hıdıroğlu, S. & Ay, P. (2018). Bir tıp fakültesinde ilk üç sınıfa devam eden öğrencilerde nargile ve elektronik sigara kullanım sıklığı ve ilişkili faktörler. *2nd International – 20th National Public Health Congress.*
16. Drummond, M. B., & Upson, D. (2014). Electronic cigarettes. Potential harms and benefits. *Ann Am Thorac Soc.*, 11(2), 236-42. <https://doi.org/10.1513/AnnalsATS.201311-391FR>
17. Etter, J-F., & Bullen, C. (2011). Electronic cigarette: users profile, utilization, satisfaction and perceived efficacy. *Addiction*,106(11), 2017–2028.
18. European Commission. (n.d.). *European code against cancer.* https://cancer-code-europe.iarc.fr/images/doc/ecac_en.pdf

19. European Lung Foundation. (2020). E-cigarettes, heat-not-burn and smokeless tobacco products. *Breathe*, 16(1), 161ELF. <https://doi.org/10.1183/20734735.ELF161>
20. Farsalinos, K., Russell, C., Polosa, R., Poulas, K., Lagoumintzis, G., & Barbouni, A. (2023). Patterns of flavored e-cigarette use among adult vapers in the USA: An online cross-sectional survey of 69,233 participants. *Harm Reduct J*, 20, 147. <https://doi.org/10.1186/s12954-023-00876-w>
21. Feeney, S., Rossetti, V., & Terrien, J. (2022). E-Cigarettes—a review of the evidence—harm versus harm reduction. *Tobacco Use Insights*, 15, 1–8. <https://doi.org/10.1177/1179173X221087524>
22. Gilbert AH. U.S. Patent No. 3,200,819. 1965. Brown & Williamson Collection. Bates No. 570328916–570328920. <https://patentimages.storage.googleapis.com/a8/a4/ef/28cea2ddb9f425/US3200819.pdf>
23. Grana, R., Benowitz, N., & Glantz, S. A. (2014). E-cigarettes: A scientific review. *Circulation*, 129(19), 1972–86. <https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.114.007667>
24. Groom, A. I., Vu, T-H. T., Kesh, A., Hart, J. L., Walker, K. L., Giachello, A. L., Sears, C. G., Tompkins, L. K., Mattingly, D. T., Landry, R. L., Robertson, R. M., Payne, T. J. (2020). Correlates of youth vaping flavor preferences. *Preventive Medicine Reports*, 18, 101094. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2020.101094>
25. Hajek, P., Phillips-Waller, A., Przulj, D., Pesola, F., Myers, S. K., Bisal, N., Li, J., Parrott, S., Sasieni, P., Dawkins, L., Ross, L., Goniewicz, M., Wu, Q., McRobbie, H. J. (2019). A randomized trial of e-cigarettes versus nicotine-replacement therapy. *N. Engl. J. Med.*, 380(7), 629–637. <https://doi.org/10.1056/nejmoa1808779>
26. Havermans, A., Krüsemann, E. J. Z., Pennings, J., de Graaf, K., Boesveldt, S., & Talhout, R. (2021). Nearly 20 000 e-liquids and 250 unique flavour descriptions: An overview of the Dutch market based on information from manufacturers. *Tobacco Control*, 30, 57-62. <https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2019-055303>
27. Herrington, J. S., & Myers, C. (2015). Electronic cigarette solutions and resultant aerosol profiles, *J Chromatogr A*, 1418, 192-199. <https://doi.org/10.1016/j.chroma.2015.09.034>
28. Hon L. U.S. Patent 8393331 B2 Electronic Atomization Cigarette, 2013; <https://patentimages.storage.googleapis.com/97/b0/54/5675deba79e5e/US8393331.pdf>
29. Jensen, R. P., Luo, W., Pankow, J. F., Strongin, R. M., & Peyton, D. H. (2015). Hidden formaldehyde in e-cigarette aerosols [letter]. *N Engl J Med.*, 372(4), 392–4. <https://doi.org/10.1056/NEJMc1413069>
30. Jerzyński, T., & Stimson, G.V. (2023). Estimation of the global number of vapers: 82 million worldwide in 2021. *Drugs, Habits and Social Policy*, 24(2), 91-103. <https://doi.org/10.1108/DHS-07-2022-0028>

31. Johar, R. S. (2016). E-Cigarettes: Safer than tobacco? *Mo Med.*, 113(5), 342-343.
32. Kaleta, D., Wojtysiak, P., & Polańska, K. (2016). Use of electronic cigarettes among secondary and high school students from a socially disadvantaged rural area in Poland. *BMC Public Health*, 16(1), 703. <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3417-y>
33. Kang, J-A., Schulz, P., Hubbard, G. T., Hwang, J., Muldrow, A., Barber, B., & Lochner, C. (2021). News framing of e-cigarettes: a cross-national study of the US, UK, and Korea. *Commun Stud.* 72(5), 937-956. <https://doi.org/10.1080/10510974.2021.1975142>
34. King's College Hospital. (2022, February 1). *E-cigarettes (vapes) explained*. <https://www.kch.nhs.uk/wp-content/uploads/2023/01/pl-1007.1-e-cigarettes-vapes-explained.pdf>.
35. Krüsemann, E. J. Z., Havermans, A., Pennings, J. L. A., de Graaf, K., Boesveldt, S., & Talhout, R. (2021). Comprehensive overview of common e-liquid ingredients and how they can be used to predict an e-liquid's flavour category. *Tobacco control*, 30(2), 185–191. <https://doi.org/10.1136/tobaccocontrol-2019-055447>
36. Landry, R. L., Groom, A. L., Vu, T-H. T., Stokes, A. C., Berry, K. M., Kesh, A., Hart, J. L., Walker, K. L., Giachello, A. L., Sears, C. G., McGlasson, K. L., Tompkins, L. K., Mattingly, D. T., Robertson, R. M., Payne, T. J. (2019). The role of flavors in vaping initiation and satisfaction among U.S. adults. *Addictive Behaviors*, 99,106077. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2019.106077>
37. Lazard, A. J. (2021). Social media message designs to educate adolescents about e-cigarettes. *Journal of Adolescent Health*, 68(1), 130-137. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.05.030>
38. Lichtenberg, K. (2017). E-cigarettes: Current evidence and policy. *Mo Med.*, 114(5), 335-338.
39. Lindson, N., Butler, A. R, McRobbie, H., Bullen, C., Hajek, P., Begh, R., Theodoulou, A., Notley, C., Rigotti, N. A., Turner, T., Livingstone-Banks, J., Morris, T., & Hartmann-Boyce, J. (2024). Electronic cigarettes for smoking cessation. *Cochrane Database Syst Rev.*, 1(1), CD010216. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD010216.pub8>
40. Lyu, J. C., Wang, D., Huang, P., & Ling, P. (2021). News media coverage of e-cigarettes: An analysis of themes in Chinese newspapers. *International Journal of Communication*, 15, 2827-2848. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/16487>
41. Ma, S., Qiu, Z., Yang, Q., Bridges, J. F. P., Chen, J., & Shang, C. (2022). Expanding the E-Liquid Flavor Wheel: Classification of Emerging E-Liquid Flavors in Online Vape Shops. *Int J Environ Res Public Health*, 19(21):13953. <https://doi.org/10.3390/ijerph192113953>
42. Majeed, B. A., Weaver, S. R., Gregory, K. R., Whitney, C. F., Slovic, P., Pechacek, T. F., & Eriksen, M. P. (2017). Changing perceptions of harm of e-cigarettes among U.S. adults, 2012-2015. *Am J Prev Med.*, 52(3), 331-338. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2016.08.039>

43. Margham, J., McAdam, K., Cunningham, A., Porter, A., Fiebelkorn, S., Mariner, D., Digard, H., & Proctor, C. (2021). The chemical complexity of e-cigarette aerosols compared with the smoke from a tobacco burning cigarette. *Frontiers in chemistry*, 9, 743060. <https://doi.org/10.3389/fchem.2021.743060>
44. Marques, P., Piqueras, L. & Sanz, MJ. (2021). An updated overview of e-cigarette impact on human health. *Respir Res* 22, 151. <https://doi.org/10.1186/s12931-021-01737-5>
45. National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion (US) Office on Smoking and Health. E-Cigarette Use Among Youth and Young Adults: A Report of the Surgeon General [Internet]. Atlanta (GA): Centers for Disease Control and Prevention (US); 2016. Chapter 1, Introduction, Conclusions, and Historical Background Relative to E-Cigarettes. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK538684/>
46. National Health Service. (2022, October 10). *Using e-cigarettes to stop smoking*. <https://www.nhs.uk/live-well/quit-smoking/using-e-cigarettes-to-stop-smoking/>
47. Ngoma, C., Alhaj, S. M., Imo, U. F., Oke, G. I. & Adebisi, Y. A. (2023), Portrayal of electronic cigarettes in the news. *Public Health Chall.*, 2, e84. <https://doi.org/10.1002/puh2.84>
48. Özpulat, F., & Öztaş, D. (2020). Üniversite öğrencilerinin e-sigara kullanım düzeyleri ve e-sigara kullanımına ilişkin görüşleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi (ASBD)*, 9(2), 146-160.
49. Parija, P. P., Tiwari, P., Sharma, P., & Saha, S. K. (2020). Determinants of online health information-seeking behavior: A cross-sectional survey among residents of an urban settlement in Delhi. *J Edu Health Promot.* 9, 344.
50. Payne, J. D., Orellana-Barrios, M., Medrano-Juarez, R., Buscemi, D., & Nugent, K. (2016). Electronic cigarettes in the media. *Proc (Bayl Univ Med Cent)*., 29(3), 280-3. <https://doi.org/10.1080/08998280.2016.11929436>
51. Peralta, A. R., & Guntur, V. P. (2014). Safety and efficacy of electronic cigarettes: a review. *Mo Med.*, 111(3), 238-44.
52. Pettigrew, S., Santos, J. A., Pinho-Gomes, A., Li, Y., & Jones, A. (2023). Exposure to e-cigarette advertising and young people's use of e-cigarettes: A four-country study. *Tobacco Induced Diseases*, 141. <https://doi.org/10.18332/tid/172414>
53. Puteh, S. E. W., Manap, R. A., Hassan, T. M., Ahmad, I. S., Idris, I. B., Sham, F. M., Lin, A. B. Y., Soo, C. I., Mohamed, R. M. P., Mokhtar, A. I., Zakaria, H., Lee, J., Nordin, A. S. A., Ariaratnam, S., & Yusoff, M. Z. M. (2018). The use of e-cigarettes among university students in Malaysia. *Tob Induc Dis.*, 16, 57. <https://doi.org/10.18332/tid/99539>
54. Rooke, C., & Amos, A. (2014). News media representations of electronic cigarettes: an analysis of newspaper coverage in the UK and Scotland. *Tobacco Control*, 23(6), 507–512. <https://doi.org/10.1136.tobaccocontrol-2015-051043>

55. Rom, O., Pecorelli, A., Valacchi, G., & Reznick, A. Z. (2015). Are e-cigarettes a safe and good alternative to cigarette smoking? *Ann N Y Acad Sci.* 1340(1), 65-74. <https://doi.org/10.1111/nyas.12609>
56. Salari, N., Rahimi, S., Darvishi, N., Abdolmaleki, A., & Mohammadi, M. (2024). The global prevalence of E-cigarettes in youth: A comprehensive systematic review and meta-analysis. *Public Health Pract (Oxf)*., 7:100506. <https://doi.org/10.1016/j.puhip.2024.100506>
57. Saçlı, A. (2019). *Üniversite öğrencilerinde elektronik sigara hakkındaki bilgi düzeyi ve elektronik sigara kullanım sıklığının değerlendirilmesi.* (557755) [Tıpta Uzmanlık Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı]. Ulusal Tez Merkezi.
58. Sayılı, U., Aksu Sayman, Ö., Yurtseven, E., & Erginöz, E. (2020). Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinde e-sigara bilgi düzeyi, farkındalık, kullanım sıklığı ve ilişkili faktörler. *Namik Kemal Med J*, 8(3), 419-428. <https://doi.org/10.37696/nkmj.749077>
59. Shafey, O., Eriksen, M., Ross, H., & Mackay, J. (2009). *The Tobacco Atlas.* (3rd ed.). American Cancer Society. https://www.afro.who.int/sites/default/files/2017-09/Chapter%201.%20Types%20of%20tobacco%20use_1.pdf
60. Smith, M. J., & Hilton, S. (2023). Youth's exposure to and engagement with e-cigarette marketing on social media: a UK focus group study. *BMJ Open*, 13(8), e071270. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2022-071270>
61. Song, H., Yang, X., Yang, W., Dai, Y., Duan, K., Jiang, X., Huang, G., Li, M., Zhong, G., Liu, P., & Chen, J. (2023). Cigarettes smoking and e-cigarettes using among university students: A cross-section survey in Guangzhou, China, 2021. *BMC Public Health*, 23(1):438. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15350-2>
62. Sumayyia, M. D., Al-Madaney, M. M., & Almousawi, F. H. (2019). Health information on social media. Perceptions, attitudes, and practices of patients and their companions. *Saudi Med J*., 40(12), 1294-1298. <https://doi.org/10.15537/smj.2019.12.24682>
63. Swoboda, C. M., Van Hulle, J. M., McAlearney, A. S., Huerta, T. R. (2018). Odds of talking to healthcare providers as the initial source of healthcare information: Updated cross-sectional results from the Health Information National Trends Survey (HINTS). *BMC Fam Pract.*, 19, 146. <https://doi.org/10.1186/s12875-018-0805-7>
64. Tan, A. S. L., Lee, C. J., Nagler, R. H., & Bigman, C. A. (2017). To vape or not to vape? Effects of exposure to conflicting news headlines on beliefs about harms and benefits of electronic cigarette use: Results from a randomized controlled experiment. *Prev Med.*, 105, 97-103. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2017.08.024>
65. Temourian, A. A., Song, A. V., Halliday, D. M., Gonzalez, M., & Epperson, A. E. (2022). Why do smokers use e-cigarettes? A study on reasons among dual users. *Prev Med Rep.*, 29:101924. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2022.101924>

66. Thoonen, K. A. H. J., & Jongenelis, M. I. (2024). Motivators of e-cigarette use among Australian adolescents, young adults, and adults. *Social Science & Medicine*, 340, 116411. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.116411>
67. U.S. Department of Health and Human Services. *E-Cigarette Use Among Youth and Young Adults. A Report of the Surgeon General*. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2016.
68. U.S. Food & Drug Administration. (n.d.). *Nicotine is why tobacco products are addictive*. <https://www.fda.gov/tobacco-products/health-effects-tobacco-use/nicotine-why-tobacco-products-are-addictive>
69. U.S. Food & Drug Administration. (2023, July 26). *Facts about e-cigarettes*. <https://www.fda.gov/news-events/rumor-control/facts-about-e-cigarettes>
70. Vandelaer, J. (2023, September 28). *E-cigarettes contain hazardous substances, addictive and harmful*. <https://www.who.int/thailand/news/feature-stories/detail/e-cigarettes-contain-hazardous-substances--addictive-and-harmful>
71. Wackowski, O. A., Manderski, M. T. B., Lewis, M. J., & Delnevo, C. D. (2017). The impact of smokeless tobacco risk information on smokers' risk perceptions and use intentions: A news media experiment. *Health Commun.*, 34(3), 1-8. <https://doi.org/10.1080/10410236.2017.1407226>
72. Wackowski, O. A., Giovenco, D. P., Singh, B., Lewis, M. J., Steinberg, M. B., & Delnevo, C. D. (2018). Content analysis of US news stories about e-cigarettes in 2015. *Nicotine Tob Res.*, 20(8), 1015-1019. <https://doi.org/10.1093/ntr/ntx170>
73. Wackowski, O. A., Sontag, J. M., & Hammond, D. (2019). Youth and young adult exposure to and perceptions of news media coverage about e-cigarettes in the United States, Canada and England. *Preventive Medicine*, 121, 7-10. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2019.01.013>.
74. Wang, T. W., Gentzke, A. S., Creamer, M. R., Cullen, K. A., Holder-Hayes, E., Sawdey, M. D., Anic, G. M., Portnoy, D. B., Hu, S., Homa, D. M., Jamal, A., & Neff, L. J. (2019). Tobacco product use and associated factors among middle and high school students - United States, 2019. *MMWR Surveill Summ.*, 68(12):1-22. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6812a1>
75. Wang, R. J., Bhadriraju, S., & Glantz, S. A. (2021a). E-cigarette use and adult cigarette smoking cessation: A meta-analysis. *Am J Public Health.*, 111(2), 230-246. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2020.305999>
76. Wang, T. W., Gentzke, A. S., Neff, L. J., Glidden, E. V., Jamal, A., Park-Lee, E., Ren, C., Cullen, K. A., King, B. A., Hacker, K. A. (2021b). Characteristics of e-cigarette use behaviors among US youth. *JAMA Netw Open*, 4(6), e2111336. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.11336>

77. Wei, L., Muhammad-Kah, R.S., Hannel, T., Pithawalla, Y. B., Gogova, M., Chow, S., & Black, R. A. (2020). The impact of cigarette and e-cigarette use history on transition patterns: a longitudinal analysis of the population assessment of tobacco and health (PATH) study, 2013–2015. *Harm Reduct J* , 17, 45. <https://doi.org/10.1186/s12954-020-00386-z>
78. World Health Organization. (n.d.a). *Tobacco*. https://www.who.int/health-topics/tobacco#tab=tab_1
79. World Health Organization. (n.d.b). *WHO framework convention on tobacco control*. <https://fctc.who.int/who-fctc/overview>
80. World Health Organization. (2003). *WHO framework convention on tobacco control*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf?sequence=1>
81. World Health Organization. (2020). *Heated Tobacco Products information sheet*. (2nd ed.). <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/331297/WHO-HEP-HPR-2020.2-eng.pdf?sequence=1>
82. World Health Organization. (2023a, July 31). *Tobacco*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
83. World Health Organization. (2023b). *WHO report on the global tobacco epidemic, 2023: protect people from tobacco smoke*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/372043/9789240077164-eng.pdf?sequence=1>
84. World Health Organization. (2024a, January 19). *Tobacco: E-cigarettes*. <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/tobacco-e-cigarettes>
85. World Health Organization. (2024b). *WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2030*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/375711/9789240088283-eng.pdf?sequence=1>
86. Yoong, S. L., Hall, A., Turon, H., Stockings, E., Leonard, A., Grady, A., Tzelepis, F., Wiggers, J., Gouda, H., Fayokun, R., Commar, A., Prasad, V. M., & Wolfenden, L. (2021). Association between electronic nicotine delivery systems and electronic non-nicotine delivery systems with initiation of tobacco use in individuals aged < 20 years. A systematic review and meta-analysis. *PLoS One.*, 16(9):e0256044. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256044>
87. Zhao, S., Li, Z., Zhang, L., Yu, Z., Zhao, X., Li, Y., & Zhu, J. (2023). The characteristics and risk factors of e-cigarette use among adolescents in Shanghai: A case-control study. *Tobacco Induced Diseases*, 21, 83. <https://doi.org/10.18332/tid/166131>

12-YETİŞKİN BİREYLERDE DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞI

A. Tufan Genç, Adli Bilişim Uzmanı / Acıbadem Üniversitesi Bilgi Sistemleri Müdürü,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3104-7026> , e-posta: tufan.genc@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

AMAÇ: Dijital oyunların başlangıcı ile ilgili çeşitli farklı görüşler bulunmaktadır. Eğer telefon, tablet veya konsol kullanılmadan oynanabilen dijital oyunları da dahil edersek, 1940'lı 50'li yıllara kadar gidebiliriz. Çoğunlukla üniversitelerin ana (mainframe) bilgisayarlarında çalışan ve programcıların boş vakitlerinde, hobi maksatlı ve matematik işlemlerini çözme amaçlı, bir bakıma deneysel olarak başlayan oyunlar önceleri Atari Salonu denilen oyun salonlarında daha sonra kişisel bilgisayarlar ve oyun konsolları ile evlerimize girmiştir. Bugün ise mobil cihazlar ve cep telefonları ile hayatımızın her anında, her fırsat bulduğumuzda, sıkıldığımızda, vakit geçirmek istediğimiz anlarda bir meşgale olarak yanımızda yer almaktadır. Hayatta karşımıza çıkan birçok zorlu ve sıkıntılı anda psikolojik bir rahatlama yöntemi, ödüller ile tatmin duygusu, şiddet ile intikam duygusu olarak da karşımıza çıkmakta ve bu yönleriyle de bağımlılık yapmaya çok elverişli olmaktadır. Önceleri çocuk ve genç bireylerde sık görülen dijital oyun bağımlılığı, yetişkin bireylerde de hızla yayılmaktadır. **GEREÇ VE YÖNTEM:** Çalışmada, yerli ve yabancı literatürde, dijital oyunların, pazar büyüklüğü, yetişkin bireyler arasındaki yaygınlığı ve bağımlılık noktasındaki sonuçları, tedavi yöntemleri üzerine yapılan çalışmaların araştırılması amaçlanmıştır.

BULGULAR: Literatürde yapılan araştırmaların sonucunda yetişkinlerde dijital oyun bağımlılığı pek çok sebeben kaynaklanabilmektedir. Sosyal hayatta asosyal ve kendi içine dönük bir yaşam tarzı içinde olma, problemlerle baş etme becerilerini kullanamama, bu problemlerden kaçabilmek ve rahatlayabilmek için video oyunlarını bir kaçış yolu olarak görme, yaşadığı ortamlarda duygusal problemler yaşama, arkadaş çevresinde oyun bağımlılığı olan bireylerin sayı olarak fazla olması gibi unsurlar risk faktörleri olarak değerlendirilebilmektedir. **SONUÇLAR:** Dijital oyun bağımlılığının ortaya çıkmasını sağlayan faktörleri anlamaya çalışmak, yani bu davranışların ne zaman ortaya çıkıp, hangi dönemlerde şiddetlendiği, bu dönemlerde hayatında nasıl değişimler olduğu ve oyun oynamanın bireyin hayatında nelere fayda sağladığını sorgulaması gerekmektedir. Bu ve benzeri sorular bağımlılığın nedenlerini anlamayı kolaylaştıracak ve bu sorunlar ışığında uygun tedavinin uygulanmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, Oyun Bağımlılığı, Dijital Oyunlar, Adli Bilişim

DIGITAL GAME ADDICTION IN ADULT INDIVIDUALS

ABSTRACT

AIM OF THE STUDY: There are various different opinions regarding the beginning of digital games. If we include digital games that can be played without using a phone, tablet or console, we can go back to the 1940s and 50s. The games, which were mostly run on mainframe computers of universities and started in the free time of programmers for hobby purposes and to solve mathematical operations, started as experimental in a way, first in the game halls called Arcade Halls and then entered our homes with personal computers and game consoles. Today, mobile devices and mobile phones are with us as a pastime at every moment of our lives, whenever we have the opportunity, when we are bored, or when we want to spend time. In many difficult and troublesome moments in life, it appears as a method of psychological relief, a sense of satisfaction with rewards, a sense of violence and revenge, and with these aspects, it is very suitable for addiction. Digital game addiction, which was previously common in children and young individuals, is also rapidly spreading in adults. **MATERIALS AND METHODS:** The aim of the study is to investigate studies in domestic and foreign literature on the market size of digital games, their prevalence among adults, their consequences on addiction, and treatment methods. **FINDINGS:** As a result of the research conducted in the literature, digital game addiction in adults can be caused by many reasons. Such as having an asocial and introverted lifestyle in social life, not being able to use the skills to cope with problems, seeing video games as a way of escape to escape from these problems and relax, experiencing emotional problems in the environment where one lives, having a high number of individuals with game addiction in the circle of friends. These factors can be considered as risk factors. **CONCLUSION:** It is necessary to try to understand the factors that cause digital game addiction to emerge, that is, when these behaviors appear, in what periods they become severe, what changes occur in the life of the individual during these periods, and what benefits playing games provide in the individual's life. These and similar questions will make it easier to understand the causes of addiction and ensure that appropriate treatment is applied in light of these problems.

Keywords: Adult, Game Addiction, Digital Games, Digital Forensics

1. GİRİŞ (AMAÇ)

Dijital oyunların başlangıcı ile ilgili çeşitli farklı görüşler bulunmaktadır. Eğer telefon, tablet veya konsol kullanılmadan oynanabilen dijital oyunları da dahil edersek, 1940'lı 50'li yıllara kadar gidebiliriz. 1940'lı yıllardan itibaren bilgisayarın, savaş sanayisi başta olmak üzere (Soğuk Savaş sebebiyle), çok çeşitli işlerde kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber bu teknolojinin eğlence amaçlı kullanılması için de deneysel çalışmalar başladı.

Oyuna yönelik ilk bilgisayarlar arasında, sadece Tic Tac Toe [Üç Taş Oyunu] oynamak için 1950 yılında üretilmiş "Bertie the Brain" ve sadece "Nim" adlı dijital matematik oyununu oynamaya yönelik, 1952 üretimi "Nimrod" gösterilebilir. Genel olarak matematiksel hesaplara dayanan satranç ve dama gibi oyunlar da, çoğunlukla üniversitelerin mainframe yani ana bilgisayarlarında çalışıyordu ve programcılar boş vakitlerinde, matematik işlemlerini çözme ve hobi amaçlı bir bakıma deneysel olarak bu oyunları üretiyorlardı.

1962 yılında, Steve Russel, Alan Kotok ve Martin Graetz tarafından "MIT - Massachusetts Institute of Technology" bünyesinde geliştirilen ve iki kişi ile oynanabilen "Spacewar" ilk etkileşimli oyun kabul edilmektedir. Tasarımı ve programcılığı oldukça ileri bir seviyede olan oyun, değişik laboratuvarlarda çalışan mühendislerin de ilgisini çekti ve destek görmeye başladı.

Dünya'da ilk ticari dijital oyun ise 1971 tarihinde Computer Space'in piyasaya sürülmesiyle başladı kabul edilmektedir.

Şahsi ev bilgisayarlarının kullanımından önce iş bilgisayarlarında başlayan dijital oyun kaçamakları, komplike olmaktan çok uzak, basit ara yüzleri ile pixellerden oluşan ilk oyunlardı. Amacı sadece boş zamanlarınızı veya sıkıntınızı kısa süreli dağıtmayı amaçlamaktaydı. Bilgisayarların evlere girmesi ve iş haricinde özel hayatımıza da bu denli dahil olmaları ile oyun sektörü de hızla ilerledi.

Artık oyunlar çok daha kapsamlı grafiklere, ara yüzlere hatta 3 boyutlu sanal gerçekliğe sahipler. Dijital oyun sektörünün bugünkü gözde alanı ise Sanal Gerçeklik ve Mobil Oyunlar dolayısı ile Cep Telefonları.

Oyun Sektörü Verilerine Bakarsak;

Küresel oyun pazarı 2023 yılında, geçen seneki piyasa değeri ile hemen hemen aynı değerde seyrederek 185 milyar dolar civarında gerçekleşti. PC oyunları %22'lik pazar payı ile 40 milyar dolar, Konsol oyunları %29'luk pazar payı ile 53 milyar dolarlık bir hacme ulaşırken, mobil oyunlar, toplam gelirin yaklaşık %49'unu, yani 91 milyar doları oluşturdu. Bu veriler, mobil oyunların pazardaki hakimiyetini ve sektördeki süregelen büyüme trendini açıkça ortaya koymaktadır.

80'li yıllarda başlayıp 90'lı yıllara giden süreçte, Türkiye'de Atari Salonları adı verilen Oyun Salonlarının açılması, Sinclair ve Commodore şahsi bilgisayarlarının evlere girmesiyle ülkemizde de dijital oyunlar hızla yayılmaya başlayarak bugünlere gelindi.

Türkiye'deki Oyuncuların Genel Karakteristiğini İnceleyecek Olursak;

1.Grup;

30-40 Yaş arası, çalışan, iyi giyimli, tüm teknolojik araçlara (iyi telefon, konsol ve PC'ye) sahip, günlük hayatı daha çok işle geçen ve akşamları ailesi ile vakit geçirdikten sonra oyunlar oynayan profil.

2.Grup;

25-30 Yaş arası, çalışan ve spor giyim tercih eden, geç uyuyan, birçok platformda oyun oynayan, ana seçimi iyi bir telefon ve bilgisayar olan profil.

3.Grup;

18-24 Yaş arası, dizüstü bilgisayar kullanan, müzik dinlemeyi seven, geç saatlere kadar uyumayan profil.

4.Grup;

12-18 Yaş arası, lise veya orta okula giden, telefonda oyun oynayan, gündüz okulda olduğu için zamanı kısıtlı olup erken uyuyan, gündüz insanı profil.

2. YÖNTEM

Çalışmada, bilgisayar ve dijital oyun tarihine ilişkin araştırmalar, Dünya Sağlık Örgütü Tanı Sistemi ve Oyun Oynama Bozukluğu tanımı, global piyasa araştırmaları ve yayınlanmış raporlar, vakalar ile ilgili haberler, konu hakkında inceleme makaleleri, akademik yayınlar ve ilgili siteler dahil edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Yapılan çalışmalar sonucunda Dünya Sağlık Örgütü, 2018 yılında tanı sisteminin son versiyonuna "Oyun Oynama Bozukluğu" olarak girmesini sağlamıştır.

DSÖ; Oyun Oynama Bozukluğunu şöyle tanımaktadır;

Çevrimiçi ve çevrimdışı varyantlarıyla birlikte, Uluslararası Hastalık Sınıflandırması'nın (ICD-11) 11. baskısına, oyun oynama davranışının doğası ve yoğunluğunda klinik olarak tanınabilir ve klinik olarak anlamlı bir sendrom olarak dahil edilmiştir.

Bu tanının konulması için, hasta üç belirti sergilemelidir.

1. Belirti: Oyun üzerinde kontrol yetersizliği,

2. Belirti: Yaşam alanlarına ve günlük faaliyetlere verilen önceliğe kıyasla oyuna verilen önceliğin artarak yaşamdaki en öncelikli etkinlik haline gelmesi, Üçüncüsü ise zararlı sonuçlara rağmen oyun oynamaya devam etme veya oyun oynamanın artmasıdır.

3. Belirti: Diğer belirtilere ek olarak, oyun oynama davranışının kişisel, aile, sosyal, eğitimsel, mesleki veya diğer önemli faaliyet alanlarında önemli bozulmalara neden olacak derecede olmalıdır.

Oyun Bağımlısı tanısının konulabilmesi için oyun oynama davranışı ve bağlı özellikler 12 aylık bir süre boyunca belirgin olması gerekmektedir.

Oyun Bağımlılığına Yol Açan Ortak Risk Faktörlerini ise şöyle özetliyoruz;

- Öz güvensizlik

- İhmal edilmişlik
- Ruh halini yumuşatmak için oyunları kullanma
- Anksiyete veya nevroz
- Agresif bir kişiliğe sahip olma
- Sosyal anksiyete
- Depresyon
- Yalnızlık

Bu Belirtileri Detaylandırmak Gerekirse;

Kişi bilgisayar başında saatlerini geçiriyorsa, madde bağımlısı gibi bilgisayardan uzak kaldığında, bilgisayar arızalandığında, internet bağlantısı kesildiğinde sinirleniyor, huzursuz oluyorsa bu bağımlılığın bir parçası demektir. Kişi zamanla sosyal ilişkilerini minimuma indiriyor, iş performansı düşüyor, kız/erkek arkadaşına bile vakit ayıramıyorsa bağımlılık kendini göstermeye başlıyor. Ve oyun oynadığında aynı anda büyük bir rahatlama yaşıyorsa bağımlılık ilerliyor demektir.

Oyun Oynamak Nasıl Bağımlılık Oluyor?

Düşünülenin aksine, bağımlılık yapan oyunlar büyük strateji oyunları ya da kişinin zihnini sürekli tetikleyen oyunlar değildir.

Oyunları pazarlayanlar, kolay ödüller vererek, hatta başlangıçta sizi ödüllere boğarak kolay ilerleyebildiğinizi düşündürmektedir. Birey başta sadece bir saat oynamakla rahat eder. Ama bir süre sonra bir saat yetmez ve oynamaya devam eder. Birey süreye tolerans gösterdikçe yavaş yavaş beyinde dopamin artar ve bağımlı hale gelir.

Dopamin beyinde salgılanan bir maddedir ve ödül sisteminde kullanılmaktadır. Bizlere haz veren şeyi vücudumuz aldığında yani bilgisayar oyununda oyuncu ödül aldığında beyin dopamin salgılamasını artırmaktadır. Böylece oyuncu haz alır ve mutluluk duyar. Yenilince kişi depresyona bile girebilmektedir. Orgazm olmak gibi düşünebiliriz... Orgazm sırasında da dopamin salınımı artar, bu yüzden insanlar keyif aldıkları için cinselliği tekrar yaşamak istemektedirler.

Bağımlılıkta oyun oynamak kişiyi mutlu ettiği için beyinde bir devre yani bir sinir ağı oluşmaktadır. Bu sistem sayesinde oyunla her karşılaşmada beyin kendini mutlu, huzurlu, uyumlu, oyunun bir parçası hissetmektedir. Oyunda ilerledikçe, saatler geçirdikçe bu haz sistemi sürekli ayakta kalmaktadır. Eğer kişi de hazzını erteleyemiyorsa çok kolay bağımlı hale gelmektedir.

Dijital oyunları oynarken bireylerin kendilerini oyunlardaki karakterlerin yerlerine koydukları yapılan araştırmalar ile de ispatlanmıştır.

Oyunların bireyler üzerindeki etkisi zihinsel ve fiziksel olarak ortaya çıkmaktadır. Hatta bu etkileri gösteren oyunlar bireyler üzerinde telafisi zor olan zararlara da yol açabilmektedir. Dijital oyun bağımlılığı; sosyal veya duygusal sorunlara sebebiyet verdiği halde, bireyin bilgisayar veya video oyunlarını aşırı şekilde kullanması ve bu aşırı kullanımı kontrol

edememesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Dijital oyun bağımlılığı kavramı, oyunda geçirilen süreden ziyade, ortaya çıkan olumsuz sonuçları ifade etmektedir.

Yapılan araştırmalar iki temel görüş üzerinden yürütülmektedir.

Birincisi; Oyunların, dikkat ve konsantrasyonu artırıcı, sakinleştirici olumlu katkı yapabileceği,

İkincisi ise; Kontrol edilemeyen bir oyun oynama isteğinin, sosyal yaşamda problemlerine dönüşüne neden olması ve dolayısıyla bağımlılık yapabilmesidir.

Dijital oyunlar ile ilgili yapılan içerik analizleri, oyunların %89'unun şiddet içerdiğini de göstermektedir. Video oyunlarında bulunan şiddetin gerçek hayattaki fizyolojik duyarsızlaştırma üzerindeki etkisini ele alan bir deney yapılmıştır. Mevcut deneyde, şiddet içeren video oyunlarına maruz kalmanın gerçek hayatta 'şiddete duyarsızlaşmaya' neden olabileceğini göstermek amacıyla yapılmıştır. Bu deneyde katılımcılar medya alışkanlıklarını bildirmiş ve ardından 20 dakika boyunca şiddet içeren veya içermeyen sekiz video oyunundan birini oynamışlardır. Daha sonra katılımcıların, kalp atış hızı ve galvanik cilt tepkisi izlenirken gerçek hayattaki şiddet sahnelerini içeren 10 dakikalık bir video kaseti izletilmiştir.

Deney sonucunda şiddet içeren oyun oynayan oyuncular, diğer oyunculara göre gerçek hayattaki şiddete karşı hissizleştiği bilimsel olarak saptanmıştır. Bu tip oyunları sadece 20 dakika oynamak bile insanların gerçek şiddetle daha az fizyolojik tepki vermesine neden olabileceğini göstermektedir.

4. SONUÇLAR

Çalışmada aktarılan Dijital Oyun Pazarı büyüklüğü ve sonrasında ele alınan oyunların yetişkin bireyler üzerinde gerek psikolojik gerek biyolojik gerek sosyal alanda çok büyük tehlikeler oluşturabileceğini göstermektedir.

Oyun bağımlılığı davranışsal bağımlılıklardan biridir. Davranışsal bağımlılıklar, madde ile ilişkili olmayan bağımlılıklar olarak ele alınmaktadır. Dijital oyun bağımlılığı, internet bağımlılığı, çevrimiçi alışveriş bağımlılığı, pornografi bağımlılığı, çevrimiçi kumar ve bahis bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı davranışsal bağımlılıklara örnek gösterilebilir.

Oyun bağımlılığının genel bir çerçevesini çizecek olursak;

Zihinsel olarak sürekli oyunla meşgul olma, oyunu düşünme, günlük rutin işlerini aksatma, akademik, sosyal ve aile hayatında olumsuzluklar yaşamasına rağmen oyun oynamaya devam etme, oyun oynama engellendiğinde tepki gösterme, çatışma, oyun oynayamadığında yoksunluk belirtileri gösterme şeklinde tanımlayabiliriz.

Tedavi aşamasında;

İlk olarak oyun oynama ihtiyacını sağlayan faktörleri belirlemeye çalışmalıyız. Ne zaman ortaya çıkıyor, hangi dönemlerde şiddetleniyor, şiddetlendiği dönemlerde hayatında neler olduğu ve oyun oynamanın hayatında nelere fayda sağladığının sorgulanması gerekir. Bu sorular oyun oynama isteğinin nedenlerini anlamayı kolaylaştıracaktır ki bu şekilde hangi noktalara müdahale edilmesi gerektiği konusunda bizlere yardımcı olacaktır. Bununla

birlikte, birey oyunu ne zaman ve ne kadar oynaması gerektiği konusunda kendini sınırlandırmalı ve buna uymaya çalışmalıdır. Oyunda geçirdiği vakti adım adım azaltmayı denemelidir. Oyun dışındaki sosyal aktivitelere ağırlık verilmeli ve oyun oynama davranışına alternatif etkinlikler oluşturulmalıdır. Örneğin, spor yapmak ya da herhangi bir sanat kursuna gitmek olabilir. Aile ve arkadaş ortamında daha fazla vakit geçirerek sosyalleşebilir. Bunlara rağmen oyun oynama davranışı kontrol altına alınamıyorsa ruh sağlığı uzmanlarından destek alınması gerekir.

1966'dan 1996 yılına kadar MEDLINE ve PSYCHINFO veri bankalarında bulunan dergilerde konuya ilişkin İngilizce olarak yayınlanan bütün makaleleri tarayan Emes (1997) video oyunları oynamanın tendon iltihabı, kısmi felç, epilepsi hastalarında görülen nöbetlere benzer genel ve kısmi kasıntılar, nörolojik rahatsızlıkları metabolizmada ve kalp atışlarında hızlanma gibi geniş bir yelpazede yer alan sayısız biyolojik reaksiyona neden olduğunu tespit etmiştir. Hatta çok bilinen bir oyun konsolu açıldığında ilk ekran olarak epilepsi konusunda uyarı ekranı göstermesi bunun en büyük ispatı olmaktadır.

Oyun oynama bozukluğu tanı sistemlerine girmesiyle beraber tedavisi ile ilgili yapılan çalışmalar da hız kazanmıştır.

Tedavi belirlenirken daha önce belirtmiş olduğum oyun oynama ihtiyacını sağlayan faktörleri göz önünde bulundurmak önemlidir. Eğer birlikte başka bir psikiyatrik tanı saptanırsa bu durumun psikososyal ve/veya ilaç ile tedavisi de mutlaka sağlanmalıdır. Motivasyonel görüşme ile oyun oynamanın olumlu ve olumsuz yönleri araştırılıp, bireyin kendisine bakışı ve davranışları arasında bir tutarsızlık duygusu geliştirilmeye çalışılabilir. Bilişsel davranışçı terapi, psikoterapide (konuşma terapisi) kullanılan yaygın bir yöntemdir. Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT), insan davranışını etkileyen düşüncelerin ve inançların nasıl değiştirilebileceği üzerine odaklanan bir terapi yöntemidir. Birçok psikolojik rahatsızlığın tedavisinde kullanılan, kanıta dayalı bir tedavi şeklidir.

Bilişsel davranışçı terapi yöntemleri oyun oynama bozukluğunun tedavisinde önemlidir. Bazı ilaçların da tedavide etkili olabileceği gösterilmiştir. Ayrıca ilaç tedavisinin grup ve bireysel bilişsel davranışçı terapi yöntemleriyle beraber uygulanmasının tedavi etkinliğini arttırdığı da bilinmektedir.

Kaynakça

- BÜLBÜL H.İ. (2022) Dijital Oyunlar Üzerine. TRT Akademi - Nobel
- CARNAGEY, Nicholas & Anderson, Craig & Bushman, Brad. (2007). The Effect of Video Game Violence on Physiological Desensitization to Real Life Violence. *Journal of Experimental Social Psychology*. 43. 489-496. 10.1016/j.jesp.2006.05.003.
- DERMİREL, E. (2022) Sosyolojik Bir Araştırma Nesnesi Olarak Dijital Oyunlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 2148-9947
- DİKMEN, Ş.E. 1980-2017 Yılları Arasında Dijital Oyun Endüstrisinin Gelişimi ve Oluşturulan Yapay Yaşam Döngüleri
- Gamin in Turkey (2023) Türkiye Oyun Sektörü 2023 Raporu.
- KAVLAK M., SARILIR İ.A., TÖNBOL B. (2022) Dijital Oyun Bağımlılığı Yalnızlığı Tetikler Mi? Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi
- KESKİN D.A., ARAL N. (2021) Oyun Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. *Bağımlılık Dergisi*
- KORAL F. ve ALPTEKİN K. (2023). Dijital oyun bağımlılığı: Bir derleme çalışması. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 283-308. DOI: 10.54557/karataysad.1237807
- SARP KAYA, S. (2021). Dijital oyun/video oyunu folkloru üzerine bir yöntem denemesi. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 155-172.
- UZUNOĞLU A. (2021) Dijital Oyun ve Bağımlılık. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- VATANSAŞ, S. (2021). Şiddet ve Dijital Oyunlar (Şiddetin Dijital Oyunlar Üzerinden Deneyimlenmesi). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 399-424.

13-PSİLOSİBİN VE OKB İLİŞKİSİ

Seçkin Göktaş, Yeditepe Üniversitesi, Psikoloji Lisans Öğrencisi, <https://orcid.org/0009-0005-8034-830X>, seckin.goktas@std.yeditepe.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

OKB, Obsesif Kompulsif Bozukluk'un (OKB) kişinin yaşamını ciddi şekilde etkileyen, tekrarlayıcı düşünceler ve davranışlarla karakterize edilen yaygın bir bozukluktur. Bu bozukluk, bireylerin zihinsel ve duygusal refahını önemli ölçüde etkileyebilir, günlük aktivitelerini ve ilişkilerini zorlayabilir. Geleneksel tedavi yöntemlerinin bazıları etkili olabilirken, bilimsel literatüründe bazı çalışmaların işaret ettiği üzere, psilosibin gibi psikedelik halüsinojenlerin OKB'nin tedavisinde potansiyel olarak bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

AMAÇ: Bu çalışmanın amacı, obsesif-kompulsif bozukluğun (OKB) tedavisinde psilosibin gibi halüsinojenlerin potansiyel etkilerini incelemektir. Bu potansiyel etkiler, obsesyon ve kompulsiyon semptomlarının azalması veya değişimi üzerindeki etkileriyle ilgili olabilir. Ayrıca, bu tedavi yaklaşımının klinik deneylerde ve kontrollü deney ortamlarında nasıl uygulandığına dair literatürdeki bulgulara odaklanılacaktır.

Gereç ve Yöntem: Konuyu aydınlatması amacıyla halüsinojenlerin tarihine ve gelişimine değinilmiştir ve psilosin kimyasalı ile psilosibin mantarlarına ilişkin bilgilere de değinilmiştir. Bildiride Obsesif-Kompulsif Bozukluk (OKB) tanısı almış toplam 9 hasta üzerinde psilosibin kimyasalının etkileri üzerine yapılmış bir çalışma ele alınmıştır ve alım durumları 0, 4, 8 ve 24 saatler şeklinde uygulanmıştır. Ayrıca, araştırmada 2 farklı vaka çalışması incelenmiştir ve bu vakalar psilocybe caerulescens mantarı ve psilocybin cubensis mantarını kullanmışlardır.

Bulgular: Literatürden alınan 2 vaka çalışmasında, öncesinde alınan OKB ilaçlarına ek olarak sonradan alınan psilosibin kimyasalının, OKB semptomlarını kesmekte etkili olduğu sonucuna varmıştır. 9 kişi ile yürütülen diğer bir araştırmada ise alımından 24 saatte kadar bazı hastalarda 1 haftaya kadar OKB semptomlarında belirgin bir azalma gözlemlenmiştir.

Sonuç: Psilosibin gibi psikedelik halüsinojenlerin OKB semptomları üzerinde olumlu etkileri olabileceğini öne sürmektedir. Ancak, bu bulguların daha kapsamlı ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesi için daha fazla klinik araştırma ve kontrollü deneylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları, psilosibin gibi halüsinojenlerin OKB tedavisindeki potansiyelini daha net bir şekilde ortaya koyabilir ve bu alanda tedavi seçeneklerini genişletebilir.

Anahtar Kelimeler: Psilosibin, OKB, Sihirli Mantarlar, Terapötik Halüsinojen.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PSILOCYBIN AND OCD

ABSTRACT

OCD, Obsessive Compulsive Disorder, is a prevalent disorder characterized by intrusive thoughts and repetitive behaviors that significantly affect an individual's life. This disorder can profoundly impact individuals' mental and emotional well-being, challenging their daily activities and relationships. While some traditional treatment methods may be effective, certain studies in the scientific literature suggest that psychedelic hallucinogens such as psilocybin may have the potential to play a role in the treatment of OCD.

OBJECTIVE: The aim of this study is to examine the potential effects of psychedelic hallucinogens such as psilocybin in the treatment of obsessive-compulsive disorder (OCD). These potential effects may relate to reductions or changes in obsession and compulsion symptoms. Additionally, the focus will be on the findings in the literature regarding the application of this treatment approach in clinical trials and controlled experimental settings.

MATERIALS AND METHODS: In order to provide insight into the topic, the history and development of hallucinogens were discussed, along with information regarding psilocin chemical and psilocybin mushrooms. A study conducted on a total of 9 patients diagnosed with Obsessive-Compulsive Disorder (OCD) regarding the effects of psilocybin chemical was addressed in the paper, and administrations were carried out at 0, 4, 8, and 24 hours. Additionally, two different case studies were examined in the research, involving the use of *Psilocybe caerulescens* mushroom and *Psilocybin cubensis* mushroom.

Findings: In 2 case studies extracted from the literature, it was concluded that the addition of psilocybin, taken subsequently to previously administered OCD medications, effectively alleviated OCD symptoms. In another study involving 9 individuals, it was observed that within 24 hours of ingestion, and up to one week in some patients, a significant reduction in OCD symptoms was noted.

CONCLUSION: The findings suggest that psychedelic hallucinogens such as psilocybin may have positive effects on OCD symptoms. However, further comprehensive and reliable evaluation through additional clinical research and controlled experiments is needed. The results of these studies may provide a clearer understanding of the potential of psychedelic hallucinogens such as psilocybin in the treatment of OCD and may expand treatment options in this field.

Keywords: Psilocybin, OCD, Magic Mushrooms, Therapeutic Hallucinogens.

Giriş

Psychedelic kelimesi (psyche (yani zihin veya ruh) ve delos (yani göstermek)) Yunanca kökenlidir ve ilk kez 1956'da psikiyatrist Humphry Osmond tarafından türetilmiştir (Lowe, 2021). Aztekler ve komşu kabileler tarafından dini törenlerinde ve tıbbi uygulamalarında, büyülü kavramlardan güçlü bir şekilde etkilenen üç sihirli ilaç kullanıldı; bunlar: 1. Peyotl, bir kaktüs türü; 2. teonanácatl, mantarlar; 3. ololiuqui, gündüzsefası tohumları (Hofmann, 1971). Psilosibinin hikayesi esasen, 1529 yılında Meksika'ya ("Yeni İspanya") giden ve etnografik araştırma çalışmaları yürüten İspanyol Fransisken rahibi Bernardino de Sahagún ile başlıyor (Nichols, 2020). Sahagún, ünlü el yazması Florentine Codex'te, Orta Amerika'nın kutsal mantarı olan teonanacatl'dan, yani "Tanrı'nın Eti"nden defalarca bahseder (Nichols, 2020). 4-fosforiloxy-N,N-dimetiltriptamin genellikle "sihirli mantarlar" olarak bilinen Psilocybe cinsinin birçok türünün ana etken maddesidir (Glennon, Titeler, ve McKenney, 1984). Çeşitli patolojiler için kullanılabilecek psychedelic araştırma alanlarından biri, yaklaşık 80'i halüsinojen olarak anılan 150'den fazla tür içeren çeşitli Psilocybe tipi halüsinojenik mantarlarda bulunan bileşiklerle ilgilidir (Gartz., 1992). 1996'dan günümüze kadar, psilosibinin insan algısı, duyguları ve psikofarmakolojisi üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmalara ilişkin artan sayıda rapor ortaya çıkmıştır (Nichols, 2020). Bunlar arasında depresyon, anksiyete ve madde kullanım bozukluklarına yönelik son terapötik çalışmalar da dahil olmak üzere insanlarda psilosibin hakkında rapor edilmiş 112 çalışma bulunmaktadır (Nichols, 2020).

Batı bilimi bu mantarları 1957'de Robert G. Wasson tarafından tanıttı ve daha sonra Roger Heim tarafından sistematik olarak sıralandılar (Aboul-Enein, 1974). 1960'larda psilosibin zihinsel bozuklukların deneysel araştırmalarında ve hatta psikoterapide yaygın olarak kullanıldı (Metzner, 2005). 1960'larda Sandoz Pharmaceuticals (Basel, İsviçre), 2 mg psilosibin içeren hap formunda psikoterapötik bir ilaç olan Indocybin TM'yi dağıttı (Nichols, 2020). Ancak kısa sürede mantar içeren psilosibin halk arasında yayıldı ve popüler bir eğlence amaçlı ilaç haline geldi (Tylš, Páleníček, ve Horáček, 2014). 2017 Küresel Uyuşturucu Araştırmasında, dünya çapında herhangi bir türde uyuşturucu kullanan kişilerin yaklaşık %20,6'sının o yıla kadar yaşamları boyunca seçici olarak sihirli mantar kullandığı tahmin edilmektedir (Lowe ve ark., 2021). Sonuç olarak, psilosibin (ve psilosin) 1970 yılında 'Schedule I drugs' olarak sınıflandırıldı (Nichols, 2004) ve tüm insan deneyleri kademeli olarak durduruldu (Tylš, Páleníček ve Horáček, 2014).

Psikedeliklerle ilgili modern ve titiz bilimsel çalışma, 1938'de Sandoz Laboratuvarlarından (Basel, İsviçre) Albert Hoffman'ın liserjik asit dietilamidi (LAD/LSD) keşfetmesi/sentezlemesiyle başladı (Johnson ve Griffiths., 2017) ve bu moleküler psikiyatrinin doğuşu (Thomas, Malcolm ve Lastra., 2017) ile "ilk psychedelic rönesansın" başlangıcı olarak düşünülebilir (Lowe ve ark., 2021). 1957'de Hofmann, Meksika'nın

Oaxaca kentindeki Huautla de Jiménez'deki bir mikologdan kurutulmuş *Psilocybe mexicana* mantarı örneği aldı (Nichols, 2020) ve bu, "ikinci psychedelic rönesansın" başlangıcı olarak düşünülebilir (Lowe ve ark., 2021). Psilosibin ilk olarak 1958'de izole edilip tanımlandı ve LSD'yi de sentezleyen Albert Hofmann tarafından 1959'da sentezlendi (Hofmann ve ark, 1958). 2004 yılında Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles (UCLA) araştırmacıları, ileri evre kanser hastalarında ağrı, anksiyete ve depresyonun tedavisi için psilosibin üzerinde klinik araştırmalara başladı ve bu da "üçüncü saykodelik rönesans" olarak düşünülebilir (Lowe ve ark., 2021).

Shafi ve ark., (2020) çalışmasına göre yeni psikoaktif maddeler (YPM) heterojen bir madde grubudur ve pragmatik bir sınıflandırma sistemi, YPM'yi dört gruptan birine bölmektir: sentetik uyarıcılar, sentetik kanabinoidler, sentetik halüsinojenler ve sentetik depresanlar (sentetik opioidler ve benzodiazepinler dahil). Nichols, D. E.'ye (2020) göre psilosibin, serotonerjik psikedeliklerin (5-HT_{2A} reseptör agonistleri) bir örneğidir. Psilosibinin etkileri tipik olarak 2 ila 6 saat sürer (Nichols, 2020). İnsan için orta oral doz 4 ila 8 mg'dır; yaklaşık 2 g kurutulmuş *Psilocybe mexicana* mantarının tüketimiyle aynı semptomları ortaya çıkarır (Heim, ve Wasson, 1958). Psilosibin'in insandaki etkilerinin ilk analizi Basle Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinde yapıldı ve Sandoz Araştırma Laboratuvarları personelinin birkaç üyesi tarafından yapılan kişisel çalışmalara dayanıyordu (Gnirss, 1959).

Psilosibin, küresel olarak birçok mantar türü tarafından üretilmektedir (Passie ve ark., 2002). Bunlara ABD, Güneydoğu Asya, Avrupa Meksika ve Orta Amerika gibi ülkeler dahildir ve *Psilocybe cubensis* mantarı, *Psilocybe* cinsinin en yaygın türüdür (Zamaria 2014).

Tablo 1. Sihirli mantar örnekleri (psilosibin üreten mantarlar). (a) *Psilocybe cubensis* (Earle) Singer, diğer adıyla *Stropharia cubensis* (Rockefeller, 2013). (b)

Psilocybe caerulescens Murrill (aka Heyelan Mantarları, Derrumbes) (Alfonso, 2020). (c) *Psilocybe mexicana* R. Heim (aka Teonanacatl, Pajaritos) (Rockefeller, 2014). (d) *Psilocybe caerulipes* (Peck) Sacc. (diğer adıyla Mavi Ayak Mantarı) (Stewart, 2019). (e) *Psilocybe Stuntzii* Guzmán ve J. Ott (aka Mavi Zil Mantarı, Stuntz'un Mavi Bacakları) (Rockefeller, 2014). (f) *Psilocybe cyanescens* Wakef. (diğer adıyla Dalgalı Kapaklar) (2020). (g) *Psilocybe azurescens* Stamets ve Gartz (diğer adıyla Uçan Daire Mantarları) (Brown, 2019). (h) *Psilocybe pelliculosa* (AH Sm.) Singer ve AH Sm. (2020). (i) *Psilocybe tampanensis* Guzmán ve Pollock (namı diğer Magic Truffles, Felsefe Taşı) (2013). (j) *Psilocybe baeocystis* Singer ve AH Sm. (2013). (k) *Psilocybe hoogshagenii* R. Heim (aka Little Birds of the Forest) (Rockefeller, 2017).

Genel olarak, halüsinojenlerin kullanımı hastalarda spesifik olmayan psikotik atakları tetikleyebilse veya psikotik semptomları şiddetlendirebilse de (Roubicek ve Drvota, 1960), bu maddeler etiyolojik ajanlar değildir (Gouzoulis-Mayfrank ve ark., 1994). Tek doz psilosibin sonrasında sağlıklı bireylerde uzun süreli psikoz riski (48 saatten uzun süren) nadirdir ve çoğu durumda kişilik yatkınlığı ile ilişkilidir (Johnson ve ark., 2008). Psilosibin ve ilgili triptaminler içeren psychedelic mantarlar uzun süredir etnomikolojik amaçlar için kullanılmaktadır, ancak ortaya çıkan kanıtlar bu mantarların modern nörolojik, psikiyatrik sağlık ve ilgili bozuklukları ele almadaki potansiyel terapötik değerine işaret etmektedir (Pepe ve ark., 2023).

OKB, obsesyonların ve/veya kompulsiyonların varlığıyla karakterize edilir (Stein, ve ark., 2019). Obsesyonlar, istenmeden gelen ve genellikle kaygıyla ilişkilendirilen, tekrarlayan ve ısrarcı düşünceler, görüntüler, dürtüler veya dürtülerdir (Stein, ve ark., 2019). Kompulsiyonlar, bireyin bir obsesyona tepki olarak katı kurallara göre ya da 'tamlik' duygusuna ulaşmak için gerçekleştirmeye zorlandığını hissettiği tekrarlayan davranışlar ya da zihinsel eylemlerdir (Stein, ve ark., 2019). Bu problemin yaşam boyu görülme sıklığı yaklaşık %2,5'tir ve bu nedenle milyonlarca insanı çeşitli derecelerde etkilemektedir (Stein, ve ark., 2019). OKB'nin anksiyete, uykusuzluk ve depresyon gibi birçok eşlik eden semptomu vardır (Stein, ve ark., 2019).

Bilişsel-davranışçı terapi (BDT), OKB için en kanıta dayalı psikoterapi şeklidir (Stein., ve ark., 2019). Aslında, randomize kontrollü çalışmaların meta-analizleri, BDT'nin hem yetişkinlerde hem de çocuklarda OKB semptomlarını önemli ölçüde iyileştirdiğini tutarlı bir şekilde göstermiştir (Öst ve ark., 2015). OKB tedavisini başlatmak için farmakoterapi de kullanılabilir (Stein ve ark., 2019). SSRI'lar, etkinlik, tolere edilebilirlik, güvenlik ve suistimal potansiyelinin bulunmadığına dair kanıtlarına dayanarak OKB için birinci basamak farmakolojik tedavidir (Soomro ve ark., 2008). Bu ilaçların çoğu, hem akut hem de idame döneminde OKB tedavisinde etkililik göstermiş ve iyi tolere edilmiştir (Del Casale ve ark., 1998). Plaseboya kıyasla SSRI tedavisinden önemli bir faydanın tedavinin

başlangıcından 2 hafta sonra ortaya çıktığını gösterdi (Issari ve ark., 2016). Klinik araştırmalar ayrıca 5-HT reseptörlerinin düzenlenmesinin bazı bireylerde bu sendromun semptomlarını değiştirebildiğini de bulmuştur (Goodman ve ark., 2013). Ancak bu tedaviler genellikle semptomları sadece %30 ila %50 oranında azaltır (Greist ve Jefferson 2007).

Wilcox, J. A. (2014)' a göre obsesif düşüncelerin tedavisinde serotonerjik halüsinojenlerin yararlı etkilerine ilişkin bildirilen çok sayıda bireysel vaka da vardır (Brandup ve ark., 1977; Del Gado ve Moreno 1998; Moreno ve ark., 2006). Aynı zamanda, psilosibin ve psilosibin içeren mantarlar, bir OKB fare modelinde kompulsif davranışlarda azalma göstermiştir (Matsushima ve ark., 2009). Buna ek olarak Wilcox, J. A. (2014)'ın çalışmasında da 38 yaşında 170 kiloluk beyaz bir erkeğin vakası ele alınmıştır. Bu bireyde müdahaleci, rahatsız edici düşünceler, kontrol edici davranışlar gibi zorlayıcı durumlar bildirilme ve bu düşüncelerin günde 100 defaya kadar aklına geldiği rapor edilmiştir. Yapılan psikofarmakolojik tedaviler ve destekleyici psikoterapi almasına rağmen bu davranışlar kesilmemiştir. Yaşadığı problemi çözmek için bitkisel ilaçlar aradı ve bir arkadaşı ona evde bir spor örneğinden yetiştirdiği ve "psilosibin cubensis" etiketli "sihirli mantarları" aldıktan sonra zorlayıcı durumların kesildiğini bildirdi. Hasta bu mantarları arkadaşının gözetiminde tüketti. Denek, mantarlarla ilgili anlık deneyiminin nahoş ve kaygı uyandırıcı olduğunu buldu; ancak ertesi gün müdahaleci düşünceleri önemli ölçüde azaldı. Birkaç ay sonra, randevu için kliniğe geldiğinde hasta kaygısından, rahatsız edici düşüncelerinden ve ritüellerinden sürekli olarak kurtulduğunu bildirdi.

Diğer bir vakada ise , 90 kg ağırlığında 30 yaşında evli bir erkek olan J.C.,dir ve bu vaka birçok psikofarmakolojik ilaç tüketmiştir (Lugo-Radillo, A. ve Cortes-Lopez., 2021). Kimi ilaçlardan hiç etki almamış, kimilerinden kısmen pozitif etki kimilerinden ise hiçbir şekilde pozitif etki almamıştır (Lugo-Radillo, ve Cortes-Lopez, 2021). En son almış olduğu psikofarmakolojik tedaviden sonra Meksika'nın Oaxaca kentindeki yerel bir topluluktan satın aldığı ve "derrumbe mantarları" veya *Psilocybe caerulescens* olarak tanımlanan psikedelik mantarları arkadaşının gözetiminde evinde yaklaşık 2 gr kuru mantar tükettiğini bildirdi (Lugo-Radillo ve Cortes-Lopez 2021). Alımın ardından 1 saat sonra OKB semptomları tamamen ortadan kalktı ve alımın ardından 2 hafta boyunca önemli ölçüde azaldı. 1 ay sonra poliklinik randevusuna gelen hasta, obsesyon, kompulsiyon ve kaygılarının önemli ölçüde azaldığını bildirdi. Hasta benzer bir süre boyunca her 2 haftada bir yaklaşık 2 g kurutulmuş mantar tüketmeye devam etti ve ardından semptomlarda azalma görüldü. Hasta 2 ayda bir kliniğe gelmeye devam etti ve bu mantarların tüketiminden kaynaklanan herhangi bir yan etki veya sıkıntı yaşamadığını bildirdi. Psilosibinin ilk kullanımından altı ay sonra hasta hala OKB semptomlarında anlamlı bir azalma bildirdi ve hasta, tedavi edici adjuvan olarak psilosibin içeren mantarları tüketerek tedavisine devam ediyor.

Psilosibinin Okb ile olan ilişkisini inceleyen bir diğer çalışmada ise 9 tane OKB tanısı almış ve güncel majör psikiyatrik bozukluğu olmayan hasta ile kontrollü bir klinik ortam da 4 farklı dozda psilosibin verilmiştir ve bu dozlar düşük (100 µg/kg), orta (200 µg/kg), yüksek (300 µg/kg), olacak şekilde sırayla atandı ve çok düşük doz (25 µg/kg) ise ilk dozdan sonra rastgele ve körleme olacak şekilde verilmiştir (Moreno ve ark., 2006). Ölçüm için Yale-Brown Obsesif Kompulsif Ölçeği (YBOCS) ve genel obsesif-kompulsif semptom şiddetini ölçen bir görsel analog ölçek, alım sonrası 0, 4, 8 ve 24 saatlerde uygulanmıştır (Moreno ve ark., 2006). Psilosibin alımından sonraki 24 saat boyunca OKB semptomlarında belirgin bir azalma gözlemlenmiştir ve bazı deneklerde semptomatik iyileşme bir haftaya kadar devam etmiştir (Moreno ve ark., 2006). Ayrıca, zamanın VAS skorları üzerinde belirgin bir etkisi olduğu, ancak dozun etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (Moreno ve ark., 2006).

Verileri toplama

Bu çalışmada kullanılan veriler, Google Scholar aracılığıyla 1958'den 2021'e kadar yayımlanmış makalelerin taranması ile elde edilmiştir. Araştırma, "psilosibin", "sihirli mantarlar" , "obsesif-kompulsif bozukluk (OKB)" ve "OKB tedavisi" anahtar kelimeleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Literatürde yer alan iki vaka çalışmasında, obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) tedavisinde kullanılan geleneksel ilaçlara ek olarak psilosibin kimyasalının eklenmesinin, OKB semptomlarını azaltmada etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmalar, psilosibinin, mevcut tedavilere direnç gösteren OKB hastalarında semptomları hafifletme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Başka bir araştırma ise 9 katılımcı ile gerçekleştirilmiş ve bu katılımcılara psilosibin verilmiştir. Bu çalışmada, psilosibin alımından sonraki 24 saat içinde bazı hastalarda OKB semptomlarında belirgin bir azalma gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu semptomlardaki azalmanın bazı hastalarda bir hafta kadar sürdüğü rapor edilmiştir. Bu bulgular, psilosibinin kısa vadede hızlı ve etkili bir rahatlama sağlayabileceğini ve bazı hastalar için daha uzun süreli bir yarar sağlayabileceğini göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışma, psilosibinin obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) tedavisindeki potansiyel terapötik etkilerini değerlendirmek amacıyla mevcut literatürü taramış ve iki vaka

çalışması ile bir deneysel çalışmanın bulgularını analiz etmiştir. Psilosibinin OKB semptomlarını azaltmada umut verici sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir. Vaka çalışmalarında, psilosibinin OKB semptomlarını hafifletmede etkili olduğu ve bazı hastalarda semptomların belirgin bir şekilde azaldığı rapor edilmiştir. Ancak, bu olumlu etkilerin tam olarak anlaşılması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

Psilosibinin tedavi edici potansiyeline rağmen, OKB tedavisinde kullanılan geleneksel psikiyatrik ilaçların rolü ve önemi vurgulanmalıdır. Vaka çalışmalarında, psilosibinin olumlu etkileri genellikle mevcut OKB tedavisine ek olarak kullanıldığında gözlemlenmiştir. Bu durum, geleneksel tedavi yöntemlerinin hala önemli bir rol oynadığını ve psilosibinin bu tedavilere ek bir fayda sağlayabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, psilosibin tek başına bir tedavi yöntemi olarak değil, mevcut tedavi protokollerinin bir parçası olarak düşünülmelidir. Ayrıca, literatürde OKB ve psilosibin arasındaki ilişkiye dair bilgi eksikliği bulunmaktadır. Psilosibinin OKB üzerindeki etkilerini anlamak için daha fazla sayıda ve daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Mevcut çalışmaların çoğu sınırlı örneklem büyüklüklerine sahiptir ve bu durum, sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, daha geniş örneklem grupları ve uzun vadeli izlem çalışmaları ile psilosibinin etkinliğini ve güvenliğini daha iyi değerlendirebilir.

Psilosibin araştırmalarının önündeki yasal ve etik engeller de göz önünde bulundurulmalıdır. Birçok ülkede psilosibin gibi serotonerjik halüsinojenler üzerinde araştırma yapılması yasal kısıtlamalar nedeniyle zordur. Bu kısıtlamalar, psilosibinin terapötik potansiyelini tam olarak değerlendirmeyi engelleyebilir. Yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve etik çerçevelerin genişletilmesi, bu alandaki araştırmaların önünü açabilir ve daha fazla bilimsel veri elde edilmesine katkı sağlayabilir.

Araştırmanın Önemi

Psilosibin ve obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, hem psikiyatrik tedavi yöntemlerinin çeşitlendirilmesi hem de mevcut tedavi seçeneklerinin etkinliğinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır. OKB, dünya genelinde milyonlarca insanı etkileyen ve yaşam kalitesini ciddi şekilde düşüren bir rahatsızlıktır. Geleneksel tedavi yöntemleri, her zaman yeterli sonuç vermemekte ve bazı hastalarda tedaviye direnç gelişmektedir. Bu noktada, alternatif ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinin araştırılması kritik bir gereklilik haline gelmektedir.

Psilosibin, son yıllarda nörolojik ve psikiyatrik bozuklukların tedavisinde umut verici sonuçlar ortaya koyan bir bileşen olarak dikkat çekmektedir. Araştırmalar, psilosibinin beyindeki serotonin reseptörleri üzerindeki etkileri sayesinde, duygu durumu düzenleme

ve anksiyete azaltma gibi alanlarda potansiyel terapötik faydalar sağlayabileceğini göstermektedir. OKB tedavisinde kullanılan mevcut ilaçlara ek olarak psilosibinin kullanılması, tedaviye dirençli vakalar için yeni bir umut ışığı olabilir.

Bununla birlikte, psilosibin üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olması, bu potansiyel faydaların tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Daha geniş çaplı ve uzun vadeli çalışmalar, psilosibinin OKB üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlayacak ve bu bileşenin güvenlik profilini netleştirecektir. Ayrıca, psilosibin araştırmalarının yasal ve etik engeller nedeniyle sınırlı kalması, bu alandaki bilimsel ilerlemeyi yavaşlatmaktadır. Dolayısıyla, yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve etik çerçevelerin genişletilmesi, psilosibin araştırmalarının önündeki engelleri azaltabilir.

Araştırmanın önemi, sadece psilosibinin terapötik potansiyelini ortaya koymakla sınırlı değildir. Aynı zamanda, bu çalışma, psikiyatrik bozuklukların tedavisinde yeni paradigmalara gelişmesine ve yenilikçi yaklaşımların benimsenmesine de katkı sağlayacaktır. Psilosibin ve benzeri bileşenler üzerine yapılacak daha fazla araştırma, bilim dünyasının bu alandaki bilgi birikimini artıracak ve hastaların daha etkili tedavilere erişimini mümkün kılacaktır.

Sınırlılıklar

Literatürde psilosibin ile ilgili toplamda 112 insanlı deneyin yapıldığı belirtilmiştir (Nichols, 2020). Bu deneylerin çoğu, psilosibinin potansiyel terapötik etkilerini ve güvenlik profilini değerlendirmeye odaklanmıştır. Ancak, obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) ile ilgili vaka ve deneysel çalışmaların sayısı nispeten daha azdır. Bu durum, psilosibinin OKB tedavisindeki etkinliğini ve potansiyel mekanizmalarını tam olarak anlamayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, psilosibin ve OKB arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak ve bu konuda daha sağlam bilimsel kanıtlar elde edebilmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Psilosibin gibi serotonerjik halüsinojenler, yasal kısıtlamalara tabi olmaları nedeniyle araştırmacılar için çeşitli zorluklar teşkil etmektedir. Birçok ülkede bu maddelerin kullanımı yasaklanmış veya sıkı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu yasal engeller, araştırmaların yapılmasını zorlaştırmakta ve bazı durumlarda tamamen engellemektedir. Yasal kısıtlamaların yanı sıra, etik kaygılar da bu maddeler üzerinde yapılan çalışmaların sayısını ve kapsamını sınırlamaktadır. İnsan denekler üzerinde yapılan çalışmaların etik boyutları dikkate alındığında, psilosibin gibi maddelerin kullanımı titiz etik incelemeler gerektirmektedir.

Bu kısıtlamalar, psilosibin ve benzeri maddelerin potansiyel terapötik kullanımlarını araştıran bilimsel çalışmalara daha az kaynak ayrılmasına ve bu alanda daha az sayıda yayın yapılmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, psilosibinin OKB ve diğer psikiyatrik bozukluklar üzerindeki etkilerini tam olarak anlamak için geniş çaplı, uzun süreli ve titiz çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar, sadece psilosibinin terapötik potansiyelini değil, aynı zamanda güvenlik profilini ve olası yan etkilerini de kapsamlı bir şekilde değerlendirmelidir.

Bu incelemede sunulan umut verici etkinlik ve güvenlik sonuçlarına işaret etmesine rağmen, psilosibin kimyasalına ilişkin kanıtlar bu aşamada ön değerlendirme olarak değerlendirilmelidir.

Sihirli mantarın saykodelik etkisine ait anektodal bir örnek.

Sihirli mantarların etkileri, mantarın türüne (ve sonuçta belirli bir türdeki aktif metabolitlerin konsantrasyonuna), bireyin zihniyetine, bireyin vücut tipine (özellikle kilo, metabolizma) ve bireyin tolerans düzeyine bağlıdır (Lowe ve ark., 2021). Tipik olarak bireyler, psilosibin mantarlarının etkilerini 10 ila 40 dakika arasında hissetme eğilimindedir; 4 ila 10 mg (vücut ağırlığının kilogramı başına tahmini 50 ila 300 mikrogram ($\mu\text{g} / \text{kg}$)) alımından sonra 60 ila 90 dakika arasında zirve yapar ve daha sonra alımdan yaklaşık altı saat sonra azalır (Hasler ve ark., 2004). Eğlence amaçlı olarak kullanıcılar genellikle 10-50 g arasında taze mantar (1-5 g kurutulmuş mantar) tüketirler; bu da yaklaşık 10-50 mg psilosibin dozajına karşılık gelir (Van Amsterdam, Opperhuizen, & van den Brink, 2011). John Hopkins Tıp Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre, daha yüksek dozlarda psilosibin (20-30 mg/70 kg), takipten sonraki 14 aya kadar davranış, tutum, ruh hali ve hayata genel bakış açısı üzerindeki olumlu kalıcı etkilerle doğrudan ilişkilidir (Johnson ve ark., 2008).

"Mantarları aldıktan otuz dakika sonra dış dünya tuhaf bir değişime uğramaya başladı. Her şey Meksika karakteri kazandı. Mantarın Meksika kökeni hakkındaki bilgimin sadece Meksika manzarası hayal etmeme yol açacağını çok iyi biliyordum, bu yüzden çevremi bilinen normal şekliyle görmeyi bilerek denedim. Ancak istemli olarak şeylere alışılmış formlarında ve renklerinde bakma çabaları etkisiz oldu. Gözlerim kapalı olsa da açık olsa da, sadece Meksika motifleri ve renkleri görüyordum. Deneyimi denetleyen doktor üzerime eğilip kan basıncımı kontrol ettiğinde, bir Aztek rahibine dönüştü ve obsidyen bir bıçak çekseydi şaşırımdım. Meslektaşımın Alman yüzünün tamamen Hint bir ifade kazandığını görmek beni eğlendirdi, durumun ciddiyetine rağmen. Sarhoşluğun zirvesinde, mantarların alınmasından yaklaşık bir buçuk saat sonra, çoğunlukla soyut motiflerin hızla şekil ve renk değiştirdiği iç resimlerin akışı, bu şekil ve renk girdabına

yırtılacağı ve çözüleceği korkusuyla o kadar endişe verici bir seviyeye ulaştı ki. Yaklaşık altı saat sonra rüya sona erdi. Subjektif olarak, bu durumun ne kadar sürdüğünü bilmiyordum. Normal gerçekliğe mutlu bir dönüş olarak dönmeyi, garip, fantastik ama gerçekten deneyimlenen bir dünyadan eski ve tanıdık bir eve dönüş gibi hissettim." (Hofmann, 1971).

Referanslar

- Alfonso, W. (2020). *Psilocybe caerulescens* Murrill. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/417062?q=1aXNX>
- Brandrup, E., & Vanggaard, T. (1977). LSD treatment in a severe case of compulsive neurosis. *Acta psychiatrica scandinavica*, 55(2), 127-141.
- Brown, C. (2013). *Psilocybe baeocystis* Singer & A.H. Sm.. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/149218?q=1aXWC>
- Brown, C. (2019). *Psilocybe azurescens* Stamets & Gartz. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/394045?q=1aM7H>
- Del Casale, A., Sorice, S., Padovano, A., Simmaco, M., Ferracuti, S., Lamis, D. A., ... & Pompili, M. (2019). Psychopharmacological treatment of obsessive-compulsive disorder (OCD). *Current neuropharmacology*, 17(8), 710-736.
- Delgado, P. L., & Moreno, F. A. (1998). Hallucinogens, serotonin and obsessive-compulsive disorder. *Journal of psychoactive drugs*, 30(4), 359-366.
- Gartz, J. (1992). Further investigations on psychoactive mushrooms of the genera *Psilocybe*, *Gymnopilus* and *Conocybe*. editore non identificato.
- Glennon, R. A., Titeler, M., & McKenney, J. D. (1984). Evidence for 5-HT₂ involvement in the mechanism of action of hallucinogenic agents. *Life sciences*, 35(25), 2505-2511.
- Gnirss, F. (1959). Studies on psilocybin, a hallucinogenic drug from the Mexican mushroom *Psilocybe mexicana*. *Schweizer Archiv fur Neurologie, Neurochirurgie und Psychiatrie= Archives suisses de neurologie, neurochirurgie et de psychiatrie*, 84, 346-348.
- Goodman, W. K., Price, L. H., Delgado, P. L., Palumbo, J., Krystal, J. H., Nagy, L. M., ... & Charney, D. S. (1990). Specificity of serotonin reuptake inhibitors in the treatment of obsessive-compulsive disorder: comparison of fluvoxamine and desipramine. *Archives of General Psychiatry*, 47(6), 577-585.
- Gouzoulis, E., Hermle, L., & Sass, H. (1994). Psychedelic experiences at the onset of productive episodes of endogenous psychoses. *Der Nervenarzt*, 65(3), 198-201.
- Greist, J. H., & Jefferson, J. W. (2007). Obsessive-compulsive disorder. *Focus*, 5(3), 283-298.
- Heim, R., & Wasson, R. G. (1958). Les champignons hallucinogènes du Mexique-Etudes ethnologiques, taxinomiques, biologiques, physiologiques et chimiques. *Archives du Muséum national d'Histoire naturelle, 7ème série*, 6(1), 1-445.

- Hofmann, A. (1971). Teonanácatl and Ololiuqui, two ancient magic drugs of Mexico. *Bull. Narc*, 23(1), 3-14
- Hofmann, A., Frey, A., Ott, H., Zilka, P., & Troxler, F. (1958). Elucidation of the structure and the synthesis of psilocybin. *Experientia*, 14(11), 397-399
- HY, A. E. (1974). Psilocybin: a pharmacological profile. *Am J Pharm Sci Support Public Health*, 146, 91-95.
- Issari, Y., Jakubovski, E., Bartley, C. A., Pittenger, C., & Bloch, M. H. (2016). Early onset of response with selective serotonin reuptake inhibitors in obsessive-compulsive disorder: a meta-analysis. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 77(5), 21133.
- Johnson, M. W., Richards, W. A., & Griffiths, R. R. (2008). Human hallucinogen research: guidelines for safety. *Journal of psychopharmacology*, 22(6), 603-620.
- Lowe, H., Toyang, N., Steele, B., Valentine, H., Grant, J., Ali, A., ... & Gordon, L. (2021). The therapeutic potential of psilocybin. *Molecules*, 26(10), 2948.
- Lugo-Radillo, A., & Cortes-Lopez, J. L. (2021). Long-term amelioration of OCD symptoms in a patient with chronic consumption of psilocybin-containing mushrooms. *Journal of psychoactive drugs*, 53(2), 146-148.
- Johnson, M. W., & Griffiths, R. R. (2017). Potential therapeutic effects of psilocybin. *Neurotherapeutics*, 14, 734-740.
- Metzner, R. (Ed.). (2005). *Sacred mushroom of visions: Teonanacatl: A sourcebook on the psilocybin mushroom*. Simon and Schuster.
- Matsushima, Y., Shiota, O., Kikura-Hanajiri, R., Goda, Y., & Eguchi, F. (2009). Effects of *Psilocybe argenteipes* on marble-burying behavior in mice. *Bioscience, biotechnology, and biochemistry*, 73(8), 1866-1868.
- Moreno, F. A., Wiegand, C. B., Taitano, E. K., & Delgado, P. L. (2006). Safety, tolerability, and efficacy of psilocybin in 9 patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of clinical Psychiatry*, 67(11), 1735-1740.
- Nichols, D. E. (2004). Hallucinogens. *Pharmacology & therapeutics*, 101(2), 131-181.
- Nichols, D. E. (2020). Psilocybin: From ancient magic to modern medicine. *The Journal of antibiotics*, 73(10), 679-686.
- Parashos, A. J. (1976). The psilocybin-induced" state of drunkenness" in normal volunteers and schizophrenics. *Behavioral Neuropsychiatry*, 8(1-12), 83-86.
- Passie, T., Seifert, J., Schneider, U., & Emrich, H. M. (2002). The pharmacology of psilocybin. *Addiction biology*, 7(4), 357-364.
- Pepe, M., Hesami, M., de la Cerda, K. A., Perreault, M. L., Hsiang, T., & Jones, A. M. P. (2023). A journey with psychedelic mushrooms: From historical relevance to biology, cultivation, medicinal uses, biotechnology, and beyond. *Biotechnology Advances*, 108247.
- Psilocybe cyanescens* Wakef. (2020). Retrieved from <https://mushroomobserver.org/440264?q=1aJM3>

- Psilocybe pelliculosa* (A.H. Sm.) Singer & A.H. (2020). Retrieved from <https://mushroomobserver.org/439276?q=1aXUf>
- Psilocybe tampanensis* Guzmán & Pollock. (2013). Retrieved from <https://mushroomobserver.org/140217?q=1aXVZ>
- Rockefeller, A. (2013). *Psilocybe cubensis* (Earle) Singer (345579). Retrieved from https://mushroomobserver.org/image/show_image/345579?obs=138685
- Rockefeller, A. (2014). *Psilocybe mexicana* R. Heim. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/168203?q=1aXOX>
- Rockefeller, A. (2014). *Psilocybe stuntzii* Guzmán & J. Ott. Retrieved from https://mushroomobserver.org/image/show_image/465307?obs=181566&q=1aXRI
- Rockefeller, A. (2017). *Psilocybe hoogshagenii* R. Heim. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/284430?q=1aXXY>
- Öst, L. G., Havnen, A., Hansen, B., & Kvale, G. (2015). Cognitive behavioral treatments of obsessive–compulsive disorder. A systematic review and meta-analysis of studies published 1993–2014. *Clinical psychology review, 40*, 156-169.
- Shafi, A., Berry, A. J., Sumnall, H., Wood, D. M., & Tracy, D. K. (2020). New psychoactive substances: a review and updates. *Therapeutic advances in psychopharmacology, 10*, 2045125320967197.
- Soomro, G. M., Altman, D. G., Rajagopal, S., & Browne, M. O. (2008). Selective serotonin re-uptake inhibitors (SSRIs) versus placebo for obsessive compulsive disorder (OCD). *Cochrane database of systematic reviews*, (1).
- Stein, D. J., Costa, D. L., Lochner, C., Miguel, E. C., Reddy, Y. J., Shavitt, R. G., ... & Simpson, H. B. (2019). Obsessive–compulsive disorder. *Nature reviews Disease primers, 5*(1), 52.
- Stewart, T. (2019). *Psilocybe caerulipes* (Peck) Sacc.. Retrieved from <https://mushroomobserver.org/380223?q=1aTcf>
- Roubicek, J., & Drvota, S. (1960). Psilocybin, nové fantastikum. *Československá Psychiatrie, 56*, 44-55.
- Thomas, K., Malcolm, B., & Lastra, D. (2017). Psilocybin-assisted therapy: A review of a novel treatment for psychiatric disorders. *Journal of Psychoactive Drugs, 49*(5), 446-455.
- Tylš, F., Páleníček, T., & Horáček, J. (2014). Psilocybin—summary of knowledge and new perspectives. *European Neuropsychopharmacology, 24*(3), 342-356.
- Van Amsterdam, J., Opperhuizen, A., & van den Brink, W. (2011). Harm potential of magic mushroom use: a review. *Regulatory toxicology and pharmacology, 59*(3), 423-429.
- Wilcox, J. A. (2014). Psilocybin and obsessive compulsive disorder. *Journal of psychoactive drugs, 46*(5), 393-395.

14-İLİŞKİ BAĞIMLILIĞININ NEDENLERİ VE ETKİLERİ: ÇOKLU ARAŞTIRMALARIN ANALİZİ VE PSİKOLOJİK SAĞLIK PERSPEKTİFİ

Hüma GÜNAY, Acıbadem Üniversitesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Öğrencisi, 0009-0003-2630-685X, Huma.gunay@live.acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş ve Amaç: İlişki bağımlılığı, bireyin diğer insanların ihtiyaçlarına aşırı odaklanması ve bağımlı davranışlar sergilemesi durumudur. Araştırmalar, ilişki bağımlılığının nedenlerini, etkilerini ve şiddetle olan ilişkisini incelemekte ve ilişki bağımlılığını ölçmek için geliştirilen ölçeklerin psikometrik özelliklerini analiz etmektedir. Ayrıca, bağımlılık türlerinin belirgin bileşenlerini içeren araştırmalar, bağlanma stilleri ile ilişki bağımlılığı arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmaların derlenmesi, ilişki bağımlılığının psikolojik boyutlarını anlaşılmasına ve etkili tedavi stratejileri geliştirilmesine katkı sağlayabilir. **Gereç ve Yöntemler:** İlişki bağımlılığının nedenlerini ve etkilerini anlamak amacıyla araştırma yapılmıştır. Bu süreçte, ilişki bağımlılığına ilişkin güncel bilimsel makaleler incelenmiş ve çeşitli akademik veri tabanlarından bilgi toplanmıştır. Özellikle PubMed, Google Scholar, YÖK Tez, ResearchGate gibi platformlarda gerçekleştirilen çalışmalarla ilişki bağımlılığına dair detaylı bir analiz yapılmıştır. **Bulgular:** Bu çalışmada, ilişki bağımlılığının nedenleri ve etkileri tartışılmıştır. İncelenen makalelerde öncelikle, ilişki bağımlılığı ile benlik saygısı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir; ilişki bağımlıları genellikle kendilerini değersiz hissedebilir ve başkalarının onayını arama eğilimindedirler. Ayrıca, ilişki bağımlılığı ile dışsal kontrol odağı arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir; yani ilişki bağımlıları dış etkenlere aşırı bağımlılık gösterebilir ve kendi hayatlarını kontrol etme yetenekleri sınırlı olabilir. Bu durum, genellikle kaygı, depresyon gibi duygusal sorunlarla ilişkilendirilen ilişki bağımlılığının psikolojik sağlık üzerindeki etkisini vurgular. Son olarak, ilişki bağımlılığı ile şiddet arasında da güçlü bir ilişki tespit edilmiştir; ilişki bağımlıları, bağımlı oldukları kişilerle olan ilişkilerinde şiddet içeren durumlarla daha fazla karşılaşabilirler. Bu bulgular, ilişki bağımlılığının geniş bir yelpazedeki psikolojik etkilere sahip olduğunu göstermektedir. **Sonuç:** Bu derleme çalışması, üç farklı araştırmanın sonuçlarını birleştirerek ilişki bağımlılığına dair ortak bir sonuç çıkarmayı hedefler. Yapılan analizler, kullanılan ölçme aracının genel olarak güçlü olduğunu gösterirken, genç yetişkinlerde ilişki bağımlılığı eğiliminin DSM-IV madde bağımlılığı tanı ölçütlerine göre düşük olduğu bulunmuştur. Bulgular, ilişki bağımlılığının düşük benlik saygısı, yüksek dışsal kontrol odağı, artmış kaygı ve depresyon ile ilişkili olduğunu ve şiddetle ilişkilendirilebileceğini vurgular. Bu sonuçlar, ilişki bağımlılığının psikolojik sağlık üzerindeki önemini vurgulamakta ve davranışsal bir modelin kullanılmasının tedavi süreçlerine katkı sağlayabileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlişki bağımlılığı, Benlik saygısı, Kaygı, Flört şiddeti

ANALYSIS OF RELATIONSHIP ADDICTION: REASONS AND EFFECTS FROM MULTIPLE STUDIES AND PSYCHOLOGICAL HEALTH PERSPECTIVE

ABSTRACT

Introduction and Aim: Relationship addiction is defined as an individual excessively focusing on the needs of others and exhibiting dependent behaviors. Research aims to examine the reasons, effects, and the relationship between addiction types and attachment styles. The compilation of these studies may contribute to a better understanding of the psychological dimensions of relationship addiction and the development of effective treatment strategies. **Materials and Methods:** Research was conducted to understand the reasons and effects of relationship addiction. Current scientific articles on relationship addiction were examined, and information was gathered from various academic databases, especially PubMed, Google Scholar, YÖK Tez, and ResearchGate, to conduct a detailed analysis. **Results:** This study discusses the reasons and effects of relationship addiction. Initially, a negative relationship between relationship addiction and self-esteem was identified; relationship-addicted individuals often feel worthless and seek approval from others. Furthermore, a positive relationship between relationship addiction and external locus of control was found; meaning, relationship-addicted individuals may exhibit excessive dependency on external factors and have limited control over their lives. This highlights the psychological health impact of relationship addiction often associated with emotional issues like anxiety and depression. Lastly, a strong relationship between relationship addiction and violence was detected; relationship-addicted individuals may encounter situations involving violence in their relationships more frequently. These findings demonstrate the broad range of psychological effects of relationship addiction. **Conclusion:** This review aims to draw a common conclusion on relationship addiction by consolidating the results of three different studies. While the analysis shows that the measurement tool used is generally robust, it was found that the tendency for relationship addiction in young adults is lower compared to DSM-IV substance dependence criteria. The results emphasize that relationship addiction is associated with low self-esteem, high external locus of control, increased anxiety, and depression, and can be linked to violence. These findings underscore the importance of relationship addiction on psychological health and suggest that the use of a behavioral model could contribute to treatment processes.

Key Words: Relationship addiction, Self-esteem, Anxiety, Dating violence

Giriş

İlişki bağımlılığı, modern toplumda giderek daha fazla tanınan ve incelenen bir psikolojik durumdur. Bu bağımlılık türü, bireyin duygusal boşluklarını doldurmak ve kendini daha değerli ve önemli hissetmek için diğer insanların ihtiyaçlarına aşırı odaklanması ve bu odaklanmayı bir yaşam biçimi haline getirmesi olarak tanımlanabilir. İlişki bağımlılığı, kişinin kendine olan güvenini ve özsaygısını büyük ölçüde başkalarının onayına ve sevgisine bağımlı hale getirir (Rosenberg & Feder, 2014). Bu bağımlılık, kişinin kendi kimliğini ve kişisel sınırlarını kaybetmesine neden olabilir, çünkü bağımlı birey, ilişkiyi sürdürmek ve partnerini mutlu etmek için sağlıklı fedakarlıklar yapma eğilimindedir (Earp, Wudarczyk, Foddy, & Savulescu, 2017). İlişki bağımlılığı, bireyin yaşam kalitesini ve genel sağlığını olumsuz etkileyebilen karmaşık bir olgudur. Bu tür bir bağımlılık, bireyin sosyal ilişkilerinde, psikolojik sağlığında ve duygusal dengesinde önemli sorunlara yol açabilir. Örneğin, ilişki bağımlılığı olan bireyler, sıklıkla kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini göz ardı ederler ve bu da uzun vadede kendilerini değersiz hissetmelerine ve depresyon gibi psikolojik sorunlara yol açabilir (Maglia, Lanzafame, Quattropani, & Caponnetto, 2023). Ayrıca, bu bireyler, ilişkiyi sürdürmek için sürekli olarak çaba sarf ettiklerinden, sürekli bir stres ve kaygı hali içinde olabilirler.

İlişki bağımlılığının kökenleri genellikle çocukluk dönemine dayanır. Çocuklukta ebeveynlerle veya bakım verenlerle kurulan bağlar, bireyin gelecekteki ilişkilerini büyük ölçüde etkiler. Güvensiz veya tutarsız ebeveyn bağları, bireyin duygusal olarak bağımlı hale gelmesine neden olabilir. Bu bireyler, yetişkinlikte sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmakta zorlanabilirler ve bu da onları ilişki bağımlılığına yatkın hale getirebilir (Redcay & Simonetti, 2018). Ayrıca, düşük özsaygı, kendilik değeri eksikliği ve duygusal yoksunluk gibi faktörler de ilişki bağımlılığını tetikleyebilir.

Bu makale, ilişki bağımlılığının nedenlerini, etkilerini ve bu bağımlılığın psikolojik sağlık üzerindeki yansımalarını detaylı bir şekilde incelemek amacıyla yazılmıştır. İlişki bağımlılığına ilişkin yapılan çeşitli araştırmaların bulguları derlenerek, bu konunun anlaşılmasına ve etkili tedavi stratejileri geliştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir. İlişki bağımlılığının anlaşılması, bireylerin kendi ilişkilerindeki sorunları tanımlamalarına ve çözüm bulmalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, bu tür bir bağımlılığın tedavi edilmesi, bireyin yaşam kalitesini artırabilir ve daha sağlıklı, dengeli ve tatmin edici ilişkiler kurmasına olanak tanır. İlişki bağımlılığına dair yapılan araştırmalar, bu durumun psikolojik sağlık üzerinde ciddi etkileri olabileceğini göstermektedir (Perrotta, 2020). Bu bağımlılık türü, depresyon, anksiyete, düşük özsaygı ve hatta travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklarla ilişkilendirilebilir. Bu nedenle, ilişki bağımlılığı olan bireylerin profesyonel yardım alması ve destekleyici tedavi programlarına katılması önemlidir (Reynaud et al., 2010). Psikoterapi, bireylerin bağımlı davranışlarını anlamalarına, sağlıklı sınırlar koymalarına ve duygusal bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olabilir. Sonuç olarak, ilişki bağımlılığı, bireylerin sosyal, psikolojik ve duygusal yaşamlarında ciddi sorunlara neden olabilen karmaşık bir olgudur. Bu makale, ilişki

bağımlılığının nedenlerini, etkilerini ve bu bağımlılığın psikolojik sağlık üzerindeki yansımalarını inceleyerek, bu konunun daha iyi anlaşılmasına ve etkili tedavi stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

İlişki Bağımlılığının Tanımı

İlişki bağımlılığı, bireyin içsel duygusal boşluklarını doldurmak ve kendini daha değerli, önemli ve kabul görmüş hissetmek amacıyla ilişkilere aşırı derecede bağlanması durumudur. Bu bağımlılık, kişinin kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve sınırlarını ikinci plana atarak, partnerini memnun etmeye çalışması ile karakterizedir (Costa et al., 2019). İlişki bağımlılığı olan bireyler, genellikle düşük özsaygıya sahiptirler ve kendi değerlerini başkalarının onayı ve sevgisi üzerinden ölçerler. Bu nedenle, sürekli olarak partnerlerinin beklentilerini karşılamaya ve onların onayını kazanmaya çalışırlar. Bu tür bir bağımlılığa sahip kişiler, ilişkilerini hayatlarının merkezi haline getirirler ve bu süreçte kendi kimliklerini ve kişisel sınırlarını kaybetme riski taşırlar (Redcay & Simonetti, 2018). Kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini göz ardı ederken, partnerlerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini ön planda tutarlar. Bu durum, bireyin kendini değersiz ve önemsiz hissetmesine neden olabilir ve uzun vadede duygusal tükenmişlik, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik sorunlara yol açabilir. İlişki bağımlılığı olan kişiler, genellikle ilişkilerini sürdürmek için sağlıksız fedakarlıklar yaparlar. Bu fedakarlıklar, kişinin kendine zarar veren davranışlar sergilemesine neden olabilir. Örneğin, kişi, partnerinin mutluluğu ve onayı için kendi kariyer hedeflerinden, sosyal yaşamından veya kişisel hobilerinden vazgeçebilir. Bu tür bir davranış, bireyin kendi bireysel gelişimini ve bağımsızlığını ciddi şekilde engelleyebilir. İlişki bağımlılığı, kişinin hayatının her alanını etkileyebilir. Sosyal ilişkilerde, bu bireyler genellikle diğer ilişkilerini ihmal ederler ve tüm enerjilerini romantik partnerlerine odaklarlar. Bu durum, sosyal izolasyona ve yalnızlık hissine yol açabilir. Ayrıca, iş hayatında ve akademik yaşamda da performans düşüklüğüne neden olabilir, çünkü kişi tüm zamanını ve enerjisini ilişkisine harcadığı için diğer sorumluluklarını ihmal eder. Bu bağımlılık türü, genellikle çocukluk döneminde oluşan duygusal eksiklikler ve travmalarla ilişkilidir. Örneğin, tutarsız veya güvensiz ebeveyn bağları, kişinin duygusal olarak bağımlı hale gelmesine neden olabilir. Bu tür çocukluk deneyimleri, kişinin yetişkinlikte sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurmasını zorlaştırabilir ve onu ilişki bağımlılığına yatkın hale getirebilir (Sanches & John, 2019). Düşük özsaygı, kendilik değeri eksikliği ve duygusal yoksunluk da ilişki bağımlılığını tetikleyebilir.

Sonuç olarak, ilişki bağımlılığı, bireyin duygusal ve psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilen ciddi bir durumdur (Earp, Wudarczyk, Foddy, & Savulescu, 2017). Bu bağımlılık türü, kişinin kendi kimliğini ve bağımsızlığını kaybetmesine, sağlıksız fedakarlıklar yapmasına ve uzun vadede ciddi duygusal ve psikolojik sorunlar yaşamasına neden olabilir. İlişki bağımlılığının tanınması ve anlaşılması, bireylerin bu durumla başa çıkmalarına ve daha sağlıklı, dengeli ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilir.

Metodoloji

Bu çalışmada, ilişki bağımlılığının nedenleri ve etkilerini derinlemesine anlamak amacıyla kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde, ilişki bağımlılığı konusundaki güncel bilimsel makaleler titizlikle incelenmiş ve çeşitli akademik veri tabanlarından bilgi toplanmıştır. Bu veri tabanları arasında özellikle PubMed, Google Scholar, YÖK Tez ve ResearchGate gibi güvenilir kaynaklar yer almaktadır. Bu platformlarda yayınlanmış çalışmalar, konunun geniş bir perspektifte ele alınmasını sağlamış ve literatür taramasının kapsamını zenginleştirmiştir.

Araştırma sürecinde, ilişki bağımlılığı üzerine yapılan çalışmaların kullandığı ölçme araçları, araştırma yöntemleri ve elde edilen bulgular detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. İlişki bağımlılığına dair yapılan araştırmaların metodolojik yaklaşımları, örneklem grupları ve kullanılan analiz teknikleri dikkatlice değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, ilişki bağımlılığının psikometrik özelliklerinin anlaşılmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle, kullanılan anketler, ölçekler ve testlerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri göz önünde bulundurularak, elde edilen bulguların bilimsel doğruluğu ve güvenilirliği incelenmiştir. Literatür tarama yöntemi, mevcut bilimsel bilgilerin sistematik bir şekilde derlenmesi ve analiz edilmesini sağlamıştır. Bu yöntem, ilişki bağımlılığı üzerine yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarını karşılaştırmak ve genel bir değerlendirme yapmak için uygun bir yöntemdir. Literatür taraması, farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin sistematik bir biçimde toplanmasını, sınıflandırılmasını ve analiz edilmesini içerir. Bu süreçte, ilişki bağımlılığına dair çeşitli perspektiflerden elde edilen bulgular bir araya getirilerek, bu bağımlılığın nedenleri ve etkileri hakkında kapsamlı bir anlayış oluşturulmuştur.

Araştırmanın literatür tarama aşamasında, belirli anahtar kelimeler ve kavramlar kullanılarak ilgili çalışmalar tespit edilmiştir. Bu anahtar kelimeler arasında "ilişki bağımlılığı", "bağımlı ilişkiler", "duygusal bağımlılık", "psikolojik etkiler" ve "sağlıksız ilişkiler" gibi terimler yer almıştır. Bu anahtar kelimeler, veri tabanlarında yapılan aramalarda kullanılarak, konuya ilişkin geniş bir literatür yelpazesi elde edilmiştir. Elde edilen çalışmalar, öncelikle başlık ve özetlerine göre değerlendirilmiş, ardından tam metinler incelenerek çalışmanın kapsamına uygun olanlar seçilmiştir. Literatür taraması sırasında, hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerini kullanan çalışmalar dikkate alınmıştır. Nitel araştırmalar, ilişki bağımlılığının derinlemesine anlaşılmasına olanak tanırken, nicel araştırmalar, bu bağımlılığın yaygınlığı ve etkileri hakkında istatistiksel veriler sağlamıştır. Bu iki yaklaşımın birleşimi, araştırmanın bütüncül bir perspektifte ele alınmasına katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın metodolojisi, ilişki bağımlılığı üzerine yapılan mevcut bilimsel çalışmaların derinlemesine incelenmesi ve analiz edilmesine dayanmaktadır. Literatür tarama yöntemi, çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin sistematik bir şekilde derlenmesini ve analiz edilmesini sağlamış, bu sayede ilişki bağımlılığının nedenleri ve etkileri hakkında kapsamlı ve bütüncül bir anlayış oluşturulmuştur.

Bulgular

İlişki bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalar, bu bağımlılığın birçok neden ve etki doğurabileceğini ortaya koymaktadır. İlk olarak, düşük özsaygı ve belirsiz kimlik duygusu, bireylerin başkalarının onayına aşırı derecede ihtiyaç duymalarına neden olabilir. Bu kişiler, kendilerini değersiz hissederler ve bu değersizlik duygusunu gidermek için sürekli olarak başkalarının onayını ararlar (Maglia, Lanzafame, Quattropani, & Caponnetto, 2023). Düşük özsaygı, bireylerin kendi değerlerini algılamalarını olumsuz etkiler ve bu durum, ilişki bağımlılığına yol açabilir. Araştırmalar, ilişki bağımlılığı ile benlik saygısı arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. İlişki bağımlıları, genellikle kendilerini değersiz hissederler ve bu değersizlik duygusunu başkalarının onayı ile telafi etmeye çalışırlar. Ayrıca, ilişki bağımlılığı ile dışsal kontrol odağı arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Bu durum, ilişki bağımlılarının dış etkenlere aşırı bağımlılık gösterdiğini ve kendi hayatlarını kontrol etme yeteneklerinin sınırlı olduğunu göstermektedir (Fisher, Xu, Aron, & Brown, 2016). İlişki bağımlıları, dış etkenlere aşırı bağımlıdırlar ve kendi hayatlarını kontrol etme yetenekleri sınırlıdır. Bu durum, bireylerin kendi yaşamlarını kontrol etmekte zorlanmalarına ve dış etkenlere bağımlı hale gelmelerine neden olabilir. Örneğin, ilişki bağımlıları, partnerlerinin duygusal tepkilerine ve onayına fazlasıyla önem verirler ve bu durum, onların kendi kararlarını bağımsız bir şekilde alabilmelerini zorlaştırır (Fisher, Xu, Aron, & Brown, 2016).

İlişki bağımlılığının etkileri arasında kişisel özgürlüğün kısıtlanması, bağımsız karar vermekte zorluk, duygusal manipülasyon, duygusal bağımlılık, düşük benlik saygısı ve özsaygı problemleri yer almaktadır. İlişki bağımlılığı olan kişiler, kendi yaşamlarını partnerlerinin ihtiyaçlarına göre düzenlerler ve bu durum, kişinin kendi bağımsızlığından ödün vermesine ve kendi gereksinimlerini ikinci plana atmalarına neden olabilir. Bu kişiler, bağımsız karar vermekte zorluk çekerler ve kararlarını partnerlerine göre şekillendirmek zorunda kalırlar. Bu durum, bireylerin kendi önceliklerini ve ihtiyaçlarını belirlemede güçlük çekmelerine ve kendi kararlarını vermekten çekinmelerine yol açar. Araştırmalar, ilişki bağımlılığının kişisel özgürlüğü kısıtladığını ve bireylerin kendi hayatlarını yönetme yeteneklerini zayıflattığını göstermektedir (Fisher, 2014). Bu kişiler, partnerlerinin ihtiyaçlarına ve isteklerine göre yaşamlarını düzenlerler ve kendi ihtiyaçlarını göz ardı ederler. Bu durum, bireyin kendi kimliğini ve bağımsızlığını kaybetmesine neden olabilir. İlişki bağımlılığı olan kişiler, kendi kararlarını vermekte zorlanırlar ve sürekli olarak partnerlerinin onayına ihtiyaç duyarlar. Bu durum, bireyin kendi yaşamını kontrol etme yeteneğini zayıflatır ve onu bağımlı hale getirir. Ayrıca, ilişki bağımlılığı olan kişiler, duygusal manipülasyonlara maruz kalabilirler. Partnerlerinin manipülatif davranışlarına boyun eğebilirler ve bu durum, duygusal istismar veya kontrol edici davranış biçimlerini içerebilir. Bu kişiler, partnerlerinin onayı ve sevgisiyle duygusal olarak beslenme ihtiyacı hissederler ve bu durum, bireyin kendi duygusal iyilik hallerini partnerlerine bağılı hale getirmesine yol açabilir. İlişki bağımlılığı olan bireyler, genellikle partnerlerinin onayını ve sevgisini kazanmak için aşırı çaba harcarlar ve bu durum, kişinin kendi değerini partnerinin

gözünde bulmaya çalışmasına ve kendi özsaygısını partnerinin tutumlarına bağlı hale getirmesine neden olabilir.

İlişki bağımlılığı, bireyin kişisel gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bu kişiler, kendi kişisel gelişim hedeflerini ve ilgi alanlarını partnerlerinin ihtiyaçlarına göre ikinci plana atarlar. Bu durum, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini engeller ve kişisel gelişimini kısıtlar. Ayrıca, ilişki bağımlılığı olan kişiler, partnerleriyle ilişkilerini sürdürmek ve kontrol altında tutmak için aşırı çaba harcarlar. Bu durum, kişinin kontrol kaybıyla ilgili kaygılar yaşamasına ve ilişkiyi korumak adına aşırı güvenlik ihtiyacı hissetmesine yol açar (Fisher, 2014). İlişki bağımlılığı, bireylerin ilişkileri üzerinde aşırı kaygılar yaşamasına da neden olur. Bu kişiler, partnerleriyle olan ilişkilerinde sürekli onay arama ve güvenlik sağlama çabası içerisindedirler ve bu durum, kişinin ilişkideki geleceği hakkında endişeler duymasına ve sürekli bir kaygı halinde olmasına yol açar.

İlişki bağımlılığı, zaman zaman şiddet içeren ilişkilerle ilişkilendirilebilir. Bağımlı bireyler, ilişkilerini sürdürmek adına partnerlerinin kontrolünü kaybetme korkusuyla şiddet içeren davranışlara maruz kalabilir veya bu tür davranışları sergileyebilirler. Bu durum, sağlıklı ve zarar verici ilişki dinamiklerine neden olabilir. Şiddet içeren ilişkilerde, ilişki bağımlıları, partnerlerinin duygusal ve fiziksel istismarına boyun eğebilirler ve bu durumu kabullenmek zorunda hissedebilirler. Bu tür ilişkiler, bireyin psikolojik ve fiziksel sağlığını ciddi şekilde tehdit edebilir.

Sonuç olarak, ilişki bağımlılığı, bireylerin hayatında birçok olumsuz etkiye yol açabilir. Kişisel özgürlüğün kısıtlanması, bağımsız karar vermekte zorluk, duygusal manipülasyon, duygusal bağımlılık, düşük benlik saygısı ve özsaygı problemleri, ilişki bağımlılığının yaygın etkileridir. Bu etkiler, bireyin genel yaşam kalitesini düşürebilir ve uzun vadede ciddi psikolojik sorunlara yol açabilir. İlişki bağımlılığı olan kişilerin, bu durumla başa çıkabilmek için profesyonel yardım almaları ve destekleyici tedavi programlarına katılmaları önemlidir (Sanchez & John, 2019). Psikoterapi ve danışmanlık, bireylerin bağımlı davranışlarını anlamalarına, sağlıklı sınırlar koymalarına ve duygusal bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olabilir. Bu şekilde, bireyler daha sağlıklı ve dengeli ilişkiler kurabilirler ve kendi kişisel gelişimlerini sürdürebilirler.

Sonuç

Sonuç olarak, ilişki bağımlılığı, bireylerin partner ilişkilerine aşırı derecede bağımlı hale gelmelerini ifade eder ve bu durum, genellikle düşük benlik saygısı, dışsal onay arayışı ve kontrol eksikliği gibi faktörlerle ilişkilidir. İlişki bağımlılığı, sağlıklı ilişki dinamiklerini olumsuz etkileyebilir ve psikolojik sağlık üzerinde önemli sonuçlar doğurabilir. İlişki bağımlılığı olan kişiler, kendi kimliklerini ve kişisel sınırlarını kaybedebilirler ve bu durum, sağlıklı fedakarlıklar yapmalarına yol açabilir. İlişki bağımlılığı, bireyin duygusal boşluklarını doldurmak ve kendilerini daha değerli hissetmek için ilişkilere aşırı derecede bağlanması durumudur. Bu bağımlılık türü, bireyin kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini ikinci plana atmasına ve kendi yaşamını partnerinin ihtiyaçlarına göre düzenlemesine neden olabilir.

İlişki bağımlılığının nedenleri arasında düşük özsaygı, belirsiz kimlik duygusu, duygusal boşluk ve yetersizlik hissi, kontrol ihtiyacı ve dışsal kontrol odağı yer almaktadır. Bu nedenler, bireylerin ilişki bağımlısı olmasına yol açabilir ve bu durum, bireylerin kendi yaşamlarını kontrol etmekte zorlanmalarına ve dış etkenlere bağımlı hale gelmelerine neden olabilir. İlişki bağımlılığının etkileri arasında ise kişisel özgürlüğün kısıtlanması, bağımsız karar vermekte zorluk, duygusal manipülasyon, duygusal bağımlılık, düşük benlik saygısı ve özsaygı problemleri, kişisel gelişimde kısıtlamalar, bağımlılık ve kontrol ihtiyacı, bağımlılık ve ilişki kaygıları ve şiddet yer almaktadır.

İlişki bağımlılığı olan kişiler, kendi yaşamlarını partnerlerinin ihtiyaçlarına göre düzenlerler ve bu durum, kişinin kendi bağımsızlığından ödün vermesine ve kendi gereksinimlerini ikinci plana atmalarına neden olabilir. Bu kişiler, bağımsız karar vermekte zorluk çekerler ve kararlarını partnerlerine göre şekillendirmek zorunda kalırlar. Bu durum, bireylerin kendi önceliklerini ve ihtiyaçlarını belirlemede güçlük çekmelerine ve kendi kararlarını vermekten çekinmelerine yol açar (Sanches & John, 2019). Ayrıca, ilişki bağımlılığı olan kişiler, duygusal manipülasyonlara maruz kalabilirler. Partnerlerinin manipülatif davranışlarına boyun eğebilirler ve bu durum, duygusal istismar veya kontrol edici davranış biçimlerini içerebilir.

İlişki bağımlılığı olan bireyler, genellikle partnerlerinin onayını ve sevgisini kazanmak için aşırı çaba harcarlar ve bu durum, kişinin kendi değerini partnerinin gözünde bulmaya çalışmasına ve kendi özsaygısını partnerinin tutumlarına bağlı hale getirmesine neden olabilir. İlişki bağımlılığı, bireyin kişisel gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bu kişiler, kendi kişisel gelişim hedeflerini ve ilgi alanlarını partnerlerinin ihtiyaçlarına göre ikinci plana atarlar. Bu durum, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini engeller ve kişisel gelişimini kısıtlar. Ayrıca, ilişki bağımlılığı olan kişiler, partnerleriyle ilişkilerini sürdürmek ve kontrol altında tutmak için aşırı çaba harcarlar. Bu durum, kişinin kontrol kaybıyla ilgili kaygılar yaşamasına ve ilişkiyi korumak adına aşırı güvenlik ihtiyacı hissetmesine yol açar.

İlişki bağımlılığı, bireylerin ilişkileri üzerinde aşırı kaygılar yaşamasına da neden olur. Bu kişiler, partnerleriyle olan ilişkilerinde sürekli onay arama ve güvenlik sağlama çabası içerisindedirler ve bu durum, kişinin ilişkideki geleceği hakkında endişeler duymasına ve sürekli bir kaygı halinde olmasına yol açar. İlişki bağımlılığı, zaman zaman şiddet içeren ilişkilerle ilişkilendirilebilir. Bağımlı bireyler, ilişkilerini sürdürmek adına partnerlerinin kontrolünü kaybetme korkusuyla şiddet içeren davranışlara maruz kalabilir veya bu tür davranışları sergileyebilirler. Bu durum, sağlıklı ve zarar verici ilişki dinamiklerine neden olabilir.

Sonuç olarak, ilişki bağımlılığı, bireylerin partner ilişkilerine aşırı derecede bağımlı hale gelmelerini ifade eder ve bu durum, genellikle düşük benlik saygısı, dışsal onay arayışı ve kontrol eksikliği gibi faktörlerle yakından ilişkilidir. İlişki bağımlılığı, bireyin kendi kimliğini ve kişisel sınırlarını kaybetmesine yol açarak, ilişkideki dengeyi bozabilir ve sağlıklı ilişki dinamiklerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu bağımlılık türü, bireyin kendi ihtiyaçlarını ve

isteklerini ikinci plana atarak, partnerlerinin memnuniyetini sağlamaya çalışmasıyla karakterizedir. Böyle bir bağımlılık durumu, bireyin kendisini değersiz hissetmesine ve sürekli olarak partnerlerinden onay ve kabul arama arayışına girmesine neden olur. İlişki bağımlılığının temel nedenlerinden biri olan düşük benlik saygısı, bireylerin kendilerini yeterince değerli hissetmemeleri sonucunda başkalarının onayına aşırı derecede ihtiyaç duymalarına yol açar. Bu bireyler, kendi değerlerini ve kimliklerini partnerlerinin gözünde bulmaya çalışırken, ilişkilerini sürdürüebilmek adına sağlıksız fedakarlıklar yapma eğilimindedirler. Ayrıca, ilişki bağımlılığı olan bireyler genellikle kontrol eksikliği yaşarlar ve kendi hayatlarını kontrol edemediklerini hissederler. Bu kişiler, partnerlerinin isteklerine ve beklentilerine aşırı derecede bağımlı hale gelirler, bu da onların kendi kararlarını bağımsız bir şekilde alabilmelerini zorlaştırır ve onları partnerlerinin duygusal tepkilerine fazlasıyla duyarlı hale getirir. İlişki bağımlılığı, bireyin psikolojik sağlığı üzerinde önemli sonuçlar doğurabilir (Sanches & John, 2019). Bu bağımlılık türü, depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı ve özsaygı problemleri gibi çeşitli psikolojik sorunlarla ilişkilidir. İlişki bağımlılığı olan bireyler, genellikle partnerlerinin onayını kazanmak için aşırı çaba harcarlar ve bu durum, onların duygusal olarak tükenmelerine neden olabilir. Ayrıca, bu kişiler duygusal manipülasyonlara maruz kalabilir ve partnerlerinin kontrol edici davranışlarına boyun eğmek zorunda kalabilirler. Bu durum, bireylerin kendi duygusal iyilik hallerini partnerlerine bağlı hale getirir ve onların duygusal bağımsızlıklarını kaybetmelerine yol açar.

Bu nedenle, ilişki bağımlılığının nedenleri ve etkileri üzerinde yapılan araştırmaların derlenmesi, bu konunun psikolojik boyutlarını daha iyi anlamamıza ve etkili tedavi stratejileri geliştirmemize katkı sağlayabilir. İlişki bağımlılığının nedenleri ve etkileri üzerinde yapılan araştırmaların derlenmesi, bu konunun daha geniş bir perspektifte ele alınmasına ve bireylerin ilişki bağımlılığı ile başa çıkabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olabilir. Bu çalışmalar, ilişki bağımlılığı olan bireylerin, kendi bağımlı davranışlarını anlamalarına, sağlıklı sınırlar koymalarına ve duygusal bağımsızlıklarını kazanmalarına yönelik stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Bu bağlamda, ilişki bağımlılığının anlaşılması ve bu bağımlılıkla başa çıkmak için etkili tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi, bireylerin daha sağlıklı, dengeli ve tatmin edici ilişkiler kurmalarına ve genel yaşam kalitelerini artırmalarına olanak tanıyacaktır.

Kaynakça

- Earp, B. D., Wudarczyk, O. A., Foddy, B., & Savulescu, J. (2017). Addicted to love: What is love addiction and when should it be treated? *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 24(1), 77-92. <https://doi.org/10.1353/ppp.2017.0008>.
- Maglia, M. G., Lanzafame, I., Quattropiani, M. C., & Caponnetto, P. (2023). Love addiction: Current diagnostic and therapeutic paradigms in clinical psychology. *Health Psychology Research*, 11(1). <https://doi.org/10.52965/001c.70218>.
- Sanches, M., & John, V. P. (2019). Treatment of love addiction: Current status and perspectives. *The European Journal of Psychiatry*, 33(1), 38-44. <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2018.07.002>.
- Redcay, A., & Simonetti, C. (2018). Criteria for love and relationship addiction: Distinguishing love addiction from other substance and behavioral addictions. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 25(1), 92-108. <https://doi.org/10.1080/10720162.2017.1403984>.
- Fisher, H. E., Xu, X., Aron, A., & Brown, L. L. (2016). Intense, passionate, romantic love: A natural addiction? How the fields that investigate romance and substance abuse can inform each other. *Frontiers in Psychology*, 7, 687. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00687>.
- Rosenberg, K. P., & Feder, L. C. (2014). An introduction to behavioral addictions. In *Behavioral Addictions* (pp. 1-17). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-407724-9.00001-x>
- Perrotta, G. (2020). Affective dependence: From pathological affectivity to personality disorders: Definitions, clinical contexts, neurobiological profiles and clinical treatments. *Health Sci.*, 2, 1-7. <https://doi.org/10.15342/hs.2020.333>
- Reynaud, M., Karila, L., Blecha, L., & Benyamina, A. (2010). Is love passion an addictive disorder? *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 261-267. <https://doi.org/10.3109/00952990.2010.495183>
- Costa, S., Barberis, N., Griffiths, M. D., Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2019). The Love Addiction Inventory: Preliminary findings of the development process and psychometric characteristics. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19(3), 651-668. <https://doi.org/10.1007/s11469-019-00097-y>
- Sanches, M., & John, V. P. (2019). Treatment of love addiction: Current status and perspectives. *The European Journal of Psychiatry*, 33(1), 38-44. <https://doi.org/10.1016/j.ejpsy.2018.07.002>
- Fisher, H. E. (2014). The tyranny of love: Love addiction-an anthropologist's view. In *Behavioral Addictions* (Vol. 1, pp. 237-265). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-407724-9.00010-0>

15-KADINA YÖNELİK ŞİDDETE MAĞDUR TEMELLİ YAKLAŞIM: ADLİ YARDIM BAĞLAMINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Damla Işık, MEF Üniversitesi Hukuk Fakültesi Lisans Öğrencisi, ORCID: 0009-0002-5789-073X, isikda@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Kadına yönelik şiddet, insan hakları ihlalidir. Bu araştırma kadına yönelik şiddet kapsamında adli yardıma odaklanarak sürecin viktimolojik açıdan analiz edilmesini amaçlamaktadır. Viktimoloji, mağdurları merkeze alarak bilgi ve analiz sağlayarak mağdurları korumaya yönelik önlemlerin alınmasına yardımcı olan bir bilim dalıdır. Mağdurların çoğunun bildirimde bulunmaması, toplumsal normlar ve mağdurların kendilerini suçlu hissetmeleri gibi nedenlerle genellikle bilinenin ötesinde bir mağdur sayısının olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda mağdur temelli bir yaklaşım, adli yardım sürecinin daha fazla mağdura ulaşmasını ve etkin bir süreç yönetebilmesini olumlu etkilemektedir.

Gereç ve Yöntem: Araştırma kadına yönelik şiddet kapsamında mağdur kadınlar ve maruz kaldığı şiddet sonucu hayatını kaybetmiş kadınlar ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürden elde edilen veri ve bilgileri; ulusal, yerel ve uluslararası sivil toplum ve kamu raporlarından elde edilen veri ve bilgileri bu bağlamda özellikle İstanbul Barosu tarafından yayınlanan adli yardım raporları ve verileri, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun rapor ve verileri; ulusal ve uluslararası haber ve yayınlardan elde edilen bilgileri içermektedir. Elde edilen veriler birlikte yorumlanarak kadına yönelik şiddet ile mağdur temelli adli yardım arasındaki ilişki anlamlandırılmıştır.

Bulgular: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerine göre; Türkiye'de 2022 yılında şiddetten ölen kadınların sayısı 409'dur. 2023 yılında şiddetten ölen kadınların sayısı 407'dir. 25 Kasım 2023 tarihinde İstanbul Barosu tarafından yayınlanan raporda 2022 yılı kapsamında incelenen 1.442 dosyanın kadına yönelik şiddetle ilgili olduğu yönündedir. 2023 yılında kasım ayına kadar yapılan başvuru sayısının 6.172'si kadındır. Bu veriler sürece viktimolojik açıdan yaklaşımda son derece önemli bir analiz imkânı sağlamaktadır.

Sonuç: Bu anlamda adli yardımın mağdur temelli bir yaklaşımla ele alınması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için yürütülen süreç adına olumlu ve bütüncül sonuç kazandırabilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Mağdur, Viktimoloji, Adli Yardım, İnsan Hakları

A VICTIM-CENTERED APPROACH TO VIOLENCE AGAINST WOMEN: A GENERAL ASSESSMENT IN THE CONTEXT OF LEGAL AID

ABSTRACT

Objective: Violence against women constitutes a violation of human rights. This study aims to analyze the process from a victimological perspective by focusing on legal aid within the scope of violence against women. Victimology is a discipline that focuses on victims, providing information and analysis to assist in the implementation of measures to protect victims. It is commonly believed that there is a higher number of victims than what is typically reported, due to reasons such as victims not reporting, societal norms, and victims feeling guilty. In this context, a victim-centered approach positively influences the legal aid process to reach more victims and manage an effective process.

Materials and Methods: The research includes data and information obtained from national and international literature regarding victimized women and women who have lost their lives due to violence against women; data and information obtained from national, local, and international civil society and public reports, especially the legal aid reports and data published by the Istanbul Bar Association, and the reports and data of the "We Will Stop Femicides Platform"; and information obtained from national and international news and publications. The data obtained were interpreted together to understand the relationship between violence against women and victim-centered legal aid.

Results: According to the data of the "We Will Stop Femicides Platform", the number of women who died from violence in Turkey was 409 in 2022 and 407 in 2023. A report published by the Istanbul Bar Association on November 25, 2023, indicates that out of 1,442 cases examined in 2022, they were related to violence against women. By November 2023, 6,172 of the applications made were from women. These data provide a significant opportunity for analysis from a victimological perspective.

Conclusion: Therefore, approaching legal aid with a victim-centered approach is qualitatively capable of yielding positive and comprehensive results for the process aimed at preventing violence against women.

Keywords: Violence Against Women, Victim, Victimology, Legal Aid, Human Rights

GİRİŞ

En genel tanımıyla şiddet; bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesiyle, acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren her türlü tutum ve davranıştır. Özellikle son zamanlarda teknolojinin ilerlemesi ve hayatın her alanında ciddi boyutta etkiye sahip olmasıyla dijital şiddet de bu tanımın bir parçasıdır. Kadına yönelik şiddet ise fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya acı ile sonuçlanan veya bu tür zarar veya acıya neden olma ihtimali bulunan toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri olarak tanımlanır. Kadının sırf kadın olduğu için maruz kaldığı fiziksel, cinsel, psikolojik, dijital ve ekonomik müdahaleler, kısıtlamalardır.

Kadına yönelik şiddetin kökenleri, tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda derinlemesine yerleşmiş normlara dayanır. Bu normlar, kadının toplumsal rolünü kısıtlayan ve erkek egemen bir yapıyı sürdüren anlayışlarla beslenir. Bu anlayış etkilerini şiddetin görünür olmasının önündeki engellerde de gösterir. Toplum normları kadını ev içi özel alanla kısıtlarken bir yandan da bu şiddetin tüm boyutlarıyla ortaya çıkmasının önündeki engellerden biri olmuştur. Karanlık sayılar işte bu sebeple ortaya çıkmayan gerçekleri temsil etmektedir. Kadına yönelik şiddet açısından alandaki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır bu bilinmeyenler. Mağdurların önemli bir kısmı başvuruda bulunmadığı içi bilinenden çok daha fazla mağdurun olduğu düşünülmektedir. Bildirimde bulunmamanın en önemli sebeplerinden biri durumun bir şiddet, saldırı olarak anlaşılması, diğeri de mağdurun kendini suçlu olarak görmesidir. Bu durumun temelindeki sebep de toplum normlarıdır, toplumun kadına biçtiği rol kalıplarıdır. Şiddete maruz kalan mağdur konumundaki kadın profili, viktimolojideki mağdur profillerinden biridir.

Bu çalışmanın amacı, kadına yönelik şiddet bağlamında adli yardıma odaklanarak sürecin viktimolojik açıdan analiz edilmesini amaçlamaktadır. Mağdur temelli bir yaklaşımla sürecin değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan bu çalışma kadın hakları alanında teori ve pratik arasındaki uygulama sorunlarına dikkat çekerek şiddetin önlenmesi için etkili stratejiler geliştirmenin önünü açabilir.

TANIM

Kadına yönelik şiddet, kadınların cinsiyetleri sebebiyle yalnızca kadın oldukları için maruz kaldıkları her türlü zarar verici eylemi kapsar. Bu şiddet biçimleri arasında fiziksel saldırılar, tecavüz, zorla evlilik, psikolojik baskı, ekonomik istismar ve diğer türler bulunur. Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı ve etkileri, küresel düzeyde insan hakları ihlalleri olarak kabul edilmektedir. “Kadına yönelik şiddet bir insan hakları ihlalidir” ifadesi ilk olarak Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 35 sayılı genel tavsiyesinde yer almıştır ve uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir.

Şiddet genellikle bir döngü içerisinde seyretmektedir. Bu döngü şiddete karşı önlem alınmasını engellemekte veya geciktirmektedir. Birinci aşama: Şiddet uygulayan gerilim yaratır, kıskançlık ve küçük şeylerden kavga çıkartma görülür. Psikolojik şiddet çok daha görünür olur bu aşamada. İkinci aşama: Şiddet uygulayan öfkesini kontrol edemez ve fiziksel şiddet daha görünür olur bu aşamada. Üçüncü aşama: Şiddet uygulayan pişmanlık duyar ve özür diler, “normale dönmek” için sözler verir ve hediyeler alır. Bu durum tekrar gerilim aşamasına yani birinci aşamaya dönüp döngü haline girene kadar devam eder. Şiddet mağdurlarının adalet sistemiyle etkili bir şekilde etkileşimde bulunmaları ve destek almaları bu durumu önlemede kritik önem taşımaktadır.

Bu başlık altında iki önemli tanım daha yaparak çalışmanın amacını net bir şekilde aktarmak adına Adli yardım ve viktimoloji kavramlarını ele alacağım. Adli yardım, adil yargılanma hakkının güvencesi olup hak arama özgürlüğünde eşitlik yaratma amacını taşımaktadır. Anayasamızda tanımlanan sosyal devlet ve hukuk devleti ilkelerinin gereği olarak devlet bu hakkın kullanımında eşitliği sağlamak üzere gerekli mekanizmaları oluşturmakla görevlidir. Adli yardım da bu kapsamda ele alınarak, avukatlık ücreti ve yargılama giderlerini karşılama olanağı bulunmayanların yargılama giderlerinden muaf tutulması ve ücretsiz avukat atamasının sağlanması esasına dayanmaktadır. Adli yardım özellikle kadına yönelik şiddetin önlenmesinde kadınların hak arama mücadelesine destek olmaktadır. Bunları adli yardım başvurusunda bulunan kadın başvuru sayılarında görmek mümkündür. Şiddet mağduru kadına ulaşım şiddet döngüsünü kırmak adına adli yardımın daha etkili sonuçlar doğurması bu alandaki bir diğer kavram olan viktimoloji ile mümkün olacaktır. Viktimoloji; mağdur bilimi olarak da bilinen, mağdurun merkeze alınarak yürütüldüğü çalışmaları içermektedir. Konu ile ilgili bilgi ve analiz sağlayarak durumun çözülmesinde, mağdurları koruma açısından önemli kuralların konulmasına ve amaca uygun uygulamaların yapılmasında yargıya destek veren bir bilim dalıdır. Bu nedenle, adli yardım hizmetlerinin mağdur odaklı bir perspektifle düzenlenmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu sayede şiddete karşı yürütülen süreç birçok alandan destekleneceği için önlemek adına daha etkili bir sonuca varılacaktır.

METODOLOJİ

Bu araştırma, kadına yönelik şiddetin tarihsel ve sosyal bağlamını anlamak ve adli yardım süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek amacıyla yapılan kapsamlı bir literatür taramasına dayanmaktadır. Öncelikle, ulusal ve uluslararası raporlar ile akademik literatürdeki çalışmalar gözden geçirilmiş, kadına yönelik şiddetin çeşitli yönleri ve mağdurların adalet sistemine erişimi üzerine yapılan araştırmalar incelenmiştir. Bu kapsamda Barolar tarafından yürütülen adli yardım süreci merkeze alınarak araştırmanın temelini oluşturmuştur. Özellikle, araştırmada kullanılan veriler İstanbul Barosu'nun adli yardım raporlarından alınmıştır. Kadına yönelik şiddet boyutları ve verileriyle alanı tam anlamıyla görebildiğimiz bir olgu değildir. Bu durum yine kadına yönelik şiddetin toplumdaki normlar ve cinsiyet eşitsizliğinin, güvenli ve etkili hukuki sürecin eksiklerinin etkisidir. Hayatta kalan

mağdur hakkında alan böylesine karanlık sayılardan oluşurken durum hayatta kalamayan mağdur için de çok farklı değildir. Özellikle şüpheli ölümlerde bunu görmek mümkündür. Toplumsal bir sorun ve tüm boyutlarıyla bir gerçek olan kadına yönelik şiddet adına alandaki en somut ve güncel veri Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun her ay ve her yıl düzenli olarak hazırladığı rapor verileridir. Platform aynı zamanda anıt sayaç uygulaması ile şiddetten ölen kadınlar için dijital bir anıt oluşturmaktadır. Şiddetten ölen kadınların ölüm sebepleri ve medyaya yansıyan haber kesitlerine de bu anıt sayaç üzerinden ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada hem İstanbul Barosu tarafından yayınlanan adli yardım verileri hem de Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu veriler, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin boyutlarını anlamamıza ve adli yardım süreçlerinin nasıl iyileştirilebileceğine dair mağdur temelli bir bakış sunmaktadır.

BULGULAR

Kadına yönelik şiddet davalarında özellikle 6284 sayılı yasa kapsamında alınan tedbir taleplerinin incelenmesi şiddetin hukuki boyutunun görülmesinde önemli bir etkiye sahiptir. İstanbul Barosu'nun 25 Kasım 2023 tarihinde yayınladığı rapor verilerine göre; 2020 yılında 11.223 başvuruca 9.394'ü kadındır ve 2.397 kadın doğrudan 6284 sayılı yasa uyarınca tedbir talep etmiştir. 2021 yılında 13.528 başvuruca 12.416'sı kadındır ve 2.912 kadın 6284 sayılı yasa uyarınca tedbir talep etmiştir. 2022 yılında 13.624 başvuruca 11.510'u kadındır ve 3.008 kadın 6284 sayılı yasa uyarınca tedbir talep etmiştir. 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" yalnızca kadınların değil tüm aile bireylerini korumayı amaçlamaktadır. Erkekler de bu kanun ile tedbir talebinde bulunabilirler. Kadına yönelik şiddetin boyutu ve toplumdaki kritik yerini bu tabloda da görmek mümkündür. Kadınlar erkeklere oranla çok daha fazla tedbir talebinde bulunmuş ve adli yardım sürecine dahil olmuştur. Bu da hem kadın mağdurların daha fazla olduğunu hem de adli yardım uygulamasının şiddetin önlenmesinde nasıl hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Maddi gücü olmayan kadın adli yardım sayesinde hak arama bilinci ile şiddete karşı verdiği mücadelede desteklenmiş hem de bir bilinç kazanmıştır. Bu bilincin yaygınlaşması adına da çevresindekiler üzerinde etkili bir unsura dönüşmüştür.

İstanbul Barosu'nun yayınladığı raporda tedbir kararlarının süreleri ve mağdur-fail yakınlık derecesi ile ilgili veriler de yer almaktadır. Bu iki veri birlikte analiz edildiğinde daha sağlıklı bir analiz yapmak mümkündür. Verilere göre; tedbir kararları ay olarak en fazla %37 oranında 2 ay olarak verilmektedir, gün olarak ise %59 oranında 1 aydan az olacak şekilde verilmektedir. Mağdur-fail yakınlık derecesine baktığımızda ise; kadına yönelik şiddetin yoğunlukla ev içinde uygulandığı ve %86,81 oranında eşi tarafından uygulandığı tespit edilmiştir. %3,90 oranında eski eşin, %8,09 oranında aile bireylerinin şiddet uyguladığı, şiddete uğrayan veya uğrama ihtimali bulunan kadınların %98,80 oranında ev içi şiddet mağduru oldukları tespit edilmiştir. Bu veriler gösteriyor ki; şiddete karşı önlem alınması

için bir tedbir niteliğinde olan kararlar henüz bu şiddeti önlemeye kadını destekleyip, güçlendirici bir sürece dahil etmeden bitecek kadar kısa tutulurken bu sürenin sonunda kadın yine en çok şiddete maruz kaldığı duruma faili ile yan yana gelmektedir. Yani şiddet döngüsünün başına dönmektedir. Dolayısıyla bütüncül bir politika ile desteklenmesi ve ele alınması gereken bu süreçte tedbir sürelerinin kısalığı mağdur-fail yakınlık dereceleri göz önünde tutularak değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Mağdur tam anlamıyla şiddet döngüsünden çıkarılıp şiddetin tekrarlanmaması adına ve dahası oluşabilecek yeni durumda kadın bir başka fail tarafından farklı bir şiddet döngüsüne maruz bırakılmadan süreç yürütülmelidir. Kimi zaman eşinden şiddet gören kadın eşine karşı aldığı tedbir kararı sonrasında bu sefer de ailesinden şiddet görerek bir başka şiddet döngüsünün içine girebilmektedir. Bunun önlenmesi de elbette bu tedbir süresinin yeterliliği ve bu süreçte yürütülen politikaların uygulanabilirliği noktasında hayati bir öneme sahiptir.

Adli yardım verileri kapsamında son olarak dikkat çekmek istediğim veri “Adli yardımı nereden duydunuz?” sorusuna verilen cevaplar hakkındadır. Bu soru adli yardıma başvuranlara doldurulan bir formda yer almaktadır. Veriler gösteriyor ki bu soruya verilen en yaygın cevap çevremden duydum şeklindedir. Aslında alana nasıl ve nereden yaklaşmamız gerektiği konusunda bize yardımcı olabilecek en önemli yanıt bu. Şiddet mağduru kadının adli yardımı etrafındaki şiddet mağdurlarına duyurmakta aktif ve güçlü bir etki alanına sahip olduğunu görüyoruz. Bu soruya verilen cevap hastane, sağlık kuruluşları gibi şiddetin daha ulaşılabilir olduğu alanlara yayılabilirse aslında mağdura mağdur olmadan da ulaşabiliriz. Viktimolojideki mağdur profili hayatta kalan ve hayatta kalamayan mağdur üzerinden bir ayrımı gerektiriyor bu noktada. Hayatta kalan mağdur, maruz kaldığı şiddet sonrasında hayatta kalarak bir şekilde sürece dahil olmuş ve şiddet mağduru olduğu verilerde yansımıştır. Oysa hayatta kalamayan mağdur, maruz kaldığı şiddet sonrası hayatını kaybetmiştir. Şiddete maruz kalan kadına en kolay ulaşılabilir alan sağlık kuruluşlarıdır. Kadın kimi zaman direkt şiddeti bildirerek olmasa da merdivenden düşmek gibi farklı maskeler altında şiddeti gizleyerek sağlık hizmeti almaktadır. Bu hakikat hayatın yadsınamayacak kadar önemli bir parçasıdır. Bu alanda adli yardımı daha görünür ve duyulur kılmak şiddet döngüsündeki kadını destekleyip bu sürece dahil etmek şiddetin önlenmesindeki önemli ve etkili bir adım olacaktır.

Türkiye özelindeki verilere göre, kadına yönelik şiddetin varlığı ve etkileri yıllık olarak kayıt altına alınan vakalarla sınırlı değildir. Gerçek tablo bilinenden yani analiz edilebilenden çok daha fazlasıdır. Bunu da özellikle şüpheli ölümlerdeki bilinmeyen oranlarda görebiliyoruz. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun açıkladığı verilere göre 2020 yılında 300 kadın cinayeti ve 171 şüpheli ölüm vardır. 2021 yılında, 280 kadın cinayeti ve 217 şüpheli ölüm vardır. 2022 yılında, 334 kadın cinayeti ve 245 şüpheli ölüm vardır. Verilere göre, Türkiye’de 2022 yılında şiddetten ölen kadınların sayısı 409’dur. 2023 yılında şiddetten ölen kadınların sayısı 407’dir. Mağdur kadın üzerinden sahadaki en somut ver, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun her ay düzenli olarak açıkladığı verilerdir. Bu veriler de şiddet sonrası hayatta kalamayan kadınlara aittir.

SÖYLEMLERİN LİTERATÜRLE BAĞLANTISI

Adalet sistemlerinin, kadına yönelik şiddet mağdurlarının taleplerine duyarlı bir şekilde yanıt vermesi gerekmektedir. Mağdur odaklı bir yaklaşım, adli yardım hizmetlerinin, mağdurların ihtiyaçlarına uygun şekilde yapılandırılmasını ve şiddetin önlenmesi için etkili stratejilerin geliştirilmesini sağlayabilir. Adli yardıma mağdur temelli bir bakış davaların takibi ve sürecin güvenli işlemesi için de ek güvencelerle mümkün olacaktır. Uygulama ve teori arasındaki uçurumda kaybettiğimiz hayatlar anıt sayaçlarda gördüğümüz isimlerden ve sayılardan çok daha fazlasıdır. Bu araştırma kapsamında tüm bu değindiğim unsurların eksikliğini somut olarak gösteren ve sağlık kuruluşlarının adli yardım sürecine daha aktif katılımı olsaydı farklı bir son olur muydu diyebileceğimiz haberlere yansıyan yaşanmış iki farklı olaydan kesit sunmak istiyorum.

Perişan Kuran, 10 Ocak 2022'de yaşadığı evde şüpheli şekilde ölü bulundu. 11 yıldır evli olduğu eşi tarafından sistematik şekilde şiddete maruz kaldı. Sesini duyuramadı. Şiddet gördü defalarca ayrılık aşamasına gelip geri döndü. Defalarca hastanede tedavi gördü, ailesinin yanına gitti ve geri döndü. Şiddet döngüsü kırılmadı hatta farklı faillerle şiddet devam etti. Perişan hayatını kaybetti. ("Anıt Sayaç : Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt," n.d.)

Ece Kılıçaslan Acar, 16 Mart 2022 tarihinde balkondan düşerek öldü. 28 yaşındaydı ve üç çocuğu vardı. Eşinden yıllarca şiddet görüyor. Eşi çocuklarını da öldürmekle tehdit ediyor. Çocuklarının kafasına silah dayayarak hem çocuklarına hem de Ece'ye sistematik bir şekilde şiddet uyguluyor. Ece ölmeden 15 gün önce de eşi Ece'ye bardakla vuruyor ve kafasına beş dikiş atılıyor. Ece, eşinin kıskançlığı yüzünden saçlarını sıfıra vuruyor ve hayatını çocuklarına adıyor. Ailesinin ve yakınlarının da Ece'nin intihara kalkışmayacağı yönündeki ifadeleri yer alıyor haber küpüründe. ("Anıt Sayaç : Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt," n.d.)

Bu haber kesitleri de gösteriyor ki gerçek hayatta yaşanan olaylar teoridekilere kıyasla oldukça karmaşık ve birçok alanın iç içe geçtiği durumlar. Şiddeti önlemek, sorun çözüm bulmak ancak alanda kenetlenmiş bir anlayışla şiddete karşı bütüncül politikalarla mümkündür. Bu haberlerin ikisinde de sağlık kuruluşları olayların en kritik noktalarında yer almaktadır. Eğer bu kadınlar sağlık kuruluşlarına başvurdukları süreçte görülebilir, seslerini duyurabilir olsalardı ve elbette adli yardımla dava takibi de dahil edilerek şiddete maruz kalmayacakları sağlıklı bir sürece dahil edilerek temel haklarını kullanmaları desteklenmiş ve sosyal eşitlik adına da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderici bütüncül bir anlayış olsaydı sonuç değişebilir miydi? Bu soruya verilecek net bir yanıt ebetteki yoktur, bundan sonrası niyet okuyarak bilimsellikten uzaklaşmak olacaktır ancak şu bir gerçektir ki verilerden hareketle son durumda şiddetin bu şekilde önleneme ihtimali daha yüksektir çıkarımını yapmak bilimsellikten uzak değildir. Bu verilerin değerlendirilmesinde varılabilecek en somut çıkarımdır.

Şiddeti önleyici tedbirler almak, alanı en somut haliyle görüp verilerin karşılaştırılmasında bütüncül yaklaşımı gerektirmektedir. Dolayısıyla Adli yardım verileri ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verileri gösteriyor ki Kadına yönelik şiddet hala tam boyutlarıyla görülememektedir. Alan çok boyutlu olarak iki ayrı mağdur kavramı üzerinden veri karşılaştırması yapıldığında dahi yetersiz bir veri gösterecek olsa da elde edilebilecek en sağlıklı veriyi verebilecektir bize.

Viktimolojik açıdan bakıldığında, mağdurların büyük bir kısmının şiddet olaylarını bildirmediği veya bildiremeyecek durumda olduğu görülmektedir. Toplumsal normlar, mağdurların kendilerini suçlu hissetmeleri ve şiddetin normalleştirilmesi, şiddet vakalarının gizli kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, hukuki süreçlerin karmaşıklığı ve mağdurların hukuki bilgi eksikliği de önemli bir sorundur. Adli yardım hizmetleri, mağdurların hukuki süreçlere erişimini kolaylaştırarak adalete erişimlerini sağlamaktadır. İstanbul Barosu'nun raporları, bu süreçte adli yardımın etkinliğini ve mağdurlar üzerindeki olumlu ve güçlü etkisini ortaya koymaktadır. Adli yardım, mağdurların hukuki bilgiye erişimini sağlamak ve bu sayede hukuki haklarını koruma konusunda destek olmaktadır. Mağdur temelli bir yaklaşım, adli yardım sürecinin daha etkin ve kapsayıcı olmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, mağdurların ihtiyaçlarına odaklanarak onların psikolojik ve sosyal destek almasını da içermektedir. Ancak böyle bir anlayış şiddetin önlenmesini sağlayabilir ve süreci sağlıklı kılabilir.

SONUÇ

Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların insan haklarının bir ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların adalet sistemine erişiminin sağlanması amacıyla adli yardım süreçlerini viktimolojik bir perspektifle incelemiştir. Literatür taramasındaki bulgular, Türkiye özelinde kadına yönelik şiddetin boyutu ve etkilerini ortaya koymaktadır. İstanbul Barosu'nun raporları ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun verilerinin birlikte değerlendirilmesi, şiddet mağdurlarının adalet arayışlarına dair önemli noktaları ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırma, kadına yönelik şiddetin azaltılması ve mağdurların haklarının korunması için adli yardım süreçlerinin mağdur odaklı bir perspektifle yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Viktimolojik açıdan yapılan bu analizler, adalet sistemlerinin mağdurlar üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olurken, toplumsal normların ve mağdurların içsel direncinin de verilere yansımalarının nasıl görülebileceğini ve şiddeti önlemede nasıl etkili bir adıma dönüştürülebileceğine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Adalet sistemlerinin, mağdurların taleplerine duyarlı bir şekilde yanıt vermesi ve adli yardım hizmetlerinin mağdur odaklı bir perspektifle düzenlenmesi gerekmektedir. Adli yardımın, kadınların güvenliklerini sağlama ve haklarını koruma sürecindeki önemi büyüktür. Özellikle, 6284 sayılı Kanun kapsamında alınan tedbirlerin incelenmesi, şiddetin

hukuki boyutunun görülmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu tedbirler, mağdurların güvende hissetmelerini ve şiddetin tekrarlanmasını engellemeye yönelik adımlar olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, kadına yönelik şiddetle mücadelede adli yardım süreçlerinin güçlendirilmesi ve mağdurların haklarının korunması adına mağdur temelli bir yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli olan temel adımlardan biridir. Adli yardım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, mağdurların bu hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması gerekmektedir. Mağdurların hukuki süreçler hakkında bilgilendirilmesi ve hukuki destek hizmetlerinin güçlendirilmesi önemlidir. Kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal farkındalığın artırılması ve şiddetin normalleştirilmesinin önlenmesi gerekmektedir. Mağdurların psikolojik ve sosyal destek almasını sağlayacak hizmetlerin güçlendirilmesi önemlidir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu çalışma, şiddet tanımı başta olmak üzere şiddet döngüsü ile hayatımızın hemen her alanında yaşanan durumlara karşı doğru yürütülecek süreçlerle adli yardımın potansiyelini ve etkisini verilerle göstermektedir. Bu çalışma ve ortaya koyduğu anlayıştan hareketle gelecekteki çalışmalar, bu alandaki politikaların ve uygulamaların iyileştirilmesine katkıda bulunabilir ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinde daha etkili stratejiler geliştirilmesi adına fayda sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Alınan, U., Kadın, İ., & Merkezi, H. (2023). 6 2 8 4 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Retrieved from https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/KHM-6284_SayiliKanunUyarıncaAlinanTedbirKararlariRaporu.pdf
- Anıt Savaş: Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt. (n.d.). Retrieved December 3, 2023, from anitsayac.com website: <http://anitsayac.com/?year=2023>
- Barosu, İ., & Merkezi, K. H. (n.d.). ŞİDDETE KATLANMAYIN, SESSİZ KALMAYIN! 6284 SAYILI KANUNUN TANIDIĞI HAKLARI KULLANIN! İSTANBUL BAROSU KADIN HAKLARI MERKEZİ. Retrieved from <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/yayinlar/kitaplar/doc/KHM2020.pdf>
- Bir, Ü., Makale, İ., Gör, A., Üniversitesi, H., Fakültesi, H., Hukuk, M., & Dalı, A. (n.d.). Kadına Yönelik Şiddet -Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler İ Ç İ N D E K İ L E R. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/744941#:~:text=Kad%C4%B1na%20y%C3%B6nelik%20%C5%9Fiddet%2C%20ayn%C4%B1%20zamanda>
- GENDER-RELATED KILLINGS OF WOMEN AND GIRLS (FEMICIDE/FEMINICIDE). (n.d.). Retrieved from <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/gender-related-killings-of-women-and-girls-femicide-feminicide-global-estimates-2022-en.pdf>

- İMDAT Şiddet Önleme ve Rehabilitasyon Derneği. (n.d.). Retrieved from https://imdat.org/media/raporlar/TURKIYEDE_KADINA_YONELIK_CINSEL_SIDDET_RAPORU-6_1.pdf
- Kadın, İ., & Merkezi, H. (2023). 6284 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Retrieved from <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/KHM6284SayiliKanunUyarıncaAlinanTedbirKararlariRaporu.pdf>
- Moroğlu, N. (2018). Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım CEDAW Genel Tavsiye No. 35. In nazanmoroglu.com. Retrieved from <https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf>
- Moroğlu, N. (2023a, August 8). Kadına Karşı Ayrımcılık - CEDAW - Genel Tavsiyelerin etkisi. Retrieved December 4, 2023, from Nazan Moroğlu website: <https://nazanmoroglu.com/kadina-karsi-ayrimcilik/>
- Moroğlu, N. (2023b, December 3). VİKTİMOLOJİK AÇIDAN KADINA YÖNELİK ŞİDDET SEMPOZYUMU 13.12.2022 MEF Ü. Hukuk Fakültesi. Retrieved from Nazan Moroğlu website: <https://nazanmoroglu.com/viktimojok-acidan-kadina-yonelik-siddet/>
- Polat, O. (2021). Şiddet. Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2022). Viktimoloji. Seçkin Yayıncılık.
- TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİ İZLEME RAPORU. (2021). Retrieved from <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/2121/2022%20%c4%b0zleme%20Raporu.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- VERİLER. (n.d.). Retrieved from [kadincinayetlerinidurduracagiz.net](https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler) website: <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler>

16-“GATES OF OLYMPUS” ADLI OYUNUN SANAL KUMAR BAĞIMLILIĞI

Melike İncesu, Hemşire, Dr. Lütfi Kırdar Eğitim ve Araştırma Hastanesi, incessu@gmail.com, 0000-0002-7772-4037

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Toplumda dijitalleşmenin artmasıyla sanal ortamda bahis ve kumar oynama davranışları artmaktadır. Yaptığımız çalışmada sanal ortamda kumar oynama sıklığını tespit etmek bunun sonucunda bireylerin kumar bağımlılığı ilişkisini açıklamaya çalışmaktır. **Gereç Ve Yöntem:** Katılımcılara gönüllü olarak anket çalışması yapılmıştır. Araştırmaya 100 kişi katılmıştır. Araştırma Anadolu Yakasında bulunan bir hastanede çalışan personelin katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada South Oaks Kumar Tarama testi kullanılmıştır. South Oaks Kumar Tarama testinde 8 puan ve üzeri patolojik kumarbaz olarak kabul edilmektedir. **Bulgular:** Katılımcıların %79’i erkek cinsiyeti oluşturmaktadır. Katılımcıların %54’i “Gates of olympus” oyununu 5 ve 5 den fazla aralıklarla oynamaktadır. Katılımcılar; “Gates of olympus” oyununa başlama sebeplerini; %65 kolay para kazanma isteği ve %35’i arkadaş tavsiyesi üzerine oyuna başladıklarını belirttiler. % 39’u kumarda her kaybettiğinde tekrar oyun oynamak için siteye girdiklerini beyan etmiştir. %49 katılımcı sanal kumarda para kaybettiği halde yakın çevresine oyun üzerinden para kazandığını söylediklerini belirtmiştir. Tüm katılımcılar kumarla alakalı herhangi bir sorununun olmadığını ifade etmiştir. %87 oranında sanal kumar oyununa niyet ettiği para tutarından daha fazla yükleyerek oyuna devam ettiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar %73 oranında yakın çevresinin kişileri kumar bağımlılığı hakkında bir problemi olduğu konusunda uyarı yapıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların; %89’i kumar oynarken suçluluk duymamaktadır ve %79 kumar oynamayı bırakmak istemiş fakat bırakamamıştır. Katılımcıların birlikte yaşadıkları kişilerle para yönetimi konusunda %100’ü sorun yaşamakta ve bunun %65’i kumar yüzünden para yönetiminde sorun yaşadıklarını ifade etti. Katılımcıların %74’ ü günlük yaşamındaki borç durumlarını kumar oynadıkları için ödeyemediklerini ifade etmiştir. %44 katılımcı kumar alışkanlığı yüzünden işine geç gittiğini ifade etmiştir. Katılımcılar kumar oynamak için borç aldıkları mecraları; %35 banka, borç veya kredi kuruluşlarından, %29 akrabalarından, %24 evin parasından ve %12 kredi kartı olduğunu ifade etmiştir. **Sonuç:** Katılımcıların %75 oranında South Oaks Kumar Tarama testine verdikleri yanıtların toplamı 8 puan ve üzerindedir. Bu sebeple katılımcıların %75’i patolojik kumarbaz olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların %75 oranında South Oaks Kumar Tarama testine verdikleri yanıtların toplamı 8 puan ve üzerindedir. Bu sebeple katılımcıların %75 i patolojik kumarbaz olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler; Kumar, Sanal Oyun, Sanal Kumar, Bağımlılık

THE VIRTUAL GAMBLING ADDICTION OF THE GAME" GATES OF OLYMPUS"

ABSTRACT

Purpose: With the increase of digitalization in society, betting and gambling behaviors are increasing in the virtual environment. In our study, to determine the frequency of gambling in a virtual environment is to try to explain the relationship of gambling addiction of individuals as a result of this. **Material and method:** Survey work was carried out voluntarily to the participants. 100 People participated in the research. The research was carried out with the participation of the staff working in a hospital located on the Anatolian Side. The South Oaks Gambling Screening test was used in the research. A score of 8 and above on the South Oaks Gambling Screening test is considered a pathological gambler. **Findings:** 79% of the participants are male gender. 54% of the participants play the game " Gates of olympus" at intervals of more than 5 and 5 December. Participants; The reasons for starting the "Gates of olympus" game; 65% indicate a desire to make easy money and 35% indicate that they started the game on the recommendation of friends. 39% stated that every time they lose in gambling, they enter the site to play the game again. 49% of the participants stated that although they lost money in virtual gambling, they told their immediate environment that they had won money through the game. All participants stated that they did not have any problems related to gambling. 87% stated that they continue to play by loading more money into the virtual gambling game than the amount of money they intend to. 73% of the participants stated that they had been warned by people in their immediate environment that they had a problem with gambling addiction. 89% of the participants do not feel guilty when gambling, and 79% wanted to stop gambling, but 100% of the participants have problems with money management with the people they live with, and 65% of them stated that they have problems with money management because of gambling. 74% of the participants stated that they could not pay their debt situations in their daily life because they were gambling. 44% of the participants stated that they went to work late because of their gambling habit. Participants stated that the channels they borrowed money for gambling were; 35% from banks, debt or credit institutions, 29% from relatives, 24% from household money and 12% from credit cards. **Result:** The total of the responses of 75% of the participants to the South Oaks Gambling Screening test are 8 points and above. For this reason, 75% of the participants are considered pathological gamblers. The total of the responses of 75% of the participants to the South Oaks Gambling Screening test are 8 points and above. For this reason, 75% of the participants are considered pathological gamblers.

Keywords; Gambling, Virtual Gaming, Virtual Gambling, Addiction

Giriş

Geçmişten günümüze kadar gelen süre içerisinde kumarın pek çok farklı türleri mevcuttur. Özellikle gelişen teknoloji ve bilişim ile birlikte bahis siteleri artmış herkesin kolayca erişim sağlayabileceği internet siteleri ya da akıllı telefon uygulamaları vardır. Bazı mecralarda kumar oynamayı, stres ve gerginlikten kurtulma, iyi vakit geçirme ve sosyalleşme aracı olarak gösterip cazip hale getirmeye çalışılmaktadır. Kişinin para kazanma kumarla vakit geçirme, irrasyonel düşünceler ve negatif sonuçlarına rağmen kumar oynamaya devam eden davranışlarla ifade edilen bir akıl hastalığıdır. (1)

Patolojik kumar, kişide hem psikolojik ve sosyal hem de ekonomik problemlere yol açan bir bozukluktur ve dürtülerle ilgilidir. (2). Madde bağımlılığı dışında duygudurum bozuklukları, anksiyete bozuklukları ve intihar girişimi de kumar bağımlılığına oldukça sık eşlik etmektedir. Araştırmalar kumar bağımlılığı olan kişilerde intihar düşünceleri, intihar girişimleri ve tamamlanmış intihar oranlarının arttığını göstermektedir.(3)

Kumar oynanması bozukluğu ilk kez DSMIII'de bir psikiyatrik bozukluk olarak dahil edilmiştir. DSMIV'de dürtü kontrol bozukluğu kategorisindedir. DSM5'te ise madde ve bağımlılık bozuklukları birincil başlığı altında madde dışı bozukluklar kategorisinde yer almaktadır. Kumar oynanması bozukluğu, bu sınıftaki tek davranışsal bağımlılıktır. (4).

DSM-5'te nasıl tanımlandığına bakıldığında Kumar Oynama Bozukluğu 12 aylık bir süre içinde aşağıdaki davranışlardan en az dördünün (veya daha fazlasının) görülmesidir. Kumar oynamanın boyutunu belirlemek için, 4-5 kriter varsa hafif, 6-7 kriter orta ve 8-9 kriter olduğunda ise ağır kumar oynama bozukluğu teşhisi konulabilir

1. Kumar oynarken daha fazla heyecan kazanmak için artan miktarlarda para yatırma ihtiyacı duyma.
2. Kumar aktivitesini durdurmaya veya azaltmaya çalışırken huzursuz veya çabucak öfkelenebilme.
3. Kumar oynama davranışını kontrol etme, azaltma veya sonlandırma çabalarında defalarca başarısızlık yaşama.
4. Sürekli olarak kumarla ilgili düşüncelere dalma (örneğin; geçmiş kumar deneyimlerini tekrar tekrar düşünme, bir sonraki kumar seansını planlama veya kumar için para bulma yollarını kurgulama).

5. Genellikle, duygusal olarak zorlandığında (örneğin; umutsuz, suçlu, stresli, depresif durumlar) kumar oynama eğiliminde olma.
6. Kumar oynayarak para kaybettikten sonra, kaybını telafi etme umuduyla sıklıkla bir sonraki gün tekrar kumar oynamaya dönme.
7. Kumar oynama durumunu gizlemek için yalan söyleme alışkanlığı.
8. Kumar oynaması sebebiyle önemli bir kişisel ilişkisini, işini, eğitim olanaklarını veya kariyer fırsatlarını riske atma ya da kaybetme durumu.
9. Kumar oynayarak içine düştüğü maddi zorluklardan çıkabilme umuduyla başkalarından finansal yardım bekleyen bir durum (5).

Kumar oynama epidemiyolojisi incelendiğinde; yetişkin nüfusun yaklaşık %0,2-5,3'ü yaşamlarının bir noktasında kumar bozukluğu geliştirmektedir.(6) . Birçok çalışmada erkek cinsiyette kadın cinsiyete göre daha fazla olduğu ifade etmektedir. Genç yaş, yaşanılan bölge, düşük sosyoekonomik durum gibi sosyodemografik özellikler ile erken yaşta kumar aktivitelerinin başlaması, psikiyatrik eştanı olması, olumsuz çocukluk yaşantıları, kumar ve madde aile öyküsü gibi faktörler kumar oynama bozukluğu için risk faktörü olarak belirlenmiştir. (7) Bunlar arasında kalıtsal özellikler, sigara alkol ve madde kullanımı, medeni ve gelir durumu, eğitim durumları gösterilebilir.(8)

Amaç

Toplumda dijitalleşmenin artmasıyla sanal ortamda bahis ve kumar oynama davranışları artmaktadır. Yaptığımız çalışmada sanal ortamda kumar oynama sıklığını tespit etmek bunun sonucunda bireylerin kumar bağımlılığı ilişkisini açıklamaya çalışmaktır.

Gereç Ve Yöntem

Katılımcılara gönüllü olarak anket çalışması yapılmıştır. Araştırmaya 100 kişi katılmıştır. Araştırma Anadolu Yakasında bulunan bir hastanede çalışan personelin katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada South Oaks Kumar Tarama testi kullanılmıştır.SouthOaks Kumar Tarama testinde 8 puan ve üzeri patolojik kumarbaz olarak kabul edilmektedir.

Bulgular

Katılımcıların %79'i erkek cinsiyeti oluşturmaktadır. Katılımcıların %54'i " Gates of olympus" oyununu 5 ve 5 den fazla aralıklarla oynamaktadır. Katılımcılar; "Gates of olympus" oyununa başlama sebeplerini; %65 kolay para kazanma isteği ve %35'i arkadaş tavsiyesi üzerine oyuna başladıklarını belirttiler. % 39'u kumarda her kaybettiğinde tekrar

oyun oynamak için siteye girdiklerini beyan etmiştir. %49 katılımcı sanal kumarda para kaybettiği halde yakın çevresine oyun üzerinden para kazandığını söylediklerini belirtmiştir. Tüm katılımcılar kumarla alakalı herhangi bir sorununun olmadığını ifade etmiştir. %87 oranında sanal kumar oyununa niyet ettiği para tutarından daha fazla yükleyerek oyuna devam ettiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar %73 oranında yakın çevresinin kişileri kumar bağımlılığı hakkında bir problemi olduğu konusunda uyarı yapıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların; %89'i kumar oynarken suçluluk duymamaktadır ve %79 kumar oynamayı bırakmak istemiş fakat bırakamamıştır. Katılımcıların birlikte yaşadıkları kişilerle para yönetimi konusunda %100'ü sorun yaşamakta ve bunun %65'i kumar yüzünden para yönetiminde sorun yaşadıklarını ifade etti. Katılımcıların %74' ü günlük yaşamındaki borç durumlarını kumar oynadıkları için ödeyemediklerini ifade etmiştir. %44 katılımcı kumar alışkanlığı yüzünden işine geç gittiğini ifade etmiştir. Katılımcılar kumar oynamak için borç aldıkları mecraları; %35 banka, borç veya kredi kuruluşlarından, %29 akrabalarından, %24 evin parasından ve %12 kredi kartı olduğunu ifade etmiştir.

Sonuç

Katılımcıların %75 oranında SouthOaks Kumar Tarama testine verdikleri yanıtların toplamı 8 puan ve üzerindedir. Bu sebeple katılımcıların %75'i patolojik kumarbaz olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların %75 oranında South Oaks Kumar Tarama testine verdikleri yanıtların toplamı 8 puan ve üzerindedir. Bu sebeple katılımcıların %75 i patolojik kumarbaz olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Rizeanu, S. (2014). The efficacy of cognitive-behavioral intervention in pathological gambling treatment. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 127, 626–630.
2. Demet, M. M. (2009). Patolojik kumar oynama. *Türkiye Klinikleri. Journal of Psychiatry Special Topics*, 2(1), 35–45.
3. Black DW, Coryell W, Crowe R, et al. Suicide ideations, suicide attempts, and completed suicide in persons with pathological gambling and their first-degree relatives. *Suicide Life Threat Behav* 2015; 45: 700-709.

4. Association, A. P., Pichot, P., Andreoli, V., Cassano, G. B., & Rossi, R. (1983). Dsm-3: Manuale diagnostico e statistico dei disturbi mentali. Masson.
5. Association, A. P. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM5®). American Psychiatric Pub.
6. Hodgins DC, Stea JN, Grant JE. Gambling disorders. Lancet. 2011; 378:1874-1884.
7. Blanco C, Myers J, Kendler KS. Gambling, disordered gambling and their association with major depression and substance use: a web-based cohort and twin-sibling study. Psychological medicine. 2012; 42:497-508.
8. Coşkun, İ. Psikopatolojinin Kumar Oynama Davranışı ve Alkol Madde Kötüye Kullanım İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, 2017.

17-INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDES TOWARDS GENDER ROLES AND EXPOSURE TO DATING VIOLENCE IN UNIVERSITY STUDENTS

Beydanur Kavraz, Psikolog, Yeditepe University beydanur.kavraz@std.yeditepe.edu.tr
Nazife Nur Sunar, Psikolog, Yeditepe University, nazifenur.sunar@std.yeditepe.edu.tr
Sena Nur Arslan, Psikolog, Yeditepe University, senanur.arslan@std.yeditepe.edu.tr
Işıl Pakiş, Prof. Dr., Acıbadem University, isil.pakis@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş ve Amaç: Flört şiddeti yahut yakın partner şiddeti üniversite öğrencileri arasında yaygın görülen bir şiddet türüdür. Bu çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik ilişkilerinde maruz kaldıkları şiddet arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışmaya Yeditepe Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan ve mevcut romantik ilişkisi en az 1 aydır devam eden veya daha önce en az 1 ay süren bir romantik ilişkisi olmuş 160 lisans öğrencisi (135 kadın, 25 erkek; yaş ortalaması=21.61±2.04) dahil edildi. Katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği (TCRÖ) ile ölçüldü. Katılımcıların mevcut ilişkilerinde -mevcut bir romantik ilişkileri yoksa yaşadıkları son romantik ilişkide-maruz kaldıkları flört şiddeti Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği (RİDÖ) ile ölçüldü. Katılımcılara ilişki süreleri ve ilişkinin sonunda maruz kaldıkları şiddete karşı aksiyon alıp almadıkları demografik formda soruldu. **Bulgular:** TCRÖ skoru (ortalama=45.8±17.04) ile RİDÖ skoru (ortalama=103.55±37.05) arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır ($p > 0.05$). Ek olarak, cinsiyet faktörüne göre TCRÖ skorlarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Ancak TCRÖ puanına göre şiddete karşı harekete geçme konusunda anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($U = 416, p = 0,005$). Ayrıca RİDÖ puanı ile yaş arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.0.17, p = .03$). **Sonuçlar:** Yapılan bu çalışmada, katılımcılardan alınan verilere göre katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik ilişkilerinde karşılaştıkları şiddet arasında belirgin bir ilişki bulunmadı. Ancak katılımcıların cinsiyet dağılımındaki eşitsizlik ve küçük örneklem grubunun bulguları sınırladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların yaşları ve şiddet karşısında aldıkları aksiyonların romantik ilişkilerde maruz kaldıkları şiddetin dinamikleri ile ilişkili olduğu çıkarımsanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Flört şiddeti, yakın partner şiddeti, toplumsal cinsiyet, romantik ilişkiyi değerlendirme, üniversite öğrencileri

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDES TOWARDS GENDER ROLES AND EXPOSURE TO DATING VIOLENCE IN UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Introduction and Aim: Dating violence or intimate partner violence is a prevalent form of violence among university students. The aim of this study is to investigate the relationship between university students' attitudes towards gender roles and the violence they experience in their romantic relationships. **Materials and Methods:** 160 undergraduate students who are studying at Yeditepe University were recruited for the study (135 female, 25 male; mean age = 21.61 ± 2.04). In order to participate in the study, participants must have a current romantic relationship for at least 1 month or have had a romantic relationship for at least 1 month in the past. Participants' attitudes towards gender roles were measured using the Gender Role Attitudes Scale (GRAS). The dating violence that the participants were exposed to in their current relationship -or in their last romantic relationship if they did not have an existing romantic relationship- was measured with the Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI). In addition, we asked the duration of participants' longest relationship and whether they took action against the violence they experienced in their relationship -if they had. **Results:** In the study, there was no significant correlation between GRAS score (mean = 45.8 ± 17.04) and RRAI score based on the participants' answers (mean = 103.55 ± 37.05 , $p > 0.05$). There was no significant difference in GRAS scores based on gender in this study. However there were significant differences in taking action against violence based on GRAS score ($U = 416$, $p = .005$). Additionally, a significant relationship was found between RRAI score and age ($r = -.0.17$, $p = .03$). **Conclusion:** In this study, no significant relationship was found between participants' attitudes towards gender roles and the violence they experienced in their romantic relationships. Based on our findings, we consider that the inequality in the gender distribution of the participants and the small sample size may limit the findings. However, it is inferred that participants' ages and actions taken against violence are associated with the dynamics of violence experienced in romantic relationships.

Keywords: Dating violence, intimate partner violence (IPV), romantic relationship assessment, gender roles, university students

1. INTRODUCTION

Gender roles refer to the set of social and behavioral norms that, within a specific culture, are widely considered to be socially appropriate for individuals of a specific sex (Cornell, 2005). Gender roles are essential social constructs that define the norms and expectations for individuals' behavior within society. These roles shape personal identities and relationships while influencing power dynamics and social interactions. Dating violence, which includes physical, psychological, and sexual violence, is a significant public health issue that affects millions of young adults each year (Snorey et al., 2008). Such violence can have effects on individuals' mental health, academic performance, and social relationships. Understanding the causes and prevalence of dating violence among university students is crucial for developing prevention and intervention strategies. As a type of interpersonal violence, dating violence is a frequently encountered and widely studied issue today. The Office of Violence Against Women (OVW) defines dating violence as violence committed by a person who is or has been in a romantic or intimate relationship with the victim (The United States Department of Justice, n.d.). Dating violence is categorized into four groups: physical violence, psychological violence, sexual violence, and economic violence.

In a study involving a total of 424 university students, 21.4% of the students were found to have been exposed to dating violence (Akış et al., 2019). Although this rate varies among distinct studies, it remains significant. In Turkey, a considerable number of studies examining dating violence among university students have investigated the relationship between this concept and gender roles (Selçuk et al., 2018; Kök et al., 2022; Devrim & Beydağ, 2022; Lotfi et al., 2022). According to the research, attitudes towards gender roles and attitudes towards dating violence are found to be related. Female students have more egalitarian attitudes towards gender roles than male students and are less supportive of dating violence (Kök et al., 2022). It has been determined that a high proportion of students are exposed to dating violence, that violence is a problem fueled by negative norms in terms of gender, and that acceptance of violence is a risk factor for physical violence exposure (Selçuk et al., 2018). The prevalence of dating violence among university students is reported to range between 18-34% (İlknur et al., 2014). Individuals with stereotypical gender roles have higher levels of acceptance of dating violence, whereas those with more egalitarian attitudes towards gender roles have lower levels of acceptance of dating violence (Yüce, 2019).

In the present study, the participants consist of university students with various socio-demographic characteristics studying at Yeditepe University. The data collection tools included the Gender Role Attitudes Scale (GRAS) and the Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI). The questionnaires include questions about the participants' attitudes towards gender roles and their exposure to dating violence. The aim of the study is to investigate the relationship between university students' attitudes towards gender roles and the abuse they perceive in their romantic relationships. It is also

investigated whether the participants take action against the perceived abuse. Most studies have examined the relationship between attitudes towards gender roles and attitudes towards dating violence. In the literature, there were limited studies that examined which actions against violence are taken although it was investigated what kind of violence was experienced. This study differs from other studies in the literature by examining the relationship between gender roles and intimate partner violence, whether individuals take action against violence in their romantic relationships and what kind of actions did participants take after experiencing violence.

2. METHOD

2.1. Participants

This study was conducted with the participation of 160 university students from Yeditepe University aged between 18-31 years old. Participants were reached randomly via online form and campus environment. Convenience sampling method and snowball sampling method were used.

2.2. Data Collection

Firstly, a written consent form was obtained from all participants. Age, sex, university, level of education were recorded in the demographic form. Additionally, past romantic relationship status, current relationship status, current relationship duration, past relationship duration, duration of the longest relationship were also taken. Participants answered the question regarding the past relationship duration if they did not have a current relationship. Inclusion criteria of the study was having a current romantic relationship for at least 1 month or having had a romantic relationship for at least 1 month in the past. Gender Role Attitudes Scale (GRAS) and Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI) was applied via Google Forms.

2.3. Gender Role Attitudes Scale

Gender Role Attitudes Scale was developed by García-Cueto et al. (2015). Bakioğlu and Türküm (2019) made the Turkish adaptation of the scale. The aim of the scale is determining individuals' egalitarian attitudes towards gender roles. The scale includes 15 items and has a one-dimensional 5-point Likert type rating (1= I completely disagree and 5= I completely agree). Scores of the scale vary between 15-75. An increase in the score obtained from the scale means an increase in egalitarian attitudes towards gender roles. The internal consistency coefficient of the scale was found to be .88, and the test-retest reliability coefficient was found to be .77 for the adopted scale.

2.4. Romantic Relationship Assessment Inventory

Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI) was developed in order to measure the perceived abuse in romantic relationships of university students. RRAI has 70 items and a five-point Likert-type response (1= never and 5= very often). The lowest score to obtain from the scale is 70 and the highest score is 350. In the scale, when the score increases the abuse experienced in a romantic relationship also increases. The Cronbach

Alpha reliability coefficient of RRAI was found to be 0.97. The rank difference correlation for the test-retest reliability of RRAI was found as 0.89 (Kılınçer & Dost, 2013) .

2.4. Statistics

All analyses were conducted using the SPSS IBM software (Version 27). The dataset had 160 responses with 92 variables. Reverse-scored items were re-coded before computing. The mean score sum of the Gender Role Attitudes Scale (GRAS) and Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI) was computed. Duration of the relationships was computed based on month.

Factor analyses, Kaiser-Meyer-Olkin, and Bartlett's tests were performed to assess sample fit. Cronbach Alpha coefficients were used to determine the internal reliability level of the scale. A normality test was performed to determine whether the population was normally distributed. Spearman's correlation analysis was conducted to determine relationships between variables. In addition, Mann Whitney U-test was applied to understand the possible differences between genders based on GRAS and RRAI. Besides, Mann Whitney U-test was conducted to see whether actions against violence differ based on GRAS and RRAI. The confidence interval is 95% and the margin of error is 5%.

3. RESULTS

There were 15 items in the Gender Role Attitudes Scale and mean value of the participants' for the sum of the Gender Role Attitudes Scale was 45.8 (SD = 17.04). The minimum value of the sum of the Gender Role Attitudes Scale was 15 and the maximum value sum of the Gender Role Attitudes Scale was 71. The Romantic Relationship Assessment Inventory has 70 items and the mean value of the participants' for Romantic Relationship Assessment Inventory was 103.55 (SD = 37.05). While the minimum value of the sum of the Romantic Relationship Assessment Inventory was 70, the maximum value sum of the Romantic Relationship Assessment Inventory was 264.

3.1. Demographics

Descriptive data analysis was conducted to understand the fundamental characteristics, trends, and distribution of the dataset. In total, 160 undergraduate students participated in the research from Yeditepe University. The mean age of the participants was 21.61 (SD=2.04) and participants' ages ranged from 18 to 31. While 135 of the participants were female (84.4%), 25 of the participants were male (15.6%). 73 participants (45.6 %) reported being in a relationship currently, while 87 participants (54.4 %) reported not being in a relationship. Additionally, most of the students had at least one past relationship (N=150, 93.8%), and the least number of participants did not have any relationship (N=10, 6.3%). While 81 students had acted against violence (50.6%), 18 students did not take an action against violence when they faced violence mentioned at

RRAI (11.3%). Mean of the current relationship time was 15.6 months and mean longest relationship time of the participants was 22.02 months.

Variables	Mean	SD	N	%
Age	21.61	2.04		
Sex				
Female			135	84.4
Male			25	15.6
Relationship Status				
Yes			73	45.6
No			87	54.4
Past Relationship				
Yes			150	93.8
No			10	6.3
Acting Against Violence				
Yes			81	50.6
No			18	11.3

Table 1. Demographic Information

3. 2. Normality

Tests of normality were conducted for the scales using Kolmogorov-Smirnov tests because the sample size is greater than 50. For age, current relationship time, longest relationship time, GRAS score and RRAI score, data were not distributed normally ($p < 0.05$).

3. 2. Reliability

Cronbach's alpha is a measure of internal consistency. The values of Cronbach's alpha range from 0 to 1. In general, an alpha score above 0.70 is regarded as acceptable, indicating that the items have a relatively high degree of internal consistency and dependably measure the same underlying concept. In our study, Cronbach's alpha level of GRAS was found to be .926 in the reliability test which indicated excellent internal consistency. Additionally, Cronbach's alpha level of RRAI was found to be .973 in the reliability test. Based on reliability measuring, the Cronbach alpha level of the study indicated excellent internal consistency (Nunnally, 1978).

3.3. Validity

The KMO Measure and Bartlett's Test provide a powerful assessment of the data's suitability for factor analysis. The KMO and Bartlett Test were conducted for validity and the KMO value was found .908, indicating an acceptable level of sampling adequacy for GRAS. Also for RRAI test, the KMO and Bartlett Test were conducted for validity and the KMO value was found .842 which is an acceptable level of sampling adequacy for GRAS (Snyder & Gangestad, 1986).

3.4. Correlation

A spearman correlation coefficient was performed to evaluate the relationships between GRAS, RRAI and age value. There was no significant correlation between the GRAS score and RRAI score ($p > 0.05$). Even though there was no significant correlation between the GRAS score and age, there is a weak negative correlation between RRAI and age, $r(160) = -0.17$, $p = .03$.

Secondly, a spearman correlation coefficient test was conducted between acting against violence and other values. It was found that there was a significant negative correlation between acting against violence and the sum of the score of GRAS which when number of not acting against violence increased GRAS value decreased ($r(160) = -0.356$, $p = .00$). Beside, there was a significant weak positive correlation between acting against violence and RRAI score $r(160) = 0.273$, $p = .00$). Also there was another significant weak correlation between acting against violence and current relationship $r(160) = 0.191$, $p = .016$).

Finally, the relationship between relationship times and other values were analyzed. Longest relationship time and age had a weak significant relationship, $r(157) = 0.199$, $p = .01$. Also there was a statistically significant correlation between the duration of the current relationship and the RRAI score, $r(160) = 0.241$, $p = .002$).

Table 2. Correlation of Variables

Variables	Mean	SD	Age	Sum of GRAS	Sum of RRAI	Current Relationship	Current Relationship Time	Longest Relationship Time	Acting Against Violence
Age	1.61	0.44							
Sum of GRAS	5.86	7.04	121						
Sum of RRAI	3.55	7.05	170*	0.74					
			0.04	0.31	0.42				

Current Relationship	5,69	3,08	,040	049	085	.31**		
Current Relationship Time	2,02	0,06	-,030	356**	73**	01*	056	048
Longest Relationship Time			,199	076	054	.17**	034**	
Acting Against Violence								

GRAS: Gender Role Attitudes Scale

RRAI: Romantic Relationship Assessment Inventory

*p<0.05, ** p<0.01

3.5. Mann Whitney Test

A Mann-Whitney U test was conducted to determine if GRAS score led to a difference in gender. Results showed that the GRAS score was not statistically significantly different between the two groups ($z = -.014$, $p = .98$) at a significance level of 0.05. And A Mann-Whitney U test run to determine if RRAI score led to a difference in gender. The results indicated that there was no significant difference between gender based on RRAI, $U = 1192.50$ ($z = -2.3$, $p = .02$) (see Table 3).

Additionally, the Mann Whitney U-test was conducted to determine whether acting against violence differs based on the sum of the GRAS score and RRAI score. The results showed that there was a significant effect of GRAS on acting against violence, $U = 416$, $p = .005$, between acting against violence (Mean Rank= 53.86) and not acting against violence (Mean Rank = 32.61). Besides, the results showed that there was no significant effect of RRAI on acting against violence, comparing acting against violence (Mean Rank = 52.29) with not acting against violence (Mean Rank = 39.69) (see Table 4).

Table 3. Mann Whitney U-Test Analysis Result of Gender and GRAS and RRAI

	Gender	
	Female	Male
	(n=135)	(n=25)

Variables	Mean Rank	Mean Rank	Z-value
Sum of GRAS	80,52	80,38	-,014
Sum of RRAI	76,83	100,30	-2,327

GRAS: Gender Role Attitudes Scale

RRAI: Romantic Relationship Assessment Inventory

Table 4. Mann Whitney U-Test Analysis Result of Acting Against Violence and GRAS and RRAI

Variables	Acting Against Violence		Z-value
	Yes (n=81)	No (n=18)	
Sum of GRAS	53,86	32,61	-2,841
Sum of RRAI	52,29	39,69	-1,683

GRAS: Gender Role Attitudes Scale

RRAI: Romantic Relationship Assessment Inventory

3.6 Analysis of Open-ended Question

An open-ended question was asked to participants to learn what kind of action they took when they experienced any kind of violence mentioned in RRAI in their relationship. Among the participants, 99 of them answered this question regarding the type of action they took against violence. While 81 participants took an action against violence when they were exposed, 18 participants reported that they did not take any action. Based on the participants' answers 44 of the participants ended the relationship (%54.3), 17 participants took a break from the relationship (%20.9), 3 participants took therapy (%3.7), and 7 participants talked with their partner and issues in their relationship (%8.6).

4. DISCUSSION

Intimate partner violence (IPV) or dating violence is a prevalent condition among university students, put forward via a study conducted worldwide (Straus, 2004). In the present study, we investigated the relationship between attitudes towards gender roles

and exposure to intimate partner violence among university students. Along with that, we asked them whether they took any action against the violence they experienced (if they realized that they did). The main purpose of the study was to uncover the links between gender role attitudes and exposure to intimate partner violence among university students. In the previous literature, there are some studies focusing on the relation between the gender role attitudes and perpetration of IPV (Nabors & Jasinski, 2009). Studies conducted in Turkey among university students examined the relationship between attitudes towards gender roles and attitudes towards intimate partner violence (or dating violence) (Selçuk et al., 2018; Kök et al., 2022; Lotfi et al., 2022; Devrim & Beydağ, 2022). The findings point to the fact that attitudes towards gender roles influence attitudes towards intimate partner violence. Via examining exposure to intimate partner violence - instead of attitudes towards it- we aimed to discover the main relation between those factors and contribute to the literature.

4.1. Attitudes towards Gender Roles and Acting Against Violence

Although attitudes towards gender roles do not have a direct influence on people's experiences and exposure to IPV, these attitudes may impact their help-seeking behavior (Fanslow et al., 2010). We found that scores on the Gender Role Attitudes Scale (GRAS) are positively correlated with rates of acting against violence. In the GRAS, high scores indicate more egalitarian attitudes towards gender roles (Bakioğlu & Türküm, 2019). There are several findings indicating that women's agreement with traditional gender roles increase their susceptibility to IPV (Jayatilleke et al., 2011). Considering such indications, we hypothesized that participants who have high scores on the GRAS -in other words, who have more egalitarian attitudes towards gender roles- would exhibit higher rates of acting against violence. In addition to asking our participants if they took any action in the face of violence they experienced by an intimate partner, we asked them to describe what types of action they engaged in. We arranged these questions as optional; 99 participants answered the question (81 participants answered as "yes" and 18 participants answered as "no"). Among the answers depicting what type of action they took, 44 participants said that they ended the relationship and 17 participants said that they took a break from the relationship. Along with that, 3 participants indicated that they consulted a psychologist and 7 participants remarked that they solved the problem via discussing with their partner. There could be various factors affecting the participants' decision and behavior against IPV. Fanslow and colleagues (2010) suggest that women's tendency to take action against violence they experience is also related to cultural norms; whether it is seen as normal and rightful or else. Therefore, there could be mediating variables and contributing factors we did not take into account. Lastly, it is important to note that there are also studies indicating that being in line with traditional gender roles would decrease women's experiences of IPV by their husbands in some cultures. For instance, Jayatilleke and colleagues (2011) present supporting findings for this fact in Sri Lanka. Such findings

suggest that these phenomena, IPV and gender role attitudes, should be studied within the context and framework of the culture.

4.2. Age and Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI) Scores

We found a weak yet significant negative correlation between age and Romantic Relationship Assessment Inventory (RRAI) scores. The RRAI includes 70 items that measure participants' experiences in their romantic relationship. We asked our participants to fill out this inventory by considering their current or latest relationship (if they are not currently in a relationship). Increased scores in RRAI indicate increased exposure to intimate partner violence. In our sample, the amount of IPV participants experienced in their current or latest relationship decreased as their age increased. The possible causes of this correlation could be explained via a possible positive correlation between GRAS scores and age, since participants tend to take action against violence and end their relationship as their GRAS scores increase. However, we did not find such a correlation between GRAS and age. Additionally, it is important to highlight that although participants' attitudes towards gender roles may affect their actions when they experience IPV, those attitudes do not have a direct impact on whether they will experience IPV or not. Intimate partner violence is a common problem affecting people from all ages and genders across levels of society (Scott, 2015). In addition to that, we found a statistically significant correlation between age and the duration of the participants' longest relationship. In light of these findings, we can assume that as their age increases, our participants gain more experience which enables them to define and detect IPV. As a result, they are more likely to recognise intimate partner violence and protect themselves against it. In order to understand the underlying mechanisms and reach scientific data, a more delicate and detailed study should be conducted. Based on the data we have collected, we cannot go beyond predictions and hypotheses about possible underlying forces and causes.

4.3. Gender Based Differences in GRAS and RRAI Scores

We found no significant differences in GRAS and RRAI scores based on gender; however, it is important to note that the percentage of male participants was significantly lower, hindering us from drawing general conclusions. Male participants consisted only 15.6% (N=25) of our sample. Looking at the literature, there are some findings supporting the notion that men are less egalitarian or more sexist than women in general. Frieze and colleagues (2003) investigate the university students' attitudes toward gender roles and find that men have less egalitarian attitudes to gender roles. In addition to that, various findings indicate that women are more exposed to intimate partner violence compared to men. For instance, studies conducted in Sweden and Rwanda exhibit that women suffer from exposure to IPV in early life and in general more than men (Nybergh et al., 2013; Umubyeyi et al., 2014). Focusing on the participants' scores on RRAI, we did not find any gender based differences in exposure to intimate partner violence. Levels of abuse perceived by men and women may change according to type of abuse (physical, sexual,

emotional etc.) and there are mixed findings indicating differences based on gender or no difference (Kılınçer & Tuzgöl Dost, 2014). The reason why we did not find any gender related differences might be due to uneven distribution of gender in our sample or there might not be a difference in the experiences of male and female attendees.

5. LIMITATIONS AND FUTURE DIRECTIONS

In the present study, we missed out some critical questions that could be important in the process of interpreting our findings. Additionally, the number of male participants who took part in the study is significantly low compared to the number of female participants, which complicates the investigation of gender based features. Future research should reach more male participants and include detailed demographic questions such as the following: The number of relationships participants had in the past, according to which relationship they answered the inventory, when they took action against violence, which types of abuse do they believe they experienced etc. Along with that, asking participants their faculty and department could also provide valuable insight. In addition, questions regarding acting against violence should be marked as mandatory instead of optional as it leads to missed values. Moreover, if participants did not take any action another question could be added to understand why they did not act against. Lastly, future studies should provide the participants with clearer definition of a long-term relationship and prominent instructions.

6. ACKNOWLEDGMENTS

The authors would like to thank Prof. Dr. Işıl Pakiş for their support and contributions in the present study. Additionally, the authors would like to share their gratitude to the individuals who took part in the study and contributed to the scientific research

5. REFERENCES

- Akiş, N., Korkmaz, N. H., Taneri, P. E., Özkaya, G., & Güney, E. (2019). Üniversite öğrencilerinde flört şiddeti sıklığı ve etkileyen etmenler-Frequency and effecting factors of dating violence in students of a university. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(3),294-300.
- Bakioğlu, F. & Türküm, A. S. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 717-725. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2697>
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). Polity Press.
- Devrim, S. B., & Beydağ, K. D. (2022). Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısının Flört Şiddeti Tutumuna Etkisi. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 413-423. <https://doi.org/10.56061/fbujohs.1094109>
- Fanslow, J., Robinson, E., Crengle, S., & Perese, L. (2010). Juxtaposing beliefs and reality: Prevalence rates of intimate partner violence and attitudes to violence and

- gender roles reported by New Zealand women. *Violence Against Women*, 16(7), 812-831. <https://doi.org/10.1177/1077801210373710>
- Frieze, I. H., Ferligoj, A. K., Kogovšek, T., Rener, T., Horvat, J., & Šarlija, N. (2003). Gender-role attitudes in university students in the United States, Slovenia, and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27(3), 256-261. <https://doi.org/10.1111/1471-6402.00105>
- İlknur AA, Ozge O, Durdane Y, Dilek CE. University students' problem solving behaviors and exposure to dating abuse in their romantic relationship. *Prog Health Sci* 2014; 4:123-30.
- Jayatileke, A., Poudel, K. C., Sakisaka, K., Yasuoka, J., Jayatileke, A. U., & Jimba, M. (2011). Wives' attitudes toward gender roles and their experience of intimate partner violence by husbands in Central Province, Sri Lanka. *Journal of interpersonal violence*, 26(3), 414-432. <https://doi.org/10.1177/0886260510363420>
- Kılınçer, A. S. & Tuzgöl Dost M. (2013). Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Journal of Measurement and Evaluation in Educational and Psychology*, 4(1), 15-32. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/epod/issue/5801/77216>
- Kılınçer, A. S., & Tuzgöl Dost, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algıladıkları istismar. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(42). <https://doi.org/10.17066/pdrd.94701>
- Kök, G., Karaman, S., Özer, E., Özbek, N., Kılıç Uçar, A., & Güvenç, G. (2022). Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile Flört Şiddetine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Journal of Hacettepe University Faculty of Nursing*, 9(2), 167-176. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.1167286>
- Lotfi, S., Özkan, A. O., Babacan, M., & Akduman, Ö. (2022). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algılarının ve Flört Şiddeti Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 463-482. <https://doi.org/10.33417/tsh.983536>
- Nabors, E. L., & Jasinski, J. L. (2009). Intimate partner violence perpetration among college students: The role of gender role and gendered violence attitudes. *Feminist Criminology*, 4(1), 57-82. <https://doi.org/10.1177/1557085108325235>
- Nybergh, L., Taft, C., Enander, V., & Krantz, G. (2013). Self-reported exposure to intimate partner violence among women and men in Sweden: results from a population-based survey. *BMC public health*, 13, 1-13. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-845>
- Shorey, R. C., Cornelius, T. L., & Bell, K. M. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), 185-194. doi:10.1016/j.avb.2008.03.003

- Scott, E. (2015). A brief guide to intimate partner violence and abuse. *NHS Health Scotland*. https://www.healthscotland.scot/media/1166/brief-guide-to-intimate-partner-violence_5466.pdf
- Snyder, M., & Gangestad, S. (1986). On the nature of self-monitoring: Matters of assessment, matters of validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(1), 125–139. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.1.125>
- Selçuk, K. T., Avcı, D., & Mercan, Y. (2018). Üniversite öğrencilerinde flört şiddetine maruziyet: flört şiddetine yönelik tutumların ve toplumsal cinsiyet algısının şiddete maruziyet ile ilişkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(3), 302-308. <https://doi.org/10.31067/0.2018.29>
- Straus, M. A. (2004). Prevalence of violence against dating partners by male and female university students worldwide. *Violence against women*, 10(7), 790-811. <https://doi.org/10.1177/1077801204265552>
- Umubyeyi, A., Mogren, I., Ntaganira, J., & Krantz, G. (2014). Women are considerably more exposed to intimate partner violence than men in Rwanda: results from a population-based, cross-sectional study. *BMC women's health*, 14, 1-12. <https://doi.org/10.1186/1472-6874-14-99>

18-ÖNLİSANS ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIM ARAÇLARI İLE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Özge Kovan, Öğretim Görevlisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Programı, ORCID ID: 0000-0003-1138-4102, ozge.kovan@acibadem.edu.tr

Büşra Sarıyar, Uzman Adli Psikolog, ORCID ID: 0009-0003-3484-7373, pskbusrasariyar@gmail.com

Berna Eren, Dr. Öğr. Üyesi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-1459-3663 berna.eren@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu araştırmanın amacı, önlisans öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. **Gereç-Yöntem:** Çalışmanın evreni, İstanbul'da bir vakıf üniversitesinin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda eğitim gören önlisans öğrencileridir. Çalışmaya katılmak için onam veren ve anket formunu dolduran öğrenciler çalışma kapsamına alınmış, örneklem seçilmemiştir. Veri toplama aracı olarak sosyo-demografik bilgi soruları, "Sosyal Medya Kullanım Amaçları Ölçeği" ve "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği"nden oluşan anket formu kullanılmış; yanıtlar online olarak toplanmıştır. Veriler bir istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler için ortalama ve standart sapma ($X \pm SS$), sayı (n) yüzde (%) gösterimi kullanılmıştır. Ölçekler arası ilişkiyi belirlemek için Spearman korelasyon testi uygulanmıştır. Tüm analizler %95 güvenilirlik aralığında değerlendirilmiş; $p < 0,05$ değeri "istatistiksel olarak önemli" kabul edilmiştir. **Bulgular:** Araştırmaya Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda eğitim gören toplam 132 önlisans öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %72'si kadın, %28'i erkektir. Yaş ortalaması $22,0 \pm 5,0$; ortanca yaş 20[19-44]'dir. Katılımcıların sosyal medyayı "boş zaman değerlendirme", "insanları daha iyi tanıma", "fikir alışverişinde bulunma", "eğlence amaçlı kullanma", "kişilere ulaşma", "kişisel sunum ve bilgi paylaşma", "mesajlaşma", "iletişim", "müzik dinleme", "gündemi takip etme" ve "bilgiye erişme" amacıyla kullanımı ile sosyal medya bağımlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. **Sonuç:** Sosyal medya kullanımının artmasına paralel olarak artan sosyal medya bağımlılığı, bireylerin yaşamlarını etkileyen, fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde olumsuz etkilere neden olan ciddi bir sorun haline gelmiştir. Sosyal medya bağımlılığını etkileyen faktörlerin ve sosyal medya bağımlılığının farklı toplum gruplarındaki yaygınlığının ve sonuçlarının belirlenmesi, farkındalık ve bilinçli kullanım alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması, bireylerin sosyal medya kullanımlarını kontrol edebilmelerini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, bağımlılık, önlisans öğrencileri

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ASSOCIATE DEGREE STUDENTS' SOCIAL MEDIA USAGE TOOLS AND SOCIAL MEDIA ADDICTION

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to determine the relationship between social media usage purposes and social media addiction levels of associate degree students.

Material-Method: The population of the study was the associate degree students studying at the Vocational School of Health Services of a foundation university in Istanbul. The students who gave consent to participate in the study and completed the questionnaire form were included in the study. Data were collected by a questionnaire consisting of socio-demographic information questions, "Social Media Usage Purposes Scale" and "Social Media Addiction Scale" and responses were collected online. Data were analyzed using a statistical package program. Mean and standard deviation ($X \pm SS$), number (n) and percentage (%) representation were used for descriptive statistics. Spearman correlation test was applied to determine the relationship between the scales. All analyses were evaluated within a 95% reliability interval; $p < 0.05$ was considered "statistically significant".

Findings: A total of 132 associate degree students participated in the study. 72% of the participants were female and 28% were male. The mean age was 22.0 ± 5.0 ; the median age was 20 [19-44]. It was found that there was a statistically significant positive relationship between the participants' use of social media for "leisure time evaluation", "getting to know people better", "exchanging ideas", "using for entertainment purposes", "reaching people", "personal presentation and information sharing", "messaging", "communication", "listening to music", "following the agenda" and "accessing information" and social media addiction.

Conclusion: Social media addiction, which increases in parallel with the increase in social media use, has become a serious problem that affects individuals' lives and causes negative effects on physical and psychological health. Determining the underlying factors, prevalence and consequences of social media addiction in different social groups, and conducting studies to develop awareness and conscious usage habits will enable individuals to control their social media use.

Keywords: Social media, addiction, associate degree students

Giriş

İnternet ile dijital ve mobil teknolojilerin gelişmesiyle birlikte, günümüzde bireyler arası iletişim ve etkileşim her zamankinden daha kolay hale gelmiştir. Bireyler arkadaşları, aileleri ve çeşitli topluluklarla iletişimde kalmak ve etkileşimde bulunmak için sosyal medyayı kullanmaktadır. Sosyal medya terimi, etkileşimli katılımı içeren yeni medya formlarına atıfta bulunmakta; bireylerin internet üzerinden yer ve zaman sınırlaması olmaksızın diğer insanlarla bağlantı kurabileceği, sanal ortamda sohbetlere katılabileceği, düşünce ve görüşlerini paylaşabileceği web sitelerini ve uygulamaları tanımlamak için kullanılmaktadır (Manning, 2014; Çalışkan & Mencik, 2015; Çömlekçi & Başol, 2019; Kapoor et al., 2018).

Kullanıcılar internet tabanlı bu platformlar üzerinde diğer insanlara ya da seçilenlere açık profiller oluşturarak kendi kimliklerini dijital ortamda temsil etmekte ve gerçek hayattaki arkadaşları ve/veya kendilerine benzer ilgi alanları olan diğer kullanıcılarla bu profiller üzerinden hem çevrim içi, hem de çevrim dışı ortamda etkileşime geçmektedirler. Bu platformlar, kullanıcıların metin, fotoğraf, video gibi çeşitli içerikleri paylaşmasına ve bu içerikler üzerinden etkileşimde bulunmasına olanak tanımaktadır (Çömlekçi & Başol, 2019; Çalışkan & Mencik, 2015).

Sosyal medya, gerçek zamanlı etkileşim, anında bilgi paylaşma ve geri bildirimde bulunabilme olanağı sağlaması; bilgi ve haberlerin çok hızlı yayılması; kullanıcılara katılım, içerik yaratma ve fikirlerini paylaşma konusunda sansürsüz özgürlük sağlaması; ucuz veya ücretsiz olması; her yerde ve her zaman erişilebilmesi ve sürekli güncellenmesi gibi özellikleriyle geleneksel medyadan farklılaşmaktadır (Çevikalp, 2018).

Nisan 2024 itibariyle dünya genelinde 5,07 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmakta ve bu sayı dünya nüfusunun %62,6'sını oluşturmaktadır. Sosyal medyada geçirilen ortalama zaman günde 2 saat 20 dakika olup; YouTube, WhatsApp, Facebook, Instagram ve Facebook Messenger en fazla aktif kullanıcıya sahip sosyal medya platformlarıdır (Kemp, 2024).

Sosyal medya platformları çeşitli amaçlarla kullanılabilir; bazıları genel kullanım için tasarlanmışken (Facebook, Twitter gibi), bazıları görsel içerik paylaşımı odaklıdır (Instagram, Pinterest gibi), bazıları iş odaklıdır (LinkedIn gibi). Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikle yönlendirilen bu uygulamalar, satın alma/satma davranışlarından girişimciliğe, siyasi konulardan girişim kapitalizmine kadar sayısız ortamda oldukça etkilidir (Kapoor et al., 2018).

Sosyal medya yeni bir buluş olmasına rağmen bireylerin günlük aktivitelerinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Kişisel görüşlerden güncel haberlere kadar takip edilebilen ve kişisel verilerin paylaşıldığı bir platform olması nedeniyle hem kişileri tehlikeye açık hale getirmekte, hem de kullanımına bağlı olarak kişilerde psikolojik etkiler oluşturmaktadır (Çömlekçi & Başol, 2019; Solmaz ve diğerleri, 2013; Günüş, 2009).

Sosyal medyanın aşırı kullanımı bağımlılık kavramını da beraberinde getirmiştir (Solmaz ve diğerleri, 2013; Günüş, 2009; Şahin & Ballı, 2020; Echeburua & Corral, 2010). American Psychology Association (APA) bağımlılığı, uyuşturucu veya alkol gibi maddelerin kullanımına veya seks, egzersiz ve kumar gibi faaliyet veya davranışlara psikolojik ve/veya fiziksel bağımlılık durumu olarak tanımlamaktadır (APA, n.d.).

Sosyal medya bağımlılığı, bireylerin sosyal medyayı aşırı derecede kullanma dürtüsü sergilediği internet bağımlılığının bir biçimi olarak görülebilmektedir (Hou et al., 2019). Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması El Kitabı (DSM-5), sosyal medya bağımlılığını tanı konabilecek bir durum olarak açıkça tanımlamamakla birlikte, internet bağımlılığını dürtü kontrol bozukluğu kapsamında tanımlamaktadır (American Psychiatric Association, 2013).

Sosyal medya bağımlılığı, "sosyal medya ile aşırı meşgul olma, bu platformlara sürekli bağlı kalmak için yoğun bir istek duyma ve bu platformlarda sosyal hayattaki diğer aktiviteleri, öğrencilik/iş hayatını, kişilerarası iletişimi ve ruh durumunu zedeleyecek kadar çok zaman harcama" durumu olarak tanımlanmaktadır (Andreassen & Pallesen, 2014).

Sosyal medya bağımlılığı hayatın her alanında ciddi bozulmalara neden olmakta; kullanıcıların ruh sağlığını etkileyerek öfke, sinirlilik, yoksunluk, boşluk hissi, kaygı ve depresyona; öznel refahın azalmasına; akademik performansın düşmesine; aile, arkadaşlık ilişkileri ve iş yaşamında işlevsellik kaybına neden olabilmektedir (Zhao et al., 2022). Sosyal medya bağımlılığının sosyal ağ sitelerindeki kullanıcıların yaklaşık %12'sini etkilediği bildirilmiştir (Hou et al., 2019).

İnsanların sosyal medyayı kullanma sıklığı ve bu platformlarda geçirdikleri zamanın artması, bazı bireylerde bağımlılık benzeri davranışlar gelişmesine neden olabilir. Bağımlılık kavramı genellikle psikolojik ve davranışsal bağımlılık olarak ele alınır. Ancak sosyal medya bağımlılığı, resmi tanımların dışında kalabilir ve bazı araştırmacılar bu konuda daha fazla çalışma yapılması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü sosyal medya kullanımı genellikle sosyal normlar ve kültürel beklentilerle şekillenir ve herkes için aynı etkiyi göstermeyebilir. Sosyal medyanın bağımlılıkla olan ilişkisi bireyden bireye değişebilir. Bazı kullanıcılar için sadece zaman geçirilen bir eğlence aracı iken, diğerleri için zamanla bağımlılık benzeri özellikler gösterebilir. Bu nedenle, sosyal medya

kullanımının bireysel yaşam kalitesi ve refah üzerindeki etkilerini anlamak için daha fazla araştırma yapılması önemlidir.

Yapılan çalışmalar sosyal medya platformlarında geçirilen zamanın artması ile bağımlılık belirtileri arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle gençler arasında sosyal medya kullanımının sürekli olarak devam etmesi, bağımlılık riskini artırabilir. Bazı araştırmalar, aşırı sosyal medya kullanımının depresyon, anksiyete ve diğer psikolojik sorunlarla ilişkili olabileceğini öne sürmektedir. Sürekli olarak sosyal medyayı kontrol etme ve beğeni gibi geri bildirimlerin duygusal durumu etkileyebileceği belirtilmektedir. Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte bazı bireylerde gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerin azalabileceği ve sosyal izolasyon riskinin artabileceği bulunmuştur. Yüz yüze iletişimin yerini sanal iletişimin alması, sosyal bağlarda zayıflamaya neden olabilir. Sosyal medya kullanımının belirli özellikleri (örneğin, anlık bildirimler, sonsuz kaydırma) davranışsal bağımlılık özelliklerini tetikleyebilir. Kullanıcılar, sürekli yeni içerikleri keşfetme ve takipçi sayıları gibi sosyal onayları alma arzusuyla platformlarda daha fazla zaman geçirebilirler. Uyku bozuklukları, göz yorgunluğu, postür bozuklukları gibi fiziksel sağlık sorunları ile baş ağrısı, stres, dikkat eksikliği gibi zihinsel sağlık sorunları sosyal medya bağımlılığı ile ilişkilendirilebilir.

Araştırmalar, sosyal medya kullanımının yaş gruplarına ve cinsiyete göre farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin, gençler ve kadınlar sosyal medyayı daha sık kullanma eğilimindedir ve bu gruplarda bağımlılık belirtileri daha fazla görülebilir.

Sosyal medya bağımlılığı üzerine yapılan araştırmalar, sosyal medyanın çok boyutlu ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Her bireyin sosyal medya kullanımı ve bağımlılık riski farklılık gösterebilir; bu nedenle, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması ve bireylerin sosyal medya kullanımını sağlıklı bir şekilde yönetmelerine yardımcı olacak stratejilerin geliştirilmesi önemlidir.

Sosyal medya bağımlılığı, bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçte kişide günlük yaşamda tekrarlama ve meşguliyet gibi sorunlara neden olan psikolojik bir sorundur (Tutkun-Ünal, 2015). Sosyal medyanın aşırı kullanılması günlük aktivitelerin ihmal edilmesi, sosyal ilişkilerin zarar görmesi, günlük hayattaki stres faktörlerinden kaçış yolu olarak kullanılması, kişide gergin olma, sosyal medyadan uzak kaldığında sinirlilik hali ve kullanım süresine ilişkin yalan söyleme gibi durumlara yol açmaktadır (Savcı & Aysan, 2017; Barker & Algorta, 2016).

Gereç ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı, önlisans öğrencilerinin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal media bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Çalışmanın evreni, İstanbul'da bir vakıf üniversitesinin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda eğitim gören önlisans öğrencileridir. Çalışmaya katılmak için onam veren ve anket formunu dolduran öğrenciler çalışma kapsamına alınmış, örneklem seçilmemiştir.

Veri toplama aracı olarak online anket formu kullanılmıştır. 2019 yılında Çömlekçi ve Başol'un üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu araştırma referans alınarak hazırlanan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, bölüm ve sınıflarını belirlemeye yönelik sosyo-demografik bilgi soruları bulunmaktadır. İkinci bölümde, Solmaz ve diğerleri (2013) tarafından geliştirilen, Çömlekçi ve Başol (2019) tarafından geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan "Sosyal Medya Kullanım Amaçları Ölçeği" yer almaktadır. Ölçekte 5'li Likert tipi değerlendirme (1= Hiçbir zaman; 2= Nadiren; 3= Bazen; 4= Sıklıkla; 5= Her zaman) ile ölçülen 11 madde bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise, Günüş (2009) tarafından geliştirilen ve geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan internet bağımlılığı ölçeğinin Çömlekçi ve Başol (2019) tarafından sosyal medya bağımlılığına göre revize edildiği "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği" yer almaktadır. Ölçekte 5'li Likert tipi değerlendirme (1= Hiçbir zaman; 2= Nadiren; 3= Bazen; 4= Sıklıkla; 5= Her zaman) ile ölçülen 7 madde bulunmaktadır. Ölçek sahibine mail aracılığı ile ulaşılmış ve kullanım izni alınmıştır.

Üniversiteden gerekli uygulama izinleri alındıktan sonra araştırmada kullanılan anket formu önlisans öğrencilerine mail aracılığı ile iletilmiş ve yanıtlar online olarak toplanmıştır. Veriler Statistical Package for Social Sciences (SPSS Inc., sürüm 22.0; Chicago, IL) kullanılarak analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler için ortalama ve standart sapma ($X \pm SS$), sayı (n) yüzde (%) gösterimi kullanılmıştır. Ölçekler arası ilişkiyi belirlemek için Spearman korelasyon testi uygulanmıştır. Tüm analizler %95 güvenirlilik aralığında değerlendirilmiş; $p < 0,05$ değeri "istatistiksel olarak önemli" kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda eğitim gören toplam 132 önlisans öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %72'si (n=95) kadın, %28'i (n=27) erkektir. Yaş ortalaması $22,0 \pm 5,0$; ortanca yaş 20[19-44]'dir. Katılımcıların %51,1'i (n=68) Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Bölümü, %12'si (n=16) Tıbbi Dökümanasyon ve Sekreterlik Bölümü, %11,3'ü (n=15) Radyoterapi Bölümü, %9,8'i (n=12) Optisyenlik Bölümü, %3,8'i (n=5) Fizyoterapi Bölümü, %3,8'i (n=5) Podoloji Bölümü, %3,8'i (n=5) Elektronörofizyoloji Bölümü, %2,3'ü (n=3) Diyaliz Bölümü, %0,8'i (n=1) Ağız ve Diş Sağlığı Bölümü, %0,8'i (n=1) Patoloji Laboratuvar Teknikerliği Bölümü, %0,8'i (n=1) Tıbbi Laboratuvar Teknikerliği Bölümü öğrencisidir. Katılımcıların %50,8'i (n=67) birinci sınıf, %49,2'si (n=65) ikinci sınıf öğrencisidir.

Katılımcıların sosyal medya kullanım amaçlarına yönelik bilgileri Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre, katılımcıların %31,8’i (n=42) sosyal medyayı mesajlaşmak, %28,8’i (n=38) iletişim kurmak, %26,5’i (n=35) müzik dinlemek amacıyla her zaman kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %43,2’si (n=57) gündemi takip etmek ve %47,7’si (n=63)eğlenmek amacıyla sıklıkla sosyal medyayı kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %33,3’ü (n=44) insanları daha iyi tanımak ve %31,8’i (n=42) fikir alışverişinde bulunmak için bazen kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %30,3’ü (n=40) kişisel sunum ve bilgi paylaşımı için nadiren sosyal medyayı kullanırken, %19,7’si (n=26) insanları daha iyi tanımak için hiçbir zaman kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Sosyal Medya Kullanım Amaçlarına İlişkin Bilgiler

Sosyal Medya Kullanım Amaçları	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her zaman
	n %	n %	n %	n %	n %
Sosyal medyayı arkadaşlarla iletişimde bulunmak için kullanırım.	4 %3,0	14 %10,6	32 %24,2	44 %33,3	38 %28,8
Sosyal medyayı eğlenmek ve rahatlamak için kullanırım.	2 %1,5	11 %8,3	31 %23,5	63 %47,7	25 %18,9
Sosyal medyayı boş zamanları değerlendirmek için kullanırım.	8 %6,1	18 %13,6	38 %28,8	45 %34,1	23 %17,4
Sosyal medyayı müzik dinlemek için kullanırım.	19 %14,4	17 %12,9	26 %19,7	35 %26,5	35 %26,5
Sosyal medyayı mesaj göndermek ve almak için kullanırım.	8 %6,1	8 %6,1	30 %22,7	44 %33,3	42 %31,8
Sosyal medyayı insanları daha iyi tanımak için kullanırım.	26 %19,7	35 %26,5	44 %33,3	15 %11,4	12 %9,1
Sosyal medyayı olayları/gündemi takip etmek için kullanırım.	4 %3,0	11 %8,3	30 %22,7	57 %43,2	30 %22,7
Sosyal medyayı kişisel sunum ve bilgi paylaşımı için kullanırım.	19 %14,4	40 %30,3	41 %31,1	18 %13,6	14 %10,6
Sosyal medyayı kişi ve organizasyonlara ulaşmak için kullanırım.	17 %12,9	25 %18,9	44 %33,3	30 %22,7	16 %12,1
Sosyal medyayı fikir alışverişinde bulunmak için kullanırım.	14 %10,6	32 %24,2	42 %31,8	30 %22,7	14 %10,6

Sosyal medyayı bilgiye erişim amacıyla kullanırım.	5 %3,8	14 %10,6	28 %21,2	54 %40,9	31 %23,5
--	-----------	-------------	-------------	-------------	-------------

Tablo 2, katılımcıların sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişkiye dair sonuçları göstermektedir. Spearman's rho analiz sonuçlarına göre katılımcıların sosyal medya bağımlılığı ile sosyal medyayı eğlence (r: 0.406, p<0.01), boş vakit geçirmek (r: 0.438, p<0.01), müzik dinlemek (r: 0.493, p<0.01), insanları daha iyi tanımak (r: 0.292, p<0.01), gündemi takip etmek (r: 0.186, p<0.05), kişisel sunum ve bilgi paylaşmak (r: 0.371, p<0.01), kişilere ulaşmak (r: 0.276, p<0.01), fikir alışverişinde bulunmak (r: 0.304, p<0.01) ve bilgiye ulaşmak (r: 0.331, p<0.01) için kullanmaları ile sosyal medya bağımlılığı arasında zayıf düzeyde pozitif ilişki olduğu; mesajlaşmak (r: 0.690, p<0.01) için kullanmaları ile sosyal medya bağımlılığı arasında ise orta derecede pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Medya Kullanım Amaçları ve Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisi

	SMB
Sosyal Medya Bağımlılığı (SMB)	1,000
Eğlence	0,406**
Boş zaman Değerlendirmek	0,438**
Müzik Dinlemek	0,493**
Mesajlaşmak	0,690**
İnsanları daha iyi tanımak	0,292**
Gündemi takip etmek	0,186*
Kişisel sunum ve bilgi paylaşmak	0,371**
Kişilere ulaşmak	0,276**
Fikir alışverişinde bulunmak	0,304**
Bilgiye ulaşmak	0,331**

Elde edilen bulgular, Spearman's rho değerleridir. *p<0.05 **p<0.01

Tartışma

Çömlekçi & Başol (2019) tarafından 763 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada, sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisi incelenmiş; sosyal medyanın “boş zaman değerlendirme”, “insanları daha iyi tanıma”, “fikir alışverişinde bulunma”, “eğlence amaçlı kullanma”, “kişilere ulaşma”, “kişisel sunum ve bilgi paylaşma” ve “mesajlaşma” amacıyla kullanımı ile sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüş; sosyal medyanın “iletişim”, “müzik dinleme”, “gündemi takip etme” ve “bilgiye erişme” amacıyla kullanımı ile sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı bir

ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada ise, Çömlekçi ve Başol'un araştırmasından farklı olarak sosyal medyayı "müzik dinleme" ve "bilgiye erişme" amacıyla kullanma ile sosyal medya bağımlılığı arasında da pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Bunun sebebi olarak katılımcıların ilgi farklılıklarının araştırma sonuçlarını çeşitlendirdiği düşünülmektedir.

Sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisine bakıldığında ise, "boş zaman değerlendirme" amacı ile sosyal medya bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuç Sofiah et al. (2011), Chen & Kim (2013) ve Ryan et al. (2014) tarafından sosyal medya kullanıcısı üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların sosyal medyayı kullanım amaçlarına bakıldığında, sosyal medyanın "eğlenme ve rahatlama", "gündemi takip etme", "boş vakit geçirme" amacıyla kullanılma oranlarının "insanları tanıma", "sunum ve bilgi paylaşma" amacıyla kullanma oranlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

"Boş zaman değerlendirme" amacının hemen ardından, "insanları daha iyi tanıma" ve "fikir alışverişinde bulunma" gibi sosyalleşme ihtiyacına dönük sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar da Akın'ın (2017) Türkiye'deki sosyal medya kullanıcısı gençlerin sosyal medya bağımlılıkları ile ilgili araştırmasıyla uyumlu gözükmektedir.

Sonuç olarak, sosyal medyanın eğitim süreçlerini iyileştirme, günlük hayata dair bilgileri kolayca elde edebilme gibi olumlu etkileri olmasının yanı sıra, boş zaman geçirme, arkadaşlarla mesajlaşma ve eğlence amaçları ile kullanılmasına bağlı olarak kişisel (ruhsal) ve toplumsal sorunları tetikleyen sosyal medya bağımlılığının arttığı görülmektedir. Sosyal medya bağımlılığı, bireylerin yaşamlarını etkileyen, fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde olumsuz etkilere neden olan ciddi bir sorun haline gelmektedir. Sosyal medya bağımlılığını etkileyen faktörlerin ve sosyal medya bağımlılığının farklı toplum gruplarındaki yaygınlığının ve sonuçlarının belirlenmesi, farkındalık ve bilinçli kullanım alışkanlıklarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması bireylerin sosyal medya kullanımlarını kontrol edebilmelerini sağlayacaktır.

Kaynakça

1. Akın, M. (2017). A research on the impacts of the young people's Internet addiction levels and their social media preferences. *International Review of Management and Marketing*, 7(2), 256-262.
2. American Psychiatric Association. (2013). The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5) American Psychiatric Publishing

3. American Psychology Association. (n.d.). *Substance use, abuse, and addiction*. <https://www.apa.org/topics/substance-use-abuse-addiction>
4. Andreassen, C. S., & Pallesen, S. (2014). Social network site addiction—an overview. *Curr Pharm Des.*, 20, 4053–61. <https://doi.org/10.2174/13816128113199990616>
5. Barker, D. A. & Algorta, G. P. (2016). The relationship between online social networking and depression: A systematic review of quantitative studies. *Cyberpsychology, Behaviour, and Social Networking*, 19(11), 638-648.
6. Chen, H.T. & Kim, Y. (2013). Problematic use of social network sites: The interactive relationship between gratifications sought and privacy concerns. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16, 806–812.
7. Çalışkan, M., & Mencik, Y. (2015). Değişen dünyanın yeni yüzü: Sosyal medya. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 254-277.
8. Çevikalp, A. (27 Ağustos 2018). Sosyal Medya ve Geleneksel Medya Arasındaki Fark. *IENSTITU*. <https://www.ienstitu.com/blog/sosyal-medya-ve-geleneksel-medya-arasindaki-fark>
9. Çömlekçi, M. F., & Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173-188. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.525652>
10. Echeburua, E., & Corral, P. (2010). Addiction to new technologies and to online social networking in young people: A new challenge. *Adicciones*, 22, 91-95.
11. Günüş, S. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Tez No. 234300) [Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
12. Hou, Y., Xiong, D., Jiang, T., Song, L., & Wang, Q. (2019). Social media addiction: Its impact, mediation, and intervention. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 13(1), article 4. <http://dx.doi.org/10.5817/CP2019-1-4>
13. Kapoor, K.K., Tamilmani, K., Rana, N.P., Patil, P., Dwivedi, Y. K., & Nerur, S. (2018). Advances in Social Media Research: Past, Present and Future. *Inf Syst Front.*, 20, 531–558. <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9810-y>
14. Kemp, S. (24 April 2024). *Digital 2024 April Global Statshot Report*. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-april-global-statshot>
15. Manning, J. (2014.) Social media, definition and classes of. In K. Harvey (Ed.), *Encyclopedia of social media and politics* (pp. 1158-1162). Thousand Oaks, CA: Sage
16. Ryan, T., Chester, A., Reece, J., & Xenos, S. (2014). The uses and abuses of Facebook: A review of Facebook addiction. *Journal of behavioral addictions*, 3(3), 133–148.
17. Savcı, M., & Aysan, F. (2017). Teknolojik bağımlılıklar ve sosyal bağımlılık: internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının sosyal bağımlılığı yordayıcı etkisi. *Düşünen Adam*, 30, 202-216.

18. Sofiah, S. Z. S., Omar, S. Z., Bolong, J., & Osman, M. N. (2011). Facebook addiction among female university students. *Revista De Administratie Publica Si Politici Sociale*, 3(7), 95.
19. Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., & Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(4), 23-32.
20. Şahin, T., & Ballı, E. (2020). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 59-74. <https://doi.org/10.46482/ebyuibfdergi.731264>
21. Tutkun-Ünal, A. (2015). *Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. (Tez No. 396821). [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
22. Zhao, J., Jia, T., Wang, X., Xiao, Y., & Wu, X. (2022). Risk factors associated with social media addiction: An exploratory study. *Front Psychol.*, 13, 837766. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.837766>

19-MUTİLASYON CİNAYETLERİ

Damla Memişoğlu, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, <https://orcid.org/0000-0001-6539-693X>, damla.memisogllu@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu çalışma, "Mutilasyon Cinayetleri" olarak adlandırılan ve esasında literatürde farklı parametreler üzerinden değerlendirmesi önerilmiş mutilasyon ve parçalama kavramlarının her ikisini de içermekte olan suç fenomeninin, literatür taraması yoluyla incelenmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma; defansif, agresif, ofansif ve nekromanik olarak sınıflandırılan dört farklı mutilasyon kategorisine ait vakalar üzerinden suçun modus operandisi ve suçlu profillerinin kriminolojik açıdan analizini sunmayı hedeflemektedir. **Gereç ve Yöntem:** Çalışma, literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Mutilasyon ve beden parçalama kavramlarına dair literatürden elde edilen bilgiler ışığında; defansif, agresif, ofansif ve nekromanik mutilasyon kategorilerine ait örnek vakalar derlenmiş ve incelenmiştir. Bu vakaların analizi, suçun işlenme biçiminin ve suçluların profillerinin anlaşılmasına yönelik bir perspektif sunmaktadır. **Bulgular:** Çalışmanın bulguları; defansif, agresif, ofansif ve nekromanik mutilasyon kategorilerine ait örnek vakaların analizinden elde edilmiştir. Defansif mutilasyonda, bir diğer deyişle savunma amaçlı mutilasyon, failin amacı cesetten kurtulma ve/veya mağdurun kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmaktır. Agresif mutilasyonda failin mağduru mutilatif eylemlerine maruz bırakmasının temeli öfkeye dayanmaktadır. Ofansif mutilasyon; mutilasyonun mağdur henüz hayattayken başlayıp, öldürme eylemi sonrasında da devam edebildiği veyahut mutilasyonun öldürme sonrası başlayabildiği ve bununla birlikte failin esas amacının cinsel uyarılma ve haz olduğu kategoridir. Nekromanik mutilasyon ise failin düzenli nekrofilik hareketleri sonucu mağdurun vücut parçalarının fail tarafından cinsel uyarılma ve doyum için nesne olarak ödül, fetişistik nesne, hatıra olarak alındığı mutilasyon kategorisini ifade etmektedir. **Sonuç:** Bu çalışma kapsamında, mutilasyon cinayetleri farklı kategorilere ayrılarak vaka örnekleri üzerinden incelenmiş ve bu kategorilerin suçluların motivasyonunu ve eylem biçimlerini nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, suç profillerinin anlaşılmasına yönelik kriminolojik araştırmaların çeşitlendirilmesi adına katkı sağlamak saikiyle hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutilasyon, Beden Parçalama, Parafili, Cinayet

MUTILATION HOMICIDES

ABSTRACT

Objective: This study aims to explore the crime phenomenon that includes both mutilation and dismemberment, through a literature review, which have been suggested to be assessed based on different parameters in the literature. Within this scope, the study aims to present a criminological analysis of the modus operandi of the crime and the profiles of the perpetrators through cases belonging to four different mutilation categories: defensive, aggressive, offensive, and necromantic. **Materials and Methods:** The study was conducted using a literature review method. Based on the literature regarding mutilation and dismemberment, sample cases from the categories of defensive, aggressive, offensive, and necromantic mutilation were compiled and examined. The analysis of these cases provides a perspective on understanding the modus operandi of the crime and the profiles of the perpetrators. **Results:** The findings of the study were obtained from the analysis of sample cases belonging to defensive, aggressive, offensive and necromantic mutilation categories. Defensive mutilation is a category where the perpetrator aims to get rid of the body and/or make it difficult to identify the victim. Aggressive mutilation stems from the perpetrator's anger towards the victim, resulting in the victim being subjected to mutilative acts. Offensive mutilation refers to the category where mutilation may begin while the victim is still alive and continue after the act of killing, or it may start post-mortem, with the perpetrator's primary intent being sexual arousal and gratification. Necromantic mutilation, on the other hand, refers to the mutilation category where the perpetrator, through regular necrophilic actions, takes the victim's body parts as objects for sexual arousal and satisfaction, using them as trophies, fetishistic objects, or souvenirs. **Conclusion:** The study categorizes and analyzes mutilation homicides to understand how different types of mutilation affect the motivation and actions of perpetrators. The findings contribute to the broadening of criminological research on understanding crime profiles.

Keywords: Mutilation, Dismemberment, Paraphilia, Homicide

GİRİŞ

Cinayet akabinde bir cesedin, kanıtların ortadan kaldırılması saikiyle, saklanmasına ilişkin fail ve faile yardım edenler tarafından birçok metot geliştirilmiştir. Literatürde en çok karşılaşılan metotlardan birkaçı ise; cesedi alışılmadık bir yere gömmek, cesedin kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmak amacı ile bir lastiğe sararak yakmak, ağırlık bağlayarak cesedi açık denize veyahut bir kuyuya atmak olarak sıralanmaktadır. Daha az rastlanılan metotlardan bazıları ise; cesedi asitte eritmek, çimentoya veyahut bir evin temelinde gömmektir.

Cesedin ortadan kaldırılmasına ilişkin yöntemler, Schneikert tarafından derecelendirilerek ciddiyet seviyesine göre sınıflandırılmıştır: Cesedin örtü veyahut bir materyale sarılarak/sarılmaksızın bırakılması birinci derece; gömülmesi ve suya atılması ikinci derece; cesedin üzerine tuğla örülmesi, betona gömülmesi, cesedin parçalanması, hayvanlara yedirilmesi, kimyasal ile eritilmesi ve yakılması ise üçüncü derece olarak değerlendirilmiştir. (Schneikert H, 1939 akt. De Matteis et al., 2020)

Mutilasyon ve beden parçalama içeren cinayetlere literatürde sıkça rastlanmamakla beraber, bu tür cinayetlerin gerek toplumsal gerek de medya kapsamında iz bırakan vakalar olduğu bir gerçektir. Mutilasyon ve beden parçalama suçları; cesedi yok etmek, fail tarafından sadistik dürtülerin hayata geçirilmesi, ritüeller ve başkaca diğer bağlamlarda meydana gelmektedir.

Her ne kadar bu vakalar akıl hastalığı, psikopati ve parafili ile ilişkilendirilmekte ise de; literatürde bu bakış açısının karmaşık bir soruna verilen duygusal tepkiler olduğu tartışılmaktadır. Literatürdeki görüşler kapsamında mutilatif davranışların ve beden parçalamanın; kanıtları yok etme saikiyle hareket eden planlı bir fail tarafından iyi düşünülmüş bir eylemi temsil etmesi makul bir durumken, kurbanını anlamsızca parçalayan bir katil profili ile uyuşması makul değildir. (Petreca et al., 2020)

METODOLOJİ

Çalışma, literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında öncelikle mutilasyon ve beden parçalama tanımları literatürdeki farklılık parametreleri üzerinden verilmiş olup, sonrasında ise mutilasyon/beden parçalama kategorilerine odaklanılmıştır. Akabinde; mutilatif cinayet vakaları defansif, agresif, ofansif ve nekromanik mutilasyon kategorileri ışığında incelenmiştir.

TANIM

Bir suç kapsamında bir dokunun kesilmesi yahut mağdurun ampute edilmesine ilişkin doğru bir terminoloji kullanımı çok önemli olmakla; mutilasyon ve beden parçalama suçları hususundaki zorluk ayırt edici tanım eksikliği olmuştur. Bu sebepten, tanımlar birbirleri yerine kullanılmaktadır.

Literatür kapsamında terimlerin farklı disiplinler tarafından ayırt edilmesi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Adli bilimci Häkkänen-Nyholm ve meslektaşları, 2009, mutilasyonu “bir bireyi bir uzuv, organ veya vücudun diğer önemli bir parçasından mahrum

etme; veya bir organın mahrumiyeti ya da ciddi şekil bozukluğu yaratma eylemi” olarak tanımlanmışlardır.

Mutilasyon literatürde; şekil bozukluğu, amputasyon, iç organların çıkarılması, diğer vücut parçalarının vücuttan ayrılması veyahut organların çıkarılmasını içermekte olan şemsiye bir terim olarak tanımlanmaktadır.

Öte yandan beden parçalama; canlı veya ölü kişinin vücudunun, özellikle baş olmak üzere, büyük bir bölümünün vücuttan ayrılması olarak tanımlanmaktadır.

Polat, Berna ve Altıntop, 2018, tarafından analiz edilen 3 adli vaka kapsamında da savunulduğu gibi, kazalar sonucu uzuv kaybı veyahut şekil bozukluğu mutilasyon olarak kabul edilmemekte olup; Konopka, Bolechała, Strona ve Kopacz, 2016, tarafından ifade edildiği gibi, mutilasyon yalnızca bir kişinin diğerine doğrudan uyguladığı veyahut neden olduğu bedensel zararı ifade etmektedir. (Petreca et al., 2020)

Stone, Brucato ve Burgess, 2019 yılında mutilasyon ve beden parçalama kavramlarının birbirinden ayrılması adına belli kriterler önemiştir. Bu kriterler kapsamında: Beden parçalama; canlı veyahut ölü kişinin vücudunun büyük bir bölümünün, özellikle baş, kollar, eller, gövde, pelvik bölge, bacak ve ayakların herhangi bir yöntemle vücuttan tamamen ayrılması iken; mutilasyonun ise, aksine, bu büyük bölümlerden birinin daha küçük bir kısmının herhangi bir yöntemle vücuttan ayrılmasını veya onarılamaz bir biçimde şekil bozukluğuna uğratılması olarak tanımlanmıştır. Mutilasyon aynı zamanda penisin vücuttan çıkarılması (castration), iç organların vücuttan çıkarılması (evisceration) ve derinin soyulmasını (flaying) içermektedir.

MUTİLASYON VE BEDEN PARÇALAMA KATEGORİZASYONU

Mutilasyon ve beden parçalamaya ilişkin kategorizasyon üzerine birçok farklı disiplin tarafından çalışmalar yapılmıştır. Mutilasyonun sistematik kategorizasyonu üzerine ilk çalışmalardan bazıları adli antropoloji disiplini içerisinde yapılmış olup, odaklanılan husus parçalama motifleri ve fail psikolojisi arasındaki bağlantıdır. Adli antropoloji disiplini kapsamında erken dönem ders kitaplarında mutilasyon ve beden parçalama “lokalize” ve “genelleşmiş” olarak iki kategoride incelenmiştir.

Lokalize mutilasyon, bir veyahut birkaç spesifik parçanın vücuttan çıkarılmasını ifade ederken; (örneğin, baş ve eller) genelleşmiş mutilasyonda ise kesik izleri vücudun birçok parçasında görülmekte olup, vücut birden fazla parçaya ayrılmasını ifade etmektedir. Lokalize mutilasyon, genellikle kurbanın kimliğinin gizlenmesi saikiyle yapılır. (Reichs, 1998 akt. Adams et al., 2019)

Mutilasyon ve beden parçalama motivasyonu çeşitlilik göstermektedir. Ziemke tarafından 1918 tarihinde yapılan çalışmada mutilasyon iki ana kategoriye ayrılmıştır: Defansif ve Ofansif Mutilasyon. Ziemke, defansif mutilasyonu cesedi yok etme ve suçu gizleme amacıyla gerçekleştirilmiş bir eylem olarak tanımlarken; ofansif mutilasyonu ise failin nefret, saldırganlık, cinsel arzu veyahut psikiyatrik sebeplerden kaynaklanan tutkulu bir uyarılma olarak tanımlamıştır.

Püschel ve Koops, ofansif mutilasyonu kendi içerisinde mutilatif davranışın motivasyonu doğrultusunda aşırı duygusal tepki, psikoz ve cinsel sapkınlık olarak alt gruplara ayırmış olup, yeni bir kategori olarak nekrofiliyi de dahil etmişlerdir.

Literatür kapsamında kategorizasyon genellikle üç alt tipte olup, bunlar: defansif, agresif ve ofansif mutilasyodur.

Defansif mutilasyon, mutilatif davranışları içeren suçlara ilişkin ceza davalarında en yaygın görülen kategori olarak kabul edilmektedir. Bu kategoride failin birincil motivasyonu cesedi yok etmek veyahut gizlemektir. Bir cinayetin en önemli kanıtı olarak cesedin, suç mahallinden gizlenerek ve hızlı bir şekilde çıkarılmasını sağlamak noktasında defansif mutilasyon, failer için pratik bir metottur. Görülmektedir ki, motivasyon pratiktir. Defansif mutilasyon aynı zamanda kurbanın kimliğini gizleme motivasyonu da taşıyabilir. Bu motivasyonla kastedilen mutilatif davranışlar; genellikle kurbanın yüz, dişler, parmaklar veya spesifik bir dövme gibi tanımlayıcı özellikleridir. (Black et al., 2017)

Agresif mutilasyon, genellikle en yaygın ikinci tip olmakla, bu kategorideki mutilatif davranışlarda motivasyon öfkedir. Genellikle mutilasyon/beden parçalama cinayet akabinde gerçekleşir. Ofansif mutilasyon, kurban henüz hayattayken başlayabilmekte olup, kurbanın ölüm sebebi bu hususta önem arz etmektedir. Failin motivasyonun öfke olması dolayısıyla, bu kategoride mutilasyon rastgele bir biçimde gerçekleştirilmekte olup bu durum “overkill” olarak da tanımlanmaktadır.

Ofansif mutilasyon, literatürde tanımlanan en geniş üçüncü kategori olmakla birlikte; cinsel arzu, fantezi veyahut sadizm motivasyonu taşıyan mutilatif davranışları ifade eder. Bu kategori kapsamında fail; canlı kurbanı acı vermektен veyahut ölü bedene zarar vermektен tatmin sağlamaktadır. Bu kategorinin, en az yaygın kategori olduğu varsayılmakla edilmekle birlikte, motivasyonu bu kategoriye ait olan failerin birden çok kurbanı sahip olma eğilimi bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kategori altındaki failerden bazılarının cinsel sadist olduğu da düşünülmektedir.

Önceki çalışmalarda bu üç ana kategorinin yanı sıra potansiyel motivasyonlar doğrultusunda birtakım başkaca sınıflandırmalara gidilmiştir. Örneğin; bir failin kurbanından bir hatıra, ödül veyahut sembol saklamak veyahut beden parçasına cinsel eylemde bulunmak saikiyle mutilatif davranışlarda bulunabileceği düşünülmektedir.

Bazı çalışmalar, fetişistik motivasyonlarla mutilatif davranışlarda bulunmayı yamyamlığın bir formu olarak kabul etmektedir. Yamyamlık olarak değerlendirilen mutilatif davranışlar her zaman bir cinayeti takip etmemekte olup; mezar açma veyahut ölü bir kişiye yöneltilen yamyamlık suçlarında görülmekte olduğu gibi, ölü kişinin beden parçalarını almayı ifade etmektedir.

Salfati tarafından yapılan başka bir kategorizasyon ise, “ifade edici” ve “araçsal” mutilasyondur. İfade edici mutilasyonda, kurban sembolik bir hedef olmakla, failin psikolojik ihtiyaçlarının dışavurumu ve tatmini ifade eder. Araçsal mutilasyonda ise failin esas amacı avantaj elde etmektedir. Örneğin, ekonomik fayda.

Görölmektedir ki, ifade edici mutilasyonda failin motivasyonu psikolojik etkenlere dayanmakta iken; araçsal mutilasyonda motivasyon elde edilecek avantajdır. (Salfati & Bateman, 2005 akt. Porta et al., 2016)

Rajs ve arkadaşları ise mutilasyonu dört kategoriye ayırmıştır. Bu kategorizasyon kısaca: Defansif Mutilasyon: Motivasyon cesedi ortadan kaldırmak ve/veya kimliğinin tespitini zorlaştırmak ve soruşturulmasını engellemek/geciktirmektir.

Agresif Mutilasyon: Motivasyon öfkedir. Yüz, cinsel organlar ve vücudunun bilimum parçaları üzerinde mutilatif davranışlar görülür.

Ofansif Mutilasyon: Motivasyon nekrofilik veyahut cinsel sadistik dürtülerdir. Mutilatif davranışlardan cinsel haz almak da bu kategoride değerlendirilir. Dolayısı ile ofansif mutilasyon aynı zamanda cinsel sadizmi ve picquerism adlı parafilik türünü düşündürmektedir.

Picquerism, nadir olduğu varsayılan parafilik bir bozukluk türü olup; cinsel doyum saikiyle bıçak gibi keskin nesnelere kullanımı ile cildin delinmesi, bıçaklanması veyahut kesilmesini karşılar. Isırma da picquersimin bir formu olarak kabul edilmektedir.

Picquerism terimi, Wilhelm Sketel tarafından 1920'lerde ortaya atılmış olmakla birlikte, Krafft-Ebing, eseri Psychopathia Sexualis'te (1886) cinsel doyumun cinsel eylemden değil, cinayetin kendisinden elde edildiği şehvet cinayetlerini açıklamıştır. "[Cinsel] ihlal göz ardı edilir ve sadistik suç, cinsel ilişkinin eşdeğeri haline gelir." (Pettigrew, 2021)

Psychopathia Sexualis'teki picquerism tanımı kapsamında, kurbanın yaralanması ve kanın görülmesinin cinsel doyum sağlamaktadır. Picquerism; kurbanın yaralarından ölmesi gerekmez, cildi delmek suretiyle sağlanan cinsel doyum olarak tanımlanmaktadır.

Picquerist failerin imza niteliğindeki suç mahalli motifleri, kurbanlarının vücut boşluklarına yabancı cisimlerin sokulması, cesedin pozlandırılması ve sair olarak sıralanabilmektedir. Bu davranışların motivasyonu failin parafilik dürtüleri olup, fail bu motiflerle cinsel uyarılmayı sağlamaktadır. Picquersmin belli göstergeleri: kurban bedeninin pozlandırılması, kesici alet kullanımı, yoğun şiddet içeren kesici alet yaralanmaları, ante-mortem işkence ve mutilasyon, post-mortem mutilasyon, özellikle genitalde şiddetli bıçaklama ve kesikler olarak sıralanabilir. Bu göstergelerin varlığı veyahut yokluğu picqueristin imzasını belirlemede rol oynamaktadır. (Keppel et al., 2005 akt. Pettigrew, 2021)

Nekromanik Mutilasyon: Düzenli nekrofilik durumlarda, failin kurbandan parçalanmış bir beden parçasını bir ödöl, hatıra, sembol veyahut fetiş olarak kullandığı kategoridir. (Rajs et al., 1998)

Mutilasyon ve beden parçalama kategorizasyonu, davranışların organize olup olmadığı üzerinden de çalışılmış olmakla; kategorizasyon, suç mahallindeki fail motifleri üzerinden yapılmaktadır. Kategorizasyon, fail profilleri hakkında aydınlatıcı niteliktedir. Defansif ve agresif mutilasyonda; failin ani, impulsif, hazırlıksız ve plansız hareket ettiği görölmekle, bu motifler "düzensiz" mutilasyonu ifade etmekte olup, bu vakalarda fail profillerinin

genellikle sarhoş olduğu görülmüştür. Öte yandan; ofansif ve nekromanik vakalarda failin daha detaylı, dikkatle planlanmış ve icra edilmiş motiflere sahip olduğu görüldüğünden, bu motifler “organize” mutilasyonu ifade eder. (Douglas et al., 2013 akt. Petreca et al., 2020)

FAİL VE KURBAN PROFİLLERİ ÜZERİNE İSTATİSTİKLER

“Çalışmalardan elde edilen bulgular, mutilasyon kurbanlarının çoğunlukla 20 ila 59 yaşları arasında olan kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır. (Petreca et al., 2020; Wilke-Schalhorst et al., 2019).

Şehvet cinayetlerine özgü olarak, Chopin ve Beauregard (2020), kadınlar ile karşılaştırıldığında erkeklerin mutilasyon kurbanı olma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Beauregard et al. (2008) çocuk kurbanların, yetişkin kurbanlara kıyasla, vücutlarının daha fazla parçalanma olasılığı olduğunu belirtmiştir.

Wilke-Schalhorst et al. (2019), kurbanların meslekleri arasında yüksek bir çeşitlilik olduğunu belirlemiş olup, %16'sının (7/51) seks işçileri olduğunu belirtmiştir.

Mutilasyon üzerine heterojen örneklem üzerinde yapılan araştırmalar, çoğu durumda failerin ve kurbanların tanıdık olduklarını bildirmiştir. (Konopka vd., 2007; Rydzek, 1984; Wilke-Schalhorst vd., 2019). Örneğin, Wilke-Schalhorst et al. (2019) tarafından yapılan çalışmada, çoğu durumda suçluların ve kurbanların yakın bir sosyal çevrede yaşadıkları ve vakaların %9.23'ünde cinsel ilişkide buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, failerin vakaların %30'unda (15/36) kurbanı öldürmek için kesici bir cisim kullandığını, vakaların %26.82'sinde (13/36) kurbanlarını boğduğunu belirlemişlerdir. (Wilke-Schalhorst vd., 2019).

Petreca et al. (2020), vakaların çoğunda cinayetin ve parçalara ayırma eyleminin iki ayrı eylemi oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, vakaların %31'inin (31/100) ante-mortem işkence ile karakterize olduğunu, nekrofil aktivite ile ise vakaların %14'ünde (14/100) gözlemlendiğini belirlemişlerdir. (Petreca vd., 2020) İki çalışma, suçlu parçalara ayırmanın daha çok organize suç sahneleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. (Beauregard & Martineau, 2017; Petreca vd., 2020; Saville & Rutt, 2007).

Suçun işlendiği yerlere gelince; bulgular, parçalara ayırmanın çoğunlukla failerin veya kurbanların ikametgahında veya ortak bir dairede gerçekleştiğini göstermektedir. (Konopka vd., 2007; Rajs vd., 1998; Wilke-Schalhorst vd., 2019). Konopka vd. (2007), çoğu vakada mutilasyonun kurbanın öldürüldüğü yerde gerçekleştirildiğini tespit etmişlerdir.” (Chopin & Beauregard, 2020)

VAKA ÖRNEKLERİ

Albert Hamilton Fish

Albert Hamilton Fish (19 Mayıs 1870 – 16 Ocak 1936) parafilik: sadomazoşist, pedofilik ve yamyam bir seri katildir. Fish, en az beş cinayetin şüphelisi olmakla birlikte; polis tarafından ilişkilendirildiği üç cinayeti itiraf etmiş ve iki kişiyi bıçakladığını da kabul etmiştir. Grace Budd'ın kaçırılması ve cinayetinden yargılanıp, elektrikli sandalye ile idam edilmiştir.

Fish, kurbanlarını genellikle mental problemler yaşayan 4-10 yaşları arasındaki Afro-Amerikan çocuklardan seçmiş olup; bu çocukların kaybolduklarında kimse tarafından özlenmeyeceklerini düşündüğünü ifade etmiştir. (Albert Fish: Real Life Hannibal Lecter - the Crime Library - Crime Library on truTV.com, n.d.)

Grace Budd vakasında Fish, Budd'ı mekanik asfiksi ile öldürüp mutilasyona maruz bırakmıştır. Fish, Budd'ın vücut parçalarını muhafaza edip, bir süre bu vücut parçalarıyla beslenmiş olup; aynı zamanda Budd'ın ailesine bu hususa ilişkin detaylar içeren bir mektup göndermiştir. Fish, mektubunda diğer kurbanlarından birini de neden hedef aldığından detaylıca bahsetmiş olup, bu sebebi ise parafilik dürtüleri üzerinden açıklamıştır. (Blanco, n.d.)

Albert Fish'in bir diğer kurbanı, 4 yaşındaki Billy Gaffney'dir. Bu vaka özelindeki dikkat çekici husus ise, Fish'in itiraflarında Gaffney'nin ağzını bir kulaktan diğer kulağa olacak şekilde mutilasyona maruz bıraktığından bahsetmesidir. (Albert Fish: Real Life Hannibal Lecter - the Crime Library - Crime Library on truTV.com, n.d.)

Gerek bu iki vakadan, gerekse diğer vakalardan görüldüğü üzere Albert Fish'in modus operandisi mekanik asfiksi ve mutilasyondur. Daha detaylı bir inceleme kapsamında Albert Fish'in parafilik yapısı düşünüldüğünde bu vakaların picquerism ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Albert Fish aynı zamanda kesici ve delici aletleri kendi üzerinde de kullanmış bir seri katildir. Görülmektedir ki, Albert Fish'in picquerism parafilisini yönelttiği özneler yalnızca kurbanları değil, aynı zamanda kendisidir.

Albert Fish'in faili olduğu mutilasyon cinayetlerinin literatürdeki farklı bağlamlar kapsamında kategorizasyonu:

Reichs'in kategorizasyonu kapsamında: Mutilatif davranışlar parafilik dürtülerin hayata geçirilmesi saiki ile tüm bedene yöneltilmiştir. Mutilasyonun, kurbanların vücutlarının bütününe yöneltilmesi suretiyle görülmektedir ki, Fish'in faili olduğu mutilasyon cinayetleri *genelleşmiş* mutilasyondur.

Ziemke'nin kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyon cinayetlerinin motivasyonu cesetlerden kurtulmak, kurbanın kimliğinin tespit edilmesini zorlaştırmak değil; parafilik dürtülerdir. Bu suretle kategorizasyon *ofansif* mutilasyondur.

Salfati ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Mutilatif davranışların motivasyonu, Fish'in parafilik dürtüleridir. Fish, mutilatif davranışlar aracılığı ile parafilik dürtülerini tatmin etmekte olup cinsel doyuma ulaşmaktadır. Krafft-Ebing tarafından yazılan *Psychopathia Sexualis* adlı kitapta yer almakta olduğu gibi, Fish'in faili olduğu mutilasyon cinayetlerinde mutilatif davranışlardan alınan haz, cinsel eylemin yerini almaktadır. Fish, mutilatif davranışları psikolojik bir dışavurum saikiyle gerçekleştirmekte olduğundan, kategorizasyon *ifade edici* mutilasyondur.

Douglas ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Fish, Grace Budd'ın ailesine yazdığı mektupta, Grace Budd henüz hayatta iken yamyamlık üzerine plan yaptığından bahsetmiştir. Bu husus akabinde, aynı mektupta kurbanlarından birini hangi sebepten

hedef aldığını da açıklamıştır. Dolayısıyla, Fish'in planlı hareket ettiği görülmektedir. Bu bağlamda kategorizasyon, *organize* mutilasyondur.

Rajs ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Fish, cinayetlerini parafilik dürtülerini hayata geçirmek amacıyla işlemektedir. Fish'in, kurbanı Bill Gaffney'nin kanını içmesi picquerism varsayımını güçlendirmektedir. Picquerismden de bahisle, Albert Fish'in cinayetlerindeki mutilasyon kategorisi *ofansif* mutilasyon olmakla birlikte; yamyamlık saiki ile kurbanlarının beden parçalarını saklaması, aynı zamanda kurbanlarının beden parçalarını ödül veyahut hatıra olarak gördüğünü, beden parçalarını fetişistik nesnelere olarak değerlendirdiğini düşündürmektedir. Bu husus ise, nekromanik mutilasyona işaret etmektedir. Bu suretle, kategorizasyon *ofansif* ve *nekromanik* mutilasyondur.

Tüm bu motivasyon bağlamları bir arada değerlendirildiğinde Albert Fish; *genelleşmiş, ifade edici, organize, ofansif* ve *nekrofilik mutilasyon* cinayetlerinin failidir.

Black Dahlia

Elizabeth Short'un cinayeti, faili meçhul bir mutilasyon cinayettir.

Short'un bedeni 15 Ocak 1947'de, üç yaşındaki çocuğunu gezdirmeye çıkmış Betty Bersinger tarafından bulunmuştur. (The Black Dahlia: The Unsolved Murder of Elizabeth Short - Crime Library on TruTV.com, n.d.)

Cansız beden bir manken gibi pozlandırılmış olup, alt vücut ve üst vücut birbirinden ayrı şekilde bulunmuştur. Bu husus mutilasyonu ifade etmiş olmakla, aynı zamanda Elizabeth Short'un yüzü, ağızdan kulak çizgisine kadar kesilmiş olup, bu yaralama Glasgow Smile olarak adlandırılmaktadır. Short'un bedeni ayrıca fail tarafından temizlenmiş olup, kanı da vücudundan boşaltılmıştır. (McLellan, 2019, Dunn, 2024)

Glasgow Smile, kurbanın yüzünün ağızdan kulağa kadar kesilerek kurbanda "gülüyormuş" imajı yaratan bir mutilasyon türüdür. Orijini 1920 ve 1930lardır. (McKay, 2012)

Elizabeth Short'un bacakları ve göğsünden parçalar da kesilmiş olmakla, iç organlarından bir kısım vücudundan çıkarılmıştır ve ceset pozlandırılırken alt bedeninin altına yerleştirilmiştir. Bu vaka özelinde hem mutilasyon hem de evisceration (iç organların çıkarılması) görülmektedir. Short'un cansız bedeninin bulunduğu mahalde kan gözlenmemiş olup, bu da failin cinayeti başka bir mahalde işleyip, bedeni daha sonra bulunduğu mahale taşıdığı ve pozlandığı bilgisine ulaştırmaktadır. Otopsi sonucunda, cinsel saldırı olduğu düşünülmeyle beraber sperm örneğine rastlanmamıştır. (The Black Dahlia: The Unsolved Murder of Elizabeth Short - Crime Library on TruTV.com, n.d.)

24 Ocak'ta ABD Posta Servisi çalışanı tarafından şüpheli bir zarf bulunmuştur. Zarfın bir yüzünde, gazete kupürlerindeki kelimelerden kesilip yapıştırılmak suretiyle, "Los Angeles İnceleyicisi ve diğer Los Angeles gazetelerine" yazmakta olup; diğer yüzüne ise "İşte Dahlia'nın eşyaları, takip edilebilecek mektup" yazmaktadır. (The Black Dahlia – Forensic Tales, n.d.)

Elizabeth Short'un kurbanı olduğu faili meçhul mutilasyon cinayetinin literatürdeki farklı bağlamlar kapsamında kategorizasyonu:

Reichs'in kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyon vücudun spesifik bölgelerine yöneltilmiştir. Vücut üst beden ve alt beden ayrılacak şekilde mutilasyona maruz kalmış olup; yüz, göğüs ve bacak özelinde de mutilatif davranışlar görülmüştür. Bu suretle kategorizasyon *lokalize* mutilasyondur.

Ziemke'nin kategorizasyonu kapsamında: Cesedin pozlandırılması, mutilatif davranışların niteliği gereği görülmektedir ki failin motivasyonu cesetten kurtulmak veyahut kurbanın kimliğinin tespit edilmesini zorlaştırmak olmamakla; cinayetin öfke, parafilik dürtüler ve sair gibi motivasyonlarla işlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bu suretle kategorizasyon *ofansif* mutilasyondur.

Salfati ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Cinayetin işleniş biçimi ve bedeninin pozlandırılma şekli ile yüzdeki mutilasyon, cinayetin öfke motivasyonu ile işlendiğini düşündürmektedir. Fail, cinayetten bir süre sonra Short'un kişisel eşyalarını elden çıkarmış olup, buna ilişkin bir mektup yazmıştır. Bu suretle görülmektedir ki failin motivasyonu kişisel eşyalardan avantaj elde etmek değil, psikolojik bir dışavurumdur. Dolayısıyla kategorizasyon *ifade edici* mutilasyondur.

Douglas ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Cesedin bulunuş şekli, özellikle cesedin pozlandırılmış olması ve kanının boşaltılarak cesedin yıkanmış olması, cinayetin organize bir biçimde işlendiğine işaret etmektedir. Kategorizasyon, *organize* mutilasyondur.

Rajs ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Cinayette, failin motivasyonu kurbanın kimliğinin belirlenememesi veyahut cesetten kurtulmak yönünde değildir. Cinsel saldırının var olduğu düşünülmektedir fakat buna ilişkin kesin bir veri elde edilememiştir. Bu da bize mutilasyonun *agresif* veyahut *ofansif* olabileceğini düşündürmektedir. Glasgow Smile üzerine düşünüldüğünde ise mutilasyonun *agresif* mutilasyon olduğu kanısı güçlenmektedir.

Tüm bu motivasyon bağlamları bir arada değerlendirildiğinde Elizabeth Short; *lokalize*, *ifade edici*, *organize*, *agresif* veyahut *ofansif* mutilasyon cinayetinin kurbanıdır.

Edward "Ed" Theodore Gein

Ed Gein, bilinen ve birtakım yasal sınırlamalar dolayısıyla yalnızca birinin faili olarak sorumlu bulunduğu iki cinayetin faili olmasına karşın, seri cinayet faili olduğu düşünülen ve mutilatif davranışlar özelinde incelenmesi gereken önemli faillerden biridir. Ed Gein, 1968'de Bernice Worden cinayetinden yargılanmış ve ömür boyu hapis cezasına çarptırılmış, cezasını ise bir akıl hastanesinde geçirmiştir. (Blanco, n.d.-b)

Bernice Worden'in kaybı üzerine, Ed Gein'in evi incelenmiş olup; Worden'in parçalanmış bedeni bulunmuştur. Ed Gein, Worden'ı silahla öldürmüş olup, mutilasyon post-mortem mutilasyondur. (Blanco, n.d.-b)

Ed Gein'in evinde: dört burun, bir kalp, bütün kemikler ve kemik parçaları, insan derisinden yapılmış dokuz maske, kafatasından yapılmış kaseler, üstü kesilmiş on adet kadın kafası,

insan derisiyle kaplanmış birkaç sandalye, Marg Hogan ve Bernice Worden'ın kafası, bir ayakkabı kutusunda dokuz vulva, yatak direklerinde kafatası, buzdolabında organlar, pencere perdesi ipinde dudaklar, göğüs uçlarından yapılmış bir kemer, insan derisinden yapılmış bir gömlek, insan yüz derisinden yapılmış bir abajur bulunmuştur. (Edward Theodore Gein: The Butcher Of Plainfield, n.d.)

Ed Gein'in itiraflarında karşı cinse ilgi duymadığını, cinsel hazzı mezarları ziyaret ederek aldığını, evinde bulunan beden parçalarının ise yerel mezarlardaki ölü bedenlere ait olduğunu ifade etmiştir. (Bardsley, n.d.)

Ed Gein'in faili olduğu mutilatif davranışların ve cinayetlerin literatürdeki farklı bağlamlar kapsamında kategorizasyonu:

Reichs'in kategorizasyonu kapsamında: Yerel mezarlardan çıkarılan ölü bedenlerin spesifik bölgelerinin bir ödül veyahut hatıra olarak saklanması ve dönüştürülmesi saikiyle mutilasyon tüm vücuda yöneltilmiştir. Cinayetler kapsamında ise bedenin tümü parçalanmamış olup mutilasyon lokalizedir. Dolayısıyla, kategori hem *lokalize* hem de *genelleşmiş* mutilasyondur.

Ziemke'nin kategorizasyonu kapsamında: Mutilatif davranışların amacı kurbanların kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmak değildir. Motivasyon, beden parçalarını dönüştürmek ve onlardan birtakım nesnelere oluşturarak ödül, hatıra ve fetişistik nesnelere yaratmaktır. Dolayısıyla kategorizasyon, *ofansif* mutilasyondur.

Salfati ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Beden parçalarının saklanması ve beden parçalarının dönüştürülerek nesne haline getirilmesi psikolojik bir dışavurum olmakla; kategorizasyon *ifade edici* mutilasyondur.

Douglas ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Gein, yerel mezarlardan çıkardığı ölü bedenlerin annesine benzeyen kadınlar olduğunu ifade etmiştir. Gein, aynı zamanda bu beden parçalarından birçok eşya yapmış olmakla bu eşyaları evinde de kullanmıştır. Bu husus göstermektedir ki, kategorizasyon *organize* mutilasyondur.

Rajs ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Ed Gein; beden parçalarından hatıra, ödül veyahut fetişistik nesnelere üretmek saikiyle yerel mezarlardan ölü bedenleri çalmış olmakla, iki mutilasyon cinayetinin de failidir. Gein'in yerel mezarlardan ölü bedenleri çalarak bedenleri mutilatif davranışlara maruz bırakması parafilik dürtülerinden kaynaklanmakta olup, bu husus *ofansif* mutilasyonu düşündürmektedir. Beden çalma ve Gein'in evinde bulunan beden parçalarından yapılmış eşyalar ise tekrarlanmış mutilatif davranışları ifade etmekte olup, bu kapsamda kategorizasyon *nekromanik* mutilasyondur. Tüm bu motivasyon bağlamları bir arada değerlendirildiğinde Ed Gein; *lokalize* ve *genelleşmiş*, *ifade edici*, *organize*, *ofansif* ve *nekromanik* mutilasyon cinayetleri ve mutilatif davranışların failidir.

Dennis Andrew Nilsen

Dennis Nilsen, 1978 ve 1983 seneleri arasında en az 15 mutilasyon cinayeti işlediği düşünülen bir seri cinayet failidir. Nilsen'in profili standart seri cinayet faili profiline

uymamakla, öldürme güdüsünün grotesk bir sevgi anlayışına dayandığı düşünülmektedir. Nilsen'in cinayet işleme motivasyonu kurbanlarıyla vakit geçirmektir. (Ramsland, n.d.)

Nilsen; ilk cinayetinin motivasyonunun kurbanın, beraber vakit geçirildikten sonra evden ayrılmasına duyduğu korku olduğunu ifade etmiştir. Cinayet akabinde Nilsen, cesedi günlerce evde saklamış ve birtakım günlük rutinlerini (yemek yemek, uyumak ve sair) cesetle gerçekleştirmiştir. Nilsen, cesetle vakit geçirmesini aynı zamanda romantik bir ilişki içinde olma düşüncesine de dayandığını ifade etmiştir. (The British Jeffrey Dahmer: Dennis Andrew NILSEN, n.d.)

Nilsen kurbanlarını mekanik asfiksi ile öldürmüş olup, orduda aldığı eğitimle beraber cesetlerin bulunmasını güçleştirerek cesetleri saklamak ve cesetlerden kurtulmak saikiyle mutilatif davranışlara başvurmuştur. Nilsen, kurbanlarının fotoğraflarını çekmiş olup; kurbanlarını nekrofilik davranışlarına maruz bırakmıştır. (Ramsland, n.d.)

Nilsen, aynı apartmanın üst katlarına taşınmadan önce beden parçalarını apartmanın bahçesine gömmüş; taşındıktan sonra ise organları bavulda saklayarak, kalan vücut parçalarını ise parkelerin altına gömmüştür. Nilsen, aynı zamanda cesetlerden kurtulmak amacıyla birtakım beden parçalarının üzerine sifon çekmiş olup, giderin tıkanmasına sebep olmuştur. Nilsen'dan şüphelenilmesi ve cinayetlerin ortaya çıkması da bu şekilde olmuştur. (The British Jeffrey Dahmer: Dennis Andrew NILSEN, n.d.)

Dennis Nilsen'in nekrofilik olup olmadığı tartışmalı bir husustur. Nilsen ile çalışan adli psikolog, Nilsen'in güç kontrolü sağlamak ve pasif partnerler yaratmak için cinayet işlediğini düşündüğünü ifade etmiş olup, cinayetlerin parafilik olduğunu iddia etmiştir. (Greep, 2020)

Dennis Nilsen'in faili olduğu mutilasyon cinayetlerinin literatürdeki farklı bağlamlar kapsamında kategorizasyonu:

Reichs'in kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyon, cesetleri saklamak ve cesetlerden kurtulmak saikiyle gerçekleştirilmiş olup, tüm vücuda yöneltilmiştir. Bu suretle, kategorizasyon *genelleşmiş* mutilasyondur.

Ziemke'nin kategorizasyonu kapsamında: Mutilatif davranışların amacı kurbanların kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmak, cesetlerden kurtulmak ve beden parçalarını saklamaktır. Dolayısıyla kategorizasyon, *defansif* mutilasyondur.

Salfati ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyonun motivasyonu kurbanlardan avantaj elde etmek değildir. Görülmektedir ki Nilsen, cesetlerle vakit geçirmekte ve cesetlerle olan bağı romantik ilişkilene içerisinde değerlendirmektedir. Kategorizasyon, *ifade edici* mutilasyondur.

Douglas ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Nilsen, cesetleri saklamak ve cesetlerden kurtulmak saikiyle mutilatif davranışlara başvurmuş olup; beden parçalarını bahçesine gömmüş, üzerine sifon çekmiş ve parke altına gömmüştür. Bu husus, Nilsen'in organize hareket ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla kategorizasyon, *organize* mutilasyondur.

Rajs ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Nilsen'in mutilatif davranışlarının motivasyonu cesetlerden kurtulmak ve cesetlerin bulunmasını zorlaştırmaktır. Bu husus, *defansif* mutilasyonu düşündürmekle birlikte; Nilsen ile çalışan adli psikolog, cinayet motivasyonunun parafilik dürtüler olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Nilsen'in cinayet motivasyonunun "yalnızlık" veyahut "parafilik dürtüler" olduğu tartışmalıdır. Parafilik dürtülerin cinayet motivasyonu olarak kabul edildiği durumda kategorizasyonun, *ofansif* mutilasyon olabileceği de görülmektedir.

Tüm bu motivasyon bağlamları bir arada değerlendirildiğinde Dennis Nilsen; *genelleşmiş, ifade edici, organize, defansif* mutilasyon cinayetleri failidir. Nilsen'in işlediği seri cinayetlerin *ofansif* mutilasyon cinayetleri olma ihtimali de bulunmaktadır.

Jeffrey Dahmer

Jeffrey Dahmer 17 kurbanı olan Dahmer, parafilik bir seri cinayet failidir.

Dahmer'in dairesinde; kafatasları, formaldehit içinde veya buzdolabında korunmuş vücut parçaları, kurbanların çeşitli aşamalarda mutilasyona uğramış bedenlerinin pozlandırılarak çekilen fotoğraflarından özenle düzenlenmiş bir albüm bulunmuştur. Dahmer, kafatasları ve fotoğrafların önünde mastürbasyon yapmış olup; kurbanlarından birinin başını Ambrosia Chocolate'daki dolabında saklamıştır. Aynı zamanda Dahmer, kendisine doğaüstü güçler kanalize edeceğini iddia ettiği, kafatasları ve iskeletlerden oluşan, bir tapınak inşa etmeyi planlamıştır. (Schwartz, 1992 akt. Strubel, 2007)

Tapınak yapma motivasyonunun cinsel olduğu düşünülmekte olup; Nichols'a (2006) göre bu tapınak, Dahmer'in kurbanlarıyla bağlantısını sürdürmesine ve birlikte geçirdikleri zamanı hatırlamasına yardımcı olabilecekti. (Strubel, 2007)

Dahmer, verdiği ifadede, ikinci cinayetindeki mutilatif davranışlarının esasında kurbanın kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmak olduğunu belirtirken, beden parçalama sırasında bundan cinsel doyum da aldığını belirtmiştir. (Blanco, n.d.-c)

Dahmer, bu kurbanın kafatasını da fetişistik fantezilerini gerçekleştirmek ve bir "anı" olarak saklamıştır. Cinayetlerinin sebebi olarak kurbanlarının onu terk etmesinden onları ölü şekilde yanında tutmayı tercih ettiğini belirtmiş olup, psikiyatrlar Dahmer'in Cluster B kişilik bozukluklarından biri olan ve temelinde terk edilme korkusu yatan Borderline Kişilik Bozukluğu'na sahip olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. (Schwartz, 1992; Strubel, 2007)

Jeffrey Dahmer'in psikiyatristi Dr. Park Dietz, Dahmer'in Splanchnophilia olarak bilinen nadir bir parafiliye sahip olduğunu belirtmiştir. Bu, bir kişinin iç organların dokusu ve görünümünün cinsel olarak uyarıcı bulunmasını anlamına gelmekte olup, splanchnophiller organların yırtılmasından da cinsel haz alabilmektedir. (COURT TV, 2022)

Dahmer aynı zamanda nekrosadistik olup, yamyamlıktan nekrofiliye kurbanlarını birçok parafilik davranışa maruz bırakmıştır.

Dahmer'in parafilik davranışları yalnızca picquerism ve nekrosadizmle sınırlı kalmamaktadır. Pygmalionism, Dahmer'in sahip olduğu diğer bir parafilik türü olup, cansız

mankenlere duyulan cinsel arzuyu ifade etmektedir. Dahmer aynı zamanda, pedofilinin bir kategorisi olan, hebefildir. (Jeffrey Dahmer (B. 1960; D. 1994), 2014)

Mahkeme tarafından görevlendirilen psikiyatr Dr. Palermo, Dahmer'e seksüel sadizm komorbid nekrofil tanısı koymuştur. (M. Bardsley, n.d.)

Dahmer, aynı zamanda kurbanlarından birinin kafatasını delerek beynine asit enjekte etmiş olup, kurbanlarını zombi-vari bir durumda tutmak istemiştir. Bu husus da sadistik yönünü ortaya koymaktadır. (M. Bardsley, n.d.)

Jeffrey Dahmer'in faili olduğu mutilasyon cinayetlerinin literatürdeki farklı bağlamlar kapsamında kategorizasyonu:

Reichs'in kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyon motivasyonu parafilik dürtüler olup, mutilasyon tüm vücuda yöneltilmiştir. Kategorizasyon, *genelleşmiş* mutilasyondur.

Ziemke'nin kategorizasyonu kapsamında: Mutilatif davranışların amacı kurbanların kimliğinin belirlenmesini zorlaştırmak değildir. Motivasyon, beden parçalarını ödül, hatıra ve fetişistik nesnelere olarak saklamak ile birlikte parafilik dürtülerdir. Dolayısıyla kategorizasyon, *ofansif* mutilasyondur.

Salfati ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Beden parçalarının saklanması ve beden parçalarının dönüştürülerek nesne haline getirilmesi psikolojik bir dışavurum olmakla; kategorizasyon *ifade edici* mutilasyondur.

Douglas ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Dahmer, kurbanlarını nekrosadistik davranışlara maruz bırakmıştır. Görülmektedir ki, kurbanların pozlandırılması, yamyamlık, kurbanlardan birini zombivari bir durumda tutmak istemek saikiyle başarısız "lobotomi" girişimi Dahmer'in organize davrandığını göstermektedir. Kategorizasyon, *organize* mutilasyondur.

Rajs ve arkadaşlarının kategorizasyonu kapsamında: Mutilasyon motivasyonu, kurbanların beden parçalarından anılar saklamak ve kurbanları pozlandırarak fotoğraflar çekmekle birlikte parafilik dürtülerdir. Dahmer, mutilasyon esnasında cinsel haz aldığını belirtmiştir. Bu husus picquerism ve splachnophilia ile açıklanmaktadır. Bu doğrultuda kategorizasyon, *ofansif* mutilasyondur. Dahmer, aynı zamanda tekrarlayan bir şekilde kurbanlarının beden parçalarını ödül, hatıra ve fetişistik nesnelere olarak saklamış olup, bu kapsamda ise kategorizasyon *nekromanik* mutilasyondur.

Tüm bu motivasyon bağlamları bir arada değerlendirildiğinde Jeffrey Dahmer; *genelleşmiş*, *ifade edici*, *organize*, *ofansif* ve *nekromanik* mutilasyon cinayetleri failidir.

SONUÇ

Mutilatif davranışların adli bilimler perspektifinden kategorizasyonun yapılması; fail profillerinin çıkarılması ile gelecekteki vakaların önlenmesi ve anlaşılması hususunda katkı sağlamakta olup, aynı zamanda mutilatif davranışlara ilişkin akademik çalışmaların ilerlemesine de katkıda bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında, farklı parametrelere bağlı kategorizasyon biçimleri incelenmiş olup, vakalardaki mutilatif davranışlar kategorize edilmiştir.

Mutilasyon ve beden parçalama cinayetlerinin kategorizasyonlar kapsamında incelenmesi, gelecekte yapılacak olan kriminolojik çalışmaların da çeşitlendirilmesini sağlamak noktasında da önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

- Adams, B. J., Rainwater, C. W., Yim, A., & Alesbury, H. S. (2019). A retrospective study of intentional body dismemberment in New York City: 1996–2017. *Journal of Forensic Sciences*, 64(4), 1012–1016. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14012>
- Albert Fish: real life Hannibal Lecter - The Crime Library - Crime Library on truTV.com. (n.d.).
https://web.archive.org/web/20081024122004/http://www.trutv.com/library/crime/serial_killers/notorious/fish/20.html
- Bardsley, M. (n.d.). Jeffrey Dahmer — A victim Almost Escapes — Crime Library. https://www.crimelibrary.org/serial_killers/notorious/dahmer/index.html
- Bardsley, R. B. a. M. (n.d.). Eddie Gein — Buffalo Bill and Psycho — Crime Library. https://www.crimelibrary.org/serial_killers/notorious/gein/bill_1.html/
- Black, S., Ruty, G., Hainsworth, S. V., & Thomson, G. (2017). Criminal Dismemberment : Forensic and Investigative analysis. In Discovery Research Portal (University of Dundee). https://discovery.dundee.ac.uk/ws/files/30371985/K23112_C009.pdf
- Blanco, J. I. (n.d.-a). Albert Fish | Murderpedia, the encyclopedia of murderers. <https://murderpedia.org/male.F/f/fish-albert.htm>
- Blanco, J. I. (n.d.-b). Edward Gein | Murderpedia, the encyclopedia of murderers. <https://murderpedia.org/male.G/g/gein-edward.htm>
- Blanco, J. I. (n.d.-c). Jeffrey Dahmer | Murderpedia, the encyclopedia of murderers. <https://murderpedia.org/male.D/d/dahmer-jeffrey.htm>
- Chopin, J., & Beauregard, E. (2020). Body dismemberment in sexual homicide cases: lust murder or rational decision? *Psychology, Crime & Law/Psychology, Crime and Law*, 27(9), 869–889. <https://doi.org/10.1080/1068316x.2020.1863403>
- COURT TV. (2022, October 22). WI v. Jeffrey Dahmer (1992): Dr. Park Dietz [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=fbX-R0LMQsk>
- De Matteis, M., Giorgetti, A., Viel, G., Giraudo, C., Terranova, C., Lupi, A., Fais, P., Puggioni, A., Cecchetto, G., & Montisci, M. (2020). Homicide and concealment of the corpse. Autopsy case series and review of the literature. *International Journal of Legal Medicine*, 135(1), 193–205. <https://doi.org/10.1007/s00414-020-02313-0>
- Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., & Ressler, R. K. (2013). *Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crime*. John Wiley & Sons.
- Dunn, M. (2024, April 3). The dark and bloody history of the Glasgow Smile. All That's Interesting. <https://allthatsinteresting.com/glasgow->

Porta, D., Amadasi, A., Cappella, A., Mazzarelli, D., Magli, F., Gibelli, D., Rizzi, A., Picozzi, M., Gentilomo, A., & Cattaneo, C. (2016). Dismemberment and disarticulation: A forensic anthropological approach. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 38, 50–57. <https://doi.org/10.1016/j.jflm.2015.11.016>

Rajs, J., Lundström, M., Broberg, M., Lidberg, L., & Lindquist, O. (1998). Criminal Mutilation of the Human Body in Sweden—A Thirty-Year Medico-Legal and Forensic Psychiatric Study. *Journal of Forensic Sciences*, 43(3), 16183J. <https://doi.org/10.1520/jfs16183j>

Ramsland, K. (n.d.). CrimeLibrary.com/Serial Killers/Sexual Predators/Dennis Nilsen — The Dangerous Stranger — Crime Library. https://www.crimelibrary.org/serial_killers/predators/nilsen/stranger_1.html

Reichs, K. J. (1998). Forensic osteology : advances in the identification of human remains. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA01342568>

Salfati, C. G., & Bateman, A. L. (2005). Serial homicide: an investigation of behavioural consistency. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2(2), 121–144. <https://doi.org/10.1002/jip.27>

Stone, M. H., & Brucato, G. (2019). *The New Evil: Understanding the Emergence of Modern Violent Crime* [Amherst, New York]. Prometheus Books.

Strubel, A. (2007). Jeffrey Dahmer: His Complicated, Comorbid Psychopathologies and Treatment Implications [Dataset]. In *PsycEXTRA Dataset*. <https://doi.org/10.1037/e741552011-002>

The Black Dahlia – Forensic Tales. (n.d.). <https://forensictales.com/the-black-dahlia/>

The Black Dahlia: The Unsolved Murder of Elizabeth Short - Crime Library on TruTV.com. (n.d.). https://web.archive.org/web/20080601035712/http://www.trutv.com/library/crime/notorious_murders/famous/dahlia/2.html

The British Jeffrey Dahmer: Dennis Andrew NILSEN. (n.d.). SERIAL KILLER CALENDAR - SERIAL KILLER TRADING CARDS- SERIAL KILLER MAGAZINE - SERIAL KILLER DVDS - Murderabilia, Serial Killer Calendar Nicolas Claux James Gilks. <https://www.serialkillercalendar.com/Dennis%20Andrew%20NILSEN.php>

23-2020-2024 YILLARI ARASINDA YARGITAY TARAFINDAN KARARA BAĞLANAN “TIBBİ UYGULAMA HATASI” KONULU CEZA DAVALARINDA “MAHKUMİYET” ve “BERAAT” KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Nursima ORTAKÇI, Avukat & Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Adli Bilimler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-8677-3829, nursima-ortakci@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Hekimlerin kendilerinden beklenen özeni eksik göstermeleri durumunda “*hekimlerin sorumluluğu*” gündeme gelir. Dünya Tabipler Birliği’nin 1992 yılında kabul edilen bildirgesine göre; Tıbbi Uygulama Hatası “*hekimin tedavi sırasında standart uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan zarar*” şeklinde tanımlanmıştır. **Amaç:** Söz konusu çalışma ile Yargıtay tarafından karara bağlanan “*tıbbi uygulama hatası*” konulu ceza davalarındaki mahkumiyet ve beraat kararlarını esas alan olgulara yer verilmiş olup, ülkemizde sağlık çalışanları hakkında özel yaptırım gerektiren bir malpraktis kanununun henüz bulunmayışı hususuna dikkat çekerek farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. **Gereç & Yöntem ve Bulgular:** Araştırma gerçekleştirilirken 01.01.2020 – 01.01.2024 tarihleri arasında karara bağlanan “*Lexpera*” içtihat sayfasında yer alan “*Tıbbi Uygulama Hatası*”, “*Malpraktis*”, “*Doktor Hatası*” ve “*Hekim Hatası*” anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılan Yargıtay Kararları incelenmiştir. Söz konusu kararlar değerlendirilirken; olayın hangi tıbbi alanda gerçekleştiği, adli rapor alınıp alınmadığı, alındıysa sonucunun ne yönde olduğu hususları incelenmiştir. Kanunlar ve Yargıtay kararlarına dayalı bir araştırma söz konusu olduğundan makro analiz düzeyi benimsenmiş ve analiz ünitesi “*01.01.2020 – 01.01.2024 tarihleri arasında Yargıtay tarafından karara bağlanan tıbbi uygulama hatası konulu ceza davaları*” şeklinde belirlenmiştir. Elde edilen bulgularda, tıbbi uygulama hataları olgularının, yargıda doğru değerlendirilebilmesi için doğru tıbbi bilirkişilik uygulamalarının sağlanması ve adli tıp raporlarının önemi hususuna dikkat çekilmiştir. **Sonuç:** Tıbbi uygulama hatası iddiasına dayanarak açılan davalar hem adalet sistemi üzerinde ciddi bir yük oluşturmakta hem de sağlık hizmetlerinin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Söz konusu çalışma kapsamında incelenen kararlar, tıbbi uygulama hatasına ilişkin davalarda karar mercilerinin alanında uzman kişilerden oluşması, mevcut hukuki düzenlemelerde değişiklikler yapılması ve doğru tıbbi bilirkişilik uygulamalarının sağlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tıbbi Uygulama Hatası, Malpraktis, Komplikasyon, Adli Bilirkişilik,

EVALUATION OF "CONVICTION" AND "ACQUITTAL" DECISIONS IN PENAL CASES CONCERNING "MALPRACTICE" ADJUDICATED BY THE COURT OF CASSATION BETWEEN 2020-2024

ABSTRACT

When physicians fail to demonstrate the expected diligence, the "responsibility of physicians" comes into question. According to the declaration adopted by the World Medical Association in 1992; Medical Malpractice is defined as "the damage caused by the physician's failure to perform the standard practice, lack of skill, or failure to provide treatment to the patient" during treatment. **Objective:** With this study, cases of conviction and acquittal in penal cases concerning "medical malpractice" adjudicated by the Court of Cassation are presented, aiming to raise awareness about the absence of a malpractice law specifically requiring sanctions for healthcare professionals in our country. **Material & Method and Findings:** During the research, Court of Cassation Decisions accessed using the keywords "Medical Malpractice," "Malpractice," "Doctor Error," and "Physician Error" on the "Lexpera" precedent page between 01.01.2020 – 01.01.2024 were examined. While evaluating these decisions, aspects such as the medical field where the incident occurred, whether forensic reports were obtained, and if so, the outcome were examined. Since the research is based on laws and Court of Cassation decisions, a macro-level analysis was adopted, and the analysis unit was determined as "penal cases concerning medical malpractice adjudicated by the Court of Cassation between 01.01.2020 – 01.01.2024." The findings highlighted the importance of ensuring correct medical expertise practices and the significance of forensic medical reports for the accurate evaluation of medical malpractice cases in the judiciary. **Conclusion:** Lawsuits filed based on allegations of medical malpractice both impose a serious burden on the justice system and adversely affect the implementation of healthcare services. The decisions examined within the scope of this study have revealed the necessity of decision-makers in medical malpractice cases to consist of experts in the field, amendments to existing legal regulations, and ensuring correct medical expertise practices.

Keywords: Medical Malpractice, Malpractice, Complication, Forensic Expertise.

1.GİRİŞ

Hekimlerin yaptıkları iş, insanların temel haklarından birisi olan “yaşama hakkı” ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle hekimler, tıbbi uygulamalarda kendilerinden beklenen özeni en yüksek şekilde göstermek zorundadırlar. Zira hekimlerin kendilerinden beklenen özeni eksik göstermeleri durumunda “*hekimlerin sorumluluğu*” gündeme gelir. Dünya Tabipler Birliği'nin 1992 yılında yapılan 44. Genel Kurulunda kabul edilen bildirgesine göre; Tıbbi Uygulama Hatası (Malpraktis) “*hekimin tedavi sırasında standart uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan zarar*” şeklinde tanımlanmıştır⁴.

Johns Hopkins Üniversitesi öğrencileri tarafından yapılan bir araştırmada yaklaşık 800.000 Amerikalının her yıl yanlış tıbbi teşhis nedeniyle kalıcı sakatlık yaşadığı veya hayatını kaybettiği tespit edilmiştir⁵. Bu bağlamda geçmiş yıllara kıyasla tıbbi uygulama hatası iddiasıyla açılan davalar tüm dünyada ve ülkemizde önemli düzeyde artış göstermektedir. Açılan davalar neticesinde de sağlık çalışanları hukuki, adli ve idari yaptırımlarla karşılaşabilmektedir.

Elbette her uygulamada ve eylemde olduğu gibi tıbbi uygulamalarda da birtakım riskler bulunabilmektedir. Hukukta “*izin verilen risk*” olarak ifade edilen komplikasyon kavramı, kesin ortaya çıkacağı veya çıkma ihtimali bulunduğu bilinen yani öngörülen riskleri ifade eder. Hekim, hastanın bilgisi dahilinde olması durumunda bu zararların ortaya çıkmasından sorumlu tutulamaz. Bu nedenle tıbbi uygulama hatasının mevcut olduğunun iddia edildiği bir olguda tespit edilmesi gereken ilk husus ortaya çıkan zararın gerçekten hata mı yoksa komplikasyona bağlı beklenebilir ama önlenemeyen bir hata mı olduğudur⁶. Hatalı tıbbi uygulama sonucu hastanın zarar gördüğü olgular, hukuk sistemimiz tarafından güvence altına alınmıştır. Bu noktada hekimler ya da sağlık çalışanları hatalı tıbbi uygulamaları sonucunda ortaya çıkan maddi ve manevi zararların tazmini için açılan tazminat davaları ile eylemin Türk Ceza Kanunu kapsamında suç kabul edildiği durumlarda açılan ceza davaları ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

Türkiye’de sağlık çalışanlarının tıbbi uygulamalar sırasında neden oldukları yaralanma ve ölüme sebebiyet vermeleri durumlarında sağlık çalışanları hakkında özel yaptırım gerektiren bir malpraktis kanunu henüz bulunmamaktadır. Bu nedenle Türk Ceza Kanunu kapsamında, tıbbi uygulama hataları ağırlıklı olarak “*taksir*” kapsamında değerlendirilmektedir. Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla bir davranışın kanunda belirtilen neticesinin öngörülmeyerek gerçekleşmesini ifade eden taksir kavramı, TCK md.85 ve 89’da düzenlenen “*taksirle öldürme*” ve “*taksirler yaralama*” suçları kapsamında düzenlenmiştir.

---

⁴ POWERS Micheal, HARRIS Nigel, Lockard-Mirams A. Eds. Clinical Negligence, Third ed. Butterworths Law, London, 2000.

⁵ NEWMAN-Toker DE, Nassery N, Schaffer AC, et al Burden of serious harms from diagnostic error in the USABMJ Quality & Safety Published, 2023

⁶ POLAT, Oğuz, “Tıbbi Uygulama Hataları: Klinik-Sosyal-Hukuksal-Etik Boyutları”, II. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.

Tüm dünyada etik, hukuki, tıbbi, eğitimsel ve yönetsel yönleriyle tartışılan ve çok kapsamlı bir konu olan tıbbi uygulama hataları konusuna ilişkin olarak, söz konusu çalışma kapsamında, 01.01.2020 – 01.01.2024 tarihleri arasında Yargıtay tarafından karara bağlanan “*tıbbi uygulama hatası*” konulu ceza davalarındaki mahkumiyet ve beraat kararlarını esas alan olgulara yer verilmiş olup, ülkemizde sağlık çalışanları hakkında özel yaptırım gerektiren bir malpraktis kanununun henüz bulunmayışı hususuna dikkat çekerek farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kökenini Latince “*Mala = Kötü*” ve “*Praxis = Uygulama*” kelimelerinden alan⁷ malpraktis, “*profesyonel bir mesleği sürdüren kişi tarafından bir bakım standardının veya bir davranış standardının ihmali, suistimali ya da özen, eğitim, tecrübe, iyi yorum ve ehliyet eksikliğinden kaynaklanan standartları karşılamadaki başarısızlığı sonucu ortaya çıkan hata ile ilişkili olarak bir hizmet alanın yaralanmasının, zarar görmesinin veya ölümünün meydana geldiği durum*” olarak tanımlanmaktadır⁸.

Dünya Tabipler Birliği’nin 1992 yılında yayınladığı bildirmede benimsediği tanıma göre, tıbbi uygulama hatası kavramı; “*Hekimin tedavi sırasında standart uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan zarar*” şeklinde tanımlanmıştır.

Türk Tabipler Birliği tarafından 2010 yılında yayınlanan Tıbbi Uygulama Hataları Bildirgesi’nde ise tıbbi uygulama hatası kavramı “*Tıbbi uygulamadaki bilgi-beceri eksikliği ya da ihmal sonucu hizmet sunulan kişi sağlığında zarar*” olarak belirtilmiştir.

Söz konusu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, sağlık çalışanlarının; sağlık hizmeti üretirken yürürlükteki yasal düzenlemelere uyma, sağlık hizmeti üretirken meslek etiği değerlerine ve kurallarına uyma ve sağlık hizmeti üretirken tıp alanının güncel bilimsel kurallarına uyma sorumluluğu bulunmaktadır. Yapması gerekeni yapmama, ihmal ya da gecikme gösterme, özen ve dikkat göstermeme, tanı ve tedavi hataları, yetkisiz uygulamalar kusuru göstermekte ve bu kusur sonucunda hastada zarar oluşursa tıbbi uygulama hatalarından söz edilmekte ve sağlık çalışanı sorumlu tutulabilmektedir⁹.

Bu noktada tıbbi uygulama hatalarında kriter olarak ele alınması gereken faktörlerden birisi **risk** kavramıdır. İnsan eylemi doğası gereği risk teşkil ettiğinden; sıfır risk ancak eylemsizlikle mümkün olabilir. Bu yüzden tıbbi uygulamalarda da hekimlik mesleğinde de rasyonel bir risk-yarar analizi gereklidir. Günümüz hukuk anlayışında yer alan “*izin verilen risk*” kavramının tıbbi karşılığı “*komplikasyon*”dur. Bu bağlamda komplikasyon kavramı, kesin ortaya çıkacağı veya çıkma ihtimali bulunduğu bilinen yani öngörülebilir riskleri ifade eder. Hekim, hastanın bilgisi dahilinde olması durumunda bu zararların ortaya

⁷ KOCATÜRK Utkan. Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü. Dördüncü Basım, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1989: 170.

⁸ AŞIRDİZER, Mahmut, Tıbbi Malpraktis İddialarında Çözüm Önerileri, Adli Tıp Bülteni 2022;27(3): 288,294

⁹ AKTÜRK, Gökhan, / Özese, Toygün, Anıl, “2021 Yılında Yargıtay Tarafından Karara Bağlanan Hatalı Tıbbi Uygulama İddiası Olgularının Değerlendirilmesi”, Adli Tıp Dergisi, J For Med 2023;37(1):19-25.

çıkmasından sorumlu tutulamaz. Bu noktada tıbbi uygulama hatasının mevcut olduğunun iddia edildiği bir olguda tespit edilmesi gereken ilk husus ortaya çıkan zararın gerçekten hata mı yoksa komplikasyona bağlı beklenebilir ama önlenemeyen bir hata mı olduğudur¹⁰.

Hastada bir zarar ortaya çıktığında, bu zararın tıbbi uygulamadan kaynaklanıp kaynaklanmadığını, uygulamanın kusurlu olup olmadığını belirleme görevi tıbbi bilirkişilerindir. Tıbbi bilirkişi ortaya çıkan zararı; uygulamayı yapanın eğitim düzeyini göz önünde bulundurarak, aynı ortam koşullarında, aynı yetkinlik düzeyinde bir hekimin göstermesi gereken özeni gösterip göstermediğine bakarak değerlendirir¹¹.

Tıbbi uygulama hataları çok farklı şekillerde görülebilmektedir. Ancak başlıca hata tipleri olarak şunlar sıralanmıştır¹²;

- İletişim Eksiklikleri
- Kayıt Hataları
- Yetki Sınırlarının Aşılması ve Konsültasyonda Hatalar
- Aydınlatma ve Onamda Hatalar
- Tanı Hataları
- Hatalı Karar
- Girişim Hataları ve Teknik Hatalar
- Terk Etme ve Özen Eksikliği

Tıbbi uygulama hatasının mevcut olduğunun iddia edildiği bir olguda bilirkişi öncelikle bakım standardından herhangi bir sapma olup olmadığını araştırır. Standarttan sapma söz konusu ise bu sapmanın zararlı ilişkisi araştırılır ve oluşan zarar ile ihmal ilişkisi değerlendirilir. Oluşan zararın tıbbi uygulama hatası sonucu mu yoksa komplikasyon sonucu mu oluştuğu tespit edildikten sonra komplikasyon olarak değerlendirilen olgularda, komplikasyonun zamanında tanısı konularak doğru tedavi yaklaşımının uygulanıp uygulanmadığı belirlenir. Tüm bu hususların yargıda doğru değerlendirilebilmesi ancak sağlıklı tıbbi bilirkişilik uygulamaları ile mümkün olduğu unutulmamalıdır¹³.

Kavramsal çerçeve konusunda değinilmesi gereken bir diğer önemli kavram: “*Risk Analizidir*”.

1990'lara kadar, hiçbir hastane ya da sağlık personeli, kurum ve hastaların aldığı riskleri tanımlayacak, yönetecek ve minimize edecek bir risk yönetimi programı veya sistemine sahip değildi. Risk yönetiminin öncelikli amaç olmamasının nedeni tıbbi ihmallerin yol

---

¹⁰ PAKIŞ, Işıl. “Ölüm ya da Doğumla Sonuçlanan Tıbbi Uygulama Hatalarına Yaklaşımında Adli Otopsinin Rolü”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.

¹¹ POLAT, Oğuz, / PAKIŞ, Işıl, “Tıbbi Uygulama Hatalarında Hekim Sorumluluğu”., Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Sayı:3 syf.119-125, 2011

¹² POLAT, Oğuz, “Tıbbi Uygulama Hataları: Klinik-Sosyal-Hukuksal-Etik Boyutları”, II. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.

¹³ POLAT, Oğuz, / PAKIŞ, Işıl, “Tıbbi Uygulama Hatalarında Hekim Sorumluluğu”., Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Sayı:3 syf.119-125, 2011

açtığı maliyetlerin düşük olmasıydı. Ancak mahkemeye başvurular daha sık ve daha maliyetli olmaya başlayınca, risk yönetimi önem kazanmaya başlamıştır¹⁴.

Risk yönetimi aslında bugün de oluşan durumdan çok gelecekte olabilecek potansiyel riskleri bugünden görerek önlem almayı hedeflemektedir. Risk yönetiminde öncelikle hatalı bir tıbbi uygulama yapıldığında bunun önlenmesi ve tekrar etmemesi sağlanmalıdır. Risk yönetiminin en büyük avantajlarından birisi gelecekte oluşabilecek potansiyel sorunlara, tehdit ve tehlikelere işaret edebiliyor oluşudur. Risk yönetimi sağlık sektöründe de diğer sektörlerde olduğu gibi belirli bir zaman aralığında, hedeflenen bir sonuca ulaşamama, kayba ya da zarara uğrama olasılığının temel alınarak çalışılmasıdır.

Risk yönetimi ile hedeflenen hatalı tıbbi uygulamada hasta ve hekim açısından zararın en aza indirilmesinin sağlanacağı bir programın oluşturularak uygulanması ideal çözüm yöntemini oluşturmaktadır.

Risk yönetimi yapılan bir kuruluşta, öncelikle işletmelerin işlevleri sırasında ortaya çıkabilecek risklerin, önceden dikkatli bir biçimde ve ayrıntıları ile tanımlanıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Daha sonrasında bu riskleri minimize edecek şekilde veya tam olarak ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır.

Risk yönetimi yapılırken sırayla şu aşamalardan geçilmektedir¹⁵:

1. Öncelikle risklerin belirlenerek listelenmesi,
2. Bu risklerin analizinin yapılarak değerlendirilmeleri,
3. Risk kontrolü çalışmasının yapılması,
4. Belirlenen risklerin önlenmesi çalışmalarının fizibilite ve finansmanı çalışmalarının yapılması,
5. Seçilen risk yönetimi tekniklerinin uygulanması,
6. Bu yöntemin uygulanışı sırasında kontrol ve denetimlerin yapılması,
7. Geri-dönüş (feed-back) ve iyileştirme

Tıbbi uygulama hatalarının ilk olarak gündeme geldiği Amerika Birleşik Devletleri'nde, özellikle sigorta primlerinin aşırı artması ve doktordan alınan ağır tazminatların doktorluğun cazip bir meslek dalı olmaktan çıkarması nedenleriyle tıp fakültesi mezunları riski yüksek ihtisas dallarını seçmekten kaçınmaktadır.

Bu durumun, tıbbi uygulama sonucu oluşabilecek riskleri minimize edecek çalışmaların yapılması ve risk analizi çalışmalarının arttırılması gerektiğine dair önemli bir boyut olduğunu belirtmek gerekir.

3.HUKUKİ BOYUT

Malpraktis kavramı ulusal ve uluslararası mevzuatta tanımlanmaya çalışılmıştır. Uluslararası alanda en önemli düzenleme Anayasamızın 90. Maddesinin 5. fıkrası gereği iç hukukumuzun parçası olan **Avrupa Biyotıp Sözleşmesi**'dir. Sözleşmenin 4.

¹⁴ POLAT, Oğuz, "Adli Tıpta Bilirkişilik", Seçkin Yayıncılık, 2020, II. Baskı, syf.28

¹⁵ POLAT, Oğuz, "Tıbbi Uygulama Hataları", III. Baskı Seçkin Yayıncılık, 2019.

maddesinde malpraktis kavramı ile ilgili olarak *“Araştırma dâhil, sağlık alanında her müdahalenin, ilgili meslekî yükümlülükler ve standartlara uygun olarak yapılması gerekir.”* şeklinde düzenleme mevcuttur.

Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 11.maddesinde ise malpraktis *“Tababetin ilkelerine ve tababet ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı veya aldatıcı mahiyette teşhis ve tedavi yapılamaz.”* şeklinde ifade edilmiştir.

Türk Tabipler Birliği Hekimlik Mesleği Etik Kurallarının 5.maddesinde hekimlerin görevlerini ve yükümlülükleri açıklanmış, 13.maddesinde ise malpraktis kavramı tanımlanmıştır. Söz konusu maddede malpraktis; *“bilgisizlik, deneyimsizlik ya da ilgisizlik nedeniyle bir hastanın zarar görmesi ve hekimliğin kötü uygulaması”* şeklinde tanımlanmıştır.

Tıbbi Hizmetlerin Kötü Uygulanmasından Doğan Sorumluluk Kanunu Tasarısı'nın 3.maddesinde ise *“Tanımlar”* başlığı altında Tıbbi Kötü Uygulama kavramına yer verilmiş olup maddede malpraktis *“Sağlık personelinin, kasıt veya kusur veya ihmal ile standart uygulamayı yapmaması, bilgi veya beceri eksikliği ile yanlış veya eksik teşhiste bulunması veya yanlış tedavi uygulaması veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan ve zarar meydana getiren fiil ve durum”* olarak tanımlanmıştır.

Özel hukukta sorumluluk kavramı bir kimsenin hukuka aykırı bir fiille başkasına vermiş olduğu zararı tazmin etmekle yükümlü olması anlamına gelmektedir. Sağlık çalışanlarının sorumluluğu kavramı ise, sağlık çalışanlarının tıbbi uygulamaları yaparken hastaya vermiş olduğu zarara karşı hukuken sorumlu olmasını ifade eder.

Hatalı tıbbi uygulama sonucunda sağlık personelleri iki tür dava şekliyle karşı karşıya kalabilmektedir. Bunlar, ortaya çıkan maddi ve manevi zararların tazmini için açılan tazminat davaları ve eylemin Türk Ceza Kanunu anlamının da suç kabul edildiği durumlarda açılan ceza davalarıdır. Türk Ceza Kanunu kapsamında tıbbi uygulama hatalarının ağırlıklı olarak *“taksir”* kapsamında değerlendirildiği gözlemlenmektedir.

TCK'nın 22.maddesinin 2.fıkrasında taksirin tanımına yer verilmiş, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışını cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla bir davranışın kanunda belirtilen neticesinin öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir¹⁶. Taksirli suçta kusur yüklenebilmesi, failin kişisel kabiliyetine, deneyimlerine ve bilgi düzeyine göre özen yükümlülüğünün varlığını bilebilecek ve bunu yerine getirebilecek durumda olmasına bağlıdır. Burada failin kendi yaşamı ve özellikleri de önem kazanmaktadır. Dolayısıyla kusurun belirlenmesinde objektif ölçülerle birlikte olayın özelliğine göre hayatın olağan akışı içerisinde kişiye yönelik subjektif ölçüler de dikkate alınmaktadır. Burada önemli olan fail ile aynı pozisyonda, meslekte, sosyal seviyede bulunan bir başka insanın bu durumda ne yapacağı ile ilgili bir karşılaştırma yapmak gerekmektedir¹⁷.

¹⁶ CENTEL, Nur, / ZAFER, Hamide, / ÇAKMUT, Özlem, (2017) “Türk Ceza Hukukuna Giriş” Beta Yayıncılık.

¹⁷ TEZCAN, Durmuş, / ERDEM Mustafa Ruhan, / ÖNOK, Rıfat Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2020

Kişinin taksirli bir suçtan cezalandırılabilmesi bakımından;

- Objektif özen yükümlülüğünün ihlal edilmiş olması,
- Hareketin iradi olması,
- Neticenin öngörülebilir olması,
- Neticenin istenmemiş olması,
- Hareket ile netice arasında nedensellik bağının bulunması gerekir.

Türkiye’de sağlık çalışanlarının tıbbi uygulamalar sırasında neden oldukları yaralanma ve ölüme sebebiyet vermeleri durumlarında sağlık çalışanları hakkında özel yaptırım gerektiren bir malpraktis kanunu henüz bulunmamaktadır. Genel olarak Türk Ceza Kanununun 85 ve 89. maddeleri esas alınmaktadır.

Taksirle öldürme/ Madde 85: *Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiil, birden fazla insanın ölümüne ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olmuş ise, kişi iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

Taksirle yaralama/ Madde 89: *Taksirle başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*

4.BULGULAR

Söz konusu çalışma kapsamında 01.01.2020 – 01.01.2024 tarihleri arasında karara bağlanan, *Lexpera* içtihat sayfasında yer alan ve “*Tıbbi Uygulama Hatası*”, “*Malpraktis*”, “*Doktor Hatası*” ,“*Hekim Hatası*” anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılan Yargıtay Kararları incelenmiştir.

- “*Tıbbi Uygulama Hatası*” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan taramada 2.158 karara ulaşılmıştır. Bu kararlardan 859 tanesi Yargıtay tarafından karara bağlanmıştır ve bu kararlardan 640 tanesinin ise ceza davalarına ilişkin olduğu tespit edilmiştir.
- “*Malpraktis*” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan taramada 89 adet karara ulaşılmıştır. Bu kararlardan 18 tanesi Yargıtay tarafından karara bağlanmıştır ve bu kararlardan 1 tanesinin ceza davasına ilişkin olduğu tespit edilmiştir.
- “*Doktor Hatası*” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan taramada 1.677 adet karara ulaşılmıştır. Bu kararlardan 600 tanesi Yargıtay tarafından karara bağlanmıştır ve bu kararlardan 326 tanesinin ceza davasına ilişkin olduğu tespit edilmiştir.
- “*Hekim Hatası*” anahtar kelimesi kullanılarak yapılan taramada 1.295 adet karara ulaşılmıştır. Bu kararlardan 296 tanesi Yargıtay tarafından karara bağlanmıştır ve bu kararlardan 117 tanesinin ceza davasına ilişkin olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu kararlar değerlendirilirken; olayın hangi tıbbi alanda gerçekleştiği, adli rapor alınıp alınmadığı, adli tıp raporu alındıysa sonucunun ne yönde olduğu ve Yargıtay'ın kararı hususları incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma sonucunda malpraktis konulu ceza davalarında Yargıtay'ın ne yönde karar verdiği saptanmaya çalışılmıştır. Kanunlar ve Yargıtay kararlarına dayalı bir araştırma söz konusu olduğundan makro analiz düzeyi benimsenmiş ve analiz ünitesi "01.01.2020 – 01.01.2024 tarihleri arasında Yargıtay tarafından karara bağlanan tıbbi uygulama hatası konulu ceza davaları" şeklinde belirlenmiştir.

▪ Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2018/919 E. 2020/1334 K. 11.02.2020 tarihli kararı:

Olayın Özeti: 12 yaşındaki ...'nin olay günü saat 11:30 sıralarında ailesi tarafından baş ağrısı, baygınlık şikayetiyle ... Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesine getirildiği, burada çocuk hastalıkları uzmanı doktor...tarafından tedavisine başlanıldığı, ölenin beyanına göre akşam mantar yediği öğrenilerek mantar zehirlenmesi olabileceği düşüncesiyle doktor tarafından zehir danışma merkezi aranarak yönlendirme doğrultusunda aktif kömür uygulamasına başlandığı, saat 12:30 gibi ölenin baş ağrısı şikayeti ile durumunun kötüleştiği anlaşılarak bir üst merkeze sevk edilmek istenildiği olayda; müteveffanın travmatik tesir veya zehirlenerek öldüğüne dair delil olmadığı, patolojik (travmatik olmayan) beyin kanaması ve gelişen komplikasyonlar sonucu öldüğü, sanık doktor ...'ın uygulamalarının tıp kurallarına uygun olduğu nedenleriyle beraat kararı verilmiştir¹⁸.

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Acil Servis
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	Travmatik tesir veya zehirlenerek öldüğüne dair delil olmadığı, patolojik (travmatik olmayan) beyin kanaması ve gelişen komplikasyonlar sonucu öldüğü, sanık doktor ...'ın uygulamalarının tıp kurallarına uygun olduğu kanaatine varılmıştır.
Karar	CMK'nın 223/2-c. maddesi uyarınca beraat

• Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2019/6567 E. 2020/2691 K. 11.03.2020 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Katılanın düşük ayak rahatsızlığı nedeniyle 18.06.2012 tarihinde Antalya Özel ... Tıp Merkezine giderek muayene olup reçete yazdırdığı, olay tarihinde de enjeksiyon yaptırmak üzere sanığın hemşire olarak görev yaptığı Kepez Yeşilyurt Aile Sağlığı Merkezine gittiği, sanığın katılana yaptığı enjeksiyon sonucunda katılanın sol

¹⁸ Y. 12. CD, 11.02.2020, E. 2018/919 K. 2020/1334, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

bacağının ağrması nedeniyle Akdeniz Üniversitesi Hastanesine ve Antalya Eğitim ve Araştırma Hastanesine giderek tedavi olduğu olayda, sanık ...'ın enjeksiyon sırasında belirlenen standartlara uygun olarak hareket ettiği, ancak tüm tedbirlere rağmen, ispatlanamamış olan komplikasyonun geliştiği anlaşıldığından; hemşireye kusur atfedilemeyeceği gerekçesiyle beraat kararı verilmiştir¹⁹.

Suç	Taksirle Yaralama
Tıbbi Alan	Acil Servis
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanlığı
Adli Tıp Değerlendirmesi	Yapılan enjeksiyon sonrası hastada meydana gelen sol siyatik sinir nöropatisinin enjeksiyona bağlı bir komplikasyonu olduğundan enjeksiyonu yapan hemşireye kusur atfedilemeyeceği kanaatine varılmıştır.
Karar	Beraat

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2019/14018 E. 2020/2724 K. 13.03.2020 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Kişinin ... Tıp Merkezinde yapılan muayenesinde her iki gözde katarakt tespit edilmesi nedeniyle ameliyat endikasyonunun bulunduğu, ancak olası göz enfeksiyonu durumunda her iki gözün de kaybedilme riskine karşı gözlerin ayrı seanslarda ameliyat edilmesinin daha uygun bir tıbbi yaklaşım olduğu, ameliyat sonrası endoftalmi gelişmesi üzerine Dünya Göz Hastanesinde sol gözden alınan göz içi sıvısının kültüründe üreyen Pseudomonas isimli bakterinin hastane enfeksiyonu etkenlerinden olduğu, ... Tıp Merkezinde ameliyat aletlerinin sterilizasyonu amacıyla flash otoklav kullanılmasının tıbben uygun olmadığı, dolayısıyla kişide gelişen endoftalminin hastanenin sterilizasyon koşullarının yetersizliğinden kaynaklandığı ve uygun sterilizasyon şartlarının sağlanmasından hem idarenin hem de ameliyatı yapan hekimin sorumlu olması nedeniyle taksirle yaralama suçundan verilen mahkumiyet kararının onanmasına karar verilmiştir²⁰.

Suç	Taksirle Yaralama
Tıbbi Alan	Göz (ameliyat)
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	7. Adli Tıp Kurumu İhtisas Kurulundan
Adli Tıp Değerlendirmesi	Tıp Merkezinde ameliyat aletlerinin sterilizasyonu amacıyla flash otoklav kullanılmasının tıbben uygun olmadığı,

¹⁹ Y. 12. CD, 11.03.2020, E. 2019/6567 K. 2020/2691, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

²⁰ Y. 12. CD, 13.03.2020, E. 2019/14018 K. 2020/2724, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

	dolayısıyla kişide gelişen endoftalminin hastanenin sterilizasyon koşullarının yetersizliğinden kaynaklandığı ve uygun sterilizasyon şartlarının sağlanmasından hem idarenin hem de ameliyatı yapan hekimin sorumlu olduğu kanaatine varılmıştır.
Karar	TCK'nın 89/1, 89/3-b-son, 62/1, 52/2-4, 53/6. maddeleri uyarınca mahkumiyet

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2019/8075 E. 2020/2909 K. 03.06.2020 tarihli kararı:

Olayın Özeti: 1996 doğumlu katılan ...'ın babası olan katılan ... vasıtası ile 12.09.2009 tarihinde saat 02:00 sıralarında sanığın pratisyen hekim olarak nöbetçi olduğu Dalaman Devlet Hastanesi Acil Servisine testis ağrısı ve şişmesi şikayetiyle başvurduğu, sanık tarafından yapılan idrar tahlili sonrasında idrar yolları enfeksiyonu tanısıyla kum döküyor denilerek dicloron uygulanıp evine gönderildiği, 14.09.2009 tarihinde ağrıların geçmemesi üzerine önce özel bir sağlık kuruluşuna başvurdukları, burada kendisine yapılan görüntüleme işlemi sonrası testis torsiyonu tanısı konularak acil ameliyat olması gerektiğinin söylendiği, bunun üzerine teyit için aynı gün Ortaca Devlet Hastanesi'ne başvurdukları burada da aynı tanı konularak katılana aynı gün yapılan operasyonla sol testisinin alındığı olayda, mağdura ilk acil başvurusunda şikayetlerine yönelik yeterli muayene ve tetkiklerinin yapılmadığı gerekçesiyle, sanık, taksirle yaralama suçundan cezalandırılmıştır²¹.

Suç	Taksirle Yaralama
Tıbbi Alan	Acil Servis
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	İstanbul Adli Tıp Kurumu 3. İhtisas Dairesi
Adli Tıp Değerlendirmesi	Mağdura ilk acil başvurusunda şikayetlerine yönelik yeterli muayene ve tetkiklerinin yapılmadığından, sanık doktorun tıbbi uygulama hatası olduğu sonucuna varılmıştır.
Karar	CMK'nın 223/2-e maddesi gereğince beraat kararının bozulmasına karar verilmiştir.

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2019/13900 E. 2020/5228 K. 14.10.2020 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Ölen ...'ın çene tümörü nedeni ile tedavisi kapsamında MR çekilmesine karar verildiği, ölenin panik atak nedeni ile çekimin anestezi altında yapılmasını istediği, bu

²¹ Y. 12. CD, 03.06.2020, E. 2019/8075 K. 2020/2909, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

nedenle 17.07.2010 tarihinde götürüldüğü özel tıp merkezinde anestezi uzmanı sanık ... .. nezaretinde sedasyon yapılması için hastanın hazırlandığı, anestezi uzmanı olan sanık ile anestezi teknisyeni tarafından hastaya anestezi uygulandığı, açılan damar yolundan 150 mg Propofol verildiği, çekim sırasında hastanın hareketlendiğinin görülmesi üzerine 4-5 dakikalık aralar ile 10 mg Propofol kullanıldığı, çekim için ayrıca radyoloji teknikeri...tarafından ilaçlı çekimin yapılabilmesi için Omniscan adlı ilacın açılan damar yolundan yapıldığı, çekim bittiği söylenmesine müteakip hastanın nefes almakta zorlandığı ve göğsünün yukarıya doğru kalkmadığı anlaşılınca CPR için önce entübe edildiği, oksijen verildiği,ambu yardımıyla solunuma başlandığı, yapılan değerlendirme sonrası kalp masajına başlandığı, çağrılan 112 ambulansı ile hastanın... Devlet Hastanesine götürüldüğü, müdahaleye cevap vermeyince aynı gün ölümün gerçekleştiği kabul edildiği olayda; sanığın tıp kurallarına aykırı davranışı ile ölüm arasında nedensellik bağı kesin ve net bir biçimde kurulamadığından sanığın beraatine karar verilmiştir²².

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Radyoloji
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	İstanbul Birinci Adli Tıp İhtisas Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	MR uyumlu anestezi cihazı olmaması ve hasta yanında sıkı takip yapılmaması nedenleriyle sanığın uyguladığı tıbbi işlemin tıp kurallarına uygun olmadığı tespit edilmiş ise de; neticeli bir suç olan taksirle öldürme suçundan sanığın sorumlu tutulabilmesi için, sanığın tıp kurallarına aykırı davranışı ile ölüm neticesi arasında nedensellik bağının kesin ve net bir biçimde kurulamamıştır.
Karar	CMK'nın 223/2-a-c maddesi gereğince beraat

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2019/802 E. 2021/2020 K. 01.03.2021 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Göğüs ağrısı ve öksürük şikayeti ile başvuran ve daha önce myokard enfarktüsü geçirdiğini beyan eden ölenin, sanık tarafından muayene edilerek EKG'sinin çekildiği; ancak sanığın inferior myokard enfarktüsü bulguları bulunan EKG'yi yanlış yorumlayarak EKG'de şüpheli bulguya rastlanmadığı kanaati ile ölenin mide rahatsızlığına ilişkin reçete düzenleyerek çıkışını yaptıktan sonra saat 17:30 sularında ölenin evinin önünde bir anda yere yığılarak hayatını kaybetmesi şeklinde meydana gelen ve ölüm sebebinin mevcut kalp damar ve akciğer hastalığına bağlı akut kalp yetmezliği olarak tespit edildiği olayda, EKG'yi yanlış yorumlayarak gerekli dahiliye konsültasyonu istemeden hastayı yatırıp müdahale etmeden sadece mide şikayetlerine yönelik tanı

²² Y. 12. CD, 14.10.2020, E. 2019/13900 K. 2020/5228, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

koyarak reçete düzenleyip evine göndermesinin tıp kurallarına uygun olmadığı gerekçesiyle Dr. ...'ın kusurlu bulunmuş ve taksirle öldürme suçu gereğince mahkumiyet kararı verilmiştir²³.

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Acil Servis
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	İstanbul 1. Adli Tıp İhtisas Kurulu ve Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	EKG'yi yanlış yorumlayarak gerekli dahiliye konsültasyonu istemeden hastayı yatırıp müdahale etmeden sadece mide şikayetlerine yönelik tanı koyarak reçete düzenleyip evine göndermesinin tıp kurallarına uygun olmadığı, Dr. ...'ın gerekli müdahale yapmadığından kusurlu olduğu kanaatine varılmıştır.
Karar	TCK'nın 85/1, 62, 50/1-a, 50/4, 52/2-4, 50/6. maddeleri uyarınca mahkumiyet

- Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 2020/2563 E. 201/13281 K. 22.12.2021 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Müteveffa ...'nın ... Devlet Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum servisinde 08/08/2012 tarihinde sezaryenle doğum yapıp, 10/08/2012 tarihinde taburcu edildikten sonra aynı gün karın ağrısı şikayetiyle hastanenin acil servisine başvuru yaptığı, ileus ön tanısıyla Kadın Hastalıkları ve Doğum servisine yatışının yapıldığı, doktor sanık ... gözetiminde tedavisine başlandığı, 12/08/2012 tarihinde durumunun kötüleşmesi üzerine ... Atatürk Üniversitesi Hastanesi'ne sevkini yapıldığı, burada kendisine yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadığı olayda, sanığın ihmali ya da icrai eylemleri ile ölüm olayı arasındaki illiyet bağı kurulamadığından beraat kararı verilmiştir²⁴.

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Kadın Doğum
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	İstanbul 1. Adli Tıp İhtisas Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	Sanığın ihmali ya da icrai eylemleri ile ölüm olayı arasındaki illiyet bağı kurulamadığından taksirle bir kişinin ölümüne sebebiyet verme suçunun yasal unsurlarının oluşmadığı, ancak yine söz konusu raporlara göre tansiyon ve nabız takiplerinin sık yapılmaması ve hemogram takibinin daha sık aralıklarla

²³ Y. 12. CD, 01.03.2021, E. 2019/802 K. 2021/2020, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

²⁴ Y. 11. CD, 22.12.2021, E. 2020/2563 K. 201/13281, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

	yapılması gerekirken yalnızca 2 kez yapılması nedeniyle görevinin gereklerini yapmaktan ihmal ya da gecikme gösterdiği kanaatine varılmıştır.
Karar	TCK'nin 257. maddesinde düzenlenen görevi kötüye kullanma suçunu oluşturacağı gözetilmeden suç vasfında hataya düşülerek taksirle bir kişinin ölümüne sebebiyet verme suçundan mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırı bulunup karar bozulmuştur.

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2022/1724 E. 2022/5958 K. 27.09.2022 tarihli kararı;

Olayın Özeti: Müştekinin babasının 12/07/2019 tarihinde fenalaştığı, bunun üzerine . Eğitim ve Araştırma Hastanesi acil servisine götürüldüğü, Dr. Taha Eşref Karhan tarafından muayene edilerek tahlil yaptırıldığı, tahlil sonucuna göre kendilerini eve göndererek ertesi gün nöroloji doktoru ...'na muayene edilmesini söylediği, ertesi gün adı geçen doktorun da bazı tetkikler yaparak kendilerini gönderdiği, babasının durumunun ağırlaşması nedeniyle başka bir doktora tahlil sonuçlarını gösterdiği, bu doktorun babasının hemen hastaneye yatmasının gerektiğini ve yanlış tedavi uygulandığını söylediği, daha sonra babasının hastaneye yattıktan 9 gün sonra vefat ettiğini belirterek şikayetçi olduğu olayda, şüpheli hekimin tıp kurallarına aykırı eyleminin bulunmadığı ve neticenin de şüpheli hekime objektif olarak isnat edilmesinin de mümkün olmadığını anlaşılması karşısında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itiraz reddedilmiştir.

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Nöroloji
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	Adli Tıp Kurumu 8. İhtisas Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	Şüpheli hekimin tıp kurallarına aykırı eyleminin bulunmadığı ve neticenin de şüpheli hekime objektif olarak isnat edilmesinin de mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.
Karar	Kanun Yararına Bozma talebi reddedilmiştir

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2022/4354 E. 2022/8905 K. 21.11.2022 tarihli kararı;

Olayın Özeti: 18.11.2013 tarihinde, ölen ...'in rahatsızlanması nedeni ile eşi olan katılan ... ile birlikte ... .. Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi acil servisine gittiği, acilde nöbetçi doktor olarak görev yapan tanık ... tarafından icapçı doktor olan sanığın arandığı, sanığın da "gönderin sabah gelsin" diyerek öleni evine yolladığı, ölenin olay tarihinde

sabah 08:00 sularında katılan ile birlikte tekrar hastaneye gittiği, muayene için sıra beklediği sırada kan kusmaya başladığı, bunun üzerine ölenin hastaneye acil yatışının yapıldığı, sanığın acil servisi giderek hastayı muayene ettiği, ölenin mide kanaması geçirdiğini söyleyerek Ankara ... Hastanesi'ne sevk ettiği, ölenin sevk edildiği hastanede yoğun bakıma alındığı ve aynı gün saat 23:00 sıralarında hayatını kaybettiği gerekçesiyle “taksirle öldürme” suçundan dava açılmıştır. Adli tıp raporu doğrultusunda kişinin ölümü ile tıbbi uygulama hatası arasında illiyet bağı bulunduğundan sanığa taksirle öldürme suçundan mahkumiyet kararı verilmiştir²⁵.

Suç	Taksirle Öldürme
Tıbbi Alan	Acil Servis
Adli Tıp'a Gönderilmiş mi?	İstanbul 1. Adli Tıp İhtisas Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	Hastaya müdahale yapmadan ve uygun koşullar sağlamadan sevk etmesi nedeni ile sanığın tıbbi uygulama hatası bulunduğu sonucuna varılmıştır.
Karar	TCK'nın 85/1, 62/1, 50/4-1.a, 52/2-4. maddelerine göre mahkumiyet

- Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 2021/5697 E. 2022/2156 K. ve 21.03.2022 tarihli kararı:

Olayın Özeti: Katılan ...'nin sağ tarafta inmemiş testis hikayesi ile üroloji servisine yatırıldığı; ayrıca adenoid vejetasyon (geniz eti) nedeniyle KBB ile birlikte ortak ameliyat planlandığı, olay günü olan 24.05.2010 tarihinde ameliyat edildiği, sağ orşiopeksi ve sünnet uygulandığı, aynı seansta adenoidektomi uygulandığı, sünnet esnasında kullanılan elektrokotere bağlı penisin glansında ve prepisyumda yanık geliştiğinin tespit edilmesi üzerine, uygulamayı yapan hekim hakkında “taksirle yaralama” suçundan dava açılmıştır. Adli tıp raporu doğrultusunda hekim hakkında taksirle yaralama suçundan mahkumiyet kararı verilmiştir²⁶.

Suç	Taksirle Yaralama
Tıbbi Alan	Üroloji
Adli Tıp Kurumu'na Gönderilmiş mi?	İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 2. İhtisas Kurulu
Adli Tıp Değerlendirmesi	Monopolar elektro koter kullanılmasının risklerinin tıbben bilindiğinin ve günümüz tıbbında kullanılmasının önerilmemesi

²⁵ Y. 12. CD, 21.11.2022, E. 2022/4354 K. 2022/8905, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

²⁶ Y. 12. CD, 21.03.2022, E. 2021/5697 K. 2022/2156, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

	nedeniyle tıbbi uygulama hatasının mevcut olduğu sonucuna varılmıştır.
Karar	TCK'nın 89/1, 2.a-e, 62. maddeleri uyarınca mahkumiyet

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Tıbbi uygulama hatalarını konu alan davaların sayısı ülkemizde ve dünyada gün geçtikte artmaktadır. Johns Hopkins Üniversitesi öğrencileri tarafından yapılan son araştırmaya göre, yaklaşık 800.000 Amerikalının her yıl yanlış tıbbi teşhis nedeniyle kalıcı sakatlık yaşadığı veya hayatını kaybettiği tespit edilmiştir²⁷. Tıbbi uygulama hatası iddiasına dayanarak açılan davalar hem adalet sistemi üzerinde ciddi bir yük oluşturmakta hem de sağlık hizmetlerinin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Önemle belirtmek gerekir ki, ülkemizde sağlık çalışanlarının tıbbi uygulamalar sırasında neden oldukları yaralanma ve ölüme sebebiyet vermeleri durumlarında sağlık çalışanları hakkında özel yaptırım gerektiren bir malpraktis kanununun bulunmayışı büyük bir eksikliktir. Bu noktada farklı ülkelerin malpraktis uygulamalarını incelemek gerekirse; örneğin Almanya'da Eyalet Tabip Odalarında 1975 yılından bu yana Bilirkişi Komisyonları ve Uzlaştırma Büroları faaliyet göstermektedir. Yönlendirmelerden bağımsız olarak bu merciler hekim ve hasta arasındaki görüş ayrılıklarında tıbbi müdahaleye ilişkin istenmeyen sonucun hatalı hekim tutumundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını objektif bir biçimde değerlendirmektedir. Hasta ya da hekim bu saptama ve önerilerde hemfikir değilse yargı yoluna gidilmektedir. Tıbbi hata veya aydınlatma hatasına ilişkin 483 olguda, şikayette bulunanların sadece 54'ü yargı yoluna gitmiştir²⁸. Bu durum bilirkişi görüşü ile olguların %89'unun mahkeme yoluna gitmeden çözüme ulaştığını göstermektedir. Bununla birlikte Almanya malpraktiste artan vaka sayısı ile birlikte sigorta sistemine ilişkin önlemler de almıştır. Özellikle hekimlerin ve kurumların sigortalanması, Uzlaştırıcı Eyalet Tabip Odalarının ve Uzlaştırma bürolarının kurulması ile birlikte de mahkemelerin yükünün azaltılmasına katkı sağlanmıştır²⁹.

İsveç'te ise Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu, tüm sağlık hizmetlerinin denetim mekanizmasını üstlenmiştir. Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu, hastanelerden, hastalardan ve hasta yakınlarından gelen şikayet bildirimleri almakta, analizini gerçekleştirmekte Tıbbi Sorumluluk Kurulu da şikayetleri karara ulaştırmaktadır³⁰. Kurul, yapılan incelemeler sonucunda, hekimi suçlu bulma ya da bulmama, ihtar verme, ciddi olgularda meslekten

²⁷ NEWMAN-Toker DE, Nassery N, Schaffer AC, et alBurden of serious harms from diagnostic error in the USABMJ Quality & Safety Published, 2023

²⁸ BOSTAN S., DERYAL Y., KIRMIZI H., ÖZLÜ T., ŞAHİN Y. Sağlık Hakkı Hasta Hakları (Türk -Alman Hukuku Sempozyumu)KATÜ Hasta Hakları Uygulama Ve Araştırma Merkezi & Augsburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kasım 2007

²⁹ JESCHECK H., SIERBER U. Alman Ceza Hukukuna Giriş Kusur İlkesi , Ceza Hukukunun Sınırları Tercüme Eden Feridun Yenisey İstanbul 2007 Beta Yayınevi.

³⁰ T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı; Avrupa Birliği Ülkelerinde Malpraktis Sigorta Uygulamaları

uzaklaştırma ya da hekimlerin lisansını iptal etme gibi yetkilere sahiptir. Yine İspanya’da da tüm tıbbi uygulama hata şikayetleri ilk olarak Barselona Tabipler Birliği’ne ulaştırılmaktadır. Burada gerekli görüldüğü takdirde ayrıntılı inceleme yapıldıktan sonra dava açılmaktadır³¹.

Tüm bu örneklerden yola çıkarak; ülkemizde adalet sisteminin daha iyi işleyebilmesi için sağlık hukukuna ilişkin alanında uzman hekimlerden ve hukukçulardan oluşan “uzlaştırma büroları” kurulabilir. Burada yapılan ön inceleme hem mahkemelerin yükünü azaltacak hem de daha nitelikli bir yargılama yapılmasını sağlayacaktır. Bu alanda yapılan yargılamaların da yine “sağlık mahkemeleri” adı altında oluşturulan mahkemelerde yapılması hatalı tıbbi uygulamalardan kaynaklanan davaların en iyi şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlayacaktır.

Elbette her konuda olduğu gibi eğitim bu alanda da oldukça önemli nitelik taşımaktadır. Bu noktada sağlık çalışanlarının haksız iddialar karşısında kendilerini savunabilmeleri için “Sağlık Hukuku” konusunda eğitim almaları gerekmektedir. Böylelikle tıbbi uygulama hatası nedeniyle karşı karşıya kaldıkları hukuki sorunlarda kendilerini daha iyi koruyabileceklerdir. Hatalı tıbbi uygulamalardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda hem hukukçuların alanında uzman kişilerden oluşması hem de yargılama sürecinde karar veren kişiler arasında konuya ilişkin uzman hekimlerin yer alması yargılama sürecindeki olumsuzlukları minimize edecektir.

Son olarak bugünden oluşan durumlardan çok gelecekte olabilecek potansiyel riskleri bugünden görerek önlem almayı hedefleyen risk yönetimi, sağlık kuruluşları tarafından daha çok ciddiye alınmalı, hatalı bir tıbbi uygulama yapıldığından bunun önlenmesi ve tekrar etmemesinin sağlanması için risk analizi politikalarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Risk yönetimi ile işletmelerin işlevleri sırasında ortaya çıkabilecek riskler önceden dikkatli bir biçimde ve ayrıntıları ile tanımlanıp değerlendirilmeli daha sonrasında bu riskleri minimize edecek şekilde veya tam olarak ortadan kaldıracak şekilde önlemler alınmalıdır.

---

³¹ GÜNGÖR, Pınar / DOĞAN, Yeliz / YAŞAR, Meryem, “Farklı Ülkelerin Malpraktis Konusunda Yasal Düzenleme Girişimleri, Zorunlu Malı Sorumluluk Sigortası” Zeynep Kamil Tıp Bülteni Cilt:43, Sayı:4 2012

KAYNAKÇA

- AKSAY, Kadir, / ORHAN, Fatih, / KURUTKAN, Nurullah. "Sağlık Hizmetlerinde Bir Risk Yönetimi Tekniği Olarak FMEA: Laboratuvar Sürecine Yönelik Bir Uygulama". Cilt:4 Sayı:2, 121, 2012
- AŞIRDİZER, Mahmut, "Tıbbi Malpraktis İddialarında Çözüm Önerileri", Adli Tıp Bülteni 2022;27(3): 288,294
- AKTÜRK, Gökhan, / Özesen, Toygün, Anıl, "2021 Yılında Yargıtay Tarafından Karara Bağlanan Hatalı Tıbbi Uygulama İddiası Olgularının Değerlendirilmesi", Adli Tıp Dergisi, J For Med 2023;37(1):19-25.
- BOSTAN S., DERYAL Y., KIRMIZI H., ÖZLÜ T., ŞAHİN Y. "Sağlık Hakkı Hasta Hakları" (Türk -Alman Hukuku Sempozyumu)KATÜ Hasta Hakları Uygulama Ve Araştırma Merkezi & Augsburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2007
- CAYMAZ, Mevlüt, "Sağlık Personelinin Tıbbi Uygulama Hataları Üzerine Bir Araştırma". Cilt:2 Sayı:4,1 2015
- CENDEL, Nur, / ZAFER, Hamide, / ÇAKMUT, Özlem, (2017) "Türk Ceza Hukukuna Giriş" Beta Yayıncılık.
- ERTEM, Gül, / OKSEL, Esra, / AKBIYIK Ayşe. "Hatalı Tıbbi Uygulamalar (Malpraktis) İle İlgili Retrospektif Bir İnceleme". Dirim Tıp Gazetesi 2009;84(1):1-10.
- GÜNGÖR, Pınar / DOĞAN, Yeliz / YAŞAR, Meryem, "Farklı Ülkelerin Malpraktis Konusunda Yasal Düzenleme Girişimleri, Zorunlu Malı Sorumluluk Sigortası" Zeynep Kamil Tıp Bülteni Cilt:43, Sayı:4 2012
- JESCHECK H., SIERBER U. "Alman Ceza Hukukuna Giriş Kusur İlkesi" , Ceza Hukukunun Sınırları Tercüme Eden Feridun Yenisey İstanbul 2007 Beta Yayınevi.
- KIVRAK, Serap, "Kayseri Ölçeğinde Tıbbi Uygulama Hatası İddialarının Değerlendirilmesi". Uzmanlık Tezi, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Kayseri, 2014.
- KOÇ, Sermet, "Adli Tıbbi Açından Malpraktis Ve Hekim Sorumluluğu". Bulletin of Thoracic Surgery/Toraks Cerrahisi Bülteni, 2014;5(1).
- NEWMAN-Toker DE, Nassery N, Schaffer AC, et alBurden of serious harms from diagnostic error in the USABMJ Quality & Safety Published, 2023. doi: 10.1136/bmjqs-2021-014130
- ÖZER, Özlem, / TAŞTAN, Kenan, / SERT, Turan, / ÇAYIR, Yasemin, / ŞENER, Mustafa, "Tıbbi Hatalı Uygulamalar". Dicle Tıp Dergisi. 2015;42(3): syf. 394-397.
- ÖZKARA, Erdem, / DOKGÖZ, Halis, "Tıbbi Uygulama Hataları", ed: Dokgöz H. Adli Tıp ve Adli Bilimler, s:71-3, Akademisyen Yayınevi, Ankara, 2019.
- PAKİŞ, Işıl. "Ölüm ya da Doğumla Sonuçlanan Tıbbi Uygulama Hatalarına Yaklaşımda Adli Otopsinin Rolü". Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.
- POLAT, Oğuz, "Adli Tıpta Bilirkişilik", Seçkin Yayıncılık, II. Baskı, 2020.

- POLAT, Oğuz, "Tıbbi Uygulama Hataları: Klinik-Sosyal-Hukuksal-Etik Boyutları", II. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- POLAT, Oğuz, "Tıbbi Uygulama Hataları", Seçkin Yayıncılık, III. Baskı, 2019.
- POLAT, Oğuz, / PAKIŞ, Işıl, "Tıbbi Uygulama Hatalarında Hekim Sorumluluğu", Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi Sayı:3 syf.119-125, 2011
- POWERS Micheal, HARRIS Nigel, Lockard-Miramis A. Eds. Clinical Negligence, Third ed. Butterworths Law, London, 2000.
- SAVAŞ Halide. "Yargıya Yansıyan Tıbbi Müdahale Hataları", 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- TEKİNARSLAN, Merve, "Tıbbi Malpraktisin Hasta ve Hasta Yakınları Üzerindeki Psikolojik, Sosyal ve Ekonomik Etkileri". Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2015.
- TEZCAN, Durmuş, / ERDEM Mustafa Ruhan, / ÖNOK, Rifat Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2020
- TÜMER, Ali Rıza, "1995-2000 Yıllarında Yüksek Sağlık Şurasına Gelen Cerrahi Vakalarının Malpraktis Yönünden Değerlendirilmesi". Ulusal Cerrahi Dergisi 2003; 19,11-16.
- Y. 12. CD, 11.02.2020, E. 2018/919 K. 2020/1334, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 11.03.2020, E. 2019/6567 K. 2020/2691, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 13.03.2020, E. 2019/14018 K. 2020/2724, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 03.06.2020, E. 2019/8075 K. 2020/2909, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 14.10.2020, E. 2019/13900 K. 2020/5228, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 01.03.2021, E. 2019/802 K. 2021/2020, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 11. CD, 22.12.2021, E. 2020/2563 K. 201/13281, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 21.03.2022, E. 2021/5697 K. 2022/2156, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası
- Y. 12. CD, 21.11.2022, E. 2022/4354 K. 2022/8905, Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası

24-METAL PARALARLA OYNANAN KANLI PARA OYUNU: ADÖLESANLARIN RİSKLİ OYUN DAVRANIŞININ İNCELENMESİ

Şükrü Ötkün / Psikolog, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi/ 0000-0003-1409-8232, sukruotkun76@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Gençler arasında popülerlik kazanan ve kesik metal paraların kullanıldığı "kanlı para oyunu", son yıllarda ciddi endişelere yol açan bir fenomen haline gelmiştir. Ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik arayışıyla birlikte kendini kanıtama çabaları ve yanlış davranışları gibi olumsuz durumlar, bu tür aktivitelerin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Kanlı para oyunu, gençler arasında eğlenceli bir rekabet olarak görülmemeli; aksine, derinlemesine incelendiğinde, gençlerin sağlığına ve refahına zarar verebilecek ciddi bir tehlike olarak kabul edilmelidir. Ergenlik dönemi, bireyin psikolojik, biyolojik ve sosyal açıdan önemli değişimler yaşadığı bir dönemdir. Gençlerin kimlik arayışı sırasında içsel çatışmaları dışa vurmanın bir yolu olarak kanlı para oyununa yönelebilecekleri belirtilmektedir. Bu tür davranışların arkasında bastırılmış duygular, içsel çatışmalar veya yaşanan olumsuz deneyimlerin sembolik bir ifadesi olabileceği ifade edilmektedir. Kanlı para oyununun yaygınlığı ve etkileri incelendiğinde, fiziksel ve psikolojik risklerin yanı sıra akranlar arası şiddet, şiddet eğilimi, mazoşizm, sadizm ve antisosyal kişilik gibi ciddi sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir. Metal paraların keskin kenarlarından kaynaklanan fiziksel yaralanmaların yanı sıra, oyundaki yoğun rekabet ortamının oyuncular arasında stres ve kaygı seviyelerini artırabileceği ve duygusal zorlanmalara neden olabileceği vurgulanmaktadır. **Amaç:** Kanlı para oyununun adölesanlar üzerinde oluşturduğu etkiler araştırılmıştır. **Gereç ve yöntem:** Bu çalışmada vaka incelemesi nitel araştırmalarla yapılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan bu çalışma, Aralık 2023 tarihinden mart 2024 tarihi arasında klinik ortamda 16 yaşında bir adölesanla dokuz seans yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. **Bulgular:** Katılımcının deneyimleri incelendiğinde, kanlı para oyununun fiziksel ve psikolojik etkileri önemli ölçüde belirgin hale gelmiştir. Oyun sırasında yaşanan fiziksel yaralanmalar arasında kesikler, çizikler ve ekimozlar bulunmaktadır. Bu yaralanmaların ciddiyeti, metal paraların keskin kenarlarından kaynaklanan doğrudan travmalardan kaynaklanmaktadır. Psikolojik olarak, katılımcıda oyun sırasında artan stres, kaygı ve duygusal zorlanmalar gözlemlenmiştir. Özellikle, oyunda başarısızlık hissiyatı ve diğer oyuncularla rekabet etme baskısı kaygıyı artırmıştır. Ayrıca, katılımcının oyunla ilişkili olarak mazoşistik eğilimler gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcının oyunla ilişkili algıları incelendiğinde, kanlı para oyununu bir kimlik ifadesi ve kabul aracı olarak gördüğü görülmüştür. Oyunun, sosyal

statü kazanma ve arkadaş çevresinde kabul görme aracı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Ancak, bu algının yanı sıra, katılımcının oyunun getirdiği riskleri ve zararları fark ettiği de kaydedilmiştir. **Sonuç:** Bu vaka incelemesi, kanlı para oyununun adölesanlar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerini derinlemesine anlamak için bir adım olmuştur. Bulgular, bu tür riskli davranışların gençler üzerinde ciddi sonuçlara yol açabileceğini ve psikolojik refahlarını olumsuz yönde etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Kanlı para oyununun gençler arasında popüler hale gelmesiyle birlikte, bu tür aktivitelerin tehlikelerine dikkat çekmek ve gençleri bu tür davranışlardan kaçınmaya teşvik etmek önemlidir. Bu bağlamda, ebeveynler, öğretmenler ve sağlık uzmanları, gençlerle iletişim kurarak bu tür riskli davranışları tanımak ve önlemek için erken müdahalede bulunmalıdır. Ayrıca, gençlere sağlıklı başa çıkma stratejileri ve olumlu sosyal etkileşim modelleri sağlayarak onların duygusal ve sosyal becerilerini güçlendirmek önemlidir. Tüm bu çabalar, gençlerin sağlıklı bir şekilde gelişmelerini desteklemeye ve riskli davranışlardan kaçınmalarına yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kanlı Para Oyunu, Şiddet, Kaygı Bozukluğu

BLOOD MONEY GAME PLAYED WITH METAL COINS: AN INVESTIGATION OF RISKY GAMING BEHAVIOR OF ADOLESCENTS

ABSTRACT

The "blood money game" using cut metal coins, which has gained popularity among young people, has become a phenomenon of serious concern in recent years. Negative situations, such as adolescents' search for identity, efforts to prove themselves and misbehavior, contribute to the proliferation of such activities. The blood money game should not be seen as a fun competition among young people; rather, upon closer examination, it should be recognized as a serious danger that can harm the health and well-being of young people. Adolescence is a period of significant psychological, biological and social changes. It is suggested that young people may turn to blood money games as a way of expressing internal conflicts during their search for identity. It is stated that such behaviors may be a symbolic expression of repressed emotions, internal conflicts or negative experiences. When the prevalence and effects of blood money play are examined, it is stated that it can lead to serious problems such as peer-on-peer violence, violent tendencies, masochism, sadism and antisocial personality as well as physical and psychological risks. In addition to physical injuries caused by the sharp edges of metal coins, it is emphasized that the intense competitive environment in the game can increase stress and anxiety levels among players and cause emotional strain. **Objective:** The effects of blood money game on adolescents were investigated. **Materials and methods:**

In this study, case study qualitative research was used. The researcher conducted nine sessions of face-to-face interviews with a 16-year-old adolescent in a clinical setting between December 2023 and March 2024. **FINDINGS:** When the participant's experiences were analyzed, the physical and psychological effects of the blood money game became significantly evident. Physical injuries sustained during the game included cuts, scratches and ecchymoses. The severity of these injuries was due to direct trauma from the sharp edges of the metal coins. Psychologically, the participant experienced increased stress, anxiety and emotional strain during the game. In particular, the feeling of failure in the game and the pressure to compete with other players increased anxiety. It was also found that the participant showed masochistic tendencies in relation to the game. When the participant's perceptions related to the game were examined, it was seen that the participant saw the blood money game as an expression of identity and a means of acceptance. It was determined that the game was used as a means of gaining social status and being accepted in the circle of friends. However, in addition to this perception, it was also noted that the participant realized the risks and harms of the game. **Conclusion:** This case study was a step towards a deeper understanding of the physical and psychological effects of blood money play on adolescents. The findings highlight that such risky behaviors can have serious consequences on young people and negatively affect their psychological well-being. With the blood money game becoming popular among young people, it is important to draw attention to the dangers of such activities and encourage young people to avoid such behavior. In this context, parents, teachers and health professionals should engage with young people to recognize and intervene early to prevent such risky behaviors. It is also important to strengthen young people's emotional and social skills by providing them with healthy coping strategies and positive models of social interaction. All these efforts will help to support the healthy development of young people and help them avoid risky behaviors.

Keywords: Blood Money Game, Violence , Anxiety Disorder

Giriş

Gençler arasında popülerlik kazanan ve kesik metal paraların kullanıldığı "kanlı para oyunu", son yıllarda ciddi endişelere yol açan bir fenomen haline gelmiştir. Ergenliğin getirdiği krizle beraber gençlerde 'ben kimim?' sorusuna cevap ararken kişinin yanlış davranışları ve kendini kanıtlama çabaları gibi olumsuz durumlar söz konusu olabilir. Gençlerin oynadığı kanlı para oyunu psikolojik bir bozukluk olarak ta incelenebilir. Bu oyun, sadece gençler arasında eğlenceli bir rekabet olarak görülmemelidir; aksine, derinlemesine incelendiğinde, gençlerin sağlığına ve refahına zarar verebilecek ciddi bir tehlike olarak kabul edilmelidir. Türkçe'de kendine zarar verme ya da kendine zarar verme davranışı olarak geçen durum ise İngilizce de "self-harm, self-injury, self-mutilation" gibi isimler almaktadır. Davranışın nedenleri arasında en yaygın olanları ifade edilmesi güç olan yaşantıları, bastırılmış duyguları veya içsel çatışmaları dışa yansıtma –sembolik ifade-, duygusal sıkıntıyı fiziksel bir acı ile dindirme çabası, kendini cezalandırma ve gerginliği azaltma çabası sayılabilmektedir (Nack ve ark. 2006, Akyüz ve ark. 2005, Zoroğlu ve ark. 2003). Örneğin, bir lise ortamında, gençler arasında popüler hale gelen kanlı para oyunu, bir grup arkadaş arasında başlamış olabilir. Başlangıçta masumane bir rekabet gibi görünen bu aktivite, zamanla giderek daha rekabetçi ve hatta agresif bir hal alabilir. Oyuncular arasında yaşanan çekişmeler, stres ve kaygı seviyelerini artırabilir ve sonuçta şiddet içeren davranışlara neden olabilir. Ayrıca, parayı yakalamaya çalışırken elde oluşabilecek kesiklerin, fiziksel zararın yanı sıra enfeksiyon riskini de beraberinde getirebileceği unutulmamalıdır. Kanlı para oyununun varlığı, gençlerin sağlığı, psikolojik açıdan şiddete yönelimini etkilemekte, sadizm, mazoşizm ve antisosyal kişilik gibi ciddi bozukluklara yol açmaktadır. Bu nedenle, bu tür tehlikeli etkinliklerin farkındalığını artırmak ve gençleri korumak için toplum olarak önleyici adımlar atmamız gerekmektedir.

1 Kanlı Para Oyunu: Tanım, özellikler ve Önemi

Kanlı para oyunu, gençler arasında popülerlik kazanan bir aktivite olup, oyuncular arasında kesik metal paraların kullanıldığı bir rekabet oyunu olarak tanımlanabilir. Oyun, bir oyuncunun parayı havaya fırlatarak elin sırtıyla yakalamaya çalıştığı basit bir mekanizmaya dayanır. Ancak bu süreçte başarısız olan oyuncu, genellikle para fırlatılmasıyla cezalandırılır. Oyun, bu döngüyü tekrarlayarak devam eder ve oyuncular arasında bir rekabet ortamı oluşturur. Oyunun adı, parayı yakalamaya çalışırken oyuncuların elinde oluşabilecek kesiklerden gelir. Metal paraların keskin kenarları nedeniyle, oyuncuların ciltlerinde kesikler meydana gelebilir ve bu da oyunun "kanlı" olarak adlandırılmasına yol açar. Bu oyun, genellikle arkadaş grupları arasında veya okul bahçelerinde spontan olarak oynanır. Gençler arasında yaygınlaşmış olmasına rağmen, oyunun ciddi riskler içerdiği ve sağlık açısından potansiyel tehlikeler taşıdığı bilinmelidir. Özellikle, metal paraların keskin kenarları nedeniyle elde oluşabilecek kesiklerin enfeksiyon riski taşıması ve bu tür zararların kalıcı sonuçlara yol açabileceği

unutulmamalıdır. Ayrıca, oyunun yoğun rekabet ortamı, oyuncular arasında stres ve kaygı gibi duygusal zorlanmalara neden olabilir. Bu durum, gençlerde zihinsel sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olabilir. Araştırmalar, şiddet içeren oyunlarla veya rekabetçi aktivitelerle meşgul olan gençlerin, şiddet içeren davranışlara daha meyilli olabileceğini göstermektedir. Ayrıca Kanlı para oyunu gibi fiziksel aktivitelerin yanı sıra zararlı internet oyunları da gençler arasında yaygınlaşmış ve ciddi tehlikeler barındırmaktadır (Smith, 2019; Jones, 2020). Çünkü sanal ortamlı şiddet içerikli oyun aktiviteleri gerçek hayatta da şiddete yönelimini arttırmakta ve normal oyunlarda da bu davranışlar sergilenmektedir.

2.Ergenler Arasında Yaygınlığı ve Etkileri

Ergenlik dönemi S. Hall, J. J. Rousseau, M. Montessori gibi isimler tarafından “yeniden doğuş”, “fırtına”, “stres” gibi kavramlarla tanımlanmıştır. Bunun nedeni ise bu dönemde bireyin psikolojik, biyolojik ve sosyal anlamda önemli değişimler geçiriyor olması ve bu değişim sürecinde uyum yakalanana kadar karmaşanın kaçınılmaz olması olarak açıklanmıştır (Yılmaz 2006, Özbay ve ark. 2002).

Dolto (Akt, Parman 2003), ergenlerin de tıpkı yenidoğan bebekler gibi kırılgan ve dayanıksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren yengeçlere benzetir. Yengeçler, kabuk değiştirme dönemlerinde savunmasız ve güçsüzdürler. Eğer bu dönemde herhangi bir darbe alırlarsa, bu darbenin yarattığı yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Buna göre, ergenlik dönemindeki bir birey de, oldukça savunmasız, zayıf ve duyarlı olduğu bir dönemdedir. Bu sözden de yola çıkarak ergenlik dönemindeki bireyler kırılgan ve savunmasız yapısından dolayı kendilerini kanıtlama, toplum içerisinde kabul görme kaygısından dolayı kendilerine zarar verici tutum ve davranışları sosyalleşmek adına gösterebilirler. Sosyalleşmenin yanı sıra Kendine zarar verme davranışı gösteren bireyler çoğu zaman öfkeli ve endişeli kişiler olmaktadır. Kendilerini yatıştırmakta ve sakinleştirmekte zorlandıkları gözlenen bu bireylerin aile yapılarına bakıldığında aile içi ihmal ve istismar oranlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Boşanmış aile çocuklarında da kendine zarar verme davranışı oranı artmaktadır. Bu kişilerin çocukluk dönemlerinde fiziksel ve/veya cinsel istismara uğradıklarını gösteren bulgular da vardır (Suyemoto 1998, Evren ve ark. 2003, Resch ve ark. 1996, Zlontick ve ark. 1996)

Kanlı para oyunu da ergenlerde genel olarak sosyal çevresinde kabul görme ve güç gösterisi olarak kabul edilse de içsel çatışmaları bastırma iç güdüsüyle bu davranışları gösteriyor olabilir. Ergenlik dönemindeki gençler arasında popülerlik kazanan kanlı para oyunu, son yıllarda giderek daha fazla görülmektedir. Bu oyun, genellikle arkadaş grupları arasında veya okul çevresinde spontan olarak oynanmaktadır. Sosyal medyanın etkisiyle, oyunun yayılma hızı artmıştır. Gençler arasında bir rekabet unsurunu barındıran bu aktivite, zaman zaman bir prestij kaynağı olarak da görülmektedir. Bu yaygınlığın temelinde, gençlerin grup baskısı, sosyal kabul arayışı, iç dünyalarındaki problemler bastırma güdüsü, kendini cezalandırma, ailesini cezalandırma, öfke dışı vurumu veya huzur arayışı gibi faktörler yer almaktadır. Ancak, bu eğlenceli oyunun arkasındaki fiziksel

ve psikolojik riskler, gençlerin güvenliği açısından endişe vericidir. Özellikle şiddete yönelimi arttırması oluşabilecek olumsuzlukların başında yer almaktadır. Şiddetle ilişkili risk faktörleri, toplumsal kökenlerden kaynaklanabileceği gibi, bireysel özelliklerle de ilişkilendirilebilir. Şiddete eğilim göstermede kişisel risk faktörleri içinde, zorba bir akran grubuna dahil olmak, akademik başarısızlık, sosyal açıdan yalnızlık ve yine sosyal açıdan reddedilmeden söz edilmektedir. (Debarbieux, 2009)

3.Kanlı Para Oyununun Tehlikeleri

Kanlı para oyunu, gençler arasında yaygınlaşan bir aktivite olmasına rağmen, içerdiği çeşitli tehlikeler nedeniyle ciddi endişelere yol açmaktadır. Bu tehlikelerin başında, fiziksel yaralanmalar, akranlar arası şiddet, şiddet eğilimi, mazoşizm, sadizm hatta antisosyal kişilik bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklara sebebiyet vermektedir. Metal paraların keskin kenarları nedeniyle, oyuncuların elinde ciddi kesikler oluşabilir. Bu kesikler, enfeksiyon riski ve kas zedelenmeleri riski taşıyabilir ve iyileşme sürecini uzatabilir. Ayrıca, bu yaralanmaların kalıcı izler bırakma potansiyeli de bulunmaktadır.

Psikolojik etkiler açısından, kanlı para oyunu oyuncular arasında rekabetin yoğunluğu ve stresin artmasına neden olabilir. Oyun sırasında yaşanan başarısızlık veya haksızlık hissi, oyuncuların psikolojik olarak akranlar arası şiddet, şiddet eğilimi, mazoşizm, sadizm hatta antisosyal kişilik bozukluğu gibi gelişebilecek psikolojik sorunları beraberinde getirebilir. Bu durum, gençlerde anksiyete, depresyon ve özsaygı problemlerinin ortaya çıkmasına da sebep olabilir.

Akranlar Arası Şiddet

Akranlar arası çatışma şiddet tiplerinin içerisinde yer almasına karşın ancak son yıllarda gündeme gelmeye başlayan bir kavramdır. Şiddetin çocuklar arasında yaşanmasıdır. Akranlar arası çatışma (bullying) fiziksel kuvvet ya da yaş farkından dolayı güç farklılığından kaynaklanan bir olaydır. Kısaca, çocukların birbirlerine şiddet uygulamasıdır. Akranlar arası çatışma temel olarak 3 kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar, fiziksel saldırganlık (itme, vurma, tepme), sözle rahatsız etme (tehdit, alay etme, surat asma, isim takma, el-kol hareketi yapmak) ve dolaylı olarak kötü davranmadır (birini yok sayma veya birini aktivitelere sokmama dışarıda bırakma). Akranlar arası çatışma doğrudan (vurma, tekmeleme, tehdit, zorbalık, haraç alma) ve/veya dolaylı (dedikodu, dışlama) olarak olmaktadır (Polat,O.2016).

Mazoşizm Kişilik Özellikleri

Mazoşist kişilik özelliklerini (a) daha iyi seçenekler mevcutken hayal kırıklığına uğratabilecek seçeneğin peşinden gitmek, (b) başkalarının yardım girişimlerini boşa çıkarmak, (c) olumlu yaşam olaylarından haz duyamamak, (d) başına iyi şeyler geldiğinde yoğun bir suçluluk hissetmek, (e) keyif almakta olduğunu kabul etmemek, (f) talep edilmeksizin aşırı özverili ve fedakar davranışlarda bulunmak, (g) yetenekleri ve becerileri buna izin verdiği halde bir amaç uğruna yapılması gereken şeyleri yapamamak, (h) kendini cezalandırmak için sebepler bulmak, (ı) diğer insanlarda kızgınlık ve reddedici tepkiler

tetiklemek gibi belirtilerle tarif etmek mümkündür (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1987; McWilliams, 1994; Millon ve diğerleri, 2012/2017).

Sadizm

Saldırganlık, Türk Dil Kurumu (TDK, 2020) sözlüğünde; “Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak açıklanmaktadır. Amerikan Psikoloji Birliği (APA) ise saldırganlığı: “Bireyin diğer birey/bireylere yönelen fiziksel ya da psikolojik zarar verme davranışı” olarak tanımlamaktadır (APA, 2019).

Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu

Benmerkezcilik, öz-yönelim eksikliği, empati ve yakınlık eksikliği, düşmanlık (manipülasyon, aldatma, kindarlık, sadakatsizlik), disinhibisyon (sorumsuzluk, dürtüsellik, risk alma) gibi bir dizi sorunlu davranış gösterirler ve tedavi açısından psikiyatrinin en zorlayıcı hastaları olarak görülürler. (Birliği,A.P. 2013)

Şiddet ve agresyon açısından, kanlı para oyunu çevresinde yaşanan rekabetçi ortam, oyuncular arasında şiddet ve agresyonun artmasına zemin hazırlayabilir. Özellikle oyuncuların duygusal kontrolü zayıf olduğunda, fiziksel şiddet oyunun bir parçası haline gelebilir.

Sosyal izolasyon ve dışlanma da, kanlı para oyununun beraberinde getirdiği tehlikeler arasındadır. Oyunu bilmeyen veya katılmayan gençler, arkadaş grupları tarafından dışlanabilir veya ayrımcılığa maruz kalabilirler. Bu durum, gençler arasında sosyal bağların zayıflamasına ve psikososyal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir.

4.Kanlı Para Oyunuyla Başa Çıkma Yolları

Kanlı para oyununun gençler arasında yaygınlaşmasıyla birlikte, bu tür tehlikeli aktivitelerle başa çıkma stratejileri üzerine yapılan araştırmalar önem kazanmıştır. Bu stratejiler, gençlerin fiziksel ve psikolojik sağlığını korumak ve potansiyel tehlikelerden kaçınmak için önemlidir.

Öncelikle, ebeveynlerin ve eğitimcilerin gençlere bu tür tehlikeler hakkında bilgi vermesi ve farkındalık yaratması önemlidir. Gençlerin, kanlı para oyununun potansiyel risklerini anlamaları ve bu tür aktivitelerden kaçınmaları için bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Ebeveynlerin gençlerle iletişimi ve ilişkileri de önemlidir. Açık iletişim kanalları oluşturarak gençlerin duygularını ifade etmelerine ve sorunlarını paylaşmalarına olanak tanınmalıdır. Ebeveynler, gençlerin bu tür aktivitelere katılmasını engellemek için uygun sınırlar ve kurallar belirlemelidir.

Eğitim kurumları da gençlerin güvenliği ve refahı için önemli bir rol oynamaktadır. Okullar, öğrencilere sağlıklı alternatifler sunarak ve riskli davranışları önleyici programlar düzenleyerek gençleri desteklemelidir.

Psikolojik destek ve danışmanlık hizmetleri, gençlerin kanlı para oyunu gibi tehlikeli aktivitelerle başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Gençlerin stres, kaygı ve duygusal zorlanmalarla baş etmelerine yardımcı olacak stratejiler öğrenmeleri ve psikolojik destek almaları önemlidir.

Ayrıca toplumun gençleri desteklemesi ve güvenli bir çevre sağlaması gerekmektedir. Gençlerin sosyal bağlarını güçlendirmek ve toplumsal dayanışmayı teşvik etmek, kanlı para oyunu gibi riskli aktivitelerin önlenmesine yardımcı olabilir.

Bu başa çıkma yolları, gençlerin kanlı para oyunu gibi tehlikeli aktivitelerle başa çıkmalarına yardımcı olabilir ve sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemelerine katkıda bulunabilir. Ancak, bu stratejilerin etkinliğini değerlendirmek ve sürekli olarak geliştirmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

SONUÇ

Bu çalışma, gençler arasında yaygınlaşan kanlı para oyununun fiziksel, psikolojik ve sosyal risklerini ele almış ve gençlerin bu tür tehlikeli aktivitelerle başa çıkma stratejilerini incelemiştir. Yapılan derinlemesine analizler, kanlı para oyununun gençler üzerinde potansiyel yaralanmalara, duygusal zorlanmalara ve sosyal dışlanmaya yol açabileceğini göstermektedir.

Literatürdeki mevcut bulgulara dayanarak, bu çalışma gençlerin bu tür tehlikeli aktivitelerden kaçınmaları ve sağlıklı yaşam tarzlarını benimsemeleri için önleyici stratejilerin önemini vurgulamaktadır. Ebeveynlerin, eğitimcilerin ve sağlık uzmanlarının gençleri bilinçlendirme, iletişim kanallarını açma ve psikososyal destek sunma konusundaki rolleri önemlidir.

Literatüre katkıları açısından, bu çalışma kanlı para oyununun gençler üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamak için bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmacılar için, bu çalışma kanlı para oyunu gibi tehlikeli aktivitelerle ilgili daha fazla araştırma yapma yönünde bir ilham kaynağı olabilir. Ayrıca, ebeveynler, eğitimciler ve sağlık uzmanları için, gençlerin bu tür aktivitelerle başa çıkma stratejilerini geliştirmek ve uygulamak için somut öneriler sağlamaktadır.

Sonuç olarak, bu tür bir makale, gençler arasında yaygın olan tehlikeli etkinliklere ilişkin bilgi ve anlayışımızı derinleştirebilir ve bu konuda toplumu harekete geçirmeye ve önlemler almaya teşvik edebilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği. Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5). E Köroğlu (Çev. Ed.), Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2013.

Amerika Psikiyatri Birliği, A. P. (1987). Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, üçüncü baskı (gözden geçirilmiş form)(DSM-III-R). *Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington. Çeviren E Köroğlu, Ankara, Hekimler Yayın Birliği.*

Alkol/Madde Bağımlılarına Disosiyatif Belirtiler ve Çocukluk Travması, Depresyon, Anksiyete ve Alkol/Madde Kullanımı İlişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(1):30-34.

Dissociative Symptoms and Self-Mutilation in Adolescent Borderline Personality Disorder, *European Psychiatry*, Volume:11, Supplement:4, 1996, P:174.

Ergenlik ya da Merhaba Hüzün, *Bağlam Yayıncılık*, 2003, s: 13-20, 67-82,114-120.

Non-suicidal Self- Injury Among Adolescents: Diagnostic Correlates and Relation to Suicide Attempts, *Psychiatry Research*, 144, 65-72

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Ergenlerde Kendilik Algısı ile Demografik Değişkenlerin Etkileşimi: Kontrollü Bir Çalışma. *3 P Dergisi*, 14(1):23-32.

“Reported Childhood Trauma, Attempted Suicide and SelfMutilative Behavior among Women in General Population”, *European Psychiatry*, 20, 268-273.

Suicide Attempt and Self-Mutilation Among Turkish High School Students in Relation with Abuse, Neglect and Dissociation, *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 57, 119-126.

The Functions of Self – Mutilation. *Clinical Psychology Review*, 18 (5); 531 – 554.

The Relationship Between Dissociative Symptoms, Alexithymia, Impulsivity, Sexual Abuse and Self-Mutilation, *Comprehensive Psychiatry*, Volume:37, Issue:1, JanuaryFebruary, Pages: 12-16.

TÜZÜN, O. KENDİNE ZARAR VERME DAVRANIŞI OLAN ERGENLERİN ALEKSİTİMİ, MİZAÇ VE KARAKTER ÖZELLİKLERİ VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ İHMAL VE İSTİSMARI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.

25-AİLE DANIŞMANLIĞI DESTEĞİ ALAN EBEVEYNLERİN AİLE İÇİ ŞİDDET FARKINDALIĞININ ÖLÇÜLMESİ

Zeynep ÖZAN, Adli Bilimci, Acıbadem Üniversitesi, ORCID ID: 0009-0005-8886-1706, e-posta: zeyneps.ozan@gmail.com

Prof Dr. Işıl Pakiş, Adli Tıp Uzmanı, Acıbadem Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-8313-5028, e-posta: isil.pakis@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Aile içi şiddet, bir kişinin aile üyelerine fiziksel, duygusal, cinsel veya ekonomik olarak zarar veren davranışları ifade etmektedir. Günümüzde, bu tür şiddet sadece bireyler için değil, toplumun genel sağlığını tehdit eden önemli bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir. Danışmanlık, bireylerin iç görü kazanmalarına, farkındalık geliştirmelerine, yeniden yapılanmalarına ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunma gibi önemli rolleri üstlenir. Bu çerçevede, aile danışmanlığı da sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulması için tüm aile bireylerine yönelik psikolojik destek hizmetleri sunan bir alandır. Bu bakış açısıyla, aile danışmanlığı desteği, ailenin güçlenmesine katkı sağlayarak aile içi şiddeti önleyici bir rol üstlenmektedir. **AMAÇ:** Araştırmamızda, aile danışmanlığı desteği alan ebeveynlerin aile içi şiddet farkındalığının ölçülmesi ve aile danışmanlığının ebeveynlerin farkındalığına katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. **GEREÇ ve YÖNTEM:** Araştırmanın odak noktası, aile danışmanlığı desteği alan ebeveynler olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, İstanbul ilinde aile danışmanlığı hizmeti sunan bir kurumla iletişime geçilerek aile danışmanlığı desteği alan ebeveynlere, rızaları alınarak "Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği" uygulanmıştır. Kontrol grubu olarak, danışmanlık merkezindeki hedef kitlenin demografik özelliklerine uygun ve aile danışmanlığı desteği almamış bireylere kartopu yöntemi ile çağrıya çıkılarak rızaları dahilinde aynı ölçek uygulanmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS Analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. **BULGULAR:** Ön çalışmamızda aile danışmanlığı desteği alan 30 anne-baba ve aile danışmanlığı desteği almayan 30 anne-baba anketimize katılmıştır. Katılan katılımcıların %43,3 ile büyük bir çoğunluğu 46-65 yaş aralığında, %56,7 ile büyük bir çoğunluğu üniversite mezunu olarak karşımıza çıkmıştır. SPSS analizleri sonucunda katılımcıların demografik özellikleri ile aile içi şiddet farkındalıklarında anlamlı bir sonuç bulunamamıştır. Ancak deney grubu ve kontrol grubu arasında yapılan T-testi sonucunda $p= 0.000$ ($p<0.005$) değeri ile anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca katılımcıların ölçekten aldıkları puanlar incelendiğinde (min.20-maks.60) aile danışmanlığı desteği alan ebeveynlerin puan ortalamaları 58,8 iken desteği almayan ailelerin 54,4 olarak bulunmuştur. **SONUÇ:** Çalışmamız sonucunda aile danışmanlığı desteği, aile içi şiddeti önleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın daha

büyük bir örneklem ve farklı sosyo-demografik özellikler eşliğinde gerçekleştirilmesi literatüre büyük ölçüde katkı sağlayacaktır.

ANAHTAR KELİMELELER: aile danışmanlığı, ebeveyn, şiddet, aile

MEASURING FAMILY VIOLENCE AWARENESS of PARENTS RECEIVING FAMILY COUNSELING SUPPORT

ABSTRACT

Domestic violence refers to behaviors that cause physical, emotional, sexual, or economic harm to family members. Nowadays, such violence has become a significant public health issue that threatens not only individuals but also the overall health of society. Counseling plays important roles in helping individuals gain insight, develop awareness, restructure, and contribute to personal development. In this context, family counseling is an area that provides psychological support services to all family members for establishing a healthy communication environment. With this perspective, family counseling support plays a preventive role in domestic violence by contributing to the strengthening of the family.

OBJECTIVE: The aim of our study is to measure the awareness of domestic violence among parents receiving family counseling support and to examine the contribution of family counseling to parental awareness. **MATERIALS AND METHODS:** The focus of the research is determined as parents receiving family counseling support. Accordingly, the "Domestic Violence Awareness Scale" was applied to parents receiving family counseling support in Istanbul, with their consent. As for the control group, individuals matching the demographic characteristics of the target population at the counseling center and who did not receive family counseling support were recruited through snowball sampling, and the same scale was applied to them with their consent. The data obtained from the scales were analyzed using SPSS analysis method. **RESULTS:** In our preliminary study, 30 parents receiving family counseling support and 30 parents not receiving family counseling support participated in our survey. The majority of the participants, with 43.3%, were in the age range of 46-65, while 56.7% were university graduates. No significant result was found between the demographic characteristics of the participants and their awareness of domestic violence through SPSS analyses. However, a significant difference was found between the experimental group and the control group with a p-value of 0.000 ($p < 0.005$) according to the T-test conducted. Additionally, when examining the scores obtained from the scale (min.20-max.60), the average scores of parents receiving family counseling support were found to be 58.8, while those not receiving support were 54.4. **CONCLUSION:** Our study concludes that family counseling support plays a preventive role in domestic violence. Conducting this study with a larger sample size and under different socio- demographic characteristics will greatly contribute to the literature.

KEYWORDS: family counseling, parents, violence, family

26-OYUNDA MARUZ KALINAN SÖZEL ŞİDDETİN OYUNA HARCANAN SÜREYE ETKİSİ

Görkem Yiğit Öztürk, Adli Bilimler Uzmanı, Acıbadem Üniversitesi, ORCID ID: 0009-0001-4263-4066, gorkem-ozturk@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Oyun bağımlılığı, ICD-11'in "Bağımlılık yapıcı davranışlardan ötürü oluşan bozukluklar" başlığı altında, kumar bağımlılığının yanında sıralanmıştır. Aşağıdaki kriterlerin tümünü sergileyen, sürekli ve tekrarlı bir oyun oynama davranışına "Gaming Disorder" adı verilmiştir:

- Oyun oynama davranışı üzerinde kontrol kaybı
- Oyuna daha çok önem verme
- Oyun oynama davranışının olumsuz sonuçlara yol açması
- Olumsuz sonuçlara rağmen oyun oynama davranışının sürmesi veya artması

Oyun bağımlılığı tanısı konulabilmesi için en az bir yıl boyunca yukarıdaki kriterlerin gözlenmesi gerekmektedir. **AMAÇ:** Çalışmanın amacı, League of Legends online oyununda başka oyuncularından maruz kalınan sözel şiddetin kişiyi daha çok oyun oynamaya teşvik edip etmediğini incelemektir. Yapılan çalışmalara göre League of Legends oyunlarının %70'inde oyuncular tarafından sözel şiddet uygulanmaktadır. Çalışmanın hipotezi, sözel şiddete maruz kalındığında oyundan alınan keyif düşeceğinden yeterince tatmin olabilmek adına daha fazla oyun oynanacağıdır. **GEREÇ VE YÖNTEM:** 5 katılımcı bir gün mesajları görüntüleme özelliği kapalı, ertesi gün açık olacak şekilde 10 gün boyunca oyunu oynamıştır. Katılımcılar, kendilerine özel hazırlanan online Excel tablolarına o gün mesajları görüntüleyip görüntülemediklerini, oynanan oyun sayısı ve oyunun sonucu (zafer/yenilgi) bilgilerini girmiştir. Ardından katılımcı başına mesajların görüntülendiği ve görüntülenmediği günlerde oynanan ortalama oyunlar hesaplanmış, regresyon analizi kullanılarak arada kayda değer bir bağ aranmıştır. **BULGULAR:** Yapılan ön çalışmada, mesajlaşma özelliği açık ve kapalı oynanan oyun sayıları kıyaslandığında mesajlaşma özelliği kapalı oynanan günlerde ortalama olarak daha az oyun oynandığı saptanmıştır. Oyuncuların verilerinde, mesajlaşma özelliğinin açık olması ile oynanan oyun sayısı arasında tutarlı ve anlamlı bir negatif korelasyon gözlenmiştir ($p \sim -0,6$). **SONUÇ:** Ön çalışmanın sonucunda, League of Legends oyununda sözel şiddete maruz kalma ihtimali ortadan kaldırıldığında katılımcıların daha az oyun

oynamakla yetinme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Oyunda sözel şiddete maruz kalma ile oynanan oyun sayısı negatif korelasyon göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: video oyunu bağımlılığı, sözel şiddet, rekabet, League of Legend

THE EFFECT OF EXPOSURE TO VERBAL VIOLENCE ON GAMEPLAY TIME

ABSTRACT

Gaming addiction is listed next to gambling addiction under the heading “Disorders resulting from addictive behaviors” in ICD-11. “Gaming Disorder” is defined as a persistent and repetitive gaming behavior that exhibits all of the following criteria

-Loss of control over gaming behavior: This manifests as a lack of self-control over when, how long and how often one plays the game.

- Giving more importance to the game: This is when a person begins to prioritize gaming over other interests and daily activities, and this prioritization increases gradually.

- Negative consequences of gaming behavior: This behavior, which the person cannot control, starts to cause social, economic, academic, psychological and/or physical harm to his/her life. For example, the person may stop giving due importance and time to school, lose his/her job, or his/her physical health may suffer due to prolonged inactivity. Continued or increased gaming behavior despite negative consequences: It is observed that the person continues to play games despite these problems due to spending too much time on games.

In order to be diagnosed with gaming addiction, the above criteria must be observed for at least one year. **PURPOSE:** The aim of this study is to examine whether verbal violence by other players in the online game *League of Legends* prompts people to play the game more. According to studies, verbal violence occurs in 70% of League of Legends games. The hypothesis of the study is that when exposed to verbal violence, the enjoyment taken from the game will decrease and thus, more games will be played in order to compensate.

MATERIALS AND METHODS: 5 participants played the game for 10 days, with the view in-game messages feature turned off one day and on the next day. Participants entered the number of games played, whether they viewed messages on that day, the number of games played, and the outcome of the game (victory/defeat) in a customized online Excel spreadsheet. Then, the average number of games played per participant on the days when messages were and were not viewed was calculated, and regression analysis was used to look for a significant correlation. **RESULTS:** In the preliminary study, when the numbers of games played with the messaging feature on and off were compared, it was found that on days when the messaging feature was off, players played fewer games on average. Consistent and significant negative correlation was observed between the number of games played and the messaging feature being on in the players' data ($\rho \sim -$

0.6). **CONCLUSION:** The preliminary study indicates that when the probability of exposure to verbal abuse in the League of Legends game was eliminated, participants tended to settle for playing fewer games. There is a negative correlation between exposure to verbal abuse in the game and the number of games played.

KEYWORDS: video game addiction, verbal violence, competition, League of Legends

1. Giriş ve Tanım

Oyun, kültürden önce gelir (Huizinga, 1980). Bu çıkarımı yapmak için hayvanlar alemini izlemek yeterlidir. Oyunlarımızda gördüğümüz kuralları ve diğer özellikleri havanlarda da görebiliriz. Örneğin köpekler birbirleriyle şakadan boğuşurlar. Bu esnada asla birbirlerine zarar vermez, gerçekten saldırmazlar. Birbirlerini oyun oynamaya çağırırken belirli bir dizi eylemlerde bulunurlar. Ayrıca oyun esnasında öfkeli gibi davranır, rol yaparlar. Bu gibi gözlemler bize, oyunun kültürün icadından önce var olduğunu göstermektedir.

Peki oyun nedir? Oyun:

- gönüllülük esaslı (istendiği takdirde oynanan),
- kurallara dayalı,
- gerçek dünyadan bağımsız (ayrı bir gerçekliği olan),
- sonucu belirsiz,
- kendi kuralları ve gerçekliği içinde sınırlı olan

aktivitelerin genel adıdır (Caillois, 2001).

Körebe, saklambaç, yakalamaç gibi görece daha “basit” oyunlar insanlık kadar, hatta bir ihtimal insanlardan evvel oyunlar olsalar da, daha karmaşık kurallar ve daha farklı düzlemlerde oynanan oyunlar da epey eskidir. Örneğin en eski masa oyunu olan ve Antik Mısır’da icat edilmiş olan Senet, Antik Mısır Krallığı’nın kuruluşundan eski olmakla kalmayıp yazının Mezopotamya’da icadı kadar eskidir (Donovan, 2017).

Video oyunları bir insan ile makine arasında veya birden fazla insan arasında oynanabilen, elektronik bir ekran (veya görüntü sağlayacak bir başka cihaz) üzerinden oynanan oyunlara verilen addır. Bilgisayar oyunları olarak da adlandırılır (Bergonse, 2017). Tarihteki ilk video oyunu örneği, 18 Ekim 1958 tarihinde New York’taki Brookhaven Ulusal Laboratuvarı’nın her yıl düzenlediği ziyaretçi etkinliklerinden birinde tanıtılan Tennis for Two’dur. Bu oyunda iki oyuncu, analog bir bilgisayara bağlanan iki ayrı kumandayla tenis oynayabiliyordu. Ekran olarak ise bir osiloskop kullanılıyordu (Brookhaven National Laboratory, 2008). Ardından 1971 yılında ilk jetonla çalışan oyun olan Galaksi Oyunu (Galaxy Game) piyasaya çıkarıldı. Bu iki oyunculu oyunda katılımcılar, uçurdukları uzay gemileri ile birbirini vurmaya çalışıyordu. Bu oyun, bir kabin üzerinde duran ekran ve konsollar yardımıyla, jeton atarak oynanan “arcade oyunlarının” öncüsü oldu. Ardından 1972 yılında Atari isimli şirketin kuruldu ve ilk oyunları Pong piyasaya sürüldü. Kapış kapış satılan arcade’leri ile geniş kitlelere kısa sürede ulaşan oyun, bu başarısıyla bir ilk olup bu

sebeple birçok kişiye ilk video oyunu sorulduğunda akla gelecek ilk isimdir (Donovan, 2011).

İlk online video oyunu 1978 yılında üretilen ve 1980'de erişime açılan MUD (Multi User Dungeon - Çoklu Kullanıcılı Zindan) isimli oyundur. İnternet üzerinden erişilen oyunda oyuncular, metin tabanlı bir rol yapma oyununda önce karakterlerini yaratıp ardından oyunda kararlar alarak hikâyeyi ilerletmekteydi. Oyuncular birbirleriyle tanışabiliyor, konuşabiliyor, birbirlerine yardımcı olabiliyor ve savaşabiliyordu (Donovan, 2011). Devamında geliştirilen Island of Kesmai gibi (artık metin tabanlı olmaktan çıkıp grafikler de içeren) oyunlarla günümüzde MMORPG, yani Devasa Çok Oyunculu Online Rol Yapma Oyunları olarak adlandırılan kategorinin temelleri atılmıştır.

Online oyunlar günümüzde dünya çapında oldukça yaygındır. En çok oynanılan oyunlardan biri olan PUBG, Eylül 2021'de 3,2 milyon oyuncuya ulaşmıştır. Bir diğer oyun olan Dota 2'yi her ay 11,9 milyon oyuncu oynamaktadır. MOBA (Online Çok Oyunculu Savaş Arenası) türünün oyun sektöründeki devi olan League of Legends'i ise aktif olarak 111 milyon kişi oynamaktadır (Lindner, 2024). Video oyunu piyasasının 2024 yılında dünya çapında 189,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (Reuters, 2024).

Bağımlılık, yarattığı olumsuz sonuçlara rağmen belirli bir davranışta bulunma veya bir maddeyi kullanma konusunda gösterilen kompulsif davranışlar ve kontrol edilemeyen dürtüler ile karakterize edilen; karmaşık, kronik bir beyin hastalığıdır (APA, n.d.). Milyonlarca insanı etkilemekte olan küresel bir sorundur. Bağımlılık iki ana kategoride incelenir: madde bağımlılıkları ve davranışsal bağımlılıklar. Oyun, bilgisayar, televizyon, kumar vb. bağımlılıklarla birlikte, insan-makine etkileşiminin temelini oluşturan teknolojik bağımlılıkları içeren davranışsal bağımlılıklar, (madde bağımlılığı kadar olmasa da) fiziksel hastalık riskini artırmakla birlikte, birey üzerinde daha ziyade psikolojik ve sosyolojik sorunlara neden olmasıyla dikkat çekmektedir. İnterneti kullanma, video oyunları oynama, seks yapma, alışveriş yapma, yemek yeme gibi davranışların aşırıya kaçan oranlarda tezahür etmesiyle ilişkilendirilen ve çeşitli olumsuz sonuçlara yol açabilen bir durumdur (BMYK, n.d.).

Bağımlılığı ve nedenlerini anlamak için çeşitli psikolojik, biyolojik ve çevresel faktörlerin etkileşimini incelemek gerekir. Bağımlılığın basit bir iradesizlik sorunu veya ahlaki başarısızlık meselesi olmadığını unutmamak önemlidir. Bağımlılığın, kökleri hem beyinde hem de davranışta olan, çok yönlü bir olgu olduğunu kabul etmek elzemdir.

Bağımlılığın psikolojik nedenleri arasında en başta beynin ödül sistemi gelmektedir. Zevk ve ödülle ilişkili bir nörotransmitter olan dopamin salınımını tetikleyen her türlü faaliyet, o faaliyeti sergileme davranışını güçlendirir ve bireyin aynı aktiviteyi tekrarlaması olasılığını artırır. Zamanla, bağımlılık yapıcı maddeler veya davranışlar bu sistemi ele geçirir ve kişinin deneyimlediği zevk dolu etkileri sürdürebilmesi için madde veya davranışa devam etmesine yol açar (Volkow & Morales, 2015).

Oyun bağımlılığı, video oyunu bağımlılığı veya oyun oynama bozukluğu olarak da bilinir. Günümüzde giderek artan bir sorundur. Video oyunlarının, bireylerin gündelik hayatını ve sorumluluklarını kötü etkileyecek derecede aşırı ve kompulsif biçimde oynanması durumudur. Oyun oynamak günümüzde popüler ve keyifli bir aktivite olsa da kişiler oyun alışkanlıklarını kontrol edemedikleri vakit, eğlence amaçlı oyun oynamak ile bağımlılık arasındaki ayırım gittikçe silikleşir. Oyun bağımlılığı, video oyunlarının sürekli ve artan kullanımıyla karakterize edilen ve bireyin yaşamının çeşitli yönlerinde önemli bozulmalara yol açan davranışsal bir bağımlılık olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, oyun oynama bozukluğunu resmi olarak tanımış ve Uluslararası Hastalık Sınıflandırması'nın 11. sayısına (ICD-11) dâhil etmiştir (WHO, 2022). Bu bozukluğun temel özellikleri arasında oyun oynama üzerindeki kontrolün zayıflaması, diğer aktivitelere göre oyuna verilen önceliğin artması ve olumsuz sonuçlara rağmen oyun oynamanın aynen devam etmesi veya artması yer almaktadır.

Oyun bağımlılığının ortaya çıkışında çeşitli faktörlerden bahsedilebilir. Bunlardan biri, belki de en önemlisi, ilgi çekici anlatıları ve oynanış mekanikleriyle video oyunlarının insana gerçek hayattan bir kaçış sağlamasıdır. Kaçışçılık (escapism) adı verilen bu durum, hayatın hoş olmayan gerçeklerinden uzaklaşma ve rahatlama arayışına girme eğilimini ifade etmektedir. Kişinin kendisini geçici süreliğine de olsa gerçek dünyadan ayırma ve daha eğlenceli, daha ilgi çekici veya sıra dışı bir hayalî alana kaçarak teselli bulma arzudur (Fraser et al., 2023).

Bir diğer faktör de video oyunlarını veya oyunların belirli bölümlerini tamamlamanın sağladığı başarı hissidir. Sosyal etkileşimlerle tasarlanan modern video oyunlarının sürükleyici doğasıdır. Ayrıca oyunların mobil cihazlar da dahil olmak üzere çeşitli platformlardan erişilebilirliği, bireylerin uzun süreli oyun oynayabilmesini epey kolaylaştırmaktadır.

Dünya çapında yaklaşık 2,6 milyar insan video oyunu oynamaktadır. Bu grubun %3-4'ünde video oyunu bağımlılığı semptomları görüldüğü tahmin edilmektedir. Bu oran ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Örneğin oyun kültürünün yoğun olduğu Güney Kore'de video oyunu bağımlılığı yaşayan gençlerin oranı %10 iken ABD'de bu oran %8,5'tir. Bu bağımlılığın cinsiyetlere göre dağılımı incelendiğindeyse en büyük risk grubunun erkekler olduğu görülmektedir, zira dijital oyun bağımlılarının yaklaşık %75-90'ı erkektir. Dünya çapındaki kadın oyuncu sayısının erkekler ile neredeyse eşit olduğu (%48'e karşılık %50) düşünüldüğünde bu sonuç çok çarpıcıdır. Oyun bağımlılığına yakalanma riskini en çok taşıyan yaş grubu ise özellikle 13-18 yaş aralığındaki adolesanlardır (Chelales, 2023). Oyun bağımlılığı, ICD-11'in "Bağımlılık yapıcı davranışlardan ötürü oluşan bozukluklar" başlığı altında, kumar bağımlılığının yanında sıralanmıştır. ICD-11, oyun bağımlılığını kaleme alırken iki farklı alt başlıkta incelemiştir: online oyun bağımlılığı ve offline (çevrim

dışı) oyun bağımlılığı. Aşağıdaki kriterlerin tümünü sergileyen, sürekli ve tekrarlı bir oyun oynama davranışına “Gaming Disorder” adı verilmiştir:

- Oyun oynama davranışı üzerinde kontrol kaybı: Kişinin oyunu ne zaman, ne kadar süre, ne kadar sık oynayacağı hususunda kendini kontrol edememesi olarak tezahür eder.
- Oyuna daha çok önem verme: Kişinin oyun oynamaya, diğer ilgi alanlarından ve günlük aktivitelerinden daha çok öncelik tanımaya başlaması ve bu verilen önemin giderek artması şeklinde görülür.
- Oyun oynama davranışının olumsuz sonuçlara yol açması: Kişinin kontrol edemediği bu davranışının onun hayatına sosyal, ekonomik, akademik, psikolojik ve/veya fiziksel açıdan zararlar doğurmaya başlaması şeklinde görülür. Örneğin kişi okuluna gereken önemi ve zamanı vermeyi bırakabilir, işini kaybedebilir, uzun süre hareketsiz kalmaktan beden sağlığı zarar görebilir.
- Olumsuz sonuçlara rağmen oyun oynama davranışının sürmesi veya artması: Kişinin oyunlara fazla vakit ayırmasından ötürü yaşadığı bu sorunlara rağmen oyun oynamaya devam etmesi şeklinde gözlemlenir.

Mevzubahis oyun oynama davranışı kişide sürekli veya belirli aralıklarla tekrarlayan, epizodik formatta olabilir. Ancak oyun bağımlılığı tanısı konulabilmesi için en az bir yıl boyunca yukarıdaki kriterlerin gözlenmesi gerekmektedir (WHO, 2024). Ayrıca mevzubahis davranışın başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamıyor olması ve kişinin bu davranışlar esnasında bir madde veya ilacın etkilerine bağlı olmaması da gereklidir.

Video oyunu bağımlılığı gelişimindeki ilk bireysel faktör, kişinin bulunduğu demografik gruptur. Erkeklerin kadınlardan daha yüksek oranda video oyunu bağımlılığı sergilediği bilinmektedir. Erkek oyuncular arasında video oyunu bağımlılığı belirteçlerinin daha yüksek görülme sıklığı, kimi oyunlarda bulunan rekabet faktörü olabilir. Çoğu kültürde savaşma eğilimi ve saldırganlık, maskülen kabul edilen özelliklerdir. Çok sayıda farklı türe ev sahipliği yapan video oyunları, bu giderek artan çeşitliliğine rağmen birçok oyunda rekabet faktörü hâlen ana tasarım unsurudur. Bu da kimi oyunları erkeklerin daha fazla oynamasına neden olmaktadır. (Su et al., 2020; Stevens et al., 2020). Buna paralel olarak, oyun endüstrisi erkekleri birincil hedef kitlesi olarak tanımlamakta ve onlar için oyun tasarlamaya devam ederek oyuncular arasındaki erkek egemenliğini daha da pekiştirmektedir (Lopez-Fernandez et al., 2019). Yaş, bir diğer önemli demografik faktördür. Gençlerin, özellikle ergenlerin, video oyunu bağımlılığı geliştirmede en büyük riski taşıyan gruptur (Su et al., 2020; Macur & Pontes, 2021). Ergenlik döneminde gençler, dürtüsellik ve yeni şeyler arama davranışlarına daha yatkındır. Video oyunları, ergen beynindeki ödül devrelerini sürekli olarak uyararak ve oyun oynama davranışını mutluluk verici bir eylem olarak koşullayarak onları video oyunu bağımlılığına açık kılar. Ergenlerin

en riskli grup olmasının bir diğler sebebi, oyunları genel olarak daha genç bireylerin oynaması olabilir (Király et al., 2023). Özetle, video oyunu bağımlılığına en açık risk grubu ergenlik dönemindeki erkeklerdir.

Kişilik özellikleri de video oyunu bağımlılığı gelişimindeki bir diğler bireysel faktördür. Aceleci davranma eğiliminde olan kişiler, dürtüsel hareket etmeleri dolayısıyla oyun oynama alışkanlıklarını düzenlemede ve diğler sorumluluklarına öncelik vermede zorlanabilir. Yeni deneyimler yaşama arzusu da kişiyi oyun bağımlılığı geliştirmeye itebilir. Bu, genel olarak bağımlılık olgularında karşılaşılan bir durumdur (Lee et al., 2019).

Oyun bağımlılığı ile nevroitiklik arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Nevrotik davranışları yüksek kişilerin sıklıkla anksiyete, depresyon ve stres deneyimlemeleri, onları kaçışçılık davranışına sürükleyebilir (Svetieva et al., 2008). Buna karşılık dışa dönüklük, özenlilik ve cana yakınlık ile video oyunu bağımlılığı gelişimi arasında negatif korelasyon gözlenmiştir. Özenli bireyler, yüksek seviyede öz disipline sahip olmaları ve hedeflerinin peşinden gitme konusunda daha organize olma eğiliminde olmalarından ötürü oyun bağımlılığı geliştirme ihtimalleri daha düşüktür. Dışa dönüklük, video oyunlarının sunduğu sınırlı sosyallik dolayısıyla kişinin oyunlara fazla vakit ayırmasını engelliyor olabilir. Kişi çok oyunculu online oyunlarda arkadaşlıklar kurabilecek olsa dahi onlarla yüz yüze görüşmek ve başka aktiviteler yapmak gibi diğler eylemlere yönelme arzusu duyabilir. Cana yakınlık ve video oyunu bağımlılığı arasındaki negatif ilişki ise online oyun oynamanın yaratabileceği stresli sosyal etkileşimler ile açıklanabilir. Yoğun video oyunu oynama davranışı hem oyun içi yaşanabilecek çatışmalara daha çok maruz kalınacağı anlamına gelmesi itibarıyla hem de günlük yaşamda kişiler arası tartışmalara yol açabileceği dolayısıyla cana yakın kişiler, oyun oynamaya fazla vakit ayırmıyor olabilir (Chew, 2022). Özgüven sorunları ve sosyal anksiyete de sorunlu oyun oynama davranışı oluşumuna katkı sağlayan kişilik özelliklerindedir (Wichstrøm et al., 2019).

Kişilik özelliklerinin ötesinde bireyde başka hastalıkların mevcudiyeti de video oyunu bağımlılığı gelişimine yardımcı olabilir. Araştırmalar, diğler bağımlılıklarda da olduğu gibi, komorbiditenin video oyunu bağımlılığı oluşumu ile ilintili olduğunu göstermektedir. Psikopatolojik koşullar arasında, depresyonun (Ostinelli et al., 2021) yanı sıra yaygın anksiyete bozukluğu ve anksiyete semptomları ile video oyunu bağımlılığı arasında pozitif bir korelasyon gözlenmiştir (61). Depresyon ve anksiyete belirtileri yaşayan oyuncular, günlük zorluklarla ve olumsuz duygusal durumlarla yüzleşmekten kaçınmak için video oyunlarında teselli arama eğiliminde olabilirler. Bu gibi durumlarda oyun oynamak, sorunlara gerçek bir çözümden ziyade bir dikkat dağıtıcı görevi görerek kişilerin yoğun oyun oynama davranışı göstermesine neden olabilir. Bu da kişinin bireysel yaşantısında (iş, okul ve benzeri ortamlarda) düşük performans göstermesine ve azalan sosyal faaliyetlere yol açabilir. Bu durum, mevcut psikopatolojik semptomları daha da kötüleştirebilir.

Oyun bağımlılığı ile pozitif korelasyon gösterdiği belirlenen bir diğer durum ise Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu'dur (DEHB). DEHB'li bireyler, sık sık gösterdikleri dürtüsel davranışlar ve beyinlerindeki ödül işleme mekanizması ile alakalı nörobiyolojik faktörler nedeniyle oyun bağımlılığı gelişimine daha müsaittir. DEHB, bireylerin aşırı ve kontrolsüz oyun oynama davranışlarına yatkın kılabilir. DEHB'nin bir diğer özelliği olan aşırı odaklanma da uzun süreli oyun oynamalara katkıda bulunabilir. Ek olarak video oyunları, yenilik ve heyecan arayan DEHB'lilere cazip gelebilir (Koncz et al., 2023).

Unutulmamalıdır ki video oyunları, oyuncuların dikkatini çekmek ve bu dikkati üzerinde tutmak için tasarlanan ürünlerdir. Dolayısıyla oyunların tasarımında insanların dikkatini çekebilmek için çeşitli psikolojik mekanizmalar kullanılır. Bu mekanizmaların başında edimsel koşullanma ve beynin ödül merkezinin uyarılması konusu gelir. Yapılması istenen hareketi ödüllendiren, istenmeyen hareketi ise cezalandıran oyun mekanikleri ile oyuncular çeşitli davranışları sergilemeye koşullanır. Bu da oyun bağımlılığına mahal verebilir (Griffiths & Nuyens, 2017). Kimi oyunlar, oyuncuların her gün oyuna girmesi karşılığında çeşitli ödüller verir. Kimi oyunlarsa oyun içerisinde elde edilen başarılar sonucunda oyuncuyu ödüllendirir. Bazı oyunlar ise her seferinde ödüllendirmede bulunmaz, bunu aralıklı olarak gerçekleştirir. Aralıklı pekiştirme adı verilen bu yönteme en sık MMORPG'lerde rastlanır (Király et al., 2023). Örneğin oyundaki belirli bir eşyayı elde edebilmek için bir düşmanı alt etmek gerektiği bir senaryoda, düşmanı alt etme durumunda verilecek ödüllerin bir havuzu oluşturulur ve her alt edişte bu ödüllerden biri rastgele seçilerek oyuncuya sunulur. Ancak her ödülün oyuncuya sunulması ihtimali eşit değildir, eşyanın değerine göre eşyanın denk gelme ihtimali düşer. Dolayısıyla oyuncu, o çok istediği eşyayı elde etmek için defalarca aynı düşmanla çarpışmak ve asıl istediği ödüle ulaşana kadar diğer "daha değersiz" ödüllerini almak durumundadır. Oyunlarda oyuncular, görevleri tamamlamaları veya dönüm noktalarına ulaşmaları karşılığında puan kazanır, karakterlerinin seviyesini yükseltir (karakterlerini geliştirir ve güçlendirir), yeni eşyalar veya diğer oyun içi avantajlarla ödüllendirilir. Bu ödüller, oyuncuları oynamaya devam etmeye teşvik eden bir pozitif pekiştirme döngüsü yaratır.

Oyunların online veya offline (çevrim dışı) olması ve hangi tür oyun olduğu da oyun bağımlılığı oluşumunu etkileyen faktörlerden bazılarıdır. Yaşları 13 ile 40 arasında değişen 2442 katılımcının yer aldığı bir çalışmada online oyun oynayanların oyuna daha çok süre ayırdığı ve oyun bağımlılığı skorlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada online rol yapma oyunları oynayanların, o türü oynamayanlara oranla dört kat; online nişancı oyunu oynayanlara oranla ise üç kat daha uzun süre oyun oynadıkları keşfedilmiştir (Lemmens & Hendriks, 2016). 2768 katılımcıyla yapılmış bir başka çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada online oyun oynayanlar, offline oyun oynayanlar ve hem online hem de offline oyun oynayanlar kıyaslanmış; online

oyun oynayanların oyun bağımlılığı skorları en yüksek çıkmıştır. Onları hem online hem offline oyun oynayanlar takip etmiş, en az oyun bağımlılığı skoru alanlar ise offline oyuncular olmuştur (Montag et al., 2021).

2. Amaç

Oyun bağımlılığı gelişimini tetikleyen veya etkileyen bunca bireysel faktörün arasında rekabetçi kişilik yapısını araştıran çalışmalar yok denecek kadar azdır. Aynı şekilde oyuna has faktörler arasında rekabeti körükleyen oyunların oyun bağımlılığı gelişimine etkisi üzerinde de pek durulmamıştır.

Çalışmanın amacı, League of Legends online oyununda başka oyunculardan maruz kalınan sözel şiddetin kişiyi daha çok oyun oynamaya teşvik edip etmediğini incelemektir. Yapılan çalışmalara göre League of Legends oyunlarının %70'inde oyuncular tarafından sözel şiddet uygulanmaktadır. Çalışmanın hipotezi, sözel şiddete maruz kalındığında oyundan alınan keyif düşeceğinden yeterince tatmin olabilmek adına daha fazla oyun oynanacağıdır.

Çalışmada League of Legends oyuncularının incelenme nedenleri arasında oyunun popüleritesi (dolayısıyla oyuncuları kendisine bağlama konusundaki başarısı) ilk sırada gelmektedir. Bir diğer başlıca neden de League of Legends oynandığı esnada sözel şiddete maruz kalma ihtimalinin yüksekliğidir. Oyuncu topluluğu jargonunda “toxic” olarak atfedilen League of Legends sanal sohbet ortamı, kötü şöhretiyle meşhurdur.

3. Gereç ve Yöntem

Beş katılımcı bir gün mesajları görüntüleme özelliği kapalı, ertesi gün açık olacak şekilde 10 gün boyunca League of Legends oyununu oynamıştır. Katılımcılar, kendilerine özel hazırlanan online Excel tablolarına o gün mesajları görüntüleyip görüntülemediklerini, oynanan oyun sayısı ve oyunun sonucu (zafer/yenilgi) bilgilerini girmiştir. Ardından katılımcı başına mesajların görüntülendiği ve görüntülenmediği günlerde oynanılan ortalama oyunlar hesaplanmış, regresyon analizi kullanılarak arada kayda değer bir bağ aranmıştır. Regresyon analizi için SPSS istatistik uygulamasının 26. sürümüne başvurulmuştur. Araştırmadaki bağımsız değişken, oyun içi yazılı sohbet özelliğinin açık veya kapalı olma durumu; bağımlı değişken ise oyuncuların oyun oynama sayısıdır.

4. Bulgular

İlk katılımcı olan 22 yaşındaki E.S., 10 gün içerisinde bir günde en fazla dört defa League of Legends oynamıştır. Bir günde en az oynadığı oyun sayısı ise birdir.

SOHBET	1	2	3	4	5	6	7	8
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								

Tablo 1: E.S.(22)'nin 10 günlük League of Legends oynama şeması

E.S.'nin oyun içi yazılı sohbet açıkken oynadığı ortalama oyun sayısı 3,2'dir. Oyun için yazılı sohbet kapalıyken oynadığı ortalama oyun sayısı ise 2'dir. Oyun içi yazılı sohbetin durumu ile E.S.'nin oynadığı oyun sayısı arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon saptanmıştır ($p = -0,65$).

Correlations

		OyunSayısı	Chat
Pearson Correlation	OyunSayısı	1,000	-,299
	Chat	-,299	1,000
Sig. (1-tailed)	OyunSayısı	.	,201
	Chat	,201	.
N	OyunSayısı	10	10
	Chat	10	10

Şekil 1: E.S.(22)'nin regresyon analiz sonucu korelasyon tablosu

İkinci katılımcı, 21 yaşındaki A.F.Ş., 10 gün içerisinde bir günde en fazla sekiz defa League of Legends oynamıştır. Bir günde en az oynadığı oyun sayısı ise beştir.

SOHBET	1	2	3	4	5	6	7	8
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								

Tablo 2: A.F.Ş.(21)'nin 10 günlük League of Legends oynama şeması

A.F.Ş.'nin oyun içi yazılı sohbet açıkken oynadığı ortalama oyun sayısı 7'dir. Oyun için yazılı sohbet kapalıyken oynadığı ortalama oyun sayısı ise 6,2'dir. Oyun içi yazılı sohbetin durumu ile A.F.Ş.'nin oynadığı oyun sayısı arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon saptanmıştır ($p = -0,3$).

Correlations

		OyunSayısı	Chat
Pearson Correlation	OyunSayısı	1,000	-,299
	Chat	-,299	1,000
Sig. (1-tailed)	OyunSayısı	.	,201
	Chat	,201	.
N	OyunSayısı	10	10
	Chat	10	10

Şekil 2: A.F.Ş.(21)'nin regresyon analiz sonucu korelasyon tablosu

Üçüncü katılımcı, 25 yaşındaki N.D.G.'dir. 10 gün içerisinde bir günde en fazla beş defa League of Legends oynamıştır. Bir günde en az oynadığı oyun sayısı ise ikidir.

SOHBET	1	2	3	4	5	6	7	8
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								

Tablo 3: N.D.G.(25)'nin 10 günlük League of Legends oynama şeması

N.D.G.'nin oyun içi yazılı sohbet açıkken oynadığı ortalama oyun sayısı 3,6'dır. Oyun için yazılı sohbet kapalıyken oynadığı ortalama oyun sayısı ise 2,6'dır. Oyun içi yazılı sohbetin durumu ile N.D.G.'nin oynadığı oyun sayısı arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon saptanmıştır ($p = -0,53$).

Correlations

	OyunSayısı	Chat
Pearson Correlation	OyunSayısı	1,000
	Chat	-,530
Sig. (1-tailed)	OyunSayısı	,058
	Chat	,058
N	OyunSayısı	10
	Chat	10

Şekil 3: N.D.G.(25)'nin regresyon analiz sonucu korelasyon tablosu

Dördüncü katılımcı, 25 yaşındaki H.A.'dır. 10 gün içerisinde bir günde en fazla 6 defa League of Legends oynamıştır. Bir günde en az oynadığı oyun sayısı ise ikidir.

SOHBET	1	2	3	4	5	6	7	8
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								
AÇIK								
KAPALI								

Tablo 4: H.A.(25)'nin 10 günlük League of Legends oynama şeması

H.A.'nın oyun içi yazılı sohbet açıkken oynadığı ortalama oyun sayısı 5'tir. Oyun için yazılı sohbet kapalıyken oynadığı ortalama oyun sayısı ise 4,6'dır. Oyun içi yazılı sohbetin durumu ile H.A.'nın oynadığı oyun sayısı arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon saptanmıştır ($p = -0,74$).

Correlations

		oyunsayısı	chat
Pearson Correlation	oyunsayısı	1,000	-,737
	chat	-,737	1,000
Sig. (1-tailed)	oyunsayısı	.	,007
	chat	,007	.
N	oyunsayısı	10	10
	chat	10	10

Şekil 4: H.A.(25)'nin regresyon analiz sonucu korelasyon tablosu

Beşinci ve son katılımcı, 24 yaşındaki T.E.'dir. 10 gün içerisinde bir günde en fazla 4 defa League of Legends oynamıştır. Bir günde en az oynadığı oyun sayısı ise birdir.

SOHBET	1	2	3	4	5	6	7	8
AÇIK	■	■						
KAPALI	■	■						
AÇIK	■	■	■					
KAPALI	■							
AÇIK	■	■	■					
KAPALI	■	■						
AÇIK	■	■	■	■				
KAPALI	■	■						
AÇIK	■	■	■	■				
KAPALI	■	■	■					

Tablo 5: T.E.(24)'nin 10 günlük League of Legends oynama şeması

T.E.'nin oyun içi yazılı sohbet açıkken oynadığı ortalama oyun sayısı 3,2'dir. Oyun için yazılı sohbet kapalıyken oynadığı ortalama oyun sayısı ise 2'dir. Oyun içi yazılı sohbetin durumu ile H.A.'nın oynadığı oyun sayısı arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon saptanmıştır ($p = -0,655$).

Correlations

		OyunSayısı	Chat
Pearson Correlation	OyunSayısı	1,000	-,655
	Chat	-,655	1,000
Sig. (1-tailed)	OyunSayısı	.	,020
	Chat	,020	.
N	OyunSayısı	10	10
	Chat	10	10

Şekil 5: T.E.(24)'nin regresyon analiz sonucu korelasyon tablosu

5. Sonuç

Oyuncuların her birinin verilerinde, mesajlaşma özelliğinin açık olması ile oynanan oyun sayısı arasında tutarlı ve anlamlı negatif korelasyon gözlenmiştir. League of Legends oyununda sözel şiddete maruz kalma ihtimali ortadan kaldırıldığında katılımcıların daha az oyun oynamakla yetinme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Hipotez doğrulanmıştır. League of Legends oynarken başka oyuncular tarafından aşağılanma, hakaret edilme, küfredilme ve sözel şekilde taciz edilme gibi rahatsız edici durumlarla karşılaştığında oyuncular, oyundan tatmin olabilmek için o gün içinde daha fazla oyun oynama eğilimi göstermektedir.

6. Kaynakça

American Psychological Association. (n.d.). addiction. In APA dictionary of psychology. from <https://dictionary.apa.org/addiction>

Bergonse, R. (2017). Fifty Yearson, what exactly is a video game? an essentialistic definition and a pproach. The Computer Games Journal, 6(4), 239–255

BMKY. (n.d.). Davranışsal Bağımlılık. Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu. <https://bmyk.gov.tr/TR-67183/davranissal-bagimlilik.html>

Brookhaven National Laboratory. (2008). The first video game?. BNL. <https://www.bnl.gov/about/history/firstvideo.php#:~:text=Before%20%27Pong%2C%27%20There%20Was,%2C%20arcades%2C%20and%20other%20hangouts.>

Caillois, R. (2001). Man, Play and Games. University of Illinois Press.

Chelales, J. (2023). 50 videogame Addiction Statistics & Facts. #1 Addiction Treatment Detox Center In New York-Niagara Recovery. <https://www.niagararecovery.com/blog/video-game-addiction-statistics#:~:text=Key%20Video%20Game%20Addiction%20Statistics,signs%20of%20video%20game%20addiction>

Chew, P. K. (2022). A meta-analytic review of Internet gaming disorder and the Big Five personality factors. *Addictive Behaviors*, 126, 107193. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2021.107193>

Donovan, T. (2011). *Replay: the History of Video Games*. Yellow Ant.

Donovan, T. (2017). *It's All a Game: The History of Board Games From Monopoly to Settlers of Catan*. Thomas Dunne Books.

Fraser, R., Slattery, J., & Yakovenko, I. (2023). Escaping through videogames: Using your avatar to find meaning in life. *Computers in Human Behavior*, 144, 107756. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107756>

Griffiths, M. D., & Nuyens, F. (2017). An Overview of Structural Characteristics in Problematic Video Game Playing. *Current Addiction Reports*, 4(3), 272–283. <https://doi.org/10.1007/s40429-017-0162-y>

Huizinga, J. (1980). *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. Routledge and Kegan Paul.

Király, O., Koncz, P., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Z. (2023). Gaming disorder: A summary of its characteristics and aetiology. *Comprehensive Psychiatry*, 122, 152376. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2023.152376>

Koncz, P., Demetrovics, Z., Takacs, Z. K., Griffiths, M. D., Nagy, T., & Király, O. (2023). The emergence on the association between symptoms of ADHD and gaming disorder: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 106, 102343. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102343>

Lee, R. S. C., Hoppenbrouwers, S., & Franken, I. (2019). A Systematic Meta-Review of Impulsivity and Compulsivity in Addictive Behaviors. *Neuropsychology Review*, 29(1), 14–26. <https://doi.org/10.1007/s11065-019-09402-x>

Lemmens, J. S., & Hendriks, S. J. (2016). Addictive Online Games: Examining the Relationship Between Game Genres and Internet Gaming Disorder. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 19(4), 270–276. <https://doi.org/10.1089/cyber.2015.0415>

Lindner, J. (2024). Statistics about the most played multiplayer games • Gitnux. GITNEX. <https://gitnux.org/most-played-multiplayer-games/>

Lopez-Fernandez, O., Williams, A. J., Griffiths, M. D., & Kuss, D. J. (2019). Female Gaming, Gaming Addiction, and the Role of Women Within Gaming Culture: A Narrative Literature Review. *Frontiers in Psychiatry*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00454>

Macur, M., & Pontes, H. M. (2021). Internet Gaming Disorder in adolescence: investigating profiles and associated risk factors. *BMC Public Health*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11394-4>

Montag, C., Schivinski, B., & Pontes, H. M. (2021). Is the proposed distinction of gaming disorder into predominantly online vs. offline forms meaningful? Empirical evidence from a large German speaking gamers sample. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100391. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2021.100391>

Ostinelli, E. G., Zangani, C., Giordano, B., Maestri, D., Gambini, O., D'Agostino, A., Furukawa, T. A., & Purgato, M. (2021). Depressive symptoms and depression in individuals with internet gaming disorder: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 284, 136–142. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.02.014>

Reuters. (2024). Video-game market recovery top pickup steam in 2024 on strong console sales report | Reuters. <https://www.reuters.com/technology/video-game-market-recovery-pick-up-steam-2024-strong-console-sales-report-2024-01-23/>

Stevens, M. W., Dorstyn, D., Delfabbro, P. H., & King, D. L. (2020). Global prevalence of gaming disorder: A systematic review and meta-analysis. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 55(6), 553–568. <https://doi.org/10.1177/0004867420962851>

Su, W., Han, X., Yu, H., Wu, Y., & Potenza, M. N. (2020). Do men become addicted to internet gaming and women to social media? A meta-analysis examining gender-related differences in specific internet addiction. *Computers in Human Behavior*, 113, 106480. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106480>

Svetieva, Elena & Walker, Michael. (2008). Inconsistency between concept and measurement: The Canadian Problem Gambling Index (CPGI). *Journal of Gambling Issues*. 22. 10.4309/jgi.2008.22.2.

Volkow, N. D., & Morales, M. (2015). The Brain on Drugs: From Reward to Addiction. *Cell*, 162(4), 712–725. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2015.07.046>

Wichstrøm, L., Stenseng, F., Belsky, J. et al. Symptoms of Internet Gaming Disorder in Youth: Predictors and Comorbidity. *J Abnorm Child Psychol* 47, 71–83 (2019). <https://doi.org/10.1007/s10802-018-0422-x>

World Health Organization. (2022). ICD-11: International classification of diseases (11th revision). <https://icd.who.int/>

World Health Organization. (2024). 6C51 Gaming disorder. In *International statistical classification of diseases and related health problems*, (11th ed.).

27-UÇUCU MADDELERİN KÖTÜYE KULLANIMI

Melisa Pehlivan / Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi/ 0009-0005-8975-3299, melisa_pehlivan@outlook.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Tüm dünyada bir halk sağlığı sorunu olan madde bağımlılığı ve bu maddelerin çeşitliliği her geçen gün artmaktadır. Bu madde bağımlılıkları içerisinde karşımıza çıkan bir tür de uçucu madde bağımlılığıdır. Oda sıcaklığında buharlaşabilen maddeler şeklinde tanımlanan uçucu maddeler günlük yaşamda oldukça sık olarak kullandığımız, satışında yasal engel bulunmayan ucuz maddelerdir. Kötüye kullanımı oldukça yaygın olan bu maddeler hızlı, keyif verici, hafif sarhoşluk yapan etkileri sebebiyle tercih edilirler. Erkek çocuk ve ergenler tarafından oldukça yaygın kullanılmaktadır. Erken yaşlarda uçucu madde kullanımı ilerleyen yaşlarda bağımlılık yapan diğer maddelerin kullanımına basamak oluşturmaktadır. Çoğunlukla soluma yöntemiyle kullanılan bu maddeler etkisini kısa sürede kaybeder ve kullanıcıyı maddenin tekrardan kullanılmasına iterek bağımlılığın gelişmesine sebep olur. Yüksek morbidite ve mortaliteden sorumlu olan uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenme sonucu ölümlerin orijini kaza ya da intihar şeklinde gerçekleşmektedir. Kullanım sonucunda bazı nedenlerle ani ölüm meydana gelmektedir. **Amaç:** Bu çalışmada uçucu maddeler hakkında genel bilgiler ve bu maddelerin ergenler arasında kötüye kullanımı ve etkileri ele alınmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Anahtar kelimeler araştırılarak yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen çalışmalar incelenip amaç doğrultusunda gerekli bilgiler toplanmıştır. **Bulgular:** Yapılan çalışmalar incelendiğinde erişimi kolay olan uçucu maddelerin kötüye kullanımının temel sebebi bu maddelere erişimin kolay olmasıdır. Günlük yaşamda birçok alanda kullanılan bu maddeler arasında boya tinerleri, yapıştırıcılar, benzindir. Farklı şekillerde kullanılan bu uçucu maddeler hızlı, keyif verici, hafif sarhoşluk yapan etkileri ve özellikle de istenmeyen etkilerinin hızla kaybolması sebebiyle çocuk ve ergenler tarafından daha çok kullanılmaktadır. Yüksek derecede morbidite ve mortaliteden sorumlu olan uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenme sonucu gerçekleşen ölümlerin orijini kaza ya da intihar şeklindedir. **Sonuç:** Günlük yaşamda birçok farklı noktada kullanılması, satışında yasal engel bulunmaması ve ucuz olması sebebiyle uçucu maddelerin kötüye kullanımı oldukça yaygındır. Hızlı, keyif verici ve hafif sarhoşluk etkilerinin yanı sıra istenmeyen etkilerinin hızla kaybolması sebebiyle çocuk ve ergenler tarafından daha çok tercih edilen bu maddeler farklı madde bağımlılıkları için de bir basamak şeklindedir. Farklı etkilerinin görüldüğü bu madde bağımlılığın giderek arttığı görülmektedir. Özellikle çocuk ve ergenlerin kullanımının

yaygın olarak görüldüğü bu maddelerin satışlarının kısıtlanması ve denetlenmesi bu maddelerin kötüye kullanımının azaltılması için önemli bir adım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uçucu madde, ergen, kötüye kullanım, bağımlılık

ABUSE OF VOLATILE SUBSTANCES

ABSTRACT

Substance addiction, which is a public health problem all over the world, and the variety of these substances are increasing day by day. One of these substance addictions is volatile substance addiction. Volatile substances, which are defined as substances that can vaporize at room temperature, are cheap substances that we use quite frequently in daily life and there is no legal obstacle in their sale. These substances, whose abuse is quite common, are preferred because of their fast, pleasurable, slightly intoxicating effects. They are widely used by boys and adolescents. The use of volatile substances at an early age is a stepping stone to the use of other addictive substances at a later age. These substances, which are mostly used by inhalation method, lose their effect in a short time and cause the development of addiction by pushing the user to use the substance again. The origin of deaths as a result of intoxication due to volatile substance use, which is responsible for high morbidity and mortality, occurs as an accident or suicide. Sudden death occurs for some reasons as a result of use. **Objective:** In this study, general information about volatile substances and their abuse and effects among adolescents were discussed. **Findings:** When the studies are examined, the main reason for the abuse of volatile substances is the easy access to these substances. These substances, which are used in many areas in daily life, include paint thinners, adhesives and gasoline. These volatile substances, which are used in different ways, are more commonly used by children and adolescents due to their fast, pleasurable, mild intoxicating effects and especially the rapid disappearance of their undesirable effects. The origin of deaths due to intoxication from volatile substance use, which is responsible for high morbidity and mortality, is accidental or suicide. **Conclusion:** The abuse of volatile substances is quite common because they are used at many different points in daily life, there are no legal obstacles in their sale and they are cheap. These substances, which are more preferred by children and adolescents due to their fast, pleasurable and mild intoxication effects as well as the rapid disappearance of unwanted effects, are also a stepping stone for different substance addictions. It is seen that addiction to this substance with different effects is gradually increasing. Restricting and controlling the sales of these substances, which are widely used especially by children and adolescents, will be an important step to reduce the abuse of these substances.

Keywords: Volatile substance, adolescent, abuse, addiction

Giriş

Uçucu maddeler, oda sıcaklığında kolayca buharlaşan kimyasallardır. Bu maddeler genellikle boya tinerleri, yapıştırıcılar, benzin gibi ürünlerde bulunur ve hızlı, keyif verici, hafif sarhoş edici etkileri nedeniyle tercih edilirler. Ucuz, kolay erişilebilir ve yasal olmaları da toplumda sıkça kullanılmalarına neden olur (Anderson ve Loomis,2003; Gürses vd., 2019).

Kimyasal yapılarına, fiziksel hallerine (gaz, buhar, aerosol ve sıvı), üretim biçimlerine (benzin, anestezi, temizleyici) ve farmakolojik özelliklerine göre farklı sınıflara ayrılırlar (Balster vd., 2009). Solventler, genellikle boya incelticilerde ve sökücülerde bulunur. Aerosoller, deodorantlar, saç spreyleri ve sprey boyalar gibi ev ürünlerinde yaygındır. Gazlar, bütan ve propan içeren ürünlerdir. Tıbbi anestezi ise eter, kloroform, halotan ve nitroz oksit gibi maddeleri kapsar. Nitritler ise cinsel hazzı artırmak için kullanılan sikloheksil nitrit, amil nitritler ve bütil nitritler gibi maddelerdir (Balster vd., 2009; Gupta vd., 2009).

Alifatik hidrokarbonlar (hekzan, benzin, benzen, toluen, ksilen) ve halojen yapıdaki hidrokarbonlar (trikloroetan, trikloroeten, halotan, freonlar) yaygın uçucu maddeler arasındadır. Ayrıca, alifatik nitritler (amil nitrit, n-butil nitrit, isobutil nitrit) ve nitroz oksit de bu gruba dahildir (Kaya ve Özcan, 1999).

Günlük yaşamda uçucu maddelerin kullanım alanları oldukça geniştir. Yapıştırıcılar, boya ve boya katkı maddeleri, sprey boyalar, vernik, saç spreyleri, tıraş kremleri ve köpükleri gibi kozmetik ürünler, temizlik malzemeleri (cam siliciler, mobilya cilaları, leke çıkarıcılar) bu maddeleri içerebilir. Ayrıca deodorantlar, tinerler, çeşitli mürekkep türleri, petrol ve petrol ürünleri (benzin, gaz), çakmak gazları, yangın söndürücüler, ev kokuları, kötü koku gidericiler, ayakkabı boyaları ve bazı tıbbi ürünler de uçucu maddeleri barındırabilir (Kaya ve Özcan, 1999; Boztaş ve Arısoy, 2010).

Uçucu madde bağımlıları diğer bağımlılıklara benzer olarak deneyiciler, aralıklı kullanıcılar ve kronik madde bağımlıları şeklinde gruplandırılırlar. Kullanım şekilleri birbirinden farklı olan uçucu maddeler, kısa ve uzun dönemde kişiye bağlı olarak farklı şekillerde etkilerini göstermektedir. Uçucu maddeler ağız veya burun yoluyla solunabilir. Bu maddeler arasında en çok bilinen yapıştırıcılar ılık hava ile temas ettiğinde çözünürlüğe ulaşır ve torbadan buharı solunarak kullanılır. Boya incelticiler, örneğin tiner, bez parçasına dökülerek buharı solunur. Bir başka uçucu madde olan çakmak gazı ise hem torbadan hem de doğrudan solunarak kullanılmaktadır. Aerosoller spreylerin bir kısmı ise doğrudan ağız ya da burun içine sıkılabilir (Kaya ve Özcan, 1999; Gürses vd., 2019).

Uçucu madde içeren ürünler günlük yaşamda birçok alanda kullanılmaktadır. Böylelikle bu maddelere erişim kolaylaşmaktadır. Bu maddeler aynı zamanda ucuz ve hızlı etki gösteren yapıya sahiptirler. Özellikle de istenmeyen bulgularının hızla kaybolması çocuk ve ergenlerde kullanımı artırmaktadır. Tüm dünyada bir halk sağlığı problemi olan uçucu maddelerin kötüye kullanımını değişik yaş gruplarında görülmekle beraber yapılan

araştırmalarda 9-15 yaş arasında yaygın olduğu g6r6lm6řt6r (Karadeniz vd., 2016; Spiller ve Krenzelok, 1997; Alvarez vd., 1989).

Uçucu madde bağımlılığı ve k6t6ye kullanımında bir diğer risk gurubu da uçucu maddelerin kullanıldığı meslek alanlarında çalışan yetişkinlerdir. Bu meslek grupları; ayakkabı imalatçılığı ve tamirciliği, mobilya imalatçılığı, matbaacılık, boyacılık, araba ve motor tamirciliği ve petrol sanayiidir (Kaya ve 6zcan, 1999).

Y6ksek derecede morbidite ve mortaliteden sorumlu olan uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenme sonucu 6l6mler gerçekteşmektedir. Uçucu madde kullanımı sonucu gerçekteşen zehirlenmeye bağlı 6l6mlerin orijini kaza ya da intihar şeklinde gerçekteşmektedir (G6rses vd., 2019).

Uçucu maddeler, çeşitli 6r6nlerde geniş bir yelpazede bulunması ve k6t6ye kullanım kolaylığı nedeniyle dikkatle ele alınması gereken maddelerdir. Uçucu maddelerin k6t6ye kullanımı hem 6lkemizde hem de t6m d6nyada halk sağlığını tehdit eden bir problemdir. Uçucu maddeleri içeren 6r6nlere ulaşımın kolay olması bunun en temel sebebidir. Kullanım şekilleri farklı olan uçucu maddelerin k6t6ye kullanımı ergenler arasında oldukça sık g6r6l6r. Bu bağlamda; uçucu maddeler hakkında bilgiler ve bu maddelerin ergenler arasında k6t6ye kullanımı ve etkileri ele alınmıştır.

Metodoloji

Anahtar kelimeler aratılarak yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen çalışmalar incelenip amaç doğrultusunda gerekli bilgiler toplanmıştır.

Bulgular

Yapılan çalışmalar incelendiğinde erişimi kolay olan uçucu maddelerin k6t6ye kullanımının temel sebebi bu maddelere erişimin kolay olmasıdır. G6nl6k yaşamda birçok alanda kullanılan bu maddeler arasında boya tinerleri, yapıştırıcılar, benzindir. Farklı şekillerde kullanılan bu uçucu maddeler hızlı, keyif verici, hafif sarhoşluk yapan etkileri ve 6zellikle de istenmeyen etkilerinin hızla kaybolması sebebiyle ocuk ve ergenler tarafından daha çok kullanılmaktadır (Karadeniz vd., 2016; Boztaş ve Arısoy, 2010; G6kalp vd., 2018). Y6ksek derecede morbidite ve mortaliteden sorumlu olan uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenme sonucu gerçekteşen 6l6mlerin orijini kaza ya da intihar şeklinde-dir (G6rses vd., 2019).

Araştırmalar sokakta yaşayan bağımlıların bali yerine tiner kullanıma y6neldiklerini g6stermektedir. Tinerin sıcak tutma etkisi baliden fazla olduğu için sokakta yaşan bağımlılar tarafından daha çok tercih edilmektir. Bu iki maddenin etken maddesi tol6endir. Balide tol6en oranı %35 iken tinerde bu oran yaklaşık %50-60'tır. Bu iki maddenin bir diğer y6n6 de etki s6residir. Kullandıktan sonra etkisini 45 dakika sonrasında kaybeden bu uçucu maddeler kullanıcıları s6rekli olarak bu maddeyi kullanmaya itmekte ve bağımlılığın daha hızlı oluşmasına sebep olmaktadır (Yeşilay, 2024). Uçucu madde kullanımı 6nemli derecede morbidite ve mortaliteden sorumludur. Kullanım sonucunda suffokasyon, tehlikeli hareketlere bağlı travma, vagal inhibisyon, solunum depresyonu ve kardiyak aritmi gibi nedenlerle ani 6l6m meydana gelmektedir. Ani 6l6mlerin %50'den fazlasının

direkt olarak kardiyak etkilere bağılı olduğu belirtilmiştir. Bu olgularda, ölüm sebebinin ve orijinin tespiti, otopsi yapılmasına rağmen çoğunlukla güçlölkle tespit edilmektedir. Otopside genelde kanda ya da dokularda tespit edilen n-bütan, isobütan, propan vb. uçucu gazlar dışında çok fazla anlamlı bulgular tespit edilemeyebilir. Uçucu maddeler düşük dozlarda öfori ve uyarıcı etki yaparken, yüksek dozlarda supresyon yapmaktadır. Etkileri hızlıdır, madde kullanıldıktan sonra birkaç dakika içinde başlamaktadır. Alkol ya da diğer MSS depresanları ile birlikte kullanıldığında toksik etkileri daha tehlikeli düzeylere sıçramaktadır. Düşük dozlarda alkol etkisine benzer biçimde öfori ve davranış bozuklukları, sanrı ve varsanılara yol açabilmekte, yüksek dozlarda ise konvülsiyon ve koma oluşturabilmektedir. Kalp üzerine olan toksik etkiler, ritim bozuklukları, mide içeriğinin aspirasyonuna bağılı oluşan asfiksi, solunum durması ve karaciğer yetmezliğine bağılı ani ölüm olabilmektedir. Bu bozukluklar, maddenin bırakılması ile kısa zamanda iyileşebilmektedir. Hem akut hem de yineleyici kullanımın önemli ruhsal ve toplumsal sonuçları oluşmaktadır. Uçucu kullanan çocuk ve ergenlerin öncelikle okul başarıları düşmekte, okul arkadaşları, öğretmenler ve ana-baba ile ilişkilerde önemli aksaklıklar görülmekte, uçucu kullanımı, kullanım biçimi ile olumsuz davranış örüntüleri ve antisosyal kişilik özellikleri geliştirmeye yatkın olmaktadırlar (Kaya ve Özcan, 1999; Miniksar, 2018; Akcan vd., 2010; Boztaş ve Arısoy, 2010; Karadeniz vd. 2016). Uçucu maddeler merkezi sinir sistemi üzerinde etkili olup, akut psikiyatrik semptomlara yol açabilirler. Kullanıcılar, halüsinasyonlar, paranoid düşünceler, anksiyete ve ajitasyon gibi belirtiler gösterebilirler. Akut kullanım sırasında bilinç kaybı ve koordinasyon bozuklukları da görülebilir. Uzun süreli uçucu madde kullanımı depresyon, anksiyete bozuklukları, psikotik bozukluklar ve kognitif gerileme gibi kronik zihinsel sağlık sorunlarına neden olabilir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde başlayan kullanım, kalıcı beyin hasarına ve gelişimsel bozukluklara yol açabilir (Howars vd., 2011).

Uçucu madde içeren ürünler günlük yaşamda birçok alanda kullanılmaktadır. Böylelikle bu maddelere erişim kolaylaşmaktadır. Bu maddeler aynı zamanda ucuz ve hızlı etki gösteren yapıya sahiptirler. Özellikle de istenmeyen bulgularının hızla kaybolması çocuk ve ergenlerde kullanımı artırmaktadır. Tüm dünyada bir halk sağlığı problemi olan uçucu maddelerin kötüye kullanımını değışik yaş gruplarında görülmekle beraber yapılan araştırmalarda özellikle 9-15 yaş arasında yaygın olduğu görülmüştür. Çocuk, ergen ve genç erişkinler uçucu maddeleri merak, can sıkıntısı, arkadaş yönlendirmesi gibi farklı sebeplerle kötüye kullanabilir. Bu sebeplere ek olarak arkadaş grubu eğilimleri, rol model alma, sosyoekonomik -kültürel etmenler, ailevi ve bireysel problemler gibi çeşitli nedenler de eklenebilir. Ergenlik dönemi, dürtüsellik ve risk alma davranışlarının arttığı bir dönemdir. Bu dönemdeki gençler, yenilik arayışı ve akran baskısı nedeniyle uçucu maddelere yönelebilirler. Özellikle sosyal kabul görme veya grup içindeki statü kazanma amacıyla madde kullanımı teşvik edilebilir. Ergenler için uçucu madde kullanma durumu zamanla farklı durumlara evrilebilir. İlerleyen zamanlar arkadaşlarla bir aktivite hâli olan uçucu madde kullanımı için genelde köprü altları, inşaatlar, terk edilmiş boş evler, tren

rayları gibi toplumdan uzak yerler tercih edilmektedir (Karadeniz vd., 2016; Aklaş vd., 2000).

Yüksek derecede morbidite ve mortaliteden sorumlu olan uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenme sonucu ölümler gerçekleşmektedir. Uçucu madde kullanımı sonucu gerçekleşen zehirlenmeye bağlı ölümlerin orijini kaza ya da intihar şeklinde gerçekleşmektedir. Literatürde n-bütan, propan, isobütan gibi uçucu maddeleri içeren çakmak gazının nefes alınarak çekilmesi sonucu ani ölümler bildirilmiştir. Ölüm orijini intihar olan uçucu madde zehirlenmesine bağlı ölümlerde olay yeri ayrı bir önem arz etmektedir. Olay yerinden elde edilecek olan uçucu madde ile ilgili bulgular otopsi yapan hekime yol gösterecektir. Bu olgularda otopsinin en kısa sürede yapılması çok önemlidir. Uçucu maddenin solunması nedeniyle doğrudan maruz kalan akciğerlerden alınan örneğin açık havaya maruz bırakılmaksızın kapalı plastik kap/poşet içerisinde laboratuvara ulaştırılması gerekmektedir. Ters bir durumda bu maddeler toksikolojik analiz ile tespit edilemeyebilir. (Karadeniz vd., 2016; Gürses vd., 2019).

Uçucu madde zehirlenmelerinin akut etkileri, kısa sürede ortaya çıkabilen ve ciddi olabilen semptomları içerir. Uçucu maddelerin beyin üzerinde merkezi sinir sistemi depresanı etkisi, baş dönmesi, sersemlik ve motor becerilerde bozulmaya yol açar. Kullanıcılar, gerçeği algılamada zorluk yaşayabilir ve görsel veya işitsel halüsinasyonlar görebilir. Solunum depresyonu, bu maddelerin doğrudan akciğerler üzerinden emilimi nedeniyle ortaya çıkabilir, bu da oksijen yetersizliği ve asfiksiye (boğulma) yol açabilir. Uçucu maddeler, kalp ritmi bozukluklarına ve ani kardiyak aritmilere neden olabilir (Brouette ve Anton, 2001).

Amerika Birleşik Devletleri'nde inhalant kullanımı, özellikle ergenler arasında kalıcı bir sorundur. Ulusal Uyuşturucu Bağımlılığı Enstitüsü'ne (NIDA) göre, 2021 yılında 12 yaş ve üzeri kişilerin yaklaşık %0,8'i geçtiğimiz yıl inhalan madde kullandığını bildirmiştir ve bu da yaklaşık 2,2 milyon kişiye denk gelmektedir. Daha genç nüfus arasında yaygınlık daha yüksektir: 2022'de 8. sınıf öğrencilerinin tahmini %3,6'sı, 10. sınıf öğrencilerinin %2,4'ü ve 12. sınıf öğrencilerinin %1,8'i geçtiğimiz yıl inhalant kullandığını bildirmiştir (Ulusal Uyuşturucu Bağımlılığı Enstitüsü) (Adalet Programları Ofisi). Bu rakamlar, ABD'de genç yaş gruplarının inhalant kullanımına karşı özellikle savunmasız olduğunun altını çizmektedir (NIDA, 2021).

Kanada'da gençler arasında inhalant kullanımı da dikkate değerdir. Ulusal bir anket, 7-12. sınıflardaki öğrencilerin yaklaşık %3'ünün geçen yıl inhalant kullandığını göstermiştir. Yaygınlık daha küçük yaşlardaki öğrenciler arasında en yüksek seviyededir ve kullanım daha yüksek sınıflarda azalmaktadır. Kanada'daki yerli gençler orantısız bir şekilde etkilenmektedir ve bazı topluluklar genel ortalamaya kıyasla daha yüksek inhalant kullanım oranları bildirmektedir (Real vd., 2021).

Rusya'da, özellikle sokak çocukları ve dışlanmış gençler arasında inhalant kullanımının yaygınlığı dikkat çekmektedir. Moskova ve Saint Petersburg'da yapılan bir araştırma, evsiz çocukların %20'sinin inhalant kullandığını ortaya koymuştur. En yaygın olarak

kötüye kullanılan maddeler arasında tutkal ve diğer kolay erişilebilir çözücüler yer almaktadır (Real vd. 2021)

Güney Afrika'da inhalant kullanımı özellikle dezavantajlı gençler arasında yaygındır. Yapılan bir çalışmada Cape Town'daki lise öğrencilerinin %4,3'ünün inhalant kullandığı bildirilmiştir. Sorun, bir kaçış yolu olarak inhalantların erişilebilirliğine ve cazibesine katkıda bulunan yüksek yoksulluk ve işsizlik seviyeleri ile daha da kötüleşmektedir (Salloum vd., 2023)

Türkiye'de uçucu maddelerin kötüye kullanımı üzerine yapılan araştırmalar, özellikle gençler ve sokak çocukları arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Erişimin kolaylığı ve maddelerin düşük maliyeti, kullanım oranlarının yüksek olmasına sebep olmaktadır. Türkiye'deki bir araştırma, lise öğrencileri arasında uçucu madde kullanım oranının yaklaşık %4 olduğunu ortaya koymuştur (Karadeniz vd., 2016). Özellikle 15-18 yaş arası gençlerin bu maddeleri deneme oranının yüksek olduğu belirtilmiştir. İstanbul'da yapılan bir çalışmada, sokakta yaşayan çocukların %50'sinin hayatlarında en az bir kez uçucu madde kullandığı belirlenmiştir (Gökalp vd., 2018). Bu çocuklar arasında bali ve tiner gibi maddelerin kullanımının yaygın olduğu bildirilmiştir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %3'ünün uçucu madde kullanımı deneyimlediği bulunmuştur (Boztaş ve Arısoy, 2010). Bu bulgu, ergen ve genç erişkinler arasında uçucu madde kullanımının önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Kırsal kesimde yapılan bir çalışmada, gençlerin %2,5'inin uçucu madde kullandığı saptanmıştır (Miniksar, 2018). Ekonomik zorluklar ve düşük eğitim seviyeleri gibi faktörlerin, kırsal bölgelerde madde kullanımını artırabileceği belirtilmektedir.

Sonuç

Uçucu maddelerin kötüye kullanımının temel sebebi bu maddelere erişimin kolay olmasıdır. Boya tinerleri, yapıştırıcılar ve benzin gibi maddeler günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaktadır ve hızlı, keyif verici etkileri nedeniyle özellikle çocuklar ve ergenler tarafından tercih edilmektedir. Uçucu madde kullanımına bağlı zehirlenmeler ve ölümler, kaza ya da intihar olarak gerçekleşmektedir.

Uçucu maddelerin kullanımı ciddi sağlık sorunlarına ve ani ölümlere neden olabilmektedir. Bu maddeler düşük dozlarda öfori ve uyarıcı etki yaparken, yüksek dozlarda süpresyon ve ciddi kardiyak etkiler göstermektedir. Alkol veya diğer merkezi sinir sistemi depresanları ile birlikte kullanıldığında toksik etkileri daha tehlikeli hale gelmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 2021 yılında 12 yaş ve üzeri kişilerin %0,8'i inhalan madde kullanmıştır. Daha genç nüfus arasında bu oran daha yüksektir. Kanada'da, 7-12. sınıflardaki öğrencilerin %3'ü inhalant kullanmıştır ve yerli gençler arasında oran daha yüksektir. Rusya'da evsiz çocukların %20'si inhalant kullanmaktadır. Güney Afrika'da, Cape Town'daki lise öğrencilerinin %4,3'ü inhalant kullanmaktadır. Bu oranlar uçucu maddelerin kötüye kullanımı, özellikle gençler arasında yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu maddeler yüksek morbidite ve mortalite oranlarına yol açmaktadır.

Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplar ve sokakta yaşayan bireyler arasında yaygın olan bu kullanım, ciddi sağlık sorunlarına ve ani ölümlere neden olmaktadır.

Olay yerin incelemesinin de ayrı bir önemin olduğu bu olgularda toksikolojik analizlerde kanda ve dokularda n-bütan, propan, isobütan, tolüen gibi maddeler tespit edilmektedir. Uçucu maddelerin kötüye kullanımı ile başlayan bağımlılıklar kullanıcıları daha farklı maddeleri kullanmaya iterek bir basamak oluşturmaktadır. Bir halk sağlığı sorunu olan uçucu maddelerin kullanımının engellenmesi sağlıklı toplumların yetiştirilmesi için oldukça önemlidir.

Uçucu maddelerin kötüye kullanımının önlenmesi, eğitim, farkındalık ve yasal düzenlemeler yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu maddelerin zararları hakkında gençleri bilgilendirmek ve toplumsal farkındalık oluşturmak, kullanım oranlarını azaltmada önemli bir adım olacaktır. Uçucu maddelerin kötüye kullanımının önlenmesi, gençler ve risk altındaki gruplar arasında eğitim ve farkındalık çalışmalarını içerebilir. Uçucu maddelerin zararları hakkında bilgilendirme kampanyaları ve toplum bazlı müdahale programları, bu maddelerin kullanım oranlarını azaltmada etkili olabilir. Gençlere uçucu maddelerin tehlikeleri hakkında bilgi verilmesi, okullarda ve topluluklarda düzenlenen eğitim programları aracılığıyla sağlanabilir. Bu eğitim programları, gençlerin uçucu maddelerin zararları konusunda farkındalıklarını artırmakta ve onları bu maddelerden uzak durmaya teşvik edecektir. Arkadaş gruplarının etkisi, uçucu madde kullanımı üzerinde belirleyici olabilir. Gençler, sosyal kabul görme, grup içi uyum sağlama gibi nedenlerle uçucu maddeleri denemeye yönelebilir. Bu nedenle, sosyal çevre ve akran ilişkileri üzerinde yapılacak çalışmalar, uçucu madde kullanımını azaltmada önemli bir rol oynayabilir. Uçucu maddelerin satışının düzenlenmesi ve belirli yaş gruplarına satışının yasaklanması, bu maddelere olan erişimi kısıtlayarak kötüye kullanımı azaltabilir. Ayrıca, uçucu maddelerin içeriklerinin denetlenmesi ve zararlı bileşenlerin kullanımının sınırlandırılması da etkili önlemler arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Akcan R, Çekin N, Hilal A, Arslan MM. Gençlerde uçucu madde soluma sonucu ani ölüm: Olgu sunumu. *Dicle Tıp Dergisi* 2010;(37)2:154-56.
- Akkaya, N., Aktürk, İ., & Yaman, Ö. M. (2023). Türkiye'de 2011-2021 Yılları Arasında Uçucu Nitelikli Maddelerin Kullanımına Yönelik İstatistiki Verilerin Değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 24(2), 239-272.
- Aklaş L, Sırma G, Ersül Ç. Umatemde yatarak tedavi gören çocuk ve ergenlerin özellikleri. VIII. Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı, 2000: 38-42
- Alvarez FJ, Queipo D, Del Rio MC. Patterns of drug use by young people in the rural community of Spain. *Brit J Addict* 1989; 84:647- 652.
- Anderson CE, Loomis GA. Recognition and prevention of inhalant abuse. *Am Fam Physician*. 2003 Sep 1;68(5):869-74. Review
- Balster, R. L., Cruz, S. L., Howard, M. O., Dell, C. A., & Cottler, L. B. (2009). Classification of abused inhalants. *Addiction*, 104(6), 878-882.
- Bork, T., Celbis, O., Petekkaya, S., Oner, B. S., & Samdanci, E. Sudden death in relation to inhaling lighter fluid in adolescents. *Romanian Journal of Legal Medicine*, 2017; 25(4):379-383.
- Boztaş, M. H., & Arısoy, Ö. (2010). Uçucu madde bağımlılığı ve tıbbi sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(4), 516-531.
- Brouette, T., & Anton, R. (2001). Clinical review of inhalants. *The American journal on addictions*, 10(1), 79–94. <https://doi.org/10.1080/105504901750160529>
- Ergenler arasında çakmak gazı soluma sonucu ani ölüm olgu sunumu. *Adli Tıp Bülteni*, 21(1), 55-58.
- Gökcalp G, Berksoy E, ANIL M, BICILIOGLU Y, ZENGİN N, CAN F, ANIL A (2018). Nadir Görülen Bir Kardiyotoksisite: Bütan İnhalasyonu. *Çocuk Acil ve Yoğun Bakım Dergisi*, 5(3), 132 - 133. 10.4274/cayd.70883
- Gupta SK, Bali S, Jiloha R.C Inhalant abuse: An overlooked problem Indian J
- Gürses, M. S., Aydoğan, T., Eren, B., Eren, F. (2019). Uçucu Gazlarla Zehirlenmeye Bağlı Ölümler: Retrospektif Otopsi Çalışması. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 45(2), 125-129. <https://doi.org/10.32708/uutfd.511873>
- Howard, M. O., Bowen, S. E., Garland, E. L., Perron, B. E., & Vaughn, M. G. (2011). Inhalant use and inhalant use disorders in the United States. *Addiction science & clinical practice*, 6(1), 18.
- Karadeniz, H., Ketenci, H. Ç., Boz, H., Kazındır, G., Birincioğlu, İ., & Turna, Ö. (2016).
- Kaya, B., & ME, Ö. (1999). Uçucu bağımlılığı ve kötüye kullanımı: epidemiyoloji, risk grupları ve önleme programlarının gerekliliği. *Klinik psikiyatri*, 2(3), 189-96.
- Kaya, U. P. D.. (2024, Haziran 17). Uçucu madde kullanımında ailelerin bilmesi gerekenler nelerdir? Yeşilay. <https://www.yedam.org.tr/ucucu-madde-kullaniminda-ailelerin-bilmesi-gerekenler-nelerdir>

Kile SJ, Camilleri CC, Latchaw RE, et al. Bithalamic lesions of butane encephalopathy. *Pediatr Neurol* 2006 ; 35(6):439-41.

MİNİKSAR, Ö. H. (2018). Özkıyım Amaçlı Olmayan Yüksek Doz Benzin İntoksikasyonu: Olgu Sunumu. *Annals of Health Sciences Research*, 7(2), 61-62.

National Institute on Drug Abuse. (2021). What is the scope of inhalant use in the United States? National Institutes of Health. <https://nida.nih.gov/publications/research-reports/inhalants/what-scope-inhalant-abuse>

Özdemir E, Eş H, Demir M, Üzün İ. Forensic medical evaluation of deaths resulting from inhalation of cigarette lighter refill fuel in Turkey. *Leg Med (Tokyo)*. 2017;24:1-6. Spiller HA, Krenzelok EP. Epidemiology of inhalant abuse reported to two regional poison centers. *Clinical Toxicology* 1997; 35:167-173.

Real, T., Cruz, S.L., Medina-Mora, M.E., Robles, R., González, H. (2021). Inhalant Addiction. In: el-Guebaly, N., Carrà, G., Galanter, M., Baldacchino, A.M. (eds) *Textbook of Addiction Treatment*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36391-8_20

Salloum, I.M., Stewart, C.M., Abou-Saleh, M.T. (2023). Disorders Due to Substance Use: Inhalants. In: Tasman, A., et al. *Tasman's Psychiatry*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42825-9_162-1

28-DİJİTAL BAĞIMLILIĞIN KISKACINDA: GENÇLERDE ÇEVİRİMİÇİ OYUNLARIN ETKİLERİ

Sude POLAT, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0009-0009-9177-2447, sudepolat23@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş ve Amaç: Çevrimiçi oyun bağımlılığı, bireylerin dijital platformlar üzerinden zamanlarını kontrolsüzce harcaması olarak tanımlanır. Bu durum, günlük yaşam aktiviteleri, sosyal ilişkiler ve akademik veya iş performansı gibi alanlarda bozulmaya neden olabilir. Çağımızın en önemli sosyal fenomenlerinden biri olan çevrimiçi oyunlar, özellikle gençler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu sebepten özellikle gençler üzerindeki etkilerinin araştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yapılan araştırmalarda, gençler üzerinde çevrimiçi oyun bağımlılığının sonuçları görülmüştür. **Gereç Yöntem:** Gençler üzerindeki oyun bağımlılığının etkilerini daha iyi anlamak amacıyla bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, çeşitli akademik veri tabanlarından yararlanılmış ve oyun bağımlılığı, gençlerin zihinsel, sosyal ve eğitim hayatları üzerindeki etkileri hakkında güncel bilimsel makaleler incelenmiştir. Literatür taraması, özellikle PubMed, ve Google Scholar, YÖK Tez, ResearchGate gibi platformlarda gerçekleştirilmiş, elde edilen bilgilerle oyun bağımlılığına bir analiz yapılmıştır. **Bulgular:** Okunan makalelerde çevrimiçi oyun bağımlılığı, davranışsal katılımı, duygusal katılımı ve bilişsel katılımı olumsuz yönde etkilemiştir. Çeşitli araştırmalar, çevrimiçi oyun bağımlılığının özellikle gençleri olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Gençler, diğer yaş gruplarına kıyasla çevrimiçi oyunlara daha fazla zaman ayırma eğilimindedirler. Bu yoğun oyun oynama alışkanlığı, gençlerin sosyal ilişkilerini ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, sürekli olarak oyun oynamak, fiziksel sağlık sorunlarına ve obezite riskine yol açabilir. Bununla birlikte, çevrimiçi oyun bağımlılığının etkileri sadece fiziksel sağlıkla sınırlı değildir; gençlerin duygusal ve zihinsel sağlıklarını da olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, aşırı oyun oynama, depresyon, anksiyete ve stres gibi duygusal sorunlara neden olabilir. Ayrıca, bilişsel katılımı olumsuz etkileyerek, gençlerin odaklanma yeteneklerini azaltmaktadır ve akademik performanslarını olumsuz yönde etkilemektedir. **Sonuç:** Okunan makalelerde incelenilen araştırmalarda, çevrimiçi oyun bağımlılığının öğrencilerinin öğrenme katılımlarını ve akademik başarı motivasyonlarını önemli ölçüde azalttığını ortaya koymaktadır. Çevrimiçi oyun bağımlılığının öğrenme katılımlarını (davranışsal, duygusal ve bilişsel boyutlar dahil) olumsuz etkilediğini ve bu durumun öğrencilerin akademik başarı motivasyonunu düşürdüğü görülmüştür. Öğrenme katılımı, çevrimiçi oyun bağımlılığı ve azalan akademik başarı motivasyonu arasındaki ilişkide aracı bir rol oynamaktadır. Bu bulgular, öğrenciler arasında çevrimiçi oyun bağımlılığının yaygınlaşmasının öğrenim ve akademik performans üzerinde ciddi etkileri olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Oyun bağımlılığı, Gençler, Psikososyal etkiler, Akademik başarı

IN THE POWER OF DIGITAL ADDICTION: THE EFFECTS OF ONLINE GAMES ON YOUTH

ABSTRACT

Introduction and Purpose: Online game addiction is defined as individuals spending their time uncontrollably on digital platforms. This condition can cause impairment in areas such as activities of daily living, social relationships, and academic or work performance. Online games, one of the most important social phenomena of our age, are widely used, especially among young people. For this reason, there was a need to investigate its effects, especially on young people. Studies have shown the consequences of online game addiction on young people. **Materials and Methods:** A literature review was conducted to better understand the effects of game addiction on young people. In this process, various academic databases were used and current scientific articles about game addiction and its effects on the mental, social and educational lives of young people were examined. The literature review was carried out on platforms such as PubMed, Google Scholar, YÖK Tez, ResearchGate, and an analysis was made on game addiction with the information obtained. **Findings:** In the articles read, online game addiction negatively affected behavioral engagement, emotional engagement and cognitive engagement. Various studies show that online gaming addiction negatively affects especially young people. Teenagers tend to spend more time playing online games compared to other age groups. This intense gaming habit can negatively affect young people's social relationships and academic success. Additionally, constant gaming can lead to physical health problems and the risk of obesity. However, the effects of online gaming addiction are not limited to just physical health; It can also negatively affect young people's emotional and mental health. For example, excessive gaming can cause emotional problems such as depression, anxiety, and stress. Additionally, by negatively affecting cognitive engagement, it reduces young people's ability to focus and negatively affects their academic performance. **Conclusion:** Studies examined in the articles read reveal that online game addiction significantly reduces students' learning participation and academic success motivation. It has been observed that online game addiction negatively affects learning participation (including behavioral, emotional and cognitive dimensions), and this reduces students' motivation for academic success. Learning engagement plays a mediating role in the relationship between online game addiction and decreased academic achievement motivation. These findings suggest that the prevalence of online gaming addiction among students can have serious impacts on learning and academic performance.

Key Words: Game addiction, Youth, Psychosocial effects, Academic success

1.Giriş

Çevrimiçi oyun bağımlılığı, bireylerin dijital platformlar üzerinden zamanlarını kontrolsüzce harcamaları ve bu süreçte günlük yaşam aktivitelerini, sosyal ilişkilerini ve akademik ya da iş performanslarını olumsuz etkilemeleri durumu olarak tanımlanır (Greenfield, 2017). Dijital çağın önemli bir parçası haline gelen çevrimiçi oyunlar, özellikle gençler arasında büyük bir popülerite kazanmıştır. Çevrimiçi oyunların sunduğu etkileşimli ve dinamik ortamlar, kullanıcıların gerçek dünyadan kaçış sağlamalarına ve sanal dünyada kendilerini ifade etmelerine olanak tanır. Ancak, bu eğlenceli ve çekici platformların kontrolsüz kullanımı, bireylerin yaşamlarında ciddi olumsuz etkiler yaratabilmektedir. (Kuss & Griffiths, 2012). Çevrimiçi oyun bağımlılığı, psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlık üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratabilir. Özellikle gençler, zamanlarının büyük bir kısmını oyunlara ayırdıklarında, akademik performansları ve sosyal etkileşimleri zayıflayabilir. Ayrıca, uzun süreli oturmalı aktiviteler, fiziksel sağlık problemlerine, örneğin obezite ve postür bozukluklarına yol açabilir. Psikolojik açıdan bakıldığında, oyun bağımlılığı depresyon, anksiyete ve stres gibi duygusal sorunların artmasına neden olabilir (Lemmens, Valkenburg, & Peter, 2011). Oyun bağımlılığı kavramı, son yıllarda akademik ve klinik çalışmalarda önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. American Psychiatric Association tarafından tanımlanan "Internet Gaming Disorder", bu bağımlılığın resmi bir tanı kategorisi olarak kabul edilmesine yönelik önemli bir adım olmuştur. Bu durum, çevrimiçi oyun bağımlılığının ciddiyetinin ve yaygınlığının anlaşılması açısından kritik bir gelişmedir. Araştırmalar, gençler arasında çevrimiçi oyun bağımlılığının yaygınlığının arttığını ve bu durumun uzun vadeli etkilerinin anlaşılması gerektiğini göstermektedir (Pontes, 2016). Bu araştırma çalışması, çevrimiçi oyun bağımlılığının tanımı, belirtileri, risk faktörleri ve bu bağımlılıkla başa çıkma stratejileri üzerine odaklanacaktır.

2.Oyun Bağımlılığının Tanımı

Oyun bağımlılığı, dijital oyunların aşırı ve kontrolsüz kullanımını tanımlar ve genellikle bireylerin günlük yaşam aktivitelerini, sosyal ilişkilerini ve iş veya okul performanslarını olumsuz yönde etkiler (López-Fernández, 2024). Bu bağımlılık türü, bireylerin oyun oynama dürtüsüne karşı koyamaması, oyunu bırakmaya yönelik girişimlerin başarısız olması ve oyun oynamanın kişinin yaşamında merkezi bir rol oynaması gibi belirtilerle karakterize edilir. Oyun bağımlılığı, psikolojik ve fizyolojik bağımlılık belirtileri gösterebilir ve bu durum bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürebilir. Oyun bağımlılığı kavramı, özellikle internetin yaygınlaşması ve dijital oyunların erişilebilirliğinin artmasıyla birlikte daha fazla önem kazanmıştır. Bu bağımlılık, bireylerin oyun oynama süresini kontrol

edememesi ve oyunun, kişisel, sosyal ve mesleki sorumlulukların önüne geçmesi durumunda ortaya çıkar. American Psychiatric Association (2013), "Internet Gaming Disorder" (İnternet Oyun Bozukluğu) terimini, bu bağımlılığın resmi bir tanı kategorisi olarak kabul etmiş ve bu durumun bireyler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri vurgulamıştır. Bu tanı, oyunun bireylerin yaşamında yarattığı geniş kapsamlı etkileri ve bu bağımlılıkla başa çıkmanın önemini ortaya koyar. Bireylerin oyun bağımlılığı geliştirmesinde çeşitli faktörler rol oynar. Örneğin, oyunların sunduğu anında ödüllendirme sistemi, kullanıcıların sürekli olarak oyunda kalma isteğini artırır. Ayrıca, çok oyunculu çevrimiçi oyunlar, sosyal etkileşim fırsatları sunarak, oyuncuların oyun dünyasında daha fazla zaman geçirmelerine neden olabilir. Bu tür oyunlar, gerçek hayatta karşılanmayan sosyal ihtiyaçların sanal ortamda giderilmesine olanak tanır ve bu da bağımlılık riskini artırır (Lemmens, Valkenburg, & Peter, 2011). Sonuç olarak, oyun bağımlılığı, dijital oyunların aşırı ve kontrolsüz kullanımından kaynaklanan ve bireylerin yaşamlarının çeşitli alanlarını olumsuz etkileyen ciddi bir durumdur. Bu bağımlılığın tanınması, farkındalığın artırılması ve etkili başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesi, bireylerin ve toplumun genel sağlığı açısından büyük önem taşır. Eğitimciler, ebeveynler ve sağlık profesyonelleri, oyun bağımlılığının belirtilerini ve sonuçlarını tanıyarak, bu sorunun yaygınlaşmasını önlemede ve bağımlı bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli destekleri sağlamada kilit rol oynar.

2.1. Oyun Bağımlılığı Belirtileri

Oyun bağımlılığının belirtileri arasında yoğun oyun oynama, oyun oynama isteğinin sürekli artması, oyun oynamayı bırakamama, oyun oynama süresinin artması ve oyun oynamadığı zamanlarda huzursuzluk veya rahatsızlık hissetme gibi durumlar yer alır (Wojtaszek, 2022). Bu belirtiler, kişinin oyun oynama davranışını kontrol edememesi ve bu nedenle günlük yaşamını olumsuz yönde etkilemesi ile karakterizedir. Oyun bağımlılığı olan bireyler, günde birkaç saatten fazla zamanlarını oyun oynamaya ayırabilirler. Bu durum, kişinin sosyal, akademik veya iş hayatını ihmal etmesine yol açabilir (Hawi, 2018). Yoğun oyun oynama, bireyin diğer sorumluluklarını ve aktivitelerini ihmal etmesine neden olabilir ve bu durum, uzun vadede ciddi kişisel ve sosyal sorunlara yol açabilir. **Bu** bireyler, sürekli olarak daha fazla oyun oynamak isterler. Bu istek, oyun oynama süresinin zamanla artmasına neden olabilir. Kişi, başlangıçta kısa süreli oyun oynarken, zamanla daha fazla vakit geçirmeye başlar ve bu durum, oyun oynama isteğinin kontrol edilemez hale gelmesine yol açar. Oyun bağımlılığı, bireyin oyun oynama davranışını durduramaması ile karakterizedir. Kişi, oyun oynamayı bırakmak istese de, bu davranışı kontrol etmekte zorlanır. Oyun oynama dürtüsü, kişinin günlük yaşamını etkileyebilir ve oyun oynamayı bırakmaya yönelik girişimlerin başarısız olmasına neden olabilir (Eijnden,2018). Oyun bağımlılığı olan bireyler, oyun oynamadıklarında huzursuzluk, rahatsızlık veya anksiyete hissedebilirler (Alrahili, 2023). Bu duygusal tepkiler, kişinin oyun oynamaya geri dönmesini

tetikleyebilir ve bu durum, bağımlılığı daha da pekiştirir. Bu huzursuzluk hissi, oyun oynama davranışının bir rahatlama veya kaçış mekanizması olarak kullanılmasına yol açar. Oyun bağımlılığı, bireylerin sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilir. Bağımlı bireyler, daha az sosyal etkileşimde bulunur ve bu durum, sosyal izolasyon ve yalnızlık hissine yol açar. Sosyal çevreyle olan bu kopukluk, kişinin oyun oynamaya daha fazla zaman ayırmasına neden olabilir ve bağımlılığı daha da güçlendirebilir (Zhao, 2023). **Uzun** süre hareketsiz kalma ve düzensiz yaşam tarzı nedeniyle çeşitli fiziksel sağlık sorunlarına yol açabilir. Bu sorunlar arasında obezite, göz yorgunluğu, uyku bozuklukları ve kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları yer alır (Xu,2015). Fiziksel sağlık sorunları, kişinin genel sağlık durumunu olumsuz etkileyebilir ve yaşam kalitesini düşürebilir. Oyun bağımlılığı, bireylerin akademik ve mesleki performanslarını olumsuz etkileyebilir. Yoğun oyun oynama, kişinin ders çalışmak veya iş sorumluluklarını yerine getirmek için yeterli zaman ayıramamasına neden olabilir. Bu durum, akademik başarının düşmesine, iş performansının azalmasına ve uzun vadede kariyer hedeflerinin etkilenmesine yol açabilir (Müller, 2015).

2.2. OYUN BAGIMLILIGI RISK FAKTÖRLERİ

Oyun bağımlılığının gelişiminde etkili olan birçok risk faktörü bulunmaktadır. Genç yaş, bu bağımlılığın başlamasında önemli bir rol oynar çünkü gençlerin beyinleri hala gelişme sürecindedir ve ödül sistemleri bu tür yoğun uyarıcılara karşı daha hassas olabilir (Chiu, Lee, & Huang, 2004). Bu yaş grubunda, beyin yapısının ve işlevlerinin olgunlaşmamış olması, oyun bağımlılığına karşı daha savunmasız hale getirir. Gençlerin kendini kontrol etme becerileri tam olarak gelişmediği için, ödül ve haz arayışıyla oyunlara daha kolay bağımlı olabilirler. Düşük öz kontrol ve düşük benlik saygısı, bireylerin duygusal dürtülere karşı daha zayıf direnç göstermelerine yol açabilir. Bu bireyler, gerçek dünyada karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmakta zorlandıklarında, oyun dünyasına sığınabilirler. Oyun ortamı, onların kaçış noktası haline gelir ve bu da bağımlılığı tetikleyebilir. Depresyon ve anksiyete gibi ruhsal sağlık sorunları da oyun bağımlılığını tetikleyebilir; bireyler oyunları bir kaçış veya rahatlama yöntemi olarak görebilirler (Desai et al., 2010). Bu tür ruhsal sağlık sorunları, oyun bağımlılığının hem nedeni hem de sonucu olabilir, bu da bir kısır döngü yaratmaktadır. Uzun süreli oyun oynamak, sosyal ilişkilerde bozulmaya ve akademik performansta düşüşe neden olabilir. Özellikle gençler için, bu süreler normal sosyal etkileşimleri veya ders çalışma sürelerini önemli ölçüde azaltabilir, bu da sosyal izolasyon ve düşük akademik başarıya yol açabilir (Gentile et al., 2011). Sosyal izolasyon, bireylerin sosyal becerilerini ve yüz yüze iletişim yeteneklerini zayıflatabilir, bu da ilerleyen dönemde sosyal kaygı ve diğer psikososyal sorunlara yol açabilir. Oyun bağımlılığı sadece bireylerin günlük yaşam aktivitelerinden önemli ölçüde zaman ayırmasına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda ciddi psikososyal etkiler de yaratabilir. Örneğin, bireylerin iş, okul veya aile yaşamı gibi diğer alanlarda işlevselliklerinde azalma görülebilir (Mentzoni

et al., 2011). Bu tür işlevsel kayıplar, bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürebilir ve sosyal ilişkilerinde sorunlara yol açabilir.

2.3. Oyun Bağımlılığı ve Zihinsel Sağlık

Oyun bağımlılığı, bireylerin zihinsel sağlığını önemli ölçüde etkileyebilen bir durumdur. Özellikle yoğun oyun oynama alışkanlığı olan bireyler, çeşitli zihinsel sağlık sorunları ile karşı karşıya kalabilirler. Bu bağlamda, depresyon, anksiyete ve stres gibi duygusal sorunlar, düzenli ve aşırı oyun oynayan bireyler arasında sıkça görülen sonuçlardır (Hu, 2017). Depresyon, oyun bağımlılığının en yaygın ve ciddi sonuçlarından biridir. Oyun oynama süresinin artmasıyla birlikte, bireyler sosyal çevrelerinden kopabilir ve bu da yalnızlık hissini artırarak depresif belirtilerin ortaya çıkmasına neden olabilir (Tao, 2010). Anksiyete de oyun bağımlılığı ile ilişkili olarak sıkça gözlemlenen bir başka zihinsel sağlık sorunudur. Oyun bağımlılığı olan bireyler, oyunda başarısız olma korkusu, çevrimdışı kaldıklarında yaşadıkları endişe ve oyun içindeki rekabet nedeniyle sürekli bir stres halinde olabilirler. Bu tür sürekli endişe hali, bireylerin günlük yaşamlarında da anksiyete belirtileri göstermelerine yol açabilir (Sarvan, 2014). Oyun bağımlılığının neden olduğu stres, bireylerin zihinsel sağlığını daha da karmaşık hale getirebilir. Yoğun ve uzun süreli oyun oynama, bireylerin zihinsel ve duygusal enerjilerini tüketerek tükenmişlik sendromuna yol açabilir. Bu durum, bireylerin oyun dışındaki aktivitelerine ve sorumluluklarına olan ilgilerini kaybetmelerine neden olabilir. Oyun bağımlılığı nedeniyle yaşanan stres, aynı zamanda uyku düzenlerini de bozarak bireylerin zihinsel sağlıklarını daha da olumsuz etkileyebilir (Tao et al., 2010). Bununla birlikte, oyun bağımlılığı bilişsel süreçleri de olumsuz yönde etkileyebilir. Özellikle gençlerde, uzun süreli oyun oynamak dikkat süreçlerini zayıflatabilir, hafıza ve öğrenme yeteneklerini olumsuz etkileyebilir ve odaklanma sorunlarına yol açabilir (Gentile, 2018). Bu durum, gençlerin okul başarılarına ve akademik performanslarına ciddi zararlar verebilir. Oyun bağımlılığı olan bireyler, derslerine ve diğer sorumluluklarına yeterince odaklanamayabilir, bu da akademik başarısızlıklara yol açabilir. Dikkat eksikliği ve odaklanma sorunları, bireylerin akademik performanslarını olumsuz etkileyerek, öğrenme süreçlerini zorlaştırabilir. Sonuç olarak, oyun bağımlılığı, bireylerin zihinsel sağlığını çeşitli yönlerden olumsuz etkileyebilen karmaşık bir durumdur. Depresyon, anksiyete ve stres gibi duygusal bozukluklar, oyun bağımlılığı olan bireylerde sıkça görülen sorunlardır ve bu sorunlar bireylerin genel yaşam kalitesini düşürebilir.

2.4. OYUN BAĞIMLILIGI VE AKADEMİK BASARI

Oyun bağımlılığı, bireylerin akademik hayatı üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olabilir. Yoğun ve sürekli oyun oynama alışkanlığı, öğrencilerin derslerine ve okul

aktivitelerine yeterince odaklanmalarını zorlaştırır. Özellikle gençlerde, uzun süreli oyun oynamak dikkat süreçlerini zayıflatabilir ve bu da ders çalışma verimliliğini düşürür. Öğrenciler, oyun oynama isteği nedeniyle ders çalışma sürelerini kısaltabilir veya tamamen ihmal edebilirler. Bu durum, ders materyallerini yeterince öğrenememelerine ve sınavlarda düşük performans göstermelerine yol açar. Ayrıca, oyun bağımlılığı olan öğrenciler sıklıkla geç saatlere kadar oyun oynayarak uyku düzenlerini bozarlar. Yetersiz uyku, dikkat ve konsantrasyon eksikliğine neden olur, bu da derslerde ve sınavlarda performans düşüklüğüne yol açar. Oyun bağımlılığı, aynı zamanda öğrencilerin zaman yönetimi becerilerini olumsuz etkileyebilir. Oyun oynama süresi arttıkça, öğrenciler okul ödevlerine ve projelerine yeterince zaman ayıramazlar, bu da akademik başarılarını olumsuz yönde etkiler. Dahası, oyun bağımlılığı nedeniyle sosyal izolasyon yaşayan öğrenciler, grup projeleri ve sınıf içi tartışmalar gibi işbirliği gerektiren akademik aktivitelerde zorlanabilirler. Bu da akademik gelişimlerini ve sosyal becerilerini olumsuz yönde etkiler. Sonuç olarak, oyun bağımlılığı, öğrencilerin akademik hayatını çok yönlü olarak olumsuz etkileyerek, onların genel başarı seviyelerini ve eğitimden aldıkları tatmini düşürebilir.

2.5. OYUN BAGIMLILIGI VE GENETİK YATKINLIK

Bağımlılık eğilimi, bireylerin oyun bağımlılığı geliştirmesinde önemli bir rol oynar. Genetik yatkınlık, bu eğilimin altında yatan temel faktörlerden biridir. Araştırmalar, belirli genetik varyasyonların bireyleri bağımlılıklara karşı daha savunmasız hale getirebileceğini göstermektedir. Bu genetik faktörler, beynin ödül sistemindeki nörotransmitterlerin işleyişini etkileyerek, bireylerin bağımlılık yapıcı davranışlara daha yatkın olmalarına neden olabilir (Blum,2012). Özellikle dopamin gibi nörotransmitterlerin seviyeleri ve etkinlikleri, bağımlılık davranışlarının gelişiminde kritik bir rol oynar. Örneğin, bazı bireylerde dopamin reseptörlerinin işleyişindeki farklılıklar, ödül arayışını artırarak oyun oynama isteğini ve süresini artırabilir. Diğer bağımlılık türlerine yatkınlık da oyun bağımlılığı riskini artırabilir. Alkol, sigara veya madde bağımlılığı gibi diğer bağımlılık türleriyle mücadele eden bireyler, oyun bağımlılığına da daha yatkın olabilirler. Bu durum, genellikle bireylerin bağımlılık yapıcı davranışlara genel bir eğilim göstermelerinden kaynaklanır. Örneğin, madde bağımlılığı geçmişi olan bireyler, aynı ödül ve haz arayışını oyunlarda bulabilirler (Blum, 2008). Oyun bağımlılığı, bu bireyler için bir kaçış yolu veya rahatlama aracı olarak görülebilir. Ayrıca, bağımlılık eğilimi olan bireyler, stres ve duygusal zorluklarla başa çıkmakta zorlanabilirler. Bu zorluklarla başa çıkmak için oyunları bir kaçış yolu olarak kullanabilirler. Oyunlar, bireylerin gerçek dünyadan uzaklaşmalarına ve geçici bir rahatlama hissetmelerine olanak tanır. Bu durum, özellikle genetik yatkınlığı olan bireylerde daha belirgin olabilir, çünkü bu bireyler stres ve duygusal baskılarla başa çıkma konusunda daha az etkili stratejilere sahip olabilirler.

3. METODOLOJİ

Bu çalışmanın metodolojisi, literatür taraması ve derleme çalışmalarını araştırma üzerine odaklanmıştır. Araştırma sürecinde, oyun bağımlılığı konusundaki bilimsel literatür taranmış ve bu alandaki önemli bulgular gözden geçirilmiştir. Literatür taraması, PubMed, ScienceDirect, ResearchGate gibi bilimsel veritabanları üzerinden yapılmıştır. Literatür taraması sürecinde, öne çıkan anahtar kelimeler “Oyun bağımlılığı, Gençler, Psikososyal etkiler, Akademik başarı” olarak belirlenmiş ve bu anahtar kelimeler üzerinden yayınlar taranmıştır.

4. OYUN BAĞIMLILIĞINA ÖNERİLER

Oyun bağımlılığı, bireylerin hayat kalitesini düşüren ve çeşitli zihinsel ve fiziksel sağlık sorunlarına yol açabilen ciddi bir problemdir. Bu bağımlılıkla başa çıkmak ve önlemek için çeşitli stratejiler ve önlemler alınabilir. Günlük oyun süresini belirlemek ve bu süreyi aşmamak, oyun bağımlılığını önlemede önemli bir adımdır. Araştırmalar, aşırı oyun oynayan bireylerde bağımlılık riskinin arttığını göstermektedir (Gentile et al., 2011). Belirlenen sürenin dışında kalan zaman dilimlerinde diğer aktivitelere yönelmek, sosyal ilişkileri güçlendirmek ve fiziksel aktiviteleri artırmak, bireylerin daha dengeli bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir. Günlük oyun süresinin 1-2 saatle sınırlı tutulması, bireylerin zaman yönetimini daha iyi yapmasına ve oyun dışındaki aktivitelere de zaman ayırmasına olanak sağlar. Ayrıca, bu süreyi belirlerken oyun oynama süresinin uzunluğunun yanı sıra düzenli aralıklarla mola verilmesi de önemlidir. Bu molalar, göz yorgunluğunu azaltabilir ve fiziksel hareketlilik sağlayarak sağlıklı bir yaşam tarzını destekler. Oyun konsolları ve bilgisayarlar üzerindeki ebeveyn denetim araçlarını etkin bir şekilde kullanmak, çocukların oyun sürelerini ve erişimlerini kontrol altında tutmaya yardımcı olabilir. Bu araçlar, çocukların hangi oyunlara erişebileceğini sınırlamak ve oyun oynama sürelerini belirlemek için kullanılabilir. Böylece çocuklar, yaşlarına uygun oyunlarla sınırlı bir süre içinde oyun oynayabilir ve bu sayede aşırı oyun oynama alışkanlığı geliştirme riski azaltılabilir. Ayrıca, ebeveynler çocuklarıyla düzenli olarak oyun oynama alışkanlıkları hakkında konuşmalı ve onlara dijital dünyada güvenli davranışlar hakkında bilgi vermelidir. Bu, çocukların dijital içerikleri bilinçli bir şekilde tüketmelerine ve olası tehlikelerin farkında olmalarına yardımcı olur. Ebeveynler ayrıca, çocukların oyun oynama sürelerini gözlemleyerek, olası bağımlılık belirtilerini erken aşamada tespit edebilir ve gerekli önlemleri alabilirler. Çocuklara ve gençlere oyun bağımlılığı konusunda eğitim vermek, riskler konusunda bilinçlendirmek ve sağlıklı oyun alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olmak önemlidir. Okullarda ve aile içinde verilen eğitimler, çocukların oyun bağımlılığına karşı farkındalık kazanmalarını sağlayabilir. Ayrıca, oyun oynama süreleri ve oyun seçimleri konusunda bilinçli kararlar almalarına yardımcı olabilir (Griffiths, Kuss, & King, 2012). Eğitim programları, çocukların ve gençlerin dijital dünyada karşılaşılabilecekleri tehlikeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar ve sağlıklı dijital alışkanlıklar geliştirmelerine yardımcı olur. Bu programlar ayrıca, çocukların ve gençlerin zaman yönetimi becerilerini

geliştirmelerine ve oyun oynama sürelerini etkili bir şekilde planlamalarına olanak tanır. Eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları, sadece çocuklar ve gençler için değil, ebeveynler ve öğretmenler için de önemlidir. Bu sayede, çocukların dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bir şekilde hareket etmeleri sağlanabilir. Eğer bir bireyde oyun bağımlılığı belirtileri görülüyorsa, bu durumun profesyonel destekle değerlendirilmesi ve gerekli tedavi süreçlerinin başlatılması önemlidir. Psikologlar ve psikiyatristler, oyun bağımlılığının tedavisinde bilişsel davranışçı terapi gibi etkili yöntemler kullanarak bireylere destek olabilirler. Ayrıca, grup terapileri ve destek grupları da bağımlılık tedavisinde faydalı olabilir (Weinstein et al., 2017). Bu terapiler, bireylerin bağımlılık davranışlarını anlamalarına ve bu davranışları değiştirmelerine yardımcı olur. Ayrıca, destek grupları, bireylerin benzer sorunlar yaşayan diğer kişilerle iletişim kurarak, karşılıklı destek ve motivasyon sağlamalarına olanak tanır. Profesyonel yardım alma süreci, bağımlılıkla başa çıkmada önemli bir adımdır ve bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir.

5.SONUÇ

Çevrimiçi oyun bağımlılığı, bireylerin dijital platformlarda kontrolsüzce zaman geçirmeleri ve bu süreçte günlük yaşam aktivitelerini, sosyal ilişkilerini, akademik veya iş performanslarını olumsuz etkilemeleri olarak tanımlanır. Dijital çağın önemli bir parçası olan çevrimiçi oyunlar, özellikle gençler arasında büyük bir popülerite kazanmıştır. Bu oyunlar, etkileşimli ve dinamik ortamlarıyla kullanıcıların gerçek dünyadan kaçmalarına ve sanal dünyada kendilerini ifade etmelerine olanak tanır. Ancak, bu eğlenceli platformların aşırı kullanımı, bireylerin yaşamlarında ciddi olumsuz etkiler yaratabilir. Çevrimiçi oyun bağımlılığı, psikolojik, sosyal ve fiziksel sağlık üzerinde çeşitli olumsuz etkilere sahiptir. Özellikle gençler, büyük bir kısmını oyunlara ayırdıklarında, akademik performanslarının düşmesi ve sosyal etkileşimlerinin azalması gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Uzun süreli oturmalı aktiviteler, fiziksel sağlık sorunlarına, örneğin obezite ve postür bozukluklarına neden olabilir. Psikolojik olarak ise, oyun bağımlılığı depresyon, anksiyete ve stres gibi duygusal sorunların artmasına yol açabilir.

6. KAYNAKÇA

Greenfield D. N. (2018). *Treatment Considerations in Internet and Video Game Addiction: A Qualitative Discussion*. *Child and adolescent psychiatric clinics of North America*, 27(2), 327–344. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2017.11.007>

Griffiths, M. D., & Pontes, H. M. (2012). *Adolescent online gaming addiction*. *Education and Health*, 32(3), 9-12. <https://www.researchgate.net/publication/286196487> *Adolescent online gaming addiction*

Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). *Psychosocial causes and consequences of pathological gaming*. *Computers in Human Behavior*, 27(1), 144-152.

https://www.pattivalkenburg.nl/images/artikelen_pdf/2011_lemmens_Valkenburg_Peter_psychosocial_pathological_gaming.pdf

Pontes, H. M., Macur, M., & Griffiths, M. D. (2016). Internet Gaming Disorder Among Slovenian Primary Schoolchildren: Findings From a Nationally Representative Sample of Adolescents. *Journal of behavioral addictions*, 5(2), 304–310. <https://doi.org/10.1556/2006.5.2016.042>

López-Fernández, F. J., Mezquita, L., Vidal-Arenas, V., Michelini, Y., Bravo, A. J., Pilatti, A., Ortet, G., Ibáñez, M. I., & Cross-Cultural Addictions Study Team (CAST) (2024). Big five personality traits, gaming motives, and regular and disordered gaming: A cross-national examination among college student gamers in seven countries. *Addictive behaviors*, 156, 108049. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2024.108049>

Wojtaszek, J. A., & Saules, K. K. (2024). The moderating effects of intolerance of uncertainty and social connectedness on college students' addictive behaviors and mental health symptoms during the COVID-19 pandemic. *Journal of American college health : J of ACH*, 72(5), 1551–1560. <https://doi.org/10.1080/07448481.2022.2082848>

Hawi, N. S., Samaha, M., & Griffiths, M. D. (2018). Internet gaming disorder in Lebanon: Relationships with age, sleep habits, and academic achievement. *Journal of behavioral addictions*, 7(1), 70–78. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.16>

Alrahili, N., Alreefi, M., Alkhonain, I. M., Aldakhilallah, M., Alothaim, J., Alzahrani, A., Alshargi, A., & Baabbad, N. (2023). The Prevalence of Video Game Addiction and Its Relation to Anxiety, Depression, and Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) in Children and Adolescents in Saudi Arabia: A Cross-Sectional Study. *Cureus*, 15(8), e42957. <https://doi.org/10.7759/cureus.42957>

Zhao, G., Wu, X., Xiao, L., Liu, S., Li, J., & Wu, H. (2024). The relationship between adolescent impulsivity, mental health, and internet addiction: a latent profile analysis. *Psychology, health & medicine*, 29(5), 1063–1076. <https://doi.org/10.1080/13548506.2023.2289478>

Xu, C. S., Chen, J. S., & Adelman, R. A. (2015). Video Game Use in the Treatment of Amblyopia: Weighing the Risks of Addiction. *The Yale journal of biology and medicine*, 88(3), 309–317.

Müller, K. W., Janikian, M., Dreier, M., Wölfling, K., Beutel, M. E., Tzavara, C., Richardson, C., & Tsitsika, A. (2015). Regular gaming behavior and internet gaming disorder in European adolescents: results from a cross-national representative survey of prevalence, predictors, and psychopathological correlates. *European child & adolescent psychiatry*, 24(5), 565–574. <https://doi.org/10.1007/s00787-014-0611-2>

Chiu, S. I., Lee, J. Z., & Huang, D. H. (2004). Video game addiction in children and teenagers in Taiwan. *Cyberpsychology & behavior : the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society*, 7(5), 571–581. <https://doi.org/10.1089/cpb.2004.7.571>

Desai, R. A., Krishnan-Sarin, S., Cavallo, D., & Potenza, M. N. (2010). Video-gaming among high school students: health correlates, gender differences, and problematic gaming. *Pediatrics*, 126(6), e1414–e1424. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-2706>

Gentile, D. A., Choo, H., Liau, A., Sim, T., Li, D., Fung, D., & Khoo, A. (2011). Pathological video game use among youths: a two-year longitudinal study. *Pediatrics*, 127(2), e319–e329. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-1353>

Mentzoni, R. A., Brunborg, G. S., Molde, H., Myrseth, H., Skouverøe, K. J., Hetland, J., & Pallesen, S. (2011). Problematic video game use: estimated prevalence and associations with mental and physical health. *Cyberpsychology, behavior and social networking*, 14(10), 591–596. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0260>,

Hu, J., Zhen, S., Yu, C., Zhang, Q., & Zhang, W. (2017). Sensation Seeking and Online Gaming Addiction in Adolescents: A Moderated Mediation Model of Positive Affective Associations and Impulsivity. *Frontiers in psychology*, 8, 699. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00699>

Tao, R., Huang, X., Wang, J., Zhang, H., Zhang, Y., & Li, M. (2010). Proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Addiction (Abingdon, England)*, 105(3), 556–564. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02828.x>

Sarvan, S., Bekar, P., Erkul, M., & Efe, E. (2024). The Relationship Between Digital Game Addiction and Levels of Anxiety and Depression in Adolescents Receiving Cancer Treatment. *Cancer nursing*, 10.1097/NCC.0000000000001369. Advance online publication. <https://doi.org/10.1097/NCC.0000000000001369>

Gentile D. A. (2018). Thinking more broadly about policy responses to problematic video game use: A response to Király et al. (2018). *Journal of behavioral addictions*, 7(3), 536–539. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.60>

Weinstein, A. A., Koehmstedt, C., & Kop, W. J. (2017). Mental health consequences of exercise withdrawal: A systematic review. *General hospital psychiatry*, 49, 11–18. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2017.06.001>

Blum, K., Oscar-Berman, M., Giordano, J., Downs, B., Simpatico, T., Han, D., & Femino, J. (2012). Neurogenetic Impairments of Brain Reward Circuitry Links to Reward Deficiency Syndrome (RDS): Potential Nutrigenomic Induced Dopaminergic Activation. *Journal of genetic syndromes & gene therapy*, 3(4), 1000e115. <https://doi.org/10.4172/2157-7412.1000e115>

Blum, K., Chen, A. L., Chen, T. J., Braverman, E. R., Reinking, J., Blum, S. H., Cassel, K., Downs, B. W., Waite, R. L., Williams, L., Prihoda, T. J., Kerner, M. M., Palomo, T., Comings, D. E., Tung, H., Rhoades, P., & Oscar-Berman, M. (2008). Activation instead of blocking mesolimbic dopaminergic reward circuitry is a preferred modality in the long term treatment of reward deficiency syndrome (RDS): a commentary. *Theoretical biology & medical modelling*, 5, 24. <https://doi.org/10.1186/1742-4682-5-24>

29-GENÇ YETİŞKİNLERDE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞININ PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ VE YAŞAM DOYUMU ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Hilal ŞAHİN, Psikolog, Acıbadem Üniversitesi, İstanbul, e-posta: hilalsahinpsk@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-6224-19-82

BİLDİRİ ÖZETİ

Teknoloji ile değişen ve dönüşen dünyamızda internet teknolojisi kişi yaşamının vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. İnternetin en sık kullanım alanlarından birisi sosyal medyadır. Sosyal medya bağımlılığı ise bireyin sosyal medya platformlarını aşırı ve kontrolsüz bir şekilde kullanması sonucu ortaya çıkan bir davranışsal bağımlılık türüdür. Bu bağımlılık, sosyal medya kullanımının kişinin günlük yaşamını, ilişkilerini, iş veya eğitim performansını olumsuz yönde etkilediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu, bireyin duygusal, zihinsel ve sosyal olarak kendini iyi hissetmesi ve hayattan tatmin olması durumunu ifade eder. Her ikisi de genellikle bireyin genel refahı ve mutluluğuyla ilişkilendirilir. **AMAÇ:** Bu çalışmanın amacı, genç yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemektir. **GEREÇ ve YÖNTEM:** Çalışmaya 18-30 yaş arasındaki bireyler katılım göstermiştir. Çalışmaya 110 kişi dahil olmuştur ve örneklemin 81'ini kadın ve 29'unu erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Veriler kartopu yöntemi ile elde edilmiş ve çalışmada "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği", "Psikolojik İyi Oluş Ölçeği" ve "Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS Analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. **BULGULAR:** Sosyal medya bağımlılığı ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 20 ve en yüksek puan ise 100'dür. Puanın yüksek olması bireyin kendisini "sosyal medya bağımlısı" olarak algıladığı biçiminde değerlendirilmektedir. SPSS analizi sonucunda katılımcıların aldıkları puan ortalaması 55'tir. Bu durumda, katılımcıların aldıkları ortalama %43,75'tir. Sosyal medya bağımlılık düzeyi ile cinsiyet, yaş ve eğitim arasındaki ilişki incelendiğinde ($\alpha=$ -,163), ($\alpha=$ -,195), ($\alpha=$ -,099) yalnızca yaş değişkeninde anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Regresyon analizi sonucunda, sosyal medya bağımlılığı ile psikolojik iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($\beta = -0.088$, $p = 0.361$). Regresyon analizi sonucunda, sosyal medya bağımlılığı ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($\beta = -0.031$, $p = 0.361$). **SONUÇ:** Sonuç olarak, bu çalışmada incelenen genç yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, cinsiyet ve eğitim seviyesi gibi demografik faktörlerin de sosyal medya bağımlılığı ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Yalnızca yaş değişkeninde anlamlı bir sonuca ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal medya, bağımlılık, yaşam doyumu, genç yetişkin

EXAMINATION OF THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ADDICTION ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING AND LIFE SATISFACTION IN YOUNG ADULTS

ABSTRACT

In our ever-changing and evolving world, internet technology has become an indispensable part of people's lives. One of the most frequently used areas of the internet is social media. Social media addiction is a type of behavioral addiction that occurs as a result of individuals excessively and uncontrollably using social media platforms. This addiction arises when social media usage negatively affects an individual's daily life, relationships, work, or educational performance. Psychological well-being and life satisfaction refer to an individual feeling emotionally, mentally, and socially good and satisfied with life. Both are generally associated with an individual's overall welfare and happiness. **AIM:** The aim of this study is to examine the impact of social media addiction on psychological well-being and life satisfaction in young adults. **MATERIALS AND METHODS:** Individuals aged between 18-30 participated in the study. A total of 110 participants were included in the study, consisting of 81 females and 29 males. The data were obtained using the snowball sampling method, and the "Social Media Addiction Scale," "Psychological Well-Being Scale," and "Adult Life Satisfaction Scale" were used in the study. The data obtained from the scales were evaluated using the SPSS Analysis method. **RESULTS:** The lowest score that can be obtained from the social media addiction scale is 20, and the highest score is 100. A high score is evaluated as the individual perceiving themselves as "social media addicted." According to the SPSS analysis, the average score of the participants is 55. In this case, the average score of the participants is 43.75%. When the relationship between the level of social media addiction and gender, age, and education was examined ($\alpha=,163$), ($\alpha=,195$), ($\alpha=,099$), only a significant result was obtained for the age variable. As a result of the regression analysis, no significant relationship was found between social media addiction and psychological well-being ($\beta = -0.088$, $p = 0.361$). No significant relationship was found between social media addiction and life satisfaction ($\beta = -0.031$, $p = 0.361$) as a result of the regression analysis. **CONCLUSION:** In conclusion, the impact of social media addiction on psychological well-being and life satisfaction in young adults was examined in this study. The findings indicate that social media addiction does not have a statistically significant effect on psychological well-being and life satisfaction. Additionally, it was determined that demographic factors such as gender and education level were not associated with social media addiction. Only a significant result was reached for the age variable.

KEYWORDS: Social media, addiction, life satisfaction, young adults

1.GİRİŞ

Teknoloji ve bilgi çağı olarak tanımlanan 21. Yüzyılda, bilişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler, sosyal ve kişilerarası etkileşimi, kültürel ve ekonomik yaşamı tekrardan şekillendirmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri, kişilere düşüncelerini ve duygularını paylaşabilecekleri fırsatları yaratan bir medya imkânı sağlamaktadır. Sosyal medya olarak adlandırılan bu yer, günümüzde büyük bir etki alanına sahiptir. Bununla birlikte toplumda artan değerler içerisinde hızla yerini almaktadır (Öztürk ve Talas, 2015). İnterneti uzun süre boyunca kullanan kişiler zamanlarının büyük bir çoğunluğunu sosyal medya araçlarında geçirmektedir. Sosyal içerikli yerlerin kullanıma sunduğu kanalların fazlalığı, yetişkinlerden çocuklara kadar her kesimden insanı kendisine çeken bir cazibe merkezi yaratmakta, bu yoğun ilgi, özellikle gençler ve çocuklar, sunulana seçme şansı olmadan, bilinçsiz bir şekilde doğrudan almakta ve etkilenmektedirler. Etkiler dahilinde içeriğin kendisinden kaynaklanan sorun ve tehditler olabileceği gibi fazla kullanımdan kaynaklı tehditler de yaratabilmektedir. Bu tarz ortamların fazla kullanımına bağlı olarak oluşan tehditlerden birisi de sosyal medya bağımlılığıdır (Deniz ve Gürültü, 2018). Hayatımıza giren ve fazla popüler olan sosyal medya ağlarından Instagram, Facebook, LinkedIn, Twitter, Youtube gibi paylaşım siteleri Türkiye’de ve Dünya’da çok sayıda kişi tarafından uzun süre boyunca kullanılmaktadır. Görünen o ki kullanım sürelerinde ve oranlarında eksilmenin aksine hızla bir artış yaşanmaya devam edecektir. Kullanım sürelerinin ve miktarlarının fazla olması “bağımlılık” olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Bireyler gerçek yaşamda elde edemediklerini ve özgürce ifade edemediklerini sanal ortamda arayıp, ifade etmektedir. Bu gibi eylemler bireylerin sosyal medyayı kullanım süresini artırmakla birlikte bağımlılığa da neden olabilmektedir (Çiftçi, 2018).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), bağımlılığı "Bir madde veya aktiviteye karşı güçlü bir istek ya da dürtü, kontrol edememe durumu, bu maddenin veya aktivitenin kullanımı üzerindeki tercihlerin değişmesi ve kullanımın süregiden devamı ile karakterize edilen, bireyin sağlık ve sosyal işlevlerinde zarara yol açabilecek düzeyde sorunlar veya olumsuz sonuçlar ortaya çıkan bir durumdur" olarak tanımlamaktadır. Sosyal medya bağımlılığı, mental bozuklukların tanısal ve istatistiksel el kitabında (DSM-5) bir bozukluk olarak tanımlanmamıştır ancak literatür incelendiğinde sosyal medya bağımlılığının bir davranışsal bağımlılık olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bunun beraberinde ise sosyal medya bağımlılığının düzeyinin artması ile birlikte bireyin psikolojik sağlığı, iyilik hali ve yaşam doyumu üzerinde de olumsuz etkileri bulunduğu gözlemlenmiştir (Çağır ve Gürkan, 2010; Karadağ ve Akçınar, 2019; Ayaz ve Coşkun, 2023).

Psikolojik iyi oluş kavramı ilk olarak Ryff tarafından kullanılmıştır ve bu kavramı kişinin varlığını pozitif bir şekilde algılayıp bağımsız bir kişiliğe sahip olması, kapasitesini ve yeteneklerini geliştirmeye açık olması, ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak durumda olup diğer kişilerle temas kurabilmesi, geçmiş yaşantısı ile barışık olması ve geleceğe dair plan yapmakta hevesli olması durumu olarak açıklamıştır (Ryff vd., 1995). Yaşam doyum kavramı ise psikolojik iyi oluş kavramı ile aynı anlama geldiği düşünülse de farklı noktaları

bulunmaktadır. Yaşam doyumu, genel olarak yaşam memnuniyetini ön plana alırken psikolojik iyi oluş kavramı bireyin mutluluk, kişisel gelişim ve içsel dengesini ifade etmektedir. Psikolojik iyi oluş kişinin iç dünyasına örneğin özsaygı, anlam arayışı, duygusal denge gibi noktalara odaklanırken yaşam doyumu dış faktörlere (iş, ilişkiler, gelir) odaklanmaktadır. Yaşam doyumu genel olarak bireyin memnuniyetini ölçerken psikolojik iyi oluş kişinin yaşam kalitesini ve ruh sağlığını yansıtır (Diener vd., 1999).

Bu çalışmanın amacı ise genç yetişkinler arasında yaygın olan sosyal medya bağımlılığının, bireylerin psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma, sosyal medya kullanımının gençlerin duygusal denge, özsaygı, anlam arayışı gibi psikolojik iyi oluş bileşenlerini nasıl etkilediğini anlamak ve bu etkilerin genel yaşam memnuniyeti ve doyum düzeyleri üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirmek için tasarlanmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışmanın hedef kitlesini 18-30 yaş arasındaki genç yetişkin bireyler oluşturmuştur. Çalışmaya toplamda 110 kişi katılım sağlamıştır ve 81'ini kadın ve 29'unu erkek katılımcılar oluşturmuştur. Anket çalışması "Google Forms" üzerinden hazırlanmıştır. Veriler kartopu yöntemi ile elde edilmiş ve çalışmada "Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği", "Psikolojik İyi Oluş Ölçeği" ve "Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS Analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği- Yetişkin Formu beşli likert tipine sahip, 2 alt boyuttan ve 20 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçeğin faktör yükleri ,61 ile ,87 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin iki faktörlü yapısının doğrulanması amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizinde Ki-kare değerinin ($\chi^2=7051,32$; $sd=190$, $p=0,00$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Uyum indeksi değerleri ise $RMSA=,059$; $SRMR=,060$; $NFI=,59$; $CFI=,96$; $GFI=,90$; $AGFI=,88$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin geneli için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ,94; alt boyutlardan sanal tolerans için ,92 ve sanal iletişim için ,91 bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayıları geneli için ,93; alt boyutlardan sanal tolerans için ,91 ve sanal iletişim için ,90 olarak belirlenmiştir. Analizler SMBÖYF'nun, yetişkinlerin sosyal medya bağımlılığını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Şahin ve Yağcı, 2017).

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği yedili likert tipine sahip ve 8 sorudan oluşan bir ölçektir. Güvenirlik çalışması sonucunda Cronbach alfa katsayısı ,80 olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test sonucuna göre ölçeğin birinci ve ikinci uygulaması arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r= .86$, $p<.01$). Araştırma sonucunda Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nin psikolojik iyi oluşu ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir (Telef, 2013).

Yetişkin Yaşam Doyumu Ölçeği beşli likert tipine sahip, beş alt boyuttan oluşan ve 21 sorudan oluşan bir ölçektir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda YYDÖ'nün beş faktörlü bir yapı içerdiği ve toplam varyansın % 65.98'ini açıklayabildiği görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre ölçeğin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir ($\chi^2/sd=1.48$, TLI=.93, CFI=.94, RMSEA=.063, SRMR=.065). Ölçüt geçerliği için yapılan uygulama sonucunda ise YYDÖ ile Genel Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener, Emmons, Laresen&Griffin, 1985) arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=.67$, $p<.01$). YYDÖ'nün güvenilirlik çalışmasında ölçekte yer alan 21 sorunun cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular YYDÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur (Kaba, Erol ve Güç, 2018).

3. BULGULAR

Sosyal medya bağımlılığı ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 20 ve en yüksek puan ise 100'dür. Puanın yüksek olması bireyin kendisini "sosyal medya bağımlısı" olarak algıladığı biçiminde değerlendirilmektedir. SPSS analizi sonucunda katılımcıların aldıkları puan ortalaması 55'tir. Bu durumda, katılımcıların aldıkları ortalama %43,75'tir.

Correlations

		Cinsiyet	Yaş	Eğitim	sosyalor t	sttop	sitop
Cinsiyet	Pearson Correlation	1	-,167	-,003	-,163	-,240*	-,015
	Sig. (2-tailed)		,081	,979	,090	,012	,875
	N	110	110	110	110	110	110
Yaş	Pearson Correlation	-,167	1	,123	-,195*	-,240*	-,083
	Sig. (2-tailed)	,081		,202	,041	,012	,390
	N	110	110	110	110	110	110
Eğitim	Pearson Correlation	-,003	,123	1	,099	,097	,075
	Sig. (2-tailed)	,979	,202		,305	,316	,434
	N	110	110	110	110	110	110
sosyalor t	Pearson Correlation	-,163	-,195*	,099	1	,918**	,844**
	Sig. (2-tailed)	,090	,041	,305		,000	,000
	N	110	110	110	110	110	110

sttop	Pearson Correlation	-,240*	-,240*	,097	,918**	1	,563**
	Sig. (2-tailed)	,012	,012	,316	,000		,000
	N	110	110	110	110	110	110
sitop	Pearson Correlation	-,015	-,083	,075	,844**	,563**	1
	Sig. (2-tailed)	,875	,390	,434	,000	,000	
	N	110	110	110	110	110	110

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo.1: Korelasyon Analizi

Tabloda sosyal medya kullanımı ile yaş, eğitim ve cinsiyet değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında yaş ile sosyal medya bağımlılığı arasında orta düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.195$, $p = 0.041$, $p < 0.05$). Bu bulgu, katılımcıların yaşları arttıkça sosyal medya bağımlılığı puanlarının düştüğünü göstermektedir. Cinsiyet ile sosyal medya bağımlılığı arasında zayıf negatif bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.163$, $p = 0.090$). Bu bulgu, cinsiyetin sosyal medya bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili olmadığını ancak negatif bir yönde ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyi ile sosyal medya bağımlılığı arasında zayıf pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = 0.099$, $p = 0.305$). Bu sonuç, eğitim düzeyi arttıkça sosyal medya bağımlılığı puanlarının hafifçe yükseldiğini göstermektedir, ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	5,187	,395		13,122	,000
	sosyalort	,003	,014	,021	,215	,830

a. Dependent Variable: psikoiyort

Tablo.2: Psikolojik İyi Oluş Regresyon Analizi

Bu regresyon analizi, psikolojik iyi oluş üzerinde sosyal medya bağımlılığı değişkeninin etkisini incelemektedir. Sosyal medya bağımlılığı değişkeninin katsayısı ($B = 0.003$, $p = 0.830$) regresyon modelindeki etkisini ölçmektedir. Ancak, sosyal medya bağımlılığı değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamsızdır ($p > 0.05$). Bu durum, sosyal ortamın psikolojik iyi oluş üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	15,758	,969		16,269	,000
	sosyalort	-,031	,034	-,088	-,917	,361

a. Dependent Variable: yaşamdooyort

Tablo.3 Yaşam Doyumu Regresyon Analizi

Sosyal ortam değişkeninin katsayısı (B = -0.031, Std. Error = 0.034, Beta = -0.088, t = -0.917, p = 0.361) regresyon modelindeki etkisini ölçmektedir. Ancak, sosyalort değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamsızdır (p > 0.05). Bu da sosyal ortamın yaşam doyumu üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Gerçekleştirilen bu çalışma, günümüzde genç yetişkinler arasında yaygın olan sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın bulgularında, katılımcıların büyük bir kısmının sosyal medya bağımlılığı konusunda orta düzeyde risk taşıdığını göstermektedir. Özellikle gençlerin, sosyal medya platformlarında geçirdikleri zamanın artması, psikolojik iyi oluş bileşenlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Yapılan korelasyon analizinde, yaş ile sosyal medya bağımlılığı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, yaş ilerledikçe sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Ayrıca, cinsiyet ile sosyal medya bağımlılığı arasında zayıf negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, sosyal medya kullanımının yaş ve cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterebileceğini ve bu faktörlerin sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkisini anlamak için daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Çiftçi'nin (2018), yürütmüş olduğu çalışmada cinsiyete göre erkeklerin kızlardan daha bağımlı oldukları, kontrollü davranmadıkları ve kendileriyle çatışma halinde oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim düzeyine paralel olarak bağımlılık düzeyi de artmaktadır.

Regresyon analizimizde ise sosyal medya bağımlılığının psikolojik iyi oluş üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Katılımcıların sosyal medya bağımlılığı düzeyleri, psikolojik iyi oluşlarını istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilememektedir. Benzer şekilde, sosyal medya bağımlılığının yaşam doyumu üzerindeki etkisi de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu bulgular, sosyal medya kullanımının

bireylerin genel psikolojik iyilik halleri ve yaşam memnuniyeti üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını öne sürmektedir. Fakat literatür incelendiğinde Çağır ve Gürkan'ın (2010) yaptığı çalışmada, lise ve üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeyleri ile algılanan iyilik halleri ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, internet kullanımının artmasıyla algılanan iyilik hallerinin azaldığı ve bu değişkenler arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yine aynı şekilde Hanbay ve Yıldırım'ın (2023) genç yetişkinlerde sosyal medya kullanımının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini incelediği çalışmada yapılan analizler sonucunda kullanım özelliklerinin yaş grupları arasında farklılık gösterdiği ve sosyal medya kullanımının gençlerde psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Önerileri ileriye dönük olarak değerlendirecek olursak, gençler arasında sosyal medya kullanımının kontrollü bir şekilde yönetilmesi ve bilinçli kullanım alışkanlıklarının oluşturulması önem arz etmektedir. Ayrıca, psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu gibi önemli psikolojik faktörlerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, sosyal medya bağımlılığı üzerine yapılan bu çalışma, genç yetişkinlerin dijital medya kullanımının psikolojik sağlık üzerindeki karmaşık etkilerini anlamak için bir adım olarak değerlendirilebilir. Gelecekteki araştırmalar, sosyal medya kullanımının diğer demografik değişkenler ve psikolojik sağlık göstergeleri üzerindeki etkilerini daha kapsamlı şekilde incelemelidir.

5. KAYNAKÇA

- Azimenur, A. Y. A. Z., & COŞKUN, H. (2023). Sosyal Medya Bağımlılığı ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisinde Sosyal Destek Algısının Aracı Rolünün İncelenmesi. *Kesit Akademi*, 9(37), 36-52.
- Association, A. P. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*. Arlington: American Psychiatric Publishing.
- Çağır, G., & Gürkan, U. (2010). Lise ve üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeyleri ile algıladıkları iyilik halleri ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 70–85.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Deniz, L., & Gürültü, E. (2018). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125(2): 276.
- Hanbay, Y. H., & Yıldırım, E. (2023). Genç Ve Yaşlı Yetişkinlerdeki Sosyal Medya Kullanımının Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkisi. *Social Review of Technology and Change*, 1(1), 34-51.

- Kaba, İ., Erol, M., & Güç, K. (2018). Yetişkin yaşam doyumu ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-14.
- Karadağ, A., & Akçınar, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik semptomlar arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 154–166.
- Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
- Ryff, C. D., Lee, C., & Keyes, M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727.
- Şahin, C., & Yağcı, M. (2017). Sosyal medya bağımlılığı ölçeği-yetişkin formu: geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 523-538.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 28(28-3), 374-384.
- World Health Organization. (2014). Global Status Report on Alcohol and Health 2014.

30-SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA BAĞIMLILIK

İrem İksen Uçar, Lisans öğrencisi, MEF Üniversitesi, ilksenucar13@gmail.com, 0000-0003-1208-9498

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu çalışmanın amacı; suça sürüklenen çocuk kavramını tanımlamak, suça sürüklenen çocuklar ile bağımlılık arasındaki ilişkiyi incelemek, suça sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılıkların nedenleri ve bağımlılık oranları ile bağımlılık türlerini ortaya koymaktır.

Gereç ve Yöntem: Suça sürüklenen çocuklar ve suça sürüklenen çocuklarda bağımlılık ile ilgili literatür taraması yapıldı, suça sürüklenen çocuk kavramı ile ilgili olarak çeşitli tanımlar, ulusal ve uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler incelendi. Suça sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılıkların sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel nedenleri ve bu bağımlılıkların bireysel ve toplumsal açıdan sonuçları incelendi. Suça sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılık türleri ve bağımlılık düzeyleri ile ilgili çeşitli veriler toplandı ve analiz edildi.

Bulgular: Çocuk Koruma Kanunu'na göre suça sürüklenen çocuk, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur. Suça sürüklenen çocukları etkileyen, çocukları bir suçu işlemeye iten birçok farklı etken bulunmaktadır. Bağımlılık, çocukların suça sürüklenmesinde hem bir etken olarak rol almakta hem de çocukların suça sürüklenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Suça sürüklenen çocuklarda sigara, uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı başta olmak üzere çeşitli bağımlılık türleri gözlemlenmektedir.

Sonuç: Suça sürüklenen çocuklarda görülen madde ve alkol bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı başta olmak üzere bağımlılıkların sosyal, ekonomik, psikolojik nedenleri ve sonuçları, bu bağımlılıkların neden olabileceği suçlar ve zorbalıklar üzerine çalışmalar yapılmalı. Başta ebeveynler olmak üzere, öğretmenler gibi çocuklara yakın meslek gruplarındaki kişiler de bu konularda bilgilendirilmeli. Çocukları gözetim düzenlemeleri artırılmalı. Suça sürüklenen çocuklarda bağımlılığın önlenmesine yönelik çalışmalar artırılmalı.

Anahtar kelimeler: Çocuk, suç, bağımlılık, uyuşturucu, sigara, alkol, siber zorbalık

ADDICTION IN CHILDREN DRIVEN TO CRIME

ABSTRACT

Purpose: The aim of the study is to define the concept of child dragged into crime, to examine the relationship between children dragged into crime and addiction, to reveal the causes of addictions seen in children dragged into crime, addiction rates and addiction types.

Materials and Methods: A literature review was conducted on children dragged into crime and addiction in children dragged into crime, various definitions regarding the concept of child dragged into crime, and legal regulations at national and international levels were examined. The social, psychological, economic and cultural reasons for the addictions seen in children dragged into crime and the individual and social consequences of these addictions were examined. Various data were collected and analyzed regarding the types of addiction and addiction levels seen in children dragged into crime.

Findings: According to the Child Protection Law, a child who is pushed into crime is a child who is being investigated or prosecuted for allegedly committing an act defined as a crime by law, or for whom a security measure is decided due to the act he has committed. There are many different factors that affect children who are dragged into crime and push them to commit a crime. Addiction plays a role both as a factor in children being dragged into crime and can emerge as a result of children being dragged into crime. Various types of addictions, especially cigarette, drug and alcohol addiction, and technology addiction, are observed in children who are dragged into crime.

Conclusion: Studies should be conducted on the causes of addictions, especially substance and alcohol addiction and smartphone addiction, seen in children dragged into crime, and the crimes and bullying that these addictions may cause. People close to children, especially parents and teachers, should be informed about these issues. Regulations protecting children should be increased.

Keywords: Child, crime, addiction, drugs, cigarettes, alcohol, cyber bullying

1. Giriş

Çocuklar; bedensel, ekonomik ve sosyal açıdan yetersiz konumdadırlar. Daima bakıma, korunmaya ve özel ilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle de çocuklar toplumun en güçsüz kesimini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, suça sürüklenen çocuk kavramını tanımlamak ve suça sürüklenen çocuklar arasında yaygın olarak görülen bağımlılık olgusunu derinlemesine incelemektir. Suça sürüklenen çocuklar, gerek toplumsal açıdan gerekse yasal düzenlemeler açısından özel olarak ele alınması gereken, önemli bir grup olarak değerlendirilmektedir.

Bağımlılık, çocukların suça sürüklenmesinde hem bir sebep hem de bir sonuç olarak rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar madde kullanımı olan bireylerin suç işleme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Ergenlik dönemindeki gençlerde madde kullanımıyla ilişkili risk faktörleri incelendiğinde, bu yaş grubunun özellikle duygusal ve psikolojik gelişim süreçlerindeki zorlukların madde kullanımına itici güç olabileceği görülmektedir. Dolayısıyla, bağımlılık yapan maddelerin erken yaşta kullanımının, gençlerin suç işleme eğilimini artırabileceği ve toplumda güvenlik açısından ciddi bir endişe kaynağı oluşturabileceği anlaşılmaktadır.

TÜİK verilerine göre, 2017 yılında güvenlik birimlerine getirilen suça sürüklenen çocukların üçte birinden fazlasının bağımlılık yapan maddeler kullandığı görülmüştür. Bu bağımlılık türleri arasında sigara, alkol, esrar ve diğer maddeler bulunmaktadır, ki bu da gençler arasında yaygın olan bu maddelere erişimin önemli bir sorun olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. Bu bağlamda, suça sürüklenen çocukların bağımlılık konusunda yaşadıkları sorunlar, sosyal, psikolojik, ekonomik ve kültürel faktörlerle yakından ilişkilidir.

Bu çalışmanın bir diğer odak noktası ise, suça sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılıkların sosyal ve toplumsal sonuçlarıdır. Bu bağımlılıklar, gençlerin eğitim hayatını, iş olanaklarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilmekte ve toplum içindeki yerlerini sağlamlaştırmalarını engelleyebilmektedir. Bu nedenle, ebeveynler, öğretmenler ve gençlerle doğrudan çalışan diğer profesyonellerin bu konuda bilinçlenmesi ve erken müdahale için gerekli adımları atmaları kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda yapılacak çalışmalar, gençlerin sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürebilmeleri ve topluma olumlu katkı sağlamaları için temel bir dayanak oluşturacaktır.

Sonuç olarak, suça sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılıkların kökenleri, türleri ve etkileri üzerine yapılan bu çalışma, gençlerin korunması ve rehabilitasyonu için geliştirilecek politikaların önemini ortaya koyacaktır. Bu doğrultuda yapılacak bilimsel

alışmalar ve toplumsal bilinçlendirme faaliyetleri, gelecek nesillerin daha güvenli bir ortamda yetişmesine katkı sağlayacak önemli adımlar olacaktır.

2. Tanımlar ve Yasal Düzenlemeler

a. Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi (CRC), 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş uluslararası bir insan hakları belgesidir. Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi, ocukların temel haklarını korumayı amaçlayan ve dünyada yaygın olarak kabul gören en kapsamlı uluslararası anlaşmalardan biridir.

Sözleşme, ocukların yaşam, gelişim, koruma ve katılım haklarını güvence altına alır. Bu haklar arasında sağlık hizmetlerine erişim, eğitim, oyun ve boş zaman, aile yaşamı, kültürel ve dini kimliklerini koruma, istismar ve ihmal gibi durumlardan korunma gibi temel haklar bulunur. Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi ayrıca çocukları, görüşlerini ifade etme hakkı da dahil olmak üzere, yaşlarına uygun bir şekilde katılım süreçlerine dahil etme gerekliliğini de vurgular.

Sözleşme, tüm ye devletlere çocukların bu haklara eşit ve ayrımcılığa uğramadan erişimini sağlamak, mevzuatlarını buna uygun olarak düzenlemek, politikalar geliştirmek ve bu hakları uygulamak için çaba göstermeleri çağrısında bulunur. Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesinin amacı, dünya genelinde çocukların yaşam kalitesini iyileştirmek ve onları koruma altına alarak her çocuğun potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesine olanak tanımaktır.

b. ocuk Koruma Kanunu

ocuk Koruma Kanunu, Türkiye'de çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması amacıyla çıkarılan ve koruma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar bakımından temel yasa konumunda olan bir yasadır. ocuk Koruma Kanununun amacı ve kapsamı kanunun ilk iki maddesinde “koruma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarına ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” ve “koruma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güven tedbirlerinin usul ve esaslarına, ocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümler” olarak belirtilmiştir.

c. ocuk

18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur ancak hukukumuzda bazı ergin kılınma hallerinin varlığı halinde daha erken yaşta ergin olmak da mümkündür. Örneğin, evlilik kişiyi ergin kılmaktadır. Bu durumda 17 yaşındaki bir çocuk evlenmesi halinde ergin sayılacaktır. Fakat Çocuk Koruma Kanunu bu durumu göz önünde bulundurarak bir tanımlama yapmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'na göre, daha erken yaşta ergin olsa bile 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur.

d. Suça Sürüklenen Çocuk

Çocuk Ceza Hukukunun temel yasası Çocuk Koruma Kanunu'na göre suça sürüklenen çocuk, "Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu" ifade etmektedir.

Burada yetişkinler için kullanılan kavramlardan farklı bir kavram söz konusu olmaktadır. Yetişkinler için soruşturma evresinde şüpheli, kovuşturma evresinde sanık ifadesi kullanılırken çocuklar için hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde "suça sürüklenen çocuk" ifadesi kullanılmıştır.

"Suça sürüklenen çocuk" kavramının tercih edilmesinin temelinde yatan düşünce ise çocukların suç işlemeyi bilerek dünyaya gelmedikleri suç işlemeyi sonradan öğrendikleri düşüncesidir. Bir çocuktan dünyaya geldiği ilk anda iyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlışını bilmesi beklenemez. Çocuk hayatı, doğruyu, yanlışını çevresine bakarak öğrenir. Dolayısıyla kimsenin doğuştan suç işlemeyi bilerek dünyaya gelmesi mümkün değildir. Bu yüzden suç işleyen çocuk tabirinin yerine "suça sürüklenen çocuk" teriminin kullanılması daha doğru olacaktır.

Suçta sürüklenen çocuklar üç grupta ele alınmaktadır.

1. 0-12 Yaş Grubu Çocuklar

Türk Ceza Kanunu'na göre bu gruptaki çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Çünkü bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneğine sahip olmadığı kabul edilir.

2. 12-15 Yaş Grubu Çocuklar

Türk Ceza Kanunu'na göre bu gruptaki çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Çünkü bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneğine sahip olmadığı kabul edilir.

3. 15-18 Yaş Grubu Çocuklar

Bu gruptaki çocukların, kusur yeteneğinin ve ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilir. Bu gruptaki çocuklar hakkında kamu davası açılır ve suçu işlediği anlaşılırsa cezalandırılır.

e. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk

Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk olarak tanımlanmaktadır.

3. Metodoloji

Suçta sürüklenen çocuklar ve suçta sürüklenen çocuklarda bağımlılık ile ilgili literatür taraması yapıldı, suçta sürüklenen çocuk kavramı ile ilgili olarak çeşitli tanımlar, ulusal ve uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler incelendi. Suçta sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılıkların sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel nedenleri ve bu bağımlılıkların bireysel ve toplumsal açıdan sonuçları incelendi. Suçta sürüklenen çocuklarda görülen bağımlılık türleri ve bağımlılık düzeyleri ile ilgili çeşitli veriler toplandı ve analiz edildi.

4. Bulgular

Çocuk Koruma Kanunu'na göre suçta sürüklenen çocuk, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur.

Adalet Bakanlığı tarafından Mart 2024'te yayınlanan; 2023 Adalet İstatistiklerine göre, Ceza mahkemelerinde suçta sürüklenen çocukların sayısı 166.152 olup , suçta sürüklenen çocukların dosya sayısı 185.579, çocuklar tarafından işlenen suç sayısı ise 403.028'dir.

Suçta sürüklenen çocukları etkileyen, çocukları bir suçu işlemeye iten birçok farklı etken bulunmaktadır. Bağımlılık, çocukların suçta sürüklenmesinde hem bir etken olarak rol almakta hem de çocukların suçta sürüklenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Suçta sürüklenen çocuklarda sigara, uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı başta olmak üzere çeşitli bağımlılık türleri gözlemlenmektedir.

4.1. Çocukların Suçta Sürüklenmesindeki Faktörler

Bir çocuğun suç işlemesine neden olan eylemi neyin meydana getirdiğini bilmek için, öncelikle içinde yaşanılan toplumun sosyal, politik, kültürel ve yasal geçmişine yönelik ayrıntılı bilgi gereksinimine ihtiyaç vardır.

Çocuğu suça sürükleyen nedenler bireysel ve toplumsal nedenler olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel nedenlerin etkisi oldukça azdır. Öyle ki yapılan çalışmalar, bireysel nedenlerin çocukların suça sürüklenmesinde en az paya sahip olduğunu göstermektedir. Çocukların suça sürüklenmesinde temel nokta ise aile ve toplumdur.

2017 yılında yapılan bir çalışmaya göre, çocukların suça sürüklenmesinin temelindeki faktörler;

- Aile
- Okul
- Akran Grubu
- Madde Bağımlılığı
- Sosyal Çevre
- Erken Yaşta Çalışmaya Başlama

4.2. Suça Sürüklenen Çocuklar ve Bağımlılık

Madde kullanımı; duyguların yoğunluğunda artışa, vücutta hormonal ve fizyolojik değişime, kontrol mekanizmasında zayıflamaya sebep olarak kişiyi suça yöneltebilmektedir.

Suçta sürüklenme maddeyi elde etmek ile ilgili de olabilmektedir. Buna göre, kişi bağımlı olduğu maddeyi elde etmek için sınırlı bir şekilde davranarak ya da taşıdığı silahlar ile şiddet tepkileri vererek suça sürüklenmektedir. Bu durum daha çok eroin ve kokain gibi yüksek fiyatları olan madde kullananlarda görülmektedir.

Ayrıca ailesinde tütün, alkol dışı madde kullanımı olan ergenlerin madde kullanma riski ailesinde madde kullanımı olmayanlara göre 4.3 kat fazladır.

Aynı zamanda Bennet, Holloway ve Farrington'ın 2008 yılında, hem yetişkinleri hem de çocuk-ergenleri içeren yaklaşık 30 makaleyi inceledikleri bir çalışma sonucu, madde kullanımı olanların kullanmayan bireylere göre 3-4 kat daha fazla suç işlediğini göstermiştir.

Yapılan bir başka çalışmada ise, tutuklanmasına ve hüküm giymesine yol açan suçu işlerken madde etkisi altında olan ergenlerin oranı %32.8 olarak bulunmuştur.

TÜİK verilerine göre, suça sürüklenen çocukların önemli bir bölümünün bağımlılık yapan madde kullandığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre, 2017 yılında güvenlik birimlerine getirilen 107 bin 984 suça sürüklenen çocuğun 35 bin 986'sının, yani %33,3'ünün bağımlılık yapan madde kullandığı görülmüştür. 2015 yılında ise suça sürüklenme nedeni

ile güvenlik birimlerine 118 bin 245 çocuk getirilmiş olup güvenlik birimlerine suçta sürüklenme nedeni ile getirilen 118 bin 245 çocuğun, 42 bin 557'sinin yani %36'sının bağımlılık yapan madde kullandığı görülmüştür.

TÜİK 2016'da yayınlanan verilere göre, 2015 yılında suçta sürüklenme nedeniyle güvenlik birimlerine getirilen çocukların %72,5'inin sigara, %5,5'inin sigara ve alkol %4,9'unun sigara ve esrar, %3,7'sinin esrar kullandığı tespit edildi. 2017 yılında ise güvenlik birimlerine getirilen suçta sürüklenen çocukların %84'ünün sigara, %6,3'ünün alkol, %5,4'ünün esrar, %1,2'sinin ise hap kullandığı tespit edildi.

2015 yılı ile 2017 yılına ait TÜİK verilerini incelendiğinde suçta sürüklenen çocukların sayısında azalma olduğu gözlemlenmektedir. Suçta sürüklenen çocukların sayısında bir azalma görülmüş olmasının yanı sıra çocuklardaki bağımlılık yapan madde kullanımına bakıldığında özellikle sigara kullanımında bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

Madde kullanımının ve yıllara bağlı olarak görülen bu artışın nedenlerinin birçok faktör ile bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Bu faktörleri inceleyecek olursak;

1. Sosyoekonomik Durum ve Stres: Suçta sürüklenen çocukların genellikle düşük sosyoekonomik düzeyde olduğu bilinmektedir. Ekonomik sıkıntılar, işsizlik gibi faktörler, bireylerde stres ve çaresizlik hissi yaratabilir. Bu durumda sigara, alkol gibi zararlı alışkanlıklar, stresle baş etme yöntemi olarak tercih edilebilir.

2. Ebeveyn Tutumu ve Örnek Alma: Suçta sürüklenen çocukların ailelerinde sigara alkol gibi bağımlılık yapan madde kullanımı yaygınrsa, çocuklar da bu davranışı örnek alabilirler. Ayrıca, aile içindeki sorunlar veya ebeveynlerin ilgisizliği de çocuklarda zararlı alışkanlıkların yayılmasına yol açabilir.

3. Grup Baskısı ve Arkadaş Çevresi: Suçta sürüklenen çocukların genellikle ait oldukları arkadaş grupları da zararlı alışkanlıkları destekleyebilir. Grup baskısı altında olan bireyler, sigara ya da farklı bir madde kullanımını kabul edilebilir bir davranış olarak görebilirler.

4. Ruhsal Sağlık Sorunları: Suçta sürüklenen çocukların bir kısmı ruhsal sağlık sorunlarıyla mücadele edebilir. Depresyon, anksiyete gibi durumlar, madde kullanımını artırabilir.

5. Reklam ve Erişim Kolaylığı: Sigara endüstrisinin reklamları ve promosyonları, gençler arasında sigara kullanımını teşvik edebilir. Ayrıca, sigaraya erişimin kolaylığı da kullanım oranlarını etkileyebilir.

Bu faktörlerin bir veya birkaçının madde kullanımının artmasında rol oynayabileceği düşünülebilir.

5. Sonuç

Yapılan araştırmalar, suça sürüklenen çocuklar arasında yaygın olarak görülen madde ve alkol bağımlılığı gibi sorunların kökenlerini ortaya koymakta ve bu bağımlılıkların sosyal, ekonomik ve psikolojik sonuçlarını derinlemesine incelemektedir. Özellikle gençler arasında yaygınlaşan bağımlılık, bireylerin fiziksel sağlığı yanında sosyal ilişkileri, eğitim ve iş hayatı gibi pek çok alanını olumsuz etkilemektedir. Bağımlılık yapan maddelerin erişimi kolaylaştıkça, çocukların bu tür maddelere erken yaşta maruz kalma riskleri artmakta ve bu da suç oluşturma eğilimlerini artırmaktadır.

Özellikle ebeveynler ve öğretmenler gibi çocuklarla yakın temas halinde olan bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi, bu tür bağımlılıkların önlenmesi ve erken müdahalenin sağlanması açısından kritik önem taşımaktadır. Ebeveynler, öğretmenler ve gençlerle doğrudan çalışan diğer meslek grupları, bu konuda bilinçlendirilmeli ve eğitilmelidir. Ebeveynlerin çocuklarını bu tür bağımlılıklardan korumak için erken uyarı işaretlerini tanıması ve gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Aynı şekilde, okulların ve diğer gençlerle doğrudan iletişim halinde olan kurumların, bağımlılıkla mücadele konusunda etkin stratejiler geliştirmeleri ve uygulamaları kritik önem taşımaktadır.

Suçta sürüklenen çocuklar için sağlanacak psikolojik destek ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi de gereklidir. Bu hizmetler, gençlerin bağımlılıkla mücadeledeki başarı şanslarını artırabilir ve suç oluşumunu önlemede önemli rol oynayabilir. Ayrıca, toplumda genel bir farkındalık oluşturmak ve bağımlılıkla mücadelede kolektif bir çaba sarf etmek, uzun vadeli çözümler üretmede hayati bir unsurdur.

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili olarak alınacak tedbirler sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de ele alınmalıdır. Bu bağlamda, politika yapıcıların ve karar vericilerin, bağımlılıkla mücadelede etkili stratejiler belirlemesi ve kaynakları bu yönde kullanması önemlidir. Ayrıca, hukuki düzenlemelerin ve cezai adalet sistemlerinin de bu gençlerin rehabilitasyonunu ve yeniden topluma kazandırılmasını destekleyecek şekilde revize edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, suça sürüklenen çocuklarla mücadele etmek, toplumsal bir sorumluluktur ve sadece olayın yüzeyine değil, kök nedenlerine odaklanarak ve çoklu yönlü yaklaşımlarla başarılabilir. Bağımlılıkla mücadelede önleyici tedbirlerin güçlendirilmesi, erken müdahalenin sağlanması ve rehabilitasyon süreçlerinin desteklenmesi, hem çocuklar hem de toplum açısından oldukça kritik öneme sahiptir. Bu çabalar, çocukların sağlıklı ve mutlu bir gelecek için potansiyellerini maksimize etmelerine yardımcı olabilir ve çocukların suça sürüklenmemelerine, suçtan uzaklaşmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

1. ASLAN M.Y., (2008) “Çocuk Suçluluğu Hakkında Uluslararası ve Ulusal Hukuk Düzenlemeleri”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 88-96.
2. Bilican Gökçaya, V.(2022). SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK VE AİLE FAKTÖRÜ. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 46(2), 193-204.
3. CENTEL N., ZAFER H., ÖZLEM Ç.,”Türk Ceza Hukukuna Giriş”, 2021.
4. ÇINAR A.R., (2020) Çocuk Ceza Hukuku, YETKİN Basım ve Dağıtım A.Ş., Ankara.
5. ÇINAR, A.R., (2023). “SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZA SORUMLULUĞU VE YARGILANMALARI”, Terazi Hukuk Dergisi, s. 202, 33-44.
6. ÇOBAN, Ö.G., ÖNDER, A. (2021). “Suça Sürüklenen Çocuklarda Akıllı Telefon Bağımlılığı, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Değerlendirilmesi”, Akdeniz Tıp Dergisi / Akd Med J / 2021; 7(3):430-435
7. Erten, M., & Ertay, Y. (2023). TÜİK verilerine göre suça sürüklenen çocuklar ve sıklıkla işlenen suç türleri. Uluslararası Düzce Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(2), 91-113.
8. KOÇAK UYAROĞLU, A., AKARÇAY, D.(2015), Suça Sürüklenen Çocuklarda Madde Bağımlılığı,Sosyal Hizmet Sempozyumu: İnsan Değer ve Onurunu Yüceltmek, Manisa.
9. Özar, S. (2023). SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞUN CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRİ SORUMLULUĞU. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi(55), 111-134. <https://doi.org/10.54049/taad.1328429>
10. ÖZCAN, S., “KRİMİNAL, PSİKOLOJİK VE SOSYAL AÇIDAN SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR (SSÇ)”
11. Pelit, K. ve Alkan, M.F.(2022). Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik ve Suç Özelliklerinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 6(1), 51-65.
12. Zorlu, S. E., & Bilgin, S. (2024). Çocuk Hakları, Tarihî Gelişimi ve Çocuk Suçluluğu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 23(2), 763-780. <https://doi.org/10.21547/jss.1403984>

31-OPIYAT BAĞIMLILIĞI VE İNTİHAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Simay Yıldızlı, Öğrenci, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0009-0000-0751-984X, simayyildizli06@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş-amaç: Bu çalışmada, opiyat bağımlılığı ile intihar arasındaki ilişkinin incelenmesi ve mevcut araştırmaların önemli bulgularının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Son zamanlarda, opiyat kullanımı ve intihar vakalarındaki artış, bu iki sorun arasındaki potansiyel ilişkiyi daha belirgin hale getirmiştir. Opiyatlar genellikle ağrıyı hafifletmek ve rahatlama sağlamak için kullanılan güçlü analjeziklerdir. Ancak, bu maddelerin kötüye kullanımı ve bağımlılığı giderek artmaktadır, bu da ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu makalenin amacı, opiyat bağımlılığının intihar riskini nasıl etkilediğini anlamak ve bu ilişkiyi daha ayrıntılı olarak analiz etmektir. **Gereç ve yöntem:** Mevcut literatür gözden geçirilmiş ve akademik kaynaklar taranarak bilgiler toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, çeşitli akademik veri tabanları, bilimsel makaleler ve güvenilir kaynaklar kullanılmıştır. Bu tarama sürecinde Google Scholar, PubMed ve YÖK Tez Merkezi gibi kaynaklar kullanılmıştır. Literatür taraması, opiyat bağımlılığı ile intihar arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılan önceki araştırmaları ve yayınlanmış makaleleri incelemeyi içermiştir. Bu kapsamlı literatür taraması, mevcut bilgi birikimini derinlemesine analiz etmeye ve araştırmanın temelini oluşturmaya yardımcı olmuştur. **Bulgular:** Elde edilen bulgular, opiyat kullanımı ile intihar arasında karmaşık bir ilişki olduğunu göstermektedir. Literatürdeki birçok çalışma, opiyat kullanımının intihar riskini artırdığını ortaya koymuştur. Opiyat bağımlılığı olan bireylerin intihar girişimlerinde bulunma olasılığının daha yüksek olduğu bulgusu, bu ilişkinin önemli bir göstergesidir. Ayrıca, opiyat kullanımı ile depresyon ve anksiyete arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ruh sağlığı sorunları, opiyat bağımlılığı olan bireylerde daha sık görülmekte ve intihar riskini artırmaktadır. Psikososyal faktörlerin, özellikle iş kaybı, ekonomik zorluklar ve sosyal izolasyon gibi durumların, opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişkiyi daha karmaşık hale getirdiği görülmektedir. Erken tanı, tedaviye erişim kolaylığı, psikoterapi ve destek grupları gibi müdahalelerin, opiyat bağımlılığı olan bireylerin ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkma ve intihar riskini azaltma konusunda kritik bir rol oynayabileceği görülmektedir. Opiyatların beyin ve vücut üzerindeki fizyolojik etkileri, intihar riski üzerinde önemli bir rol oynar. Bu reseptörlerin aktivasyonu, ağrıyı azaltır ve hoş bir rahatlama hissiyatı sağlar. Ancak, uzun süreli ve düzensiz kullanımı, beyindeki reseptörlerin sayısını ve işlevselliğini değiştirebilir. **Sonuç:** Yapılan literatür taraması ve elde edilen bulgular, opiyat bağımlılığı ile intihar riski arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Opiyat bağımlılığı olan bireylerin, intihar girişimlerinde bulunma olasılığının daha yüksek olduğu ve bu ilişkinin fizyolojik, psikososyal ve çevresel faktörler tarafından etkilendiği bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Opiyat, İntihar, Bağımlılık, Opiyat Bağımlılığı, Depresyon

THE RELATIONSHIP BETWEEN OPIATE ADDICTION AND SUICIDE

ABSTRACT

Introduction-Aim: It was aimed to examine the relationship between opiate addiction and suicide and to evaluate the important findings of existing research. Recently, the increase in cases of opiate abuse and suicide has made the potential relationship between these two problems more apparent. Opiates are powerful analgesics that are generally used to relieve pain and provide relief. However, abuse and addiction to these substances are increasing, leading to serious health problems. The aim of this article is to contribute to the academic literature by examining the relationship between opiate addiction and suicide in depth. The main goal of the research is to understand how opiate addiction affects suicide risk and to analyze this relationship in more detail. **Materials and methods:** Existing literature was reviewed and information was collected by searching academic sources. In the data collection process, various academic databases, scientific articles and reliable sources were used. Sources such as Google Scholar, PubMed and YÖK Tez Merkezi were used in this screening process. The literature review included examining previous research and published articles to understand the relationship between opiate addiction and suicide. This comprehensive literature review helped to analyze the existing body of knowledge in depth and form the basis of the study. **Findings:** The findings indicate that there is a complex relationship between opiate use and suicide. Many studies in the literature have shown that opiate use increases the risk of suicide. The finding that individuals with opiate addiction are more likely to attempt suicide is an important indicator of this relationship. There is also a strong association between opiate use and depression and anxiety. These mental health problems are more common in individuals with opiate addiction and increase the risk of suicide. Psychosocial factors, especially job loss, economic hardship and social isolation, appear to further complicate the relationship between opiate dependence and suicide. Interventions such as early diagnosis, ease of access to treatment, psychotherapy and support groups can play a critical role in helping individuals with opiate addiction cope with mental health problems and reduce suicide risk. The physiological effects of opiates on the brain and body play an important role in suicide risk. Activation of these receptors reduces pain and provides a pleasant sense of relaxation. However, long-term and irregular use can alter the number and functionality of receptors in the brain. **Conclusion:** The literature review and the findings revealed the existence of a strong relationship between opiate dependence and suicide risk. It was found that individuals with opiate dependence are more likely to attempt suicide and this relationship is influenced by physiological, psychosocial and environmental factors.

Keywords: Opiate, Suicide, Addiction, Opiate Dependence, Depression

1. GİRİŞ

Bu makalede, opiyat bağımlılığı ile intihar arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılan araştırmaların mevcut durumunu ve önemli bulgular incelenmiştir. İntihar kişinin kendi canına kıyması olarak tanımlanır (Polat, 2017). Opiyat ise afyon bitkisinden üretilen ağrı azaltmak ve sakinleştirici olarak kullanılan merkezi sinir sistemini doğrudan etkileyen ilaç türleridir (Xia vd., 2024). Opiyat bağımlılığı, opiyat maddelerin (örneğin, morfin, kodein, oksikodon, hidromorfon, fentanil gibi) düzenli ve aşırı kullanımı sonucu gelişen kronik bir beyin hastalığıdır. Bu bağımlılık hem fiziksel hem de psikolojik bağımlılığı içerebilir (West, 2001). DSM-V e göre opiyat kullanım bozukluğu madde ile ilişkili bozukluklar ve bağımlılık bozukluklarının içinde bulunmaktadır (Köroğlu, E.K.(2015) Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal el kitabı, 5. Baskı (DSM 5) tanı ölçütleri başvuru el kitabı, Hekimler Yayın Birliği). Son yıllarda, opiyat kullanımı ve intihar vakalarındaki artış, bu iki sorun arasındaki potansiyel ilişkiyi daha fazla ön plana çıkarmıştır. Opiyatlar, ağrıyı hafifletmek ve rahatlama sağlamak için yaygın olarak kullanılan güçlü analjeziklerdir (Xia vd., 2024). Ancak, bu maddelerin kötüye kullanımı ve bağımlılığı giderek artmaktadır, bu da ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır (West, 2001). Bu makalenin amacı, opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, hem akademik literatüre katkıda bulunmaktır. Bu inceleme, ilgili literatürler taranarak, bu iki sorunun etkileşimlerini anlamak için temel bir bağlantı sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması, daha etkili önleme ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

2. TANIM

2.1 İntihar

İntihar, kişinin kendine yönelik olan en büyük şiddet davranışıdır. İntihar, kişinin kendi yaşamına son vermesi şeklinde tanımlanır (Polat, 2017). Dünya genelinde erkek intihar oranının kadınlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir (Yüksel, 2001). İntihar davranışı iki gruba ayrılır. İntiharlar ölümlü sonuçlanmışsa bu grup tamamlanmış intihar olarak, ölümlü sonuçlanmayan intiharlar ise tamamlanmamış intihar olarak tanımlanır (Polat, 2017). İntihara kalkışan bireylerde, intihar davranışının tekrarlama riski her zaman mevcuttur. İlk üç ay özellikle riskin yüksek olduğu bir dönemdir (Polat, 2017). Bu süreçte geçmişte birden fazla intihar girişimi olan bireyler, yüksek intihar eğilimleri, depresyon, düşmanlık ve saldırganlık, umutsuzluk, sosyal izolasyon, düşük okul performansı, aile içi uyumsuzluk, istismar ve ihmal durumları, ebeveynlerde psikiyatrik hastalıklar gibi faktörler, gelecekte intihar girişiminin tekrarlanabileceğinin göstergeleridir (Şevik vd., 2012). İntiharın altında yatan nedenler karmaşıktır ve bireyden bireye değişebilir (Yaluğ, 2008). Psikolojik faktörler, ruhsal sağlık sorunları, duygusal stres, sosyal izolasyon,

madde kötüye kullanımı ve çeşitli travmatik yaşam deneyimleri gibi etkenler intihar riskini artırabilir (Şevik vd., 2012). İntihar eylemi, sıklıkla bireyin yaşadığı acı veya çaresizlik hissiyatını azaltmak için bir çözüm olarak algılanır ve kişinin normalde başvurmayacağı bir çözüm olarak görülebilir (Yaluğ, 2008).

2.2 Opiyat

Opiyatlar, doğal olarak afyon bitkisinden elde edilen veya sentetik yollarla üretilen güçlü ağrı kesici ilaçlardır (Jaffe vd., 2007). Afyon, yüzyıllardır ağrıyı azaltmak ve rahatlama sağlamak amacıyla kullanılan eski bir bitki olup, morfin ve kodein gibi ana bileşenler içerir (Jaffe vd., 2007). Opiyatlar arasında morfin, kodein, oksikodon, hidromorfon ve fentanil gibi maddeler bulunmaktadır (Dilbaz, 2012). Afyon bitkisi, yüzyıllardır tıbbi amaçlar için kullanılan eski bir bitkidir (Kılıç, 2017). Morfin, afyon bitkisinin özünden elde edilen bir alkaloiddir ve yoğun ağrı kesici özelliklere sahiptir (Özden, 2004). Kodein ise afyonun doğal bir türevidir ve özellikle hafif ila orta düzeyde ağrılar için reçete edilir. Bu maddeler, tıbbi uygulamalarda cerrahi operasyonlar, travma sonrası ağrı ve kanser ağrısı gibi durumları tedavi etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Palmer vd., 2022). Bunlar hem doğal alkaloidlerden hem de sentetik olarak üretilirler (Kılıç, 2017). Doğal opiyatlar; fenantren grubu ve benzilizokinolin grubu olarak ikiye ayrılır. Opiyat peptid öncüllerinin (proenkefalin, pro-opiomelanokortin, prodynorphin ve pronociceptin) keşfi, opiyat reseptörlerinin farmakolojik profillerini karakterize etti (Valentino vd., 2018). En sık rastlanan türü ise eroin dir. Gelişmiş ülkelerde eroin kullanımı oldukça yüksektir. Morfin, kodein ve tebain fenantren grubu olarak; papaverin, noskapin ve nardein ise benzilizokinolin grubu olarak adlandırılır (Kılıç, 2017). Morfin, opiyatların prototipidir. Morfinin moleküler yapısının değiştirilmesiyle sentetik ve yarı sentetik opiyatlar elde edilir (Özden, 2004). Opiyatlar, tıbbi amaçlarla kullanılan güçlü ağrı kesicilerdir ve cerrahi operasyonlar veya ciddi yaralanmalar sonrasında ağrıyı kontrol etmek için yaygın olarak reçete edilirler. Bu bileşenler, vücuttaki opiyat reseptörleriyle etkileşime girerek ağrıyı dindirir ve hoş bir rahatlama hissiyatı sağlar (Connor vd., 1999). Bununla birlikte, uzun süreli ve düzensiz kullanımı, bağımlılığa yol açabilir ve ciddi sağlık sorunlarına neden olabilir. Opiyatlar, beyindeki opiyat reseptörlerine bağlanarak merkezi sinir sistemindeki ağrı algısını bloke ederler (Connor vd., 1999). Bu, acıyı hafifletir ve hoş bir sakinlik ve rahatlama hissiyatı sağlar. Ancak, uzun süreli kullanım veya kötüye kullanım, bağımlılık, tolerans gelişimi ve yoksunluk semptomları gibi sorunlara neden olabilir (Uğurlu vd.,2012).

2.4 Bağımlılık

Bağımlılık, bir maddenin veya aktivitenin düzenli olarak tüketilmesi veya gerçekleştirilmesi sonucunda ortaya çıkan fiziksel veya psikolojik bağımlılık durumudur veya kişinin bir nesneye, bir kişiye ya da bir varlığa duyulan karşı konulmaz istek ya da başka iradenin

kontrolü altına girmek olarak tanımlanır (West, 2001). Bağımlılık, bireyin normal yaşamını olumsuz etkileyebilir ve çeşitli sağlık sorunlarına yol açabilir. Fiziksel bağımlılık, vücudun belirli bir maddeye alışması sonucu ortaya çıkar ve maddenin alınmaması durumunda yoksunluk semptomları yaşanabilir (Eryılmaz vd., 2019). Bu semptomlar, maddenin alınmasına yönelik güçlü bir istek veya takıntı hissiyatı ile birlikte olabilir. Maddenin alınmaması durumunda ortaya çıkan bulantı, kusma, titreme, üşüme gibi fiziksel etkenler vardır (Eryılmaz vd., 2019). Psikolojik bağımlılık ise, madde veya aktiviteye karşı güçlü bir istek veya takıntı hissiyatını ifade eder ve bu istek, bireyin normal işlevselliğini etkileyebilir. Bu durumdaki bireyler genellikle onsu yapamayacaklarını düşünürler ve bağımlı olunan madde olmadan yapamazlar. Çoğu durumda maddeye ulaşmak için yasal olmayan davranışlara başvurabilirler. Fiziksel bağımlılığın aksine psikolojik bağımlılıkta kişinin ruhsal durumu daha fazla etkilenir ve çoğu zaman anksiyete ve sinirlik hali gibi yan etkileri ortaya çıkar (Eryılmaz vd., 2019). Psikolojik bağımlılık yalnız görülebilirken, fiziksel bağımlılık psikolojik bağımlılıkla beraber ilerler. Bağımlılık, birçok farklı madde veya aktivite ile ilişkilendirilebilir. Bunlar arasında ilaçlar (örneğin, opiatlar, uyuşturucular, reçeteli ilaçlar), alkol, tütün, kumar, internet kullanımı, oyunlar ve alışveriş gibi davranışlar yer alabilir (Ögel, K.Ö., (2018) Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı, Q Kültür Sanat Yayıncılık). Bağımlılık, bireyin fiziksel sağlığını, ruh sağlığını, sosyal ilişkilerini ve işlevselliğini olumsuz etkileyebilir. Bağımlılık tedavisi, bağımlılık türüne ve bireyin özel durumuna bağlı olarak değişir. Tedavi genellikle bir kombinasyon içerir: ilaç tedavisi, psikoterapi, destek grupları ve rehabilitasyon programları gibi yöntemler kullanılabilir. Bağımlılık tedavisi, bağımlılığın yönetilmesine ve bireyin bağımlılıktan kurtulmasına yardımcı olabilir (Kılıç ,2017).

2.5 Opiyat Bağımlılığı

Opiyat bağımlılığı, opiyat türü maddelerin düzensiz ve kontrol dışı kullanımı sonucu ortaya çıkan kronik bir bağımlılık durumudur. Opiyatlar, afyon bitkisinden elde edilen veya sentetik olarak üretilen güçlü ağrı kesicilerdir. Morfin, kodein, oksikodon, hidromorfon ve fentanil gibi maddeler, bu kategoriye dahildir (Dilbaz, 2012). Bu maddeler, merkezi sinir sistemini etkileyerek ağrıyı hafifletir ve hoş bir rahatlama hissiyatı sağlar. Opiyatlar, genellikle cerrahi operasyonlar, ciddi yaralanmalar veya kanser gibi durumlar sonrasında şiddetli ağrının kontrolü için reçete edilir (Yarborough vd., 2023). Ancak, uzun süreli ve düzensiz kullanımı, vücudun opiyatlara bağımlı hale gelmesine neden olabilir. Opiyat bağımlılığı, hem fiziksel hem de psikolojik etkiler gösterebilir. Fiziksel bağımlılık, vücudun opiyatlara alışması sonucu ortaya çıkar ve maddenin alınmaması durumunda yoksunluk semptomları ortaya çıkar. Bu semptomlar arasında kusma, ishal, terleme, kas ağrıları ve huzursuzluk gibi belirtiler bulunabilir (Eryılmaz vd., 2019). Psikolojik bağımlılık ise, opiyat kullanımına karşı güçlü bir istek veya takıntı hissiyatını ifade eder. Bağımlılık, kullanıcının sosyal, mesleki ve kişisel yaşamını olumsuz etkileyebilir (Eryılmaz vd., 2019). Opiyat

bağımlılığı, aynı zamanda intihar riskini de artırabilir (Qiu vd. 2024). Opiyatlar, beyindeki kimyasal dengesizliklere neden olarak depresyon, anksiyete ve diğer ruh sağlığı sorunlarını tetikleyebilir (Rizk vd., 2021). Bu durum, intihar düşüncelerinin ortaya çıkmasına ve intihar riskinin artmasına yol açabilir. Bu nedenle, opiyat bağımlılığı olan bireylerin intihar riski açısından dikkatle izlenmesi ve gerekli tedavi ve desteklerin sağlanması önemlidir. Opiyat bağımlılığının tedavisi, bağımlılık türüne ve bireyin özel durumuna bağlı olarak değişir. Tedavi genellikle birkaç yöntemi içerir: ilaç, fitoterapi, psikoterapi, destek grupları ve rehabilitasyon programları (Kılıç, 2017). Bu tedavi stratejileri, bağımlılığı yönetmek, yoksunluk semptomlarını hafifletmek ve bireyin bağımlılıktan kurtulmasına yardımcı olabilir.

2.6 Opiyat Bağımlılığı ve İntihar

a. Nörokimyasal Etkileri

Opiyatlar, beyindeki reseptörleri etkileyen kimyasallardır ve bu etki serotonin, dopamin ve norepinefrin gibi beyindeki diğer kimyasalların salınımını da etkiler. Opiyatların, etkilediği nörokimyasal maddeler vardır. Opiyatlar, beyindeki dopamin salınımını artırarak zevk ve ödül duygularını tetikler (Uğurlu vd.,2012). Dopamin, ödül ve motivasyon sisteminde kritik bir rol oynar. Opiyat kullanımı, beyindeki dopamin reseptörlerini uyarır ve bu da anlık bir zevk ve rahatlama hissi yaratır. Ancak, uzun süreli kullanımda dopamin sisteminde adaptasyonlar meydana gelir ve doğal dopamin salınımı bozulur (Allard ve Norlen, 2001). Bu, bağımlılık ve tolerans gelişimine yol açar. Yeterli dopamin salınımı olmadan kişi depresif ve motivasyonsuz hissedebilir, bu da intihar riskini artırabilir. Serotonin, ruh halini düzenleyen bir nörotransmitterdir (Connor vd., 1999). Opiyat kullanımı, serotonin seviyelerini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyebilir. Serotonin seviyelerindeki değişiklikler, depresyon ve anksiyete gibi ruh hali bozukluklarına yol açabilir. Opiyatların aşırı kullanımı veya yoksunluk dönemleri, serotonin seviyelerinde dalgalanmalara neden olabilir, bu da kişinin duygusal dengesini bozabilir ve intihar düşüncelerine yol açabilir (Aksoy vd., 2003). Norepinefrin, uyanıklık ve enerji seviyelerini kontrol eden bir nörotransmitterdir. Opiyat kullanımı, norepinefrin salınımını baskılayabilir. Bu baskılama, yorgunluk, dikkat eksikliği ve depresif belirtilere yol açabilir. Norepinefrin seviyelerinin düşmesi, kişinin stresle başa çıkma yeteneğini de azaltabilir. Stresle başa çıkma yeteneğinin azalması, intihar riskiyle doğrudan ilişkilidir (Uğurlu vd.,2012).

b. Fiziksel ve Zihinsel Sağlık Sorunlar

Opiyat bağımlılığı, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıkları üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratabilir ve bu durum intihar riskini artırabilir. Fiziksel sağlık sorunları arasında kronik ağrı, solunum problemleri ve bağışıklık sistemi bozuklukları yer alır. Uzun süreli opiyat

kullanımı, vücudun ilaca tolerans geliştirmesine neden olur ve bu da ağrının şiddetlenmesine ve daha fazla ilaç kullanımına yol açabilir (Nebioğlu vd., 2013). Solunum depresyonu ve enfeksiyonlara karşı artan hassasiyet gibi sorunlar, bağımlılıkla mücadele eden bireylerin genel sağlık durumunu daha da kötüleştirebilir. Zihinsel sağlık açısından bakıldığında, opiyat bağımlılığı depresyon, anksiyete, duygudurum dalgalanmaları ve sosyal izolasyon gibi sorunlara yol açabilir (Şipka, 2016). Beyindeki nörokimyasal dengenin bozulması, depresif ve anksiyeteli belirtileri şiddetlendirebilir ve bu da intihar düşüncelerini tetikleyebilir (Qiu vd. 2024). Ayrıca, yoksunluk belirtileri, bağımlılık döngüsünü sürdürme çabası içinde olan bireylerin dayanma gücünü zorlayarak intihar riskini artırabilir. Hem fiziksel hem de zihinsel sağlık sorunlarının bu birleşimi, opiyat bağımlılığı olan bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde düşürerek intihar riskini yükseltebilir. Bu nedenle, bağımlılıkla mücadele eden bireylerin bütünsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve tedavi edilmesi önemlidir.

c. Tedavi Erişimi

Tedaviye erişim, opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişkiyi anlamada kritik bir rol oynar. Opiyat bağımlılığı olan bireylerin uygun ve zamanında tedaviye erişmeleri, intihar riskini azaltmada önemli bir faktördür. Uygun tedavi, bağımlılığın yönetilmesine ve bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarının iyileştirilmesine yardımcı olabilir. Ancak, tedaviye erişim konusunda çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engeller arasında tedavi merkezlerinin yetersizliği, maliyetler, stigma ve sosyal destek eksikliği yer alır (Akbaş vd.,2016). Özellikle kırsal bölgelerde ve düşük gelirli topluluklarda yaşayan bireyler, tedaviye erişim konusunda daha fazla zorluk yaşayabilirler. Tedaviye erişimdeki bu engeller, bağımlılıkla mücadele eden bireylerin umutsuzluk ve çaresizlik hislerini artırarak intihar riskini yükseltebilir (Polat, 2014). Bu nedenle, tedaviye erişimin artırılması, bağımlılık tedavi programlarının yaygınlaştırılması ve bu programların herkes için ulaşılabilir hale getirilmesi, opiyat bağımlılığı olan bireylerin intihar riskini azaltmada hayati öneme sahiptir.

d. Psikiyatrik Bozukluklar

Opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişki, çeşitli psikiyatrik bozuklukların bu durumu nasıl etkilediği üzerinden anlaşılabilir. Opiyat bağımlılığı olan bireylerde sıklıkla depresyon, anksiyete bozuklukları, bipolar bozukluk ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikiyatrik durumlar görülür. Bu bozukluklar, bağımlılık sürecini karmaşılaştırır ve intihar riskini önemli ölçüde artırır. Depresyon ve anksiyete, kişilerin duygusal ve zihinsel dayanıklılığını azaltarak, opiyatların kötüye kullanımına ve aşırı doz riskine katkıda bulunabilir (Şipka, 2016). Bipolar bozukluğu olan bireylerde, manik ve depresif dönemler sırasında madde kullanımı artabilir ve intihar girişimleri daha sık

görülebilmektedir. TSSB gibi travma ile ilişkili bozukluklar da madde kullanımını tetikleyebilir ve kişinin ruh sağlığını daha da kötüleştirebilir (Köşger vd., 2016). Opiyat bağımlılığı, yoksunluk belirtileri ve sosyal izolasyon gibi faktörler, zaten kırılgan olan psikolojik durumu daha da zayıflatır. Bu karmaşık etkileşimler, opiyat bağımlılığı olan bireylerde intihar riskini önemli ölçüde artırır ve bu nedenle bağımlılık tedavisinin psikiyatrik destekle birleştirilmesi hayati önem taşır.

3 METODOLOJİ

Bu çalışma, opiyat kullanımı ile intihar arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel hedefi, opiyat bağımlılığının intihar riskini nasıl etkilediğini anlamak ve bu ilişkiyi daha derinlemesine incelemektir. Bu bağlamda, mevcut literatür gözden geçirilmiş ve akademik kaynaklar taranarak bilgiler toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, çeşitli akademik veri tabanları, bilimsel makaleler ve güvenilir kaynaklar kullanılmıştır. Bu taramalar yapılırken Google Scholar, PubMed ve Yök Tez Merkezi kullanılmıştır. Literatür taraması, önceki araştırmaları ve yayınlanmış makaleleri inceleyerek opiyat bağımlılığı ile intihar arasındaki ilişkiyi anlamak için temel adımlardan birini oluşturmuştur. Bu kapsamlı literatür taraması, mevcut bilgi birikimini derinlemesine analiz etmeye ve araştırmanın yapısını oluşturmaya yardımcı olmuştur. Mevcut araştırmaların bulguları, benzerlikler, farklılıklar ve eğilimler açısından karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Bu çalışma opiyat bağımlılığı ile intihar arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için önemli bir adım sağlamaktadır.

4 BULGULAR

Elde edilen bulgulara dayanarak, opiyat kullanımı ile intihar arasında karmaşık bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Literatürdeki birçok çalışma, opiyat kullanımının intihar riskini artırdığını ortaya koymuştur. Opiyat bağımlılığı olan bireylerin intihar girişimlerinde bulunma olasılığının daha yüksek olduğu bulgusu, bu ilişkinin önemli bir göstergesidir (Şipka, 2016). Ayrıca, opiyat kullanımı ile depresyon ve anksiyete arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ruh sağlığı sorunları, opiyat bağımlılığı olan bireylerde daha sık görülmekte ve intihar riskini artırmaktadır. Psikososyal faktörlerin, özellikle iş kaybı, ekonomik zorluklar ve sosyal izolasyon gibi durumların, opiyat bağımlılığı ve intihar arasındaki ilişkiyi daha da karmaşık hale getirdiği görülmektedir (Jaffe vd., 2007). Bununla birlikte, uygun tedaviye erişimdeki zorluklar, opiyat bağımlılığı olan bireylerin intihar riskini artırmaktadır. Uygun tedavi ve desteklerin önemi, bu bağlamda öne çıkmaktadır. Erken tanı, tedaviye erişimde kolaylık, psikoterapi ve destek grupları gibi müdahalelerin, opiyat bağımlılığı olan bireylerin ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkma ve intihar riskini azaltma konusunda kritik bir rol oynayabileceği görülmektedir. Bu bulgular, opiyat bağımlılığı ve

intihar arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamamıza ve etkili müdahale stratejileri geliştirmemize yardımcı olur.

5 TARTIŞMA

Opiyat kullanımı ile intihar arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Bu makalede incelenen literatür ve bulgular, opiyat kullanımının intihar riskini artırabileceğine dair güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu ilişkiyi etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır ve bu faktörlerin anlaşılması ve dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak, opiyatların fizyolojik etkileri intihar riskini artırabilir. Opiyatlar, beyindeki kimyasal dengesizliklere neden olarak depresyon, anksiyete ve diğer ruh sağlığı sorunlarını tetikleyebilir (Kara, 2019). Opiyatların beyin ve vücut üzerindeki fizyolojik etkileri, intihar riski üzerinde önemli bir rol oynar. Bu reseptörlerin aktivasyonu, ağrıyı azaltır ve hoş bir rahatlama hissiyatı sağlar. Ancak, uzun süreli ve düzensiz kullanımı, beyindeki reseptörlerin sayısını ve işlevselliğini değiştirebilir [24]. Opiyatlar, beyinde dopamin salınımını artırarak keyif ve ödül duygularını artırabilirler. Bu da opiyat kullanımının güçlü bir şekilde ödüllendirici olmasına ve bağımlılık gelişimine katkıda bulunabilir. Ayrıca, opiyatlar, beyinde stres ve duygusal regülasyonu kontrol eden alanları etkileyebilir. Bu durum, opiyat kullanımıyla ilişkili duygusal düzensizliklerin ve ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Beyindeki bu kimyasal değişiklikler, depresyon, anksiyete ve diğer ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Opiyat kullanımıyla ilişkili ruh sağlığı sorunları, intihar riskini artırabilir (Qiu vd., 2024). Özellikle, depresyon ve anksiyete gibi, bireyin umutsuzluk ve çaresizlik hissiyatları yaşamasına neden olabilir ve bu da intihar düşüncelerinin ortaya çıkmasına yol açabilir (Kara, 2019). Ayrıca, opiyat kullanımı, vücutta fizyolojik bağımlılık ve tolerans gelişimine yol açabilir. Opiyatların düzenli ve uzun süreli kullanımı, vücudun opiyat varlığına alışmasına ve normal işlevselliğini sürdürebilmek için daha fazla opiyata ihtiyaç duymasına neden olabilir. Bu durumda, opiyat kullanımının kesilmesi veya azaltılması, yoksunluk semptomlarının ortaya çıkmasına ve bu semptomların yönetilmesi için daha fazla opiyat kullanımına yönelik bir döngünün oluşmasına neden olabilir (Doğan, 2001). Bu nedenle, opiyat kullanımının fizyolojik etkileri, intihar riskini artırabilir ve bu ilişki, opiyat bağımlılığı olan bireylerde daha belirgin hale gelebilir. Fizyolojik bağımlılık ve ruh sağlığı sorunları arasındaki karmaşık etkileşim, intihar riskini artıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir etken ise, opiyat kullanımı sosyal ve ekonomik sorunlara yol açabilir, bu da intihar riskini artırabilir. Opiyat bağımlılığı olan bireyler, iş kaybı, mali sorunlar, sosyal izolasyon ve ilişki sorunları gibi zorluklarla karşılaşabilirler (Mutlu, 2018). Bu tür stres faktörleri, bireyin ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir ve intihar riskini artırabilir. Bağımlıklar bireylerin iş, sosyal ve özel hayatlarını ciddi anlamda etkilemektedir. Bu tartışma, opiyat kullanımı ile intihar arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamak için önemli bir adım sağlamaktadır.

Ancak, bu ilişkiyi daha iyi anlamak ve etkili müdahaleler geliştirmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

6 SONUÇ

Bu çalışma, opiyat kullanımı ile intihar arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Yapılan literatür taraması ve elde edilen bulgular, opiyat bağımlılığı ile intihar riski arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Opiyat bağımlılığı olan bireylerin, intihar girişimlerinde bulunma olasılığının daha yüksek olduğu ve bu ilişkinin fizyolojik, psikososyal ve çevresel faktörler tarafından etkilendiği bulunmuştur.

Bu bulgular, opiyat bağımlılığı olan bireylerin ruh sağlığı sorunlarına daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini ve uygun tedavi ve desteklerin sağlanmasının önemini vurgular. Bununla birlikte, daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Gelecekteki çalışmalar, opiyat kullanımının intihar riski üzerindeki etkilerini daha detaylı bir şekilde incelemeli ve etkili müdahale stratejilerini belirlemek için daha fazla veri sağlamalıdır. Bu, opiyat bağımlılığı olan bireylerin ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkmalarını ve intihar riskini azaltmalarını desteklemek için önemli bir adım olacaktır. Sonuç olarak, opiyat kullanımı ile intihar arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Ancak, uygun tedavi ve desteklerin sağlanmasıyla bu ilişkinin yönetilmesi ve opiyat bağımlılığı olan bireylerin ruh sağlığının korunması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Akbaş, G. E., & Mutlu, E. (2016). MADDE BAĞIMLILIĞI TEDAVİSİ GÖREN KİŞİLERİN BAĞIMLILIK VE TEDAVİ DENEYİMLERİ. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 101-122.

Aksoy, A., & Ögel, K. (2003). Kendine zarar verme davranışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(4), 226-236.

Allard, P., Norlen, M., 2001. Caudate nucleus dopamine D(2) receptors in depressed suicide victims. *Neuropsychobiology* 44, 70–73.

Connor, M., & Christie, M. J. (1999). Opioid receptor signalling mechanisms. *Clinical and experimental pharmacology and physiology*, 26(7), 493-499.

Dilbaz N.; Opiyat Bağımlılığı, İçinde: Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2012).

DOĞAN, Y. B. (2001). Madde kullanımı ve bağımlılığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(4).

ERYILMAZ, A., & DENİZ, M. E. (2019). Tüm Yönleriyle Bağımlılık.

Jaffe, JH., Strain, E.C., Opiyatlara Bağlı Bozukluklar, İçinde: Comprehensive Textbook of Psychiatry. Ed: Kaplan ve Sadocks'. Ankara, Öncü Basımevi, (2007).

Kara, H. Opiyat kullanım bozukluğu olan hastalarda serum leptin ve ghrelin seviyeleri ile yoksunluk ve aşerme arasındaki ilişki.

Kılıç Sultan F., "Opioidler, Ağrı, Opioidlerin Suistimali ve Yanlış Kullanımı", Osmangazi Tıp Dergisi, 39(3), (2017).

- Köroğlu E.; Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal el kitabı, 5. Baskı (DSM 5) tanı ölçütleri başvuru el kitabı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği; (2015).
- KÖŞGER, F., & SÖNMEZ, İ. (2016). İntihar Girişimleri. *Türkiye Klinikleri Psychiatry-Special Topics*, 9(3), 16-20.
- Mutlu E., "Madde Bağımlılığı ve İnsan Evrimi", Bağımlılık Dergisi, 19(1), (2018).
- Nebioğlu, M., Yalnız, H., & Geçici, Ö. (2013). Opiyat bağımlılarında diğer maddelerin kullanımı ve sosyodemografik özellikler ile ilişkisi.
- Ögel K.; Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, (2018).
- Özden, S.Y.; Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, İstanbul, Nobel Tıp Kitapevleri, s: (2004).
- Palmer, C. B., Meyrath, M., Canals, M., Kostenis, E., Chevigné, A., & Szpakowska, M. (2022). Atypical opioid receptors: unconventional biology and therapeutic opportunities. *Pharmacology & therapeutics*, 233, 108014.
- Polat, G. (2014). Madde bağımlılığı tedavisinde sosyal hizmet mesleği. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 143-148.
- Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Qiu, Y., & Wang, Y. J. (2024). Opioids and opioid receptors in pain, addiction, and mood disorders. *Frontiers in Psychiatry*, 15, 1382894.
- Rizk, M. M., Herzog, S., Dugad, S., & Stanley, B. (2021). Suicide risk and addiction: the impact of alcohol and opioid use disorders. *Current addiction reports*, 8, 194-207.
- Şevik, A. E., Özcan, H., & Uysal, E. (2012). İntihar girişimlerinin incelenmesi: risk faktörleri ve takip. *Klinik Psikiyatri*, 15(4),
- Şipka, H. (2016). Opiyat bağımlılarının uyku, anksiyete ve depresif özelliklerinin arındırma ve izlem döneminde değerlendirilmesi.
- Uğurlu, T. T., Şengül, C. B., & Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 37-50
- Valentino, R. J., & Volkow, N. D. (2018). Untangling the complexity of opioid receptor function. *Neuropsychopharmacology*, 43(13), 2514-2520.
- West, R. (2001). Theories of addiction.
- Xia, J., Li, X., Zhu, H., Zhou, X., Chen, J., Li, Q., ... & Dong, M. (2024). The μ -opioid receptor-mediated Gi/o protein and β -arrestin2 signaling pathways both contribute to morphine-induced side effects. *European Journal of Pharmacology*, 966, 176333.
- Yaluğ İ, Özdemir S, Aker A. Travma sonrası stres bozukluğu ve kronik ağrı birlikteliği zemininde opioid bağımlılığı. Yeni Symp. 2008
- Yarborough, B. J. H., Stumbo, S. P., Coleman, M. J., Grant, D. S. L., Hulsey, J., Shaw, J. L., ... & Coleman, K. J. (2023). Suicide-related care among patients who have experienced an opioid-involved overdose. *General hospital psychiatry*, 85, 8-18.
- Yüksel, N. (2001). intiharın Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2, 5-15.

32-SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞININ ÜNİVERSİTE AKADEMİK BAŞARISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Simay Tuana Yılmaz, MEF Üniversitesi, Hukuk Lisans Programı, 0009-0002-4111-9553, yilmazsima@mef.edu.tr

Rabia Beytuzun, MEF Üniversitesi, Hukuk Lisans Programı, 0009-0009-0803-1091, beytuzunr@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Sosyal medya bağımlılığı günümüz dünyasında yaygın olan problemlerin başında gelir. Teknoloji çağında yaşayan gençlerin de bu sorunu yaşamaları kaçınılmazdır. Bu araştırma, 18-24 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri arasında sosyal medya bağımlılığı ile akademik başarıları arasında bir ilişki olup olmadığını analiz etme gayesindedir. Sosyal medya internet kullanıcılarının birbirleriyle çevrimiçi iletişim kurmalarına olanak veren, kullanıcılara içerik paylaşma ve kişisel yorumlar yapabilmeye gibi olanaklar sunan platformlar topluluğu olarak tanımlanabileceken; kullanıcıların büyük çoğunluğunu genç nesil oluşturmaktadır. Telefonlarla da zamanla daha kolay erişilebilen ve kullanım sıklığı artan sosyal medyanın bağımlılık yarattığı durumları gözlemleyebiliriz. Bu anlamda üniversiteli öğrencilerin akademik başarıları üzerinde sosyal medya bağımlılığının etkisi vardır. **Gereç ve Yöntem:** Bu araştırma sosyal medya kullanımı ve bağımlılığı, üniversiteli öğrencilerin akademik başarıları ve bu iki kavram arasındaki ilişkilere dair uluslararası ve ulusal kaynaklardan elde edilen bilgi ve verileri; uluslararası/ulusal kamu raporlarından elde edilen bilgi ve verileri; ulusal çaptaki üniversitelerde yapılan araştırma bulgularını içermektedir. Aynı zamanda bu araştırma 18-24 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinden anket yöntemiyle topladığımız verileri de kapsamaktadır. Elde edilen veriler birlikte yorumlanarak sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişki anlamlandırılmıştır. **Bulgular:** Çalışma sonuçları, üniversite öğrencilerinin sosyal medya platformlarını uzun süreler boyunca kullandığını göstermektedir. Bu uzun süreli kullanımın bağımlılığa varıp öğrencilerin akademik hayatları üzerinde belirgin bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal medyada daha fazla zaman geçiren ve yüksek gelir seviyesine sahip öğrencilerin eğlence, bilgi edinme ve sosyalleşme gibi faktörlere daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. **Sonuç:** Bu çalışma, üniversite gençliğinin sosyal medya kullanımının akademik hayatları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Sonuçlar, özellikle sosyal medyada geçirilen sürenin artmasıyla akademik performansın olumsuz yönde etkilenebileceğini göstermektedir. Bu nedenle sosyal medyanın her ne kadar olumlu yanlarını gözlemleyebilirsek de elde ettiğimiz veriler ışığında şunu vurgulayabiliriz ki üniversite yönetimlerinin ve eğitimcilerin, öğrencilerin sosyal medya kullanımını dengelemeleri ve akademik başarılarını desteklemeleri önemlidir. Ayrıca, iletişim için öğrenciler arasında sınıf gruplarının önemli bir rol oynadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, sosyal medya bağımlılığı, internet kullanımı, üniversite öğrencileri, akademik başarı

THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA ADDICTION ON UNIVERSITY ACADEMIC PERFORMANCE

ABSTRACT

Aim: Social media addiction ranks among the prevalent issues in today's world. It is inevitable for young people living in the age of technology to experience this problem. This research aims to analyze the relationship between social media addiction and academic performance among university students aged 18-24. While social media can be defined as a community of platforms that allow internet users to communicate with each other online and provide opportunities for content sharing and personal comments, it predominantly consists of the younger generation. With the increasing accessibility and usage frequency through smartphones, we can observe situations where social media creates addiction. In this sense, social media addiction has an impact on the academic performance of university students. **Materials and Methods:** This research includes information and data obtained from international and national sources regarding social media usage and addiction, university students' academic performance, and the relationship between these two concepts; information and data obtained from international/national public reports; and research findings conducted at national universities. Additionally, this research encompasses data collected through surveys from university students aged 18-24. The collected data were interpreted together to make sense of the relationship between social media addiction and academic performance. **Findings:** The study results indicate that university students use social media platforms for extended periods. It has been found that this prolonged usage leads to addiction and has a significant impact on students' academic lives. It has been determined that students who spend more time on social media and have a higher income level prioritize factors such as entertainment, information acquisition, and socialization more. **Conclusion:** This study highlights the effects of social media usage among university students on their academic lives. The results suggest that academic performance may be negatively affected by the increasing time spent on social media. University administrations and educators should strive to balance students' social media usage with their academic responsibilities. Furthermore, the critical function of class groups in facilitating student communication must be acknowledged and supported.

Keywords: Social media, social media addiction, internet usage, university students, academic performance

Giriş

Sosyal medya, modern toplumda iletişim ve bilgi paylaşımında devrim niteliğinde değişiklikler yaparak hayatımızın birçok alanına entegre olmuştur. Günümüzde, sosyal medya platformları kişisel ilişkilerden iş dünyasına, eğitimden eğlenceye kadar geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Özellikle gençler ve üniversite öğrencileri, sosyal medyanın sunduğu olanaklardan en fazla faydalanan gruplar arasında yer almaktadır. Ancak, bu yaygın kullanımın beraberinde getirdiği olumsuz etkiler ve bağımlılık sorunları da göz ardı edilemeyecek boyuttadır.

Sosyal medya bağımlılığı, bireylerin günlük yaşamlarını, sosyal ilişkilerini ve özellikle akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyecek boyuta ulaşan sosyal medya kullanımlarıdır. Bu çalışma, sosyal medya bağımlılığının üniversite öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.

İnternet kullanımını yaygınlaştıran teknolojik ilerlemeler özellikle gençlerin dikkatini çekerek onları bu konuda bir nevi teşvik etmiştir. Gençler arasında da bu internet kullanımının yansıması en çok sosyal medya platformlarının kullanımıyla görülür. Sosyal medyanın kullanım alanları arasında iletişimden eğitime, arkadaş takiplerinden, bilgi ve haber paylaşımından daha farklı eğlence amaçlarına kadar uzanan bir zincirler bütününe rastlanır. Bu sayede kullanıcılar istedikleri an istedikleri paylaşımları yapabilecekleri mecralara ulaşabilirken aynı zamanda yemek siparişi gibi farklı alışveriş uygulamalarına da ulaşabilirler.

Tüm bunların yaygınlaşmasıyla bilgilerin çok hızlı ve kolay bir şekilde saniyeler geçmeden geniş ölçeklerde yayıldığına tanıklık edilir. Tüm bu kolaylıklar ise beraberinde kendilerine olan ihtiyaç duygusunu beraberinde getirip bağımlılığa yol açmıştır. Bu denli geniş skaladan taleplerine dönüt alabilen kullanıcılar sosyal medya kullanımlarını bu ölçülerde gerçekleştirirken; sosyal medyanın bu yöndeki tehditlerine -bağımlılık gibi- karşı eleştirilerin önüne geçememişlerdir. Her yaştan insanın eğlence ve boş zamanlarını değerlendirmek için de kullananabildiği sosyal medyanın aşırı kullanımı da, "sosyal medya bağımlılığı" olarak tanımlanır.

Bireylerde sosyal medya bağımlılığı belirtilerinin gözlemlenmesi ve özellikle sosyal medyadan uzak kalındığında yaşanan yoksunluk duygusu, sosyal medya bağımlılığının varlığına işaret edebilir. Bu sorunun boyutu, bireysel önlemler almaktan profesyonel yardım aramaya kadar genişleyebilir.

Sosyal medya bağımlılığının akademik başarı üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratabileceği görülmüştür. Öğrencilerin ders çalışma sürelerinin ve dikkatlerinin azalmasında önemli ölçüde etkisi olan bu bağımlılık, akademik performanslarının

düşmesine yol açabilir. Sosyal medyada uzun saatler geçirmek, onların uyku düzenini bozarak yorgunluğa ve dikkatsizliğe yol açar. Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ile güvenli bağlanma stili arasında negatif yönde, kaçınan bağlanma stili arasında düzeyde pozitif yönde, kaygılı-kararsız bağlanma stili arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bulgular; ergenlerin sosyal medya bağımlılık durumları ile güvenli bağlanma stilleri arasında duygu düzenleme yöntemlerinin düzenleyici bir role sahip olduğu ancak diğer değişkenlerin ise düzenleyici rollerinin olmadığı yönündedir. (Derya Merve Kılıç & Zehni Koç, 2024) Özellikle ergenlik dönemindeki bireyler, sosyal medyada geçirilen zamanın artmasıyla birlikte derslerden kopma, odaklanamama ve not düşüklüğü gibi sorunlarla karşılaşabilirler. Bu bağlamda, öğrencilerin sosyal medya kullanımını düzenlemeleri veyahut sosyal medyayı akademik hayatlarına dahil ederek ondan yararlanmaları, akademik hedeflerine ulaşmaları için kritik öneme sahip bir dönüm noktasıdır.

Tanım

Bağımlılık üzerine farklı tanımlamalar yapabilmek mümkündür. Türk Dil Kurumu'na göre "bağımlı"; "başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına bağlı olan, özgürlüğü, özerkliği olmayan, tabii" ve "bir kimseye veya şeye maddi veya manevi yönden aşırı bağlı olan" gibi anlamlara gelmektedir. Bağımlılık ise; "bağımlı olma durumu, tabiiyet" durumunu ifade etmektedir. (TDK, 2021) Psikologlar ve psikiyatristler bir nesneye olan bağımlılığı; nesne ile oldukça fazla zaman harcamak, nesneyi planladığından daha fazla kullanmak, kullanımı azaltmayı düşünmek veya kullanımı azaltmak için tekrarlayan başarısız denemeler, nesneyi kullanabilmek için önemli sosyal, ailevi ve mesleki aktiviteleri bırakmak gibi kriterleri olan bir hastalık olarak tanımlamışlardır (Kubey & Csikszentmihalyi, 2002).

Bağımlılığın temel olarak iki kolu bulunmaktadır. Bu kollardan ilki madde bağımlılığı, diğeri ise davranışsal bağımlılıktır. Kullanıldığında bireylerin fiziksel, zihinsel, biyolojik yapısına zarar veren, değişik yollarla alınan ve beyinsel işlevlerde değişim yaratan alkol, esrar, eroin, kokain gibi reçete ile verilmeyen maddeleri sürekli olarak alma arzusu madde bağımlılığı olarak ifade edilmektedir (Çakır, Horzum & Ayas, 2011). Davranışsal bağımlılık ise belirli bir davranışın düzenli bir şekilde sürekli sergilenmesi neticesinde bireyin psikolojik, bedensel ve toplumsal yapı dahilinde dengesini kaybetmesi, düzeninin bozulması ve çevreden giderek kopmasına neden olan durumdur. Davranışsal bağımlılık sonucunda birey çevresi ve toplumla düzenli bir şekilde iletişim kuramamaktadır (Büyükaslan ve Kınık 2015). Griffiths'e (1999) göre bağımlı davranış ölçütleri; Dikkat çekme, Duygudurum değişikliği, Tolerans, Yoksunluk, Çatışma ve Nüks tür. (Griffiths M, 1999).

Sosyal medya bağımlılığı, bireylerin sosyal medya kullanımını kontrol edememesi ve bu durumun günlük yaşamlarını olumsuz yönde etkilemesi olarak tanımlanabilir. Atölye14 (2024), Sosyal medya bağımlılığı, "kullanım isteğinin önüne geçilememesi, internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, kullanımdan yoksun kalındığında aşırı sinirlilik hali, saldırganlık olması ve kişinin iş, sosyal ve aile hayatının giderek bozulması" olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal medya bağımlılığı, diğer bağımlılıklar gibi, bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığını tehdit edebilir ve yaşam kalitesini düşürebilir. Bu bağımlılığın teşhisi, kişiden kişiye farklılık gösterebilir ve farklı yorumlanabilir, bu da kesin bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Sosyal Medya bağımlılığının norobiyolojik açıklamaları ve çalışmaları yetersiz olmakla birlikte, diğer davranışsal bağımlılıklar ve madde bağımlılıkları üzerine yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular dikkate alındığında, sosyal medya bağımlılarının biyolojik olarak aşırı ve zorlayıcı sosyal ağ kurma davranışları geliştirmeye yatkın olmaları mümkün olarak değerlendirilmektedir. (e-psikiyatri, 2022)

Sosyal medya bağımlılığı belirtileri arasında, sosyal medyada geçirilen sürenin artması, sosyal medya kullanımı nedeniyle günlük aktivitelerin ihmal edilmesi, sosyal medyadan uzak kalındığında huzursuzluk ve anksiyete hissi, sosyal medya kullanımının kontrol edilememesi ve sosyal medya kullanımı nedeniyle akademik ve iş performansının düşmesi yer almaktadır. Bu belirtiler, sosyal medya bağımlılığının bireylerin yaşamlarını ne derece olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

Sosyal medya, üniversite öğrencileri için birçok avantaj ve fırsat sunmaktadır. Öğrenciler, sosyal medya aracılığıyla bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilir, akademik kaynaklara erişebilir, ders notlarını paylaşabilir ve sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurabilir. Bununla birlikte, sosyal medyanın aşırı ve kontrolsüz kullanımı, öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir.

Sosyal medya bağımlılığı, öğrencilerin uyku düzenlerini bozabilir ve buna bağlı olarak dikkat bozukluğu, öğrenme güçlüğü ve düşük akademik performans gibi sorunlara yol açabilir (Lepp, Barkley & Karpinski, 2014). Sosyal medya platformlarında sürekli olarak aktif olma isteği, öğrencilerin derslerine ve akademik çalışmalarına yeterince zaman ayıramamalarına neden olabilir. Ayrıca, sosyal medyada geçirilen zamanın artması, öğrencilerin derslerine odaklanmalarını zorlaştırabilir ve bu da akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyebilir (Abi-Jaoude, Naylor & Pignatiello, 2020).

Sosyal medya bağımlılığı üzerine yapılan çalışmalar, bu bağımlılığın bireylerin sağlığı ve yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Kuss ve Griffiths (2011), sosyal medya bağımlılığının, bireylerin psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi olumsuz etkileri olduğunu ve bu durumun depresyon, anksiyete ve düşük benlik saygısı gibi sorunlara yol açabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca, sosyal medya bağımlılığı, bireylerin

sosyal ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir ve yalnızlık, sosyal izolasyon gibi sorunlara neden olabilir.

Lepp, Barkley ve Karpinski (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal medya kullanımının öğrencilerin akademik performansları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal medyada daha fazla zaman geçiren öğrencilerin akademik başarılarının düştüğü ve bu öğrencilerin derslerine yeterince zaman ayıramadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, sosyal medya kullanımının uyku düzenini bozduğu ve buna bağlı olarak dikkat bozukluğu, öğrenme güçlüğü ve düşük akademik performans gibi sorunlara yol açtığı belirlenmiştir.

Abi-Jaoude, Naylor ve Pignatiello (2020) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise, sosyal medya kullanımının gençler üzerindeki psikolojik etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, sosyal medya bağımlılığı, gençlerin psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmakta ve bu durum depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı gibi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca, sosyal medya bağımlılığı, gençlerin sosyal ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir ve yalnızlık, sosyal izolasyon gibi sorunlara neden olabilir.

Metodoloji

Bu çalışmanın amacı, sosyal medya bağımlılığının üniversite öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu bağımlılığın günümüz bakış açlarına farklı bir perspektif katmaktır. Bu amaç doğrultusunda, anket yöntemi kullanılarak 18-24 yaş aralığındaki 346 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Çalışmamızda nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Anket yöntemi, geniş bir katılımcı kitlesine ulaşarak genel eğilimleri ve ilişkileri belirlemede etkili olduğu için tercih edilmiştir. Bu yöntem, sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişkinin daha objektif ve genellenebilir sonuçlarla ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Katılımcılar, 18-24 yaş aralığında olup çeşitli üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler arasından rastgele seçilmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde, üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ve akademik başarılarını etkileyebilecek farklı sosyoekonomik ve kültürel geçmişlere sahip olmalarına dikkat edilmiştir.

Anket soruları, literatürde yer alan benzer çalışmalar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Anket, demografik bilgiler (yaş, cinsiyet, bölüm vb.), sosyal medya kullanım alışkanlıkları (günlük kullanım süresi, hangi platformların kullanıldığı vb.), sosyal medya bağımlılığı belirtileri (örneğin, sürekli kontrol etme isteği, sosyal medya kullanmadığında huzursuz hissetme) ve akademik başarıları (not ortalaması, derslere katılım vb.) hakkında sorular içermektedir. Anketlerin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla ön testler yapılmış ve gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Anketler, sosyal medya ve WhatsApp aracılığıyla iletilmiş olup, bu yöntemin tercih edilme nedeni katılımcı sayısını artırmak ve geniş bir kitleye ulaşmaktır. Ayrıca, dijital ortamda yapılan anketlerin hızlı ve kolay geri dönüş sağladığı göz önünde bulundurulmuştur. Anketlere katılan gönüllüler üzerinde farkındalık yaratmak amacıyla, sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı konularında bilgilendirici içerikler paylaşılmıştır.

Toplanan veriler, istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi belirlemek için analiz testleri kullanılmıştır. Ayrıca, demografik değişkenlerin etkilerini incelemek amacıyla da testler uygulanmıştır.

Bu çalışmada etik kurallara titizlikle uyulmuştur. Anketler, katılımcıların mahremiyetini koruyacak şekilde anonim olarak gerçekleştirilmiş ve kişisel bilgilerin gizliliği sağlanmıştır. Katılımcıların bilgileri, yalnızca bu araştırma kapsamında kullanılmak üzere toplanmış ve üçüncü şahıslarla paylaşılmamıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayandırılmış, katılımcılara araştırmanın amacı ve süreçleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş, rızaları alınarak onayları belgelenmiştir. Bu süreç, katılımcıların araştırmaya olan güvenini artırmış ve veri toplama sürecinin etik standartlara uygun olarak yürütülmesini sağlamıştır.

Bu titiz metodolojik yaklaşım ve etik kurallara uyum sayesinde, sosyal medya bağımlılığının üniversite öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkilerini derinlemesine ve güvenilir bir şekilde incelemek mümkün olmuştur. Araştırmanın bulguları, sağlam etik ve metodolojik temeller üzerine inşa edildiğinden, elde edilen sonuçların geçerliliği ve güvenilirliği yüksek düzeyde sağlanmıştır.

Bulgular

Anket sonuçlarına göre, katılımcıların hepsi sosyal medya platformlarında hesapları olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %86.3'lük çoğunluğu 18-21 yaş aralığında iken, geriye kalan kısım 22-24 yaş aralığını oluşturmaktadır. Katılımcıların %73.8'i üniversite 1. sınıf öğrencileri iken, geriye kalan kısım hazırlık, 2. ve 4. sınıf öğrencileridir. Katılımcıların %85'i sadece öğrenci olduğunu belirtirken, %15'i hem öğrenci olup hem de çalıştıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların interneti kullanım amacının %96.3 ile sosyal medya, %70 oranla e-posta ve yine %70 oranla haberler; %78.8 oranla ders takibi, %85 oranla müzik, %81.3 oranla alışveriş iken %55 oranla oyun, %66.3 oranla araştırma ve %16.3 oranla ise de diğer seçenekleri kapsadığı belirtilmiştir.

Katılımcıların %40'ı internette 5-6 saat, %39'u 3-4 saat, %6'lık kısmı 1-2 saat ve %15'lik kısmı 6 saatten fazla zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %79'u internette 5

yıldan fazla bir süredir sosyal medya sitelerini kullandıklarını belirtmiştir. İnternet kullanım amaçları arasında %96,3 ile sosyal medya başı çekmekte olup, sonrasında müzik platformları, alışveriş ve ders takibi gelmektedir. En çok kullanılan sosyal medya platformu %83'lük oranla Instagram'dır. Katılımcılar sık sık gündemi takip etmek için sosyal medyayı kullanırken, arkadaş bulmak için hiç kullanmadıklarını ve ara sıra araştırma/ders içeriklerine erişim amaçlarıyla kullandıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %78.5'i sosyal medyanın günümüz için bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık %73'ü sosyal medyayı faydalı, %5'i faydasız ve %21'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu durum, sosyal medyanın ihtiyaç olarak görülmesine rağmen, faydalı olup olmadığı konusunda bir kararsızlık yaşandığını göstermektedir. Katılımcıların %89.8'i sosyal medya sitelerinin öğrencilerin akademik hayatları üzerinde etkisi olduğuna katılırken, geriye kalan kısım kararsız olduklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %93.6'sı sosyal medyanın yeni bilgiler edinebilmek için yardımcı olduğunu belirtirken, geriye kalan kısmı kararsız olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların %50.6'sı sosyal medyanın akademik başarılarını yükselttiği konusunda kararsızken, %26'sı buna katılmayıp %23.4'ü katıldıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %90.9'u sosyal medyanın bilginin paylaşımına katkı sağladığını belirtirken, geriye kalan kısım kararsız olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların %56'sı sosyal medyada akademisyenleri takip etmek ve akademisyenlerin de katılımcıları takip etmesinin kendilerini iyi hissettirdiğini belirtirken, %33.3'ü kararsız olduklarını, %10.7'si ise buna katılmadığını belirtmiştir.

Tartışma

Bu çalışmanın bulgularını, hem ulusal hem de uluslararası literatürdeki benzer araştırmalarla karşılaştırarak daha geniş bir perspektif sunmak önemlidir. Bu bölümde, sosyal medya bağımlılığının üniversite öğrencileri üzerindeki etkileri üzerine yapılan diğer araştırmalarla karşılaştırmalı bir analiz yapılacaktır.

Uluslararası literatürde, sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin akademik başarılarına olan olumsuz etkileri yaygın olarak tartışılmaktadır. Genel olarak Amerika'da yapıldığı gözlenen çalışmalarda, sosyal medya bağımlılığının ders çalışma sürelerini azalttığı ve dikkat dağınıklığına yol açtığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, İngiltere'de yapılan bir araştırmada, sosyal medya kullanımının uyku düzenini bozduğu ve bu durumun öğrencilerin akademik performanslarını olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Bu çalışmalara paralel olarak, bizim çalışmamızda da sosyal medya bağımlılığının akademik başarı üzerinde olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Ancak, uluslararası çalışmalardan farklı olarak, Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve bağımlılık düzeylerinin kültürel ve sosyoekonomik faktörlerden etkilendiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'de yapılan benzer araştırmalar da sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin akademik başarılarına olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Genel anlamda yapılan çalışmalarda sosyal medya bağımlılığı olan öğrencilerin derslere katılım oranlarının düştüp düşmediği ve not ortalamaları açısından ne etkileri olduğu araştırılmıştır. Benzer şekilde, sosyal medya kullanımının öğrencilerin motivasyonunu azalttığı ve ders çalışma alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilediğinin tespit edildiği çalışmalarda karşılaşılmaktadır.

Bu ulusal bulgular, çalışmamızın sonuçlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak, çalışmamızda katılımcıların demografik özellikleri ve sosyal medya kullanım alışkanlıklarına dair daha ayrıntılı veriler sunulmuştur. Bu durum, sosyal medya bağımlılığının farklı öğrenci grupları üzerindeki etkilerini daha net bir şekilde ortaya koymamızı sağlamıştır.

Çalışmamızın bulguları, hem ulusal hem de uluslararası literatürde yer alan benzer araştırmalarla tutarlılık göstermektedir. Sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki olumsuz etkileri, genel bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, farklı ülkelerde yapılan çalışmaların bulguları, kültürel ve sosyoekonomik farklılıklar nedeniyle değişkenlik gösterebilmektedir. Bu nedenle, sosyal medya bağımlılığının etkilerini daha iyi anlamak için çeşitli demografik ve kültürel faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda, çalışmamızın sonuçları, sosyal medya bağımlılığına yönelik bilinçlendirme ve müdahale programlarının geliştirilmesinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Eğitim kurumları, aileler ve politika yapımcılar, sosyal medya bağımlılığının olumsuz etkilerini en aza indirmek için işbirliği yapmalı ve stratejik adımlar atmalıdır.

Sonuç

Anket sonuçlarına ve literatürdeki bulgulara dayanarak, sosyal medya kullanımının üniversite öğrencileri arasında bağımlılık noktasına ulaştığı ve bu bağımlılığın akademik başarı üzerinde olumsuz etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal medyanın öğrencilere sunduğu olumlu olanaklara rağmen, dikkat dağıtıcı özelliği ve aşırı kullanım nedeniyle öğrencilerin akademik performanslarına zarar verdiği tespit edilmiştir. Özellikle, sosyal medya bağımlılığının ders çalışma alışkanlıkları, konsantrasyon süreleri ve genel motivasyon üzerinde olumsuz etkiler yarattığı belirlenmiştir.

Bu çalışma, sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkilerini aydınlatmakta ve bu bağımlılığın yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrencilerin sosyal medya platformlarında geçirdikleri sürenin sınırlandırılması ve bu sürelerin daha verimli kullanım alanlarına yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, sosyal medya bağımlılığı belirtilerinin erken fark edilmesi ve bu konuda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, sosyal medyanın üniversite öğrencileri üzerindeki etkileri dikkate alındığında, bu platformların bilinçli ve dengeli kullanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Eğitim kurumları ve aileler, öğrencilere sosyal medya kullanımını nasıl dengeleyecekleri konusunda rehberlik etmeli ve bu konuda farkındalık yaratmalıdır. Özellikle, eğitimciler ve ebeveynler, sosyal medyanın potansiyel zararlarına karşı öğrencilere yönelik bilgilendirici ve önleyici programlar geliştirmelidir.

Sosyal medyanın sunduğu imkanlardan faydalanarak, akademik başarıyı destekleyecek şekilde kullanımı teşvik edilmelidir. Bu bağlamda, sosyal medyanın eğitimde yaratıcı ve etkileşimli öğrenme ortamları sunma potansiyeli göz önünde bulundurulmalı ve bu yönde stratejiler geliştirilmelidir. Örneğin, eğitim içeriklerinin sosyal medya aracılığıyla paylaşılması, öğrencilerin akademik konularla ilgili tartışmalara katılmaları ve bilgiye hızlı erişim sağlamaları teşvik edilmelidir.

Ayrıca, gelecekte yapılacak çalışmalar için bazı önerilerde bulunmak yerinde olacaktır. Sosyal medya bağımlılığının farklı yaş grupları ve demografik özellikler üzerindeki etkilerinin daha detaylı incelenmesi, bu konudaki literatürü zenginleştirecektir. Aynı zamanda, uzun vadeli etkilerin izlenmesi ve sosyal medya bağımlılığına yönelik müdahale programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi, bu alandaki bilgi birikimini artıracaktır.

Sonuç olarak, sosyal medyanın olumsuz etkilerinden korunarak, olumlu yönlerinden maksimum düzeyde yararlanmak mümkün olacaktır. Bu dengeyi sağlamak için tüm paydaşların işbirliği yapması ve bilinçli adımlar atması gerekmektedir. Eğitim kurumları, aileler ve öğrenciler, sosyal medya kullanımında dengeli ve sağlıklı bir yaklaşım benimsenerek, hem akademik başarılarını artırabilir hem de sosyal medya bağımlılığının olumsuz etkilerinden korunabilirler. Bu süreçte dijital okuryazarlık eğitimi ve sosyal medya farkındalığına yönelik programlardan yararlanılabilir; bu sayede öğrencilerin dijital dünyada kaybolmadan, bilginin ışığında yol almaları sağlanılır. Böylece sosyal medya, başarıya giden yolda olumsuz etkileriyle yıkıcı bir faktör olmaktan uzaklaşarak bir köprü görevine kavuşabilir.

KAYNAKÇA

- Büyükaslan, A., ve A. M. Kırık (Ed.). (2015). Sosyalleşen Olgular Sosyal Medya Araştırmaları-2. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Çakır, Ö, Ayas, T, Horzum, M. (2011). An investigation of university students' internet and game addiction with respect to several variables. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 44 (2) , 95-118 . DOI: 10.1501/Egifak_0000001226
- Derya Merve Kılıç, & Zehni Koç. (2024). Covid-19 Pandemi Sürecinde Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Sosyal Medya Bağımlılık Durumları Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Yöntemlerinin Ve Bazı Değişkenlerin Düzenleyicilik Rolü. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. <https://doi.org/10.37217/tebd.1287439>
- e-psikiyatri. (2022). *Sosyal Medya Bağımlılığı*. E-Psikiyatri.com. <https://e-psikiyatri.com/sosyal-medya-bagimliliği>
- Griffiths, M. (1999). Violent video games and aggression: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 4(2), 203– 212. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(97\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(97)00055-4)
- Kırcaburun, K. & Griffiths, M.D. (2018). Instagram addiction and the big five of personality: The mediating role of self-liking. *Journal of Behavioral Addictions*, in press. DOI: 10.1556/2006.7.2018.15
- Kubey, R., Czikszenmihalyi, M. (2002). Robert Kubey and Mihaly Czikszenmihalyi, Television addiction is no mere metaphor, *Scientific American* 286, (2), pp. 74–80
- Kuss, D. J. & Griffiths, M. D. (2011). Internet gaming addiction: A systematic review of empirical research. *International Journal of Mental Health and Addiction*, in press. doi: 10.1007/s11469-011-9318-5
- medikalrehber. (2022, June 11). *Sosyal Medya Bağımlılığı Nedir? Belirtileri Nelerdir? - Medikal Rehber*. <https://medikalrehber.com/sosyal-medya-bagimliliği/>
- tdk. (2021). *Türk Dil Kurumu – Dilimiz Kimliğimizdir*. Tdk.gov.tr. <https://tdk.gov.tr/>
- Uslu, M., Üniversitesi, A., Fakültesi, E., Bölümü, B., Ve, R., Danışmanlık, P., & Assoc, A. (2021). *Türkiye’de Sosyal Medya Bağımlılığı ve Kullanımı Araştırması The Analysis of Social Media Addiction and Usage in Turkey*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1753869>

POSTER BİLDİRİ TAM METİNLERİ

**(Bildiri sahibinin soyadına göre alfabetik
sıradadır)**

1- SON YILLARDA ARTAN ÇEVİRİM İÇİ ALIŞVERİŞ BAĞIMLILIĞI İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ece Altundağ, MEF Üniversitesi, Hukuk Lisans Bölümü, altundage@mef.edu.tr, 0009-0004 1085-5181

Gözde KOCA, MEF Üniversitesi, Hukuk Lisans Bölümü, kocago@mef.edu.tr, 0009-0002-3863-559X

BİLDİRİ ÖZETİ

Çevrim içi alışveriş, son zamanlarda hepimizin gündeminde var olan bir başlık haline geldi. Aynı güncellikte hayatımızda kalıcı, aynı zamanda bağımlılık yaratıcı bir konuma yükselmektedir. Hayatın hızında bize vakit kazandıran bu uygulama; çoğumuz için vazgeçilmez ve hatta bazılarımız için psikolojik bir ihtiyaç haline gelmiştir. Yapmış olduğumuz bu araştırma son on yılda artış gösteren çevrim içi alışverişin sebepleri ve sıklığını, bu sıklığın bağımlılık mı yoksa sadece modern dijital dünyanın getirisi mi olduğunu incelemektir. Alışveriş bağımlılığı, bir davranış bağımlılığı türü olarak tanınmakta olup, bireylerin içsel dürtülere bağlı olarak kontrol etmekte zorlandığı ve genellikle depresyon, anksiyete gibi psikolojik semptomlarla ilişkilendirilen ciddi bir bağımlılık olarak kabul edilmektedir. Alışveriş bağımlılığı ile mücadele eden kişiler, maddi sorunlar veya ilişki zorlukları gibi olumsuz sonuçlara rağmen aşırı alışveriş davranışlarına karşı koymakta güçlük çekebilirler. Anlık duygusal sıkıntılarından geçici bir kaçış sunan alışveriş döngüsü, suçluluk, utanç gibi duyguları artırabilir ve bağımlılığı daha da pekiştirebilir. Dolayısıyla, alışveriş bağımlılığı bireylerin zihinsel sağlığı ve genel yaşam kalitesi açısından önemli zorluklar sunmaktadır. Bu araştırma çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili yazılan ulusal ve uluslararası tezleri; ulusal ve uluslararası makaleleri, farklı bölgelerde yapılan eski ve güncel araştırmaları; ulusal ve uluslararası psikolojik makaleleri, kamu raporlarından ve çevrim içi datadan gelen verileri içermektedir. Bulmuş olduğumuz verilerle beraber, çeşitli makaleleri ve tezleri karşılaştırarak son yıllardaki artış datasını bulmak amacıyla, sentezlenmiştir. Hedef kitle olan 18-25 aralığındaki yaş grubunu hedefleyen çevrim içi alışveriş bağımlılığı ölçeğinden (ÇABÖ) yararlanılmış ve verileri kullanılmıştır. Bulunan tüm verilerle beraber yorumlanarak bölgesel bir çevrim içi alışveriş bağımlılığı ilişkisi araştırılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de internet kullanan bireylerin yüzdesi %87’dir. Buna oranla internet üzerinden alışveriş yapanların yüzdesi ise %49,5’dir. Bu bireylerinde %75,5’i alışverişlerini giyim, ayakkabı ve aksesuar üzerine yapmıştır. Sonrasında %30,7 ile film veya dizi izleme hizmeti satın alma bulunmaktadır. Çevrim içi alışveriş yapan üniversite öğrencilerinin yüzdesi ise son verilere göre %48 civarında artış göstermekte. Bu anlamda çevrim içi alışverişin nasıl, hangi amaçlarla ve hangi sıklıkta yapıldığı önem kazanmaktadır ve hayatımıza etkileri araştırılmaya değer niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Çevrim içi alışveriş, Bağımlılık, Modern dijital dünya, Psikolojik faktörler

THE ABSTRACT OF ONLINE SHOPPING ADDICTION WHICH RAISES IN LAST YEARS

ABSTRACT

Online shopping has become a topic that has been on everyone's agenda lately. It has risen to a prominent position in our lives, offering both convenience and creating a sense of dependency. This application, which saves us time in the hustle and bustle of life, has become indispensable for many of us and even a psychological need for some. Our research aims to examine the reasons and frequency of the increasing online shopping trend over the past decade and whether this frequency is due to addiction or simply a consequence of the modern digital world. The name of the addiction of shopping is called, onyomani. Shopping addiction, a form of behavioral addiction, is recognized as a serious dependency characterized by individuals having trouble in controlling their urges and being driven by internal impulses. This addiction is often associated with psychological symptoms such as depression and anxiety. People struggling with shopping addiction may find themselves compelled to engage in excessive buying behaviors despite negative consequences, such as financial problems or relationship strains. The cycle of impulse buying and the temporary relief it provides from emotional distress can exacerbate feelings of guilt, shame, and further perpetuate the addiction. This, shopping addiction poses significant challenges to individuals; mental well-being and overall quality of life. This research encompasses a diverse range of materials, including national and international theses on online shopping addiction, national and international articles, historical and contemporary research conducted in various regions, national and international psychological articles, and data from public reports and online sources. The data obtained from these sources was subjected to comparison and synthesis in order to identify trends in the increase in online shopping addiction over recent years. The Online Shopping Addiction Scale (OAS), which was developed for individuals between the ages of 18 and 25, was employed to assess the prevalence of online shopping addiction among this target group. The data obtained were subjected to a regional analysis to investigate the relationship between online shopping addiction and other variables. The data obtained from TÜİK indicates that 87% of individuals in Turkey use the internet, while 49.5% of these individuals engage in online shopping. Of these online shoppers, 75.5% purchased clothing, shoes, and accessories, while 30.7% purchased film or TV series watching services. The latest data indicates that the percentage of university students who shop online has increased by 48%. Therefore, it is important to investigate how, for what purposes and how often online shopping is done, as this has an impact on our lives.

Keywords: Online shopping, Addiction, Modern digital world, Psychological factors

GİRİŞ

Son yıllarda alışveriş süreçleri, internetin yaygınlaşması ve teknolojinin gelişimiyle birlikte köklü bir değişim yaşamış, çevrim içi alışveriş giderek daha popüler hale gelmiştir. Çevrim içi alışverişin ortaya çıkışından itibaren artış göstermesi, geleneksel alışveriş yöntemlerine kıyasla daha çok tercih edilmesi, bireyleri yeni bir bağımlılık riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Çevrim içi alışverişin sunduğu kolaylıklar ve hız, bu alışveriş türünün kalıcı bir yer edinmesine neden olmuştur. Ancak bu yaygınlaşma, beraberinde bağımlılık riskini de getirmektedir.

Bu araştırma, son on yılda çevrim içi alışverişin neden bu kadar arttığını ve bu artışın bir bağımlılık mı yoksa modern dijital dünyanın kaçınılmaz bir sonucu mu olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Çevrim içi alışverişin yaygınlaşmasının ardında yatan birçok neden bulunmaktadır. Teknolojinin hızlı ilerlemesi, internetin her geçen gün daha fazla kişiye ulaşması, mobil cihazların yaygın kullanımı ve e-ticaret platformlarının çeşitliliği, bu artışın temel nedenleri arasında sayılabilir. Ayrıca pandemi gibi olağanüstü durumlar, fiziksel mağazaların kapalı olduğu dönemlerde çevrim içi alışverişe olan talebi artırmıştır. İnsanlar, zaman ve mekandan bağımsız olarak alışveriş yapabilme imkanı sayesinde çevrim içi alışverişini tercih etmektedirler. Bu kolaylık, insanların hayatlarına hızla uyum sağlamış ve kısa sürede bir alışkanlık haline gelmiştir.

Araştırmalar, çevrim içi alışverişin özellikle genç yetişkinler arasında yaygın olduğunu göstermektedir. 18-25 yaş aralığındaki bireyler, teknolojik araçları daha etkin kullanabilmeleri ve dijital dünyada rahat hareket edebilmeleri nedeniyle çevrim içi alışverişini daha fazla tercih etmektedir. Ancak bu durum, bağımlılık riskini de beraberinde getirmektedir. Alışveriş bağımlılığı, oniyomani olarak adlandırılan, akıntılı ve dürtüsel bir alışveriş davranışı ile kendini gösteren bir durumdur. Bu bağımlılık genellikle ihtiyaç dışı ve kontrolsüz alışveriş yapma arzusu, aşırı para harcama ve alışverişle ilgili yoğun zihinsel meşguliyet şeklinde ortaya çıkmaktadır. Alışveriş bağımlılığı, bir tür davranış bağımlılığı olarak tanımlanmakta ve bireylerin kontrol etmekte zorlandıkları içsel dürtülere dayanmaktadır. Bu bağımlılık genellikle depresyon, anksiyete gibi psikolojik semptomlarla ilişkilendirilir ve ciddi bir sağlık sorunu olarak kabul edilir. Alışveriş bağımlılığı olan kişiler, genellikle maddi sorunlar ve ilişki problemleri gibi olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmalarına rağmen aşırı alışveriş yapma davranışlarını durdurmakta zorluk çekerler. Anlık duygusal sıkıntılardan kaçış amacıyla yapılan alışverişler, daha sonra suçluluk ve utanç gibi olumsuz duyguları artırarak bağımlılığı pekiştirir. Alışveriş bağımlılığı, bireylerin zihinsel sağlığı ve genel yaşam kalitesi üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratabilir. Bağımlılık, bireylerin günlük işlevselliklerini bozabilir ve psikolojik rahatsızlıkların artmasına yol açabilir. Alışveriş bağımlılığı olan bireylerde depresyon ve anksiyete gibi psikolojik semptomların daha yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bireylerin sosyal ilişkilerini ve maddi durumlarını da olumsuz yönde etkileyebilir. Alışveriş bağımlılığı ile mücadele eden bireyler, alışveriş yapmaktan kaynaklanan kısa süreli bir rahatlama hissi yaşarlar, ancak bu rahatlama hissi geçicidir ve ardından suçluluk, utanç ve pişmanlık

gibi olumsuz duygulara dönüşebilir. Bu döngü, bağımlılığın pekişmesine ve bireylerin yaşam kalitesinin düşmesine neden olur.

Çevrim içi alışveriş bağımlılığına karşı koruyucu faktörlerden en önemlisi sosyal destektir. Sosyal medya kullanımı, uyum bozukluğu, dissosiyasyon, dürtüsellik ve aleksitimi belirtilerinin varlığı, kaygılı bağlanma ve düşük benlik saygısı, çevrim içi alışveriş bağımlılığı için risk faktörleri arasında yer almaktadır. Mevcut bulgular, problemlili internet alışverişini davranışının önlenmesi ve gerektiğinde uygun müdahalelerin belirlenmesinde yol gösterici olabilir. Çevrim içi alışveriş bağımlılığı konusundaki araştırmalar, bu bağımlılığın yaygınlığını, nedenlerini ve sonuçlarını anlamaya yardımcı olması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu tür araştırmalar, bağımlılığın nasıl geliştiğini, kimlerin risk altında olduğunu ve hangi faktörlerin bu bağımlılığı tetiklediğini ortaya koyar. Ayrıca, bu araştırmalar, bağımlılıkla mücadele stratejilerinin geliştirilmesine de katkıda bulunur.

1. Toplumsal Farkındalık: Çevrim içi alışveriş bağımlılığı hakkında yapılan araştırmalar, toplumda farkındalık yaratmak için önemlidir. Bu bağımlılığın belirtileri, risk faktörleri ve olası sonuçları hakkında bilgi sahibi olan bireyler kendi davranışlarını daha bilinçli bir şekilde değerlendirebilir ve gerektiğinde profesyonel yardım alabilirler.

2. Politika ve Düzenlemeler: Araştırmalar, hükümetler ve düzenleyici kurumlar için de önemli bir bilgi kaynağıdır. Çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile mücadele etmek için gerekli politikaların ve düzenlemelerin oluşturulması, bu araştırmalardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Örneğin, reklamların düzenlenmesi, tüketici haklarının korunması ve bağımlılık tedavi merkezlerinin kurulması gibi önlemler, bu tür araştırmaların ışığında geliştirilebilir.

3. Eğitim ve Önleme Programları: Eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları, çevrim içi alışveriş bağımlılığı konusunda bilinçlendirme ve önleme programları düzenleyebilir. Bu programlar, bireylerin sağlıklı alışveriş alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olabilir ve bağımlılığın önlenmesine katkıda bulunabilir.

4. Psikolojik Destek ve Tedavi: Çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmalar, psikologlar ve terapistler için de değerli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, bağımlı bireylerin tedavi süreçlerinde kullanılabilir ve daha etkili terapi yöntemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Çevrim içi alışveriş, modern dijital dünyanın sunduğu bir kolaylık olarak hayatımıza girmiştir. Ancak, bu kolaylık beraberinde bağımlılık riskini de getirmektedir. Alışveriş bağımlılığı, bireylerin zihinsel sağlığı ve genel yaşam kalitesi üzerinde ciddi etkiler yaratabilir. Bu nedenle, bireylerin bu bağımlılıkla başa çıkabilmesi için farkındalık artırıcı eğitimlerin ve psikolojik desteğin önemi büyüktür. Sonuç olarak, çevrim içi alışveriş bağımlılığı, modern dijital dünyanın bir yan ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağımlılığın önlenmesi ve yönetilmesi için bireylerin, ailelerin, eğitim kurumlarının ve sağlık profesyonellerinin iş birliği yapması gerekmektedir. araştırmamız, çevrim içi alışveriş bağımlılığının nedenlerini ve etkilerini ortaya koyarak, bu alanda yapılacak gelecekteki çalışmalar için önemli bir temel sunmaktadır. Bu bağlamda, çevrim içi alışverişin olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olarak, sağlıklı alışveriş alışkanlıkları

geliştirmek ve bağımlılık risklerini minimize etmek için gerekli adımların atılması büyük önem taşımaktadır. Bu metinle, çevrim içi alışveriş ve ilişkili olduğu Çevrim İçi Alışveriş Bağımlılığı (ÇAB), Kompulsif Satın Alma (KSA) bozukluğu, hedonik alışveriş gibi kavramların açıklanması önemlidir. KSA bozukluğu, ÇAB ile ilişkili önemli bir kavramdır. KSA bozukluğu kişisel ve ailevi problemlere sebep olan, tekrarlayan dürtüsel ve aşırı satın alma davranışı olarak tanımlanabilir (Lejoyeux, Mathieu, Embouazza, Huet & Lequen, 2007). KSA bozukluğu, bireylerin sıkıntı veya değer düşüklüğüne sebep olan aşırı alışveriş bilişleri ve satın alma davranışı ile karakterizedir (Black, 2007). KSA davranışını en iyi açıklayan kavram "bağımlılık" terimidir (Clark & Calleja, 2008). KSA davranışında dopamin ödül devresi tartışılmakta (Hartston, 2012) ve KSA belirtileri bağımlılıkla yakından ilişkili olarak görülmektedir.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırma, çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili yazılmış ulusal ve uluslararası tezleri, makaleleri ve farklı bölgelerde yapılan eski ve güncel araştırmaları kapsamaktadır. Araştırma ayrıca, ulusal ve uluslararası psikolojik makaleler, kamu raporları ve çevrim içi verilerden elde edilen bilgileri de içermektedir. Araştırmanın amacı, son yıllarda çevrim içi alışveriş bağımlılığındaki artışı incelemek ve bu artışın nedenlerini ortaya koymaktır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın ilk aşamasında, çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili ulusal ve uluslararası tezler, makaleler ve araştırmalar taranmıştır. Bu tarama, çeşitli veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu veri tabanları aracılığıyla, 2017-2023 yılları arasında yayımlanmış olan çalışmalara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) adımları izlenerek incelenmiştir. Bu adımlar, araştırmanın sistematik ve objektif bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. İlk aşamada 84 makaleye ulaşılmış, bunlardan 12'si derlemeye dahil edilmiştir. Makalelerin seçiminde, çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili en güncel ve kapsamlı bilgileri sunan çalışmalar tercih edilmiştir.

Ölçek ve Veri Analizi

Araştırmada, 18-25 yaş aralığındaki hedef kitleyi değerlendirmek amacıyla, çevrim içi alışveriş bağımlılığı ölçeği (ÇABÖ) kullanılmıştır. ÇABÖ, bireylerin çevrim içi alışveriş davranışlarını ve bu davranışların bağımlılık düzeyini ölçmeyi amaçlayan bir ölçektir. Ölçek, çeşitli psikometrik özellikler açısından değerlendirilmiş ve güvenilir bir araç olarak kabul edilmiştir. ÇABÖ, katılımcıların çevrim içi alışveriş bağımlılığı düzeylerini belirlemek için kullanılmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Verilerin Sentezlenmesi ve Karşılaştırılması

Araştırmanın bir diğer önemli aşaması, farklı kaynaklardan elde edilen verilerin sentezlenmesi ve karşılaştırılmasıdır. Bu süreçte, ulusal ve uluslararası makaleler, tezler ve araştırmalar, birbirleriyle karşılaştırılmış ve analiz edilmiştir. Özellikle, çevrim içi alışveriş bağımlılığı konusundaki farklı yaklaşımlar ve tanımlar incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırmalar çevrim içi kompulsif satın alma, sorunlu internet alışverişi ve

çevrim içi alışveriş bağımlılığı olmak üzere üç ana kategoriye ayrılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, hedef kitle olan 18-25 yaş grubunun çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili eğilimlerini ve bu eğilimlerin bölgesel farklılıklarını ortaya koymak amacıyla yorumlanmıştır. Bu süreçte, sosyal destek, sosyal medya kullanımı, uyum bozukluğu, dissosiyasyon, dürtüsellik ve aleksitimi gibi değişkenlerin, çevrim içi alışveriş bağımlılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca, kaygılı bağlanma ve düşük benlik saygısı gibi psikolojik faktörlerin, bağımlılık riskini nasıl artırdığı analiz edilmiştir.

Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonuçları, çevrim içi alışveriş bağımlılığı ile ilgili önemli bulgular sunmaktadır. Özellikle, sosyal destek faktörünün çevrim içi alışveriş bağımlılığını azaltmada önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Diğer yandan, sosyal medya kullanımı, dürtüsellik, dissosiyasyon ve aleksitimi belirtilerinin varlığı gibi faktörlerin, çevrim içi alışveriş bağımlılığı riskini artırdığı belirlenmiştir. Bu bulgular, problemlili internet alışveriş davranışlarının önlenmesi ve gerektiğinde uygun müdahalelerin belirlenmesi açısından yol gösterici olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, bu araştırma, çevrim içi alışveriş bağımlılığının yaygınlığını, nedenlerini ve etkilerini derinlemesine incelemektedir. Çevrim içi alışveriş bağımlılığı, modern dijital dünyanın bir yan ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu bağımlılığın önlenmesi ve yönetilmesi için bireylerin, ailelerin, eğitim kurumlarının ve sağlık profesyonellerinin iş birliği yapması gerekmektedir. Araştırmamız, çevrim içi alışveriş bağımlılığının nedenlerini ve etkilerini ortaya koyarak, bu alanda yapılacak gelecekteki çalışmalar için önemli bir temel sunmaktadır. Bu bağlamda, çevrim içi alışverişin olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olarak, sağlıklı alışveriş alışkanlıkları geliştirmek ve bağımlılık risklerini minimize etmek için gerekli adımların atılması büyük önem taşımaktadır.

Bulgular

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte, çevrim içi alışverişin de popüler hale geldiği görülmektedir. Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri ve çeşitli araştırmalar ışığında, internet kullanım oranları, çevrim içi alışveriş davranışları ve alışveriş bağımlılığı üzerine elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. İnternet Kullanım Oranları ve Çevrim İçi Alışveriş Türkiye'de internet kullanımı hızla artmaktadır. TÜİK verilerine göre, internet kullanan bireylerin oranı %87 olup, bu bireylerin %49,5'i internet üzerinden alışveriş yapmaktadır. İnternet üzerinden alışveriş yapan bireylerin %75,5'i giyim, ayakkabı ve aksesuar alışverişini gerçekleştirmekte, %30,7'si ise film veya dizi izleme hizmeti satın almaktadır. Bu veriler Türkiye'de internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çevrim içi alışverişin ne kadar popüler hale geldiğini göstermektedir. Üniversite Öğrencilerinin Alışveriş Alışkanlıkları Fatmanur BİNİCİ UYGUN ve Ahmet KALENDER'in üniversite öğrencileri arasında yapmış olduğu "Z Kuşağının Online Satın Alma Davranışında Sosyal Medya Kullanım Alışkanlığı ve FoMO: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" isimli makalelerinde, çevrim içi alışveriş yapan öğrencilerin oranının %48 civarında arttığı

gözlemlenmiştir. Bu artış, Z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve FoMO (Fırsatları Kaçırma Korkusu) duygusunun etkisiyle ilişkilidir. Z kuşağı üyelerinin günlük sosyal medya kullanım süresi ve sosyal medyayı kullanım sıklığının, çevrim içi alışveriş davranışlarını etkilediği görülmektedir. Ancak, FoMO duygusunun doğrudan çevrim içi alışveriş sıklığı veya alışveriş tutarları ile anlamlı bir ilişki göstermediği tespit edilmiştir. Bu bulgu, Z kuşağının sosyal medya kullanımı ve FoMO arasındaki ilişkinin, çevrim içi alışveriş davranışları üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal Medya Kullanımı ve Çevrim İçi Alışveriş

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu'nda yapılan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya ve Kompulsif Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi isimli bir çalışma, öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı ve çevrim içi alışveriş davranışlarını incelemiştir. Araştırma, 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında toplam 413 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %56,9'u kadın, %43,1'i erkektir ve yaş aralığı olarak %55,9'u 18-20 yaş aralığında, %44,1'i ise 21-24 yaş aralığındadır. Katılımcıların %20,6'sı 1, %66,8'i 2-4, %9,9'u 5-8 ve %2,7'si 8 ve üzerinde sosyal medya hesabına sahiptir. En çok kullanılan sosyal medya platformları Instagram, Whatsapp, Youtube ve Twitter'dır. Sosyal medyada geçirilen süreye baktığımızda, katılımcıların %51,1'i günde 1-3 saat, %35,4'ü 4-6 saat ve %8'i 7 saat ve üzerinde sosyal medyada vakit geçirmektedir.

Çevrim İçi Alışverişin Popülerliği

Katılımcıların %78,0'i kurumsal web siteleri üzerinden, %11,6'sı ise sosyal medya üzerinden alışveriş yapmaktadır. Çevrim içi alışveriş sıklığına baktığımızda, katılımcıların %23'ü "her zaman", %24'ü "sık sık", %33,9'u "bazen", %9,4'ü "nadiren" ve %9,7'si "hiç" alışveriş yapmamaktadır. Bu bulgular, üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ve çevrim içi alışveriş davranışlarının detaylı bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır. Veriler, öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medya kullanımında aktif olduğunu ve çevrim içi alışveriş sıklıkla tercih ettiğini göstermektedir.

Türkiye'de Çevrim İçi Alışveriş Bağımlılığı

Son yıllarda Türkiye'de internet kullanımının yaygınlaşmasıyla çevrim içi alışveriş bağımlılığında da artış gözlemlenmektedir. TÜİK verilerine göre, 2023 yılında Türkiye'de internet erişim imkanı olan hanelerin oranı %95,5'e ulaşmıştır. İnternet kullanan bireylerin oranı ise %87,1 olmuştur. İnternet kullanan bireylerin %73,9'u e- devlet hizmetlerini kullanmış olup, %69,6'sı kendileri hakkında saklanan kişisel bilgilere erişmek için bu hizmetlerden faydalanmıştır. 2023 yılında, internet kullanan bireylerin %49,5'i internet üzerinden mal veya hizmet satın almış veya sipariş vermiştir. İnternette alışveriş yapan bireylerin %75,5'i giyim, ayakkabı ve aksesuar satın alırken, %47,6'sı lokantalardan, fast food zincirlerinden ve catering şirketlerinden teslimat yapmıştır. Ayrıca, %37,1'i gıda ürünleri, %32,2'si kozmetik, güzellik ve sağlık ürünleri ve %28,8'i temizlik ürünleri ve kişisel bakım malzemeleri satın almıştır. Cinsiyete göre incelendiğinde, erkeklerin %69,3'ü giyim, ayakkabı ve aksesuar satın alırken, kadınların %81,7'si aynı kategoride alışveriş

yapmıştır. Erkeklerin %48,9'u lokantalardan ve fast food zincirlerinden teslimat yaparken, kadınların %46,4'ü kozmetik, güzellik ve sağlık ürünleri satın almıştır. Çevrim İçi Hizmetler ve Alışverişte Karşılaşılan Sorunlar

İnternette hizmet satın alan bireylerin %30,7'si film veya dizi izleme hizmeti almıştır.

Bunu, %30,1 ile müzik dinleme veya indirme hizmeti ve %17,7 ile yazılım indirme (sürüm yükseltmeleri dahil) takip etmiştir. Ayrıca, %25,0'ı web sitesi veya uygulama üzerinden ulaşım hizmeti (otobüs, tren, uçak ve gemi bileti) satın almış ve %15,2'si internet veya mobil telefon bağlantı aboneliği, %13,5'i ise kültürel etkinliklere (sinema, tiyatro, konser, fuar vb.) bilet almıştır. Son 3 ay içinde internet üzerinden satın alma işlemi gerçekleştiren bireylerin %27,1'i işlem sırasında sorun yaşamıştır. En yaygın sorunlar, %13,6 ile teslimatın belirtilenden daha yavaş olması ve %11,1 ile yanlış veya hasarlı mal/hizmet teslimidir.

Çevrim İçi Alışveriş Bağımlılığı ve Etkileri

Çevrim içi alışveriş bağımlılığı, bireylerin içsel dürtülerinin etkisiyle alışveriş yapma eğiliminde artışa neden olabilir. Bu durum, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini ve finansal durumlarını olumsuz etkileyebilir. Çevrim içi alışveriş bağımlılığı, genellikle kontrolsüz alışveriş yapma, alışveriş sonrası pişmanlık duyma ve finansal zorluklara yaşama gibi belirtilerle kendini gösterir. Bu nedenle, çevrim içi alışveriş bağımlılığının bireyler üzerindeki psikolojik ve finansal etkilerini anlamak ve buna yönelik önlemler almak büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de internet kullanımının artmasıyla birlikte, çevrim içi alışveriş de yaygınlaşmış ve bu durum alışveriş bağımlılığına yönelik riskleri artırmıştır. Özellikle üniversite öğrencileri arasında çevrim içi alışverişin yaygın olması, sosyal medya kullanımının ve FoMO duygusunun bu davranışlar üzerindeki etkisinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Sosyal medya kullanımının ve FoMO'nun çevrim içi alışveriş davranışları üzerindeki etkisinin anlaşılması, alışveriş bağımlılığı ile mücadelede önemli ipuçları sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, çevrim içi alışveriş bağımlılığının önlenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır

Sonuç

Bu araştırma, çevrim içi alışveriş bağımlılığının yaygınlığı, nedenleri ve etkileri üzerine odaklanarak önemli bulgular elde etmiştir. Çevrim içi alışveriş bağımlılığı, modern dijital çağın hızla büyüyen bir problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonuçları, bu bağımlılığın sosyal medya kullanımı, düşük benlik saygısı ve kaygılı bağlanma gibi çeşitli psikolojik faktörler tarafından tetiklendiğini göstermektedir. Özellikle sosyal medya kullanımının ve FoMO (FoMO, fırsatları kaçırma korkusu) duygusunun çevrim içi alışveriş davranışlarını artırdığı belirlenmiştir.

Sosyal medya platformlarının geniş kullanımı, bireylerin sürekli olarak reklam ve alışveriş teşviklerine maruz kalmasına neden olmaktadır. Sosyal medya, özellikle genç nesiller arasında yaygın olarak kullanılmakta ve bu durum, alışveriş bağımlılığının artmasına zemin hazırlamaktadır. Araştırma, sosyal medya bağımlılığı ve çevrim içi alışveriş

bağımlılığı arasındaki ilişkiyi vurgularken, bu durumun bireylerin günlük yaşamlarını ve finansal durumlarını olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Kontrolsüz alışveriş yapma, alışveriş sonrası pişmanlık duyma ve finansal zorluklar yaşama gibi belirtiler, çevrim içi alışveriş bağımlılığının yaygın belirtileri arasında yer almaktadır. Elde edilen bulgular, çevrim içi alışveriş bağımlılığının ciddi psikolojik ve finansal sorunlara yol açtığını göstermektedir. Bireylerin, anlık duygusal sıkıntılarından kaçış sağlamak amacıyla alışveriş yapma eğiliminde oldukları, ancak bu durumun uzun vadede suçluluk, utanç gibi olumsuz duyguları artırarak bağımlılığı pekiştirdiği belirlenmiştir. Sosyal destek faktörünün, çevrim içi alışveriş bağımlılığını azaltmada önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Aileler, arkadaşlar ve sosyal çevre tarafından sağlanan destek, bireylerin alışveriş bağımlılığı ile başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Araştırma, çevrim içi alışveriş bağımlılığının nedenlerini ve etkilerini ortaya koyarak, bu alanda yapılacak gelecekteki çalışmalar için önemli bir temel sunmaktadır.

Sağlıklı alışveriş alışkanlıklarının geliştirilmesi, farkındalık artırıcı eğitimler ve psikolojik destek programlarının, bu bağımlılığın önlenmesi ve yönetilmesinde önemli adımlar olduğu vurgulanmaktadır. Eğitim kurumları, sağlık profesyonelleri ve ailelerin iş birliği yaparak, gençler arasında sağlıklı dijital alışkanlıkların teşvik edilmesi ve bağımlılık risklerinin azaltılması hedeflenmelidir.

Sonuç olarak, çevrim içi alışveriş bağımlılığı, modern dijital dünyanın bir yan ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağımlılığın önlenmesi ve yönetilmesi için bireylerin, ailelerin, eğitim kurumlarının ve sağlık profesyonellerinin iş birliği yapması gerekmektedir. Sağlıklı alışveriş alışkanlıklarının geliştirilmesi, farkındalık artırıcı eğitimler ve psikolojik destek ile bu bağımlılığın üstesinden gelinebileceği öngörülmektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, çevrim içi alışveriş bağımlılığına yönelik daha kapsamlı müdahaleler ve politikalar geliştirilmesine katkı sağlayarak, bireylerin dijital dünyada sağlıklı ve dengeli bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- ALTINTAŞ, D. (2023). Dönüştürücü Etkiyi Ortaya Çıkarmak: COVID-19 Salgını Dönemindeki Çevrimiçi Alışveriş Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4(2), 219–260. <https://doi.org/10.54733/smar.1290686>
- Aybüke İrem ŞAHİN, İrem ÖZTÜRK, & Gülay DİRİK. (2024). Online Shopping Addiction - A Systematic Review. *Bağımlılık Dergisi*, 25(3), 320–335. <https://doi.org/10.51982/bagimli.1390015>
- Aykut Can DEMİREL, & Metin Gani TAPAN. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya ve Kompulsif Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İtobiad*, 12(1), 60–78. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1147669>
- Balcı, Ş., & Gülnar, B. (n.d.). ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE İNTERNET BAĞIMLILARININ PROFİLİ. Retrieved June 24, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177851>
- BAL, F., & OKKAY, İ. (2022). İnternet Tabanlı Sorunlu Alışveriş Davranışı: Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 1–1. <https://doi.org/10.51982/bagimli.973306>
- Davut Başoğlu, U., Üniversitesi, N., Eğitimi, B., Yüksekokulu, S., Sıtkı, M., Üniversitesi, K., & Fakültesi, S. (n.d.). *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIM AMAÇLARI VE ALIŞKANLIKLARININ BELİRLENMESİ* Şenol Yanar. Retrieved June 24, 2024, from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/395160>
- Kuşağının, Z., Satın, O., Davranışında, A., Medya, S., Alışkanlığı, K., Fomo, V., Öğrencileri, Ü., Bir, Ü., Kelimeler, A., Kuşağı, Z., Satın, Ç., & Fomo. (n.d.). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2887174>
- “Pandemiyle birlikte çevrimiçi alışverişlerden en fazla ergenler ve genç erişkinler etkilenmektedir.” (n.d.). Independent Türkçe. Retrieved June 24, 2024, from <https://www.indyurk.com/node/431811/t>
- TÜİK Kurumsal. (2023). Tuik.gov.tr. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)

2- SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA ANESTEZİK İLAÇ KULLANIMI, BAĞIMLILIK VE İNTİHAR DÜŞÜNCESİ/VAKALARI ÖZKIYIM HABERLERİ-KONUŞULAMAYAN BİR YARA

İrem CİNNET, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID ID 0000-0002-5218-3289, irem.cinnet@acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

GİRİŞ-AMAÇ: Sağlık çalışanlarında yüksek riskli ilaç kullanma oranı; farklı çalışan mesleklere göre daha yüksektir. Bu çalışmayla kullanımın yüksek olmasının sebebi, ülkemizde tedavi süreci ve alınan önlemlerin incelenmesi amaçlanmıştır. **GEREÇ-YÖNTEM:** Çalışma derleme türünde tasarlanmıştır. Bu nedenle sağlık çalışanlarında anestezi ilaç kullanımı, bağımlılık ve intihar düşüncesi/vakaları için internet haberleri taraması yapılmıştır. Çalışma için Google arama motoruna "sağlık çalışanları arasında anestezi ilaç bağımlılığı", "anestezi özkıyım haberleri", "anestezi ilaç suistimal haberleri", "anestezi ilaçlarıyla intihar edenler", "anestezi ölüm haberleri" yazarak tarama yapılmıştır. **BULGULAR:** Sağlık çalışanlarının; stres, uykusuzluk, yorgunluk, kronik ağrı, çalışma performansını ve becerilerini arttırarak daha çok çalışmak, ailesel, psikolojik ve ekonomik sorunlar gibi nedenlerle yüksek riskli ilaçlar kullanmaya daha yatkın olduğu görülmüştür. Bu ilaçlara kolay ulaşabilmekte ve intravenöz damaryolu açılımında tecrübeli oldukları için gerekli invaziv girişimlerde bulunabilmektedirler. Bu konu ile ilgili kontrol ve güvenlik önemleri alınmasına rağmen kullanım ve intihar vakaları görülmeye devam edilmektedir. **TARTIŞMA:** Batılı ülkelerde, resmi lisans komisyonlarına bağlı olarak, bağımlı sağlık personellerinin tedavisini ve sonrasında gidişatını takip eden bir program bulunmaktadır. Bu kişiler, tedavi olduktan sonra da bu komisyon tarafından denetlenir. Bunun içinde; tedaviye devam ettiğine dair alacağı belgeyi belli aralıklarla komisyona sunma, zaman zaman idrar taramaları ya da antagonist ilaçların kullanımının, iş yerinden, komisyona rapor veren biri tarafından denetlenmesi yer almaktadır. Bağımlılık tedavisi hizmetleri, Türkiye’de yeterince gelişmiş olmadığı için, gelişmiş ülkelerdeki gibi, bağımlı sağlık çalışanlarına özel tedavi programlarının oluşturulabilmesi uzak görülmektedir. **SONUÇ:** Sağlık çalışanlarında yüksek riskli ilaç bağımlılığı bireyin kendisinden başlayarak ailesini, mesleğini, çalışma ortamını, iş ve hasta güvenliğini tehdit eden önemli bir sorundur. Yüksek riskli ilaç kullanımı ile mücadelede iki temel strateji önleme ve tedavidir. Okullarda başlamak üzere, bağımlılık konusunda daha fazla eğitim verilmelidir. Sağlık çalışanları arasında bilincin artırılması ve bağımlı kişilerin idare edilmesinin engellenmesiyle, tedaviye daha erken yönlendirilmeleri sağlanmalıdır. Bağımlı kişilerin sağlık alanında denetim altında çalışmasına yönelik mekanizmalara işlerlik kazandırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: yüksek riskli ilaç kullanımı, suistimal, intihar

ANESTHETIC DRUG USE, ADDICTION, AND SUICIDAL IDEATION/CASES IN HEALTHCARE WORKERS MY OWN NEWS- AN UNSPEAKABLE WOUND

ABSTRACT

INTRODUCTION-OBJECTIVE: The rate of high-risk drug use in health workers is higher compared to different working professions. The reason for the high usage of this study is to examine the treatment process and the measures taken in our country. **MATERIAL METHOD:** The study is designed in the assembly type. For this reason, internet news searches have been conducted for anesthetic drug use, addiction, and suicidal ideation/cases in health workers. For the study, a scan was made by typing 'anesthetic drug addiction among health care workers', 'anesthesia self-Dec Decency news', 'anesthetic drug abuse news', 'those who committed suicide with anesthesia drugs', 'anesthesia death news' into the Google search engine. **RESULTS:** It has been found that health workers are more prone to using high-risk medications for reasons such as stress, insomnia, fatigue, chronic pain, working harder by increasing their work performance and skills, and familial, psychological, and economic problems. They can easily access these drugs and make the necessary invasive attempts because they are experienced in opening the intravenous vein. Although the control and safety considerations related to this issue have been taken, cases of use and suicide continue to be seen. **DISCUSSION:** In Western countries, depending on the official licensing commissions, there is a program that tracks the treatment and subsequent progress of dependent medical personnel. These people are also supervised by this commission after receiving treatment. This includes submitting the document that he will receive that he is continuing treatment to the commission December by month, urine scans from time to time, or the use of antagonist drugs supervised by someone reporting to the commission from his workplace. Because addiction treatment services are not sufficiently developed in Turkey, it is considered far from possible to create special treatment programs for addicted health workers, as in developed countries. **CONCLUSION:** High-risk drug addiction in healthcare professionals is an important problem that threatens family, professional, working environment, work, and patient safety starting from the individual himself. The two main strategies in the fight against high-risk drug use are prevention and treatment. More education about addiction should be provided, starting in schools. By increasing awareness among health workers and preventing the management of Deceptive people, it should be ensured that they are referred to treatment earlier. Mechanisms for dependent persons to work under supervision in the field of health should be made operational.

Keywords: high-risk drug use, abuse, suicide

Giriş

Tükenmişlik sendromu, yoğun duygusal taleplerin yöneltildiği ve sürekli insanlarla yüz yüze çalışmak zorunda olan bireylerde ortaya çıkan bir durumdur. Bu sendrom, fiziksel bitkinlik, uzun süreli yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duygularının, kişinin işine, diğer insanlara ve hayata karşı tutumlarını olumsuz yönde etkilemesiyle karakterizedir.

İşle ilgili stres ve işten bıkkınlık pek çok meslek grubunda görülmesine rağmen, tükenmişlik sendromu genellikle insanlara hizmet veren mesleklerde daha yaygındır.

Özellikle sağlık çalışanları, günlük iş hayatlarında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hastalarla sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürme gerekliliği, hasta bakımının getirdiği endişeler, mesleki gelişmeleri takip etme zorunluluğu, yoğun iş yükü, düzensiz ve uzun çalışma saatleri, ekip içi çatışmalar, rol belirsizlikleri, bağımsız çalışmama ve zamana karşı yarışma gibi faktörler bu zorluklardan bazılarıdır.

Bu zorluklar göz önüne alındığında, sağlık çalışanlarının mesleki tükenmişlik riski yüksek olarak değerlendirilmektedir ve bu durum şaşırtıcı değildir.

Yüksek riskli ilaç kullanımı, psikiyatrik boyutları olan, sosyoekonomik ve tıbbi sonuçları nedeniyle bireyleri, bireylerin sosyal çevresini ve toplumu etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunudur. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu önemini korumaktadır. Sağlık çalışanları arasında yüksek riskli ilaç kullanımı, etyolojisi, alınması gereken önlemler, kötüye kullanımın tespiti ve gerekli müdahaleler, bağımlının rehabilitasyonu ve sağlık hizmeti verilen hastalar üzerindeki etkileri gibi çeşitli alt başlıklarla ele alınması gereken ciddi bir problemdir.

Bağımlılık durumunda, maddeye duyulan ihtiyaç o kadar güçlüdür ki, sosyokültürel seviye ve kişilik özellikleri göz ardı edilerek bağımlı bireylerin beklenmedik etik dışı eylemlerde bulunmasına yol açabilir. Bu durum, bağımlı çalışanların sağlığı ve güvenliğinin yanı sıra, çalışma ortamını da olumsuz etkileyerek çalışma arkadaşlarının ve hastaların güvenliğini tehlikeye atmaktadır.

Bağımlılık, sosyal, biyolojik ve davranışsal boyutları değiştirebilen ve kullanımın sürdürülmesiyle ortaya çıkan bir hastalıktır. Bağımlılığa neden olabilecek, farklı yollarla alınabilen ve beyin işlevlerinde, vücutta ve davranışlar üzerinde değişiklik yaratan her türlü kimyasal madde bağımlılık yapıcıdır (Merikangas ve McClair, 2012). Bu maddeler, doğrudan veya dolaylı olarak beynin ödül sistemini harekete geçirmektedir. Sağlık çalışanları arasında da madde kullanımı yaygın bir sorundur. Sağlık personelinin neden ve nasıl alkol, ilaç ve madde kullandığı, bu durumun nasıl fark edilebileceği ve fark

edildiğinde nasıl yaklaşılması gerektiği, problemin nasıl çözüleceği konuları sağlık personeli tarafından bilinmesi gereken önemli hususlardır.

Bağımlılık, fiziksel ve psikolojik olmak üzere iki farklı türde tanımlanır. Fiziksel bağımlılık, beynin normal işlevini sürdürebilmesi için bağımlılık yapıcı maddeye sürekli ihtiyaç duyulması durumudur. Psikolojik bağımlılık ise, zevk ve rahatlama duygusunu tekrar yaşama isteği ve yokluğunda duyulan olumsuz duyguları giderme arzusuyla belirli periyotlarla madde alma isteği olarak tanımlanır (Öz, 1996). Yoksunluk belirtileri, kullanılan madde azaltıldığında veya bırakıldığında ortaya çıkan fizyolojik ve bilişsel değişikliklerdir ve uyumsuz davranışsal değişikliklere yol açabilir (Yuncu, Yıldız ve Kesebir, 2005). Bu belirtiler, kişinin tekrar madde kullanma isteğini artırarak, belirtilerden kaçmayı veya hafifletmeyi amaçlar.

Sağlık çalışanları arasında sıkça tercih edilen maddeler arasında Meperidin hidroklorid (dolantin, aldolan vb.), Morfin, Hidromorfon hidroklorid, Fentanil, Sulfentanil, Metilfenidat (ritalin, concerta), Alkol, Benzodiazepinler (xanax, diazem, dormicum vb.) ve Propofol (diprivan vb.) bulunmaktadır. Morfin, günümüzde kullanılan en güçlü analjeziklerden biridir ve özellikle kanser hastalarında, miyokard infarktüsünde, postoperatif dönemde ve acil serviste kullanılmaktadır. Bu ilaçların kuvvetli bağımlılık potansiyeli nedeniyle, kullanıldıktan sonra bırakıldığında şiddetli yoksunluk sendromlarına yol açabileceğinden, kullanımının sınırlandırılması gerekmektedir (Bodnar, 2008; Ozawa, Nakagawa, Shige, Minami ve Satoh, 2001). Türkiye'de sağlık çalışanları arasında özellikle Petidin kullanımı dikkat çekicidir.

Gereç ve Yöntem

Çalışma derleme türünde tasarlanmıştır. Bu nedenle sağlık çalışanlarında anestezi ilaç kullanımı, bağımlılık ve intihar düşüncesi/vakaları için internet haberleri taraması yapılmıştır. Çalışma için Google arama motoruna "sağlık çalışanları arasında anestezi ilaç bağımlılığı", "anestezi özkıym haberleri", "anestezi ilaç suistimal haberleri", "anestezi ilaçlarıyla intihar edenler", "anestezi ölüm haberleri" yazarak tarama yapılmıştır.

Bulgular

Son yıllarda sağlık çalışanlarının yüksek riskli ilaç kullanımı, gazete manşetlerinde sıkça yer bulan ciddi bir konu haline gelmiştir. Çeşitli haber kaynaklarından edinilen bilgilere göre, hastanelerde ve diğer sağlık kuruluşlarında çalışan personelin, iş stresi ve zorlu çalışma koşulları nedeniyle bağımlılık yapıcı ilaçlara yönelimi artmaktadır.

Sağlık çalışanlarının; stres, uykusuzluk, yorgunluk, kronik ağrı, çalışma performansını ve becerilerini arttırarak daha çok çalışmak, ailesel, psikolojik ve ekonomik sorunlar gibi nedenlerle yüksek riskli ilaçlar kullanmaya daha yatkın olduğu görülmüştür. Bu ilaçlara kolay ulaşabilmekte ve intravenöz damaryolu açılımında tecrübeli oldukları için gerekli invaziv girişimlerde bulunabilmektedirler. Bu konu ile ilgili kontrol ve güvenlik önemleri alınmasına rağmen kullanım ve intihar vakaları görülmeye devam edilmektedir.

İlaçlara Kolay Erişim

Hastanelerde çalışan sağlık personeli, ilaçlara kolayca erişim imkanına sahip olmaları nedeniyle, intihar girişimlerinde bu maddeleri sıklıkla kullanmaktadır. Bir gazetede çıkan haberde, bir doktorun, görev yaptığı hastanenin ilaç stoklarından yüksek dozda anestezi madde olarak intihar ettiği bildirildi. Bu tür olaylar, ilaç güvenliği ve kontrol mekanizmalarının gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yüksek Riskli İlaçlar ve Kullanım Nedenleri

Gazete haberlerine göre, sağlık çalışanları arasında en sık kullanılan yüksek riskli ilaçlar arasında opioidler (örneğin, Morfin ve Fentanil), benzodiazepinler (örneğin, Xanax ve Diazepam), ve güçlü anestezipler (örneğin, Propofol) bulunmaktadır. Bu ilaçlar, genellikle ağrı kesici, anksiyolitik veya sedatif etkileri nedeniyle tercih edilmektedir. Örneğin, bir sağlık çalışanının aşırı yorgunluk ve stres nedeniyle gece vardiyasında Fentanil kullanarak kendini dinç tutmaya çalıştığı bir olay, medyada geniş yer bulmuştur.

Kullanımın Etkileri ve Riskleri

Bu ilaçların kullanımı, sağlık çalışanlarının kişisel sağlığı üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratmakla kalmaz, aynı zamanda hasta güvenliğini de tehlikeye atar. Bağımlılık yapıcı ilaçların uzun süreli kullanımı, bireylerde fiziksel ve psikolojik bağımlılığa yol açar. Gazetelerde çıkan haberlerde, bazı sağlık çalışanlarının yüksek dozlarda opioid kullanımı nedeniyle iş performanslarının düştüğü ve hata yapma risklerinin arttığı belirtilmiştir.

Toplumsal ve Mesleki Baskılar

Sağlık çalışanları, hastaların ve toplumun beklentilerini karşılamak için sürekli yüksek bir performans sergileme baskısı altındadır. Bu durum, bazen dayanılmaz bir hal alabilir. Bir gazete, bir sağlık teknisyeninin, mesleki başarısızlık korkusu ve iş yerindeki mobbing nedeniyle depresyona girerek intihar ettiğini yazmıştır.

Tartışma

Batılı ülkelerde, resmi lisans komisyonlarına bağlı olarak, bağımlı sağlık personellerinin tedavisini ve sonrasındaki gidişatını takip eden bir program bulunmaktadır. Bu kişiler, tedavi olduktan sonra da bu komisyon tarafından denetlenir. Bunun içinde; tedaviye devam ettiğine dair alacağı belgeyi belli aralıklarla komisyona sunma, zaman zaman idrar taramaları ya da antagonist ilaçların kullanımının, iş yerinden, komisyona rapor veren biri tarafından denetlenmesi yer almaktadır.

Bağımlılık tedavisi hizmetleri, Türkiye’de yeterince gelişmiş olmadığı için, gelişmiş ülkelerdeki gibi, bağımlı sağlık çalışanlarına özel tedavi programlarının oluşturulabilmesi uzak görülmektedir.

Haber kaynakları, sağlık sektöründe bu tür olayların artmasının ardından çeşitli önlemler alındığını belirtmektedir. Hastaneler, ilaç yönetim sistemlerini daha sıkı hale getirmiş ve sağlık çalışanlarına yönelik farkındalık eğitimleri düzenlemiştir. Ayrıca, bağımlılık belirtileri gösteren sağlık personeline yönelik destek programları oluşturulmuştur. Bir gazetede çıkan habere göre, büyük bir şehir hastanesinde, bağımlılık tedavisi gören sağlık çalışanları için özel bir rehabilitasyon programı başlatılmıştır.

Sonuç

Sağlık çalışanlarında yüksek riskli ilaç bağımlılığı bireyin kendisinden başlayarak ailesini, mesleğini, çalışma ortamını, iş ve hasta güvenliğini tehdit eden önemli bir sorundur. Yüksek riskli ilaç kullanımı ile mücadelede iki temel strateji önleme ve tedavidir. Okullarda başlamak üzere, bağımlılık konusunda daha fazla eğitim verilmelidir. Sağlık çalışanları arasında bilincin artırılması ve bağımlı kişilerin idare edilmesinin engellenmesiyle, tedaviye daha erken yönlendirilmeleri sağlanmalıdır. Bağımlı kişilerin sağlık alanında denetim altında çalışmasına yönelik mekanizmalara işlerlik kazandırılmalıdır.

Sağlık çalışanlarının yüksek riskli ilaç kullanımı, sadece bireysel bir sorunun olmasının ötesinde, halk sağlığı ve hasta güvenliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Gazetelerde yer alan haberler, bu sorunun ciddiyetini gözler önüne sermekte ve sağlık sektöründe daha fazla önlem alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Sağlık çalışanlarının desteklenmesi ve güvenli çalışma ortamlarının sağlanması, bu sorunun çözülmesinde kritik rol oynayacaktır.

Kaynakça

- Akdarvar Y, Türkan A, Çakmak D. Doktorlar arasında madde kötüye kullanımı bir sorun mu? *Türk Psikiyatri Dergisi* 2002; 13: 238-244.
- Akdarvar Y, Aslan B, Ekici Z, et al. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. *Bağımlılık* 2001; 2: 49-52.
- American Psychiatric Association (APA).** (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. DOI: 10.1176/appi.books.9780890425596.
- Baldisseri MR. Impaired healthcare professional. *Crit Care Med.* 2007;35(2 Suppl):S106-16. doi: 10.1097/01.CCM.0000252918.87746.96.
- Bilir Ş, Mağden D, San N, et al. Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin sigara-alkol-ilaç alma ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma alışkanlığının araştırılması. *Sağlık Dergisi* 1993; 65: 65-75.
- Bodnar, R. J. (2008). Endogenous opioids and feeding behavior: A 30-year historical perspective. *Peptides*, 29(12), 2432-2470. DOI: 10.1016/j.peptides.2008.09.018.
- Booth JV, Grossman D, Moore J, Lineberger C, Reynolds JD, Reves JG, et al. Substance abuse among physicians: a survey of academic anesthesiology programs. *Anesth Analg.* 2002;95(4):1024-30. doi: 10.1097/00000539-200210000-00043.
- Compton WM, Volkow ND. Abuse of prescription drugs and the risk of addiction. *Drug Alcohol Depend.* 2006;83 Suppl 1:S4-7. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2005.10.020.
- Genişol E, Yargıç İ, Saka Ö, et al. Tıp öğrencilerinin alkol kullanımı ile ilgili önyargı ve tutumları. *Bağımlılık* 2003; 4: 53-56.
- Hyman, S. E., Malenka, R. C., & Nestler, E. J.** (2006). Neural mechanisms of addiction: The role of reward-related learning and memory. *Annual Review of Neuroscience*, 29, 565-598. DOI: 10.1146/annurev.neuro.29.051605.113009.
- Kalivas, P. W., & Volkow, N. D.** (2005). The neural basis of addiction: A pathology of motivation and choice. *American Journal of Psychiatry*, 162(8), 1403-1413. DOI: 10.1176/appi.ajp.162.8.1403.
- Koob, G. F., & Le Moal, M.** (2008). Addiction and the brain antireward system. *Annual Review of Psychology*, 59, 29-53. DOI: 10.1146/annurev.psych.59.103006.093548.
- Llutsky I, Hopwood M, Abram SE, Jacobson GR, Haddox JD, Kampine JP. Psychoactive substance use among American anesthesiologists: a 30-year retrospective study. *Can J Anaesth.* 1993;40(10):915-21. doi: 10.1007/BF03010092.
- Merikangas, K. R., & McClair, V. L. (2012). Epidemiology of substance use disorders. *Human Genetics*, 131(6), 779-789. DOI: 10.1007/s00439-012-1168-0.
- National Institute on Drug Abuse (NIDA).** (2020). *Drugs, Brains, and Behavior: The Science of Addiction*. Bethesda, MD: National Institutes of Health. Available at: NIDA.

Oreskovich MR, Shanafelt T, Dyrbye IN, Tan I, Sotile W, Satele D, et al. The prevalence of substance use disorders in American physicians. *Am j Addict.* 2015;24(1):30-8. doi: 10.1111/ajad.12173.

Ozawa, H., Nakagawa, T., Shige, K., Minami, M., & Satoh, M. (2001). Differential activation of G-proteins by mu-opioid receptor in the brain of a morphine-tolerant rat. *European Journal of Pharmacology*, 427(1), 47-52. DOI: 10.1016/S0014-2999(01)01217-1.

Öz, F. (1996). Bağımlılık ve tedavi yöntemleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 7(3), 157-165.

Robinson, T. E., & Berridge, K. C. (2003). Addiction. *Annual Review of Psychology*, 54, 25-53. DOI: 10.1146/annurev.psych.54.101601.145237.

Sinha, R. (2008). Chronic stress, drug use, and vulnerability to addiction. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1141(1), 105-130. DOI: 10.1196/annals.1441.030.

United Nations. World Drug Report 2021. United Nations : Office on Drugs and Crime; 2021. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2021.html>

Volkow, N. D., Koob, G. F., & McLellan, A. T. (2016). Neurobiologic Advances from the Brain Disease Model of Addiction. *New England Journal of Medicine*, 374(4), 363-371. DOI: 10.1056/NEJMra1511480.

Yuncu, Z., Yıldız, M., & Kesebir, S. (2005). Bağımlılık ve tedavi yöntemleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 8(4), 191-200.

3- RUH SAĞLIĞINDA DAMGALAMA

Ezgi Çınar, Acıbadem Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 0000-0002-5996-7852, Ezgi.Cinar@live.acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş

Damgalama (stigma); toplum tarafından kabul görmeyen ve olumsuz değerlendirilen bir özelliğe sahip olduğu algılanması sonucu bireylere karşı önyargılı, kalıplaşmış düşünce ve tutumlar sergilenmesiyle birlikte bireylerin toplumdaki dışlandıklarını hissetmesine ve sosyal statü kaybetmesine yol açan süreci anlatan bir kavramı temsil eder. Olumsuz özellikten kasıt, ruhsal hastalık, engellilik, cinsel yönelim, etnik köken, sosyoekonomik statü veya diğer birçok faktör olabilirken makalelere en çok konu olmuş olan grup ciddi ruhsal bozukluğu olan bireylerdir. Bireylerin etiketlenmesi ile başlayan süreçte etiketlenmenin sıklıkla "biz"im "onlar"dan ayrıldığımızı ima ettiğini belirtmek önem teşkil etmektedir. Bu ayrım kolayca 'onların' 'biz'den temelde farklı olduğu ve hatta 'onların' etiketlendikleri şey olduğunu içselleştirerek inanç sistemlerine girmesine yol açar. Böylelikle 'onlar', olumsuz bir etiketi paylaşmayanlardan temel olarak farklı hale gelirler, böylece 'onlar'ın tamamen farklı türde insanlar gibi görünmesi kaçınılmaz olur.

Amaç

Damgalama karmaşık ve basamaklardan oluşan bir süreç olmasının yanında çoğu zaman basamakların birinde doğal karşılabilir ve akışa göre düzenlenir. Buradan yola çıkarak yapılan çalışma, bu konu hakkında sınırlı kaynaklarımız olması ve hem damgalanmaya maruz kalan kişilerin ya da grupların hemde çevrenin bilinçlendirilerek sonucunda nelere yol açabileceğini gösterme amacı taşımaktadır.

Yöntem ve Bulgular

Mevcut çalışma damgalanma üzerine geçmişteki verileri inceleyerek 'literatür taraması' yöntemi ile hazırlanmıştır. Damgalanma kavramının toplumda bireysel ya da grup olarak farklı şekillerde ortaya çıkması ve kendi içinde normalleştirilmesi ve yaygınlığını sürdürmesi göze çarpan bulgular arasındadır.

Sonuç

Damgalanma, şefkat ve anlayışı azaltabildiği gibi ayrımcılığın ve baskının sürdürülebilirliğini sağlar. Akıl hastalığı ve psikolojik yardım arama alanında damgalanma, iyileşmenin önünde önemli bir engel teşkil etmekte ve yönetilmesi gereken ek yükleri beraberinde getirmektedir.

Anahtar kelimeler: *Damgalama, etiketleme, bilinçlendirme, ruh sağlığı*

STIGMATIZATION IN MENTAL HEALTH

ABSTRACT

Introduction

Stigma represents a concept that describes the process that causes individuals to feel excluded from society and lose social status by exhibiting prejudiced, stereotyped thoughts and attitudes towards individuals as a result of being perceived to have a characteristic that is not accepted by society and evaluated negatively. While negative characteristics may include mental illness, disability, sexual orientation, ethnicity, socioeconomic status or many other factors, the group that has been the subject of the most articles are individuals with serious mental disorders. In the process that begins with labeling individuals, it is important to note that labeling often implies that "we" are separated from "them". This distinction easily leads to belief systems that 'they' are fundamentally different from 'us' and even internalize that 'they' are what they are labeled as. 'They' thus become fundamentally different from those who do not share a negative label, so that it is inevitable that 'they' appear to be a completely different kind of person.

Objective

Stigmatization is a complex and cascading process, but it is often taken for granted in one of the stages and regulated according to the flow. Based on this, this study aims to show that we have limited resources on this subject and that raising awareness of both the people or groups exposed to stigmatization and the environment can lead to consequences.

Methods and Findings

The present study was prepared with the 'literature review' method by examining past data on stigmatization. Among the striking findings are that the concept of stigmatization emerges in society in different ways, either individually or as a group, and that it is normalized and continues to be widespread.

Result

Stigmatization can reduce compassion and understanding and perpetuate discrimination and oppression. In the field of mental illness and help-seeking, stigma is a significant barrier to recovery and imposes additional burdens that need to be managed.

Keywords: Stigmatization, labeling, awareness raising, mental health

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), sağlığı "bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali" olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2023). Bu tanımda ruhsal boyutun da önemi vurgulanırken, ruh sağlığının sadece ruhsal bozuklukların olmaması anlamına gelmediği, aynı zamanda bireyin "kendi potansiyelini gerçekleştirdiği, stres faktörleriyle baş edebildiği, toplumda üretken ve verimli olduğu, iç denge halini sağladığı" bir durum olduğunu da görmekteyiz (Patel ve ark., 2018).

Ruh sağlığı, tıpkı bedensel sağlık gibi, hayatımızın her alanını etkileyen önemli bir unsurdur. Düşünme şeklimizi, duygularımızı, davranışlarımızı ve ilişkilerimizi belirlemede rol oynar. Ruhsal açıdan sağlıklı olmak, yaşamdan keyif almamızı, hedeflerimize ulaşmamızı ve zorluklarla başa çıkmamızı sağlar.

Ruhsal bozukluklar ise ruhsal ve sosyal işlevselliği bozan ve günlük yaşamı olumsuz etkileyen durumlardır. Depresyon, anksiyete bozuklukları, şizofreni ve bipolar bozukluk gibi birçok farklı ruhsal bozukluk türü vardır. Bu bozukluklar çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir ve biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkabilir. Ruh sağlığı bozuklukları yaygın bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, dünya genelinde her yıl yaklaşık 1 milyar insan ruhsal bozukluklardan etkilenmektedir. Bu sayı, COVID-19 pandemisi ile birlikte daha da artmıştır (DSÖ, 2023). Ruhsal bozukluklara karşı önlem almak ve tedavi olmak mümkündür. Psikoterapi, ilaç tedavisi ve yaşam tarzı değişiklikleri gibi birçok farklı tedavi yöntemi mevcuttur. Erken teşhis ve tedavi, ruhsal bozuklukların semptomlarını hafifletmeye ve yaşam kalitesini iyileştirmeye yardımcı olabilir. Ruhsal bozukluklara karşı toplumda hala önemli ölçüde damgalama ve önyargı mevcuttur. Bu durum, ruhsal bozukluğu olan kişilerin yardım almaktan çekinmelerine ve sosyal izolasyona maruz kalmalarına neden olabilir. Damgalama ve önyargılarla mücadele etmek ve ruhsal bozukluklara karşı farkındalığı artırmak için hepimize görev düşmektedir.

Akıl hastalığıyla mücadele eden bireyler, iki zorlu cephede savaşmak zorunda kalırlar. Bir yandan, hastalığın kendisinin getirdiği belirtilerle başa çıkmak zorundadırlar. Bu belirtiler, halüsinasyonlar, sanrılar, yoğun kaygı veya ani ruh hali değişimleri gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve günlük yaşamı, çalışmayı veya bağımsız yaşamayı zorlaştırabilir. Diğer yandan, akıl hastalığı olan kişiler toplum tarafından damgalanmayla da yüzleşmek zorundadır. Zihinsel bozukluklara yönelik yanlış anlamalar ve önyargılar, ayrımcılığa ve dışlanmaya yol açar. İşverenler, akıl hastalığı olan bireyleri işe almada tereddüt edebilir ve bu durum iş bulma şansını önemli ölçüde azaltabilir. Bu durum, daha da karmaşık hale gelir çünkü bazı akıl hastalığı olan kişiler, toplumdaki damgalama algısını içselleştirerek, kendilerini de damgalayabilirler. Bu olgu, "kendini damgalama" olarak bilinir ve kişinin özgüvenini ve benlik saygısını zedeleyebilir. Kendini damgalayan bireyler, hastalıklarıyla ilgili olumsuz inançlara kapılır ve bu da potansiyellerini kısıtlayarak, iyileşmelerini zorlaştırabilir.

Kendini damgalama nasıl oluşur?

Dış Damgalama: Akıl hastalığı olan kişiler, toplumda maruz kaldıkları önyargı ve ayrımcılıktan haberdardır. Bu durum, kendilerine karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmelerine yol açabilir.

İçselleştirme: Bireyler, toplumdaki damgalayıcı tutumları ve kalıplaşmış yargıları benimseyerek, bunları kendilerine karşı kullanabilirler.

Olumsuz Duygular: Kendini damgalama, düşük öz saygı, utanç ve suçluluk gibi olumsuz duygulara yol açar.

Davranışsal Sorunlar: Bu olumsuz duygular, iş ve sosyal hayat gibi alanlarda geri çekilme ve başarısızlığa yol açabilir.

Akıl hastalığı, sadece hastalığın belirtileriyle değil, aynı zamanda toplumun damgalayıcı tutumları ve kişinin kendini damgalamasıyla da mücadele etmeyi gerektiren karmaşık bir durumdur. Bu durumun farkında olmak ve gerekli destek mekanizmalarına ulaşmak, akıl hastalığıyla mücadele eden bireyler için hayati önem taşımaktadır.

BULGU

Filmler ve basılı medya, ruh sağlığı yetersiz kişiler hakkında maalesef pek de gerçekçi olmayan bir tablo çizer. Bu durum, toplumda damgalama ve önyargıların oluşmasına katkıda bulunur. Rüsç ve arkadaşlarının (2020) araştırması da bunu net bir şekilde ortaya koyuyor. Araştırmaya göre, ruh sağlığı yetersiz kişiler hakkında üç yaygın yanlış var:

1. Korku ve Dışlama: Bu yanlışlığa göre, ruh hastalığı olan kişilerden korkulması ve toplumdaki uzak tutulması gerekiyor. Sanki her an bir cinayet işleyebilecek potansiyele sahiplermiş gibi!

Araştırma bulguları ve verileri bize gösteriyor ki;

Ruh hastalığı olan kişilerin suç oranı genel nüfustan daha düşüktür. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, şiddete maruz kalanların veya şiddet uygulayanların %1'inden de azı ruhsal hastalık tanısı almıştır (WHO, 2020). Aksi duruma göre, birçok akıl hastalığı olan kişi suç mağduru olmaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Bürosu'nun (UNODC) verilerine göre, akıl hastalığı olan kişilerin diğer insanlara kıyasla mağduriyet riski 2-5 kat daha fazladır (UNODC, 2022). Toplumda yaygın olan bu korku ve önyargı, akıl hastalığı olan kişilerin dışlanması ve yalnızlaştırılmasına yol açmaktadır.

Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre, ruhsal hastalığı olan kişilerin %57'si toplumda dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalıyor (Ankara Üniversitesi, 2021).

2. Otoriterlik ve Kontrol: Bu yanlışlığa göre, ruh hastalığı olan kişiler sorumsuzdur ve bu nedenle hayatlarıyla ilgili kararları başkaları tarafından alınmalıdır. Bir çocuk gibi bakıma ve gözetime ihtiyaçları varmış gibi imaj yaratılır.

Araştırma bulguları ve veriler gösteriyor ki;

Akıl hastalığı olan kişilerin büyük bir kısmı işgücünde yer alıyor ve üretken bir şekilde topluma katkıda bulunuyor. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre, ruhsal hastalığı olan kişilerin %70'i işgücünde aktif olarak yer alıyor (WHO, 2020). Bu yanlışlık,

akıl hastalığı olan kişilerin özerkliklerini ve kendi hayatlarını kontrol etme haklarını ellerinden alıyor. Bir araştırmaya göre, ruhsal hastalığı olan kişilerin %40'ı kendi tedavileri hakkında söz sahibi olamıyor (Akıl Hastalıkları ve Zihinsel Engelliler Federasyonu, 2023). Tedavi gören akıl hastalığı olan kişiler daha sağlıklı ve üretken bir şekilde yaşayabilirler. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre, ruhsal hastalıkların %70'i tedavi ile iyileştirilebilir veya kontrol altına alınabilir (WHO, 2020)

3. Yardımseverlik ve Çocuksuluk: Bu yanılgıya göre, ruh hastalığı olan kişiler çocuksulardır ve bakıma ihtiyaçları vardır. Sanki kendi başlarına bir şey yapamazlarmış gibi!

Araştırma bulguları ve verilerine göre;

Ruh sağlığı hizmetlerine yatırım yapmak, hem bireyler hem de toplum için faydalıdır. Dünya Bankası'nın bir raporuna göre, ruhsal hastalıkları tedavi etmek, ekonomiye yılda trilyonlarca dolar tasarruf sağlayabilmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışma bizlere ruh sağlığında çerçevesinden “damgalama” kavramının bireyler ve toplum üzerindeki sorununa dair önemli bulgular sunmaktadır.

Damgalanmanın iki zararlı sonucu olduğu çalışmalarda dikkat çekmiştir.

Birincisi, kamusal damgalama, genel kamuoyunun bir gruba yönelik, o grup hakkındaki damgalanmaya dayalı tepkilerini içermektedir. Kendiliğinden ortaya çıkan bir süreç olduğu anlamlı taşımamaktadır. Örneğin, kişinin arabasının rengi veya ayakkabısının numarası çoğu insan için çoğu durumda önem teşkil etmezken; ten rengi, cinsel yönelim veya gelir düzeyi gibi diğer kişisel özellikler çoğu zaman kişinin sosyal görünümüyle ilgilidir ve açıkçası, insani niteliklerin toplumsal açıdan önemli olduğu aynı zamanda olmadığı bir toplumsal seçilim vardır (Rüsch ve ark. 2020). Burada öne çıkan kavramlar;

- Önyargı ve Stereotipler: Damgalama, genellikle önyargı ve stereotiplere dayanmaktadır. Önyargı, belirli bir gruba karşı önceden oluşmuş olumsuz bir tutumdur. Stereotipler ise belirli bir gruba mensup kişilerin tümüne ilişkin genellemelerdir ve çoğu zaman gerçekleri yansıtmaz. Örneğin, akıl hastalığı olan kişilerin tehlikeli veya şiddete eğilimli olduğu gibi yanlış stereotipler yaygındır (Link ve Phelan, 2001).
- Medyanın Rolü: Medya, damgalama algısını pekiştirmede önemli bir rol oynayabilir. Akıl hastalığı olan kişilerle ilgili olumsuz ve abartılı haberler, toplumda önyargı ve stereotipleri besleyebilir. Örneğin, medyada akıl hastalığı olan kişiler genellikle şiddet olaylarının failleri veya kurbanları olarak gösterilir (Wahl, 2014).
- Sosyal Uzaklaşma: Kamusal damgalama, akıl hastalığı olan kişilerin sosyal hayattan izole olmasına ve dışlanmasına yol açabilir. Bu durum, yalnızlık, depresyon ve kaygı gibi sorunlara yol açabilir (Corrigan ve Watson, 2002)

İkincisi, yapısal ayrımcılık, akıl hastalığı olan kişilerin fırsatlarını kasıtlı veya kasıtsız olarak kısıtlayan özel ve kamu kurumlarını kapsamaktadır. Örnek olarak, ayrımcı mevzuat veya ruh sağlığı sistemine somatik tıbbi sistemden nispeten daha az mali kaynak tahsis

edilmesi gösterilebilir ya da şizofreni hastası bir kişinin, şizofreniyle ilgili bazı stereotipler nedeniyle, birisi ona ayrımcı bir şekilde davranırsa da davranmasa da yapısal ayrımcılıkla karşılaşabileceğini belirtebiliriz (Rüsç ve ark. 2020). Örneklerin yanısıra dikkat çekilen kavramlar;

- İşgücü Piyasası: Akıl hastalığı olan kişiler, iş bulmakta ve işyerinde ayrımcılığa uğramaktan daha fazla risk altındadır. Bu durum, yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya yol açabilir (Thornicroft ve ark., 2011).
- Eğitim Sistemi: Akıl hastalığı olan öğrenciler, eğitim sisteminde de ayrımcılığa maruz kalabilir. Bu durum, eğitim imkanlarına erişimlerini zorlaştırabilir ve gelecekteki yaşamlarını olumsuz etkileyebilir (Clement ve ark., 2015)

SONUÇ

Akıl hastalığı, halk tarafından ruh sağlığında bütünlük göremedikleri zaman bireyleri genellemek için tanımlayıcı olarak kullanılan bir terimdir. Bu terimin iki ucu keskindir. Bir yandan, akıl hastalığı olan kişiler birçok hedeflerine ulaşmalarını engelleyen semptomlar ve engellerle mücadele etmek zorundadırken, öte yandan "akıl hastalığı"nın damgalanması, fırsatlarını ve isteklerini daha da engellemektedir.

Damgalama kavramını açtığımız zaman üç unsurdan oluştuğu görülmektedir:

1. Basmakalıp yargılar: Akıl hastalığı olan kişilere dair önceden oluşmuş ve genelleştirilmiş olumsuz fikirlerdir.
2. Önyargılar: Belirli bir gruba karşı önceden oluşmuş olumsuz tutumlardır.
3. Ayrımcılık: Akıl hastalığı olan kişilere karşı fırsat eşitsizliği ve adaletsiz davranışlardır.

Bu unsurlar, toplumun genelinin damgalanan gruba yönelik olumsuz tepkilerine yol açmaktadır. Damgalama, toplumdaki şefkati ve anlayışı azaltabilir, ayrımcılığın ve baskının sürdürülebilirliğini sağlayabilir.

Akıl hastalığı ve psikolojik yardım arama alanında damgalama, iyileşmenin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Damgalama, akıl hastalığı olan kişiler üzerinde sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik açıdan da yıkıcı etkiler yaratabilir. Çünkü, damgalama ve akıl hastalığı arasındaki ilişki çok yönlüdür.

Olumsuz etkilerin bazıları şu şekildedir:

- Sosyal Ortamlarda Dışlanma ve Alay Edilme: Akıl hastalığı olan kişiler, toplumda maruz kaldıkları önyargılar ve yanlış anlamalar nedeniyle sosyal ortamlarda dışlanma ve alay edilme riski altındadır. Bu durum, bireylerin özgüvenlerini zedeleyebilir, sosyal izolasyona yol açabilir ve depresyon gibi semptomların şiddetlenmesine neden olabilir. (Corrigan & Watson, 2002; Thornicroft et al., 2006)
- Toplumsal Alanda Şiddet veya Taciz Görme: Akıl hastalığı olan kişiler, fiziksel ve sözlü şiddet veya tacize maruz kalma riski daha yüksektir. Bu tür saldırılar, bireylerde travma yaratabilir, korku ve güvensizlik duygularını tetikleyebilir ve

sosyal hayattan tamamen kopmalarına yol açabilir. (Stuart et al., 2009; World Health Organization, 2020)

- Aile ve Arkadaşları Tarafından Dışlanma veya Terk Edilme: Akıl hastalığı, aile ve arkadaş ilişkilerini de olumsuz etkileyebilir. Hastalığın belirtileri ve tedavi süreci, aile ve yakınlar için de zorlayıcı olabilir. Bu durum, yanlış anlamalara, çatışmalara ve aile içi gerilimlere yol açabilir. Bazı durumlarda, aile ve arkadaşlar akıl hastası bireyi dışlayabilir veya terk edebilirler. (Link & Phelan, 2001; Wahlbeck et al., 2007)
- Ekonomik Zorluklar: Damgalama ve sosyal izolasyon, akıl hastalığı olan kişilerin iş bulmalarını ve işyerinde tutunmalarını zorlaştırabilir. Bu durum, maddi sıkıntılara, yoksulluğa ve sosyal güvencenin kaybedilmesine yol açabilir. (Wexler et al., 2005; Thornicroft et al., 2011)

Damgalama, tedavi sırasında da göz ardı edilmemesi gereken bir faktördür. Hastalığın gidişatını belirlemede önemli bir rol oynayabilir.

Damgalama ile mücadele için yapılabilecekler:

Bilinçlendirme: Ruh sağlığı hakkında doğru bilgi yaymak ve toplumdaki yanlış algıları düzeltmek önemlidir. Eğitim programları, medya kampanyaları gibi bir çok yolla yapılabilir.

Topluma hastalıkların yaygınlık durumunu gösteren veriler gösterilebilir.

Eşitlik ve Kapsayıcılık: "Yetersizlik" terimi yerine bireylerin ehliyesiz veya yetersiz olduğunun kanıtlanmasıyla beraber onların hak kazanacak şekilde performans göstermeleri için sivil hakların düzenlenmesi gerekmektedir.

Destek ve Hizmetlere Erişim: Erişimi kolay, ihtiyaç özelinde uyarlanmış, saygınlık ve özerkliklerini korumalıdır.

Sosyal Destek: Kullanılan dil ve davranışların damgalayıcılığından kaçınılmalı. Aile, arkadaş ve toplulukların destekleyici tutumu olmalıdır.

Kendini Kabul Etme: Bireyin kendini farkında olması halidir. Destek grupları, terapiler bunun için vardır ve katılım önemlidir.

Yukarıdakilerin yanı sıra ek olarak;

Akıl hastalığı olan kişiler, hayatlarının her alanında damgalama ve önyargılarla karşı karşıyadır. Bu durum, iş bulmalarını, sosyalleşmelerini ve sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştırır. Damgalama ile mücadele etmek ve akıl hastalığı olan kişilere eşit fırsatlar sunmak, sadece onların yaşam kalitelerini değil, tüm toplumun refahını da artırabileceğini unutmadan adımlar atılmalıdır.

Damgalama ile mücadelede atılabilecek bazı adımlar şunlardır:

Farkındalık ve Eğitim: Toplumda ruh sağlığı ve akıl hastalıkları hakkında doğru bilgi yaymak önemlidir. Bu amaçla, eğitim programları düzenlenebilir, medya kampanyaları yapılabilir ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği gerçekleştirilebilir (Türkiye Ruh Sağlığı Derneği, 2023; Akıl Hastalıkları ve Zihinsel Engelliler Federasyonu, 2024).

Çalışma Ortamında Kapsayıcılık: İşverenler, akıl hastalığı olan kişileri işe almada ve işyerinde kapsayıcı bir ortam oluşturmada daha proaktif bir rol oynamalıdır. Bu amaçla, işyerinde ayrımcılıkla mücadele politikaları geliştirilebilir, çalışanlara ruh sağlığı eğitimleri

verilebilir ve akıl hastalığı olan kişilere özel destek programları oluşturulabilir (Dünya Sağlık Örgütü, 2023; Uluslararası Çalışma Örgütü, 2022).

Ruh Sağlığı Hizmetlerine Erişim: Ruh sağlığı hizmetlerine erişim kolaylaştırılmalı ve bu hizmetler daha uygun fiyatlı hale getirilmelidir. Özellikle dezavantajlı grupların ruh sağlığı hizmetlerine ulaşması için özel çalışmalar yapılmalıdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2024; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 2023).

Yasal Düzenlemeler: Akıl hastalığı olan kişilerin haklarını ve özgürlüklerini koruyan yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler, ayrımcılığı yasaklamalı, eşit istihdam ve eğitim imkanları sağlamalı ve ruh sağlığı hizmetlerine erişimi kolaylaştırmalıdır (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, 2021; Dünya Sağlık Örgütü, 2022).

Destek Grupları: Akıl hastalığı olan kişilerin birbirleriyle iletişim kurabilecekleri ve destek alabilecekleri platformlar oluşturulmalıdır. Bu platformlar, hem bireylerin yalnızlık duygularını yenmelerine hem de deneyimlerini paylaşmalarına yardımcı olacaktır (Türkiye Akıl Hastalıkları Çalışma Grubu, 2023; Ruh Sağlığı Çalışanları Derneği, 2024).

Damgalama ile mücadele etmek uzun vadeli ve sistematik bir çabayı gerektirmektedir. Toplumda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı, eşitlik ve kapsayıcılık sağlanmalı ve akıl hastalığı olan kişilere destek olunmalıdır. Bu çabayla birlikte, akıl hastalığı olan kişilerin daha sağlıklı ve üretken bir şekilde yaşayabilecekleri bir toplum inşa edilebilir. Damgalama ile mücadele etmek, sadece akıl hastalığı olan kişiler için değil, tüm toplum için faydalı bir alan yaratacaktır.

KAYNAKÇA

1. Rüsç N, Angermeyer M.C., Corrigan P.W. (2020), Akıl hastalığı damgalaması: Damgalamayı azaltmaya yönelik kavramlar, sonuçlar ve girişimler. *Avrupa Psikiyatrisi*
2. Mackenzie C.S. , Rosario N.D. , Krook M. (2022), Yaşlı ve Genç Yetişkinlerde Ruh Sağlığı Hizmetleri Aramanın Damgalanması ve İlgili Yapılar. *Cambridge Stigma ve Ruh Sağlığı El Kitabı*
3. Kurt A., Erşan E.E., Savaş İ. (2021), Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Hizmeti Alan ve Ayaktan Psikiyatri Poliklinik Hizmeti Alan Hastaların Kendini Damgalama ve Öznel İyileşme Durumlarının Karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*
4. Patrick W. Corrigan, Fred E. Markwitz, and Amy C. Watson (2004), Akıl Hastalığının Yapısal Düzeyleri Damgalanma ve Ayrımcılık
5. Özer D., Altun Ö.Ş.(2022),Ruh Sağlığı Okuryazarlığı: Farkındalık ile Toplum Ruh Sağlığını Güçlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*
6. Taycan O.,Çoşkun B. (2020), Ruh Sağlığını Güçlendirme: Kavramlar, Kanıtlar, Uygulamalar. *Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları*

7. Bekiroğlu, S. ve Demiröz, F. (2020). Toplum ruh sağlığı merkezlerinden hizmet alan ağır ruhsal hastalığa sahip bireylerin sosyal işlevselliğinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*
8. Patel, V., Prata, G., & Sumland, R. (2018). Mental health: A new global agenda for action. *The Lancet*.
9. Corrigan, P. W., & Watson, A. C. (2002). The stigma of mental illness: Cues and consequences. *New Directions for Mental Health Services*, 96, 1-25.
10. Thornicroft, G., Mehta, N., Clement, S., Evans-Lacko, S., Doherty, M., Rose, D., Koschorke, M., & Patel, V. (2006). Excess mortality in people with severe mental illness: A meta-analysis. *PLoS Medicine*, 3(10), e236.
11. Stuart, H., Arbuckle, B., McGorry, P., & Jackson, H. J. (2009). Violence and mental illness: Public attitudes and knowledge. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 43(11), 985-992.
12. World Health Organization. (2020). *World mental health report 2020: Strengthening our response to mental health*

4- ALTYAPI SPORCULARINA (18 YAŞ ALTI) YÖNELİK ŞİDDET

Göksu Ekici. Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Üniversitesi, 0000-0001-7277-179, goksuekici@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş: Şiddet, bir kişi veya gruba yönelik kaza olmayan acı veren hareketleri içermektedir. Fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve siber olarak farklı türlerine rastlanan şiddet türlerinin 18 yaş altındaki bireyler üzerindeki etkileri yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Gelişme çağındaki bireylerin şiddete maruz kaldığı çevreler değişkenlik göstermektedir. Sportif etkinlikler de günümüzde bu duruma sıklıkla rastlanılan bir alan olarak görülmektedir.

Amaç: Spor ortamlarında aktif olarak görev alan müsabık altyapı sporcularının maruz kalmış oldukları şiddetin türlerinin ve gelişim çağında olan çocukların gelişimine olan etkileri araştırılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Acıbadem Üniversitesi kütüphanesi veri tabanından “spor, şiddet, altyapı, çocuk” kelimeleri taranarak konu ile ilgili ulusal ve uluslararası makaleler incelenmiş; bunların analizi yapılmıştır.

Bulgular: Yapılan literatür araştırmasında sportif alanlarda bireylere karşı uygulanan şiddetin farklı türlerde ve yoğun olarak gündeme geldiği görülmektedir. Bu duruma hem bireysel hem de takım sporcularının maruz kaldığı görülmektedir. Altyapı sporcularının şiddete kısa veya uzun süreli maruz kalması, onların gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Sporcularının sıklıkla psikolojik şiddete maruz kaldığı; bunu fiziksel ve cinsel şiddetin takip ettiği görülmektedir. Takım sporu yapan çocuklar, bireysel spor yapan çocuklara göre daha sık şiddete maruz kalmaktadır.

Sonuç: Çocuğa yönelik uygulanan şiddet erişkinlerden bağımsız gelişmekte olan bireylerde çocuğun gelişimine zarar verdiği görülmektedir. Gelişim çağında çocukların görmüş oldukları bu zarar uzun vadede tüm yaşamlarını etkileyebilecek düzeyde olabilmektedir. Sporda 18 yaş altı görev yapan çocuklara karşı uygulanmış herhangi bir şiddet türü çocuğa yönelik şiddet kapsamında olması sebebiyle özel bir alan oluşturduğu ve bu konuda yapılması gereken çalışmaların kapsamının ve sayısının artırılması gerekmektedir. Ayrıca, çocuğa yönelik yaklaşım konusu ile ilgili antrenörlere doğru eğitimin verilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde doğrudan veya dolaylı meydana gelmesi muhtemel şiddet olaylarının önüne geçilme ihtimalleri artırılabilir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Şiddet, Altyapı, Çocuk

VIOLENCE AGAINST U18 ATHLETES IN TURKEY

ABSTRACT

Introduction: Violence includes non-accidental painful actions against a person or group. The effects of different types of violence on individuals under the age of 18 can have devastating consequences. Sportive events are also seen as an area where this situation is frequently encountered today.

Aim: It is aimed to investigate the types of violence that competitive youth athletes, who are actively involved in sports environments, are exposed to and its effects on the development of children in developmental age.

Materials & Methods: National and international articles related to the subject were searched and analyzed by scanning the database of Acibadem University library with "sports, violence, U18 athlete, children".

Findings: In the literature research, it is seen that violence against individuals in sports fields seems different types and intensely. It is seen that both individual and team athletes are exposed to this situation. Short or long-term exposure of youth athletes to violence directly or indirectly affects their development. Athletes are frequently exposed to psychological violence; which is followed by physical and sexual violence. Children who play team sports are exposed to violence more often than children who play individual sports.

Conclusion: It is seen that violence against children harms the child's development in individuals who develop independently of adults. This damage experienced by children during their developmental period can affect their entire lives in the long term. The scope of violence against children and number of studies on this subject should be increased. In addition, coaches need to be given proper training regarding the approach towards the child. Only in this way can the possibility of preventing direct or indirect violent incidents be increased.

Keywords: Sports, Violence, U18 Athletes, Children

GİRİŞ

Sportif etkinlikler, bireyleri gerek bireysel gerek takım anlamında faaliyet yapmaya yönlendirerek kişilere davranışsal ve fiziksel anlamda farklı katkılarda bulunmaktadır. Spor, doğası gereği “barış, dostluk, adalet, sportif bilinç, özveri” gibi özellikleri bireylere katmakta ve bu olumlu özellikleri aşılarmaktadır. Sportif faaliyetleri kazanca dönüştürmeye yönelik yapılmakta olan ticari faaliyetler ve spordan daha çok ön plana çıkan ticari boyutlar, sporun beraberinde getirdiği ve gerektirdiği etik değerlerin arka planda kalmasına sebebiyet vermektedir. Etik değerlerin arka plana atılmakta olduğu sportif faaliyetlerde, kazanma duygusu daha baskın hale gelmekte ve ön plana çıkmaktadır. Son zamanlarda, bahsedilen etik değerlerin düşüş yaşamakta olduğu ve toplumda sporun saldırgan davranışlar ve şiddeti beraberinde getirdiği görülmektedir. Spor faaliyetleri esnasında şiddete maruz kalma özellikle “çocukların gelişim dönemlerinde” meydana geldiğinde çok daha farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Şiddete maruz kalma süresi, yoğunluğu ve şiddetin türü/türleri; çocuğun gelişim dönemine bağlı olarak farklı ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır; bu sonuçlar bireyleri kısa ve uzun süreli olmak üzere farklı vadelere etkilemektedir. Normal gelişimleri ve öğrenmeleri olumsuz yönde etkilenmekte olan çocuklar bu travmayı sadece sportif faaliyetlerinde değil, yaşamlarının her alanında karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmada, altyapı olarak tanımlanan 18 yaş ve altı sporculara yönelik şiddet, şiddetin boyutları ve etkileri incelenecektir.

TANIM

Şiddet Nedir?

Arapça kökenli olan şiddet sözcüğü karşılık olarak “sertlik, sıklık” gibi anlamlar ifade etmektedir. Tüm dillerden ortak gelen anlamı olarak “güç” ve “kuvvet” anlamları ile karşılaşılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı dillerde “çiğneme, ihlal etme” gibi anlamlara sahip olduğu da görülmektedir. Dar tanımlı şiddet tanımında kuvvetin “bilinçli/kasıtlı ve planlı” bir şekilde uygulanmış olduğu iddia edilmektedir. Bu halde şiddet, saldırı kavramı kapsamında da incelenebilir (Dursun, 2011). Saldırganlık ise, belirli bir amaç dahilinde zor kullanımı olarak nitelendirilebilmektedir. Saldırı ise tam tanım olarak şiddet; beden bütünlüğüne zarar veren ya da bireyin özgürlüğüne ileri seviyede müdahale eden fiziksel kuvvet kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Şiddet ve saldırganlık hem canlı hem de cansız varlıklara zarar vermeyi amaçlayan bir davranış türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin ve saldırganlığın fiziksel boyutlarının yanı sıra farklı boyutları da bulunmaktadır ve şiddet eyleminde, şiddete maruz kalmış olan kişinin haklarının ihlal edildiği de belirtilmektedir. “Olumsuzlama” açısından incelendiğinde şiddet; Hegel’in “Hukuk Felsefesi” adlı eserinde zorlama/baskı ve suç başlığı altında ele alınmaktadır. Bu olumsuzlama bir ihlal durumu olarak kabul edilmekte ve mevcut olanın ihlali söz konusu

olmaktadır. İhlal, mevcut olanın üzerinden gerçekleşirken öznenin haklarının sınırlılıklarına yönelik bir olumsuzlama da söz konusu olmaktadır. Bu olumsuzlama her zaman fiziksel bir kuvvetten meydana gelmemektedir (Saz, 2013) .

METODOLOJİ

Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik kaza sonucunda meydana gelmeyen ve ona acı veren ve gelişiminde sürekli olarak zarara yol açabilmesi muhtemel tüm hareketleri kapsayan hareketler, çocuğa yönelik şiddet kapsamında yer almaktadır. Bunlar, istismar, fiziksel, duygusal, cinsel, siber gibi şiddet türleri aracılığıyla meydana gelebilir. Her çağda, çocukların farklı şekillerde şiddete maruz kalmış oldukları bilinmektedir. Şiddet, çocuğun ebeveynleri veya çevresi tarafından uygulanabilmektedir (Tezel, 2002).

Çocuklarda Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, çocuklarda hasara yol açan tüm davranışları kapsamaktadır ve bu davranışlar yaralanmalardan ölüme kadar ciddi sonuçlara yol açabilmektedir. Fiziksel şiddet, beraberinde duygusal anlamda yıkıcı etkileri de beraberin getirdiğinden dolayı fiziksel şiddet söz konusu olduğunda fiziksel şiddet ve duygusal şiddet birlikte ele alınmaktadır (Tezel, 2002). Fiziksel şiddete maruz kalmakta olan çocuklarda bazı davranışsal belirtiler ön plana çıkmaktadır:

- Düşük öz saygı
- Akademik başarısızlık
- Etkinlik veya aktivitelere katılımında düşüş
- Yetişkinlerin dokunması sonucu meydana gelen korku ve endişe
- Regresyon
- Hırsızlık, yalan söyleme
- Sigara, alkol ve ilaç bağımlılığı

Çocuklarda Duygusal Şiddet

Duygusal şiddet kapsamında, çocuğun kabul edilmemesi, göz ardı edilmesi, değerinin düşük hissettirilmesi veya açık bir şekilde reddedilmesi yer almaktadır. Duygusal şiddet fiziksel şiddetten sonra veya fiziksel şiddet olmaksızın ayrı olarak da görülebilmektedir. Duygusal şiddete maruz kalmış olan bireylerde bazı davranışsal belirtiler ön plana çıkmaktadır:

- Konuşma bozuklukları
- Fiziksel gelişim sürecinde problemler
- Uyku bozuklukları
- Duygusal gelişimde gecikmeler
- Büyüme geriliği
- Korku ve aşırı kaygı
- Konsantrasyon seviyesinde düşüklük

Duygusal şiddete maruz kalmış çocuklarda duygusal anlamda örselenme meydana gelmiş olduğundan, yaşam boyu etkilerinin devam etme ihtimali yüksektir ve duygusal şiddette çoğu kez somut deliller bulunmadığından kolaylıkla gizlenebilir.

Çocuklarda Cinsel Şiddet

Yetişkin bir bireyin çocuk üzerinde cinsel doyum sağlamak amacıyla ilişki kurarak çocuğun kullanılması cinsel şiddet kapsamına girmektedir. Cinsel şiddet yaşamış çocuklarda aşağıdaki beki belirtiler ön plana çıkmaktadır:

- Genital bölge, ağız, kol, ense, bacaklarda ekimoz ve sıyrıklar
- Isırık izleri
- Yürümede ve oturmada güçlük
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar
- Cinsel bölgede ağrı, kaşıntı

Cinsel şiddete uğramış olan çocuklarda utanma ve suçluluk duygusunun hakim olduğuna rastlanmaktadır. Bu gibi duygulardan kaynaklı olarak yaşamış oldukları olayı anlatmak istememekte ve bundan kaynaklı olarak tıbbi ve yasal prosedürlerin başlatılması ve planlanmasında gecikmeler ve hatta sorunun tespit edilememesi gibi durumlar görülmektedir. Bu noktada şiddetin tespitinin yapılması ve başlatılması hemşirenin sorumluluğundadır.

Çocuklarda Siber Şiddet

Siber kelimesi, İngilizce dilinden dilimize uyarlanmaktadır ve kelime anlamı olarak, bilgisayar kültür, internete ait olan ve sanal gerçeklik anlamlarını taşımaktadır. Şiddet sözcüğü ile birleştiğinde siber şiddet; bilişim teknolojilerinin kullanımı aracılığıyla çevrimiçi platformlar üzerinden birey veya gruba yönelik saldırı oluşturma tehdidine sebebiyet veren tekrarlı davranışlar olarak kabul edilmektedir (Ziyagil ve Ark., 2014). Siber şiddetin meydana getirmiş olduğu zararlar yoğunluklu olarak psikolojik ve/veya duygusal yönde olmaktadır. Siber şiddet, farklı türleri ile karşımıza çıkmaktadır:

- Parlama (kısa süreli gerçekleşen; kırıcı ve saldırgan tavır ile tehdit ve hakaretin karışımını içermekte olan davranışlar)
- Taciz (uzun süreli parlama olan ve iletişim kaynakları kullanılarak saldırgan nitelikli mesajları içermektedir)
- Karalama (saldırganın mağdur hakkında doğruluk dışı ifadeleri içeren ve mağdurun kimliğine yönelik zarar verici mesajları paylaşmasıdır)
- Başkasının kimliğine bürünme (kişinin çevrimiçi platformlarda bir başkasının kimliğine bürünerek ona zarar verici davranış/paylaşımlarda bulunması veya başkaları ile iletişime geçmesidir)
- İfşa ve düzenbazlık (kişinin özel bilgilerini çevrimiçi platformlarda paylaşmaktır)
- Dışlama (kişinin kasıtlı olarak çevrimiçi platformlardan çıkarılması veya dahil edilmemesidir)
- Israrlı Siber Takip (mağdura zarar vermek amacıyla sürekli olarak tehdit içeren ve rahatsız edici mesajlar gönderilmesidir)

Çocukların internet kullanımı amaçları arasında yeni kişilerle tanışmak, tanıdığı kişiler ile sohbet etmek, oyun oynamak gibi amaçları bulunmaktadır. Günümüzde, çocuklar vakitlerini çoğunlukla olarak sosyal medyaya ayırmaktadır ve siber şiddetin yoğunluklu olarak karşılaştığı alan olarak sosyal medya mecraları dikkat çekmektedir.

Spor Nedir?

Spor, bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişinin bireysel olarak veya takım sporu başlığı altında birden fazla kişi ile birlikte gerçekleştirilen ve bazı kurallara bağlı kalınarak uygulanan hareketlerin bütünü anlamına gelmektedir.

Spor ve Şiddetin İlişkisi

Spor ve şiddet birbiri ile iç içe olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü sporun doğasında daha güçlüye ve ileriye ulaşmak için mücadele etmek bulunmaktadır. Bu mücadele, bireyde savaşma ve kazanma içgüdülerini pekiştirmektedir ve bu olgular da doğrusal olarak saldırganlık içgüdüsünü yüceltmektedir. Spor, mücadele edebilmek adına saldırgan bir oyun olarak kabul edilmektedir fakat her saldırganlık şiddet olarak kabul edilmemektedir. Saldırganlık, sınırları dahilinde ve oyun süresi içerisinde oyun kurallarını ihlal etmeksizin yapıldığında şiddet unsuru olarak gösterilmemekte ve kabul edilmemektedir.

Sporda şiddet, ileri derece gösterilen saldırgan davranışın bireyin dışavurumunu yansıması kapsamındadır ve bu davranışlar hem bireysel hem de takım sporlarında görülmektedir. Bu saldırganlık sadece tek taraflı olarak kabul edilmemelidir. Saldırganlık

ele alınırken sadece sporculardan sporculara, hakeme, antrenörlere değil dış etkenlerden de sporculara yönelik olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Spor faaliyetleri kapsamında şiddetin kaynağının/kaynaklarının belirlenmesi, sorunu tespiti ve çözüm aşaması kapsamında kolaylık sağlamaktadır. Özellikle bu durum, çocukların şiddetle karşı karşıya aşamasında daha hızlı tespit edilip müdahale edilmesi açısından önem taşımaktadır. Sporda şiddeti ortaya çıkarmakta olan boyutlar farklılık göstermektedir; psikolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal açıdan birçok farklı boyutlu bulunmaktadır. Şiddetin uygulanması sürecinde birden fazla faktör belirleyici rol oynamaktadır: (i) cinsiyet, (ii) seyirci, (iii) kitle iletişim araçları.

Genel olarak kabul edilmekte olan hali ile şiddeti ortaya çıkaran nedenler arasında aşağıdakiler yer almaktadır;

- Cinsiyet
- Seyirci
- Sporcu
- Hakem
- Yönetici
- Antrenör
- Güvenlik güçleri
- Kitle İletişim Araçları

Cinsiyet Açısından Şiddetin Nedenleri

Sporda şiddet kullanımının özünde erkek kimliği ve erkeklik göstergesi olduğu savunulmaktadır ve spor alanının erkeksi göndermelerle tanımlanan bir alan olduğuna değinilmektedir. Erkekler yaradılışları gereği saldırganlığa daha eğilimlidir. Literatür araştırmalarına bakıldığında, erkek sporcuların, kadın sporculardan saldırganlığa daha eğilimli oldukları görülmektedir (Bulgu, 2012). Saldırganlık, öğretilen bir davranış olduğundan dolayı erkekler, kadınlara kıyasla dışadönük saldırganlığa daha yatkındır. Bu sebepten ötürü, sportif faaliyetlerde de sporcu, antrenör, hakem, yönetici vb. kapsamı altındaki erkekler, kadınlara göre daha saldırgan davranışlar sergileyebilmekte ve cinsiyet açısından bakıldığında sporda şiddeti merkezinde incelenmektedir.

Seyirci Açısından Şiddetin Nedenleri

Seyirci, bir olayı gören kişi olarak tanımlanırken; spor seyircisi eğlenmek amacıyla sportif olayları canlı olarak ve görsel medya yolu ile izleyebilen bakan kişi olarak tanımlanabilir. Takımına bağlı olan, takımın sporcularını destekleyen kişiye "tarafdar" denilmektedir. Taraftarların aşırı duygular ile takımlarına olan bağlılıkları ve bu bağlılıkları sonucunda

aşırıya kaçan olumlu ve olumsuz davranış sergileyen kişiye ise “fanatik taraftarlar” denilebilir. Fanatizm, beraberinde yıkıcı ve şiddet içeren davranışları getirmekte ve şiddeti oluşturan davranışlara sebebiyet vermektedir.

Kitle İletişim Araçları Açısından Şiddetin Nedenleri

Kitle iletişim araçları, belirli bir teknoloji kullanımı doğrultusunda iletişimi güçlendiren ve çok sayıda kişinin etkilenmesine sebep olabilecek araçlar olarak kabul edilmektedir. İnternet, televizyon, dergi, sinema gibi unsurlar aracılığıyla kitle iletişimi gerçekleştirilebilmektedir. Spor alanında kitle iletişim aracı olarak yoğunlukla televizyon kullanımı görülmektedir. Medyanın bireyler tarafından kullanımı hem olumlu yönde hem de olumsuz yönde gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle siber şiddet, sportif faaliyetlerde günümüzde sıklıkla karşılaşılan bir şiddet türüdür.

Spor ve Çocuk

Spor, çocukları oyun başlığı altında ve belirli kurallar dahilinde hareketli faaliyetlere teşvik etmekte ve çocukların bilişse, sosyal, psikomotor, duygusal ve fiziksel gelişimlerinden açısından olumlu anlamda geliştirmeye katkı sağlamaktadır. Spor aracılığıyla oynanmış oldukları oyun süresi çerçevesinde çocuklar, bir topluluğun üyesi olma ve o oyunun kurallarını öğrenebilme adına birçok değerleri bünyesinde barındırmaktadır (Uysal, 2023). Spor, kitlelerin yoğun ilgisi sonucunda yatırımlara neden olmuş ve küresel boyutta bir ekonomiye sahip olmuştur. Sporun oluşturmuş olduğu ileri düzeydeki ekonomi ile çift taraflı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren yeteneklerin keşfedilmesi; çocukların ve aileleri kulüpler açısından prestije ve başarıya sürüklemektedir. Bu ilişkide kulüplerin ve devletin ve çocukların ve ailelerin karşılıklı menfaatleri ortaya çıkmaktadır.

Sporda Çocuğa Yönelik Şiddet

Altyapı Sporcularına Yönelik İstismar Riski

Sporda şiddeti meydana getiren kişilerin çocuklara yakın olan ve onların gelişimi ile yakından ilgilenen kişilerden oluştuğu görülmektedir. Spor kurumlarında antrenörler birince derece failler olarak karşımıza çıkmaktadır. Faillerin davranışlarının göz ardı edilmesi sıklıkla ön plana çıkmaktadır. Antrenörler, sporculara yatırım yapmakta ve bu yatırımı kendi kariyerleri ile de ilişkilendirmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, kariyer gelişimlerinin yanında antrenörlere yönelik ödüllendirme sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması, antrenörleri sporcularının sadece başarılarına endekslediğini göstermektedir. Bağımlılık ilişkisi sonucunda antrenör ile sporcunun ilişkisi profesyonel bir birliktelikten uzaklaşmakta ve kişisel bir ilişki haline gelmektedir. Bu doğrultuda, antrenör

ve sporcu arasında bozulmuş olan çizginin istismar riskini arttırdığı görülmektedir (Bulut, 2012).

Kariyerdeki başarı konusu ve başarısızlıkların meydana getirmiş olduğu sorunlar sadece antrenör ile değil, ebeveynler, menajerler, takım arkadaşları, masör, malzemeci, yönetici gibi birçok kişiyi kapsayacak şekilde genişlemektedir. Bu durumda da çocukların konuya dahil olan herkes tarafından istismar riskine açık bir hale getirmektedir. Yoğun eğitim ve aşırılık derecesindeki disiplinin görülmüş olduğu durumlar, çocuklar için ciddi riskler teşkil etmektedir.

Sporda Fiziksel İstismar

Sporda fiziksel istismar, çocuğun bedeninde iz bırakırken basit yaralanmalardan ciddi yaralanmalara varan geniş bir yelpazede çocuğu etkilemektedir. Kasıtlı bir biçimde zarar vermek maksadıyla uygulanan fiziksel istismarda otorite kurma, disiplin sağlama, cezalandırma gibi sıklıkla görülen içgüdüsel davranışların çocuklar üzerinde fiziksel bir şekilde dışavurumu söz konusudur. Bu amaç sonucunda çocuğun herhangi bir yerine zarar gelecek şekilde vurma söz konusudur. Fiziksel istismar, sadece vücutta lezyon oluşturmaz; beraberinde, birçok duygusal etkileri getirmektedir (Bulut, 2012).

Sporda fiziksel istismarın özellikleri iki şekilde yorumlanmaktadır: (i) tokat, yumruk, çizme, (ii) aşırı egzersiz yapma, antrenman amacını aşacak şekilde antrenman yapma, fiziksel kapasiteye uygun olmayan antrenman hazırlama, performans artırıcı ilaçlar kullanma, aşırı rekabet hırsı ile ağır yaralanma veya ölüm riski ile karşı karşıya kalma, aşırı kilo alıp verme. Antrenörlerin aşırılık içeren tutum ve davranışları sonucunda spor camiasında itiraz eden sporcuya yer yok algısı gelişmekte sporcular ödül ve başarıya yoğunlaştıklarından dolayı antrenmanların şiddet içeren eğitim kültürüne karşı antrenöre yönelik bir suçlama ve tutum içerisine nadiren girmektedir. Buna karşın, dayanamayan bedenleri ve psikolojileri için sıklıkla kendilerini suçlamaktadır ve kendilerini başarısızlık kaynağı olarak görmektedir.

Baskının ve disiplinin kaynağı olarak antrenörler karşımıza çıkarken, fiziksel şiddeti uygulayanların kaynağı olarak sık sık varsa kişinin takım arkadaşları ve akranları veya antrenörleri olduğu görülmektedir. Genç sporcuların aşırı eğitim ve yorgun oldukları halde antrenman ve performans artırıcı ilaçlar kullanarak direnç ve enerji kazanmaya çalıştıkları görülmektedir. (Çetin, 2022).

Sporda Duygusal İstismar

Duygusal istismar, çocukların duygusal gelişimlerine ciddi boyutlarda zarar verme ihtimali olan, onları yaralayan ve süreç içerisinde farklı etkileri taşıyan istismar türüdür. İstismarın türüne, yoğunluğuna ve şiddetine bağlı olarak bu etkiler farklılık gösterebilmektedir. Bağırma, tehdit etme, baskı kurma, aşağılama gibi davranışlar belirgin olarak görülen davranış biçimleri arasında yer almaktadır. Sportif ortamlarda genç sporculara karşı, “rekabet, hırs, mücadele gibi” faktörlerin ön plana çıkarılması, çocuklarda kalıcı olabilecek düzeylerde izler bırakan duygusal istismara sebebiyet verebilmektedir. Şu şekilde örneklendirilebilir: Sporculara bağırma ve küfretme, aşağılama ve isim takma, başarı/başarısızlıkları ile alay etme, fiziksel zarara yönelik tehdit, ebeveyn ve antrenörlerin çocuklar üzerindeki aşırılık içeren baskıları, sporcunun performansından dolayı küçük düşürme (Çetin ve Ark., 2023).

Stirling ve Kerr'in yapmış oldukları araştırmaya göre, 19-29 yaş aralığında ve yakın zamanda aktif spor yapmayı bırakmış elit yüzücülerin duygusal istismarın elit spor kültürünün bir parçası olarak gördükleri tespit edilmiştir. Sporculara göre yapılmış olan duygusal istismarlar, sporcuları hırslandırmak ve başarısına katkı sağlamak amacıyla yapılmakta ve onları harekete geçirme eylemi olarak kabul edilmektedir. Bu durum, başarı konusunda beklentilerini karşılamayan sporcular için aynı şekilde geçerli olmayabilir. Başarılı sporcuların bu istismar türünü oldukça normalleştirdikleri ve içselleştirdikleri görülmektedir. Sıklıkla görülen duygusal istismar üç şekilde görülmektedir: fiziksel davranışlar, sözlü davranışlar ve ilgiden yoksun bırakma. Çalışmalarda kız sporcuların, erkek sporculara göre daha yüksek oranda duygusal istismar durumunu bildirdikleri ve rahatsız olduklarını beyan ettikleri görülmektedir.

Sporda Cinsel İstismar

Çocukların ikna edilerek ya da şiddet kullanılarak sözlü, fiziksel gibi farklı şekillerde istismar edildiği görülmektedir. Cinsel istismar ile ilgili yapılan çalışmaların ilk olarak 1970'li yıllarda yoğunluk kazandıkları görülmektedir. Sporda cinsel istismar ile ilgili göze çarpan en önemli noktalardan biri genç sporcu-antrenör ilişkisi olarak kabul edilmektedir. Bu durum bazı durumlarda hayranlık çerçevesinde gelişebilmektedir. İstismarı gerçekleştiren kişi açısından bakıldığında kişinin güç ilişkisini kullanması yaygın gelişen bir ilişki olarak görülmekte ve statü sahibi olan antrenörlerin, muhtaç durumda olan genç ve çocuk sporcuda güç ve hayranlık uyandırmasının sonucunda cazip teklifler sunmasını takiben meydana gelmektedir. Üst düzey performans elde etme arzusu doğrultusunda hareket eden sporcunun antrenörü tarafından istismar edilme olasılığı da artmaktadır. Faillerin büyük oranda erkek antrenörlerden oluştuğu görülmektedir.

BULGULAR

2003 yılında yapılmış olan ve genç sporcuların da dahil edilmiş olduğu bir çalışmada 56 farklı spor dalından 660 Norveçli elit kadın sporcu bulunmaktadır. Bu katılımcıların %51'inin cinsel taciz deneyimledikleri kaydedilmektedir.

2002 yılında Avusturalyalı 370 katılımcıdan oluşan ve elit ve yerel düzeyde sporcuların dahil edilmiş olduğu çalışmada ise kadınların %31'inin, erkeklerin ise %21'inin en az bir kere cinsel istismar yaşamış oldukları beyan edilmektedir. Faillerin ise büyük oranda erkek oldukları (%69) görülmektedir.

2008 yılında Türkiye'de yapılan çalışmada ise 356 katılımcıdan oluşan elit kadın sporcuların %52.2'sinin cinsel tacize uğramış oldukları görülmektedir. Türkiye'de sporculara yönelik tacizin en çok taraftar/seyirciler tarafından uygulandığı sonucunda varılmaktadır. Bu oranı ise sporcunun antrenörü ve takım arkadaşları takip etmektedir.

Cinsel istismar olgularında en çok odaklanılan noktalardan birisi istismarı gerçekleştiren kişi, yani faildir. Failin mağdura yönelik "Grooming" süresi istismarın en önemli aşamalarından birisi olarak kabul edilmektedir (Yıldız, 2009). Bu süreç 4 aşamadan oluşmaktadır;

- Failin bir mağdur seçmesi
- Mağduru çeşitli hediyeler ve ödüller vermesi, eğitimine ayrıcalık tanınması (mağdur üzerinde güven ve dostluk ilişkisini kurmayı amaçlar)
- Mağdurun çevresindeki fırsatlara erişimini engellemek (mağdur üzerinde kontrol ve sadakati geliştirmeyi amaçlar)
- Failin gizlilik ve güvence sağlayarak istismar sürecini başlatma, sürdürme ya da bitirmesi

Fail, istismar sürecini gerçekleştirirken mağduru fiziksel ya da sözel olarak zorlayacak/razi edecek şekilde şantaj ve manipülasyon gibi farklı yollara başvurmaktadır.

Sporcuların kariyerlerindeki zirve hedeflerine ulaşma aşamasındaki arzuları hırsla bürünebilmekte ve bu durum da onları istismar anlamında tehlike altına sürüklemektedir. İleri düzeydeki başarıya hırsla kolaylık sağlama noktasında tartışılan noktalardan birisidir. Yapılmış olan bir araştırmada; kariyerdeki hedefler ile cinsel istismar arasındaki ilişki "Başarıya Yakın Aşama" (BYA) kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Bu aşama, elit seviyenin hemen öncesinde gelen aşama olarak kabul edilmektedir ve spor hayatlarının bu dönemdeki sporcuların sıklıkla istismarı kabullenmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Sporcular, ciddi başarı yakalayamamış fakat gerek ulusal gerek uluslararası platformlarda turnuvalara katılıp başarı anlamında hedeflerine en yakın

dönemlerinde maruz kaldıkları istismarı ihbar etmelerinin kendi kariyerleri açısından güçlülere yol açabileceğini düşünmektedir. Antrenörlerine itiraz veya istismar sonrası antrenörlerini ihbar ettikleri takdirde süregelen düşünceler ve sosyal desteklerden mahrum kalacaklarını öngörmekte ve bu durum sportif başarılarını kanıtlayamama konusunda onları bu konu hakkında endişe ve kaygı duymaya sürüklemektedir. Yayın görülen cinsel istismarlar şu şekilde sıralanabilir: cinsiyetçi şakalar, zorla öpme, rahat edici şekilde dokunsal hareketlerde bulunma, cinsel ilişkiye zorlama ve cinsel ilişkiye girme.

Sporda İhmal

İhmal, istismarın pasif olan hali olarak karşımıza çıkmaktadır ve çocukların gereksinimlerinin ve haklarının göz ardı edilip onlardan yoksun bırakılması olarak adlandırılabilir. İhmalin farklı boyutları bulunmaktadır. Bu boyutlar şu şekilde sıralanabilir:

- Sağlık
- Eğitim
- Sosyal
- Beslenme

Farklı boyutlarda ihmal ile karşı karşıya kalan çocuklarda hem fiziksel hem de travmatik etkiler görülebilmektedir. Antrenörlerin de kendi görevleri dahilinde çocuklara karşı bakım ve eğitim kapsamında sorumlulukları bulunmaktadır. Antrenör spor kulübü bünyesinde çocuk ile en sık iletişimi olan kişi olduğundan dolayı bu noktada en büyük sorumluluktan biri antrenörlere düşmektedir. Çocukları yaşayabilecekleri olumsuz deneyimlerden uzak tutacak şekilde antrenmanları organize etmeleri gerekmektedir. Olumsuz durumlar hem fiziksel yaralanmalar hem de akran zorbalığı anlamında görülebilir. Fiziki ve duygusal problemlerden uzak tutulabilmesi için çocukların bilgilendirilmeleri, işbirliği teşvik eden ve saygı ve sevgi ortamında antrenmanlarının yapılması sporda ihmal noktasından çocukları uzak tutabilecek en önemli noktalardır.

İstismara Karşı Altyapı Sporcuları Nasıl Korunabilir?

Sportif faaliyetler esnasında kurumlarda ortaya çıkan riskler sonucunda çocuk koruma programlarına olan ihtiyaç doğmuştur. Batı ülkelerinde bu programlar 1990'lı yıllar itibari ile oluşturulmaya başladığı görülmektedir. Programlar kapsamında yapılmış olan en önemli çalışmalardan biri antrenörler, sporcular, aileleri ve çalışanlara istismar ve olası istismardan korunmanın yolları ile ilgili eğitimlerin verilmesidir. İngiltere, Kanada ve Avusturalya gibi bazı ülkelerde ihbar hatlarının kurulduğu görülmektedir (Güneş ve Ark., 2022).

2004 yılında sporda çocuk korunmasında dair hedefler 4 ilke ile maddeleştirilmiştir:

1. Sporcuyu başkalarından korumak
2. Sporcuyu kendisinden korumak
3. Bireyi sporcuyu ve arkadaşlarından ve ailelerinden korumak
4. Meslek itibarını korumak

Sporda istismar bağlamında kurulan çocuk koruma programları istismar olaylarına ışık tutmasının yanında kültürel, ekonomik gibi çocukların karşılaştığı alanlarda yaşanması muhtemel ayrımcılık ve eşitsizliklere karşı müdahaleler ve düzenlemeler yapılması noktasında fayda sağlamaktadır.

SONUÇ

Çocuğa yönelik uygulanan şiddet erişkinlerden bağımsız gelişmekte olan bireylerde çocuğun gelişimine zarar verdiği görülmektedir. Gelişim çağında çocukların görmüş oldukları bu zarar uzun vadede tüm yaşamlarını etkileyebilecek düzeyde olabilmektedir. Sporda 18 yaş altı görev yapan çocuklara karşı uygulanmış herhangi bir şiddet türü çocuğa yönelik şiddet kapsamında olması sebebiyle özel bir alan oluşturduğu ve bu konuda yapılması gereken çalışmaların kapsamının ve sayısının artırılması gerekmektedir. Ayrıca, çocuğa yönelik yaklaşım konusu ile ilgili antrenörlere doğru eğitimin verilmesi gerekmektedir. Sporda dünyadaki gelişmeler dikkate alınmalı; bu kapsamda çocuk koruma programı geliştirilmelidir. Bu program, tüm federasyonlar ve ilgili spor kurumları tarafından uygulanmalıdır. Bu programların uygulanabilir ve uyarlanabilir olması için Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na önemli görevler düşmektedir. İstismar konusundaki çocuk ve aile farkındalıkları önemlidir. Çocuklar, sportif etkinliklerinde hakları ile ilgili bilinçlendirilmeli ve istismar eylemleri hakkında bildirecekleri yer ile ilgili bilgilendirilmelidir. Spor alanında gerçekleştirilecek akademik çalışmalar ise bahsedilen sorunlar ile ilgili müdahale yöntemleri ve kullanılacak süreçleri tespit edebilmek adına önem taşır.

KAYNAKÇA:

[1] Dursun, Y. (2011). Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir? *Ankara Üniversitesi Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-18.

[2] Saz, İ. (2013) Spor-Şiddet İlişkisi, Nedenleri ve Çözüm Önerileri. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (2), 137-157.

[3] Tezel, A. (2002). Çocuğa Yönelik Şiddet. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(1), 93-100.

[4] Delikurt, M. (2023). *Antrenör Davranışlarının Dövüş Sporcularındaki Saldırganlık ve Şiddet Eğilimleri İle İlişkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

- [5] Çetin, E. (2022). Antrenör-Sporcu İlişkisi Duygusal Kötü Muamele Ölçeği'nin (ASİDKMÖ) Türkçeye Uyarlanması. *Sportmetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 20 (4), 142-156.
- [6] Hartill, M., Rulofs, B., Lang, M., Vertommen, T., Allroggen, M., Cirera, E., Diketmueller, R., Kampen, J., Kohl, A., Martin, M., Nanu, I., Neeten, M., Sage, D., Stativa, E. (2021). CASES: Child abuse in sport: European Statistics – Project Report. Ormskirk, UK: Edge Hill University.
- [7] Saraç, H., & İnceoğlu, S. (2021). Futbolcuların Sporu Erken Bırakmasında Zorbalığın Etkisi. *Uluslararası Türk Spor ve Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 15-24.
- [8] Bulgu, N. (2012). Futbolda Şiddetin Erkeklik Anlamları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 207-219.
- [9] Çelebi, N., & Asan, H. T. (2009). İlköğretim ve Lise Öğrencilerine Yönelik Şiddet ve Tacizle İlgili Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 130-155.
- [10] Bermon, S., Adami, P. E., Dahlström, Ö., Fagher, K., Hautala, J., Ek., Anderson, C., Jacobsson, J., Svedin, C., & Timpka, T. (2021). Lifetime Prevalence of Verbal, Physical, and Sexual Abuses in Young Elite Athletics Athletes. *Frontiers in Sports and Active Living*, 3:657624, 1-9.
- [11] Baştuğ, G., Reyhan, R., Karaçavuş, H., Heb, S., & Salman, F. (2021). Profesyonel Sporcularda Fiziksel, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Şiddetin Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi. *Avrasya Spor Bilimleri Araştırmaları*, 6(1), 64-76.
- [12] Kılıç, M. (2019). Sosyolojik Açıdan Sporda Şiddet Olgusu: Bütüncül Bir Bakış. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 83-98.
- [13] Tanrıverdi, H. (2012). Spor Ahlakı ve Şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- [14] İlhan, E., & Çimen, E. (2011). Spor Alanlarında Şiddet ve Spor Medyasının Etkileri: Spor Yazarlarının Algıları. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 224-234.
- [15] Uysal, M. (ed) (2023). *Spora Çok Yönlü Yaklaşım*. Özgür Publications.
- [16] Çetin, E., & Közleme, İ. (2018). Sporda Çocuk İstismarı Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 8 (2/1), 80-90.
- [17] Bulut, B. (2012). *Takım ve Bireysel Sporlarda 14-18 Yaş Sporculara Uygulanan Şiddetin Boyutlarının Araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi.
- [18] Çetin, E., & Hacısoftaoğlu İ. (2023). Türkiye'de Çocuk Cinsel İstismarının Spor Kurumundaki Boyutu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(1), 71-87.
- [19] Ziyagil, M., Bilir, P., Çekin, R., & Temur, C. (2014). Türkiye'de Sporda Saldırganlık, Şiddet ve Çözüm Önerileri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-14.
- [20] Güneş, U., Cengiz, Ö., & Güney, G. (2022) Türkiye'de Sporda Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Yapılan Çalışmaların Analizi: Bir Meta Sentez Çalışması. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 592-610.

- [21] Johnson, N., Hanna, K., Novak, J., & Giardino, A. (2020). U.S. Center for SafeSport: Preventing Abuse in Sports. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 28, 66-71.
- [22] Yıldız, S. (2009). *Sporda Cinsel Taciz Ve İstismarın Belirlenmesine Yönelik Bir Pilot Çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi.

5- CİNSEL BAĞIMLILIĞIN ETİYOLOJİSİ

Ayşe Eslem Görkan, Psikolog, Acıbadem Üniversitesi, eslem.gorkan@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu derlemede cinsel bağımlılığın yada diğer adıyla kompulsif seks bağımlılığının etiyojisi hakkında yapılan araştırmalara değinilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın amacı cinsel bağımlılığın ortaya çıkış nedenleri ile ilgili faktörler hakkında bilgi vermektir. **Gereç ve Yöntem:** Araştırma derleme şeklinde yapılmış olup cinsel bağımlılığın nedenleri hakkında yapılan araştırma bulgularını içermektedir. **Bulgular:** Cinsel bağımlılık henüz DSM-5 (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı) içinde yer almamış olsa da yıllar boyunca klinisyenler, kontrol dışı cinsel istek ve davranışlarında madde ile ilişkili olmayan bozukluklar başlığı altında yer alması gerektiğini düşünmüş ve buna uygun tanı kriterleri sunulmuştur. Cinsel bağımlılığın bilimsel bir tanımı tartışmaya açık olmakla birlikte genel olarak bu bağımlılığın nörolojik bir bozukluğun tezahürü olduğu kabul edilmektedir. Bu bozukluk, tekrar tekrar kontrol etme veya durdurma girişimlerine rağmen, en az altı ay boyunca devam eden, bireyin mesleki, sosyal ve kişisel yaşamında sıkıntıya ve bozulmaya neden olan, akut cinsel uyarılma, fanteziler ve dürtüler veya davranışlarla karakterizedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından oluşturulan tanı standardı Uluslararası Hastalık Sınıflandırması 11. revizyonunda (ICD-11) listelenen bu bozukluğun tanısı göz ardı edilmemelidir. Farklı tanımlara bağlı olarak değişmekle birlikte cinsel bağımlılığın prevalansı çeşitli araştırmalarda %4 ile %10 arasında ifade edilir. Etiyojisi hakkında literatür incelemesi yapıldığında araştırmalarda çeşitli faktörler üzerinde durulduğu ve cinsel bağımlılıkla ilişkili olabilecek faktörler arasında istatistiksel analizler yapıldığı görülmüştür. Bu bağımlılığın ortaya çıkış nedenleri arasında; ödül ve zevk deneyiminden sorumlu aynı zamanda yeme, içme ve cinsel ilişki tarafından uyarılan bir nörokimyasal olan dopamin seviyesi, erken yaşta empatiden mahrum kalmanın orbitofrontal sistem üzerindeki etkisi, ebeveyn ihmali, bağlanma tarzı, çocuklukta travmatik deneyimler ve istismara maruz kalma, sosyal etkiler, narsisizm ve acı verici gerçeklikten kaçınma olarak örnek verilebilir. Derlemede araştırmalarda yer alan nedenler biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç grupta sınıflandırılarak her biriyle ilgili örnek çalışmalara yer verilmiştir. **Sonuç:** Cinsel bağımlılık konusunda gerek tanımı gerekse ortaya çıkış nedenleri bakımından hâlâ tartışmalar olsa da güncel araştırmalar bahsedilen nedenlerin etkisini verilerle ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: cinsel bağımlılık, kompulsif seksüel bağımlılık, bağlanma, çocukluk travmaları, nörobiyoloji, sosyal çevre

ETIOLOGY OF SEXUAL ADDICTION

ABSTRACT

Aim: In this review, research on the etiology of sexual addiction, or compulsive sex addiction, is mentioned. In this regard, the aim of the research is to provide information about the factors related to the reasons for the emergence of sexual addiction. *Materials and Methods:* The research was conducted in the form of a compilation and the findings of the research on the causes of sexual addiction. *Findings:* Although sexual addiction has not yet been included in the DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), for years, clinicians have thought that uncontrolled sexual desires and behaviors should be included under the title of non-substance-related disorders and appropriate diagnostic criteria. Although a scientific definition of sexual addiction is open to debate, it is generally accepted that this addiction is the result of a neurological disorder. This disorder is characterized by acute sexual arousal, fantasies, and urges or behaviors that persist for at least six months, despite repeated attempts to control or stop them, and that cause distress and disruption in the individual's professional, social, and personal life. Diagnosis established by the World Health Organization. The diagnosis of this disorder, which is listed in the 11th revision of the International Classification of Diseases (ICD-11), should not be ignored. Although it varies depending on different definitions, the prevalence of sexual addiction is expressed between 4% and 10% in various studies. When a literature review is made about its etiology, various factors are emphasized in the studies. It has been seen that statistical analyzes have been made between factors that may be related to sexual addiction. Among the reasons for the emergence of this addiction; dopamine level, which is a neurochemical responsible for reward and pleasure experience and stimulated by eating, drinking and sexual intercourse, the effect of deprivation of empathy at an early age on the orbitofrontal system, parental neglect, attachment style, traumatic experiences and abuse in childhood, social effects, narcissism and avoidance of painful reality can be given as an example. In the review, the reasons included in the research are classified into three groups as biological, psychological and social, and sample studies related to each are included. *Result:* Although there are still debates about sexual addiction in terms of both its definition and the reasons for its emergence, current researches reveal the impact of the causes of this disorder with data.

Keywords: sexual addiction, compulsive sexual addiction, attachment, childhood traumas, neurobiology, social environment

Giriş

Bağımlılık hem kişisel hem de toplumsal düzeyde negatif etkilere sahip bir kronik rahatsızlıktır. Ayrıca günümüzde bağımlılığın yalnızca psikoaktif maddeden değil, bazı davranışların yarattığı haz ve rahatlama hissinden de kaynaklanabileceği bilinmektedir. Rasyonel davranışın antitezi olarak görülebilen bağımlılık beyin kimyasında bazı değişimlere yol açan ve nöral devreleri bir nevi zapt eden, neredeyse insanoğlunun ilk günlerinden beri varolan bir sağlık problemidir ve geçmişten günümüze psikoloji alanında en çok tartışılan rahatsızlıklardan biri olmuştur (Kızılok, 2021).

Bu çalışmada da değinilen konu, davranış bağımlılıkları içerisinde yer alan cinsel bağımlılıktır. Davranış bağımlılıkları ile dikkate alındığında bağımlılığın toplum içerisindeki yaygınlığı azımsanmayacak ölçüdedir. Davranış bağımlılıkları temelde hem kişiye hem de diğer insanlara verdiği zararlara rağmen bir dürtüye, güdüye yada çekime direnme başarısızlığı olarak ifade edilir (APA, 2000). Bu bağımlılıklarda tekrar eden davranış örüntüsü vardır ve kişinin bu davranışla sürekli meşgul olması diğer işlevsel alanlarda bozulmalara yol açar. Davranış bağımlılıkları arasında online oyun, televizyon, pornografi, alışveriş, internet ve kumar gibi davranışlar yer alır (Kızılok, 2021).

Klinisyenlerin yüzleştiği en büyük zorluklardan birisi de cinsel bağımlılığın tanımını yapmaktır. Evrensel olarak tanımlanması konusunda fikir birliği olmamasıyla birlikte bu terim genellikle strese, sosyal ve iş bozulmasına yol açan aşırı veya kontrol edilemez cinsel düşüncelere veya yasal ve mali sonuçlara yol açan cinsel davranışları ifade etmek için kullanılır (Boğa, 2019). Davranış üzerinde kontrolün kaybolması ya da iyice azalması, kötü sonuçlarına rağmen sürdürme ve obsesyon ya da aşırı zihinsel meşguliyet cinsel bağımlılığın ya da diğer adıyla kompulsif seks bağımlılığının temel özelliklerindedir (Eroğlu ve Tamam, 2016). Tipik olarak abartılı cinsel isteği, çoklu partnerlerle kompulsif seksüel eylemleri, ulaşılamaz kabul edilen bir partnere fiksasyonu, kompulsif masturbasyonu, kompulsif pornografi kullanımını, rızaya bağlı ilişki içerisinde kompulsif seks ve seksüel eylemleri içerir. Literatüre bakıldığında “kompulsif cinsel davranış”, “impulsif kompulsif seksüel davranış”, “hiperfili”, “hiperaktif seksüel istek bozukluğu”, “parafili ile ilişkili bozukluklar”, “seksüel bağımlılık” ve “seksüel impulsivite” gibi terimlerle de adlandırılmaktadır (Eroğlu ve Tamam, 2016). Bu tanımların dışında cinsel bağımlılığın literatürdeki bir başka tanımı da, kişinin kendisine veya başkalarına karşı, sağlıklı ve patolojik bir seksüel etkileşime sahip olması olarak belirtilmiştir (Boğa, 2019). Goodman (1993)’e göre ise cinsel bağımlılık, bağımlılık olarak kullanılan bir davranışın bir tür cinsel eylem olduğu bir bozukluk olarak tanımlanabilir. Tıpkı alkol bağımlısı bireyin alkolden, kumar bağımlısı bir bireyin kumar oynamaktan aldığı tatminle oluşan duyguların zirveye çıkması hissini elde edebilmek adına cinsel bağımlı bir bireyde cinsel eylemlere karşı kompulsif bir ihtiyaç duyar. Cinsel davranışı kontrol etmede ki yinelenen başarısızlıklara ve olumsuz sonuçlarına rağmen davranışa devam etmek davranışı

karakterize eden iki örüntüdür.Bu durumda cinsel davranış hem haz üretmek hem de içsel rahatsızlıktan kaçmak için kullanılan bir yoldur (Kızılok, 2021).Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı 5.baskısında (DSM-5) hala bir bağımlılık olarak sınıflandırılmayan cinsel bağımlılıkla ilgili literatürde gerek tanımı gerek sınıflandırılması konusunda tartışmalar sürmektedir.Uzmanlar bu konuya ayrı bir davranış bozukluğu kategorisi olarak mı yoksa altta yatan bir belirti olarak mı yada kişisel hassasiyetleri yansıtan bir seçim olarak mı yaklaşılması gerektiğinden emin olamamışlardır.Örneğin Levin ve Troiden (1998)'a göre erotik davranışlar bir tercih meselesi iken Sussman (2007)'e göre ise cinsel faaliyetlerin biçim ve sıklık bakımından insanlarda farklılaşabileceğini ve “normal” “anormal” cinsel davranışları ayırt etmenin çok kolay olamayacağını ifade etmiştir.Schaeffer'a göre (2009) ise cinsel bağımlılık davranışsal bağımlılıklar arasında sınıflandırılmalıdır.Çünkü bu rahatsızlık geçmişten gelen ve olumsuz sonuçlar yaratan bir problemin en belirgin göstergesidir.

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM) komiteleri henüz cinsel bağımlılığı psikiyatrik bir bozukluk olarak görmek için yeterli bir sebep bulamamışlardır.Bunun sebebi cinsellikte ki “normal” ve “anormal” sınırının net bir şekilde çizilmemiş olmasından olabileceği gibi bu konuda daha fazla ampirik araştırmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (Levine, 2006).Cinsel bağımlılığın yaygınlık oranlarına bakıldığında benzer oranlar olduğu görülmüştür.Örneğin ABD'deki genel yetişkin nüfusta bu bozukluğun görülme sıklığı %3-%6 arasında olduğu gözlemlenmiştir (Kets de Vries, 2024).Başka bir araştırmada genel toplumdaki cinsel bağımlılığın görülme sıklığının %6 civarında olduğu düşünülmektedir.Erkeklerde kadınlara oranla daha fazla görülmektedir (Eroğlu ve Tamam, 2016).Türkiye'de genç erişkin yaş grubunda üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ise kompulsif cinsel davranış sıklığı %0.9 olarak bulunmuştur (Karakuş ve ark., 2011).Ancak alanda yapılan çalışmaların kısıtlı sayıda olduğu göz ardı edilmemelidir.

19.yüzyılda ahlaki cinnet,erkeklerde aşırı cinsel dürtü ve kadında aşırı seks arzusu etiketleri cinsel davranışları üzerinde denetimlerini kaybeden insanlara atıfla kullanılmaktaydı (Levine, 2006).Bugün cinsel bağımlılık terimi de aynı kapsayıcı amaca hizmet etmektedir.Bu terimi ilk olarak kullanan Carnes bu terimi 1983'te internet teknolojilerinin günümüzdeki kadar gelişmediği dönemde sunmuştu ve Carnes ile cinsel bağımlılık terimi profesyonel olarak kabul edilmiştir.Günümüzde internet; pornografi ve fuhuş hizmetlerine,benzer cinsel merak ve ilgilere sahip insanlarla sohbete ve erotik oyunlara kolay erişim sağlayarak cinsel hazlara gömülme yolunda çok daha fazla imkan sunmaktadır.2000'li yıllardan sonra cinsel bağımlılık üzerinde daha fazla araştırma ve inceleme yapıldığı ve kompulsif cinsel eylemlerin medikal bağlamda daha çok incelemeye alındığı görülmektedir.İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında metinde de bahsedildiği gibi internet hem ücretsiz ve sınırsız cinsel materyale erişim rahatlığı hem de farklı cinsel yönelimlere sahip partnerler bulabilme kolaylığı sağlamıştır.Bir araştırmada siber seks bağımlısı bireylerin online cinsel materyal bulmak için haftada neredeyse 15-20 saat

geçirdiklerini ifade etmişlerdir (Kızılok, 2021).Pornhub'ın 11 Mart 2020'deki verilerine göre ise koronavirüs salgını öncesine göre tüm dünyadaki porno izlenişinde %11,6 artış olduğu rapor edilmiştir.Ayrıca 24-25 Şubat 2020 ile 17 Mart 2020 arasındaki bir aydan fazla bir süre boyunca, veri sağlanan 27 ülkenin tümü,pornografi kullanımında genellikle %4 ile %24 arasında değişen artışlar gösterdi (Kızılok, 2021).

Cinsel bağımlılık kavramını birey ve cinsellik arasında gelişen patolojik bir ilişki olarak tanımlayan ilk kişi olan Patrick Carnes,cinsel bağımlılık tanısını koyabilmek için bazı tanı kriterleri önermiştir; Belirli bir cinsel davranışı yerine getirme dürtüsüne karşı koyma konusunda tekrarlanan başarısızlık,cinsel davranışa başlamadan hemen önce giderek artan gerginlik hissi,cinsel davranışı yerine getirirken hissedilen zevk veya rahatlama,bazı semptomların en az bir ay sürmesi veya daha uzun bir zaman dilimi içinde sürekli tekrarlanması gibi kriterler bunlardan bazılarıdır.

Uluslararası literatürde yapılan araştırmalara nazaran Türkiye'de cinsel bağımlılık araştırmalarının az sayıda olduğu görülmekle birlikte bu konuya olan ilginin gittikçe arttığı da görülmektedir.

Metodoloji

Bu çalışmada kullanılan metod derleme makalesi olup, amaç cinsel bağımlılığın tanımı dışında bu bağımlılığın ortaya çıkış nedenleri hakkında bilgi vermektir.Bu derlemede örnek verilen araştırmalar 2011-2024 yılları arasında yapılan cinsel bağımlılığın etiyolojisine dair araştırmalardır.

Bulgular

Konuyla ilgili literatürde yer alan araştırmalar incelenmiş ve araştırmalarda yer alan faktörler bu derlemede listelenmiştir.Derlemede örnek verilen araştırmalar 2011-2024 yılları arasında kapsamaktadır.

Cinsel bağımlılığın ne olduğunu yada ne olmadığını bilmek hem tanı hem de tedavi için büyük önem taşımaktadır.Bazı araştırmacılar cinsel bağımlılığın hiperseksüalite yada nempfomanlık ile karıştırılmaması gerektiğini söylemektedir.Kontrol edilemeyen cinsel arzu ve davranışlar; cinsel davranışın kesilmesi üzerine tolerans geliştiremememe,huzursuz,gergin veya rahatsız hissetmek,davranışı göz ardı etmeye yada kontrol altında tutmaya çalışma gibi kriterleriyle cinsel bağımlılığın hiperseksüalite,parafilik bozukluk ve cinsel işlev bozukluklarından ayrılmaktadır.

Cinsel bağımlılığa sahip insanlar sıklıkla davranışlarını tetikleyen belirli bir duygudurumdan bahseder.Bu duygudurum genellikle üzüntü-depresyon, mutsuzluk ve yalnızlık hissidir.Aynı zamanda majör depresyon,anksiyete bozuklukları,seksüel disfonksiyon,madde kullanım bozuklukları,patolojik kumar oynama veya kompulsif alışveriş gibi dürtü kontrol bozukluklarının da sıklıkla bu tabloya eşlik ettiği bilinmektedir.

Literatüre bakıldığında sınıflandırılması konusunda tartışmalar olduğu gibi cinsel bağımlılığa bağımlılık modeliyle yaklaşım da tartışmalı bulunmuştur. Bunun bir nedeni de kişilerin isteklerinin artışı ve yoksunluk seviyelerinin klinik bir kanıtı olmamasıdır. Ancak komorbidite çalışmalarında madde bağımlılığı ve impulsif kompulsif seksüel davranış eştanısının oldukça sık görülmesi de bağımlılık modelini destekleyen bir bulgudur (Eroğlu ve Tamam, 2016). Cinsel bağımlılığı olan insanların engellendiklerinde bazı otonomik (çarpıntı, terleme vb.) ve psikişik belirtiler yaşadığı da bilinmektedir.

Cinsel bağımlılığın tarihçesine bakıldığında 19. yüzyıl ve öncesine kadar sapkınlık olarak görülen cinsel bağımlılık özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru kontrol edilemeyen cinsel davranışlar ve istekler olarak görülmeye başlanmış ve araştırmacıların da dikkatini çekmiştir (Sevim, 2018). Cinsel bağımlılığın tanımlamalarının da yıllar boyu farklılaştığı görülmektedir. Örneğin Benjamin Rush tarafından 1812 yılında seksüel istekler başlığı altında bahsedilmiştir, 1886 yılında Alman psikiyatrist Krafft-Ebing tarafından bağımlılık adı verilmeden cinsel bağımlılığa dair tanımlarda bulunulmuştur. 1946 yılında ise Otto Fenichel madde kaynaklı olmayan bağımlılıklardan bahsederek, maddeye bağlı olmayan, ancak maddeyle aynı etkileri yaratan bağımlılıklara değinerek ilişki bağımlılığı ve hiperseksüaliteyi parafili, anksiyete ve depresyonla beraber incelemiştir. Kontrol dışı cinsel davranışlar ilk olarak Orford (1978) tarafından bağımlılık olarak tanımlanmış ve alkol bağımlılığı ile karşılaştırılarak, tıpkı alkol bağımlılığına benzer şekilde uygunsuz bir patern yaratması ve olumsuz sonuçlarına rağmen kişinin davranışını engelleyememesi sebebiyle bağımlılık kavramı içerisinde incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. 1987 yılında Barth ve Kinder bu davranış biçimini seksüel dürtü, Quadland ise 1985 yılında cinsel kompülsiyon olarak adlandırmıştır. Obsesif kompulsif bozukluk ile kontrol dışı seksüel davranışlar ve istekler arasındaki bağlantıyı inceleyen araştırmalarda her ikisinin hem SSRI'lara hem de bilişsel davranışçı terapiye benzer biçimde cevap verdiği görülmüştür. Kontrol edilemeyen seksüel davranış ve istekler farklı bozukluklarla tanımlanmış olsa da bu derlemede bağımlılık altında değerlendirilmiştir. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM-5)'nda madde kullanımı ve bağımlılık bozukluklarını; kontrol kaybı, sosyal, iş, okul ya da kişilerarası ilişkilerde bozulmaya yol açma, sonucunun fiziksel tehlikeye yol açacağını bildiği halde kullanmaya devam etme, tolerans ve yoksunluk gibi faktörlerin bir ya da daha fazlasının son 12 aylık dönemde görülmesi gibi belirtiler ile tanımlanmaktadır. DSM-5'te geçmiş versiyonlarına göre yapılan en önemli değişikliklerden biri herhangi bir kimyasal madde kullanımı olmasa da belirli bir davranış bozukluğunun yani kumar oynama bozukluğunun tanı kriterleri ile birlikte yer almasıdır. Araştırmalarda ödül, motivasyon ve hafıza sisteminin beyni madde bağımlılığında da davranışsal bağımlılıkta da aynı şekilde etkilediği belirtilmiş, bu belirlemenin de sinir sisteminin bağımlılık sürecinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından, kontrol dışı cinsel istek ve davranışların bağımlılık sınıfına girmesine önemli bir kanıt olarak gösterilmiştir. Birçok araştırmacı tarafından madde ile ilişkili olmayan bozukluklar başlığı altında cinsellik, internet, bilgisayar, yemek, aşırı güneşlenme ve alışveriş gibi madde dışı

bağımlılıkların kapsam içine alınabileceği bir alan oluşturulmuştur. Davranışsal bağımlılığın tanı kriterlerine bakıldığında cinsel bağımlılıkla aynı etkilere sahip olduğu, bu sebeple kontrol dışı cinsel istek ve davranışların da bu grupta cinsel bağımlılık adıyla yer alabileceği belirtilmiştir.Çünkü araştırmalara bakıldığında tıpkı alkol ve madde bağımlılığında olduğu gibi davranışsal bağımlılıkların tanı kriterlerinde dikkat edilmesi gereken noktalar zihinsel meşguliyet, duygu durumunda oluşan değişiklik, tolerans geliştirme, olumsuz sonuçlara rağmen kullanmaya devam etme ve tekrarlanma olarak görülmektedir.

Bakıldığında cinsel bağımlılıkta da alkol veya madde bağımlılığına benzer bir durum ortaya çıkmaktadır.Sağlıksız karmaşık ilişkiler sağlıklı olanlardan daha çok tercih edilmekte, kişinin bağımlılıktan kaynaklı olarak yaşadığı gizli hayatı, gerçek hayatından çok daha gerçekçi görünmektedir.Bağımlı kişilerin, bağımlı olmalarından kaynaklı olarak kusurlu olduklarına dair bir yargı içinde oldukları, cinselliğin en önemli ihtiyaçları olduğu ve ilişki kurarken insanlarla değil cinsellikle ilişki kurdukları görülmektedir.Bu sebeple kendini veya diğer insanları suçlamak,problemi görmezden gelmek,yaptığı şeyi önemsememek bağımlının bir çeşit savunma mekanizması olup gerçeklikten kaçınmasına neden olmaktadır (Sevim, 2018).Bu olumsuz inançlarla beraber kişide bağımlılık döngüsü başlar ve zihni sürekli meşgul eder.Ardından kompulsif seksüel davranışlar başlar ve çeşitli ritüeller oluşur.Oluşan her ritüel,zihnin cinsellikle meşguliyetini ve cinsel eyleme geçme ihtimalinin heyecanını artırırken daha çok cinsellik arayışına girmesine de neden olmaktadır.Zihinde oluşan cinsellikle beraber bu düşünceler pekişir,arayışlar sürer ve en sonunda kişinin kontrol edemeyeceği noktaya dönüşmektedir.Bağımlı kişiler dış dünyayla kurdukları ilişkileri seksüel obsesyonlarına dair filtreden geçirerek ilişkileri kişilerle değil seksle kurmaya başlamaktadırlar. Kendileri için uyarıcı olan birini gördüklerinde uykuları, işlevi ve tüm düşünceleri bunun üzerine yoğunlaşmaktadır.

Cinsel bağımlılığın semptomları davranışsal ve bilişsel/duygusal olmak üzere iki şekilde gruplanır.Davranışsal semptomlar; partner arayışına girmek, mastürbasyonla çok fazla meşgul olmak,sık sık pornografi izlemek, seksüel davranışları azaltmak için çaba içine girmek, riskli davranışlarda bulunmak, fizyolojik uyarılma olmadığı halde cinsel aktivitelerle ilgilenmek, paralı ilişkiler içine girmek yer almaktadır. Bilişsel/duygusal semptomlar; cinsellikle ilgili obsesyona varan düşünceler, aşırıya kaçan cinsel eylemden sonra hissedilen suçluluk, kişinin cinsellik sayesinde olumsuz duygulardan kurtulacağı düşüncesi, yalnızlık, sıkıntı, düşük benlik saygısı, utanç, cinsel davranışı gizleme isteği, cinsel davranışı sürdürülebilmek için rasyonalize etmek, tek eşliliği sürdürmememe, cinsellik ve duygusallık arasındaki bağlantıyı kesme isteği ve hayatın pek çok alanında yaşanan kontrol kaybı yer almaktadır (Sevim, 2018).

Ülkemizde yapılan araştırmalar, literatürdeki diğer araştırmalarla karşılaştırıldığında sınırlı olsa da son yıllarda cinsel bağımlılık hakkında elde edilen veriler artmaktadır.Yapılan çalışmalarda cinsel bağımlılığın çeşitli faktörlerle ilişkisine bakılarak ortaya çıkış nedenleri sıralanmıştır.Konuyla ilgili olarak Irvine (1995) cinsel bağımlılığın seks,talepler,bireysel

deneyimler ve diğer tarihi koşullarla ilgili derin kültürel kaygılardan da kaynaklanabilecek bir rahatsızlık olarak ele alınabileceğini ileri sürmesine rağmen bu konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Kızılok, 2021).Bu derlemede nedenler biyolojik,sosyal ve psikolojik olarak gruplandırılmıştır.

Biyolojik nedenler:

1.Dopamin düzensizliği/yetersizliği : Ödül ve zevk deneyiminden sorumlu olan ve yeme,içme ve cinsel ilişki tarafından uyarılan bir nörokimyasal olan dopamin evrimsel açıdan bakıldığında hayatta kalmamız için önemlidir.Seksin, dopamin seviyelerini önemli ölçüde arttırdığı da bilinmekle birlikte kimyasal bağımlılığa neden olan benzer bir biyokimyasal işlemin yer aldığı bir hipotez olmaya devam etmektedir (Boğa, 2019). Bir araştırmada güvensiz bağlanan bireylerin yeterli dopamin üretemeyebileceği gözlenmiştir.

2.Nörobiyolojik mekanizmalar: Yapılan bir araştırmada beyin travması geçiren hastaların fonksiyonel beyin görüntülemeleri ile yapılan araştırmada temporal lob bölgelerinin prefrontal lezyonları ve bilateral lezyonları hiperseksüellik ve engelleyememe ile ilişkili olduğu görülmüştür.Bir başka çalışmada araştırmacılar, travmatik deneyimlerden sonra bireylerde ortaya çıkan nörobiyolojik değişimleri araştırmışlardır.Buna göre hipokampüste meydana gelen değişikliklerden birinin TSSB'nin çözülmesi ve amnestik semptomlarını arttırdığı bulunmuştur.Güvensiz bağlanan bireylerin, korteksin orbitofrontal bölgesinde cinsel uyarılma ve engellemeyi kolaylaştıracak yeterli dopamin veya noradrenalin üretilmiyor olabileceğini ve bunun sonucunda beynin kendisinin üretmeyi bilmediği maddeyi dış kaynak aramaya giderek bulmaya çalışıyor olabileceğini ve bunun cinsel bağımlılıkla sonuçlanabileceğini gösteren araştırma bulguları da mevcuttur (Kızılok, 2021).

3.Genetik: Cinsel bağımlılığı olan 1.000'den fazla kişiyle yapılan bir çalışmada katılımcıların %25-%45'inin alkol kullanımı olan birinci derece akrabaları olduğunu göstermiştir (Jha ve Banerjee, 2022).

Psikolojik nedenler:

1.Psikodinamik bakış açısı: Psikodinamik bakış açısına göre cinsel bağımlılığın kökeni bağlanma stillerine,travmaya ve nesne ilişkilerine dayanmaktadır (Boğa, 2019).

2.Bağlanma tarzı: Güvenli bağlanma, psikodinamik kuramcılar tarafından, sağlıklı yetişkin ilişkileri ve sağlıklı cinsel ifade için önemli bir öncü olarak kabul edilmektedir.Cinsel bağımlılığın bir tanımı, patolojik bağlanma bozukluğuna atıfta bulunmaktadır.Ancak kaçınan bağlanma tarzına sahip bireylerin duygu veya sevginin az olduğu ya da hiç olmadığı ilişki ve cinsel ilişki arayışına daha yatkın olduğu görülmüştür.Dolayısıyla bu bağlanma tarzına sahip bireyler reddedilme veya bunalma korkularını önlemek için asıl ilişkilerinin dışında daha başka kişilerle cinsel aktivitelerde bulunmayı tercih edebilirler.Bağlanma tarzıyla ilgili yapılan çalışmalarda özellikle korkulu ve kaygılı bağlanma tarzının cinsel bağımlılıkla ilişkili olduğu gözlenmiştir (Gori ve Topino, 2014).Ayrıca çocukluk döneminde kaçınan bağlanan insanlar genellikle duygu ve hissiyatı az olan ilişkiler veya cinsel birteliktelere yönelmeye eğilimli olmaktadır.Cinsel

bağımlıların, bağımlı olmayanlara göre iki kat daha fazla kaygılı bağlanma oranına sahip olduğu araştırmalar da mevcuttur (cinsel bağımlılarda %90'dan fazla ve bağımlı olmayanlarda %45'ten az) (Kotera ve Rhodes, 2019).100 heteroseksüel ve eşcinsel erkek ve kadın arasında hem kaygılı hem de kaçınan bağlanma stilleri cinsel kompulsivite ile pozitif yönde ilişkili iken, kaygılı bağlanma stiline daha güçlü olduğu bulguları da mevcuttur.Cinsel bağımlılık ve bağlanma tarzı ile ilgili yapılan ilk araştırmalarda araştırmacılar, cinsel bağımlılığı olan kişilerin %44'ünde güvensiz bağlanma stiline görüldüğü belirtmişlerdir (Sevim, 2018).Bu araştırmadan yola çıkılarak yapılan başka bir çalışmada cinsel bağımlılığı olan kişilerin %95'inde kaygılı kararsız ve kaçınan stillerinin görüldüğü belirtilmiştir (Sevim, 2018).Bu araştırma sonucunda, güvenli bağlanan kişilerin kişilerarası ilişkilerde daha rahat olduğu, güvensiz bağlanan kişilerin ilişki kurmakta zorlandığı için ilişki kurma yolu olarak cinselliği seçtiği ifade edilmiştir.

3.Travmatik deneyimler: Yetişkinlerde tanılanan psikiyatrik rahatsızlıkların %30'unun doğrudan çocukluk deneyimleri ile ilişkili olabileceği tahmin edilmektedir (Kızılok, 2021).Her travma yaşayan birey cinsel bağımlılık geliştirmese de araştırmalar bu bağımlılığa sahip bireylerin geçmişinde cinsel travma anıları olduğunu göstermektedir.Cinsel bağımlı bireyler için yetişkinlik dönemindeki cinsel eylemler çocukken cinsel istismarın yeniden sahnelenmesi olabileceğine dair görüşler mevcuttur.Araştırmacılar şiddetli travmanın doğal bir sonucunun geriye dönüş, davranışsal yeniden sahneleme ve müdahaleci semptomolojinin diğer türleri olarak tekrarlanabileceğini ifade etmiştir.Eğer cinsel bağımlılık yapan davranışlar travmatik deneyimlerle öğrenildiyse ve yeniden sahneleme bu travmanın tekrarlanması ise bu durumda yetersiz derece kontrol edilen cinsel davranışlar travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) müdahaleci semptomlarının başka bir türünü oluşturur (Kızılok, 2021).Bazı araştırmacılara göre cinsel travma kurbanlarının, hiperaktivite, obsesif düşünme, öfke ve panik gibi ekstrem uyarılma hislerini uyuşturmak ve ekstrem uyarılmada deneyimlenen kopma, uyuşukluk, depresyon, tükenmişlik hislerinden kurtulmak için kompulsif cinsel davranışlara yönelebileceğini söylemektedirler.233 cinsel bağımlı erkek ve 57 cinsel bağımlı bireyle yürütülen bir araştırmada katılımcıların %97'sinin duygusal istismara, %81'inin cinsel istismara, %72'sinin ise fiziksel istismara uğradığı ortaya çıkmıştır (Kızılok, 2021).Başka bir çalışmada ise travma mağdurlarının diğer insanlara göre daha fazla cinsel problem bildirdiği rapor edilmiştir (Boğa, 2019).

4.Nesne ilişkileri: Nesne ilişkileri açısından bakıldığında bu durum kendiliğin bölünmesiyle veya seks nesnesinin bölünmesiyle görülebilir.Kendilik nesnesi bölünmesi, iyi olanın sevgi dolu ve inançlı bir partner olarak hareket ettiği; kötü olanınsa kişide utanç verici cinsel davranışlar içinde bulunduğu durumlardır.Seks nesnesi bölünmesinde iyi olanın kendi ilişkisi içinde keyif alması olarak ikiye ayrılır.Cinsel bağımlılık ve erken dönem uyumsuz şema ilişkilerine bakılan bir araştırmada ise cinsel kompulsiyon puanları yüksek olan kişilerin erken dönem uyumsuz şemaları incelendiğinde; kopukluk ve reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve aşırı tetikte

olma/bastırılmış şema boyutlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Kopukluk ve reddedilmişlik şemalarına sahip bireyler, yetişkinlik döneminde kuracakları her türlü yakın ilişkiden kaçınmaktadırlar. Cinsel bağımlılığın bağ kurulmayan kısa süreli ilişkilerle beslendiği göz önüne alınırsa, kopukluk ve reddedilmişlik şemasının cinsel bağımlılıkla daha ilişkili olması anlaşılır gözükmemektedir (Sevim, 2018).

5. Sistemik bakış açısı: Sistemik görüşe göre cinsel bağımlılığa bireyin parçası olduğu sistemlerde diğer insanlara göre sorunun oynadığı role bakılır. Bu görüş kişilerdeki cinsel bağımlılığın kökenini, ailede öğrenilmiş yetersiz baş etme becerileri gibi kalıpların belirlediğini söyler. Seks konusunda ciddi olumsuz ve utanç verici geri dönüş alan kimse, kendi cinsel ihtiyaçlarını ve duygularını sağlıklı bir şekilde kabul etmeyi zor bulmaktadır. Tam tersi seks konusunda pozitif ve olumlu geri dönüşler alan kişiler kendi cinsel dürtülerinden utanmadan, sağlıklı bir şekilde benimsedikleri gözlenmiştir. Ek olarak, insanın kendini kötü hissettiği ve ait olmadığını düşündüğü bir aileden geliyorsa, partnerlerin kendileri ile birlikte olmak isteyeceklerine dair güvenleri azalır ve bu kişilerin seks dışında bir rahatlama yolu düşünmedikleri; sekssiz yapamayacakları düşünülmektedir (Boğa, 2019).

6. Bilişsel Davranışçı bakış açısı: Bilişsel davranışçı görüşe göre ise davranışsal bağımlılıkların etki alanı duygu düzenlemedir. Amaç cinsel bağımlılık tarafından tetiklenen düşüncelere, duygulara ve davranışlara odaklanmak olmalıdır.

Sosyal nedenler:

1. Kültür: Sosyal açıdan cinsel bağımlılık kültürel etkilere de sahiptir. Heteroseksüel egemenliğin ve tek eşliliğin olduğu ülkemizde insanlarda ilişkisel olmayan seksin ve aşırı cinsel ilişkinin patolojiye yol açtığını öne sürülmektedir.

2. Kaçınma davranışı: Cinsel bağımlılıkta kontrol kaybı genel olarak hayatın yönetimi zorlaştığında başlar. Bunun sonucunda, pornografi, acı veren gerçeklikten kaçmanın ve rahatlamanın bir yolunu ararken tercih edilen ilaç haline gelir. Ardından bu kaçış alışkanlık haline gelir ve bağımlılık başlar. Yapılan araştırmalarda cinsel bağımlılığa sahip bireylerin gerçeklikten kaçınmalarının çocuklukta başladığı savunulmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu bireylerin birçoğu, bağımlılığın mevcut olduğu katı ve otoriter ailelerden gelir ve kaçış ihtiyacı aile sistemi içerisinde modellenir. Cinsel bağımlılığı olan insanlar, sorunlarının olduğunu kabul etmezler ve sorun yokmuş gibi davranmayı öğrenirler. Aile içindeki herkesin sağlıklı olduğunu iddia ederler. Bunun sonucunda samimiyet becerilerinin de zayıf olduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu derleme çalışmasında cinsel bağımlılık hakkında bilgi verilmiş olup amacına uygun olarak ortaya çıkış nedenleriyle ilgili çeşitli araştırmalara yer verilmiştir. Literatürde “kompulsif cinsel davranış”, “hiperseksüel bozukluk”, “cinsel davranış bozukluğu” gibi farklı başlıklarla ifade edilen bu bozukluk için tam bir fikir birliği olmadığı

görülmektedir.Araştırmacılar Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı olan DSM'in 5.baskısında da olmamasının bir nedenini de yeterli deneysel veri olmamasına bağlamaktadır.Ancak bu ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin cinsellik,seks vb. fenomenleri görmezden gelmekten,takip etmek veya yalnızca yüzeysel olarak dikkat etmekten vazgeçmeleri gerekmektedir.

Problemlili cinsel davranışların psikiyatrik bir bozukluk olup olmayacağı literatürde tartışma konusudur.Kimi araştırmacılar cinsel davranışların kişisel tercihle ilgili olup 'normal' ve 'anormal' arasındaki ayrımın net olmadığını düşünürken literatürde genel kanı madde ile ilişkili olmayan bağımlılıklar sınıfına dahil edilmesi gerekliliğidir. Literatürdeki çalışmaların 70'li yıllardan itibaren devam etmesiyle günümüzde de ortaya çıkış nedenleri,tedavisi ve tanımı ile ilgili pek çok farklı araştırma bulgusu mevcuttur.Bulgulardan yola çıkarak cinsel bağımlılığın kişilere ve topluma etkisinin yanısıra ortaya çıkış nedenleri de göz ardı edilmemelidir.Yapılan çalışmalara bakarak çocukluk travmalarının beyinde bir tür stres bozukluğuna, bunun da cinsel bağımlılığa yol açabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.Cinsel bağımlılığın travma ile ilişkisi pek çok araştırma tarafından ortaya konmuştur.Ödül,haz,cinsel ilişki vb. deneyimlerle uyarılan bir nörokimyasal olan dopaminin, güvensiz bağlanan bireylerde yeterli miktarda üretilemeyebileceğini gösteren çalışmalar da mevcuttur.Yapılan nitel araştırmalarla da cinsel bağımlılığın sebeplerinde negatif duygu ve duygulanımdan kaçınma gibi davranışların olduğu da gözlenmiştir.Bağlanma stili ile cinsel bağımlılıkla yapılan ilk araştırmalarda da cinsel bağımlı bireylerin güvensiz bağlanma tarzına sahip oldukları görülmüştür.Ayrıca güvenli bağlanma stiline sahip cinsel bağımlıların oranında düşük olduğu görülmüştür.

Literatürde cinsel bağımlılıkla ilgili uluslararası çalışmalar 70'li yıllardan itibaren çalışılıyor olsa da Türkiye'de bu konunun özellikle 2000'lerden sonra ilgi görmeye başladığı gözlenmiştir.Toplumsal normlar ve cinselliğe bakış açısının batı toplumlarına göre daha farklı olduğu ülkemizde, etiketlemeler ve olumsuz tepkiler nedeniyle tedavi olmak istemeyen pek çok hasta olabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Boğa, N. (2019). *Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde cinsel ve porno bağımlılığının psikolojik semptomlarla olan ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gori, A. & Topino, E. (2024). Problematic sexual behaviours, dissociation, and adult attachment: A path analysis model. *Journal of Affective Disorders Reports*. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2024.100786>.
- Jha, A. & Banerjee, D. (2022). Neurobiology of Sex and Pornography Addictions: A Primer. *Journal of Psychosexual Health*. 2022; 4(4):227-236. DOI: 10.1177/26318318221116042.
- Karakuş, G., Tamam, L., Öztürk, Z., Eroğlu M. Z., Bahalı, K., Nebioğlu, M. (2011). Bir grup üniversiteye hazırlık öğrencisinde dürtü kontrol bozukluğu. *Nöropsikiyatri Arşivi*. 2011 ; 48: 238-42.
- Kets de Vries, M. F. R. (2024). Sex and the Executive: The Drama of Sexual Addiction. *INSEAD Working Paper*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4794608>.
- Kızılok, G. E. (2021). Cinsel Bağımlılık: Tanımı, Etiyolojisi ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2021; 13(3):394-411. doi: 10.18863/pgy.791954.
- Sevim, A. (2018). *Yetişkinlerde cinsel bağımlılık, erken dönem uyumsuz şemalar ve yaşam doyumu ilişkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

6- ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KAFEİN KULLANIM BOZUKLUĞUNUN ÖLÇÜLMESİ

Zeynep ÖZAN, Adli Bilimci, Acıbadem Üniversitesi, e-posta: zeynep.s.ozan@gmail.com, ORCID ID: 0009-0005-8886-1706

Hilal ŞAHİN, Psikolog, Acıbadem Üniversitesi, e-posta: hilalsahinpsk@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-6224-19-82

Arş.Gör. Betül CEYLANER, Akademisyen, Acıbadem Üniversitesi, e-posta: betulceylaner@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8768-6452

BİLDİRİ ÖZETİ

Kafein; kahve, çay, enerji içecekleri, gazlı içecekler, çikolata ve reçeteli/reçetesiz ilaçlar gibi maddelerde belli bir miktarda bulunan ve tüm dünyada en çok tüketilen merkezi sinir sistemini uyaran psikoaktif maddelerden birisidir. Literatür incelendiğinde, kafeinin insan sağlığı açısından olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu ifade edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre bağımlılık: "Periyodik ve kronik olarak herhangi bir maddenin kötüye kullanılması ya da bir davranışın gerçekleştirilmesi, bu durumun gönüllü olarak önüne geçilmesinde sıkıntı yaşanması ve fırsat buldukça yerine getirilmesidir." olarak nitelendirilmektedir. Mental bozuklukların tanısal ve istatistiksel el kitabı (DSM-5), kafein bağımlılığını resmi olarak tanımlayan bir bozukluk olarak yer almamakta ancak, DSM-5'te kafein kullanım bozukluğu tanımı mevcuttur. Kafein kullanım bozukluğu, kafein tüketiminin sağlık, işlevsellik veya sosyal etkilerle ilişkilendirildiği durumları kapsamaktadır. Bu belirtiler arasında kafein kullanımının kontrolsüz olması, kafein tüketiminin işlevsellik üzerinde olumsuz etkileri olması ve kafein alımının bırakılmasının zor olması gibi durumlar yer almaktadır. Aynı zamanda, belirtilen davranış modellerinin bireyde son 1 yıldır düzenli olarak görülmesi gerekmektedir. **AMAÇ:** Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kafein kullanım bozukluğu davranışını değerlendirmek ve durumunu gözlemlemek amacıyla yapılmış bir ön çalışma niteliğindedir. **GEREÇ ve YÖNTEM:** Çalışma; 18 yaş ve üzeri, üniversite öğrenimi görmekte olan, 54'ü kadın 16'sı erkek örneklemden oluşan toplam 70 öğrenci katılımını kapsamaktadır. Veriler kartopu yöntemi ile elde edilmiş ve bireylerin kafein kullanım bozukluğu "Kafein Kullanım Bozukluğu Ölçeği" kullanılarak ölçülmüştür. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS Analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. **BULGULAR:** Ölçekten alınabilecek minimum puan 10 maksimum puan 40'tır. SPSS analizi sonucunda katılımcıların aldıkları puan ortalaması 17 (%23) olarak bulunmuştur. Kafein kullanım bozukluğu ile yaş, cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişki incelendiğinde ($\alpha=-,124$), ($\alpha=,065$), ($\alpha=-,087$) anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. **SONUÇ:** Katılımcıların kafein kullanım bozukluğu ölçeğinden aldığı puan ortalamasına göre üniversite öğrencilerinde kafein kullanım bozukluğu %23 oranıyla düşük bulunmuştur. Yapılan ön çalışmanın analizi göz

önünde bulundurulduğunda üniversite öğrencilerinde kafein kullanım bozukluğu şiddetinin anlaşılması için örneklemin artırılması ve sosyo-demografik özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Daha geniş bir örneklem ile bu çalışmanın tekrarlanması sonucunda kafein kullanım bozukluğuyla ilgili bilgi eksikliğinin giderilmesi ve kafeinin içerisinde yer alan psikoaktif maddelerin kullanım bozukluğuna yol açmasındaki sebeplerin incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Kafein, bağımlılık, kullanım bozukluğu, üniversite öğrencileri

MEASURING CAFFEINE USE DISORDER IN UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Caffeine is one of the most consumed psychoactive substances worldwide, found in certain amounts in substances such as coffee, tea, energy drinks, soft drinks, chocolate, and prescription/non-prescription drugs, stimulating the central nervous system. Literature suggests both positive and negative aspects of caffeine consumption on human health. According to the World Health Organization's definition, addiction is characterized by "periodic and chronic misuse of any substance or the performance of any behavior, difficulty in voluntarily controlling this situation, and engaging in it whenever possible." The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5) does not formally recognize caffeine addiction as a disorder, but it does include the diagnosis of caffeine use disorder. Caffeine use disorder encompasses situations where caffeine consumption is associated with health, functionality, or social effects, including uncontrolled caffeine use, negative effects of caffeine consumption on functionality, and difficulty quitting caffeine intake. Additionally, these specified behavioral patterns must have been consistently observed in the individual over the past year. **OBJECTIVE:** This study serves as a preliminary investigation aimed at assessing caffeine use disorder behaviors among university students and observing their condition. **MATERIALS AND METHODS:** The study includes a total of 70 participants, consisting of university students aged 18 and above, with 54 females and 16 males. Data were obtained using the snowball sampling method, and individuals' caffeine use disorder was measured using the "Caffeine Use Disorder Scale." The data obtained from the scales were analyzed using SPSS Analysis. **RESULTS:** The minimum score that can be obtained from the scale is 10, and the maximum score is 40. The SPSS analysis revealed that the average score of the participants was 17 (23%). When examining the relationship between caffeine use disorder and age, gender, and education ($\alpha=-.124$), ($\alpha=.065$), ($\alpha=-.087$), no significant relationship was found. **CONCLUSION:** According to the average score obtained from the Caffeine Use Disorder Scale, caffeine use disorder was found to be low in university students with a rate of 23%. Considering the analysis of the preliminary study, increasing the sample size and examining socio-demographic characteristics in detail are necessary

to understand the severity of caffeine use disorder in university students. Repeating this study with a larger sample will help address the lack of information regarding caffeine use disorder and contribute to the literature by examining the reasons for the psychoactive substances in caffeine leading to use disorder.

KEYWORDS: Caffeine, addiction, use disorder, university students

1. GİRİŞ

1.1. Tanım

Kafein, çay, kahve, gazlı içecekler, kakao, çikolata ve enerji içeceklerinde bulunan, merkezi sinir sisteminde uyarıcı bir etkiye sahip olan önemli alkaloid çeşitlerinden bir tanesidir (Açar & Sökülmez K., 2021). Günlük yaşantıda sıkça tüketilen ve önemli bir uyarıcı olan bu maddenin sağlık yönünde olumlu veya olumsuz etkileri, son zamanlarda çokça tartışılan ve araştırılan konulardan birisidir (Keleş, 2011). Kafeinin uyanıklık süresini uzattığı, yorgunluğu azalttığı, belleği kuvvetlendirdiği, odaklanmayı artırdığı ve bedensel çalışmaları kuvvetlendirdiği yönünde çalışmalar yer almaktadır. Bununla birlikte kafein, reçeteli ve reçetesiz satılan binden fazla ilaçta ağrı kesici ilaçların etkisini artırıcı, sinir sistemini uyarıcı ve solunum sistemi zorluklarını ortadan kaldırmaya yarayan bir madde olarak da kullanılmaktadır (Aydın & Eryılmaz, 2019). Aynı zamanda fazla kafein kullanımı bireylerde uyku sorunlarının oluşmasına, sinirlilik hali yaratmasına ve anksiyeteyi tetiklemesine, kalp çarpıntısı ve bağımlılık oluşturmaya neden olabilmektedir (Nawrot, Jordan, & Eastwood, 2003).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), bağımlılığı "bir madde veya etkinliğe karşı, kontrol kaybı, kullanımın devamı için aşırı öncelik verme ve bunun sonucunda olumsuz sonuçlar" olarak tanımlamaktadır. DSM-5 TR (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı) ise bağımlılığı "Bir madde veya aktiviteye karşı artan tolerans gelişimi, belirtilen madde veya aktiviteyi kontrol edememe, fiziksel veya psikolojik zararlara yol açan ve sosyal, mesleki veya diğer önemli işlevsellik alanlarında bozulmaya neden olan, süregelen kullanım veya aktiviteyi sürdürme çabası" olarak tanımlamaktadır.

Kafein bağımlılığı küçük yaşlarda çikolata yeme ile başlamakta, gazlı içeceklerle devam etmekte ve kahve ile ileri bir düzeye ulaşmaktadır. Reklamlar, kültürel etkiler, akran baskısı gibi nedenler kafein alımına sebep olan etkenler olabilmektedir. Sigara içme, yemek yeme, hoşya giden sosyal etkileşimlere eşlik etmek kafein tüketimini desteklemektedir. Kafein başlangıç aşamasında canlandırıcı etki oluşturmaya bireyde zamanla dozu artırmaya neden olmaktadır (KHORSHID & Sarı, 2013). Günde 250 mg'lık dozu aşmak kafein bağımlılığına zemin hazırlayan en önemli nedenlerdendir. Yan etkilere sebep olabileceğinden dolayı, tehlikeli sınır günde 1 gr tüketilmesidir (Bolton & Null, 1981).

DSM-5'te kafein bağımlılığı için spesifik bir tanı yer almamaktadır. Fakat DSM-5'te "Kafein Kullanım Bozukluğu" başlığı altında kafein kullanımının bir bozukluk olabileceği ve bazı durumlarda klinik olarak anlamlı sıkıntı veya işlev bozukluğuna neden olabileceği belirtilmektedir. Kafein kullanım bozukluğu, kafein tüketimi nedeniyle kişinin günlük işlevselliğinde bozulma veya sıkıntı yaşaması durumu olarak düşünülebilir. Bu durum genellikle aşırı kafein tüketimi veya kafeine bağlı fiziksel veya psikolojik sorunların belirgin olmasıyla ilişkilidir. DSM-5'te, alkol veya uyuşturucu gibi belirli bir maddeye karşı olduğu gibi kafein için ayrıntılı bir bağımlılık kategorisi bulunmamaktadır. Ancak, kafein kullanımının bağımlılık benzeri etkilerine ve sorunlarına dikkat çekmek için kafein kullanım bozukluğu terimi kullanılmaktadır. Kafein kullanım bozukluğu, kafein tüketiminin sağlık, işlevsellik veya sosyal etkilerle ilişkilendirildiği durumları kapsamaktadır. Bu belirtiler arasında kafein kullanımının kontrolsüz olması, kafein tüketiminin işlevsellik üzerinde olumsuz etkileri olması ve kafein alımının bırakılmasının zor olması gibi durumlar yer almaktadır. Aynı zamanda, belirtilen davranış modellerinin bireyde son 1 yıldır düzenli olarak görülüyor olması gerekmektedir.

Kafein, üniversite öğrencileri tarafından oldukça fazla tüketilen bir maddedir. Öğrenciler sınav dönemlerinde odaklanabilmek ve uzun süre uyanık kalabilmek için kafeinin uyarıcı etkisine sıkça başvurumaktadırlar. Bu durum da örnekte üniversite öğrencilerini tercih edilmesine neden olmuştur.

1.2. Kafeinin Kimyasal Metabolizması

Kafein kimyasal metabolizması insan vücudunda bir dizi süreçten geçmektedir. Bu süreç sırasıyla aşağıdaki gibidir:

Emilim: Kafein, sindirim sisteminde emilmektedir. İlk olarak midede ve sonrasında ince bağırsakta emilimi sağlanmaktadır. Emilim süreci hızlı olmaktadır ve kafein, sulu çözeltide bulunduğundan dolayı sindirim sıvıları tarafından basit bir şekilde absorbe edilebilmektedir (Uncu, Doğan, & Duman, 2023).

Dağılım: Kafein, kan dolamına geçtikten sonra vücutta hızlı bir şekilde dağılmaktadır. Vücuttaki çeşitli dokulara, özellikle kalp, kaslar ve beyin gibi organlara ulaşmaktadır. Kafeinin dağılım süresi, kan akışı ve dokuların perfüzyon oranına bağlı olarak da değişebilmektedir (Aslan Erdem, 2022).

Metabolizma: Kafein, karaciğerde metabolize edilmektedir. Karaciğerdeki öncelikli metabolizma yolu, sitokrom P450 enzim sistemi sayesinde gerçekleşmektedir. Özellikle CYP1A2 enzimi, kafeni teobromin, teofilin ve paraksantin gibi aktif olmayan metabolitlere dönüştürmektedir. Bu metabolitler sonrasında vücuttan atılmaktadır (Neglih, Daval, & Debry, 1992).

Eliminasyon: Kafein ve metabolitleri genel olarak böbrek yolu ile idrarla atılmaktadır. Kafeinin eliminasyon yarı ömrü ise genellikle 3-5 saat arasında değişir fakat bu durum bireyden bireye ve kişinin metabolizma hızına göre değişebilmektedir. Cinsiyet, yaş, sağlık durumu ve genetik faktörler de eliminasyon sürecini etkileyebilmektedir (Neglih, Daval, & Debry, 1992).

Yarı Ömür: Kafeinin yarı ömrü, bireyler arasında değişiklik gösterebilmektedir. Genellikle 3-5 saat arasındadır. Ancak, genetik faktörler, hamilelik, sigara içme durumu ve bazı ilaçlar bu süreyi etkileyebilmektedir (Muslu, 2023).

Genetik Faktörler: CYP1A2 genindeki varyasyonların, kafein metabolizmasının hızını etkileyebildiği araştırmalarca kanıtlanmıştır. Hızlı metabolize eden bireyler, kafeini daha çabuk işlerken, yavaş metabolize eden bireylerde kafeinin etkisi daha uzun sürebilmektedir (Tetik Dünder, 2022).

Fizyolojik Etkiler: Kafein, merkezi sinir sistemi üzerinde uyarıcı bir etkiye sahiptir. Yorgunluğu azaltabilir, uyanıklığı artırabilir ve konsantrasyonu iyileştirebilir. Ancak aşırı tüketim durumunda anksiyete, sinirlilik, uykusuzluk ve kalp çarpıntısı gibi yan etkilere yol açabilmektedir (Saygılı, Akıncı, Arıkan, & Dereli, 2011).

Tolerans ve Bağımlılık: Sürekli kafein kullanımı, vücudun kafeine karşı tolerans geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu, aynı etkiyi elde etmek için daha fazla kafein tüketme gereksinimini doğurmaktadır. Ayrıca, düzenli tüketim bırakılmadığında yoksunluk belirtileri (baş ağrısı, yorgunluk, sinirlilik) ortaya çıkabilmektedir (Kaya, Bodur, Esgin, Çakıroğlu, & Özçelik, 2021).

Hamilelik ve Emzirme: Hamilelik döneminde kafein metabolizması yavaşlamaktadır bu da etkisinin daha uzun sürmesine ve fetüs üzerinde olumsuz etkiler oluşturmalarına neden olacağı için kafein alımının sınırlanması önerilmektedir. Emziren annelerin de kafein alımını sınırlamaları gerekebilir çünkü kafein anne sütüne geçebilmektedir (Demirci & Öngün Yılmaz, 2023).

Sağlık Üzerine Etkiler: Bazı çalışmalar, makul miktarda kafein tüketiminin bazı hastalık risklerini azaltabileceğini (örneğin, Parkinson hastalığı, Alzheimer hastalığı) öne sürmektedir. Ancak, aşırı kafein tüketimi, kalp hastalıkları ve yüksek tansiyon gibi sağlık sorunları riskini de artırabilmektedir (Neglih, Daval, & Debry, 1992).

Kafeinin metabolizmasından yola çıkıldığında kafeinin tüketimiyle ilgili belirli bir miktar söylenmesi zor olacaktır. Çünkü kafein tüketen kişilerin bireysel toleransına ve sağlık durumuna göre değişkenlik gösterecektir. Bu yüzden kafein kullanımı sonrası

yaşanabilecek herhangi etkiler incelenmeli ve gündelik hayatta tüketilen kafein miktarı sağlıklı dozda bırakılmalıdır. Bırakılmadığı takdirde kafein kullanım bozukluğu ile birlikte çok daha ciddi sağlık sorunları yaşanabilmektedir.

2. YÖNTEM

Çalışmanın hedef kitlesi olarak üniversite öğrenimi gören yetişkinler seçilmiştir. Bu kapsamda kartopu yöntemi ile çağrıya çıkılarak üniversite öğrencilerinin (ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi) çalışmaya katılması sağlanmıştır.

Ön çalışmamıza 54 kadın 16 erkek katılımcı olmak üzere 70 üniversite öğrencisi katılmıştır.

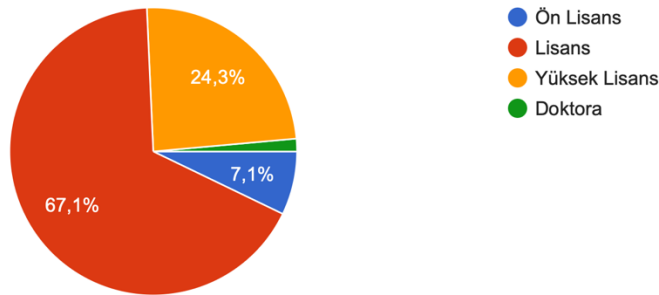
Anket çalışmamız "Google Forms" üzerinden hazırlanmıştır. Anket kapsamında katılımcıların yaşı, öğrenim durumu ve cinsiyetini sorduğumuz sosyodemografik özelliklerle birlikte 10 sorudan oluşan "Kafein Kullanım Bozukluğu Ölçeği" katılımcılara sorulmuştur (Kaya, Bodur, Esgin, Çakıroğlu, & Özçelik, 2021).

Ölçme aracı, dörtlü derecelendirilerek (hiçbir zaman, bazen, sıklıkla ve çok sık) puanlanan ve kafein kullanım bozukluğu ile ilgili düzeyi ölçen ifadelerden oluşmaktadır. Ölçek kapsamında sorular normal puanlanmaktadır. Bu kapsamda kafein kullanım bozukluğunun en düşük olduğu durumda alınabilecek puan 10; kafein kullanım bozukluğunun yüksek olduğu durumda ise alınabilecek puan 40 olarak değerlendirilmektedir.

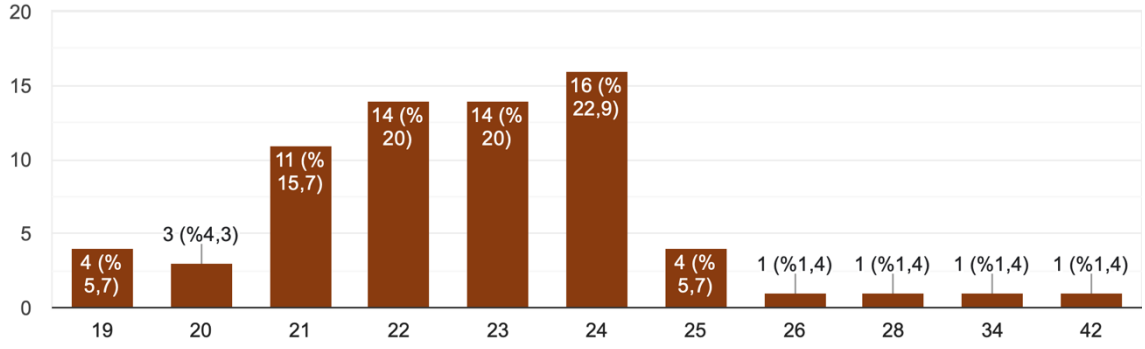
Anket verilerinin toplanmasının ardından SPSS Analiz Programında anket sonuçları analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

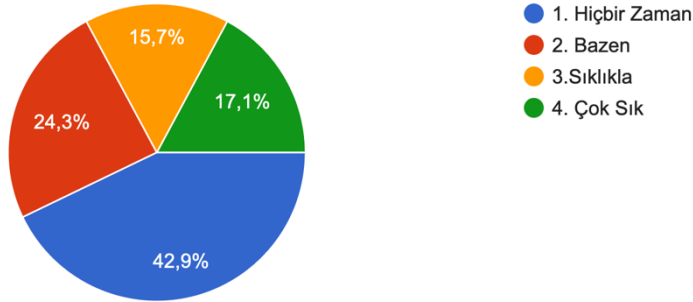
Çalışmaya katılan katılımcıların eğitim düzeyleri aşağıdaki grafikteki gibi olmuştur.

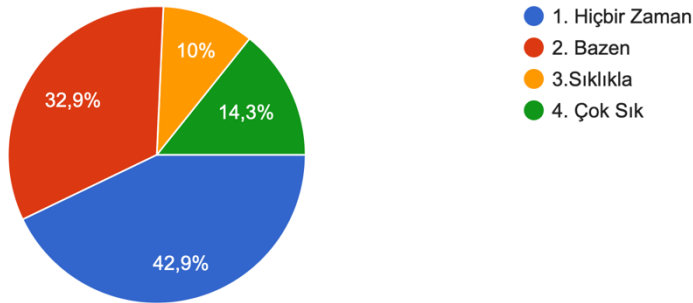
Çalışmamıza katılan katılımcıların yaş değişiklik grafikleri aşağıdaki gibi tablodaki gibi olmuştur. Çalışmaya en çok 21-24 yaş aralığındaki genç yetişkinler katılmıştır.

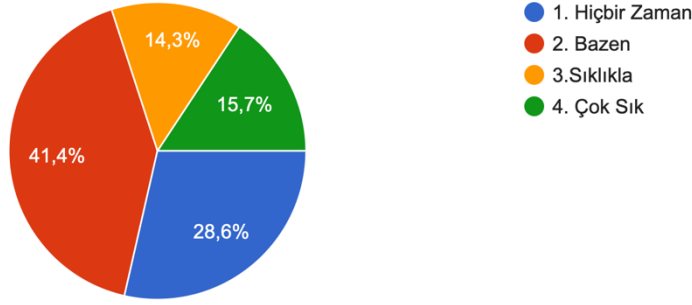
Katılımcıların kafein kullanım bozukluğunun zararlarının farkında olduğu halde kafein tüketip tüketmedikleri sorulduğunda ise aşağıdaki gibi katılımcıların yarısından fazlasının (%57,1) kafeini kullanmaya devam ettikleri aşağıdaki tabloda görülmüştür;

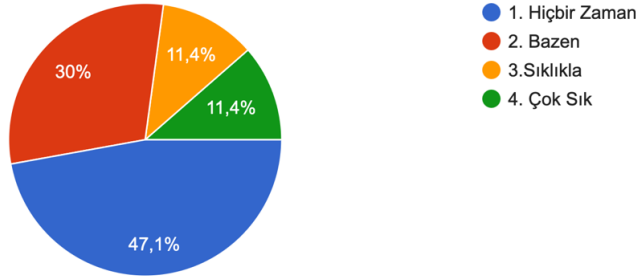
Kafein yoksunluğu belirtilerinden kaçınmak için kafein tüketip tüketmedikleri sorulduğunda ise katılımcıların %57,2'sinin kafein tükettiği aşağıdaki tabloda görülmüştür;

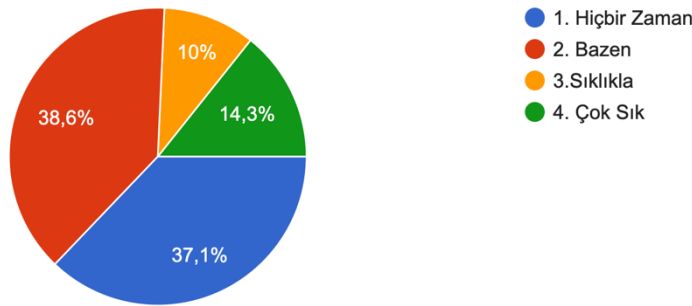
Katılımcıların kafein tüketimlerinin hedeflediklerinden fazla veya uzun süreli olup olmadığının sorulduğu soruda ise katılımcıların %71,4'ü hedeflediklerinden daha uzun süreli ve fazla miktarda kafein tükettiklerini aşağıdaki tabloda belirtmiştir;

Tükettikleri kafein miktarının yetersiz geldiği ve aynı etkiyi almak için daha fazla kafein tüketimine başvurup başvurmadıklarının sorulduğu soruda ise katılımcıların %52,8'inin aynı etkiye ulaşmak için daha fazla kafein tükettiği aşağıdaki tablodaki gibi gözlemlenmiştir.

Günlük rutinlerinde kafein tüketmek için güçlü bir istek veya dürtü hissedip hissetmediklerinin sorulduğu bir soruda ise katılımcıların %62,9'u bu isteği/dürtüyü hissettiklerini belirtmişlerdir.

Bu verilerle birlikte katılımcılara yöneltilen kafeinin kalıcı zararlı etkilerini bildikleri halde tüketmeye devam edip etmedikleri veya kafein tüketebilmek için fazla zaman harcıyıp harcamadıklarıyla ilgili sorulara katılımcıların büyük çoğunluğunun hiçbir zaman cevabı verdiği görülmüştür.

SPSS analizi kapsamında ise;

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
KKBTOP	70	10,00	40,00	17,0000	6,33829
Valid (listwise)	N 70				

Yukarıda verilen tabloya göre katılımcıların anket puanlarının ortalamasının 17 olduğu yani katılımcıların sadece %23'ünün kafein kullanım bozukluğu düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

Correlations

		yaş	cinsiyet	eğitim	KKBTO P
yaş	Pearson Correlation	1	-,070	,588**	-,124
	Sig. (2-tailed)		,566	,000	,306
	N	70	70	70	70
cinsiyet	Pearson Correlation	-,070	1	-,012	,065
	Sig. (2-tailed)	,566		,923	,594
	N	70	70	70	70
eğitim	Pearson Correlation	,588**	-,012	1	-,087
	Sig. (2-tailed)	,000	,923		,475
	N	70	70	70	70
KKBTO P	Pearson Correlation	-,124	,065	-,087	1
	Sig. (2-tailed)	,306	,594	,475	
	N	70	70	70	70

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile kafein kullanım bozukluğu arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının anlaşılması için yapılan korelasyon analizinde ise anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır ($p < 0.05$). Kafein kullanım bozukluğu ile yaş, cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişkide ($\alpha = ,124$), ($\alpha = ,065$), ($\alpha = -,087$) anlamlı bir korelasyon bulunamamıştır.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Katılımcıların kafein kullanım bozukluğu ölçeğinden aldığı puan ortalamasına göre üniversite öğrencilerinde kafein kullanım bozukluğu %23 oranıyla düşük bulunmuştur. Yapılan ön çalışmanın analizi göz önünde bulundurulduğunda üniversite öğrencilerinde

kafein kullanım bozukluğu şiddetinin anlaşılması için örneklemin arttırılması ve sosyo-demografik özelliklerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Daha geniş bir örneklem ile bu çalışmanın tekrarlanması sonucunda kafein kullanım bozukluğuyla ilgili bilgi eksikliğinin giderilmesi ve kafeinin içerisinde yer alan psikoaktif maddelerin kullanım bozukluğuna yol açmasındaki sebeplerin incelenmesi literatüre katkı sağlayacaktır.

İstanbul ilinde bulunan bir üniversitede farklı bölümlerde okuyan gönüllü 204 lisans öğrencisi ile yapılan bir çalışmada (Aydın & Eryılmaz, 2019) kafein kaynağı olarak gün içinde tüketilen çay, kahve, çikolata ve enerji içeceğine göre en çok tüketilen madde çay olmuş ve örneklemin %81'ini oluşturmuştur. Bu çalışmada riskli kafein tüketimi ile sigara tüketimi kullanımı arasında doğrusal bir ilişki bulunmuştur. Yine aynı çalışmada kafein yoksunluğu belirtileri bulunan öğrencilerde riskli kafein kullanımı, depresif mod, sinirlilik ve konsantrasyon eksikleri ile arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur ($p = .003$, $p < .05$). Bu çalışmada bizim çalışmamızdaki gibi üniversite öğrencilerinin %20'sinde riskli kafein tüketimi gözlemlenmiştir. Daha düşük bir örnekleme elde ettiğimiz bu ortak sonuç çalışmanın genişletilerek yapılmasının önemini bir kez daha göstermektedir.

Bickel ve arkadaşlarının 1992 yılında yaptığı bir çalışmada; sadece kahve içen kişilerin kahve tüketiminin, kahve fiyatındaki artışa bağlı olarak azalmazken hem kahve hem de sigara içen kişilerin sigara fiyatındaki artışa bağlı olarak hem sigara hem de kahve tüketiminin azaldığı hem kahve hem de sigara içenlerde ise sadece kahve fiyatı arttığında kahve tüketiminin düştüğü ancak sigara tüketiminde bir değişiklik olmadığı bulunmuştur. Bu veriler, sigara içme davranışındaki değişikliklerin kahve tüketimi ile etkilenebildiğini, ancak sigara içenlerin kahve içip içmemelerine bakılmaksızın sigara içmeye devam ettiklerini, sigara ve kahvenin birbirini tamamlayıcı özellikleri olduğunu ancak aradaki ilişkinin simetrik olmadığını göstermektedir (Uzbay, 2015). Bu durum, sigara alımının kafein metabolizmasını hızlandırmasından kaynaklı olarak sigara içenlerde artmış kafein eliminasyonu ile ilişkilendirilebilmektedir (Brown, Jacob, Wilson, & Beowitz, 1988).

Son yıllarda, üniversite öğrencileri arasında kafein tüketimi büyük ölçüde artmış hatta adolesan dönemlerdeki popülerliği de artmıştır. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üniversite öğrencilerinin %92'sinin düzenli olarak kafein kullandığı rapor edilmiştir (Mahoney, ve diğerleri, 2019). Hollanda'da yapılan bir başka araştırmada, üniversite öğrencilerinin %87,8'inin son 24 saat içinde kafein ürünü tükettiği belirlenmiştir (Mackus, Van De Loo, Benson, Scholey, & Verster, 2016). Benzer şekilde, Pakistan'daki üniversite öğrencilerinin %94'ünün kafein tükettiği belirtilmiştir (Khan, Nisar, & Naqvi, 2017). Türkiye' de yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin %87,8'inin kafein tükettiği bulunmuştur (Kaya & Açar, 2021).

Türkiye'de en çok tüketilen kafeinli içeceklerin kafein oranlarının incelendiği bir araştırmada ölçüm yapılan içecekler içerisinde en yüksek kafein konsantrasyonunun Türk kahvesinde olduğu (858 mg/L), dökme çayda 840 mg/L, çözünebilir kahvede 509 mg/L, poşet çayda 218 mg/L, kolada 148 mg/L, enerji içeceklerinde 169 mg/L kafein ölçülmüştür (Hancı, Bakırcı, Bayram, Karahan, & Kaya, 2013). Bu içeceklerin Türkiye'deki yoğun

tüketimi kafein kullanım bozukluğunun incelenmesi için büyük önem gösteren bir bulgudur.

Üniversite öğrencilerinde premenstrüel sendrom ve etmenleri ile ilgili yapılan bir çalışmada çay ve kahve tüketen kadınların premenstrüel şikayetlerinin tüketmeyen kadınlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Buradan hareketle kafein kullanımının menstrual döngüde kontrollü alınması büyük önem arz etmektedir (Yaşar, Karaca, & Aksu, 2019).

Adolesanların uyku kalitesini etkileyen etmenlerle ilgili yapılan bir çalışmada ise aşırı çay-kahve tüketen adolesanlarda (%66) uyku kalitesi anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur (Şenol, Soyuer, Akça, & Argün, 2012). Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin uyku kalitesini etkileyen etmenlerle ilgili yapılan bir başka çalışmada ise çay-kahve tüketiminin uyku kalitesi ile arasında anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır (Saygılı, Akıncı, Arıkan, & Dereli, 2011).

Üniversite çalışanları ile yapılan başka bir çalışmada, bireylerin %40,6'sının günde 251 mg ve üzerinde kafein tükettikleri ve bireylerin yaklaşık yarısının kafein kullanım bozukluğundan kaynaklı olarak gelişebilecek semptomlar için risk grubunda olduğunu ve yine aynı çalışmada katılımcıların çocukken çikolata alışkanlığı olan bireylerin tükettiği günlük kafein miktarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Khorshid & Sarı, 2013).

Gerçekleştirdiğimiz çalışma ve literatür bilgileri kapsamında kafein kullanım bozukluğunun önüne geçmek için;

Aileler ve toplum, kafein ve kafein bağımlılığının riskli tüketim konusundaki etkileri hakkında eğitilmeli; çocuklukta çikolata ve kolalı içeceklerle bu alışkanlığın temellerinin atıldığı gerçeği vurgulanmalıdır.

Beslenme uzmanları ve diyetisyenlerin dikkatleri kafein konusuna çekilmeli; kafein içeren tüm ürünlerin listesi hazırlanmalı, yiyecek ve içeceklerdeki kafein miktarları dikkatlice gözden geçirilmeli ve beslenme programları buna göre düzenlenmelidir.

Sağlık kuruluşlarında riskli kafein tutumu ile ilgili alkol ve sigarada olduğu gibi taramaların yapılması gereklidir.

Kafein bağımlılığı ve riskli tüketimin ileride endemik bir soruna dönüşmesini önlemek için gıda bilimi, gastronomi, nörogastronomi, kimya, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarının birleşimiyle bilimsel çalışmalar yapılmalı ve ortak politikalar üretilmelidir.

Tüm kafein içeren ürünlerin içerdiği kafein miktarlarını, güvenli kullanım, riskli kullanım sınırlarını ve tehlikeli kullanım miktarlarını halka duyuracak kamu spotlarına ihtiyaç vardır. Bu ve benzeri çalışmaların daha geniş örneklem ve farklı değişkenler (sosyo- ekonomik düzey, sigara-alkol vb. zararlı maddelerin kullanımı, kişinin mesleği vb.) ile yapılması, daha gerçekçi ve değerli sonuçlar elde edilmesine ve daha çeşitli çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

5. Kaynakça

- Açar, Y., & Sökülmez K., P. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Kafein Tüketiminin Değerlendirilmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*.
- Aslan Erdem, S. (2022). *Gıda Alkaloidleri ve Halk Sağlığı Açısından Önemleri*. Ankara: Türkiye Klinikleri Yayınevi.
- Association, A. P. (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*. Arlington: American Psychiatric Publishing.
- Aydın, B., & Eryılmaz, G. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Riskli Kafein Tüketimi. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 1(1), 19-23.
- Aydın, B., & Eryılmaz, G. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Riskli Kafein Tüketimi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*.
- Bolton, S., & Null, G. (1981). Caffeine: Psychological effects, use and abuse. *Orthomolecular Psychiatry*.
- Brown, C. R., Jacob, P., Wilson, M., & Beowitz, N. L. (1988). Changes In Rate And Pattern Of Caffeine Metabolism After Cigarette Abstinence. *Clinical Pharmacology Therapeutics*, 43(5), 488-491.
- Demirci, Z., & Öngün Yılmaz, H. (2023). Gebelikte Kafein Tüketiminin Anne ve Fetüs Üzerine Etkileri. *Sağlık ve Toplum*(1), 52-58.
- Hancı, M., Bakırcı, S., Bayram, S., Karahan, S., & Kaya, E. (2013). Türk Kahvesi ve Türkiye'de Satılan Bazı İçeceklerdeki Kafein Miktarları. *DÜZCE TIP DERGİSİ*, 15(3), 34-38.
- Kaya, P. S., & Açar, Y. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Kafein Tüketiminin Değerlendirilmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 595-606.
- Kaya, S., Bodur, M., Esgin, M. İ., Çakıroğlu, F. P., & Özçelik, A. Ö. (2021). Validation of the Turkish Version of the Caffeine Use Disorder Questionnaire in an Adult Population. *International Journal of Mental Health and Addiction*.
- Keleş, F. (2011). Kafein. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*.
- Khan, M. S., Nisar, N., & Naqvi, S. A. (2017). Caffeine consumption and academic performance among medical students of Dow university of health science (DUHS). *Karachi, Pakistan. Annals of Abbasi Shaheed Hospital and Karachi Medical & Dental College*, 22(3), 179-184.
- Khorshid, L., & Sarı, D. (2013). ÜNİVERSİTE ÇALIŞANLARINDA KAFEİN TÜKETİMİ. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 29(1), 45-59.
- KHORSHID, L., & Sarı, D. (2013). ÜNİVERSİTE ÇALIŞANLARINDA KAFEİN TÜKETİMİ. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*.
- Mackus, M., Van De Loo, A. J., Benson, S., Scholey, A., & Verster, J. C. (2016). Consumption of caffeinated beverages and the awareness of their caffeine content among Dutch students. *Appetite*, 103, 353-357.
- Mahoney, C. R., Giles, G. E., Marriott, B. P., Judelson, D. A., Glickman, E. L., Geiselman, P. J., & Lieberman, H. R. (2019). Intake of caffeine from all sources and reasons for use by college students. *Clin Nutr.*, 38(2), 668-675.

- Muslu, M. (2023). Öğrencilerde akademik başarının artırılmasında masanın dört ayağı; beslenme, uyku, fiziksel aktivite ve sosyal yaşam. *SBGY*, 4(1), 17-25.
- Nawrot, P., Jordan, S., & Eastwood, J. (2003). Effects of caffeine on human health. . *Food Additives & Contaminants*.
- Neglih, A., Daval, J., & Debry, G. (1992). Caffeine and the central nervous system: mechanisms of action, biochemical, metabolic and psychostimulant effects. *Brain research reviews*.
- Saygılı, S., Akıncı, A. Ç., Arıkan, H., & Dereli, E. (2011). ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE UYKU KALİTESİ VE YORGUNLUK. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 88-94.
- Şenol, V., Soyuer, F., Akça, R. P., & Argün, M. (2012). Adolesanlarda Uyku Kalitesi ve Etkileyen Faktörler. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 14, 93-102.
- Tetik Dünder, S. (2022). CYP1A2 (Sitokrom P450 1A2) Genotiplerine (AA, AC, CC) Göre Kafein Metabolizma Hızlarının Atletik Performansa Etkileri. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 713-726.
- Uncu, B., Doğan, E., & Duman, R. (2023). Adölesan Döneminde Sık Görülen Sağlık Riskleri ve Sorunları. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 6(2), 338-352.
- Uzday, T. (2015). *Madde Bağımlılığı: Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık Ve Bağımlılık Yapan Maddeler* (Cilt (1. Baskı)). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- WHO. (2018). *International Classification of Diseases 11th Revision (ICD-11)*. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>. adresinden alındı
- Yaşar, Ö., Karaca, P. P., & Aksu, S. Ç. (2019). ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE PREMENSTRÜEL SENDROM VE ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER. *BALIKESİR SAĞLIK BİLİMLERİ DERGİSİ*, 8(3), 147-152.

7- ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KAYGI VE TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ: LİTERATÜR TARAMASI

Hatice Saddiki, Yeditepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Öğrencisi, 0000-0003-0974-7883, haticesaddiki@gmail.com

Deniz İrem Baydar, Yeditepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Öğrencisi, Denizirem.baydar@std.yeditepe.edu.tr

Nazife Nur Sunar, Yeditepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Öğrencisi, nazifenur.sunar@std.yeditepe.edu.tr

İpek Akçaöz, Yeditepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Öğrencisi, İpekakcaoz@hotmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

20. yüzyılın sonundan bu yana teknoloji ve teknoloji cihazları olağanüstü bir şekilde gelişti ve bu cihazlara bağımlılık, özellikle son yıllarda çocuklar ile genç yetişkinler arasında arttı. 2020'de başlayan COVID-19 salgınından sonra, teknoloji günlük yaşamın bir parçası haline geldi. Öte yandan, son birkaç yıldır ruh sağlığı sorunlarında belirgin bir artış görülmektedir. Kaygı, en fazla teknoloji kullanımına sahip olan genç nüfus arasında en yaygın ruh sağlığı sorunlarından biridir. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, teknoloji bağımlılığı ile kaygı arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını ve bu ilişkinin türünü literatürde görmektir. Kaygının ekran bağımlılığına yol açıp açmadığını veya takıntılı teknoloji kullanımının kaygı bozukluklarının ortaya çıkma sıklığını artırıp artırmadığını keşfetmek istiyoruz. **Yöntemler:** 2014 ile 2024 yılları arasındaki makaleleri inceledik. Bu çalışmada incelenen makalelerde, kaygı ile teknoloji bağımlılığı arasındaki ilişki incelenmektedir. Daha detaylı ve kapsamlı bir inceleme için Genelleştirilmiş Anksiyete Bozukluğu ve sosyal anksiyete gibi birden fazla türde anksiyete bozukluğunu araştıran makaleleri dahil etmeye karar verdik. **Bulgular:** Makaleler, anksiyete bozuklukları ile teknoloji bağımlılığı arasındaki bağlantıyı keşfetti ve incelenen makalelerin çoğuna göre teknoloji bağımlılığı ile anksiyete arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. **Sonuç:** Teknoloji ilerledikçe, teknoloji insan hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir, bu durum aynı zamanda teknoloji bağımlılığı gibi dezavantajlara da yol açar. Teknoloji bağımlılığının insan ruh sağlığı üzerindeki etkileri incelenmelidir. Dahası, ruh sağlığı sorunlarının teknoloji bağımlılığına yol açıp açmayacağını araştırmak da önemlidir. Literatürü incelemek, bu iki faktörün birbirleri üzerindeki etkisini ortaya çıkarabilir ve gelecekteki araştırmalara yön vermede yardımcı olabilir.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık, Teknoloji bağımlılığı, Anksiyete, Ruh sağlığı

THE RELATIONSHIP BETWEEN ANXIETY AND TECHNOLOGY ADDICTION IN UNIVERSITY STUDENTS: A LITERATURE REVIEW

ABSTRACT

Technology and technology devices have evolved tremendously since the end of the 20th century, and addiction to these devices has also increased in recent years, especially among children up to young adults. After the COVID-19 pandemic beginning in 2020, technology became a part of daily life. On the other hand, there is a visible increase in mental health problems in the last few years. Anxiety is one of the mental health problems most common in the youth, which is the population with the greatest technology usage.

Aim: The aim of this paper is to see if there is any relationship between technology addiction and anxiety and what kind of relationship they have, across the literature. We want to discover if anxiety leads to screen dependency, or if obsessive technology use increases occurrence of anxiety disorders. **Methods:** We examined articles between the years of 2014 to 2024. Articles that were investigated in this study, were examining the relationship between anxiety and technology addiction. We decided to include articles that researched multiple types of anxiety disorders such as Generalised Anxiety Disorder and social anxiety for a more detailed and inclusive review. **Result:** The articles explored the link between anxiety disorders and technology addiction, and according to most of the articles investigated there is a positive relationship between technology addiction and anxiety. **Conclusion:** As technology advances, it becomes an inseparable part of human life, this also leads to its disadvantages like technology addiction. The effects of technology addiction on human mental health should be examined. Moreover, it is also important to investigate if mental health problems can lead to technology addiction. Looking into literature can reveal the impact of these two factors on each other and also it can help in directing future research.

Key words: Addiction, Technology addiction, Anxiety, Mental health

Introduction

The term "problematic internet use" (PIU) or "Internet Addiction Disorder" (IAD) refers to excessive or uncontrollable compulsive cravings, obsessions, or online activities that cause harm or suffering. Researchers and physicians in the area have been interested in IAD as a result of the rise in Internet usage over the last 15 years (Weinstein et al., 2014). Phenomenologically, there seem to be three kinds of IAD: cybersex, excessive gaming and gambling, and socialising/social networking (including email and messaging). An addiction to the Internet can cause a person to isolate themselves from other social interactions, spend a lot of time on it, and pay little attention to other aspects of life (Weinstein et al., 2014). IAD has been included by some researchers in models of obsessive-compulsive disorder and/or impulse-control disorder. Studies on the effects of pharmaceuticals (SSRIs) and brain imaging lend credence to these ideas. It was also proposed that IAD be included in the behavioural addiction spectrum as it exhibits characteristics common to many drug use disorders, such as tolerance, withdrawal symptoms, and excessive use despite negative effects (Weinstein et al., 2014). Originally, four elements were proposed as necessary for the diagnosis of IAD in order for the DSM-5 to include it: (1) excessive use of the Internet, which is frequently linked to a lack of sense of time or a disregard for basic needs; (2) withdrawal when the computer is unavailable, resulting in feelings of tension, anger, and/or depression; (3) tolerance, involving the need for better hardware, more software, or longer usage sessions; and (4) negative outcomes, such as lying, arguments, poor academic or professional achievement, social isolation, and exhaustion (Block, 2008, as cited in, Weinstein et al., 2014). High rates of comorbidity between Internet addiction and psychiatric illnesses, including affective disorders, anxiety disorders (such as social anxiety disorder and generalised anxiety disorder), and attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), have been found in cross-sectional studies conducted on patient samples (Weinstein et al., 2014). The established health risks linked to Internet addiction seem to be tied to sleep disruption or deprivation. Excessive daily drowsiness was more common among South Korean high school pupils with Internet addiction (37.7%), compared to 13.9% and 7.4% in potential addicts and non-addicts, respectively. When compared to potential addicts and non-addicts, Internet addicts also had greater rates of nightmares, apnea, snoring, teeth grinding, and sleeplessness (Choi et al., 2009, as cited in, Weinstein et al., 2014). It has been determined that there are at least three varieties of Internet addiction: socialising (by email or text messaging), sexual obsessions, and compulsive gaming. These four elements are shared by all the variants: (1) excessive use, which is frequently accompanied by a lack of sense of time or a disregard for basic needs; (2) withdrawal, which includes feelings of tension, anger, and/or depression when the computer is unavailable; (3) tolerance, which includes the need for more software, better hardware, or longer usage periods; and (4) negative effects, which include lying, arguments, poor performance, social isolation, and exhaustion (Weinstein et al., 2014).

Technology addiction is currently not defined as a formal disorder, however addiction to technology is considered the recurrent use of technological devices including internet use despite adverse effects to physical or mental functioning (Uygur et al 2020). Internet addiction can be classified as cybersex, or obsessive sexual behaviour, excessive gaming, and socialising or social networking, which are all common in the 21st century (Weinstein et al, 2015). Technology is currently being used as entertainment, as an education tool, as a social networking tool, for business, creativity, and is generally a part of everyday life in developed countries. We decided to focus on the anxiety levels of college students in accordance with their use of technology. The development of anxiety disorders, such as GAD, panic disorder, social anxiety, and PTSD has been on a steady rise in both presence in literature and diagnosis since 1980-1990 (Boschen, 2015). However, there are no extensive studies that can establish exactly where this prevalence of anxiety disorder originated from, and whether it was due to new environmental factors or social awareness. We want to link the commonality of technology addiction to the development of anxiety related disorders. We are focusing exclusively on college students because of both the level of autonomy and the level of dependency to habits and the environment the college aged still have. Also, according to the Mental Health Foundation of the United Kingdom, the most common ages to have significant levels of anxiety is 16-29. We ask if the abundant levels of anxiety in this age group leads them to depend on technology use or if the development of IAD is what leads to anxiety and anxiety disorders.

Aim

The aim of this study is to show whether there is any relationship between technology addiction and anxiety and the nature of this relationship as seen in literature. Establishing a clear link between the two would propose better or more effective ideas for learning, to help distinguish factors for anxiety disorders becoming more common, and to distinguish technology as an important part of social skill, habit, and mood development for young adults. We want to fill the gap in the literature we see for anxiety disorders, as studies pertaining to IA usually include general health, depression, and stress as well. We think it is important enough to address anxiety and anxiety related disorders in particular. In doing so an explanation for the commonplace issue of mass anxiety in the 21st century could be provided and we can extrapolate a way to move forth into improvements for public health or further research.

Method

This study was conducted using a literature review (compilation) method to examine the relationship between anxiety and technology addiction in university students. Literature review aims to systematically and comprehensively evaluate the existing knowledge on the relevant topic. In this method, articles obtained from various databases were examined and analysed. Academic databases such as Google Scholar, PubMed, PsycINFO were used in the study. The keywords used for the literature review are: “anxiety”, “technology addiction”, “internet addiction”, “college students”, “smartphone addiction” and “mental

health". These keywords were searched in the title, abstract and keyword sections of the articles. Articles published between 2014-2024 were included in the research. The language of the articles included in the research is Turkish or English. These are studies whose participant group includes university students. In the articles examined in this study, the relationship between anxiety and technology addiction is examined. For a more detailed and comprehensive review, articles investigating multiple types of anxiety disorders, such as Generalized Anxiety Disorder and Social Anxiety Disorder, were included. Various online psychological databases were searched to obtain a list of twenty studies related to anxiety and technology addiction. Studies conducted on adolescents were excluded and studies conducted in a wide range of different cultures, including Eastern and Western, were included. Cultures with specific types of problems were also included, such as Iran and India which was recently introduced to higher levels of technology and Vietnam which has an extreme internet addiction issue among the youth, as well as countries already modernized such as China and Israel. To further investigate the relationship between anxiety and technology addiction, a literature review was conducted on each study, investigating the strengths or weaknesses of each study to determine the results as well as the validity of the study. Many of the studies we included included variables such as depression, stress and physical health, in addition to the anxiety we mentioned in our research. The titles and abstracts of the articles obtained as a result of the screening with the specified keywords were examined, and the articles that met the determined selection criteria were read in full text. Articles that provided relevant and comprehensive information were included in the literature review. The factors we are not looking for, such as depression, stress, physical health, substance abuse, and other mental issues were not entirely ignored but factored into our conclusions about the effects of IA on anxiety levels.

Results

According to the studies investigated in this literature review, there is a consistent positive correlation between depression, anxiety, and stress levels with technology addiction in the specific sample of college aged students. The possible negative effects of technology use on mental health are shown by this association.

First, in line with previous research, we found a favorable link between anxiety and technology addiction. This shows that anxiety levels are correlated with higher degrees of technology addiction (Saikia et al., 2019).

Second, the research showed that extended use of technology has a negative impact on mental health, as evidenced by the rise in anxiety levels linked to internet addiction. Excessive technology use has been linked to psychological symptoms and social skill impairment, according to prior study (Weinstein, 2014; Tran et al., 2017).

It is also clear from some studies that anxious people are more prone to develop dependency on technology. Some explanations are that socially anxious individuals are more comfortable communicating for long hours online instead of face-to-face interaction.

Other than that, prolonged use of technological devices has been shown across studies to lead to specifically social anxiety related issues such as social skill degeneration. The pre-existence of social anxiety and other anxiety disorders also directly predicted addiction to technology in some studies, such as in the study of Noori et al, and also the research conducted by Ko et al. Another important finding is that technology addiction did not contribute to or exacerbate other substance based disorders such as alcohol or drug abuse (Tran et al, 2023). An important side effect of internet addiction possibly due to worsened health levels is academic performance. Students addicted to the internet/technology not only had higher anxiety, poorer health, but also a lower overall GPA (Fatehi et al, 2016). Interestingly, the same study showed that while anxiety and academic failure increased, those with high levels of internet use did not report that they have a lower quality of life.

Discussion

The overall goal of this article was to find the nature of the link between technology addiction and anxiety among university students, which we propose exists due to the drastic change in both all anxiety disorders and technology use patterns amongst populations of the 21st century, all over the world. It is hard to find a culture that is not introduced to technology. Anxiety levels have been found to be particularly high as internet addiction has increased. These findings highlight the enormous potential influence of technology use on mental health in young adults.

Our study found a favorable and statistically significant association between technology addiction and anxiety. This finding is consistent with prior research, which suggests that as the incidence of technology addiction rises, so does anxiety (Saikia et al., 2019).

According to research, extended use of technology might impair social skills and cause psychiatric symptoms (Weinstein, 2014; Tran et al., 2017). Short-term internet use can help people feel less anxious. It is surmised the attraction of anxious people to the internet is due to its capability in providing a purely solo entertainment experience. Furthermore, it is consistently seen that men are more prone to both have an anxiety disorder and be addicted to technology simultaneously, which is a detail that could be further researched. For example, the study by Ostovar et al (2016) found that while men and women use the internet in equal levels, men have more significant increases in anxiety and stress. So far, Fatehi et al proposed that men and women use the internet differently, so women consume technology in a way that leads to less anxiety-provoking or anxiety-causing addiction. Looking into the ways men and women use the internet could pave the way for cultural and intersectional studies to provide much needed insight on gender research. We found an interesting point that there was research on both IA and anxiety disorders in both the Western and Eastern worlds. IA has previously been assumed to be a solely Western issue, however it is impossible to address the effects of the technification without observing the effects introduction of the internet and tech devices have on underdeveloped and third world countries. The fact that anxiety rises across all cultures

alongside IA shows that the effects of technology on health is a universal issue and not a specifically cultural issue. Perhaps we would also use further research into this topic on how to classify internet addiction, as it is currently not regarded in the same category as eating disorders or substance addictions. While internet addiction is being seen similarly to relationship addictions, it has extreme mental and physical side effects that substance abuse disorders also have. It would be interesting to perhaps conduct more experimental studies to navigate the specific brain chemistry involved in becoming addicted to the internet, or perhaps look into issues such as online gambling and online drugs which involve addiction that is not concrete and more purely based in perception. It is an exciting topic because it calls back into the ideas of psychologists such as Wertheimer while the Gestalt movement began to emerge. Technology addiction reintroduces to a new generation of researchers the power of consciousness and perception as a whole rather than observable or elemental components. A last option available for further research is the effect of technology on mood; we can discover how long the rewarding effects of internet/technology use start lessening in accordance to increasing anxiety, stress, depression and loneliness, in order to craft more effective prevention programs.

Suggestions

Many of the studies were constrained due to the manner of testing and the restricted sample size. It was most common to use online surveys which could be misleading, and the manner of participant collection was through volunteering which could be unrepresentative of the desired sample. The surveys used were specific and numerous such as anxiety scales, general quality of life scales, depression scales, and internet addiction scales. It could be beneficial to develop a scale specifically for anxiety alongside technology use, perhaps measured in hours per week, using the data from our conclusions to provide a stronger and more specific correlation. Factors such as gender, social interaction, sleep, and internet habits could be factored into newer surveys. In order to help navigate the mental health of the youth in a world where technology is rapidly increasing in prevalence, institutions should increase student awareness and support programs for technology use. Furthermore, efficient administration of policies and regulations governing technology addiction, as well as the creation of programs aimed at preserving student health, are critical.

Conclusively, our investigation offers a noteworthy addition to the comprehension of the correlation between anxiety and technology addiction, establishing a basis for subsequent studies. Subsequent research endeavors ought to go deeper into the fundamental underpinnings of this correlation and furnish more insights to formulate proactive measures.

We realize technology has numerous benefits, but as with pharmaceutical drugs, caffeine, or certain dietary habits it would be beneficial to concretely determine the ways technology use can go wrong.

References

- ALHarbi B.H., Al-Mehsin S.A., Al-Rababaah J.K., Abdel-Al Ibrahim K.A., (2021). The Anxiety: Statistics. Mental Health Foundation. (n.d.). <https://www.mentalhealth.org.uk/explore-mental-health/statistics/anxiety-statistics>
- Predictive Ability of Social Anxiety within Internet Addiction among University Students. *Journal of Education and e-Learning Research*, 8(3), 290-298.
- Alaboudi, A., & Alharbi, A. S. (2020). Impact of digital technology on Saudi students. *International Journal of Information Technology*, 13(3), 943–950. <https://doi.org/10.1007/s41870-020-00451-7>
- Boschen MJ. Publication trends in individual anxiety disorders: 1980-2015. *J Anxiety Disord.* 2008;22(3):570-5. doi: 10.1016/j.janxdis.2007.04.004. Epub 2007 Apr 25. PMID: 17537613.
- ERIC. (2020). "The Relationship between Internet Addiction and Psychological Well-being among University Students".
- Güner T, Çelikkol A. (2020). "The relationship between sociodemographic factors, severity of depression and anxiety, and internet addiction among university students in Alanya"
- Karakuş, K., Celik, S., İdil, E., Güleken, M. D., & Uygur, A. B. (2022). The relationship between sociodemographic factors, severity of depression and anxiety, and internet addiction and severity among university students in Alanya. *TRDizin*. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/1172277/the-relationship-between-sociodemographic-factors-severity-of-depression-and-anxiety-and-internet-addiction-and-severity-among-university-students-in-alanya>
- Pies R. (2020). "Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences"
- Saikia, A. M., Das, J., Barman, P., & Bharali, M. D. (2019). Internet addiction and its relationships with depression, anxiety, and stress in urban adolescents of Kamrup District, Assam. *Journal of Family and Community Medicine/Mağalaġ Tib Al-usraġ Wa Al-muğtama'*, 26(2), 108. https://doi.org/10.4103/jfcm.jfcm_93_18
- Tran, B.X., Huong, L.T., Hinh, N.D. et al. A study on the influence of internet addiction and online interpersonal influences on health-related quality of life in young Vietnamese. *BMC Public Health* 17, 138 (2017). <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3983-z>
- Weinstein, A., Curtiss Feder, L., Rosenberg, K. P., & Dannon, P. (2014). Internet addiction disorder: Overview and controversies. In K. P. Rosenberg & L. Curtiss Feder (Eds.), *Behavioral addictions: Criteria, evidence, and treatment* (pp. 99–117). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-407724-9.00005-7>
- Weinstein A., Dorani D., Elhadif R., Bukovza Y., Yarmulnik A., (2015). Internet addiction is associated with social anxiety in young adults. *Annals of Clinical Psychiatry*, 27(1), 2-7.
- Weinstein, A., Feder, L. C., Rosenberg, K. P., & Dannon, P. (2014). Internet Addiction Disorder. In *Elsevier eBooks* (pp. 99–117). <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-407724-9.00005-7>

8- ÜLKELERİN GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ EKSENİNDE BİREYSEL VE TOPLUMSAL BOYUTLARIYLA UYUŞTURUCU MADDE BAĞIMLILIĞI

Sebahat Topçuhasanoğlu (Mef Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi),
topcuhasanogluse@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Yapılan bilimsel çalışmalar ve verilerde görüldüğü gibi madde bağımlılığı hem bireysel hem de toplumsal anlamda büyük bir yaygınlık göstermektedir. Uyuşturucu madde kişi üzerinde birçok olumsuz etkiye neden olmaktadır ve bu etki dolaylı olarak da toplumu etkilemektedir. Uyuşturucu madde bağımlılığı büyük çapta ve kontrol edilemez durumdadır ve birçok Avrupa ülkesi, Kanada gibi gelişmişlik düzeyi yüksek ülkeler madde kullanımını yasallaştırılmış, kontrol altına almaya çalışmıştır. Burada amaç en azından madde kullanımının bağımlılık boyutuna gelmesini engellemek, kontrollü bir kullanım sağlamaktır. **Amaç:** Kişilerin uyuşturucu madde bağımlılığı bireysel, ailesel, sınıfsal ve toplumsal nedenlere dayanır ve bireyi de toplumu da olumsuz anlamda etkiler. Bu çalışmada gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmişlik düzeyi yüksek olmayan ülkelerdeki uyuşturucu madde bağımlısı kişileri bu bağımlılığa iten toplumsal, ailesel, ekonomik ve sınıfsal nedenler ve bu etkenlerin bireyleri nasıl uyuşturucu madde bağımlılığına yönelttiği incelenecek ve karşılaştırılacaktır ayrıca bu bağımlılık türü ile mücadele yöntemleri değerlendirilecektir. **Gereç ve Yöntem:** Bildiride ülkelerin gelişmişlik düzeyleri tespit edilerek toplumsal, sınıfsal, ekonomik, ailesel nedenlerin bireyleri hangi oranda etkilediği değerlendirilecektir. Bu kapsamda ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ve uyuşturucu madde bağımlılığına karşı tutumlarının bağımlılığı ne oranda etkilediği analiz edilmiştir. **Bulgular:** Birçok gelişmiş ülke bunu kontrol altına almaya çalışmış olsa da gelişmekte olan ve gelişmişlik düzeyi düşük olan diğer ülkelerde uyuşturucu madde bağımlılığı problemi çok büyük boyuttadır kaldı ki kontrol sağlamış ülkelerde dahi oranlar günbegün artış göstermektedir. Bildiride ön izleme olarak gelişmişlik düzeyleri düşük olan ülke ve bölgelerdeki bireylerin uyuşturucu maddeye yönelmelerindeki nedenlerin daha çeşitli ve etkin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yasalaşmamış illegal uyuşturucu madde kullanımının ve gelişmişlik düzeyinin düşüklüğü sebebiyle psikolojik çöküş bireyleri daha hızlı bağımlılığa sürüklemektedir. **Sonuç:** Değerlendirme ve incelemeler sonucunda uyuşturucu madde bağımlılarının, uyuşturucu maddeye yönelimi ve bağlanma oranları gelişmiş ülke ve bölgelere nazaran gelişmemiş veya gelişmişlik düzeyi düşük olanlara nazaran çok daha fazla ve hızlıdır. Bu ülke ve bölgedeki uyuşturucu madde bağımlıların buldukları yerin olumsuzluklarından ve gelişmemişliklerinden kaynaklı bağımlı olmaya daha yatkın oldukları sonucu da doğmuştur. Bu bağlamda ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artması madde bağımlılığı konusunda farkındalık yaratacaktır

Anahtar Kelimeler: uyuşturucu madde bağımlılığı, toplumsal nedenler, bireysel etkiler, bağımlılıkla mücadele, ülkelerin gelişmişlik oranı

DRUG ADDICTION IN ITS INDIVIDUAL AND SOCIAL DIMENSIONS ON THE AXIS OF THE DEVELOPMENT LEVEL OF COUNTRIES

ABSTRACT

As seen in scientific studies and data, substance addiction is widespread both individually and socially. Drugs cause many negative effects on the individual and this effect indirectly affects the society. Drug addiction is widespread and uncontrollable and many European countries and countries with high levels of development such as Canada have legalized and tried to control substance use. The aim here is to at least prevent substance use from reaching the level of addiction and to ensure a controlled use. **Objective:** Drug addiction is based on individual, familial, class and social reasons and affects both the individual and the society negatively. In this study, the social, familial, economic and class reasons that lead drug addicts in developed, developing and underdeveloped countries to drug addiction and how these factors lead individuals to drug addiction will be examined and compared, and methods of combating this type of addiction will be evaluated. **Material and Method:** In this paper, the development levels of countries will be determined and the extent to which social, class, economic and familial reasons affect individuals will be evaluated. In this context, the extent to which the development levels of countries and their attitudes towards drug addiction affect addiction is analyzed. **Findings:** Although many developed countries have tried to control it, the problem of drug addiction in developing countries and other countries with low levels of development is very large, and even in countries that have achieved control, the rates are increasing day by day. As a preliminary observation in this paper, it was observed that the reasons why individuals in countries and regions with low levels of development turn to drugs are more diverse and effective. At the same time, the use of illegal drugs that have not been legalized and the psychological collapse due to the low level of development lead individuals to addiction faster. **Conclusion:** As a result of the evaluations and examinations, the rates of drug addicts' drug use and addiction are much higher and faster in developed countries and regions than in undeveloped or underdeveloped countries and regions. It is also concluded that drug addicts in these countries and regions are more prone to addiction due to the negativities and underdevelopment of their location. In this context, the increase in the level of development of countries will raise awareness about substance abuse.

Keywords: drug addiction, social causes, individual effects, fight against addiction, development rate of countries

GİRİŞ

Uyuşturucu madde bağımlılığı, bireylerin kontrolsüz bir şekilde uyuşturucu madde kullanımına yönelmesi ve bu maddeleri bırakmakta zorlanmaları durumudur. Bu durum, sadece kişinin fiziksel ve psikolojik sağlığını değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerini ve toplumsal işlevselliğini de olumsuz etkiler. Uyuşturucu madde bağımlılığı, modern toplumların karşılaştığı ciddi bir halk sağlığı sorunu olup, geniş kapsamlı bireysel ve toplumsal sebepleri bulunmaktadır.

Bireysel düzeyde, uyuşturucu madde bağımlılığına yol açan birçok faktör bulunmaktadır. Genetik yatkınlık, psikolojik rahatsızlıklar, düşük benlik saygısı ve stres gibi faktörler, bireyleri uyuşturucu kullanımına itebilir. Özellikle genç yaşlarda maruz kalınan travmatik deneyimler veya aile içi şiddet gibi olumsuz yaşam olayları, kişilerin uyuşturucu maddelere yönelme riskini artırabilir. Ayrıca, bireyin çevresindeki arkadaş gruplarının uyuşturucu kullanımına teşvik etmesi de önemli bir etkidir.

Toplumsal boyutta ise, uyuşturucu madde bağımlılığının sebepleri daha karmaşıktır. Yoksulluk, işsizlik, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve sosyal dışlanma gibi sosyo-ekonomik faktörler, uyuşturucu madde bağımlılığı riskini artıran başlıca etmenlerdir. Yoksul ve dezavantajlı bölgelerde yaşayan bireyler, genellikle uyuşturucu maddelere daha kolay erişebilir ve bu maddeleri bir kaçış yolu olarak görebilirler. Ayrıca, toplumsal normlar ve kültürel faktörler de uyuşturucu kullanımını etkileyebilir.

Ülkelerin sosyo-ekonomik durumu, uyuşturucu madde bağımlılığının yaygınlığını ve bu bağımlılıkla başa çıkma kapasitelerini doğrudan etkiler. Gelişmiş ülkelerde, genellikle uyuşturucu maddelere erişim daha sıkı bir şekilde kontrol edilir ve bağımlılıkla mücadele için daha fazla kaynak ayrılır. Bu ülkelerde, sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon programları daha yaygındır ve bu durum, bireylerin bağımlılıktan kurtulma şansını artırır. Ancak, yüksek yaşam standartlarına sahip ülkelerde de uyuşturucu kullanımının farklı biçimleri görülebilir; özellikle eğlence amaçlı kullanım yaygındır ve bu durum, başka türden toplumsal sorunları beraberinde getirebilir.

Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde ise, uyuşturucu madde bağımlılığı genellikle daha yaygındır ve bu ülkeler, bağımlılıkla başa çıkmak için yeterli kaynak ve altyapıya sahip olmayabilir. Yoksulluk, düşük eğitim düzeyi ve sınırlı sağlık hizmetleri, bu ülkelerde uyuşturucu bağımlılığının daha ciddi boyutlara ulaşmasına neden olabilir. Ayrıca, bu tür ülkelerde yasa dışı uyuşturucu ticareti ve üretimi de yaygın olabilir, bu da bağımlılıkla mücadeleyi daha da zorlaştırır.

Sonuç olarak, uyuşturucu madde bağımlılığı, bireysel ve toplumsal boyutları olan karmaşık bir sorundur. Bireysel düzeyde genetik ve psikolojik faktörler önemli rol oynarken, toplumsal düzeyde sosyo-ekonomik durum ve kültürel normlar belirleyicidir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, bu sorunla başa çıkma kapasitelerini ve bağımlılığın yaygınlığını doğrudan etkiler. Bu nedenle, uyuşturucu madde bağımlılığıyla mücadelede hem bireysel hem de toplumsal yaklaşımlar geliştirilmelidir.

TANIM METODOLOJİ

Uyuşturucu bağımlılığına ilişkin araştırmalar, çeşitli veri toplama yöntemleri ve teknikleri kullanılarak gerçekleştirilir. Bu yöntemler arasında anketler, yüz yüze görüşmeler, odak grupları, ulusal sağlık kayıtları, polis ve adli tıp raporları, hastane kayıtları ve uyuşturucu tedavi merkezlerinin verileri yer alır. Anketler ve yüz yüze görüşmeler, bireylerin uyuşturucu kullanım alışkanlıklarını, bağımlılık durumlarını ve tedavi süreçlerini doğrudan anlamaya yönelik önemli araçlardır. Odak grupları, belirli topluluklardaki uyuşturucu kullanım eğilimlerini ve toplumsal bakış açılarını derinlemesine incelemeyi sağlar. Ayrıca, ulusal sağlık kayıtları ve hastane verileri, uyuşturucu kullanımının sağlık üzerindeki etkilerini ve tedaviye başvuru oranlarını analiz etmek için kullanılır.

Uyuşturucu kullanımına ilişkin araştırmalarda, hem çapraz kesit hem de boylamsal çalışma tasarımları kullanılır. Çapraz kesit çalışmaları, belirli bir zamanda belirli bir popülasyonda uyuşturucu kullanımını ölçmeyi amaçlar ve bu veriler üzerinden o dönemdeki bağımlılık oranları hakkında bilgi sağlar. Boylamsal çalışmalar ise, belirli bir zaman dilimi boyunca aynı bireyleri veya grupları izleyerek uyuşturucu kullanımındaki değişimleri ve bağımlılık sürecini incelemeyi hedefler. Bu tür çalışmalar, uzun vadeli etkileri anlamak ve bağımlılığın gelişim sürecini gözlemlemek açısından önemlidir.

Uyuşturucu bağımlılığı araştırmalarında hem kantitatif hem de kalitatif araştırma yaklaşımları kullanılır. Kantitatif yaklaşımlar, geniş örneklem grupları üzerinde istatistiksel analizler yaparak, uyuşturucu kullanım oranları, bağımlılık prevalansı ve tedavi etkinliği gibi konularda genel geçer sonuçlar üretir. Bu tür çalışmalar genellikle anketler, büyük veri setleri ve resmi istatistikler kullanılarak gerçekleştirilir. Kalitatif yaklaşımlar ise, bireysel deneyimleri, motivasyonları ve toplumsal bağlamları anlamaya yönelik derinlemesine analizler sunar. Bu tür çalışmalar, bireylerle yapılan detaylı görüşmeler, odak grup tartışmaları ve etnografik araştırmalar aracılığıyla gerçekleştirilir.

Toplanan veriler, çeşitli istatistiksel ve analitik teknikler kullanılarak analiz edilir. Kantitatif veriler genellikle regresyon analizleri, varyans analizleri (ANOVA), korelasyon testleri ve zaman serisi analizleri gibi yöntemlerle değerlendirilir. Bu analizler, bağımlılık oranlarını etkileyen faktörleri belirlemek ve uyuşturucu kullanımının sosyal, ekonomik ve sağlık üzerindeki etkilerini ölçmek için kullanılır. Kalitatif veriler ise, tematik analiz, içerik analizi ve nitel veri kodlama gibi tekniklerle incelenir. Bu yöntemler, bireylerin deneyimlerini, algılarını ve uyuşturucu kullanımıyla ilgili toplumsal dinamikleri derinlemesine anlamayı sağlar.

Araştırmalarda kullanılan örneklemeler, genel popülasyonu temsil edecek Şekilde dikkatle seçilir. Örneklem seçimi, demografik özellikler, coğrafi bölgeler ve sosyo-ekonomik faktörler göz önünde bulundurulur. Ayrıca, araştırmalarda etik kurallara uyulması büyük önem taşır. Katılımcıların gizliliği ve mahremiyeti korunur, bilgilendirilmiş onam alınır ve katılımcılara herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli önlemler alınır. Bu etik prensipler, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırır.

BULGU

Uyuşturucu kullanımının yasal olduğu gelişmiş ülkelerde, bağımlılık oranlarının analiz edilmesi, bu ülkelerdeki yasaların ve düzenlemelerin etkilerini anlamak açısından önemlidir. Bu ülkelerde genellikle, belirli uyuşturucu maddeler kontrollü bir Şekilde yasal hale getirilmiş olup, kullanım ve dağıtım belirli kurallara tabi tutulur. Örneğin, bazı Avrupa lkeleri ve ABD'nin bazı eyaletlerinde esrar kullanımı yasaldir ve belirli düzenlemelere tabidir. Bu ülkelerdeki veriler, yasal düzenlemelerin uyuşturucu kullanımını kontrol altına almada etkili olabileceğini göstermektedir. Yasal kullanımın, karaborsa faaliyetlerini azaltarak kullanıcıların daha güvenli ürünlere erişimini sağladığı ve bu sayede aşırı doz ve diğer sağlık risklerinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Uyuşturucu kullanımının yasak olduğu gelişmemiş ülkelerde ise durum daha karmaşıktır. Bu ülkelerde uyuşturucu maddelere erişim yasa dışı yollarla sağlandığından, kullanıcılar genellikle tehlikeli ve kontrolsüz ürünlerle karşı karşıya kalır. Yasağın caydırıcı etkisi beklenirken, aslında bu durum uyuşturucu bağımlılığının gizli kalmasına ve dolayısıyla yeterli tedavi ve nleme çalışmalarının yapılamamasına yol açabilir. Gelişmemiş ülkelerdeki yüksek işsizlik, yoksulluk ve düşük eğitim seviyeleri, uyuşturucu bağımlılığı riskini artıran faktörlerdir. Yasa dışı piyasaların varlığı, bağımlılık oranlarının artmasına ve bu maddelerin yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir.

Yasal ve yasaklı ortamlar arasındaki bağımlılık oranlarının karşılaştırılması, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamları göz önünde bulundurmayı gerektirir. Gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemeler, uyuşturucu kullanımını daha güvenli hale getirebilir ve bağımlılık tedavisine erişimi kolaylaştırabilir. Bu ülkelerde bağımlılık oranları genellikle daha iyi izlenir ve raporlanır, bu da etkin nleme ve tedavi stratejilerinin geliştirilmesine olanak tanır. Öte yandan, gelişmemiş ülkelerdeki yasaklar, uyuşturucu kullanımını yer altına iterek, bağımlılık oranlarının doğru bir Şekilde llmesini ve etkili müdahalelerin yapılmasını zorlaştırır. Yasa dışı uyuşturucu piyasalarının varlığı, toplum sağlığını olumsuz etkileyerek bağımlılık oranlarını artırabilir.

Sonuç olarak, uyuşturucu kullanımının yasal olduğu gelişmiş ülkelerde bağımlılık oranları daha iyi yönetilebilir ve izlenebilirken, yasaklı gelişmemiş ülkelerde bu oranlar kontrol dışı kalabilir ve toplum sağlığını daha ciddi Şekilde tehdit edebilir. Bu bağlamda, ülkelerin

uyuşturucu politikalarını belirlerken sosyo-ekonomik koşullarını, halk sağlığı önceliklerini ve kültürel dinamiklerini dikkate almaları önemlidir.

Yasal ve yasaklı ortamlardaki bağımlılık oranlarını karşılaştıran araştırmalar, uyuşturucu politikalarının toplum sağlığı üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemeler, uyuşturucu kullanımını daha güvenli hale getirebilir ve bağımlılık tedavisine erişimi kolaylaştırabilirken, gelişmemiş ülkelerdeki yasaklar, uyuşturucu kullanımının kontrolsüz ve tehlikeli bir şekilde yayılmasına yol açabilir. Örneğin, Portekiz'in uyuşturucu dekriminalizasyonu sonrasında yapılan araştırmalar, uyuşturucu kullanım oranlarının genel olarak sabit kaldığını, ancak uyuşturucu ile ilişkili sağlık sorunlarının ve suç oranlarının azaldığını göstermektedir.

Genel olarak, araştırmalar, yasal düzenlemelerin etkili bir şekilde uygulanmasının, bağımlılık oranlarını kontrol altına almak ve toplum sağlığını korumak için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemelerin, gelişmemiş ülkelerdeki yasaklara kıyasla daha olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu nedenle, uyuşturucu politikalarının belirlenmesinde bilimsel verilerin ve araştırma bulgularının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Bu bağımlılık birçok gelişmiş ülke bunu kontrol altına almaya çalışmış olsa da gelişmekte olan ve gelişmişlik düzeyi düşük olan diğer ülkelerde uyuşturucu madde bağımlılığı problemi çok büyük boyuttadır. Yasalaşmamış illegal uyuşturucu madde kullanımının ve gelişmişlik düzeyinin düşüklüğü sebebiyle psikolojik çöküş bireyleri daha hızlı bağımlılığa sürüklemektedir. 2019'da dünyada en fazla eroin ele geçirilen ülke 20 ton ile Türkiye oldu. İran'da 17 ton, Pakistan ve ABD'de 8'er ton ve Çin'de 6 ton kokain yakalandı. En çok eroinin ele geçirildiği üç ülke Türkiye, İran ve Pakistan, 2019'da küresel pazar toplamının yüzde 48'ini oluşturdu. (BM Raporu: En çok uyuşturucu ele geçirilen ülkeler İran Ve Türkiye)

SONUÇ

Gelişmemiş ülkelerde uyuşturucu bağımlılığı, sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplumları ve ekonomileri de derinden etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerde uyuşturucu bağımlılığının önlenmesi ve denetim altına alınması için çok boyutlu ve entegre yaklaşımlar gerekmektedir. Araştırma bulguları ve mevcut veriler ışığında, çeşitli stratejiler ve politikalar önerilmektedir.

Uyuşturucu bağımlılığını önlemenin en etkili yollarından biri, eğitim ve farkındalık kampanyalarıdır. Toplumun her kesiminde uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığı hakkında bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Özellikle gençler arasında uyuşturucu kullanımının zararları ve bağımlılık riskleri konusunda kapsamlı eğitim programları uygulanmalıdır.

Okullar, medya ve toplumsal organizasyonlar aracılığıyla yürütülecek bu kampanyalar, uyuşturucu kullanımının yayılmasını önlemeye yardımcı olabilir.

Bağımlı bireylerin tedaviye erişimi ve sosyal destek hizmetlerinden yararlanması, bağımlılığın önlenmesi ve tedavisi açısından kritik öneme sahiptir. Gelişmemiş ülkelerde, bağımlılık tedavi merkezlerinin sayısının artırılması ve bu merkezlerin erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, rehabilitasyon programları, bireylerin bağımlılıktan kurtulmalarına ve topluma yeniden entegre olmalarına yardımcı olabilir. Sosyal destek hizmetleri, aileler ve topluluklar için de rehberlik ve destek sağlamalıdır.

Yoksulluk, işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi sosyo-ekonomik faktörler, uyuşturucu bağımlılığını tetikleyen önemli unsurlardır. Bu nedenle, gelişmemiş ülkelerde ekonomik kalkınmayı destekleyen politikalar ve sosyal refah programları uygulanmalıdır. İş imkanlarının artırılması, eğitim olanaklarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik ağlarının güçlendirilmesi, bireylerin uyuşturucu kullanımına yönelmesini önleyebilir. Sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi, toplumsal sağlığı da olumlu yönde etkileyecektir.

Uyuşturucu kullanımını denetim altına almak için etkili yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin sıkı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Gelişmemiş ülkelerde, uyuşturucu ticaretini ve kullanımını engellemek amacıyla yasa dışı faaliyetlerle mücadele eden güvenlik birimlerinin kapasiteleri artırılmalıdır. Ayrıca, uyuşturucu suçlarına yönelik caydırıcı cezalar ve rehabilitasyon programlarına yönlendiren alternatif ceza yöntemleri uygulanabilir. Yasal çerçevede yapılacak iyileştirmeler, uyuşturucu kullanımını ve ticaretini azaltmada etkili olacaktır.

Uyuşturucu bağımlılığı, sınır ötesi bir sorun olduğundan, uluslararası işbirliği ve yardımlar da büyük önem taşır. Gelişmemiş ülkeler, uyuşturucu ticareti ve bağımlılığı ile mücadelede uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş ülkelere teknik ve finansal destek almalıdır. Bilgi ve deneyim paylaşımı, kapasite geliştirme ve ortak projeler, bu ülkelerin uyuşturucu sorunuyla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilir.

Değerlendirme sonucunda, uyuşturucu madde bağımlılarının uyuşturucu maddelere yönelimi ve bağlanma oranlarının, gelişmiş ülke ve bölgelere nazaran gelişmemiş, gelişmişlik düzeyi düşük olan ülkelerde daha yüksek ve hızlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerdeki bireylerin, ekonomik zorluklar, sosyal eşitsizlikler, eğitim eksiklikleri ve yetersiz sağlık hizmetleri gibi olumsuzluklardan dolayı uyuşturucu madde bağımlılığına daha yatkın olduklarını göstermektedir. Gelişmiş ülkelerdeki düzenlemelerle kontrol mekanizmaları, uyuşturucu madde kullanımını daha etkili bir şekilde izleyip yönetildiğini ve bu sayede bağımlılık oranlarını düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Gelişmişlik düzeyi düşük ülkelerdeki yetersiz kontrol mekanizmaları ve kaynak eksiklikleri, bağımlılıkla mücadelede büyük zorluklar yaratmaktadır.

Gelişmemiş ülkelerde uyuşturucu bağımlılığının önlenmesi ve denetim altına alınması, çok boyutlu ve entegre yaklaşımlar gerektirir. Eğitim ve farkındalık kampanyaları, sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri, ekonomik ve sosyal politikalar, etkili yasal düzenlemeler ve uluslararası işbirliği, bu sorunun çözümünde önemli rol oynar. Bu stratejiler, sadece bireysel bağımlılıkları önlemekle kalmaz, aynı zamanda toplumun genel sağlığını ve refahını da artırır. Gelişmemiş ülkeler, bu yaklaşımları benimseyerek uyuşturucu bağımlılığı ile daha etkili bir şekilde mücadele edebilir ve sağlıklı, güvenli bir topluma doğru adımlar atabilir.

Sonuç olarak, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artırılması, uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmişlik düzeyinin artması, ekonomik istikrar, eğitim seviyesinin yükselmesi ve sağlık hizmetlerine erişimin iyileşmesi ile birlikte, madde bağımlılığı konusunda toplumsal farkındalığın artmasını ve daha etkili mücadele yöntemlerinin uygulanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- 1) Alkan, Y., & Bozkurt, N. (2021). Sosyal ve kültürel gelişmişlik düzeyi ile uyuşturucu madde kullanımı arasındaki ilişki. *Journal of Human Sciences*, 18(3), 325-343. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1010253#:~:text=Sosyal%20ve%20k%C3%BClt%C3%BCrel%20geli%C5%9Fmi%C5%9Flik%20de,gibi%20bir%C3%A7ok%20unsur%20etkili%20olmaktad%C4%B1r.>
- 2) BM Raporu: Dünyada en fazla uyuşturucu ele geçirilen ülke İran, Türkiye 2. sırada. (2021). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/06/24/bm-raporu-dunyada-en-fazla-uyusturucu-ele-gecirilen-ulke-iran-turkiye-2-s-rada>
- 3) Drug Situation in Europe up to 2023. (2023). *EU Drugs Agency*. https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2023/drug-situation-in-europe-up-to-2023_tr
- 4) Dünyada ve Türkiye'de uyuşturucu kullanımı. (2020). *Doğruluk Payı*. <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/dunyada-ve-turkiye-de-uyusturucu-kullanimi>
- 5) European Drug Report 2019. (2019). *Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı*. <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Uluslar-Arasi-Yayinlar/EUROPEAN-DRUG-REPORT--2019-TURKCE.pdf>
- 6) European Drug Report 2020. (2020). *Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı*. <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Uluslar-Arasi-Yayinlar/EUROPEAN-DRUG-REPORT-2020-TURKCE.pdf>
- 7) Gazete Oksijen. (2021). En çok kullanılan 6 uyuşturucudan 3'ünde Türkiye birinci sırada. *Gazete Oksijen*. <https://gazeteoksijen.com/turkiye/en-cok-kullanilan-6-uyusturucudan-3unde-turkiye-birinci-sirada-182034>

- 8) Kahya, A. & Küçüker, H. (2016). Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımı ve madde kullanım bozuklukları: Nedenler ve sonuçlar. *Turkish Journal of Public Health*, 14(2), 144-156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29109>
- 9) Korkmaz, E., & Özdemir, A. (2018). Uyuşturucu madde bağımlılığı ve önlenmesi: Türkiye’deki durum. *Addiction Journal*, 23(1), 56-69. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598119>
- 10) Öztürk, Y., & Ersoy, K. (2020). Uyuşturucu madde bağımlılığının sosyo-ekonomik etkileri. *Journal of Social and Economic Studies*, 12(1), 78-92. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2995817>
- 11) Yavuz, G., & Kara, H. (2018). Türkiye’de uyuşturucu madde bağımlılığının toplumsal boyutları. *Journal of Substance Abuse Research*, 15(4), 123-135. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611547>

9- ŞİDDET- DEFANSİF TIP İLİŞKİSİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

KEREM YILMAZ (Avukat, Öğretim Görevlisi, Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, 0009-0004-2278-6363, kerem@oztuncyilmaz.com

BİLDİRİ ÖZETİ

AMAÇ: Ülkemizde, özellikle son yıllarda artan sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin sağlık hizmetlerinde en önemli sorunlardan bir tanesi olduğu yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Hekimlerin kendilerini korumak amacıyla sergiledikleri kaçınma davranışları olan, hasta bakımında tıbbi standartlardan sapma şeklinde ortaya çıkan ve sağlık hizmetlerinin bir diğer ciddi sorunu ise defansif tıptır. Defansif tıbbin altında yatan en önemli nedenlerden bir tanesi tıbbi malpraktis iddiasından korunmak olup son dönemlerde artan sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin de bu temel nedenin yanına eklendiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmayla şiddet ve defansif tıp ilişkisi irdelenerek hukuki sonuçları öngörülme çalışılmıştır. **GEREÇ VE YÖNTEM:** Çalışmada, yerli ve yabancı literatürde, hekimlerde defansif tıbbin yaygınlığı ve nedenleri ile sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin sonuçları üzerine yapılan saha çalışmaları incelenerek sağlık çalışanlarına yönelik şiddet ile defansif tıp arasındaki neden sonuç ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. **BULGULAR:** Literatürde yapılan ilk çalışmalarda defansif tıp davranışlarının uygulanmasında, hekimlerin aleyhine olduğu düşünülen mevzuatın ve yasal sorumluluktan kaçma refleksinin, esas yönlendirici olduğu fikri baskındır. Devam eden süreçte ise sağlık hizmetlerinin sunumunda ortaya çıkan ve hekimleri de doğrudan etkileyen sağlık çalışanlarına yönelik şiddet gibi pek çok problemin, defansif tıba başvurulmasında ana etkenler arasında kendilerine yer bulduğu izlenmiştir. Yapılan çalışmalarda sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin, özellikle negatif defansif tıp davranışlarını tetiklediği ve bu çerçevede defansif tıbbin rutin hekim davranışına doğru evrilme tehlikesini beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. **SONUÇLAR:** Sağlık çalışanlarına yönelik şiddet hekimlerin daha fazla defansif tıp davranışlarına yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum ise hastalar üzerinde olumsuz tıbbi sonuçlara kapı aralamakta aynı zamanda hekimlerin defansif tıp nedeniyle hukuki ve cezai sorumluluklarının da gündeme gelmesine neden olabilecektir. Netice olarak, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesi yolunda atılacak adımlar zincirleme olarak sağlık hizmetlerindeki pek çok olumsuzluğun da önüne geçilmesine imkân tanıyacaktır.

Anahtar Kelimeler : Şiddet, Defansif Tıp, Hukuki Sorumluluk, Negatif Defansif Tıp

THE RELATIONSHIP BETWEEN VIOLENCE AND DEFENSIVE MEDICINE AND ITS LEGAL CONSEQUENCES

ABSTRACT

AIM OF THE STUDY: In our country, it has begun to be frequently stated that violence against healthcare professionals, which has increased especially in recent years, is one of the most important problems in healthcare services. Defensive medicine is another serious problem in healthcare, which is the avoidance behavior exhibited by physicians to protect themselves, which occurs in the form of deviation from medical standards in patient care. One of the most important reasons underlying defensive medicine is to protect against the allegation of medical malpractice, and it is observed that the violence against healthcare professionals, which has increased recently, is also added to this main reason. In this study, the relationship between violence and defensive medicine was examined and the legal consequences were tried to be predicted. **MATERIALS AND METHODS:** The study aimed to determine the cause and effect relationship between violence against healthcare professionals and defensive medicine by examining field studies in the domestic and foreign literature on the prevalence and causes of defensive medicine among physicians and the consequences of violence against healthcare professionals. **FINDINGS:** In the first studies in the literature, the idea that the legislation that is thought to be against physicians and the reflex to avoid legal responsibility are the main guiding factors in the implementation of defensive medicine behaviors. In the ongoing process, it has been observed that many problems such as violence against healthcare professionals, which arise in the provision of healthcare services and directly affect physicians, have found their place among the main factors in resorting to defensive medicine. It is understood from the studies that violence against healthcare professionals triggers especially negative defensive medicine behaviors and, in this context, brings with it the danger of defensive medicine evolving into routine physician behavior. **CONCLUSION:** Violence against healthcare professionals causes physicians to engage in more defensive medical behavior. While this situation may cause negative medical consequences for patients, it may also lead to physicians' legal and criminal responsibilities due to defensive medicine. As a result, steps to be taken to prevent violence against healthcare professionals will allow to prevent many negativities in healthcare services.

Key Words: Violence, Defensive Medicine, Legal Liability, Negative Defensive Medicine

I. GİRİŞ VE AMAÇ

Sağlık hizmetlerinin sunumunda, sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olaylarının artışı ve bunun sonucunda ortaya çıkan defansif tıp uygulamaları, günümüzde önemli bir sorun haline gelmiştir. Şiddet olaylarının sağlık çalışanlarının fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit etmesi ve sağlık hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkilemesi, bu konunun daha detaylı incelenmesini gerektirmektedir. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin, sadece bireylerin değil, sağlık sisteminin de verimliliğini ve etkinliğini azaltarak toplumsal sağlığı tehdit ettiği bilinmektedir. Defansif tıp ise, sağlık çalışanlarının hukuki sorumluluklarından kaçınmak amacıyla gereksiz tıbbi prosedürleri uygulamaları veya tıbbi bakım ve hizmet vermekten kaçınmaları olarak tanımlanmaktadır. Bu uygulamalar, sağlık hizmetlerinin maliyetlerini artırmakta, hastaların gereksiz yere çeşitli tıbbi işlemlerden geçmesine neden olmakta ve nihayetinde sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürmektedir. Bu makalede, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin ve defansif tıp uygulamalarının nedenleri, sonuçları ve yaygınlığı ele alınacaktır. Ayrıca, defansif tıbbin hukuki ve etik boyutları, hasta hakları üzerindeki etkileri ve sağlık politikaları çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır. Elde edilen bulgular ışığında, sağlık hizmetlerinde şiddetin ve defansif tıbbin azaltılmasına yönelik öneriler sunulacaktır.

II. SAĞLIKTA ŞİDDET VE SONUÇLARI

Günümüzden geriye dönüp baktığımızda, 20. yüzyılın tarihinin “şiddet” kavramı ele alınmadan yazılamayacağı tartışmasızdır. İçinde bulunduğumuz dönem ise şiddetin belki boyutlarının farklılaşabileceğini, ancak yeni uygulama alanları ile hayatımızın tam merkezinde olacağı yönünde korkutucu verileri aktarmaya devam etmektedir. DSÖ tarafından, bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen tehdit ya da fiziksel zor kullanma olarak tanımlanan şiddetin, farklı boyutlarda da olsa yoğun olarak günlük yaşamda yer alması, şiddetin kanıksanarak toplumsal bir rutin haline gelmesine neden olmaktadır (World Health Organization, 2002; Polat, 2001). Bir diğer boyutuyla ise şiddetin toplumsal etkileri göz önüne alındığında, çözülmesi gereken ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır (McDonald, 2000).

Sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve toplumun her katmanına ulaşmaya çalışması, ayrıca hizmetin alkol ve madde bağımlıları, suçlular, akıl hastaları gibi pek çok farklı sorunlu gruba da verilmesinin zorunlu olması, işyerinde şiddet başlığı altında ilk sıraya sağlık hizmetlerini konumlandırmıştır (Henzel & Kadioğlu, 2012). Şiddeti Anlama ve Rehabilitasyon Derneği'nin yapmış olduğu tanımında, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin en genel anlamı ile; sağlık kamu kurumlarında hasta veya hasta yakınları gibi tamamen sağlık sisteminin dışındaki kişiler tarafından gerçekleştirilen fiziksel veya fiziksel olmayan,

kurumun, hastaların ve çalışanların olumsuz olarak etkilenmesine neden olan davranışlar bütünü olduğu ifade edilmiştir (Şiddeti Anlama ve Rehabilitasyon Derneği, 2023). Yabancı literatürde yapılan çalışmalarda, sağlık hizmetlerinde çalışanların, üretim alanında çalışanlara nazaran 8 kat daha fazla şiddete maruz kaldığı (Parent-Thirion, Macias, Hurley, & Vermeylen, 2007), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN)'nin 2002 yılı "sağlık sektöründe iş yeri şiddeti" başlıklı ortak raporunda, sağlık çalışanlarının yarısından fazlasının mesleklerini uyguladıkları süre içinde en az bir defa şiddete maruz kaldıkları ifade edilmiştir. WHO, ILO ve ICN'nin 2002 yılı ortak raporunda, farklı ülkelerde sağlık çalışanlarına yönelik şiddet sıklıklarına bakıldığında, genel olarak çalışanların %3-17'sinin fiziksel, %27-67'sinin sözel, %10-23'ünün psikolojik, %0,7-8'inin cinsel içerikli, %0,8-2.7'sinin etnik şiddete maruz kaldığı saptanmıştır (ILO/ICN/WHO, 2002). Kanada'da yapılan bir çalışmada ise şiddete uğrama sıklığının %60, sözel istismarın %76, fiziksel tehdit veya saldırının %86 olduğu gösterilmiştir (İlhan, Aksakal, & Taşçı, 2013). 2022 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün yayımladığı bir diğer raporda, sağlık çalışanlarının %38'inin kariyerleri boyunca en az bir defa fiziksel şiddete maruz kaldıkları bildirilmiştir (World Health Organization, 2022).

Ülkemizde de son dönemlerde sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olaylarının artış gösterdiği yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır.

Şiddeti Anlama ve Rehabilitasyon Derneği tarafından düzenlenen Sağlıkta Şiddet Raporu'nda, 2021 yılında 190 sağlık çalışanına yönelik şiddet vakasının medyaya yansıdığı, 2022 yılında bu sayının 249 ve 2023 yılında bu sayının 457'ye çıktığı tespit edilmiştir. Şiddet mağdurlarında ilk sırada hemşireler, hemen ardından da hekimler gelmektedir. Raporun en korkutucu verisi ise 2023 yılı itibarıyla yaşanan vakaların %14,3'ünde ateşli silahların kullanılmış olmasıdır (Şiddeti Anlama ve Rehabilitasyon Derneği, 2023). Bıçıkçı tarafından gerçekleştirilen Ankara'da bir devlet hastanesinde çalışan 138 ebe-hemşire ile 72 hekimin katıldığı çalışmada, katılımcıların %55,8'i fiziksel veya sözel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir (Bıçıkçı, 2018). İstanbul Ümraniye ilçesindeki Aile Sağlığı Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezi'nde görev yapan 143 hekim ve aile sağlığı çalışanının katıldığı çalışmada ise, katılımcıların %64,3'ünün çalışma hayatlarında en az bir kere şiddete maruz kaldığı, son bir yılda %19,6'sının fiziksel şiddete, %81,8'inin psikolojik şiddete maruz kaldığı görülmüştür (Milet & Yanık, 2017).

Edirne ilinde yapılan bir çalışmada, sağlık çalışanlarının %66,1'inin şiddete maruz kaldığı belirlenmiş, maruz kalınan şiddet türlerinin; %82,5'inin sözel şiddet, %10,7'sinin fiziksel şiddet, %6,4'ünün psikolojik şiddet ve %0,4'ünün ekonomik şiddet olduğu tespit edilmiştir. Sağlık çalışanlarının %86,1'inin de çalışma esnasında şiddetle karşılaşma endişesi duydukları belirlenmiştir (Hıdıroğlu, 2019). Toplumsal bakış açısını ölçmek amacıyla İlhan ve arkadaşları tarafından hasta ve hasta yakınları üzerinde yapılan bir başka çalışmada

ise oldukça ilginç ve bir o kadar da düşündürücü bir sonuç çıkmıştır. Katılımcıların %20'si sağlık çalışanlarının şiddeti hak ettiğini ifade etmiştir (İlhan, Aksakal, & Taşçı, 2013).

Yapılan çalışmalar da açık bir şekilde göstermektedir ki sağlık hizmetlerinde çalışanların maruz kaldığı şiddet, küresel ölçekte, ciddi bir endişe kaynağı yaratmaktadır. Tüm bu veriler, sağlık çalışanlarının işyerinde fiziksel, sözel, psikolojik ve hatta bazen cinsel şiddete maruz kaldıklarını ortaya koymakta ve bu durum, sadece çalışanların fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin kalitesinin ve erişiminin de olumsuz etkileme ihtimalini oldukça yükseltmektedir. Bu kapsamda literatürde sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin özellikle hekimler üzerinde ne tür davranışsal sonuçlar ortaya çıkardığı da tartışmaya açılmış ve yapılan çalışmalar neredeyse ittifakla defansif tıbbi işaret etmiştir.

A. DEFANSİF TIP

Sağlık hizmetlerinin sunumunda tıbbi, mali ve hukuki sonuçları ile gündem yaratan bir diğer sorun ise defansif tıptır (Yılmaz, 2012). 1970'li yıllardan itibaren ABD'de yapılan çalışmalarda, hekimlerin tıbbi uygulamaların hukuki sorumluluğundan kaçmak için gerekli olmadığı halde teşhis ve tedaviye yönelik uygulamaları daha sık gerçekleştirdikleri ya da tam tersi bir şekilde risk barındırdığını düşündükleri hasta ve tedavi yöntemlerinden kaçındıkları tespit edilmiştir (Stoll, 1982; Studdert et al., 2005). Bu çerçevede defansif tıbbi en genel manada, sağlık hizmetini sunanların hukuki sorumluluk iddiasından kaçınmak amacıyla gerekli olmadığı halde tıbbi prosedürleri genişletmesi ya da tıbbi bakım ve hizmet vermektan kaçınması olarak tanımlamak mümkündür. Defansif tıba dair yapılan tanımlar göz önüne alındığında, bu uygulamaların iki ayrı şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, hasta için izlenecek prosedürlerin tıbben herhangi bir faydası olmamasına rağmen artırılması tarzında olan ve uygulayıcının hastalığın teşhis ve tedavisinde üzerine düşenden daha fazlasını yaptığını göstermek amacıyla başvurduğu, güvence davranışları olarak da adlandırılan pozitif defansif tıbbi uygulamalardır. Bir diğeri ise hastalığın ya da uygulanması gereken tıbbi müdahalenin barındırdığı, istenmeyen neticeye sebep olabilecek yüksek risk nedeniyle hasta ile ilgilenmeme tarzında olan çekinme davranışları olarak da tanımlanan, negatif defansif tıbbi davranışlardır (Hershey, 1972; Hirsh, 1989; Summerton, 1989; Bovbjerg, 1989; Edwards, 1985).

c) Pozitif Defansif Tıp

Tıbben gereksiz ya da çok da fazla gerekli olmayan prosedürlerin uygulanması ya da standart prosedürlerin üzerine çok fazla düşülmesi olarak nitelenen pozitif defansif tıp

davranışlar, somut olayın özelliklerine göre değişkenlik gösterebilecekse de aşağıda yer almakta olan davranış kalıpları genel itibariyle literatürde tespit edilen davranışlardır.

- Tıbbi gerekliliği olmayan ilaçların reçetelendirilmesi
- Tıbbi gerekliliği olmayan konsültasyon istenmesi
- Endikasyon bulunmadan, hasta için yatarak tedavi kararı alınması
- Tıbbi gerekli olmayan görüntüleme tekniklerine başvurulması ya da gereğinden fazla başvurulması
- Tıbbi gerekli olmayan tıbbi tahlil ve testler talep edilmesi ya da gereğinden fazla talep edilmesi
- Sıkı ve detaylı kayıt tutma;
- Hasta takibinin gereğinden fazla sıklaştırılması
- Hastanın durumuyla ilgili olarak gereğinden daha fazla bilgilendirmesi (Hershey, 1972; Hirsh, 1989; Summerton, 1989; Bovbjerg, 1989; Edwards, 1985).

Pozitif defansif tıbbi davranış kalıplarının birçoğu esasında, ilk bakışta hukuka uygun ve iyi tıbbi karşıladığı intibasını bırakmaktadır (Blacker, 2013). Kaldı ki; kayıtların detaylı tutulması ya da hasta ile daha sıkı ilgilenilmesi türünden olan davranışlar, hasta hakları açısından da olması gereken standartlardır. Bunlarla beraber, pozitif defansif tıbbi davranışların, beraberinde getirdiği mali külfet, endikasyonsuz hasta yatırma ya da gereksiz girişimsel müdahaleler gibi kimi davranış kalıplarında hastaların zarar görme ihtimali ve uygulanış amaçları bakımından tıbbi etikle ters düşmeleri; pozitif defansif tıbbin tartışılan yönleri olmuştur.

d) Negatif Defansif Tıp

Negatif defansif tıp davranışlarında ise pozitif defansif tıbbin tam tersi bir şekilde kaçınma davranışları sergilenmektedir. Bu kapsamda; yaşamsal riske sahip hastalardan kaçınma, komplikasyon ihtimali yüksek tedavi yöntemlerinden kaçınma, agresif ve dava etme ihtimali bulunan ya da yakınları aynı ihtimali taşıyan hastalardan kaçınma, doğum gibi tıbbi uygulamaları gerçekleştirmeyi bırakma, hastayı bir başka sağlık kurumuna sevk etme tarzında olan kaçınma davranışları kalıplaşmış negatif defansif tıbbi uygulamalar olarak ifade edilmiştir(De Ville, 1998; Morrison, 1994; Studdert et al.).

Literatürde, negatif defansif tıp davranışlarının, hastaya en fazla zarar verme ihtimali olan uygulamalar olduğu ve yasal açıdan savunulacak herhangi bir tarafının olmadığı ifade edilmiştir³². Bununla beraber yapılan çalışmalarda, pozitif uygulamalar kadar sık

uygulanan ve rağbet gören davranışlar olmadığı, ancak; günden güne klinik uygulamalarda görülme sıklığının arttığı da dile getirilmiştir (Catino, 2011; De Ville 1998).

e) Defansif Tıbbın Yaygınlığı

Defansif tıbbın yaygınlığı ve hekimler tarafından başvurulma oranları tespit amacıyla, kavramın net bir şekilde ortaya çıktığı 1970'li yıllardan itibaren yabancı literatürde araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise 2000'li yıllardan itibaren özellikle yeni TCK'nın yürürlüğe girmesi ve hekimin tıbbi uygulama hatası iddialarından kaynaklanan sorumluluğunun adı konulmuş bir şekilde taksir hükümleri üzerinden değerlendirileceğinin netleşmesi ile defansif tıbbın ülkemizdeki yansımaları da merak konusu olmuş ve konu ile ilgili araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Literatür taraması çerçevesinde ulaşılan veriler yılı, ülke ve uygulama yaygınlığı oranlar özetlenerek Tablo 1'de sunulmuştur (Özer & Aslan, 2020).

Ülke	Yıl	Yaygınlık
ABD	1978	%70
İNGİLTERE	2000	%90
ABD	2005	%93
JAPONYA	2006	%98
TÜRKİYE	2008	%78,4
İTALYA	2009	%77,9
TÜRKİYE	2011	%83,30
ABD	2012	%96
İRAN	2014	%99,8
TÜRKİYE	2015	%84

Tablodan görüldüğü üzere, defansif tıbbın yaygınlığı dünya genelinde önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Yukarıda değinmiş olduğumuz gerek negatif gerekse de pozitif defansif davranışların içerikleri dikkate alındığında ise defansif tıp ile küresel düzeyde sağlık hizmetlerinin kalitesi sorgulanabilecek düzeylere kadar inme tehlikesi altındadır. Türkiye'de de son yıllarda defansif tıbbın artan yaygınlığı, sağlık politikalarının ve hukuki düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle sağlık çalışanları ile hasta arasındaki güven ilişkisinin korunması ve sağlık hizmetlerinin etkinliğinin artırılması için, defansif tıbbın nedenleri ve sonuçları üzerine yapılan araştırmalar büyük önem taşımaktadır.

B. ŞİDDET VE DEFANSİF TIP

Sadece ülkemizde değil küresel anlamda da sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin oldukça hızlı bir şekilde yükseldiği ve ülkelerin gündeminde geniş yer kaplamaya başladığı gözlemlenmektedir (Vento, Cainelli, & Vallone, 2020). Literatürde yapılan ilk çalışmalarda defansif tıp davranışlarının uygulanmasında, hekimlerin aleyhine olduğu düşünülen mevzuatın ve yasal sorumluluktan kaçma refleksinin, esas yönlendirici olduğu fikri baskındır. Devam eden süreçte ise sağlık hizmetlerinin sunumunda ortaya çıkan ve hekimleri de doğrudan etkileyen sağlık çalışanlarına yönelik şiddet gibi pek çok problemin, defansif tıba başvurulmasında ana etkenler arasında kendilerine yer bulduğu izlenmiştir (Vento, Cainelli, & Vallone, 2020). İtalya'da 254 psikiyatri uzmanı üzerinde yapılan bir araştırmada hekimlerin defansif tıp uygulamaları ile şiddet görme ihtimalleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bu çerçevede defansif tıbbın sebeplerinden bir tanesinin de şiddet ihtimali olduğu tespit edilmiştir (Scognamiglio et al., 2023). Mısır'da 1797 hekim üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise hekimlerin özellikle negatif defansif tıp davranışlarına daha fazla yöneldikleri ayrıca şiddetin, yasal sorumluluk çekincesi ile defansif tıp uygulamalarının en önemli nedeni arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Arafa et al., 2023). Ülkemizde yapılan ve hekimlerle yüz yüze mülakat şeklinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise hekimlerin defansif tıba yönelmesinde ilk motivasyonunun sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olduğu gözlemlenmiştir (Yeşiltaş & Erdem, 2018).

Yapılan saha çalışmaları ve literatürdeki derlemeler irdelendiğinde, defansif tıbbın Dünya genelinde rutin bir hekim davranışı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Çıkış noktası hekimlerin yasal sorumluluk ile karşı karşıya kalma korkusu olduğu ifade edilen defansif tıbbın artık birincil nedenleri arasında sağlık çalışanlarına yönelik şiddet de yer almaktadır. Yılmaz tarafından 2011 yılında İstanbul'da çalışmakta olan 208 hekim arasında yapmış olduğu çalışmada hekimlerin %85,6'sının agresif hastalardan kaçınma yoluyla negatif defansif tıba yöneldikleri de tespit edilmiştir (Yılmaz, 2014). Bu çerçevede esasında defansif tıbbın tanımını da yenilemek ihtiyacı doğmaktadır. Artık defansif tıbbı, sağlık çalışanlarının sağlık hizmetlerinin sunumunda yaşadıkları olumsuzluklar sebebiyle gereksiz yere tıbbi prosedürleri genişletmesi ya da prosedürleri uygulamaktan kaçınması olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır.

III. DEFANSİF TIBBIN HUKUKİ SONUÇLARI

a) Hasta Hakları Açısından

Türkiye'de hasta hakları, 1998 yılında çıkarılan Hasta Hakları Yönetmeliği ile mevzuata kazandırılmıştır. Yönetmeliğin amacı, hastaların sağlık hizmetlerinden adil, eşit ve kaliteli bir şekilde faydalanmalarını sağlamak ve ayrıca hastaların kendi kaderlerini tayin etmeleri

imkanını tesis etmektir (Nal & Civaner, 2005). Ancak defansif tıp uygulamaları hasta haklarının temel amacı ile çoğu zaman açık bir şekilde çelişmektedir. Bu davranış türleri, kaynağını temel insan haklarından alan hasta haklarını zedeleyerek, hastaların gereksiz maliyetlere katlanmasına, zamansal kayıplar yaşamasına ve hatta tıbbın gereklerine uygun teşhis ve tedavi ilkesi ile çelişerek sağlık durumlarının kötüleşmesine yol açma tehlikesini de barındırmaktadır (Yılmaz, 2014).

Hekimlerin fazladan tetkik istemesi, gereksiz ilaç yazması veya gereksiz konsültasyon talepleri gibi işlemlerle karakterize olan pozitif defansif tıp uygulamaları hasta hakları ve tıbbi etik açısından önemli sorunları beraberinde getirebilmektedir. Bu türden davranışlar maliyet arttırıcı pek çok etkeni doğurduğu gibi sağlık hizmeti kalitesini de sorgulanır kılabilir. Hekimlerin karmaşık veya riskli hastalardan kaçınması, tedavi edilebilir hastaları sevk etmesi gibi davranışları içeren negatif defansif davranışlar ise literatürde belirtildiği üzere tıbbi olarak istenmeyen sonuçları doğurmaya gebe olan davranış türleri olmaları itibarıyla hasta hakları açısından da ciddi ihlalleri beraberinde getirmektedir. Özellikle, karmaşık medikal problemleri olan hastalardan veya agresif ve şikayetçi olma olasılığı yüksek hastalardan kaçınma, hekimlerin aynı zamanda mesleki sorumluluklarından kaçınmaları eylemi anlamına geldiği için ciddi bir tıbbi etik sorunsalı olup hastaların sağlık hizmetlerine erişim hakkının da açık bir şekilde ihlalidir. Ayrıca, riskli hastaları başka sağlık kuruluşlarına sevk etmek veya tedavi imkânı varken tedavi etmekten kaçınmak, hastaların yaşam hakkını ve sağlık hizmetlerinden hakkaniyete uygun şekilde yararlanma hakkını zedeleyeceği de tartışmasızdır. Bu tür uygulamalar, hasta güvenliğini tehlikeye atabilmekte ve hastaların sağlık hizmetlerinden adil ve etkin bir şekilde faydalanmasını engelleyebilmektedir (Yılmaz, Polat, & Kocamaz, 2014).

Sonuç olarak, defansif tıp uygulamaları, hasta hakları açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Hem pozitif hem de negatif defansif tıp uygulamaları, sağlık hizmetlerinin temel amacına aykırı olup hasta haklarının etkin bir şekilde korunması ve hak ihlallerinin önüne geçilmesi için bu tür uygulamaların minimize edilmesi hem sağlık hizmetlerinin kalitesi hem de gücünü temel insan haklarından alan hasta haklarının korunması için elzemdir.

b) Ceza Hukuku Açısından

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu çerçevesinde, hekimleri mesleki uygulamaları nedeniyle hastaların zarar görmesi durumunda taksir hükümleri kapsamında ceza yargılaması yapılmaktadır. Kanununun 22. Maddesi iki ayrı taksir tanımına yer vermiştir. Bunlardan ilki, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeden gerçekleştirilmesi olan basit taksir, diğer ise kanunda açıkça bilinçli taksir olarak adlandırılan, kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın,

neticenin meydana gelmesidir (Dönmezer & Erman, 1981). Basit taksiri tıbbın uygulanması üzerinden yorumlayacak olursak; hekim, mesleğini uygularken gözetmekle yükümlü olduğu dikkat ve özeni göstermeyerek hastasının vücut bütünlüğünün bozulmasına ya da hayatını kaybetmesine sebebiyet vermekte ve ayrıca bu dikkat ve özen eksikliği nedeniyle, uygulaması neticesinde hastasında meydana gelebilecek zararları da öngörememektedir. Bilinçli taksirde ise; hekim, fiili neticesinde hastada meydana gelebilecek zararları öngörmekte, ancak gerçekleşmemesi noktasında kişisel becerilene güvenerek eylemine devam etmektedir (Ateş, 2003).

Fazladan ilaç yazılması ve gereksiz tıbbi tahlil ve tetkiklerin yapılması dışında kalan pozitif defansif davranışlar genel itibariyle literatürde sağlık hizmetinin kalitesini arttıracı davranış türleri olarak nitelenmiş olup salt etik ihlal boyutları tartışılmıştır. Ceza hukuku dinamikleri açısından da değerlendirme yapıldığında pozitif defansif davranışların genel olarak sonuçları itibariyle ceza hukukunun ilgi alanı dışında kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ceza hukukunun ilgi alanına girebilecek olan fazladan ilaç yazılması, rasyonel ilaç kullanımı üst başlığı çerçevesinde tıbbi olarak da eleştirilmektedir (Özata, Aslan, & Mete, 2009). Bu çerçevede hekim tarafından gerekli olmadığı ya da hasta ve hastalığın genel durumuyla uyuşmadığı halde ilaç reçete edilmesi, hastada bedeni zararlara da yol açabilecektir. İşte bu durumda devreye hekimin cezai sorumluluğu girmektedir. Hekimin bu eyleminin altında yatan manevi unsur, muhtemel tıbbi risklerin de bertaraf edilmesi ya da hasta tarafından sorgulanmanın önüne geçilmesidir. Bu çerçevede, fazladan ilaç reçete edilmesi ile hastanın zarar görmesi durumunda neticenin öngörülüp öngörülmediğine bağlı olarak bilinçli taksir ya da basit taksir hükümler çerçevesinde hekim yargılanabilecektir. Gereksiz tıbbi tetkiklerin yapılması, hastaların ekonomik ve zamansal kayıplara uğramasına neden olabileceği gibi biyopsi gibi girişimsel uygulamalar, hastanın vücut bütünlüğüne zarar vermektedir ve defansif amaçlarla yapılması durumunda ceza hukukunun ilgi alanına girme ihtimali de oldukça yüksektir. Hekimin biyopsi gibi girişimsel bir işlem için hastadan onay alırken verdiği bilginin gerçeği yansıtmaması yani esas amacın defansif tıp olduğunun bildirilmemesi durumunda, bu eylem hukuka aykırı hale gelecek ve hastanın rızası sakatlanacaktır. Hastanın rızasının sakat olduğu durumlarda ise hekimin kasten yaralama fiilinden cezalandırılması ihtimalini de görmezden gelmek çok da mümkün değildir (Yılmaz, Polat, & Kocamaz, 2014).

Kaçınma davranışları olarak da adlandırılan negatif defansif davranışlar, büyük oranda hekimlik meslek etiği ile bağdaşmayan ve hastanın sağlığını tehlikeye atma ihtimali oldukça yüksek olan davranışlar olarak nitelenmiştir. Hastaların sevk edilmesi veya başka bir hekime yönlendirilmesi, tıbbın rutin uygulamalarından olmakla beraber, hekimin hastaya bakabilecek yeterliliğe ve imkana sahip olmasına rağmen, defansif amaçlarla hastadan kaçınması, hastanın zarar görmesine neden olabilecektir. Hekim, defansif amaçla kaçınma davranışını uygularken, yeterli dikkat ve özeni göstermediği için hastanın

zarar görmesine neden olmuşsa, bu durumda hekimin taksirli davranışı gündeme gelebilecek ve hekimin kaçınma eylemi ile hastada oluşan olumsuz sonuçlar arasında nedensellik bağı bulunursa, 5237 Sayılı Kanun'un 89. maddesi gereğince taksirle yaralama suçundan; hastanın hayatını kaybetmesi durumunda ise 85. madde gereğince taksirle öldürme suçundan hekim cezalandırılma ihtimali ortaya çıkabilecektir. Eğer hekim, hastayı sevk etme veya bakmaktan kaçınma davranışı sırasında hastanın zarar göreceğini öngörmüş ancak bu neticenin ortaya çıkmasını istememişse, bilinçli taksir durumu söz konusu olabilecek ve hükmedilecek cezada artırım yoluna gidilebilecektir (Yılmaz, Polat, & Kocamaz, 2014).

Yargıtay 12. Ceza Dairesi tarafından temyizen incelemeye alınan dosyaya esas olan somut olay, her ne kadar negatif defansif tıp kavramı geçmese de negatif defansif tıp ve hukuki sonuçlarına oldukça güzel bir örnektir. Olayda; Anne normal doğum için sabah Özel X Tıp Merkezi'ne yatırılır. İlerleyen saatlerde bebeğin başı pelvis girişindedir. Anne 20 dk boyunca ıkindirilir. Ancak ıkınma ile bebek ilerlemez. Sanıklar baş – pelvis uygunsuzluğu ile anneyi sezaryene alırlar ve doğum gerçekleşir. Doğumdan iki saat sonrasında annede vajinal kanama başlar. Kanamalar iki saat içerisinde 3 defa azalır ve çoğalır. Sanıklar kanamanın 3. kez çoğalması ile rahmin alınması olasılığı olduğunu düşünürler. Sağlık kurumunun rahim alınması hususunda yetkili olmadığından hareketle sevk kararı alırlar. Sevk için 20:35'te ambulans çağırırlar. Annenin 21:35 Y Eğitim Araştırma Hastanesi'ne sevki gerçekleşir. Hastane içerisinde nakil esnasında arrest gelişir. 15 dk canlandırma işlemi uygulanan hastanın ritmi normale döner ve histerektomi uygulanır. Bu esnada annede birkaç defa daha kardiyak arrest gelişir. Cpr ile geri döndürülür. Ancak son arrest neticesinde yapılan cpr işlemine yanıt vermez ve sabah saat: 04:10'da eksitus olur. İlk derece mahkemesi yargılaması esnasında Adli Tıp Kurumu tarafından verilmiş olan bilirkişi raporunda, hekimlerin ellerinden geleni yaptıkları ve kusursuz oldukları ifade edilmiştir. Bu çerçevede ilk derece mahkemesi beraat kararı vermiştir. Dosya içerisinde bulunan Y Eğitim ve Araştırma Hastanesi doktorları tarafından düzenlenen idari tahkikat raporunda; kanama gelişen hastada acil müdahale indikasyonunun mutlaka bulunduğu, sezeryanı gerçekleştiren ekibin histerektomi yani rahim alınması ameliyatını da gerçekleştirebilmesi gerektiği düşüncesine yer verdiklerini, bu hususun açıklığa kavuşturulması gerektiği kanaati ile beraat hükmünü bozmuştur (Yargıtay 12. CD. 2015/263 Esas ve 2015/16311 Karar). Karar çerçevesinde, tabii ki hekimlerin ikrarı olmadığı müddetçe kaçınma davranışının defansif amaçla yapıldığını ifade etmek doğru olmayacaktır. Ancak eylemin genel görünümü defansif amaçlı olarak yapılan kaçınma eylemleri ile benzerlik arz etmekte ve hukuki sonuç açısından da birebir aynılık göstermektedir.

Defansif tıbbi uygulamaların cezai sorumluluğu, kamuda görev yapmakta olan hekimler için ayrı bir parantez içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir; nitekim 5237 Sayılı

Kanun'un 257. Maddesi görevi kötüye kullanma suçunu düzenlemektedir. Bu kapsamda kamu görevlisi olan hekimler tarafından yapılacak defansif davranışların, hastaların bedenleri üzerinde herhangi bir zarara sebebiyet vermese de hastalar veya kamunun uğrayacağı maddi zararlar ile doğrudan taksirle değerlendirilmesi mümkün olmayan zararlandırıcı eylemleri çerçevesinde adı geçen kanun maddesi kapsamında yargılanarak ceza alma riski ile karşı karşıya kalabileceklerdir (Yılmaz, 2014).

c) Tazminat Hukuku Açısından

Hekimlerin tıbbi uygulamaları neticesinde hastanın vücut bütünlüğünün bozulması veya mağdur edilmesi durumunda, hekimin cezai sorumluluğu yanında hastanın çekmiş olduğu acı, elem, ızdırap ve maddi kayıpları nedeniyle tazminat sorumluluğu da doğmaktadır. Hekim-hasta ilişkisinde, hekimin görevini yerine getirirken hastaya verdiği zararlar Türk hukukunda iki temel borç kaynağına dayanmaktadır. Bunlardan ilki, sözleşmeden doğan sorumluluk bir diğer ise haksız fiil sorumluluğudur (Gözübüyük & Tan, 2001). Türk hukukunda gerek literatürde gerekse de yüksek yargı kararlarında, hekim ile hasta arasındaki ilişkiden doğan sorumluluk sözleşmesel sorumluluk bağlamında irdelenmekte ve vekalet sözleşmesi hükümlerine göre hukuk ilişki değerlendirilmektedir (Şenocak, 1998). Hasta ve hekim arasında kurulan vekalet sözleşmesi, hastanın teşhis ve tedavisi için hekime başvurusuyla yazılı şekil şartına tabi olmadan oluşmaktadır. Bu ilişki, hekime mesleki sorumluluklar yüklemekte olup hekim tıbbın gerektirdiği dikkat ve özeni göstererek modern tıbbın gereklerine uygun bir şekilde hastasını muayene ve tedavi etmesi beklenmektedir. Hekimin dikkat ve özen eksikliği ile ya da tıbbın gereklerine aykırı davranması neticesinde hastada maddi ve manevi zarar ortaya çıktığında, hekimin vekalet sözleşmesine aykırılık nedeniyle hukuki sorumluluğu doğmaktadır (Öztürkler, 2003).

Daha önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz üzere pozitif defansif tıbbi uygulamalar arasında yer alan kayıtları daha detaylı tutma ve hastayı ayrıntılı bilgilendirme, gibi davranışların tazmini herhangi bir sonuç doğurması beklenmemektedir. Ancak, fazladan tetkik istemek ve fazladan ilaç yazmak gibi uygulamalar, hastanın maddi zarar görmesine neden olabilmekte fazladan tetkik isteme, gereksiz yere yapılan girişimsel müdahaleler ve biyopsi gibi cerrahi müdahaleler, hastanın iş gücü kaybı, vücut bütünlüğünün ihlali ve manevi zararlar doğurabilmektedir. Bu durumda, hekimin hukuki sorumluluğu yani hastada ortaya çıkan maddi ve manevi zararları tazmin yükümlülüğü doğmaktadır. Aynı sorumluluk sistematığı negatif defansif davranışlar için de geçerlidir. Nitekim hastaya zarar verme ihtimali pozitif davranışlara göre daha yüksek olan negatif davranışlarda özellikle kaçınma eylemleri hastanın cismani zarara uğramasını hatta ve hatta hayatını kaybetmesine kadar giden istenmeyen sonuçlara gebe olduğu ortadadır. Bu davranış kalıpları ile hekim, kendisinden beklenen tıbbi özeni göstermek bir yana eylemsiz kalarak

hastanın teşhis ve tedavi hakkını ihlal etmektedir. Dolayısıyla tabii olarak hastada oluşan maddi ve manevi tüm zararları karşılamayı yükümlenmektedir (Yılmaz, Polat, & Kocamaz, 2014).

Bilindiği üzere, ülkemizde sağlık hizmet sunucularının en büyüğü kamu hastaneleridir. O halde kamu hastanelerinde hekimlerin defansif tıbbıya yönelmesi durumunda nasıl bir hukuki tablo ile karşılaşılacağına da tespiti önem taşımaktadır. Kamu hastanelerinde verilen sağlık hizmetleri idari bir hizmet olarak görülmekte ve hasta ile hekim arasında herhangi bir sözleşme kurulmamaktadır. Bu çerçevede idare, hizmeti sağlık kuruluşları aracılığıyla veren ve hasta da hizmeti alan konumundadır. Bu ilişki içerisinde tazmini sorumluluk kriterleri özel hukuk kriterlerinden bazı farklılıklara sahiptir (Canbolat, 2009). Hekimin defansif davranışı ile zarar gören hasta, tazmini taleplerini hekime değil doğrudan hizmeti veren idareye, idare mahkemeleri nezdinde tam yargı davası vasıtasıyla yöneltmek zorundadır. İdari hizmetin hiç veya gereği gibi işlemediği ve bu sebeple de hastanın maddi veya manevi zararla uğradığı tespit edildiğinde ise tazmini yükümlülük de idare üzerinde olmaktadır. Devam eden süreçte idarenin ödemiş olduğu tazminatı rücu yoluyla zarara neden olan hekimden talep etme hakkı da saklıdır (Ayan, 1991).

IV. SONUÇ

Literatürde yapılan ilk çalışmalarda defansif tıp davranışlarının uygulanmasında, hekimlerin aleyhine olduğu düşünülen mevzuatın ve yasal sorumluluktan kaçma refleksinin, esas yönlendirici olduğu fikri baskındır (Hershey, 1972; Hirsh, 1989; Summerton, 1989; Bovbjerg, 1989; Edwards, 1985). Devam eden süreçte ise sağlık hizmetlerinin sunumunda ortaya çıkan ve hekimleri de doğrudan etkileyen sağlık çalışanlarına yönelik şiddet gibi pek çok problemin, defansif tıbbıya başvurulmasında ana etkenler arasında kendilerine yer bulduğu izlenmiştir (Yeşiltaş & Erdem, 2018; İlhan, Aksakal, & Taşçı, 2013). Yapılan çalışmalarda sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin, özellikle kaçınma tarzında olan negatif defansif tıp davranışlarını tetiklediği ve bu çerçevede defansif tıbbın rutin hekim davranışına doğru evrilme tehlikesini beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Bu durum ise hastalar üzerinde olumsuz tıbbi sonuçlara kapı aralamaktadır. Esasında şiddet gibi hak ihlallerinden kaçınmak için gösterilmiş olan bu refleksler beraberinde hem hastaların zarara uğramasına hem de hekimlerin cezai ve tazmini sorumluluk kapsamında yargılanmalarına sebep olarak sağlık hizmetlerini önemli derecede sekteye uğratabilecek sorunlar yumağını ortaya çıkarmaktadır.

Netice olarak, sağlık çalışanlarına yönelik şiddet ve şiddetin sonucu olan defansif tıp uygulamaları hakkında eğitim programlarının düzenlenmesi, sağlık çalışanlarının şiddetle başa çıkmalarına ve ayrıca defansif tıptan kaçınmalarına yardımcı olabilecektir. Hukuki önlemler kapsamında, şiddet olaylarına karışan kişilere karşı daha caydırıcı cezaların

uygulanması ve yine bu çerçevede sıkı hukuki düzenlemelerin getirilmesi atılacak etkili adımlardır. Şiddet mağdurlarının ya da şiddet mağduru olma ihtimali olanların ilk gereksinimlerinden bir tanesi de psikolojik destektir. Bu bağlamda, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin olumsuz etkilerini azaltmak için ve bu sayede defansif tıbbı yönelme refleksini en aza indirmek için sağlık çalışanlarına yönelik psikolojik destek hizmetlerinin sunulması da hem sağlık çalışanlarının şiddet sonrası daha kolay toparlanmasına hem de çalışanların kendilerini yalnız hissetmelerinin önüne geçilmesine imkân tanıyabilecektir.

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önemli bir iş sağlığı ve güvenliği sorunu olduğu da açıktır. Şiddetin önüne geçilmesi ve şiddete karşı etkili bir müdahalede bulunulabilmesi için de sağlık kurumlarında güvenlik kameraları ve güvenlik personellerinin etkinliğinin ve sayılarının artırılması aynı zamanda yine etkin acil durum protokollerinin düzenlenmesi, sağlık çalışanlarının kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olabilecektir. Sağlık çalışmalarına yönelik şiddeti, şiddete meyilli olan bireyleri odak alarak davranışsal bozukluklar üzerinden irdelemek ve salt şiddetin engellenmesi ile cezalandırılması üzerinden bir perspektif yaratmak da her zaman doğru bir bakış açısı olmayacaktır. Sağlık hizmetinin sunumunda yaşanan aksaklıklar, uzun hasta bekleme süreleri, oldukça ileri tarihli randevu günleri, gerekmediği halde acil servis kullanımı, ilk basamak sağlık kurumlarının işlevsiz kalması ve fiziki yetersizlikler gibi sağlık politikalarıyla doğrudan ilgili olan olumsuzlukların da ortadan kaldırılması, sağlık hizmetlerinin sunumunda oluşan kaotik ortamın bir miktar da olsa azalmasına katkıda bulunacağı gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Arafa, A., Negida, A., Elsheikh, M., Emadeldin, M., Hegazi, H., & Senosy, S. (2023). Defensive medicine practices as a result of malpractice claims and workplace physical violence: a cross-sectional study from Egypt. *Sci Rep*, 13(1), 22371.
- Ateş, T. (2003). *Hekimin Cezai ve Hukuki Sorumlulukları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Ayan, M. (1991). *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki Sorumluluk*. Ankara: Kazancı Yayınları.
- Bıçıkçı, F. (2018). Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet ve Neden Olan Faktörler: Bir Devlet Hastanesi Örneği. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 5(1), 43-56.
- Blacker, M. (2013). Defensive Medicine: Legally Necessary but Ethically Wrong? *JAMA Intern Med*. doi:10.1001/jamainternmed.2013.7293.
- Bovbjerg, R. R. (1989). Legislation on Medical Malpractice: Further Developments and a Preliminary Report Card. *University of Davis Law Review*, 22, 499.
- Canbolat, F. (2009). Kamu Hastanesinde Yapılan Tıbbi Müdahalede Hekimin Özel Hukuktan Doğan Sorumluluğunun Dayanağı. *TBB Dergisi*, 80, 156-181.

- De Ville, K. (1998). Act First and Look Up the Law Afterward?: Medical Malpractice and the Ethics of Defensive Medicine. *Theoretical Medicine and Bioethics*, 19, 569-589.
- Dönmezer, S., & Erman, S. (1981). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Edwards, K. S. (1985). Defensive Medicine: Health Care with a Pricetag. *Ohio State Medical Journal*, 81, 38-42.
- Gözübüyük, A. Ş., & Tan, T. (2001). *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Hershey, N. (1972). The Defensive Practice of Medicine: Myth or Reality. *Milbank Memorial Fund Quarterly*, 50, 69-97.
- Henzel, Z. O., & Kadioğlu, S. (2012). Tıp-Şiddet İlişkileri Genel Çerçevesinde Hekimlere Yönelik Saldırıları Hakkında Analitik Bir Değerlendirme. *Değişen Dünyada Biyoetik*, 172-178.
- Hıdıroğlu, S. (2019). Birinci Basamak Sağlık Çalışanlarının Şiddete Maruziyet Düzeyleri ile İş Doyumu Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *The Journal of Turkish Family Physician*, 10(4), 173-184.
- Hirsh, H. L. (1989). Defensive Medicine: Friend or Foe? *Legal Medicine*, 145-180.
- İlhan, M. N., Aksakal, F. N., & Taşçı, E. (2013). Toplum Gözüyle Sağlık Çalışanlarına Şiddet: Nedenler, Tutumlar, Davranışlar. *GMJ*, 24, 5-10.
- ILO/ICN/WHO/PSI. (2002). *Framework guidelines for addressing workplace violence in the health sector*. Geneva: ILO/ICN/WHO/PSI Joint Programme on Workplace Violence in the Health Sector.
- McDonald, D. (2000). Violence as a Public Health Issue. *Trends & Issues in Crime & Criminal Justice*, 163, 1-6.
- Milet, M., & Yanık, A. (2017). Sağlık Çalışanlarına Karşı İş Yeri Şiddeti. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 3(2), 25-36.
- Morrison, M. C. T. (1994). Negative Medicine. *Journal of Royal Society of Medicine*, 87, 127-128.
- Nal, G., & Civaner, M. (2005). Hasta Hakları Uygulama Yönergesi: Türkiye'de Hasta Haklarının Yaşama Geçirilmesi İçin Bir Adım. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği Hukuku-Tarih Dergisi*, 13(3), 81-84.
- Özer, K., & Aslan, A. (2020). Defansif tıp uygulamalarının belirlenmesi: karma yöntem araştırması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(4), 639-664.
- Özata, M., Aslan, Ş., & Mete, M. (2009). Rasyonel İlaç Kullanımının Hasta Güvenliğine Etkileri: Hekimlerin Rasyonel İlaç Kullanmalarına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. II. Uluslararası Hasta Güvenliği Kongresi Kitabı, 529-542.
- Öztürkler, C. (2003). *Hukuk Uygulamasında Tıbbi Sorumluluk, Teşhis, Tedavi ve Tıbbi Müdahaleden Doğan Tazminat Davaları*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Parent-Thirion, A., Macias, E. F., Hurley, J., & Vermeylen, G. (2007). *Fourth European Working Conditions Survey*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

- Scognamiglio, P., Morena, D., Di Fazio, N., Delogu, G., Iniziato, V., La Pia, S., Saviano, P., Frati, P., & Fineschi, V. (2023). Vox clamantis in deserto: a survey among Italian psychiatrists on defensive medicine and professional liability. *Front. Psychiatry*, 14, 1244101.
- Şenocak, Z. (1998). *Özel Hukukta Hekimin Sorumluluğu*. Ankara: AÜHF Yayınları.
- Şiddeti Anlama ve Rehabilitasyon Derneği. (2023). *Sağlıkta Şiddet Raporu*. https://imdat.org/media/raporlar/2023_SAGLIKTA_SIDDET_RAPORU.pdf
- Stoll, P. (1982). Defensive Medicine. *Beitr Gerichtl Med*, 40, 35-40.
- Studdert, D. M., Mello, M. M., Sage, W. M., Desroches, C. M., Peugh, J., Zapert, K., & Brennan, T. A. (2005). Defensive Medicine Among High-Risk Specialist Physicians in a Volatile Malpractice Environment. *JAMA*, 293(21), 2609-2617.
- Summerton, N. (1989). Positive and Negative Factors in Defensive Medicine: A Questionnaire Study of General Practitioners. *British Medical Journal*, 318(7192), 101-103.
- Vento, S., Cainelli, F., & Vallone, A. (2020). Violence Against Healthcare Workers: A Worldwide Phenomenon with Serious Consequences. *Front. Public Health*, 8, 570459.
- World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva: WHO.
- Yeşiltaş, A., & Erdem, R. (2018). Şiddet ve defansif tıp uygulamaları üzerine nitel bir çalışma. *The Journal of Academic Social Science*, 6(45), 123-140.
- Yılmaz, K. (2012). *Defansif Tıp*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K., Polat, O., & Kocamaz, B. (2014). Defansif tıp uygulamalarının hukuksal açıdan incelenmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 16, 19-51.
- Yargıtay 12. Ceza Dairesi. (2015). 2015/263 Esas ve 2015/16311 Karar. Kazancı İçtihat Programı

İMDAT derneği; Prof.Dr. Oğuz POLAT başkanlığında 2015 yılının Nisan ayında farklı meslek gruplarına sahip şiddet karşıtı gönüllüler tarafından kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Şiddetle ilgili durum tespiti, rehabilitasyon, verilen hizmetlerin yeterliliğinin incelenmesi, geliştirilmesi ve önleme konularında araştırmalar yapmak, konuyla ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek derneğin ana faaliyet alanları arasında yer alır.

Dernek; suça itilen, sokakta ya da güç koşullarda yaşayan çocuklara ve şiddet mağduru kadınlara yönelik durum saptama, rehabilitasyon, araştırma, önleyici ve koruyucu hizmetlerde çözüm odaklı bir yaklaşımı benimser.

Emniyetin ilgili müdürlük ve şubelerinin yanı sıra Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kamu kurum ve idareleri, üniversiteler ve ilgili bakanlıklarla iş birliği içinde; bu amaçla kurulmuş ya da kurulacak olan dernek ve vakıflarla dayanışma içinde hareket eder.

Özetle dernek, toplumdaki her türlü şiddetin önlenmesi için çözümler üretir ve toplumda şiddeti doğuran tüm unsurların ortadan kalkacağı, aslında kendisine ihtiyaç olmayacak bir gelecek için çalışır.

Amacı;

- Öncelikle çocuklara ve kadınlara yönelik olmak üzere, onların şiddetten korunmasını sağlamak,
- Çocuk ve kadın haklarına ilişkin tüm ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerini topluma tanıtarak; farkındalık, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerini yürütmek,
- Toplumdaki şiddeti önlemek ve şiddet mağdurlarına rehabilitasyon hizmeti vermek,
- Derneğe destek sağlayacak etkinlikler yaparak bu çalışmaların yaygınlık ve süreklilik gösterecek şekilde sürdürülmesini sağlamaktır.

ASUMA (Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi)

Vizyonu şiddetle mücadele denilince ilk akla gelen, çalışmalarına en çok güvenilen merkez olmak olan ASUMA'nın vizyonu;

Suç konusunda ve özellikle kadınlar ve çocuklara karşı şiddetle mücadele edilmesinde aktif rol alınması, şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalar ve projeler geliştirilmesi, çalışma ve projeleri teorik boyutun ötesine geçen ve pratik faydası ile çalışılmasının sağlanmasıdır.

2015 yılında Prof. Dr. Oğuz Polat direktörlüğünde kurulan ASUMA'nın temel çalışma alanları arasında;

- Konuyla ilgili araştırma ve projeler yapmak
- Konferans, panel ve kongreler düzenlemek
- Haritalama çalışmaları yapmak
- Risk analizleri yapmak
- Konuyla ilgili periyodik raporlar hazırlamak
- Koruma stratejileri konusunda modelleme çalışmaları yapmak
- Önleme çalışmaları yapmak
- Haklar konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak bulunmaktadır.

